ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ
1
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI
1er OCTOBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12229
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.229

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐ ՈՒ ՑԱՒԵՐ

Պոլսոյ մեր հայրենակիցներն ալ ունին իրենց «կրթական դժուարութիւններ»ն ու մտահոգութիւնները, որոնց կ'անդրադառնան տեղւոյն հայերէն օրաթերթերը վերջերս այս օրերուն:

Համաձայն Պատրիարքի տարեկան Տեղեկագրին, Թուրքիոյ նախկին մայրաքաղաքին եւ արուարձաններուն մէջ Հայերն ունին շուրջ երեք տասնեակ եկեղեցիներ եւ նոյնքան դպրոցներ, որոնցմէ երկրորդական վարժարանի կամ լիսէի աստիճան ունին, ի մէջ այլոց Կեդրոնականը, Փանկալթիի վիէննական Մխիթարեան եւ Բերայի Էսայեան աղջկանց վարժարանները:

Հայկական բոլոր դպրոցներն ալ ունին թուրք փոխ-տնօրէններ, ուսուցիչներ եւ ուսուցչուհիներ, որոնք կը հսկեն Կրթական Գործավարութեան կողմէ վաւերացուած կանոնագրի ճշգիւ գործադրութեան վրայ: Այս դրութեան արդիւնքն եղաւ ա'յն, որ տասնեակ տարիներէ ի վեր հայկական վարժարաններու աշակերտ-աշակերտուհիներն ու շրջանաւարտները աւելի լաւ Թրքերէն կը սորվին քան հայերէն: Անժխտելի է այս պարագան: Ու նաեւ անարդար է ու անընդունելի՝ այս երեւոյթը:

Լօզանի դաշնագրին 41րդ յօդուածին բուն նպատակն էր անխախտ պահել փոքրամասնութեանց աւանդական իրաւունքները կրթական մարզին մէջ: Թրքական Հանրապետութեան ոչ-իսլամ քաղաքացիները իրաւունք ունին ազգային վարժարաններու մէջ իրենց մայրենի լեզուով կատարելու ուսուցումը: Թրքերէնը պարզապէս «իբրեւ լեզու» պարտադիր պէտք է ըլլայ այդ դպրոցներուն մէջ:

Դիրերը շրջուած են դժբախտաբար: Անգարայի կառավարութիւնը այս կէտին մէջ եւս խախտած է Լօզանի դաշնագիրը: Պոլսոյ մեր ազգային իշխանութիւնները, Պատրիարքէն սկսեալ, ո'չ մէկ իրաւունք ունին բողոքելու կամ սրբագրութիւններ մտցնել տալու Կրթական Գործավարութեան ուսմանց ծրագրին մէջ:

Հայ վարժարանները Կրթական Գործավարութեան կողմէ վաւերացուած կանոնագիր մը ունին, ուր ճշդուած են դասերն ու դասաժամերը: Ամէն վարժարան ըստիպուած է կիրարկել զայն նոյնութեամբ:

«Թրքացման» քաղաքականութիւնն է, որ առաջ կը տարուի առանց այլ եւ այլի, անարգել:

Պոլսահայ թերթերը կը մատնանշեն ուրիշ ցաւ մը, որ թէեւ ներքին է, սակայն խորքին մէջ արդիւնք է Թրքական կառավարութեան կիրարկած կրթական քաղաքականութեան: Հայերէնի ուսուցումը պոլսահայ վարժարաններուն մէջ ա'յնքան թուլցած է, որ աշակերտները աշխարհաբարն անգամ լաւ չեն սորվիր: Ո՞ւր մնաց գրաբարը:

Այդ է անշուշտ պատճառը, որ Կեդրոնական վարժարանի նոր տնօրէնը մտածեր է ներկայ տարեշրջանին ծրագրէն դուրս հանել գրաբարի դասերը: Վրդոված է հայ մամուլը:

Ժամանակ (10 Սեպտ.) ո'չ միայն ցաւալի, այլ նաեւ ընդվզեցուցիչ կը գտնէր այս մտածումը: Կեդրոնականը, որ հիմնուած է մասնաւորաբար հայերէն ուսուցանելու նպատակաւ, պիտի կորսնցնէ իր գոյութեան իմաստը, «որովհետեւ առանց գրաբարի կարելի չէ հայերէն ուսանիլ եւ հայերէն գիտնալ»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԲԱՆԱԿԸ ՄԻՇՏ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

Թուրքիոյ ներքին տագնապը չէ լուծուած: Արդարեւ, Նիհատ Էրիմի «ուժեղ» կառավարութեան կազմութենէն վեց ամիս ետք, երկու նախարարներ իրենց հրաժարականները ներկայացուցին անցեալ օր: Փոխադրութեան նախարարին (Հալիւք Արիք) հրաժարականը զարմանք չի պատճառեր, քանի որ Օգոստոսին արդէն իր մտադրութիւնը յայտնած էր: Հրաժարումը անձնական դրդապատճառ ունի: Տարբեր էր սակայն, Բնական Աղբիւրներու նախարարին հրաժարման պարագան: Այս վերջինը՝ Իհսան Թօփալօղլու կը դասուէր այսպէս կոչուած «բարենորոգողներու» շարքին: Միեւնոյն ատեն կը նկատուէր «մասնագէտներու» խմբակին ամէնէն ուժեղ եւ կորովի անձը, որ վճռած էր հիմնական բարեփոխումի ենթարկել Թուրքիոյ ներքին քաղաքականութիւնը: Ան էր, որ ներշնչած էր ազգայնացումի ծրագիրը օտար ընկերութիւններու պատկանող ոսկերորակի, ածուխի եւ քարիւղի հանքերուն: Այս ուղղութեամբ նկատել կը տրուի, որ նախարարը իր դէմ ունեցած է զօրաւոր հոսանքներ, յատկապէս քարիւղի մարզին մէջ:

Ն. Էրիմի դահլիճը երբեք ներդաշնակ ամբողջութիւն մը չէ ներկայացուցած, քանի որ բարեփոխման կողմնակից մասնագէտներու կողքին գտնուած են Արդարութեան կուսակցութեան պատկանող նախարարներ: Արդ բանակը միջամտեց Թուրքիոյ ներքին կեանքին ճիշդ այն պատճառով, որ Տէմիրէլի կառավարութիւնը չէր ուզեր կամ չէր կրնար ի գործ դնել նախատեսուած բարեփոխումները:

Ցարդ բերաբար դիւրին եղաւ պայքարը խափանարարներու դէմ, ինչպէս նաեւ դիւրին եղաւ Սահմանադրութեան վերաքննութիւնը, քանի որ բոլորն ալ համակարծիք էին: Սակայն, այժմ, երբ բարեփոխումները գործադրութեան պիտի դրուին, երեւան կուգան հակամարտ շահեր:

Բանակը, որ զօրավիգ կը կենայ Էրիմի, միշտ սպառնալիքի տակ կը պահէ Խորհրդարանը: Կը սպառնայ միջամտել, եթէ շուտով չիրագործուին ընկերային եւ տնտեսական բարենորոգումները՝ համաձայն Մարտ 12ի յուշագրին արամադրութեան:

Բանակը, իր կարգին, մտահոգ է: Ունի այն մտավախութիւնը, թէ իր ներկայութիւնը երկրին քաղաքական կեանքին մէջ միշտ չեզոքացած պիտի մնայ եւ, նոյնիսկ, օր մը պիտի հարկադրուի լուծել Խորհրդարանը եւ ձեռք առնել իշխանութիւնը: Նկատել կը տրուի այս ուղղութեամբ, թէ եթէ աջակողմեան հոսանքները շարունակեն արգելք հանդիսանալ բարենորոգումներուն, բանակի հրամանատարութիւնը այլեւս դէմ պիտի չկենայ այն սպաներուն, որոնք Մարտ 12էն առաջ իսկ տրամադիր էին ձեռք առնել իշխանութիւնը:

Բանակին յուշագիրը (Մարտ 12) նպատակ ունէր նաեւ արգելք ըլլալ երիտասարդ սպաներուն՝ պահպանել տալով կուսակցութիւնները:

Աջին այժմու դիրքորոշումը պատճառ դարձաւ, որ բանակը յաջորդաբար երկու ազդարարութիւններ կատարէ: Ծովային ուժերու պետը՝ ծովակալ Ճելալ Էյիչէօղլու յայտարարեց Թղթակիցի մը, թէ ոչ մէկ տարակարծութիւն կայ բանակին մէջ եւ թէ՝ հողային բարենորոգումը պիտի իրականացուի «ի գին ամէն բանի»:

Օդային ուժերու հրամանատարը՝ Զօր. Մ. Պաթուր իր կարգին նկատել տուաւ, թէ թէեւ իրենք համաձայն են, որ վիճաբանութիւններ տեղի ունենան եւ քննութեան առնուին բարենորոգումները, սակայն չեն ուզեր որ ասիկա պատճառ դառնայ խառնաշփոթ կացութեան հաստատման:

Ցամաքային ուժերու հրամանատարն ալ յայտարարեց, թէ բանակը արգելք պիտի հանդիսանայ բարենորոգումներու ձգձգումին կամ անոնց դէմ յարուցուած արգելքներուն:

Այս յայտարարութիւնները ազդարարութիւններու բնոյթն ունին եւ առաւելաբար ուղղուած են աջակողմեան հոսանքներուն:

Մարմարայի 21 Սեպտեմբերի թիւին մէջ յօդուածագիր մը «նախնիքներու սուրբ աւանդը, ազգապահպանման գըլխաւոր սիւներէն մին» կ'որակէ գրաբարը:

Դժբախտաբար Անգարայի կառավարութեան պարտադրած կրթական ծրագիրը յանգած է այն արդիւնքին, որ այսօր մահամերձ է գրաբարը: Ո'չ միայն աշակերտները, այլեւ ուսուցիչներն անգամ գըրաբար չեն գիտեր, ինչպէս սրտցաւօրէն գիտել կուտայ նոյն յօդուածագիրը, երբ կը գրէ.

«Հարց կուտանք. ո՞վ կրնայ այսօր մեզի ցոյց տալ ուսուցիչ մը, որ գրաբար գիտնայ եւ իր գիտցածը դասաւանդէ հայ աշակերտին: Ո՞ր հայերէնի դասախօսը հրապարակաւ կրնայ ծանուցանել թէ իւրացուցած է գրաբարը, ծանօթ է գրաբարի նրբութիւններուն, քերականական կանոններուն եւ կրնայ ճշգրտօրէն թարգմանել մեր մատենագրութեան գլուխ գործոցները»:

Եթէ հին սերունդին պատկանող 1–2 (ոչ աւելի) ուսուցիչներն ալ ասպարէզէն հեռանան, այլեւս ո'չ մէկ յոյս կը մնայ գրաբարագէտ դասախօս գտնելու Պոլսոյ մէջ, կը գրէ յուսահատութեամբ սրտցաւ յօդուածագիրը:

Եզրակացնելով, այս վերջինը կը մաղթէ թէ որ «մօտ օրէն» աշխարհաբարն ալ նոյն բախտին — աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել դժբախտութեան — չենթարկուի:

Ահա' թէ ի՛նչ արդիւնքի յանգած է Անգարայի կառավարութեան Թրքացման քաղաքականութիւնը կրթական մարզին մէջ:

Մահամերձ է գրաբարը: «Մօտ օրէն» վտանգ կը սպառնա՞յ նաեւ աշխարհաբարին:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵԹՐՈՅԻ գործադուլը հաստատուեցաւ Երեքշաբթի օրուան համար: Սէ. Ժէ. Թէ. եւ Սէ. Էֆ. Տէ. Թէ. կ'ուզեն որ գործադուլը առայժմ տեւէ միայն 24 ժամ բայց նորոգելի ըլլայ մինչ «ինքնավար» սենտիքան անորոշ ժամանակի համար կ'ուզէ:

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՄԻՆՑԵՆՏԻ հաւանաբար Վիէննա քաշուի: Արդարեւ վատիկանեան աղբիւրները կը յայտնեն թէ կարդինալը բացարձակապէս ազատ է իր բնակութիւնը ընտրելու համար եւ ծանօթ է որ հունգար հոգեւոր հովիւը ուզած է միշտ իր ժողովուրդէն չհեռանալ եւ անշուշտ Վիէննա աւելի մօտ է:

ԼՈՆՏՈՆԷՆ հասած կարգ մը լուրերու համաձայն, խորհրդային լրտեսապետը, որ Արեւմուտք անցաւ, կը կոչուի Օլէկ Իալին եւ 34 տարեկան է: Կ'ըսուի սակայն թէ Անգլուհիին սէրը չէ որ վճռական դեր խաղցած է Ռուսին դաւաճանութեան մէջ, այլ գինով ըլլալը: Արդարեւ անգլիական թերթ մը կ'ըսէ թէ Ռուսը բռնուած է երբ գինով վիճակի մէջ կառք կը վարէր ու որովհետեւ այդ պարագային չէր կրնար օգտուիլ «դիւանագիտական անձեռնմխելիութենէն» նախընտրած է այս ճամբան բռնել: Այս պատմութեան առընչութեամբ կը յիշուի նաեւ թէ Ֆրանսայի մէջ տասը հազար կը հաշուեն արեւելեան երկիրներու համար աշխատող լրտեսներու թիւը:

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ մթնոլորտը աւելի եւս լարուած է, Նիկոսիայէն հասած լուրերու համաձայն: Պատահած վերջին միջադէպն է՝ Թուրքերու առեւանգած աղդ. երեք պահակները, զինեալ բախումներէ ետք: Պահակները Թրքական գօտի մտած էին ջուրով պարենաւորելու համար: Ամէն պարագայի մէջ, միջադէպը հարկ եղածին չափ ծանրակշիռ նկատուած է, որպէսզի Ու Թանի Կիպրոսի մնայուն ներկայացուցիչը՝ Թաֆալ Նիւ Եորքի իր ճամբորդութիւնը յետաձգէ:

ՎԱՏԻԿԱՆԻ մէջ Հինգշաբթի առաւօտ, Պօղոս Զ. բացումը կատարեց եպիսկոպոսական Գ. սինոդին: Այս ժողովին գլխաւոր օրակարգն է քահանայութիւնը եւ իր դերը, ու արդարութիւնը աշխարհի մէջ: Կը մասնակցին 213 կղերականներ: Նախորդ սինոդոսները գումարուած են 1967ին եւ 1969ին: Սինոդոսին իբրեւ նախաբան, առաւօտուն Սիքստեան մատուռին մէջ Պապը պատարագ մատոյց իր կողքին ունենալով Կարդինալ Մինծենտի:

ԻՐԱՔԻ փոխ-նախագահն ու Արտաքին նախարարը պաշտօնազրկուեցան: Լուրը հաղորդուեցաւ Պաղտատի ձայնասփիւռէն: Համաձայն որոշ լուրերու՝ մաքրագործում մը տեղի պիտի տայ բանակին մէջ: Քաղաքական շրջանակներ «իշխանութեան պայքար» կը նկատեն պաշտօնազրկումներն ու մաքրագործումները:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՏՈՔԹ. ԱՐԹՕ ԱԲԳԱՐԵԱՆ

Խոր ցաւով կ'իմանանք թէ Չորեքշաբթի գիշեր (Սեպտ. 29), յետ անողոք հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքած է Տոքթ. Յարութիւն Աբգարեան: Այս հիւանդութիւնը անողոք եղաւ մանաւանդ իրեն համար, որ ամիսներէ ի վեր, բժիշկի գիտակցութեամբ ու մարդու դառն քաջութեամբ ապրեցաւ իր մահը:

Շուրջ 57 տարեկան, Տոքթ. Աբգարեան ծնած էր Պոլիս ուր կատարած էր իր նախնական եւ երկրորդական ուսումը Փարիզ հաստատուելէ առաջ, ուր պիտի յաճախէր բժշկական համալսարանը, որմէ շրջանաւարտ էր:

Տարիներու երկայնքին եղած է կոչում ունեցող այն սակաւաթիւ այլ նուիրեալ բժիշկներէն, որոնց ներկայութիւնը ու մէկ զուարթ խօսքը շատ յաճախ աւելի կարեւոր դեր կը խաղան հիւանդին մօտ քան որեւէ դեղահատ:

Բժշկական յօդուածներով աշխատակցած է նաեւ «Յառաջ»ի եւ «Աշխարհ»ի:

Պանթէօնէն Փարիզ, ժողովրդական դէմք մըն էր ու ժողովրդական բժիշկ մը, այս բառին ամէն ազնիւ իմաստով: Բոլորին՝ սիրելի Տոքթ. Արթօն էր, ու այսօր իր վաղաժամ մահուան վաղորդայնին, իր յիշատակն է արդէն որ կը դառնայ սիրելի՝ բոլորովին, ու պիտի մնայ սիրելի՝ բոլորին:

Մեր ցաւակցութիւնները այրի Տիկին Ակաբ Աբգարեանի եւ ընտանիքին:

ԿԱՆԱՉ ՃԱՆԱՊԱՐՀ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆԸ

Ա.

ԽՄԲ.— Նոր ստացանք «Սով. Գրականութիւն» ամսագրի Օգոստոսի թիւը: Հանդէսին 160 էջերէն աւելի քան 60ը յատկացուած է զեկուցումներու եւ միտքերու փոխանակութեան կարգով կատարուած հաստատումներու, Հայաստանի գրողներու 6րդ Համագումարին (Յունիս 1–3, 1971):

Առենին տուած էինք մեզի ծանօթ գըլխաւոր զեկուցումները եւ առանձին ալ անդրադարձած էինք Համագումարին:

Խիստ շահեկանութիւն կը ներկայացնէ Ստեփան Կուրտիկեանի ելոյթը, ուր «Սովետական Գրականութիւն» ամսագրի խմբագիրը կը պարզէ այն գլխաւոր թեբերը, որոնք գոյութիւն ունին գրականութեան եւ անոր յարակից գործերուն մէջ: Ստ. Կուրտիկեան անկեղծ շեշտով կը ճաղկէ նաեւ դատապարտելի մտայնութիւններ եւ երեւոյթներ:

Կը ներկայացնենք ամբողջութեամբ, գլխագիր ընդգծումները եղած են «Յառաջ»ի խմբագրութեան կողմէ:

Մեր ժողովուրդն իր պատմական առաջընթացի ճանապարհին առաջին անգամ անսահման հնարաւորութիւն ստացաւ տնտեսութիւնն ու մշակոյթը համակողմանի զարգացնելու, իր հոգեւոր կարողութիւնները համակողմանի բացայայտելու: Մէկ յիսնամեակ է արդէն, ինչ սկզբնաւորուել է մեր հնամենի մշակոյթի նոր, իսկական ոսկեդարը: Պայծառ, ոգեշնչող մի իրողութիւն է սա, որ պրոֆեսիոնալ պեսիմիստներն անգամ այսօր այլեւս չեն կարող անտեսել: Մշակութային եւ տնտեսական ի՛նչ հրաշքներ ասես չեն կատարւում մեր երկրում: Հատորներ հարկաւոր կը լինէին մեր երբեմնի աղքատ ու խաւար երկրում կատարուած նիւթական եւ կուլտուրական պայծառ վերափոխութիւնները նշելու համար:

Ամէն մի մեծ ժողովրդի պատիւ կը բերէր մեր մշակոյթի երախտաւորներ Կոմիտասի ու Թումանեանի յոբելեանների վերջերս այնքա՛ն համաժողովրդական, այդքա՛ն մեծաշուք նշումը, որ խոր ազդեցութիւն թողեց հայ ժողովրդի հոգեկան աշխարհի վրայ, ամրացրեց ազգային ու մարդկային բարձր արժանապատուութեան զգացումը մեր հոգիներում:

Այս բոլորը ճիշդ է: Բայց երբ նայում ենք մեր պետական հնարաւորութիւնների բարձունքից եւ դարաշրջանի թռիչքային ընթացքից, պարզ ու որոշ տեսնում ենք, որ, դժբախտաբար, մենք խիստ անբաւարար ենք օգտագործում սովետական կարգերի ընձեռած պոտենցիալ *հնարաւորութիւնները մեր դարաւոր մշակոյթը լեռն ի վեր տանելու համար: Հոգեւոր ուժերի անբաւարար զօրահաւաքի ու տարբերայնութեան հետեւանքով մենք ապարդիւն բաց ենք թողնում աշխարհում ամենաթանկ բանը՝* ժամանակը: *Մենք բիւ*րոկրատական *ցանցի մէջ ենք վերցնում եւ անգործութեան դատապարտում մեր* կուլտուրայի *շատ մշակների ստեղծագործական անկրկնելի հնարաւորութիւնները, աններելի չափով ետ ենք մնում Հանրապետութեան տնտեսութեան, գիտութեան ու* տեխնիկայի *զարգացման ընդհանուր չարժումից: Մեր գրականութիւնը պարտք է մնում ընթերցող հասարակութեանը:*

Մենք միշտ խօսում ենք կատարուած աշխատանքների, մեր գրական առաջընթացի մասին: Դա հասկանալի է եւ անհրաժեշտ: Այդ մասին խօսեցին նաեւ զեկուցողները: Բայց անընդհատ կրկնել կատարուածը, խօսել մեր 1600 տարուայ գիր ու գրականութեան մասին, գրադուել ազգային ինքնագովութեամբ ու սնապարծութեամբ եւ չանհանգստանալ այսօրուայ գրականութեան վիճակով, անվերադարձ անցնող ժամանակից չքամել առաւելագոյնը, անհանդուրժելի պիտի համարել, ուստի եւ գործնական, օգտակար եզրակացութիւններ անել:

Մենք գիտենք, որ անցեալում Վենետիկի ու Վիէննայի Մխիթարեանները, Պոլսի, Թիֆլիսի, Մոսկուայի հայ մշակութային օջախները պետական հնարաւորութիւններից զուրկ ու չափազանց դժուարին պայմաններում մեծ, դարակազմիկ նուաճումների տարան հայ մշակոյթը, գլխաւորապէս հայ դեղարուեստական գրականութիւնն ու հայագիտութիւնը: Իսկ ներկայումս պետական առկայ բացառիկ հնարաւորութիւնները, դժբախտաբար, վատ ենք օգտագործում: Այդ իրողութիւնը նախ եւ առաջ պիտի բացատրել մեր մշակոյթի շատ հիմնարկներում տիրող աշխատանքի դատապարտելի ոճով, անգործունէութեամբ, յանձնարարուած գործի հանդէպ պատասխանատուութեան զգացումի բացակայութեամբ: Նման վիճակ նկատում ենք ե՛ւ գրողների միութիւնում, ե՛ւ ակադեմիայի գրականութեան ու պատմութեան ինստիտուտնե*րում, ե՛ւ պետական հրատարակչութիւնում, ե՛ւ հայկական հանրագիտարանի խմբագրութիւնում, ե՛ւ մշակութային այլ հիմնարկներում:*

Մեր կարծիքով տարբերայնութեան գըլխաւոր պատճառներից մէկը ղեկավար մարդկանց ընտրութեան ժամանակ թոյլ տրուած սխալներն են: Ղեկավար նշանակելիս միշտ չէ, որ հաշուի են առնում մարդկանց հմտութիւնը տուեալ ասպարէզում, *մարդկանց քաղաքական ու գործնական յատկութիւնները, այլ յաճախ նըկատի են ունենում անունները, կոչումները, տիտղոսները, մանաւանդ յարաբերութիւնները: Յաճախ անտեսւում է այն հանգամանքը, որ մէկը կարող է մեծ գիտնական, մեծ արուեստագէտ, մեծ բանաստեղծ լինել, բայց գլուխ չհանել հիմնարկին* շարժունութիւն եւ առաջընթացի ուժ տուող գործնական, կազմակերպական աշխատանքից: *Գործարար մթնոլորտ ստեղծելու, ժամանակը արդիւնաւէտ օգտագործելու համար մի՞թէ ամէն ինչ են դոկտորի, թեկնածուի, գիտութեան ու* կուլտուրայի *վաստակաւոր գործչի մակդիրները, մանաւանդ, երբ նկատի ունենանք, որ մեզանում այդ մակդիրները շնորհելիս քիչ սխալներ չեն գործւում: Կարծում եմ անգործունէութիւնը, պետական միջոցների ապարդիւն վատնումը այդ մակդիրներով քօղարկելը, այդ մակդիրներով* պաշտպանողական վահան *ստեղծելը խելօք եւ օգտակար բան չէ:*

Այժմ, քան երբեք, մենք մեծ կարիք ունենք անհանգիստ, իրենց աշխատանքների վրայ կենտրոնացող *ու այդ աշխատանքներով* այրուող *մարդկանց:*

Եթէ քվանտային օպտիկական էլեկտրոնիկայի, *բիւրեղաֆիզիկայի եւ այլ* ֆիզիկո – տեխնիկական *հետազօտութիւնների բնագաւառներում կատարուող աշխատանքների մասին մենք չենք կարող կարծիք յայտնել ու չհաւատալ, որ ճշգրիտ գիտութիւնների բնագաւառում ամէն ինչ կարգին է, ապա հասարակական գիտութիւնների՝ գրականութեան, արուեստի, լեզուի, պատմութեան բնագաւառներում մենք տեսնում, հասկանում ենք կատարուածն ու չկատարուածը, ժամանակի ապարդիւն վատնումը, եւ, դժբախտաբար, յանգում այն ցաւալի եզրակացութեան, որ խիստ անբաւարար է այդ հիմնարկների պետութեան տուած հնարաւորութիւնների օգտագործումը, բացակայում է գրական – գիտական մշակութային աշխատանքի* ռիթմիկ *ոճը, ղեկավարի կողմից պահանջկոտութիւնը, որի հետեւանքով «անհատական թոշակառուների», աւելի ճիշդ՝ «հիմնարկային թոշակառուների» մի բաւականին ստուար խաւ է առաջ եկել, մարդիկ, ովքեր արդէն սովորել են համարեա անաշխատ ու հանգիստ կեանք վարել, մարդիկ, ովքեր ճարպակալել են հոգով ու մտքով:*

«Սովետական գրականութիւն» ամսագրում տպագրուած նախահամագումարեան հարցազրոյցում բանաստեղծ Վահագն Դաւթեանը ցանկութիւն էր յայտնել. «Կ՚ուզէի, որ համագումարը լուրջ ուշադրութիւն դարձնէր գրական կեանքին, որը, թւում է, թթուածնի պակաս է զգում»:

Ամենահրատապ, ամէնից այրող հարցն է սա, որ մտահոգում է բոլորիս:

Գրական թթուածինը ստացւում է զանազան տեղերից, բայց մայրուղին մեր հրատարակչութիւնն է, ինչպէս բերքի ու բարիքի համար՝ հողը: Դժբախտաբար, հրատարակչութիւնն էլ գտնւում է չափազանց ծանր վիճակում եւ ինքը թթուածնի տագնապ է ապրում:

Մեր Հանրապետութեան ժողովրդական տնտեսութեան ո՛ր բնագաւառը նայէք, չեշտակի վերելք կը տեսնէք. կրկնապատկուել, քառապատկուել, հնգապատկուել է նիւթական բարիքների արտադրութիւնը, նոր, ոգեւորիչ յաջողութիւններ կան մեր մշակոյթի շատ բնագաւառներում: Բայց ահա ժողովրդի հոգեւոր – էսթետիկական *դաստիարակութեան գործում կենսական նշանակութիւն ունեցող* գրականութեան հրատարակման ասպարէզում վերջին տասնամեակում մենք ոչ միայն մի քայլ առաջ չենք գնացել, այլ անթոյլատրելիօրէն ետ ենք նահանջել: *Այո, դժբախտաբար,* նահանջել ենք: *Այս ծանր փաստը ապացուցելու համար ես ձեզանից ժամանակ չեմ ուզում խլել ու հրապարակել պետական հրատարակչութեան վերջին տասնամեակի տուեալները, այլ բաւարարւում եմ հաղորդելով, որ* 1960 *Թ. ՏԱՐԵԿԱՆ* 4200 *ՄԱՄՈՒԼԻՑ ԱՅԺՄ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԼԱՆՆ ԻՋԵԼ Է* 3800 *ՄԱՄՈՒԼԻ:* 1970 *ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՊԼԱՆԻ ՄԻԱՅՆ ԿԷՍՆ Է ԿԱՏԱՐՈՒԵԼ: ՆՈՅՆԸ ԿԸ ԼԻՆԻ ՆԱԵՒ ԸՆԹԱՑԻԿ ՏԱՐՈՒՄ: Այսպիսով մեր ընթերցողները ամէն տարի զրկւում են հարիւրաւոր անուն գրքից: Վերջին չորս տարում, այսինքն՝ մամուլի կոմիտէի ստեղծումից յետոյ,* պլանով *նախատեսուած 6000 մամուլ գրականութիւն չի տպագրուել:*

Թերակատարման վնասակար հետեւանքներն աւելի ակնբախ են դառնում, երբ հաշուի ենք առնում, որ Հայաստանի բնակչութիւնը վերջին տասնամեակում 1,7 միլիոնից հասել է մօտ 2,6 միլիոնի: Դեռ չենք հաշւում Հայաստանի սահմաններից դուրս, յատկապէս Վրաստանում եւ Ադրբեջանում մեծապէս աճած հայ գրքի պահանջը, ինչպէս նաեւ Սփիւռքահայութեանն ուղարկուող գեղարուեստական գրականութիւնն ու յատկապէս դասագրքերը, որոնց պահանջները մենք չենք կարողանում բաւարարել: Թբիլիսում դպրոցի դիրեկտոր *Յակոբ Զօրանեանը եւ ուրիշներ ցաւով յայտնեցին, որ իրենց աշակերտների մի զգալի մասը Հայոց լեզուի եւ այլ դասագրքերի պահանջ են զգում: ԱՐԴԵՕՔ ԹՈՅԼԱՏՐԵԼԻ՞ Է, ՈՐ ՄԵՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՕՐԳԱՆՆԵՐԸ ՄՏԱՀՈԳՈՒԵՆ ՍՓԻՒՌՔԸ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐՈՎ ԱՊԱՀՈՎԵԼՈՒ ՀԱՐՑՈՎ ԵՒ ՆՈՅՆ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՆԴԷՍ ՉԲԵՐԵՆ ՄԵՐ ՀԱՐԵՒԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ:*

Հարց է առաջ գալիս. արդեօք գրքի հրատարակութեան գործում այս նոյն ծանր վիճա՞կն է տիրում մեր այլ հանրապետութիւններում:

Մենք եղբայրական հանրապետութիւնների հետ տնտեսութեան շատ բնագաւառ-

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՏԵՆ

Երրորդ օրը, ընթրիքէն քիչ առաջ, բանտապահին կինը մէկէն ի մէկ դուռը բացաւ իր քստմնելի բալլիքովը, կին մը դէպի ներս հրեց, եւ անմիջապէս ելաւ գնաց՝ նորէն դուռը կղպելով:

Ներս մտնողը խեղճուկրակ աննշան աղջիկ մըն էր, ճերմկոտիկ, խարտեաշ մազերով: Գերմաներէնէն զատ ուրիշ լեզու չէր գիտեր, որուն կը խառնէր, սակայն, աղճատ ռուսերէն մը: Սաչափը կրցայ հասկնալ թէ Ռուսիոյ Պալթիկեան նահանգներէն Գերմանուհի մըն էր, Ռիկա ծնած, եւ իր ծննդավայրը կ՚ուզէր վերադառնալ, բայց անցագիրը կանոնաւոր չըլլալով, Թորնէոյի մէջ զինքը վար դրած եւ բանտարկած էին, մինչեւ որ հարկ եղած քննութիւնները կատարուէին Ռիկա: Շաբաթէ մը աւելի էր որ պզտիկ խուցի մը մէջ կը սպասէր ու կը սպասէր: Ինծի բախտակից էր:

Բանտապահին կինը ինչէ՞ մղուած զայն իմ մօտս բերած էր: Իմ ձանձրո՞յթս փարատել, մեր երկու դժբախտութիւնները միացնելով մեզի համար մխիթարա՞նք մը ստեղծել, այդ խեղճ կիսաքաղց աղջիկը իմ առատ սեղանիս մասնակի՞ց ընել տալ էր միտքը: Ինծի համար ամէնէն տանելին այս վերջին պարագան էր, եւ երբ ընթրիքը բերին, ինծի սեղանակից ըրի իմ անկոչ հիւրս, որուն գերմանական ախորժակը մարախի պէս մաքրեց սրբեց ամէն բան:

Մէկ ալ յանկարծ դուռը բացուեցաւ, եւ բանտապահը ներս մտաւ խենթի պէս, մինչդեռ իր կինը դուրսը կեցած էր յանցաւորի դէմքով: Մարդը, ֆինլանտական բառերու բարկաճայթ պոռթկումով մը, Գերմանուհիին թեւէն բռնեց դուրս նետեց բրտօրէն, ու, ինծի դառնալով, ռուսերէն.

— Տեսա՞ք սա կնոջս ըրածը: Խելքին եկած ըլլալու է: Այսչափ տարի է հետս է, դեռ գաղափար չունի թէ բանտը ի՛նչ ըսել է: Ա՜խ այս կիները, այս կիները...

Ու դուռը վրայէս կղպեց, իր կնոջ հասցէին լուտանքներու եւ հայհոյանքներու գոռում–գոչումով մը:

Հետեւեալ առտուն, յանդուգն մտածում մը ունեցայ: Այս բանտարկութեան ձանձրոյթը պէտք էր խզել: Բանտապահը կանչել տուի եւ իրեն ըսի.

— Ձեր ֆինլանտացի ոստիկանապետը ռուսերէն գիտէ՞:

— Գիտէ:

— Խնդրեմ, գացէք իրեն իմացուցէք թէ՝ իրեն ըսելիք մը ունիմ եւ զինքը տեսնել կ՚ուզեմ: Թող ձանձրութիւն չառնէ մինչեւ հոս գալու, եւ ոստիկան մը ղրկէ զիս առաջնորդելու իրեն մօտ:

Կէս ժամ ետքը, ֆինլանտացի ոստիկան մը եկաւ առաւ զիս եւ տարաւ ոստիկանապետին մօտ, մաքուր եւ լուսաւոր գրասենեակի մը մէջ:

— Պարոն ոստիկանապետ, — ըսի իրեն, — դուք գիտէք որ ես չարագործ մը չեմ, հապա քաղաքական բանտարկեալ մը:

— Գիտեմ:

— Ինծի վերագրուած ամբողջ յանցանքը անցագրի անկանոնութիւն մըն է: Փետրուարէ հետալիր տուած եմ եւ ժամէ ժամ լուրի կը սպասեմ, որպէսզի ճամբորդութիւնս շարունակեմ: Բայց այս բանտարկութիւնը ծանր կը ճնշէ իմ վրաս եւ պէտք ունիմ քիչ մը օդ առնելու,ման գալու եւ սափրիչին երթալու: Խնդրեմ, ոստիկան մը նշանակեցէք, որ ինծի ընկերոյթ մը ընել տայ քաղաքին մէջ եւ զիս սափրիչի մը խանութը տանի:

Պաշտօնատարը ակնյայտ զարմանքով մը մտիկ ըրաւ ինծ, քիչ մը մտածեց, յետոյ՝

— Կարելի է, — ըսաւ:

Քաջալերուած այս յաջողութենէն, որուն, չիտակը, չէի սպասեր — բայց ի՞նչ կը կորսնցնէի փորձ մը ընելով, — շարունակեցի.

— Քանի որ այնքան ազնիւ գտնուեցաք այս արտօնութիւնը շնորհելու ինծ, կարելի չէ՞ որ ինծի պատիւը ընէք հետս ճաշելու քաղաքին ճաշարանը, որուն խոհարարին տաղանդը գնահատելու առիթն ունիմ ամէն օր:

Ու տեսնելով որ կը վարանէր՝

— Մի՛ մոռնաք որ, — աւելցուցի, — ես ֆինլանտական օրէնքին առջեւ որեւէ կերպով յանցաւոր չեմ: Ես ձեզի համար ազատ ու պատուաւոր մարդ մըն եմ եւ առանց անպատեհութեան կրնաք ընդունիլ հրաւէրս:

Պատուական Ֆինլանտացին — պէտք էր գիտնալ Ռուսերուն եւ անոնց ոեժիմին հանդէպ Ֆինլանտայի ազատ քաղաքացիներուն տածած զգացումը, որ հիացմէ եւ յարգանքէ բոլորովին հեռու էր, — իր հաւանութիւնը յայտնեց, եւ, ժամէ մը, ոստիկանին հետ ձիւներուն մէջ պտըտելէ եւ սափրիչին մօտ գործս տեսնելէ յետոյ, զինքը գտայ ճաշարանին մէջ, ուր պատրաստ յարմար ճաշ մը ըրինք, շամփանեայով:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(10 – Շար.)

ներում փորձի օգտակար փոխանակութիւն ենք կատարում, սոցիալիստական մրցման մէջ ենք մտնում ընդհանուր վերելքի համար: Վաղուց մենք մրցում ենք եղբայրական Վրաստանի գիւղատնտեսութեան եւ արդիւնաբերութեան աշխատողների հետ: Թուսթավիի եւ Ալավերդու մետալուրգները, Սանահինի եւ Սամտրեդիայի երկաթուղայինները, Մախարաձէի եւ Հոկտեմբերեանի խաղողագործները, Ստեփանաւանի եւ Ախալքալաքի անասնապահներ գործարար, օգտաշատ մրցութիւն են ծաւալում, բարձրացնում արտադրութիւնը: Եւ երկու կողմն էլ հարստանում են ձեռք բերուած նուաճումներով: Բայց զարմանալ կարելի է, թէ ինչո՞ւ փորձի փոխանակում ու նման մրցութիւն չի ծաւալւում հրատարակչութեան ասպարէզում, ուր մենք շատ բան ունենք սովորելու վրացական հրատարակիչներից: Վերջերս ես եղայ Թբիլիսիում եւ համապատասխան ուզում եմ հաղորդել մի քանի տուեալներ տեղի հրատարակչական գործի մասին, որ ինձ օգնել է ձեռք բերելու մեր ընդհանուր բարեկամ, Վրաստանի Գրողների Միութեան քարտուղար Բեսօ Ժղենտին:

Վրաստանն ունի բազմաթիւ հրատարակչութիւններ.

1. «Սաբճոթա Սաքարթվելօ» պետական հրատարակչութիւնը տարեկան հրատարակում է 1019 մամուլ ինքնուրոյն եւ 817 մամուլ թարգմանական գեղարուեստական գրականութիւն: 1964ին հրատարակչութեան ընդհանուր պլանն էր 3432 մամուլ, իսկ 1970ին՝ 4650 մամուլ, աճ՝ 1200 մամուլ:

2. Վրաց Գրողների Միութեան «Մերանի» հրատարակչութիւնը 1969 թուականին հրատարակել է 1431 մամուլ գեղարուեստական գրականութիւն:

3. «Նակադուլի» մանկա-պատանեկան առանձին հրատարակչութիւնը 1969ին լոյս է ընծայել 223 անուն գիրք՝ 1350 մամուլ ընդհանուր ծաւալով:

Բացի յիշեալ հրատարակչական հիմնարկներից, գրքեր են լոյս ընծայել նաեւ հանդէսները: Օրինակ՝ «Դրոշա» հանդէսը, որ ունի 51 հազար տպաքանակ, մի տարում լոյս է ընծայել 12 անուն գիրք: Թբիլիսիում լոյս են տեսնում գրական բազմաթիւ հանդէսներ: Գրողների Միութեան վարչութեան «Մնաթօբի» ամսագիրը մեր «Սովետական գրականութիւնից» 50 էջով աւելի է տպագրւում: Միութեան «Ցիսարտղելա» հանդէսը որ վրաց գրականութիւնն է ներկայացնում միութենական ընթերցողին, տպագրւում է 23 մամուլ ծաւալով, «Ցիսկարին», որ յիշեցնում է մեր «Գարուն» ամսագիրը, տպագրւում է 160 էջով: Լոյս են տեսնում նաեւ «Պիոներ» պատանեկան եւ «Դիլա» մանկական ամսագրերը:

Վրաստանն ունի նաեւ իր «Ինոստրաննայա լիտերատուրա» հանդէսը, որ կոչւում է «Խոմլի»: Լոյս է տեսնում 300 մանրատառ էջով եւ արտասահմանեան թարմ գրականութիւն է մատուցում Վրաց ընթերցողին: Դժբախտաբար, մենք չունենք նման հանդէս:

Բացի այս բոլորից, Վրաստանում են գործում Աբխազիայի, Աջարիայի, Օսեթիայի հրատարակչութիւնները:

ՍՏԵՓԱՆ ԿՈՒՐՏԻԿԵԱՆ

(Շար. – 1)

ՖՐԱՆՍԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՃԱՓՈՆԻ ԿԱՅՍՐԸ

ՀԻՐՕ – ՀԻԹՕ

Ա.

Բանակատեղի խուժեցին՝ սուր ի ձեռին, հին զինուորական համազգեստ զգեցած հինգ անձեր: Իրենց ճամբուն վրայ վիրաւորեցին քանի մը զինուոր, ապա՝ յանկարծակիի բերելով իր գրասենեակին մէջ անշարժացուցին Ճափոնի արեւելեան շրջանի պաշտպանութեան հրամանատարը՝ Զօր. Մասիտա:

Ծուխին պէտը երեւցաւ պատշգամին վրայ: Եւ, փակին մէջ հաւաքուած զինուորականներուն առջեւ խօսեցաւ ազգայնական բուռն ճառ մը — դատապարտում «նուաստացուցիչ» այն դաշնագիրը, որով Ճափոն զինուորապէս կը կապուի Մ. Նահանգներուն, դատապարտում՝ նախկին յաղթականին կողմէ երկրին պարտադրուած խաղաղասէր սահմանադրութեան, պահանջ՝ Ճափոնը օժտելու զինուորական ազդու ուժով եւ զայն գործածելու ի հարկին, մերժում բարոյական ըմբռնումներու քայքայման համար, կաշառակերութեան դէմ եւայլն: Եւ, վերջապէս, պահանջ աւանդութիւններու յարգումին, Սամուրայի պատուոյ օրինագիծին կիրարկման ուղղութեամբ: Զինուորականները շուարած մտիկ կ'ընեն առանց բառ մը արտասանելու: Թերեւս այս խրոխտութեան առջեւ է, որ ճառախօսը մտրակելու համար իր ունկնդիրներուն հոգիները, կ'որոշէ ինքզինք սպաննել.

— Կեցցէ կայսրը, կը գոչէ ան: Նոյն բացագանչութիւնը քիչ եաք Զօր. Մասիտայի գրասենեակին մէջ, երբ իր սուրով իր փորը կը ճեղքէր: Անոր ընկերներէն մէկը կը լրացնէ գործը՝ սուրի հարուածով գլխատելով զայն: Այս վերջինն ալ իր կարգին կը գլխատուի երրորդ ընկերոջ մը կողմէ:

Այսպէս մեռաւ 1970 Նոյեմբեր 25ին, 45 տարեկանին, Թոքիոյի մէջ, Եուքիօ Միշիմա, ճափոնցի անուանի վիպագիրը, որ քանի մը անգամ թեկնածու առաջարկուած էր Նոպէլեան գրական մրցանակի: Իր սերունդին կարկառուն ներկայացուցիչներէն էր, թատերագիր, բեմադիր եւ դերասան, հիմնադիրն ու ընդհանուր հրամանատարն էր հազիւ հարիւրի հասնող անհատական բանակի մը, լաւապէս մարզուած («Վահանի Ընկերութիւն»):

Ճափոնի վարչապետին կարծիքով Միշիմա «խենթեցած» էր, իսկ Պաշտպանութեան նախարարը նկատել կուտայ այդ առթիւ, «Մենք պէտք է ամէն բան ընենք արգիլելու համար ծայրայեղներուն հետեւելու Միշիմայի օրինակին, արգիլելու, որ քանդեն ժողովրդավարութիւնը»: Ոչ, խակապէ՞ս կարծեցին թէ ան խենթ մըն էր կամ պարզապէս կ'ուզէր քանդել ժողովրդավարութիւնը: Այս վառ զաղափարապաշտին կատարած հարա-քիրին թերեւս պատմական թուական մը նկատուի Ճափոնի պատմութեան մէջ: Որոշ Ճափոնի մը վե՞րջն է, թէ ուրիշի մը այգաբացը: Միշիմա Սամուրայներու վերջի՞նն էր, թէ նախակարապետը նոր տեսք ունեցող Սամուրայներու, որոնք 2000ին պիտի պայքարին Ճափոնի ռոպօներու դէմ: Դեռ վաղաժամ է տալ պատասխանը:

«Կեցցէ կայսրը»: Այս սրտակեղէք բացագանչութիւնը, որ արձանագրուեցաւ ծիսական անձնասպանութենէն առաջ, բազմաթիւ ուրուականներ կ'արթնցնէ Ճափոնի պատմութեան էջերէն: Այս բացագանչութիւնը յանպատրաստից չէր: Միշիմա, որ կ'ուզէր վերադարձնել երկրին բարոյական աւանդութիւնները, միշտ քարոզած էր, որ վերահաստատուի կայսրը պաշտելու եւ զայն փառաւորելու աւանդութիւնը: Այս խիղճը — ժամանակավրէպ եւ որ սակայն որոշ իմաստով կրնայ մտահոգիչ նկատուիլ երկրի մը մէջ, ուր ազգային խոր զգացումները չեն քողարկուիր — կը բաժնեն նաեւ փոքրամասնութիւն կազմող աջակողմեաններ, որոնց շարքին քաղաքական դէմքեր, առեւտրականներ, ինչպէս նաեւ երիտասարդներ՝ ուսանող կամ մտաւորական: Շատեր այսօր զայթակղած են տեսնելով, որ 103 միլիոն Ճափոնցիներ պատերազմէն ցայսօր ոսկի հորթին կ'երկրպագեն: Արդարեւ, Ճափոն ամէնէն նիւթապաշտ երկիրն է այսօր:

Հիրօ-Հիթօ կայսրը ապահովաբար վերջինն է, որ պիտի ուզէր վշտալի անցեալին վերադառնալ: Ցետպատերազմեան մահկանացուն աւելի երջանիկ է, քան երբեմնի կենդանի աստուածը: Որովհետեւ պէտք է գիտնալ, թէ ի՞նչ կը ներկայացնէր Ճափոնցիներուն համար այս կայսրը, որ Փարիզի մէջ պարզ զբօսաշրջիկի մը նման տեսարժան վայրերը պիտի այցելէ այս օրերուն:

1926էն, այսինքն իր գահակալութեան օրէն մինչեւ 1945, երբ արեւի չաստուած Ամաթերասիւի 124րդ շառաւիղը հրապարակ կուգար, բոլոր ողնայարերը կը կորանային՝ ալեձեւ ծովի տեսք տալով անոնց: Ոչ ոք պիտի համարձակէր իր աչքերը յառել կայսեր վրայ: Ամենուրեք՝ տուներու, դպրոցներու եւ զօրանոցներու մէջ, ճափոն երիտասարդութիւնը կը դաստիարակուէր անոր աստուածային անձին պաշտամունքով: Առաւօտ եւ գիշեր կը խոնարհէին պալատին ուղղութեամբ, ինչպէս մահմետականները Մեքքէի ուղղութեամբ: Բնական պարտականութիւն մըն էր կայսեր հանդէպ արձանագրուած յարգանքը: Արժանի ըլլալու համար անոր համարումին՝ ոչ մէկ զոհաբերութիւն բաւարար է, բայց գերագոյնէն՝ մեռնիլ պատերազմի դաշտին վրայ կամ՝ գիմել ազատարար անձնասպանութեան: Հաւատարմութեան հերոսական օրինակները (մեզի համար անհեթեթ) շատ են: Այսպէս այն սպան, որ հարա-քիրի կատարեց պարզ անոր համար, որ սխալմամբ Հիրօ-Հիթօյի անունը արտասանած էր: Կամ այն ուսուցիչը, որ նոյնպէս անձնասպան եղաւ, երբ չյաջողեցաւ կայսեր դիմանկարը ազատել հրդեհէն:

Հիրօ-Հիթօ 11 տարեկանին դերագոյն դաս մը առացած էր իր առաջին դաստիարակէն՝ Զօր. Նոկի, որ ինչպէս ծանօթ է, Ռուսերը Փոր Արթիւրի մէջ պարտութեան մատնած մեծ յաղթական էր: Երբ 1912ին կը մեռնի կայսր Մէյժի, Հիրօ-Հիթօյի մեծ հայրը, զօրավարը առանց այլ եւ այլի կը շարունակէ զրաղիլ իր աշակերտին հետ: Կարծես, թէ բան չէր պատահած այդ օր: Զօրավարը ապա կը մտնէ տուն, կ'առնէ «օ-Ֆիւրօ»ն (բաղնիքի լոգանք), իր կնոջ հետ կը հագնի աւանդական հագուստը եւ զոյգը կը ծնրադրէ Մէյժի դիմանկարին առջեւ: Զօր. Նոկի կը դաշունահարէ կինը, ապա աւանդական կարգով անձնասպան կ'ըլլայ իր կարգին: Այս ձեւով յարգանք կը մատուցանէր մեծ ողբացեալին, որուն ծառայած էր իր ամբողջ կեանքի ընթացքին: Հիրօ-Հիթօ չէր խանդավառուած ատով:

Ցամենայն դէպս անոր անունով է, որ միլիոնաւոր մարդիկ պատերազմի գացին: Տասնեակ հազարաւորներ նախընտրեցին մեռնիլ պատերազմի դաշտին վրայ՝ «Տասը հազար տարիներու երջանկութիւն կայսեր» բացագանչելով, (ինչպէս կը նախատեսէր զինուորական օրինագիծը այդ օրերուն), քան թէ անձնատուր ըլլալ: Ուրիշներ իրենց օդանաւերով նետուեցան ամերիկեան ռազմանաւերու վրայ՝ քանդելու համար զանոնք: Այս զոհաբերութիւնը կը կոչուի քամիքազ:

Երկինքի զաւակը՝ ոչ մէկ որոշում տուած էր: Զափազանց նուիրական էր, որպէսզի կայսրութեան երկրային կեանքով զբաղէր: Ան իշխանութեան անտեսանելի աղբիւրն էր, իսկ իշխանութիւնը կը գործադրուէր իր անունով:

Կայսրը միայն մէկ կարեւոր որոշում տուած էր — Վերջ տալ պատերազմին: Արդարեւ, հակառակ Հիրոշիմայի եւ Նակասաքիի վրայ նետուած հիւլէական ռումբերուն (1945 Օգոստ. 5 եւ 9), հակառակ այն իրողութեան, որ ամերիկեան նաւատորմը պաշարած է երկիրը, ՝իսկ ռմբակոծիչները տեւաբար կը ռմբակոծէին, իշխանութեան գլուխ գտնուող զինուորականները կ'ուխտէին կռուիլ մինչեւ ծայր: Պէտք էր ոչ միայն փրկել կայսրութեան սրբազան հողը եւ թոյլ չտալ որ ան սրբապղծուի, այլեւ հաւաքական հարաքիրիով մը սրբել իրենց ճակտին վրայ արձանագրուելիք նախատինքը: Անէութեան մէջ պատիւը անաղարտ կը մնայ: Սակայն կայսրը որոշեց վերջ տալ մոլեռանդութեան: 1945 Օգոստ. 14ին պալատ հրաւիրեց դահլիճին անդամները եւ պահանջեց իր նախարարներէն, որ ընդունին առանց պայմանի անձնատուութիւնը: Շատեր անոնցմէ լացին. Պատերազմի նախարարը անձնասպան եղաւ իր տան մէջ:

Յաջորդ օր կէսօրին, տասնեակ միլիոնաւոր Ճափոնցիներ իրենց լաւագոյն հագուստները դրած կը սպասեն տուներու, գիւղերու եւ քաղաքներու հրապարակներուն վրայ: Բոլորն ալ տխուր դէմքով իրենց աչքերը գետին յառած բոլորուած են ձայնասփիւռներու եւ բարձրախօսներու շուրջ, որպէսզի առաջին անգամ ըլլալով լսեն կենդանի աստուծոյ խօսքը:

Թ. Ա. Թ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (58)

ՎՈՍՓՈՐԻ
ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Վերապէս այդ վայրին մէջ հորիզոնը այնպիսի ձեւ մը ունի որ, եթէ մարդ ուզէ Սուլթանը արեւին բաղդատել, պարտի նոյնպէս վախը՝ արեւին երկրիս վրայ յառաջ բերած արտաշնչումներուն բաղդատէ, որոնք աստիճանաբար օդին մէջ գոլորշիանալով կը խտանան եւ ամպերու վերածուելով անոր փառաւորութիւնը կը խափանեն:

Այսուհանդերձ այդ վայրը լի է հարըստութեամբ եւ ոսկիով:

Բնութիւնը երկու տեսակ ոսկի ունի, ոսկին որ ճաճանչաւէտ երկնքի բարձրութենէն կը թափի եւ ոսկին որ հոծ գետնին մութ խաւերուն մէջ կը գտնուի:

Այս երկու տեսակի ոսկիներն ալ Եըլտըզի այդ բուսաբերութեամբ լի բլուրին վրայ կուտակուած են առատութեամբ:

Մին վերէն կը ճաճանչէ միշտ աղատ, իսկ միւսը դարձեալ մութ գերեզմանի մը մէջ կ'արգելափակուի:

Բ.

ՆՈՐԻՆ ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐԷՄԸ

Ընթերցողը այդ խորհրդաւոր պալատին յարկաբաժիններէն միոյն մէջ պիտի առաջնորդենք, ուր արեւին ճառագայթներուն համար իսկ պատուհանները թանձր վարագոյրներ կը ներկայացնեն որպէսզի ատոր մէջ ապրող մատղաշ արարածները լոյսին յայրատութենէն անգամ պաշտպանուած մնան, որովհետեւ այդ վայրին մէջ լոյսին համար իսկ կանխազգուշական միջոցներ ձեռք կ'առնեն: Խափասը եւ վարագոյրը պատուհանին առջեւ կը դրուին եւ կարծես թէ իրենց վրայ փշրուող արեւի ճառագայթներուն կ'ըսեն.

«Ընկրկեցէք, հոն ներսը ծաղիկներ կան որոնք ձեր լոյսովը անգամ պէտք չէ լուսաւորուին ու բացուին: Հոս հեշտալից վերջալոյսի մը թագաւորութիւնն է, որուն համար ամէն մէկ թափանցող ճառագայթ խռովութիւն մը յառաջ բերելու համար ներս սպրդող սխրահարի մը կը նմանի»:

Եւ վարագոյրը ու խաֆասը իրաւունք պիտի ունենան:

Այդ վայրը տեսակ մը մարմնի բանտ է: Ատոր համար եւ, բնութիւնը որ մէկ կողմէն ջանացած է այդ վայրին մէջ ապրող մատղաշ էակները իր ամենագեղեցիկ զարդերովը զարդարել, միւս կողմէն իր իսկ նուէրին ծառան եղած է:

Սիրոյ չաստուածին այս նուէրը Նորին վեհափառութեան հարէմն է, որուն համար մարդկային խոհականութիւնը երբեք պիտի չկարենայ կատարեալ գաղափար մը տալ:

Խօսքերնիս ոսկիին վրայ չէ որ ամէն կողմ առատութեամբ սփռուած է եւ իր ստուերացեալ ցոլքերովը ակնախտիղ լոյսին տեղը կը գրաւէ, ոչ ալ սաթին, Եբենոսին կամ լոնակիճին (սու մերմերի) վրայ է, որոնք զանազան առարկաներ կը զարդարեն: Խօսքերնիս այն բարախուն սաթին, ծփուն երենոսին եւ տոչորուն լոնակիճին վրայ է, որոնք ոսկիէ եւ արծաթէ շղթաներով կաշկանդուած այդ բանտին մէջ կը սարսռան:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Այրի Տիկին Ադատուհի Խանետանեան եւ զաւակները՝ Տիկին Էլէն Ժաքէն եւ զաւակները, Օր. Սիլվի, Տէր եւ Տիկին Արշաւիր Խանետանեան եւ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Խանետանեան եւ Օր. Էվլին, Տիկին Զարուհի Խաչումեան, Տէր եւ Տիկին Արմէն Պալճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժաք Պալճեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Տիարեան, այրի Տիկին Սիրվարդ Զատրճեան, Օր. Զապէլ Զատրըճեան, Տէր եւ Տիկին Նուպար Սարաֆեան եւ ընտանիքը բոլոր պարագաները

Խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, հօրեղբօր, փեսային, քեռայրին, սանահօր եւ ազգականին՝

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԽԱՆԵՏԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 28ին, 67 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հոկտ. 2ին, Շաբաթ առաւօտ ժամը 8,30-ին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Լա Կարէնի գերեզմանատունը: Հաւաքուիլ եկեղեցին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները մեր աշխատակից՝ Պ. Արշաւիր Խանետանեանի ինչպէս նաեւ ողբացեալին ընտանիքին:

Այրի Տիկին Սիրանոյշ Ջրուանդեան,
Տէր եւ Տիկին Արամ Սողոմոնեանց եւ զաւակները Վիգէն ու Գրիստինէ,
Ընտանիքներ՝
Ջրուանդեաններ (Լոս Անճէլըս),
Այրի Տիկին Աւետիս Ջրուանդեան եւ զաւակները (Պուէնոս Այրէս),
Զիչօեան, Գէորգեան, Ժամկոչեան (Խարքով),
Սարեաններ (Թեհրան),
Յակոբեան եւ Սապունճեան (Փարիզ),
Ամիրխանեան եւ Պաղտասարեան (Թեհրան),
Մկրտիչեաններ, Շահվերտեան (Մոսկուա),

Եւ համայն ազգականները սրտի ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, մօրեղբօր, հօրեղբօր որդւոյն, տագրոջ, քենեկալին եւ ազգականին՝

ՀԱՅԿ ՋՐՈՒԱՆԴԵԱՆԻ

(ծնեալ Վան — Հայաստան — 1897ին)

դառնակսկիծ մահը որ պատահեցաւ իր բնակարանին մէջ, 6 Ռիւ Ժորժ տը Փորթօ-Ռիշ (Փարիզ 14րդ) Սեպտեմբեր 27ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, Ուրբաթ Հոկտեմբեր 1, ժամը 14,15ին:

Թաղումը տեղի կ'ունենայ Պանթէօն Փարիզեան գերեզմանատունը իր ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Ոչ մէկ մահազդ ղրկուած ըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Լիզա Տապաղեան իր սիրելի բարեկամ՝ Հայկ Ջրուանդեանի կսկծալի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆր. կը նուիրէ Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Տիկին Արշալոյս Սարգիսեան 50 Ֆր. կը նուիրէ Փարիզի Մշակոյթի Տան, Հայկ Ջրուանդեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին օծման եւ գահակալութեան 16րդ տարեդարձին առիթով, այս Կիրակի, 3 Հոկտ. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ կը կատարուի մաղթանք Հայրապետական:

Կը հրաւիրուի հայ ժողովուրդը մասնակցելու պատարագին, աղօթելու Հայաստանեայց Առաք. եկեղեցւոյ անսասանութեան եւ Ամենայն Հայոց Հայրապետի արեւշատութեան համար:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԱԼԱՆՍ.— Տիկին Կիւլիմիա Ճինպաշեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Հոկտեմբեր 3) առաւօտ Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին իր քրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ԲԵԲՐՈՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

(ծնեալ Մըխտըքը Մանուկեան)

մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս առիթով, Տիկին Ճինպաշեան 50 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի:

Աղաճեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց մօր եւ հօր՝

ՋՈՒԱՐԹ եւ ՍԱՆԹԻՔ ԱՂԱՃԵԱՆԻ

հոգւոց ի յիշատակ, այս Կիրակի առաւօտ (Հոկտ. 3) Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

1915ի Մեծ Եղեռնի Տէսինի Յուշարձանի յանձնախումբը ստացած է Տէսինի եկեղեցւոյ վարչութեան ձեռամբ Տիկ. Շուշանիկ Օհանեանի մահուան քառասունքին առթիւ 300 Ֆր. եւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման 20 Ֆր., Տիկին Արշալոյս Ասօրեանի կողմէ նոյնպէս 100 Ֆր., Պր. Երուանդ Պետրոսեանի մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Այս Կիրակի (3 Հոկտ.) Վազգէն Հայրապետի օծման 16րդ տարեդարձի առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, պատարագի ընթացքին տեղի պիտի ունենայ Մաղթանք հայրապետական:

×

Յետ պատարագի
ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆ ընտանիքի
հին եւ նոր ննջեցեալներու հոգիներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ:

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէին, Հոկտ. 23ին, Շաբաթ պետական Թատրոնին մէջ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Հայաստանէն կը փնտռեն Ալեքսանեան կամ Ասլանեան Վարազդատ, շուրջ 50 տարեկան: Զինքը փնտռողն է իր հօրեղբօր տղան՝ Խաչիկ Սարգիսեան, Նալբանդեան փողոց տուն 79, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆ, Հայաստան (Խորհ. Միութիւն):

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պ. Անտրէ Քէչիչեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր ծնողքին՝ Տէր եւ Տիկին Քէչիչեանի (Սէն Շամոն):

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Ա. Աչճեան իրենց արձակուրդին առթիւ վեցամսեայ «Յառաջ» կը նուիրեն Տէր եւ Տիկին Մ. Պաքամեանի (32) Օչ:

Հ. Յ. Դ.

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անտոք եւ Վարուժան ենթակոմիտէութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի (3 Հոկտ.) ժամը 16ին, ընկ. Աստ. Ճապուրեանի բնակարանը, 16 Պուլվ. Է. Ռիշար, Սէն Շամոն: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առա ջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

SURPRISE PARTY

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Սեւան խումբը կազմակերպած է վերամուտի առթիւ պարահանդէս մը, Հոկտեմբեր 2 Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտեան 2,

Hôtel du Commerce — Ste Colombe - 69

Այս առթիւ կը հրաւիրուի թէ շրջաններու եւ թէ Վիէնի հայ երկսեռ երիտասարդութիւնը անխտիր:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին:

Պաշոյի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, Հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին:

×

Րաֆֆի Պետրոսեանի դաշնակի երեկոն Նոյեմբեր 17ին, Փարիզի մէջ, Սալ Կաւօ:

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը Դեկտ. 4ին ժամը 21,30էն մինչեւ լոյս, Շառպոնիէռ:

×

Մշակոյթի Տան գրական երեկոն, Հոկտեմբեր 9ին, նուիրուած Զարենցի եւ Վարուժանի ֆրանսերէն թարգմանութեան գործերուն:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՊՕՄՈՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի դպրոցին հայերէնի դասընթացքները սկսած են եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, ուսուցչութեամբ վարդապետ Գեղամ Պաղտասարեանի: Կը խնդրուի ծնողքներէն առաջնորդել իրենց զաւակները հայկական դպրոց:

×

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ

Հայ Ազգ. Միութեան միօրեայ վարժարանի հայերէն լեզուի դասընթացքները վերսկսան Հինգշաբթի (30 Սեպտ.), կէսօրէ յետոյ ժամը 4ին, ուսուցչութեամբ Դաւիթ Ծ. Վրդ. Սահակեանի:

Հաւաքուիլ հայկ. մատրան մէջ:

×

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ Կրթ. Յանձնախումբը կը տեղեկացնեն յարգելի թաղեցիներուն թէ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած Թաղիս հայերէն դպրոցի 1971-1972 շրջանի հայերէնի դասաւանդութիւնները կը վերսկսին 7 Հոկտ. Հինգշաբթիէն սկսեալ, առաւօտները ժամը 9էն 12 վարժուհի Տիկին Գրիգորեանի դասաւանդութեամբ, իսկ երեկոյեան ժամը 9էն սկսեալ երիտասարդներուն կը դասաւանդէ հոգեւոր հովիւ Վաչէ Վրդ. Իգնատիոսեան:

Յարգելի թաղեցիներէն կը խնդրենք որ այժմէն արձանագրել տան իրենց փոքրիկները Թաղականութեան մօտ եւ բարի ըլլան 7 Հոկտեմբերին, Հինգշաբթի առաւօտները իրենց փոքրիկները ճամբելու: Այս առթիւ ուրախութեամբ կը տեղեկացնենք թէ Հայաստանէն ստացուած են արեւմտահայերէն ուղղագրութեամբ պատկերազարդ այբենարաններ:

×

ՍԷՆ ԼՈՒ ԿՐԱՆ ՓԷՆ

Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հինգշաբթի 7 Հոկտ. ժամը 9էն 12, նախաձեռնութեամբ եկեղեցւոյ Օժանդակ Տիկնանց Միութեան: Կը դասաւանդէ Շահան խաչակիր Քհնյ. Տէտէեան:

×

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Ժեռոմի Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ Թաղին Ս. Սահակ-Մեսրոպ դպրոցի հայերէն դասընթացքները կը սկսին Հոկտ. 2ին: Պիտի դասաւանդէ ուսուցչուհի Տիկին Պերճուհի Տէր-Մերգերեան:

Արձանագրութեան համար դիմել Թաղականութեան Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրեր ժամը 3էն 5, իսկ Կիրակի առաւօտ՝ եկեղեցին:

×

ՍԵՒՐԱՆ

Հայերէնի դասընթացքները տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի ժամը 5էն 6ուկէս (Ա. մաս) եւ 6ուկէսէն 8 (Բ. մաս), 10, Ռիւ Լիւսիէն Սփորթիս, Սեւրան:

×

Կապոյտ Խաչի Կոընոպլի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին 9 Հոկտ. Շաբաթ առաւօտեան ժամը 9ին:

Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները որպէսզի կատարած ըլլան իրենց ազգային պարտականութիւնը:

Դասաւանդութիւնը կը կատարէ Պ. Հայկ Միքայէլեան:

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU

Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա — Տար. 90 ֆր. — Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման — Տար. 115 ֆր. — Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 2 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 2 OCTOBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12230

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.230

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԳՐԱԲԱՐ ԵՒ ՅԱՐԱԿԻՑ ՀԱՐՑԵՐ

Կեդրոնական վարժարանի դասացուցակէն գրաբարը ջնջելու մասին տարածուած լուրերը անմիջական անդրադարձ են ունեցած պոլսահայ մամուլին մէջ, ուր աղաղակ հնչեցուած է:

Մարմարայի հրատարակութեանց տնօրէն Ռոպէր Հատտէճեան յաջորդական հինգ թիւերու (Սեպտ. 20-24) խմբագրականները նուիրած է այս եւ այլ «կրթական դժուարութիւններ»ու:

Նոր տնօրէնը, անշուշտ տեղի տալով հանրային կարծիքին մէջ առաջ եկած վրդովումին, վստահեցուցած է Մարմարան թէ «այդպիսի որոշում մը չկայ եւ պիտի չըլլայ»:

Առանց կրակի մուխ չըլլար: Քանի որ տարաձայնութիւններ շրջած են, կը նշանակէ թէ Կեդրոնականի պատասխանատու վարիչները — խնամակալութիւն եւ տնօրէն — իրենց մտքէն անցուցած են այդ հաւանականութիւնը, ինչ որ ներելի չէ:

Մարմարայի խմբագիրը իրաւամբ դիտել կու տայ, որ երբ այսօր գրաբարը վերցնելու հարց կը ծագի մարդոց մտայնութեան մէջ, վաղը նոյն այդ մարդիկը կրնան օրակարգի վրայ դնել վարժարանը փակելու կամ բաց պահելու խնդիրը: Կրնան քանդել Կեդրոնականի հիմերը, կտրել խողովակներէն հոսող ջուրը կամ դադրեցնել ելեկտրական հոսանքը, ստեղծելով այնպիսի կացութիւն մը, որ աշակերտները ստիպուին ուրիշ վարժարան երթալու մասին մտածել:

Ո՛չ ոք կրնայ ուրանալ գրաբարի անհրաժեշտութիւնը լաւ հայերէն սորվելու համար: Օտար հայագէտներ, հնդեւրոպական լեզուներու ուսումնասիրութեան նուիրուած գիտնականներ ամէն բանէ առաջ գրաբար կը սորվին, իբրեւ հիմնական աղբիւրը մեր ոսկեղինիկ լեզուին:

Մեր բոլոր միջնակարգ վարժարաններուն, նոյնիսկ բարձրագոյն նախակրթարաններուն մէջ գրաբարի ուսուցումը կենսական հարց է: Անիրաւ են — չգործածելու համար աւելի ծանր բառ մը — բոլոր անոնք, որ կը պնդեն թէ գրաբարը «մեռեալ լեզու» մըն է եւ անօգուտ է աշակերտները յոգնեցնել զայն սորվեցնելու համար: Մարդիկ կան, որ «պիտի պընդեն տակաւին թէ ո՛չ միայն գրաբարը, այլ եւ այսօր մեր բոլորին գործածած աշխարհաբարն ալ, մեր հրաշալի եւ աննման արեւմտահայերէնն ալ «մեռեալ լեզու» մըն է: Թէ մենք այսօր մեր տղոց, մէկ կողմ թողունք գրաբարը, աշխարհաբարն անգամ սորվեցնելու ի վիճակի չենք: Թէ այսօր գրաբարի իսկական եւ հեղինակաւոր ուսուցիչ ալ չէ մնացած մեր տրամադրութեան տակ... Եթէ ճիշդ են այդ պնդումները, անոնք պատճառներ են որպէսզի մենք ո՛չ միայն մէկ կողմ չդնենք Գրաբարը, այլ նաեւ ընդհակառակն արթըննանք մեր խորունկ քունէն եւ արմատական միջոցներ փնտռենք երկրորդ անգամ մեռնելու պատրաստուող գրաբարը վերջնական մահէ փրկելու համար» (Մարմարա, 21 Սեպտ. 1971):

Կրթական դժուարութիւններու շարքին Մարմարա դառնութեամբ կը մատնանշէ նաեւ Կեդրոնականի ծրագրին մէջ ֆրանսերէնը անգլերէնով փոխարինելու ծրագիրը՝ երկու խնամակալներու եւ նորընտիր տնօրէնի մը քմահաճ կարգադրութեամբ: Կեդրոնականը իննսուն տարիէ ի վեր ֆրանսերէնը ընդունած է իր ծրագրին մէջ՝ Մինաս Չերազի օրերէն սկըսեալ: Պոլսահայ մտաւորականութիւնը ֆրանսական գրականութենէն ստացած է իր մտաւոր սնունդը: Ի՞նչպէս կարելի է մէկ օրէն միւսը դուրս նետել զայն մեր դպրոցներէն: Տարակոյս չկայ, որ անգլերէնը ամէնէն շատ խօսուած եւրոպական լեզուն է աշխարհի մէջ, սակայն ֆրանսերէնը կը շարունակէ մնալ համաշխարհային դիւանագիտութեան, մշակոյթի ու գեղարուեստի առաջնակարգ լեզուն:

Կեդրոնականի նոր վարիչները նորութիւն մը եւս մտցուցած են այս տարի: Ցարդ նախակրթարան կամ միջնակարգ մը աւարտող ամէն աշակերտ իրաւունք ունէր Կեդրոնական ընդունուելու առանց այլ եւ այլի: Սեպտեմբերի սկիզբը, ուրեմն վերջին վայրկեանին, աճապարանքով տրուած անակնկալ որոշումով մը ծանուցուեր է, որ թեկնածուները պիտի ընտրուին մուտքի քննութեամբ: Միջնակարգի համար դիմող 17 թեկնածուներէն միայն 11ը յաջողած են, իսկ լիսէ ըն-դունուած են չորս աշակերտներ: Մերժուողները գլուխ զարկեր են ուրիշ վարժարաններ, թերեւս թրքական լիսէներ, որոնք լայնօրէն բացած են իրենց դռները անոնց առջեւ:

Կեդրոնականը, որ ժամանակին 400 աշակերտ ունէր, այսօր 200 իսկ չունի: Մինչ անդին կան վարժարաններ, որ 750 աշակերտ ունին, կէսը՝ միջնակարգի ուլիսէի ուսանող: Երբ տարուէ տարի կը պակսի Կեդրոնական յաճախողներու թիւը, Մարմարա անըմբռնելի եւ անտրամաբանական կը գտնէ մուտքի քննութեան որոշումը, որ կոչուած է առաւել եւս կրճատելու նորեկներուն արդէն համեստ թիւը: Կը թուի թէ վարժարանի տնօրէնութեան նպատակն է եղած բարձրացնել դասարաններուն մակարդակը: Սակայն ուսուցիչներն են, որ կը բարձրացնեն մակարդակը, ոչ թէ աշակերտները:

Փառաւոր անցեալի պատկառելի հունձքով պարծեցող Կեդրոնականը այսօր կ'ապրի անկումի նախօրեակին: Վարժարանը ներկայիս կը տառապի ուսուցչի, դրամի, մանաւանդ ուսանողի պակասէն:

Մարմարա կոչ կ'ուղղէ ի սփիւռս աշխարհի ցրուած Կեդրոնականցիներուն, որ անկարելին փորձեն իրենց վարժարանը վերադարձնելու համար երբեմնի իր փառքի օրերուն:

Միւս կողմէ ցաւ կը յայտնէ, որ շատ քիչ թիւ մը կը կազմեն Հայ վարժարաններու միջնակարգի եւ լիսէներու աշակերտները: Տարակոյս չկայ, որ հայ աշակերտներէն շատեր օտար կամ թրքական լիսէներ կը յաճախեն, զանազան նըկատումներով:

Հայկական դպրոցները կը տժգունին հետզհետէ: Պետութիւնը ամէն օր նոր խստութիւններ կը պարտադրէ: Օրինական պայմանները լրացնող ուսուցիչներ դժուարաւ կը հասնին այլեւս: Տարուէ տարի կը պակսի աշակերտներու թիւը: Դժուարութիւններ կան հայերէն դասագրքեր հրատարակելու: Գրաքննիչներու բովէն պէտք է անցնի ամէն նոր գիրք:

Կան բազմաթիւ ուրիշ հոգեր ու ցաւեր, որոնցմէ կը տառապին Պոլսոյ մեր հայրենակիցները:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՃԱՏՐԱԿ

Պուէնոս — Այրէսի մէջ Սեպտեմբեր 30ին սկսաւ Պետրոսեան — Ֆիշէր մրցաշարքը, բաղկացած 12 խաղէ: Ինչպէս գրած ենք յաղթականը աշխարհի նոր ախոյեանը հաստատելու համար յառաջիկայ գարնան պիտի մրցի Սպասկիի հետ, աշխարհի այժմու ախոյեանը:

Պետրոսեան — Ֆիշէր մրցաշարքին առթիւ նախատեսութիւններ կատարեցին եւ մրցումի ելքի մասին իրենց տեսակէտները պարզեցին ճատրակի անուանի վարպետներ:

Ընդհանուր ձեւով խորհրդային վարպետները Ֆիշէրը կը նկատեն հաւանական յաղթականը: Միքայէլ Տալ, Ռիկացի եւ խորհրդային մեծ վարպետներէն մէկը կը գտնէ, թէ ամերիկացի խաղացողը «աւելի զօրաւոր է»: Փոխաբերական ձեւով օրինակ առնելով ոտնագնդակի խաղը, ան Ֆիշէրը կը դասէ յարձակող յետսապահի դիրքին մէջ, իսկ հայ ախոյեանը՝ պաշտպան յետսապահի: «Ահա թէ ինչո՛ւ խաղը պիտի վճռուի դաշտին մէջտեղը»:

Տալի համաձայն, եթէ Ամերիկացին յաջողութիւններ ձեռք ձգէ առաջին խաղերու ընթացքին՝ կը շահի, իսկ եթէ Պետրոսեան յաջողի խաղի իր եղանակը պարտադրել մրցակցին՝ ան առնէ...: Տալ անպատասխան կը թողու այս վերջին պարագան:

Խորհրդային երբեմնի ախոյեան Միքայէլ Բոդվինիկի համար Ֆիշէրի յաղթութիւնը տարակոյս չի վերցներ: «Եունոստ» շաբաթաթերթին մէջ նկատել կու տայ ան, թէ Ամերիկացին 0-7 կէտով կրնայ յաղթել: «Եթէ, օրինակ, Ֆիշէր Յուկէսէն Եուկէս կէտով յաղթէ, ասիկա յուսախաբութիւն պիտի ստեղծէր եւ Պետրոսեանի համար մեծ յաջողութիւն մը պիտի նըկատուէր», կը գրէ Բոդվինիկ:

Ուրիշ երկու անուանի վարպետներ՝ Եուկոսլաւ Սվեթոզար Կլիկորիք եւ դանիացի Պենթ Լարսըն չեն ուզած նախատեսել: Ի վիճակի չենք, յայտարարած են:

Միկէլ Նաժտորֆ, Արժանթինի լաւագոյն վարպետներէն մէկը, կը մտածէ, թէ Ֆիշէր տրամաբանօրէն պէտք է յաղթէ, «սակայն հնարաւոր չէ վերջնական նախատեսութիւն ընել»: Արդարեւ, ինչպէս նկատել կու տայ ան, Պետրոսեան պաշտպանողական խաղի մեծ վարպետ է եւ կրնայ ջղայնացնել իր դիմացինը՝ փոխանակութիւններու շարքով ճախողեցնելով դիմացինին ռազմավարութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀՌՈՄԻ ՍԻՆՈԴՈՍԸ

ՊԱՊԸ ԿԸ ՆԱԽԸՆՏՐԷ «ՈՒՆԿՆԴԻՐ» ՄՆԱԼ

Հինգշաբթի առաւօտ Սիքստեան մատրան մէջ Պապը մատոյց պատարագը, որ բացումը կը նկատուէր եպիսկոպոսական ժողովին: Քարոզին մէջ, Պօղոս Զ. ողջունած է մասնաւորաբար Կարդինալ Մինծենտին, առանց սակայն յիշատակելու Հունգարիոյ առաջնորդի անոր հանգամանքը, դիւանագիտական պատճառներով բայց չեշտած է.—

«Շատ սպասուած մեր հիւրն է, փառաւոր վկան Մաճար Եկեղեցւոյ հազարամեայ միութեան Առաքելական աթոռին հետ»:

Ապա Պապը ժողովականներուն ուշադրութիւնը հրաւիրած է այն վտանգներուն վրայ որ կը ծնին ճնշումներէ եւ կրնան շփոթութիւն ստեղծել դատումներու մէջ: Կը թուի թէ Պապը ուզած է ակնարկել մասնաւորաբար Կարդինալ Դանիէլուի եւ Հայր Պալտուչչիի տեսակցութեան որ սփռուած էր առջի իրիկուն իտալական հեռատեսիլէն, եւ որ բաւականին յուզած է Պապը: Վիճաբանութիւնը, արդարեւ, բուռն եղած է: Հայր Պալտուչչի տնօրէնն է Թեսթիմոնիանցա պարբերականին եւ դասական ըլլալով հանդերձ տեսաբանական գետնի վրայ յախուռն է իր արտայայտութեան մէջ:

× Այս ժողովը օրական երկու նիստ պիտի ունենայ: Առաջին առթիւ ունկըն-դրուեցաւ Գերպ. Պարթօլլի 32 էջերէ բաղկացած լատիներէն տեղեկագիրը, ապա երկու յայտարարութիւններ կարդացուեցան մէկը՝ Պապէն, միւսը Կարդինալ Տիվալէն: Այս առթիւ Պապը կ'ըսէր թէ կը նախընտրէ ունկնդիր մնալ «Կ'ուզենք, կ'ըսէ Քահանայապետը, որ կարելիութիւնն ունենաք ազատօրէն ծեծելու Սինոդոսին առաջարկուած հարցերը: Ալ աւելի նպաստելու համար այս ազատութեան, կը նախընտրենք մենք ունկնդիր մնալ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔ զօրավարներու ազդարարութենէն ետք Նիհատ Էրիմ Խորհրդարանին առջեւ յայտարարեց, թէ կը ստանձնէ այդ ազդարարութիւններուն պատասխանատուութիւնը: Աւելցուց նաեւ, թէ կը հրաժարի իր վարչապետի պաշտօնէն, եթէ երբեք հակամարտ դիրքի մէջ մնայ Խորհրդարանին ուղղութեամբ: Ազգ. Ժողովի առջի օրուան նիստը ազմկալի եղած է, որովհետեւ Արդարութեան կուսակցութիւնը, որ մեծամասնութիւն կը ներկայացնէ հոն, կը մերժէ բացարձակ իրաւասութիւն տալ կառավարութեան: Թուրք բանակի պետերը, ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, պահանջեցին, որ փութով գործադրուին տնտեսական եւ հողային բարենորոգումները: Պէտք է իրականացուին ի գին ամէն բանի, յայտարարած էր ծովային ուժերու պետը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ «Թաս» գործակալութիւնը հաղորդեց, թէ Համայնավար Չինաստանի օդային ուժին պատկանող օդանաւ մը վար ինկած է Այմակ տը Խենթէնի շրջանին մէջ, Ուլան Պաթորէն 200 քիլմ. արեւելք: Օդանաւը, համաձայն խորհրդային գործակալութեան, բռնաբարած է Արտաքին Մոնկոլիոյ սահմանը: Արկածին պատճառները կը մնան անծանօթ: Օդանաւին անձնակազմը՝ ինը հոգի, կէս հրկիզուած վիճակի մէջ գտնուած են: Երեւան ելած են փաստաթուղթեր: «Միջադէպը» թէեւ պատահած է Սեպտեմբեր 13ին, սակայն միայն Սեպտ. 30ին է, որ խորհրդային գործակալութիւնը արձագանգ հանդիսացած է: Արտաքին Մոնկոլիա բողոքած է Փեքինի՝ իր սահմանին բռնաբարման համար:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ զինուորական եւ տնտեսական պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Պոդգորնիի, Հանոյ ժամանեց: Նախապէս չինական պատուիրակութիւն մը այցելած էր Հիւսիս. Վիէթնամ: Այս այցելութիւնը կը ձգտի վստահեցնել Հանոյի վարիչները խորհրդային օժանդակութեան մասին: Դիտերու տեսակէտով Մոսկուա կը ձգտի արգիլել Փեքինի ազդեցութեան զօրացումը ընդհանրապէս Հիւ. Վիէթնամի եւ, յատկապէս, Հընդկաչինի մէջ: Համաձայն խորհրդային մամուլին՝ վերջին տասնամեակին 400 խորհրդային մասնագէտներ աշխատած են Վիէթնամի մէջ եւ 7000 Հիւս. Վիէթնամցիներ ալ իրենց մասնագիտութիւնը կատարելագործած են Խորհ. Միութիւն երթալով: Ներկայիս խորհրդային 50 քաղաքներու մէջ 10.000 Վիէթնամցիներ կ'ուսանին:

ԿԱՆԱՉ ՃԱՆԱՊԱՐՀ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Բ.

Այժմ դատեցէք, համեմատութեան որեւէ եզր կարելի՞ է գտնել երկու հանրապետութիւնների հրատարակչական գործի գրուածքի մէջ: Երեւի դրա համար էլ մեր հրատարակչութիւնն ու մամուլի կոմիտէն խուսափում են փորձի փոխանակումից եւ օգտաշատ մրցութիւնից:

Յիշեալ ծանր վիճակից ելնելով, «Սովետական գրականութիւն» ամսագրի խմբագրութիւնը վերջերս Երեւանում կայացած պրես-կոնֆերանսում հարց էր տուել ընկ. Անտոն Քոչինեանին, թէ «Արդեօք ժամանակը չէ՞ Գրողների Միութեանը ենթակայ առանձին հրատարակչութիւն հիմնելու»:

Այս հարցին միանգամայն սպառիչ պատասխանեց ընկ. Քոչինեանը, թէ՝ «ժամանակը նոյնիսկ վաղուց է անցել»:

Այո, վաղուց է անցել ժամանակը:

Ես գիտեմ, որ մեր Կենտրոնական կոմիտէն արդէն գործնական միջոցների է դիմել նոր հրատարակչութիւնը մօտ յառաջիկայում ստեղծելու համար: Սակայն, ինչ թաքցնեմ, մի երկիւղ ունեմ. եթէ «Հայաստան» հրատարակչութեան պլանից մեխանիկօրէն պիտի հանուի, ասենք, 1000 մամուլ գեղարուեստական գրականութիւն ու անցկացուի նոր հրատարակչութեան բալանսի մէջ, դրանով դրութիւնը բոլորովին չի փոխուի: Հարցի արմատական լուծումը պահանջում է, «Հայաստան» հրատարակչութեանը չզրկելով դասականներին ու սովետական գրողներին հրատարակելու ներկայ հնարաւորութիւններից, ինչպէս այդ կատարւում է այլ հանրապետութիւններում, հրատարակչական նոր միջոցներ գտնենք գեղարուեստական գրականութեան ամենամեայ մամուլների քանակը առնուազն կրկնապատկելու եւ ընթացիկ հնգամեակում առաջաւոր հանրապետութիւններին հասնելու համար:

Այստեղ մեր պոլիգրաֆիստները կարող են ինձ ընդմիջել, թէ միեւնոյն է, ներկայումս նոյնիսկ նախատեսուած ծրագիրը չի կատարւում, որ գեղարուեստական գրականութեան նախատեսուած անցեալ տարուայ 1000 մամուլից 300 մամուլը թերակատարուել է, որ մեր հանդէսները՝ «Գարուն»ը, «Սովետական Հայաստան» ամսագիրը եւայլն, 4-5 ամիս ուշացումով են լոյս տեսնում, որ պոլիգրաֆիական մեր առկայ միջոցները հնարաւորութիւն չեն տալ գրքի հրատարակութեան գործը մեր այսօրուայ պահանջների մակարդակին բարձրացնելու: Այս առարկութիւնները ճիշդ չեն, քանի որ մեր տպարանների արտադրական հնարաւորութիւնները վատ, չափազանց վատ են օգտագործւում: Միայն վերջին երկու տարում 300 անուն պոլիգրաֆիական նոր սարքաւորումներ են ստացուել, որոնք լրիւ օգտագործելու եւ պոլիգրաֆ-կոմբինատի ու առաջին տպարանի երկհերթ աշխատանքի դէպքում անհամեմատ կը բարձրանար գրքի արտադրութիւնը: Այսօր հարցը վճռում են միայն եւ միմիայն աշխատող ձեռքերը: Ուստի այժմ անճարակութիւն, անօգնականութիւն է ձեռնածալ սպասելը, յոյսը դնելով այն բանի վրայ, թէ ընթացիկ հնգամեակում Երեւանում կը կառուցուի պոլիգրաֆ խոշոր կոմբինատ ու հրատարակչական բոլոր հարցերը միանգամից կը լուծուեն:

Ես կարծում եմ, որ այս հարցերով ինչպէս հարկն է կը զբաղուեն մեր վերադաս օրգանները՝ փոխանակ ամէն օր ըղբաղուելու առանձին գրողների առանձին գրքերի հրատարակման հարցերով: Ես հաւատացած եմ, որ մեր Կենտրոնական կոմիտէն ու կառավարութիւնը, որ տնտեսական բազմաթիւ բարդ հարցեր են լուծել, մօտ ժամանակներում կը կարգաւորեն նաեւ հրատարակչական գործը:

Միւս կողմից պիտի նշել, որ մեր ներկայ անձուկ պայմաններում սխալներ են թոյլ տրւում հրատարակչական պլաններ կազմելիս: Թերթեցէք «Հայաստան» հրատարակչութեան թեմատիկ պլանները եւ դուք կը համոզուէք դրանում: Գրքի հրատարակչութեան ապարէզում վերջին տարիների էական թերութիւններից է ժանրային ու թեմատիկ անհամաչափութիւնը: «Հայաստան» հրատարակչութիւնն իր միջոցների մեծ մասը ծախսում է պոէզիայի ժողովածուներ հրատարակելու, ինչպէս նաեւ մեծ տպաքանակով պատմական վէպեր տպագրելու վրայ, ի հաշիւ արդիական թեմայի: Առաջներում Հայպետհրատին կից գոյութիւն ունէր գեղարուեստական խորհուրդ, որտեղ գրողների, գրական մամուլի խմբագիրների մասնակցութեամբ քննարկւում էր հրատարակչութեան պլանի նախագիծը, արժէքաւոր դիտողութիւններ էին արւում, գործեր էին հանւում ու նոր գործեր մտցւում հրատարակչական պլանի մէջ, յաճախ կանխւում էր գրական խոտանը: Դժբախտաբար, արդէն մի քանի տարի է, ինչ օրէնքից դուրս է յայտարարուած ու չի գործում գեղարուեստական խորհուրդը: Գուցէ ոմանց համար այսպէս աւելի նպատակայարմար է:

Այժմ անդրադառնանք մեր ներքին, կազմակերպական, անմիջական հարցերին: Մեզ ներելի՞ է, երբ մեր գրողների միութիւնում, որ, ինչպէս գիտէք, ստեղծագործական կազմակերպութիւն է, տարիներով չքննարկուեն ստեղծագործական էական հարցեր, տպագրւում գրքեր եւ անտիպ ձեռագրեր, ստեղծագործական լուրջ օգնութիւն ցոյց չտրուի մեր երիտասարդ գրողներին: Տարօրինակ փաստ է, որ արձակի ու պոէզիայի սեկցիաները մինչեւ օրս քննարկման չեն դրել գրական երիտասարդ սերնդի ստեղծագործութիւնները: Ոչ Հրանտ Մաթեւոսեանն ու Զօրայր Խալափեանը, ոչ Յովհաննէս Մելքոնեանն ու Մուշեղ Մանուկեանը, ոչ Վարդգէս Պետրոսեանն ու Արտաշէս Քալանթարեանը, ոչ Գէորգ Արշակեանն ու Ռուբէն Յովսէփեանը, ոչ Մանուկ Մնացականեանն ու Պերճ Զէյթունցեանը, ոչ Ռազմիկ Դավոյեանն ու Արեւշատ Աւագեանը դեռեւս չեն արժանացել իրենց ստեղծագործութիւնների անկեղծ, խոր ու համակողմանի քննարկմանը, որ պէտք է լուսաւորէր նրանց այսօրը եւ յառաջընթացի ուղին: Ինչո՞ւ յատուկ երեկոներ չնուիրուէր յիշեալ շնորհալի, տաղանդաւոր հեղինակների գործերի քննարկմանը:

ՄԵԶ ՆԵՐԵԼԻ՞ Է, ՈՐ ԱՆՑՆՈՂ 12 ՏԱՐՈՒԱՅ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՁԿԱՐՈՂԱՑԱՒ ԼՈՅՍ ԱՇԽԱՐՀ ՀԱՆԵԼ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՆԹՈԼՈԳԻԱՆ, ՈՐ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆ Է Ե՛Ւ ՍՓԻՒՌՔԻՆ, Ե՛Ւ ՀԱՅՐԵՆԻ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐԻՆ, ՄԱՆԱՒԱՆԴ ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻ ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻՆ: ՈՉ ՈՔ ՄԻՆՉԵՒ ՎԵՐՋԸ ՉՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԵՑ, ԹԷ Ո՞Վ ԱՐԳԵԼԱԿԵՑ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒԻ ԼՈՅՍ ԸՆԾԱՅՈՒՄԸ ԵՒ ԻՆՉՈ՞Ւ: ՉԷ՞ ՈՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆ ԱՐԴԷՆ ՏՊԱՐԱՆ ԷՐ ՈՒՂԱՐԿՈՒԵԼ, ՇԱՐՈՒԵԼ ՈՒ ԵՍ, ՈՐՊԷՍ ԿԱԶՄՈՂ ԵՒ ԽՄԲԱԳԻՐ, ԿԱՏԱՐԵԼ ԷԻ ՆՈՅՆԻՍԿ ՄԱՄՈՒԼՆԵՐԻ ՎԵՐՋԻՆ ՍՐԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ: Որպէս տխուր յուշ հիմա ինձ մօտ պահում եմ 40 մամուլանոց անթոլոգիայի բովանդակութեան տպագրուած ցանկը:

Ներելի՞ է մեզ, երբ ԳԱ գրականութեան ինստիտուտը ետ է մնում սովետահայ գրականութեան տեսութիւնը մշակելու հարցերում, երբ ակտիվօրէն միջամուխ չի լինում գրական ժամանակակից պրոցեսներին, գնահատման չի ենթարկում այդ պրոցէսը: Չեն իմաստաւորւում նոր օրինաչափութիւնները, որ ժամանակակից գրականութիւնը բերում է դարերի գրականութեան գանձարանը, չեն ուսումնասիրւում ներքին որակական այն փոփոխութիւնները, որ սովետահայ գրականութիւնը բերում է դարերով նուիրագործուած գրական սեռերի ու տեսակների մէջ:

Իմ կարծիքով, գրական քննադատութիւնը չի կարողանում ըստ ամենայնի բացայայտել մեր հասարակական – հոգեկան կեանքում տեղի ունեցող բարդ պրոցէսները եւ դրանց անդրադարձումը գեղարուեստական գրականութեան մէջ:

Մեծ թերութիւններ ունէր «Սովետական գրականութեան պատմութեան» 2րդ հատորը, որ լոյս էր ընծայել գրականութեան ինստիտուտը: Այդ թերութիւնը, նախ եւ առաջ, մեթոդոլոգիական էր: Երբեմն թւում է, թէ հատորում ամփոփուած են թերթի համար գրուած առանձին գրախօսականներ եւ ոչ կուռ, սիստեմի ենթարկուած ուսումնասիրութիւն: Իսկ գրողների միութիւնը գրականութեան ինստիտուտի հետ համատեղ քննարկե՞լ է այդ հատորը, կամ մեր գրական յառաջընթացի համար էական նշանակութիւն ունեցող ի՞նչ հարց է քննարկել...

Գրականագիտութիւնը տակաւին ուղենշող ազդեցութիւն չի ունենում մեր գրականութեան զարգացման ընդհանուր ընթացքի վրայ: Ի՞նչպէս հաշտուել այս վիճակի հետ, մանաւանդ, երբ գրականութեան ինստիտուտում կան բաւականին ձեռնհաս գրականագէտներ, բազմաքանակ գիտաշխատողներ:

Գրականութեան ինստիտուտը սրանից մի տասնամեակ առաջ անցկացրեց սփիւռքահայ գրականութեանը նուիրուած գիտաժողով: Նախնական ծրագրի համաձայն ամէն տարի տեղի պիտի ունենար նման գիտաժողով: Տարաբախտաբար, արդէն լրացաւ տասը տարին, որ չկրկնուեց այդ գիտաժողովը. մինչդեռ ինստիտուտի այդ նախաձեռնութեան սիստեմաւորումը մեծ չափով կը նպաստէր արտասահմանի հայ գրականութեան ուսումնասիրմանը: Մինչեւ այժմ տեսական ընդհանրացող մի աշխատութիւն լոյս չտեսաւ սփիւռքահայ գրականութեան մասին:

ՆԵՐԵԼԻ՞ Է ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻՆ, ԵՐԲ ՏԱՐԻՆԵՐ ՇԱՐՈՒՆԱԿ ՄԵՐ ՊԱՏՄԱԲԱՆՆԵՐԸ ԲԾԱԽՈՒՇԱՆՈՒՄ ԵՆ ԼՈՒԾՈՒՄ ՏԱԼ ՑԱՏԿԱՊԷՍ 19-20ՐԴ ԴԱՐԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ-ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐԻՆ, ՆԱԵՒ ՄՕՏԻԿ ԱՆՑԵԱԼԻ՝ 1918-1920 ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆԸ: Մի բան, որ խիստ անհրաժեշտ է պատմավէպեր գրող մեր արձակագիրներին՝ ճիշդ կողմնորոշուելու համար: Կարծում եմ, ժամանակն է հրաժարուելու պատմական սուր հարցերը լուծելը տարեց տարի յետաձգելու ինքնապահովագրական պրակտիկայից:

1959ին մեր ակադեմիայի պատմութեան ինստիտուտը լոյս ընծայեց ամէն մի մեծ ազգի մշակոյթին պատիւ բերող «Հայկական մատենագիտութիւն կոթողային աշխատութեան առաջին հատորը: Պատմութեան ինստիտուտը նշել էր, թէ սոյն աշխատութիւնը, որ իր բնոյթով չունի նախորդը, նշանակալից երեւոյթ եւ լուրջ ներդրում է հայագիտութեան մէջ եւ կարեւոր ձեռնարկ է նաեւ կովկասագիտութեամբ, արեւելագիտութեամբ ու ընդհանուր պատմաբանասիրութեամբ զբաղուողների համար: Ներածութեան բազմավաստակ հեղինակ Յակոբ Անասեանը նշել էր, թէ հայկական մատենագիտութիւնը պիտի ընդգրկի գրաւոր այն բոլոր նիւթերը, որոնք վերաբերում են մեր ժողովրդի պատմութեան եւ նրա բազմա-

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՏԵՆ

Այս անգամ ինքն էր որ ինծի ընկերացաւ մինչեւ բանտ, ուր նորէն ծակս մտայ, բայց կազդուրուած եւ թեթեւցած:

Վեցերորդ օրն էր, իրիկուան դէմ, որ լոյսը ծագեցաւ:

Բանտապահը ներս մտաւ ճառագայթող դէմքով մը, եւ,

— Ֆրէ՛յ, գոչեց ուրախութեամբ:

Ֆինլանտերէն գիտնալու պէտք չկար՝ հասկնալու համար որ ազա՛տ էի: Մէկ քանի վայրկեանէն պատրաստ էի, բայխը դրան առջեւն էր, մնաք բարով ըսի բանտապահին ու կնոջը, որոնք դէչ յիշատակ մը պահած ըլլալու չեն ինծմէ, եւ քիչ յետոյ կայարանն էի, ուր վերստին գտայ իմ ժանտարմըրիի հարիւրապետս: Այս անգամ, բարեկամաբար ձեռքս սեղմեց եւ ըսաւ.

— Կը շնորհաւորեմ: Փեթրոկրատէն հեռագիր ստացայ, որ ձեզի վիզա տամ, եւ ազատ էք ձեր ճամբան շարունակելու: Ահաւասիկ ձեր անցագիրը՝ Ռուսիա մըտնելու վիզայով, եւ ահա ձեր թուղթերուն ծրարը: Կառախումբը արդէն պատրաստ է, մեկնելու ժամը մօտ է, եւ կրնաք երթալ տեղ բռնել: Փեթրոկրատ ո՞ւր պիտի իջնէք:

— Նորէն Աստորիա:

— Օհօ՛: Եթէ Փեթրոկրատ գալու ըլլամ, իրիկուն մը լաւ ընթրիք մը կ'ընենք:

Ռուսական «լայնսիրտ բնաւորութեան» մէկ անդիտակից արտայայտութիւնն էր ասիկա: Բայց հարիւրապետը, եթէ յոյսը իմ վրաս դրած էր հաճոյալի երեկոյթ մը անցընելու, կրնար երկար սպասել:

Նորէն ամբողջ Ֆինլանտան, ձիւնին տակ ծածկուած, ու ճամբուն երկայնքը միշտ սպիտակափառ վայրի սիներ, որոնք իրենց կարմիր հատիկներու ողկոյզներուն խնդութիւնը կը դնեն ճերմակ բնանկարին վրայ: Պիէզիոստրովի կայարանին մէջ, որ Ֆինլանտայի եւ Ռուսիոյ սահմանագլուխն է, նորէն անցագրի քննութիւն եւ նորէն խուզարկութիւն, բայց այս անգամ ճակատս բաց է եւ սիրտս հանդարտ: Միայն թէ թուղթերս նորէն գրաւեցին: Ասոր չզարմացայ. Թորնէոյի մէջ անգլերէն, ֆրանսերէն ու հայերէն գիտցող ժանտարմ գտնուելու չէր, եւ իմ գրութիւններուս քննութիւնը ռուսական ոստիկանութեան թողուած էր անշուշտ: Ամէն պարագայի մէջ, ինծի ստացական մը տուին, վրան դնելով թիւը, ոմէրը, ատանց որու ռուսական պաշտօնագիր մը մեռած թուղթ մըն է, եւ խոստացան մէկ քանի շաբաթէն հասցէիս ղրկել գրաւուած գրութիւնները:

Փեթրոկրատ հասնելուս իմացայ, որ իմ պարագայիս համար Պետական Տումայի անդամ Պ. Մ. Պապաջանեանն էր որ դիմում կատարած էր Ներքին Գործերու Նախարարութեան, եւ գիրութեամբ ձեռք բերած՝ խնդրած արտօնութիւնս: Պաշտօնատունէ պաշտօնատուն, վե՛ց օր պէտք եղած էր սակայն, Փեթրոկրատէն հեռագիր մը ղրկելու համար Թորնէօ:

Ամիսն անցաւ, եւ ձայն ձուն չկար թուղթերէս, որոնց պէտք ունէի: Ռուսական սրահի մը մէջ, այդ մասին կը խօսէի, երբ զօրավար մը, որ պրինծի ընկերս էր, Ռուսերուն յատուկ դիւրահաճոյ եւ հաճոյակատար փութկոտութեամբ, ըսաւ ինծի.

— Այդ կարգի թուղթերը Փեթրոկրատի զինուորական քաղաքապետութեան կ'երթան: Ձեզի բառ մը տամ քաղաքապետին, որ մօտիկ բարեկամս է, եւ անմիջապէս կը ստանաք զանոնք:

Զինուորական քաղաքապետութեան մէջ գիս շատ լաւ ընդունեցան, բայց ըսին թէ՝ ճամբորդներէ գրաւուած թուղթերը հոն չէին գար, հապա Պատերազմական գործերու Նախարարութեան գրաքննութեան գրասենեակին կը ղրկուէին:

Այս վերջին պաշտօնատան մէջ, իմ հարցումիս պատասխանեցին թէ՝ սխալ տեղ եկեր էի, եւ պէտք էր դիմել զինուորական ապայակոյտին:

Ապայակոյտին շէֆը հոյակապ մարդ մըն էր, առնական գեղեցկութեան այն հրաշալի տիպարներէն մին, որ Ռուսիոյ յատուկ էին: Շատ սիրալիր կերպով մըտիկ ըրաւ գիս, ոտքի ելաւ, եւ, ուսիս զարնելով՝

— Յարգելի պարոն, — ըսաւ ժպտելով — եթէ ձեր թուղթերը այնքան կարեւոր ըլլային որ հոս իյնային, դուք ի վիճակի չէիք ըլլար գալու անձամբ փնտռելու զանոնք:

Շատ չխտակ: Ապայակոյտը պատերազմական գաղտնիքներու հետ կապ ունեցող գործերով կը զբաղէր անշուշտ, եւ եթէ իմ թուղթերս հեռուէն թէ մօտէն այս այս մարդին հետ առնչութիւն ունեցած ըլլային, իմ բնակութիւնս շատոնց սահմանափակուած կ'ըլլար չորս ամուր ու սեղմ պատի մէջ, Թորնէոյի բանտէն քիչ մը տարբեր:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(11 – Շար.)

ՖՐԱՆՍԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՃԱՓՈՆԻ ԿԱՅՍՐԸ

ՀԻՐՕ - ՀԻԹՕ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տատամսող ձայն մը կը լսուի. «Բարի և հաւատարիմ հպատակներ, վիճուը բախտը մեզի ի նպաստ չեղաւ... Որոշեցինք վերջ տալ այժմու կացութեան՝ անսովոր որոշում մը տալով... Այժմու պարտաւորութիւններն ու ճակատագիրը մեզ մղեցին ընտրելու խաղաղութեան ուղին»:

Աչքեր կ'ուռին արցունքներէ: Մարդիկ անձնասպան կ'ըլլան: Կայսերական պալատին առջեւ սպաներ, ամօթ զգալով որ ձախողած են իրենց առաքելութեան մէջ, կը ճեղքեն իրենց փորը: Ուրիշներ կը համաձայնին «Հանդուրժել անհանդուրժելին եւ նուաճողները ընդունիլ արժանապատուութեամբ...»: Իրենց ճամբուն վրայ ամերիկացի զինուորները դարմանքով կը դիտեն ճափոնցի մարտիկներու խոնարհումը: Անոնք կ'ընդունուին առանց ցոյցի, ոխի եւ քէնի: Ոչ մէկ միջադէպ պիտի արձանագրուի: Պարտեալները առանց այլ եւ այլի կ'ընդունին վերադաստիարակուիլ. կ'ընդունին ամերիկեան հողատարութիւնը: Լքելով եւրոպական օրինակը, իրենց յաղթականներուն դպրոցին կը հետեւին: Այսպէս, այսօր, Ճափոն դարձած է ճարտարարուեստականացած աշխարհի երրորդ ուժը: Տէրն է ինքզինքին: Հաստատեց այս իրողութիւնը առանց աղմուկի, երբ մերժեց ընթացք տալ ամերիկեան պահանջներու, դրամական տագնապի հարցին մէջ:

Պատերազմէն ի վեր կայսրը առանձնացած դիրք մը գրաւած է երկրին քաղաքական կեանքին մէջ: Սահմանադրութիւնը թոյլ չի տար, որ ան քաղաքական գործունէութեան լծուի կամ միջամուխ ըլլայ անոր: Կայսեր պաշտօնական պարտաւորութիւնները շատ են, սակայն անոր իշխանութիւնը անզօր է: Եթէ բաղդատութեան դրուի՝ Անգլիոյ թագուհիին ազդեցութիւնը շատ աւելի մեծ է: Եթէ Հիրօ–Հիթօ խղճմտօրէն կը հետեւի Պետութեան ընթացիկ գործերուն, ի հարկին ունկնդրութեան կանչելով նախարարներ եւ վարչապետ, այնուամենայնիւ չի փափաքիր միջամուխ ըլլալ անոնց գործերուն: Իբրեւ ազգային միասնութեան խորհրդանիշ, կայսրը կը մնայ յարգալից դիրքի վրայ: Համաձայն հանրային կարծիքի քննութեան՝ հինգ ճափոնցիներէն չորսը կը բաժնեն այս տեսակէտը: Ո՛չ մէկ կուսակցութիւն, նոյնիսկ համայնավարներն ու ձախապաշտները կայսերական դահին ջնջումը կը պահանջեն: Առանց իր կայսրին Ճափոն երբեք նոյնը չի կրնար ըլլալ:

Ճափոնի ժողովուրդը սէր եւ յարգանք ունի Հիրօ–Հիթոյի նկատմամբ: Բազմաթիւ են յարգանքի եւ գորովի արտայայտութիւնները: Տեւաբար կը ծափահարուի քաղաքավար ամբոխին կողմէ, երբ հանրութեան կ'երեւայ: Երախաներ թուղթէ փոքր դրօշներ կը շարժեն, ուրիշներ կը նկարահանեն, իսկ շատեր, հին սերունդէն, դեռ կը ծունին անոր առջեւ:

Կայսրը կը մարմնացնէ հանդարտաբարոյ, լրջախոհ եւ ինքնավստահ Ճափոնը: Արդարեւ, երկրին թիւ մէկ անձնաւորութիւնը կատարելապէս իր մէջ կը միաձուլէ միջակորեար Ճափոնցիին արժանիքներն ու բարեմասնութիւնները: Ամէնէն առաջ իր պարզ ճաշակներով եւ կեանքը վարելու եղանակով:

Կայսրն ու կայսրուհին կը բնակին համեստ շէնքի մը մէջ, որ կառուցուած է պալատին շրջափակին մէջ (պարտութենէն ետք երկար ժամանակ ընդդիմացան պալատին վերաշինութեան: Պալատը պատերազմի ժամանակ քանդուած էր հրդեհէ, վերաշինուեցաւ 1968ին): Անոնց բնակած շէնքին ներքին յարդարումը պարզ է եւ արեւմտեան կահ–կարասիներէ բաղկացած: Ճաշերը պարզ են:

Իր պաշտօններէն դուրս մէկ նախասիրութիւն ունի — ծովային կենսաբանութիւն: Իր անձնական տարրալուծարանին մէջ վեց գիտական աշխատութիւններ պատրաստած է, որոնք մասնագէտներու կողմէ կը նկատուին խիստ հեղինակաւոր: Պատկերասփիւռ եւ նկարներ յաճախ զինք կը ներկայացնեն ծռած ժայռերու վրայ, գլխուն յարդէ գլխարկ, տաբատը մինչեւ ծունկերը ծալած լոռ կամ այլ ծովային էակ մը քննելու դիրքին մէջ: Կը սիրէ բնութիւնը եւ ամէնօրեայ պտոյտներ կը կատարէ իր պարտէզին մէջ: Արդէն ճափոնցիք կը սիրեն պարզութիւնն ու բնութիւնը: Հաճոյք կ'առնեն դիտելով լուսնին ցոլքը ջրակոյտի մը մէջ, ճիւնին փաթիլները՝ որոնք կը սպիտակեցնեն բնավայրը, անոնք երկու ծաղիկով եւ մէկ ճիւղով վերացական ծաղկեփունջ մը կը կազմեն, կը սիրեն կանաչ թէյը խմել լռութեան մէջ, խօսակցիլ կէյշայի հետ կամ լսել անոր երգը: Առածի կարգ անցած է ճափոնցիներու պարզասիրութիւնը: Ճաշասեղանը աչքին հաճոյք պատճառող իրողութիւն մըն է ամէնէն առաջ: Քանի մը փոքր կտոր հում ձուկ խնամքով դասաւորուած պնակին մէջ, անանուխի տերեւներու վրայ եւ ձողիկներ՝ անոնցմով նրբօրէն համտեսելու համար ճաշը:

Օրական երեք պնակ բրինձ եւ պատկերասփիւռ, իսկ տանտիկնոջ համար լուացքի մեքենայ եւ սառնարան: Այսքանը բաւարար է արդէն: Բանուորն ու մասնագէտը, ինչպէս նաեւ գործատէրը իրարմէ շատ տարբեր կենցաղ չունին: Արտաքնապէս շատ չեն տարբերիր իրարմէ: Անոնցմէ ոչ մէկը շատ արձակուրդ կ'առնէ, բոլորն ալ ընդհանրապէս իրենց իրաւունքէն նուազ: Գործարանատէրերը իրենց պաշտօնեաներուն նման կը բնակին Աշ. Էլ. Էմ.ներու մէջ: Միայն քանի մը արժէքաւոր նկարներ եւ խեցեղէն անօթներ երեւան կը հանեն նիւթական տարբերութիւնը մէկուն եւ միւսին միջեւ: Ճափոնի մէջ ցուցամոլութիւնը արգահատելի է: Գոեհկութիւն է ցոյց տալ հարստութիւնը: Գեղեցկութիւնը պէտք է ըլլայ գաղտնի:

Տնտեսական դետնի վրայ աշխարհի երրորդ մեծ ուժը ներկայացնող երկրին մէջ, անհատին առօրեան ցոյց չի տար Ճափոնի հարստութիւնը: Ճափոնցին արդէն աշխարհի ամէնէն խնայասէր ժողովուրդն է: Ընտանիքին հասոյթին 20 առ հարիւրը խնայողական սնտուկներու մէջ կը դրուի, ինչ որ մեծ բան է:

Ժողովուրդի մը գոհունակութեան ոգին ակներեւ կը դառնայ, երբ կը տեսնուի այն մեծ տարբերութիւնը, որ կայ երկրին ճոխութեան եւ անհատին համեստ ապրելակերպին միջեւ: Այս գոհունակութիւնը հիմնական ազդակը դարձաւ այսպէս կոչուած «Ճափոնի տնտեսական հրաշք»ին: Ազգային եւ հաւաքականութեան շահերուն առջեւ երկրորդական գիծի վրայ կը մնան անհատին փառասիրութիւնները, տենչերը ունենալու հանգստաւէտ եւ ազատ կեանք մը:

Կայսրն ալ իր բոլոր հպատակներուն նման կը ստանձնէ իր պարտաւորութիւնները առաւելագոյն գիտակցութեամբ: Նկատի չառներ անհատական նախասիրութիւններ: Ճափոնի մէջ ամէն մարդ պէտք է ընէ այն ինչ որ կ'ակնկալուի իրմէ, առաւել եւս երբ ան կայսր մըն է: Եւրոպայի մէջ մարդիկ կը ծնին իրաւունքներով, Ճափոնի մէջ՝ պարտաւորութիւններով: Կեանքի հաճոյքները կը նկատուին օժանդակ բաներ: Անհատականութիւնը օտար ըմբռնում մըն է իրենց համար, ուրկէ նաեւ անոնց մօտ նշմարուող համերաշխութեան ոգին, նուիրապետութիւնը յարգելու տրամադրութիւնն ու կարգապահութիւնը:

Կայսրը առաւել ջանասիրութեամբ կը կատարէ իր պարտաւորութիւնները, որոնք պարզապէս ձեւական են, փրոթոքոլէր: Կը ստորագրէ կամ կայսերական կնիքով կը կնքէ պաշտօնաթուղթեր եւ թղթածրարներ՝ ուշադիր կերպով կարդալէ ետք զանոնք: Այսուհանդերձ, ստորակէտ մը իսկ չի կրնար փոխել: Զայն կը տանին գործատուներ, թանգարաններ, այլ վայրեր, ուր կը կատարէ պաշտօնական բացումներ, կուտայ պաշտօնական ընդունելութիւններ:

Ինչո՞ւ 2600 տարուան կայսերական պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով Ճափոնի կայսր մը դուրս կ'ելլէ Նիփոնի արշիպեղագոսէն: Ինչո՞ւ Հիրօ–Հիթօ Եւրոպա եկաւ: Ճափոնի կառավարութիւնը կը մտածէ այս ձեւով բարձրացնել իր երկրին վարկը եւ օտարներուն ցոյց տալ աւելի իրական կենդանի պատկերը անոր:

Արդարեւ, ան մտահոգ է ի տես այն երեւոյթին, որ շատեր անվստահութիւն կ'արտայայտեն Ճափոնի տնտեսական ուժին հանդէպ, իսկ ուրիշներ «Նիփոնի ռազմապաշտութեան վերադարձնումը» կը տեսնեն՝ հակաճափոն քարոզչութիւն կատարելով:

Ցամենայն դէպս կայսրը ժամանակէ մը ի վեր կը փափաքէր այցելել Եւրոպա, որմէ 1921ին լաւ տպաւորութիւններ քաղած էր:

Թ. Ա. Թ.

դարեան մշակոյթի անցեալի ու ներկայի հարցերին՝ լուսաւորելու համար ուսումնասիրութեան ուղիները դէպի ապագան:

Բազմահատոր այս աշխատութիւնը, որ, մի ամբողջ ինստիտուտ հազիւ կարողանար գլուխ բերել, ընդգրկելու է 5–18րդ դարերի հայ ինքնուրոյն ու թարգմանական գրականութեան տպագիր ու անտիպ նիւթերի մատենագիտական մշակումը, որը հիմնուած է հայ արդիւրագիտական հարստութիւնների մանրակրկիտ հետազօտութեան ու գիտական աշխատանքների ժամանակակից պահանջներին համապատասխան դասակարգման վրայ: Այս տեսակէտից ներկայ աշխատութիւնը հայագիտութեան զարգացման կարեւոր նուաճում է:

ԲԱՅՑ ԱՀԱ ԱՆՑԵԼ Է ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ՄԷԿ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂԸ ՏԱԿԱՒԻՆ ՉԻ ՍՏԱՑԵԼ ԱՅՍ ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐԸ: Սա ահազանգող իրողութիւն է, մանաւանդ, երբ հաշուի ենք առնում, որ հեղինակն արդէն իր աչունն է թեւակոխել: Արդարացիօրէն մենք տագնապում ենք, թէ յարգելի գիտնականը մինչեւ կեանքի վերջը պիտի կարողանա՞յ լոյս աշխարհ հանել հայ մատենագիտութեան 10–12 հատորները:

ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՉԷ՞ ՀԱՄԱԿՈՂՄԱՆԻ ՕԳՆԵԼՈՒ ԱՆԽՈՆՋ ՈՒ ՀՄՈՒՏ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻՆ՝ ԻՐ ԿՈԹՈՂԱՅԻՆ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵԼՈՒ ԳՈՐԾՈՒՄ: ԵՒ ԱՐԴԵՕՔ ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՉԷ՞ ԴՈԿՏՈՐԱԿԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆ ՇՆՈՐՀԵԼՈՒ ԲԱԶՄԱՎԱՍՏԱԿ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ:

ՍՏԵՓԱՆ ԿՈՒՐՏԻԿԵԱՆ

(Շար. – 2)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (59)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅՐՇԷ ՀԱՆԸՄ

Բնութեան մեհեանը որուն խորանին առջեւ մարդկային ոեւէ էակ իսկ չի տատամսիր խոնարհելէ երբ սիրոյ անուշ թռչնիկ սկսի իր սրտին մէջ երգել, առյաւէտ գոցուած է առոր մէջ ապրող էակներուն համար: Սիրոյ անուշ թռչնիկը ի զուր պիտի գեղգեղէ անոր այդ գեղգեղումը կարող պիտի չըլլայ ոսկեզօծ այդ բանտին պատերէն ներս թափանցել:

Ժամանող ամէն մէկ գիշեր, վարագոյրի եւ խաֆասի մը միջեւ անհետացող օրուան վրայ նոր բան մը չի բարդեր:

Հարէմը տեսակ մը դրախտ է, որուն մէջ դժոխքին կրակէն անընդհատ այրող մարմիններ արգելափակուած են:

Ամէն մէկ առարկայ սահմանուած է այդ կրակը առաւել եւս արծարծելու:

Պատուհանին խորհրդաւոր վարագոյրէն սկսեալ մինչեւ հեշտալից կակուղ անկողինը տարածուող առարկան կը խօսի խորհրդաւոր, սակայն եւ քաղցր լեզուով մը, լեզու մը որ կը դրդէ, կը հրապուրէ, կը գինովցնէ բայց եւ պատրանք կը ներշնչէ:

Երբ գոյները դադրին խօսելէ, կը սկսին բուրումնաւէտ մարմիններուն անուշահոտութիւնները խօսիլ:

Եւ այդ խօսակցութիւնը կը շարունակեն ոսկեզօծ նարկիլէին անուշահոտութիւններն ու թրքական սիկարին գլխիչ ծուխերը:

Սուլթանական հարէմին մէջ բանտարկուած այդ էակներուն հոգիներուն մէջ պատահածը այլեւս հոլուերդութիւն չէ, այլ ճշմարիտ դիւցազներգութիւն:

Որովհետեւ այդ վանդակին մէջ բանտարկուած թշուառ արարածները ուրիշ բան սորված չեն եթէ ոչ սէրը երգել:

Սակայն այդ սորվածնին իրենց կեանքի բովանդակ ընթացքին մէջ մի միայն մէկ անգամուան համար կ'իրականանայ, որուն միակ պարգեւը յիշատակներուն մէջ ուրուացուցութիւն մը լքելը կը լինի որպէսզի յաջորդ օրէն իսկ հոգիներն, մտքերնին ու մարմիններին տանջէ:

Այդ գիշերուան միջոցին բարձրահասակ սեւամորթ ներքինի մը կը ներկայանայ ու ժպտելով կ'ըսէ.

— Ն. Վեհափառութիւնը բարեհաճեցաւ կեանքիդ երջանկութիւնը առ յաւէտ խլելով քեզ պատուել:

Եւ թշուառ արարածը խորհրդաւոր դահլիճ մը կ'առաջնորդուի, ուր այր մը հոն իրեն կը սպասէ, պարտականութենէ, կրօնական աւանդութենէ, այրական եսամոլութենէ, գերագոյն տիրոջ մը արժանապատուութենէ բայց երբեք սէրէ:

Թշուառ արարածը երկու հակառակ պատճառներէ դրդեալ կը սարսռայ: Կը սարսռայ նախ այրին գերագանց սառուցեալութենէն, կը սարսռայ նաեւ իր իսկ սիրոյ ջերմութենէն: Այդ թշուառ էակը անոր հանդէպ որեւէ քաշողութիւն չի զգար, այլ միայն պարզ մղում մը:

Ոեւէ կին այդ տեսակ վայրկեանի մը շրթները ամուսինի մը տաք շրթներուն կը միացնէ, սակայն այդ արարածը — եւ ափսոս սակայն է — կը ստիպուի ամուսնական առաջին համբոյրը — թերեւս սառած — ոտքի մը վրայ դրոշմել:

Ամուսնական այդ սենեակը կնոջ համար միայն մէկ անցք ունի:

Հնազանդութեան, նուաստացման եւ սարկութեան անցքը...

Յաջորդ առաւօտ այդ թշուառ էակը դարձեալ իր վանդակը կ'առաջնորդուի, ուր մոռցուած հող կը մնայ եւ այլեւս միմիայն իրեն համար կ'երգէ, կ'ուտէ, կը խմէ, կը հագուի ու կը փոխուի մինչեւ այն օրը ուր վանդակին դուռը վերստին կը բացուի ու իրեն կ'ըսուի.

— Ն. Վ. բարեհաճեցաւ քեզ իր բարեացակամութիւնը ապացուցանել եւ ի շնորհ քեզի ախոռապանին փաշայի տիտղոսը տալով քեզ իբրեւ ամուսին անոր նուիրեց:

Եւ այսպէս վեհապետի մը բուրումնաւէտ անկողինէն նորէն փաշայի մը անկողինը կ'առաջնորդուի, որ դեռ ախոռ կը բուրէ:

Ասիկա վերջապէս կարելի է մխիթարիչ նկատուիլ:

Սակայն երբ ասիկա չի պատահիր, տեսնենք այն ատեն ի՞նչ կը պատահի...

—o—

Գ.

ՍՈՒԼԹԱՆՈՒՀԻՒՆ ԳԱՆԳԱՏԸ

Երեւակայական գազաններ ներկայացնող պարսկական ծանր գորգերով զարդարուած փոքրիկ խուցի մը մէջ, Սատրիկի նման դեղձան կին մը՝ առանձին երկնցած էր թաւշապատ տիվանի մը վրայ:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Այրի Տիկին Արթօ Աբգարեան,
Օր. Օր. Մարժոլէն եւ Քաթրին Աբգարեան,
Օր. Ազաւնի Աբգարեան
Եւ համայն ընտանեկան պարագաները
սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝

ԲԺ. ԱՐԹՕ ԱԲԳԱՐԵԱՆԻ

ցաւակսկիծ մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 29ին, յետ անողոք հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Այս Շաբաթ (Հոկտ. 2) ժամը 11ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ-Քոմինայի (Ռիւ տը Լ'էկալիթէ) գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Հաւաքուիլ ժամը 10,45ին եկեղեցին, կամ 11,45ին գերեզմանատան գլխաւոր մուտքին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ողբացեալին փափաքին համաձայն՝ ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ-Քաշանի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Սիրանոյշ Զրուանդեանի, իր ամուսնոյն՝ Հայկ Զրուանդեանի կըրծալի կորուստին առթիւ:

×

ԼԻՈՆ.— Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Անժէլ Կէնճեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն, իր մօրաքրոջ ողբացեալ Փայլածու Զարդարեանի մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Հայաստանէն կը փնտռեն Ալեքսանեան կամ Ասլանեան Վարդգէս, շուրջ 50 տարեկան: Զինքը փնտռողն է իր հօրեղբօր տղան՝ Խաչիկ Սարգիսեան, Նալբանդեան փողոց տուն 79, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆ, Հայաստան (Խորհ. Միութիւն):

ԿԸ ՈՒԶՈՒԻ

URGENT

STAGE GRATUIT pour jeunes filles et jeunes gens doués pour danse folklorique, en vue de spectacles du

« BALLET RUSSE »

Renseignements 033-80-13

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՊՕՄՈՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի դպրոցին հայերէնի դասընթացքները սկսած են եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, ուսուցչութեամբ վարդապետ Գեղամ Պաղտասարեանի: Կը խնդրուի ծնողքներէն առաջնորդել իրենց զաւակները հայկական դպրոց:

×

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ Կրթ. Յանձնախումբը կը տեղեկացնեն յարգելի Թաղեցիներուն թէ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած Թաղիս հայերէն դպրոցի 1971-1972 շրջանի հայերէնի դասաւանդութիւնները կը վերսկսին 7 Հոկտ. Հինգշաբթիէն սկսեալ, առաւօտները ժամը 9էն 12 վարժուհի Տիկին Գրիգորեանի դասաւանդութեամբ, իսկ երեկոյեան ժամը 9էն սկսեալ երիտասարդներուն կը դասաւանդէ հոգեւոր հովիւ Վաչէ Վրդ. Իգնատիոսեան:

Յարգելի Թաղեցիներէն կը խնդրենք որ այժմէն արձանագրել տան իրենց փոքրիկները Թաղականութեան մօտ եւ բարի ըլլան 7 Հոկտեմբերին, Հինգշաբթի առաւօտները իրենց փոքրիկները ճամբել: Այս առթիւ ուրախութեամբ կը տեղեկացնենք թէ Հայաստանէն ստացուած են արեւմտահայերէն ուղղագրութեամբ պատկերազարդ այբենարաններ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԱԼԱՆՍ.— Տիկին Կլիւվիմիա Ճինպաշեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Հոկտեմբեր 3) առաւօտ Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին իր քրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ԲԵԲՐՈՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ
(ծնեալ Մրհտըսը Մանուկեան)

մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս տխուր առթիւ, Տիկին Ճինպաշեան 50 Փր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Մարի Հազարապետեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 30ական Փր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի, Քանէն՝ Տիկին Զ. Նշանեան եւ Մոնթէ-Գարլոյէն Տիկին Ա. Արսէնեան:

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Մելքոն Խսկինեան իրենց քրոջ Մարիամ Մինասեանի մահուան քառասունքին առթիւ կը նուիրեն 50 Փր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

Նոյն տխուր առթիւ Ալֆորվիլէն եւ Վիլժիւիֆէն Թորոս եւ Երուանդ Կարապետեան եղբայրներ 100 Փր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի կայանին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

Հ. Յ. Դ.

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անտոք եւ Վարուժան ենթակոմիտէութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի (3 Հոկտ.) ժամը 16ին, ընկ. Աստ. Ճապուրեանի բնակարանը, 16 Պուլվ. Է. Ռիչար, Սէն Շամոն: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ:

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէին, Հոկտ. 23ին, Շաբաթ պետական Թատրոնին մէջ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ 12 Հոկտեմբեր Երեքշաբթի ժամը 15ին, Ազգ. Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ.— Պատգամաւորի ընտրութիւն եւ պարահանդէս:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին:

Պաշտօնի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21:

×

ՍԷՆ ԼՈՒ ԿՐԱՆ ՓԷՆ

Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հինգշաբթի 7 Հոկտ. ժամը 9էն 12, նախաձեռնութեամբ եկեղեցւոյ Օժանդակ Տիկնանց Միութեան: Կը դասաւանդէ Շահան խաչակիր Քհնյ. Տէտէեան:

×

ՍԵՒՐԱՆ

Հայերէնի դասընթացքները տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի ժամը 5էն 6ուկէս (Ա. մաս) եւ 6ուկէսէն 8 (Բ. մաս), 10, Ռիւ Լիւսիէն Սփորթիս, Սեւրան:

×

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին 9 Հոկտ. Շաբաթ առաւօտեան ժամը 9ին:

Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները որպէսզի կատարած ըլլան իրենց ազգային պարտականութիւնը:

Դասաւանդութիւնը կը կատարէ Պ. Հայկ Միքայէլեան:

×

Կապոյտ Խաչի Տէսինի դպրոցը կը վերաբացուի 7 Հոկտեմբեր սովորական ժամերուն: Հինգշաբթի ժամը 14էն 17, Շաբաթ 14էն 16:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ
ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

26, Rue Troyon — SEVRES

Հինգշաբթի օրուան դասընթացքներ Փարիզի եւ արուարձաններու փոքրիկներուն համար՝

7էն 12 ՏԱՐԵԿԱՆ

Տղաքը կը փոխադրուին օթոքառով ամբողջ օրուան համար

Տեղեկութեանց համար հեռաձայնել
508-80-46

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

SURPRISE PARTY

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Սեւան խումբը կազմակերպած է վերամուտի առթիւ պարահանդէս մը, Հոկտեմբեր 2 Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտեան 2,

Hôtel du Commerce — Ste Colombe-69

Այս առթիւ կը հրաւիրուի թէ շրջաններու եւ թէ Վիէնի հայ երկսեռ երիտասարդութիւնը անխտիր:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին:

×

Րաֆֆի Պետրոսեանի դաշնակի երեկոն Նոյեմբեր 17ին, Փարիզի մէջ, Սալ Կավօ:

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը Դեկտ. 4ին ժամը 21,30էն մինչեւ լոյս, Շառպոնիէռ:

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 13ին Շաբաթ գիշեր, Շարպոնիէռի շքեղ սրահներուն մէջ:

BNP

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր.
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ԿԻՐԱԿԻ 3 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 3 OCTOBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12231 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 47e ANNÉE — N° 12.231

«ԱԼԻՔ»Ի ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Հաւանօրէն կարդացած ըլլաք քառասնամեակի հանդիսութեանց նախօրեակին խմբագրուած այն կոչը՝ զոր ստորագրած էին Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք» օրաթերթի Յոբելենական Գործադիր Մարմնի ներկայացուցիչները։ (Տե՛ս «Յառաջ», 25 Սեպտ. 1971, Գ. էջ)։

Իրանահայութեան միակ օրաթերթն է «Ալիք». տարասփիւռ մեր ժողովուրդի հնագոյն գաղութին խօսնակը՝ որուն հրապարակագրային վարուցանը կ'արտայայտէ որքան տեղական, նոյնքան եւ համազգային մտահոգութիւններ, ձգտումներ ու նուաճումներ։ Հայրենիք – Սփիւռք հոգեկան եւ մշակութային կապի ընդհանրական մղումէն թափ ու ներշնչում առնող հանրային հաստատութիւն մը՝ որ քառասուն տարիէ ի վեր ակօս կը բանայ Լրագրական անդաստանի մէջ, վերանորոգ իր ուժին եւ կենսունակութեան տէր պահելու համար Հայութիւն մը, որ դարաւոր աւանդութիւններ ունի, ազգային եւ մշակութային ինքնութիւն, ծարաւ գրի եւ պաշտամունք ոգիի, — հետեւաբար՝ հաւաքական մտածողութիւն։

Գաղտնիք չէ կուսակցական պատկանելիութիւնը մեր պաշտօնակցին, — ուրեմն նաեւ գաղափարական, ընկերային եւ ազգային գծով իր հիմնական ուղղութիւնը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին տակ։

Այս իրողութիւնը շատ աւելի կը շեշտէ անոր հանրային ծառայութեան ընդհանրական բնութագիծը, նկատի ունենալով ութսունէ աւելի տարիներու համահայկական դաւանանքը մեր կուսակցութեան.— Մենք միշտ ունենալ Միացեալ Հայրենիքի եւ Միացեալ Հայութեան գաղափարը, ու ըստ այնմ հետամտիլ ԳՈՅԱՊԱՀՊԱՆՈՒՄԻ նպատակին՝ Սփիւռքի մէջ։ Ամուր ու անխաթար պահել Հայկ. Արտասահմանը, հիւրընկալ երկիրներու հանդէպ քաղաքացիական մեր պարտաւորութիւններու լիւ կատարումով եւ ազգային մեր ինքնութեան մշակումով։

Թեհրանի մեր պաշտօնակիցը մէկն է միայն այն տասնըչորս օրաթերթերէն՝ որոնք կը հրատարակուին Սփիւռքի մէջ, — 7 Դաշնակցական, 3ը Ռամկավար Ազատական, 1ը Հնչակեան եւ 3ը անկուսակցական։

«Հայրենիք»՝ 72 տարու, «Յուսաբեր»՝ 57, «Յառաջ»՝ 46, «Ազդակ»՝ 45, «Ալիք»՝ 40, «Արմենիա»՝ 40, «Ազատ Օր»՝ 27, — եօթը օրաթերթերը Հ. Յ. Դաշնակցութեան Միացեալ Նահանգներու, Եգիպտոսի, Ֆրանսայի, Լիբանանի, Իրանի, Արժանթինի եւ Յունաստանի մէջ։

«Պայքար»՝ 49 տարու, «Արեւ»՝ 55 տարու եւ «Զարթօնք»՝ 34 տարու, — երեք օրաթերթերը Ռամկավար Ազատականներու, Միացեալ Նահանգներու, Եգիպտոսի եւ Լիբանանի մէջ։

«Արարատ»՝ 34 տարու, — միակ օրաթերթը Հնչակեաններու, Լիբանանի մէջ։

«Այգ»՝ 19 տարու, «Ժամանակ» 63 տարու, «Մարմարա» 29 տարու, — երեք անկուսակցական օրաթերթեր, առաջինը Լիբանանի եւ վերջին երկուքը Պոլսոյ մէջ։

Խօսելով «Ալիք»ի մասին, կ'ուզենք ընդգծել թէ հայկական ենթահողի տեսակէտով ամէնէն բարենպաստ պայմաններուն մէջ է որ գործեց ու կը գործէ ան, եթէ նկատի չունենանք Միջին Արեւելեան ու Պալքանեան գօտիները՝ որոնք եւս ազգային որակի տեսակէտով առաջնահերթ տեղ կը գրաւեն ժամանակակից տարեգրութեանց մէջ։

Ենթակայական, այսինքն ներքին ու սեփական մեր իրավիճակն է ամէնէն աւելի՝ որ կը կազմէ կռուանը հայ օրաթերթին։ Իր տեղական թէ համազգային կեանքին հանդէպ ցոյց տուած աղերսով է որ կ'արժեւորի հայկական որեւէ գաղութ։

Սփիւռքեան եւ հայրենական իրականութիւններու առօրեայ հեւքին, տրոփին, տքնութեան ու ճիգերուն հետամուտ մեր բազմութիւններն են որ ներշնչում կուտան հայ թերթին, — կը դառնան ե՛ւ հակակշռող բարոյական հեղինակութիւն, ե՛ւ աղբիւր հերկի ու մշակման։

Անշուշտ ներելի չէ անտեսել նաեւ յարաբերական ու արտաքին ազդակները, որոնք ուղղակի եւ անուղղակի իրենց ներգործունէութիւնը կ'ունենան գաղութին ու մտաւոր, հոգեկան թէ ընկերային կեանքին վրայ, ու տուով ալ կ'անդրադառնան Մամուլին դերակատարութեան, — կամքէ անկախ սահմանափակումներու, կղզիացումի եւ ցամաքութեան դատապարտելով զանոնք։

Եթէ Պոլսոյ հայ թերթերը չեն կրնար նմանիլ Պոսթընի «Հայրենիք»ին, Թեհրանի «Ալիք»ին կամ Փարիզի «Յառաջ»ին՝ պատճառները պէտք չէ փնտռել լոկ անոնց կուսակցական կամ անկուսակցական դիմագծութեան մէջ, այլ մանաւանդ անոնց յարաբերական պայմաններուն։

Քառասուն տարի առաջ, Թեհրանի մեր պաշտօնակիցն ալ վարուցանի կը սկսէր յարաբերական որոշ դժուարութիւններու մթնոլորտի մը մէջ՝ հակառակ ենթակայական տեսակէտով իր առողջ, ամուր, անհամեմատօրէն կենսունակ հողին։

Ժամանակը հետզհետէ փարատեց կարգ մը մշուշներ, ու «Ալիք» դարձաւ եւ մնաց Իրանահայութեան հանրային եռուզեռին, կրթական եւ մշակութային կեանքին հարազատ արտայայտիչը, — առաջնորդող ուժ եւ ներշնչող բարոյական հաստատութիւն. ծառայութեան յօժար բեմ եւ հակակշռող հեղինակութիւն. արտայայտիչ գաղութի տեղական թէ ընդհանրական տենչերուն, Հայրենիք – Սփիւռք կապի պարտադրած բոլոր մտահոգութեանց ու ապրումներուն։

Լրագրական եւ հրապարակագրային արուեստի հասկացողութեանց գծով՝ Հայ Մամուլի բազկացուցիչ անդամները կրնան նկատելի տարբերութիւններ ի յայտ բերել։ Ոմանք կը հակին «քիչ մը ամէն բան»եան ուղղութեան, ուրիշներ կը կառչին ազգային – աւանդապաշտ նկարագրին։ Մէկը կը հետամտի անվիճող մնալ հանրային բարոյականութեան եւ ազգային դաստիարակութեան հին սկզբունքին մէջ, միւսը կը ձգտի զանգուածի հետաքրքրութիւնները ուղենիշ դաւանելու։

Սակայն կարելի չէ կասկածի ենթարկել բոլորին ալ դաւանանքը՝ Հայութեան ծառայելու եւ Հայ Թերթի կոչումը փրկելու հիմնական այդ կարգախօսի արժեւորումին մէջ։

«Ալիք»ի քառասուն տարիներու վաստակը կը բնորոշուի տոհմիկ իր բնութագծով. հայ հոգիին եւ մտքին, հայրենի հողին ու համազգային խտէալներու թելադրած հերկով, պայքարներով, տքնութեամբ։ Իրանահայութեան, տարասփիւռ ժողովուրդի եւ Հայաստանի կեանքին հանդէպ արթուն կեցուածքով, բայց մանաւանդ անշեղ ծառայութեամբ համահայկական շահերու։

«Ալիք»ը, իր միւս պաշտօնակիցներու շարքին, անխարդախ թթխմոր է՝ ազգային ինքնապահպանումի մեր բոլոր ճակատներուն վրայ։

Դալա՛ր մնայ։

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԻՆԱՑԻՔ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Չին պատուիրակութիւնը, գլխաւորութեամբ Չինաստանի Արտաքին Առեւտուրի նախարարին, ընդունուեցաւ Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ։

Փոմփիտու — Փայ–Հսիանկ–Քուն միայն մէկ անգամ յիշատակեց Մաոյի անունը, երբ Նախագահին փոխանցեց Մաոյի եւ Շու Էն Լայի ողջոյնները։ Խօսակցութեանց ընթացքին չին նախարարը յայտարարեց, թէ «եթէ առիթը ներկայանայ՝ Շու Էն Լայ ուրախութեամբ Փարիզ պիտի այցելէ»։

Այս յայտարարութիւնը ոմանց կողմէ կը նկատուի անուղղակի առաջարկ մը ֆրանսական իշխանութեանց՝ Փարիզ հրաւիրելու Չինաստանի վարչապետը։ Ուրիշներու կարծիքով Նախարարը անուղղակի պատասխանած է կարգ մը քննադատութիւններու, որով նկատողութեան կը տրուէր պատուիրակութեան ներկայացուցչական հանգամանքին ոչ բարձր աստիճանը։

Ճաշի ընթացքին Չինացիները ընդհանրապէս գինի չեն խմած, սակայն սուրճին հետ հաճոյքով ըմբոշխնած են ֆրանսական քոնեակը։

Փոմփիտու իր բաժակաճառին մէջ «իրագարձութիւն» որակեց չին պատուիրակութեան Ֆրանսա այցելութիւնը։ Նախագահը խօսեցաւ նաեւ երկու երկիրներու միջեւ ստեղծուած բարեկամական յարաբերութիւններուն մասին եւ նկատել տուաւ, թէ Տը Կօլի Փնոմ Փենի ճառէն ի վեր Ֆրանսա փոփոխութեան չէ ենթարկած իր Հնդկաչինի քաղաքականութիւնը։ Հակառակ վարչակարգի տարբերութեանց Չինաստան եւ Ֆրանսա հասարակաց գիծ մը ունին։ Արդարեւ երկուքն ալ կապուած են իրենց անկախութեան եւ դէմ են մեծ Պետութիւններու միջամտութեանց եւ տիրապետութեանց, նկատել տուաւ Նախագահը իր բաժակաճառին աւարտին։

Փայ–Հսիանկ–Քուն իր կառավարութեան «հիացումը» յայտնեց Ֆրանսայի քաղաքականութեան հանդէպ, որ հիմնուած է «ազգային անկախութեան» սկզբունքին վրայ։

Փոմփիտու եւ Փայ 45 վայրկեանի տեսակցութիւն ունեցան թարգմաններու ներկայութեան։ Ընդհանուր ձեւով քննութեան առին միջազգային հարցերը, յատկապէս հարաւ – արեւելեան Ասիոյ խնդիրը։

Չին պատուիրակութիւնը Շաբաթ օր վերադարձ... Չին պատուիրակութիւնը Շաբաթ օր զաւառ մեկնեցաւ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՔՕՅԻ իշխանութեան գլուխ գալուն 35րդ տարեդարձին առթիւ մօտ մէկ միլիոն Սպանացիներ, երկրին զանազան կողմերէն ժամանած, Մատրիտի Արեւելքի հրապարակը հաւաքուեցան՝ ողջունելու համար զօրավարը։ Ֆրանքօ այս առթիւ յայտարարեց, թէ որոշած է իշխանութեան գլուխ գտնուիլ ցորչափ իր ուժերը կը ներեն։ Ֆրանքօ դէմ է, որ Սպանիոյ մէջ քաղաքական կուսակցութիւններ գոյութիւն ունենան, քանի որ իր գործնականութիւնը ցոյց տուած է քաղաքապետական եւ արհեստակցական կառոյցը։

ՄԵԹՐՕՅԻ գործադուլը հաստատուեցաւ Երեքշաբթի օրուան համար։

ՔԻՒՐՏ պարագլուխ Զօր. Պարզանի մահափորձէ մը ազատած է առջի օր։

ՀԱՄԱՆՈՒԱԳ

Սանձում է յոյզերն իր այստեղ՝
Ուղղահայեաց նոճին, —
Ունկնդիր, ունկնդի՛ր, բանաստեղծ, —
Բարդութեան պէս պարզ այս ոճին,
Որ ծղրիդներ կ'օրրէ…

×

Թող օրերն այս յանդուգն յորդե՛ն,
Անցնեն ժամերն ահագնաշեշտ. —
Ես անցած, անցած, անցա՛ծ եմ արդէն
Ուղիներով անհրաժեշտ։

Ցետիս որքա՛ն ձայներ աղօտ
Եւ անկերեւոյթ նուագներ կան— դեռ. քանի՛
Աստեղացոլք սիրոյ գիշեր և առաւօտ —
Անհունութեան դէմ անծանօթ՝
Անվերադարձ յաւերժութիւն ընտանի…

— Սակայն այսօր կատարւում է
անկարելին
Վերածընուած անցեալը նո՛ր
Փայլատակում է հայելին՝
Գեղեցկութի՛ւն ամենայաղթ, ամենազօ՛ր։

×

Քանզի այսօր, նո՛յնիսկ այսօր,
Նոյնիսկ վերամբարձ այս պահին
Յիշում եմ հայեացքն իր անդնդախոր՝
Ուր անհնարին սարսուռներ կային —
Տենդագալար երանութիւն գահավէժ։

Եւ հեշտագին ծովամոյն ծփում էր հոգիս.
Յիշում եմ յոյզերով անվի՛շտ՝
Նա լուսակարկաչ լռութիւն էր միշտ —
Մեծապայծառ միջօրէ…

—Յուզի՛չ է ծաղիկը գարնան,
Յուզուած է միրգը հասուն.
Ծաղկունքըդ ե՞րբ միրգ կը դառնան
Սիրական իմ սիրասուն…
Ըսպասո՛ւմ եմ, ըսպասո՛ւմ… —
Չի նոյնիսկ այսօր՝
Սիրում եմ բոլոր հայեացքները ջինջ,
Այն որ ժայթքում է կեանքից անսովոր՝
Տօնական զանգիւն, ձիերի խրխինջ. —
Նոյնիսկ այսօր, ես յիշում եմ իր ժպիտն,
… Եւ հեշտագին ծովամոյն ծփում է
հոգիս։
Քանզի յիշելով դառնում եմ դարձեալ
Անեղծ աւիւնն այն պարմանի՝
Որ տենչում է համբոյրներով
բոցաբարբառ
Երգել արբուն ծիծերն իր սօս սիրականի—
Ահա միջօրէի մէջ անտա՛ռ՝
Լուսակարկաչ լռութիւն —
—Կա՛ց, անահմբեր պարմանի՝
Այստեղ թաքուն ըստուերներ կան քեզ
համար
Դալարագեղ ծաղկանց փաղփուն ծիրանի
Եւ լուսաղբիւր հեշտանքների պէս պայծառ
Սիրականիդ ըստինքները հոլանի
Բեղուն, բեղուն երջանկութիւն քեզ
համար.
Լուսահայեաց անդորրութի՛ւն հոգեթով
Եւ ցայգաթուրմ բոյրերի մէջ անհամար
Սիրականիդ տենչը ծըփուն որպէս ծո՛վ
Եւ բաբախուն բորբ մերկութիւնն իր
մարմար
Հեւքն իր արբշիռ, գալարումներն իր
խորով
Սիրաբորբոք տարփակիզումն իր անմար
Բեղո՛ւն, բեղո՛ւն բոցերի պէս քովէ–քով
Սիրականիդ ստինքները քեզ համար
Լուսահայեաց անդորրութիւն հոգեթով։
— Կա՛ց, անահմբեր պարմանի՝
Չի ծաղկաւէտ մինչ ծփում էր ցնծագին,
Ծաւալանում էր ծով ի ծով
Բեկուած բիւրեղ ծիծաղներով՝
Բերկրութիւնն իմ փրփրածին…
— Ե՛ս՝ անսալով կայծակնահար
Կատարների ահեղ կոչին —
Բիլ բոցերի ժայթքով անմար՝
Նուաճեցի որպէս նոճի՛ն —
Մեծապայծառ միջօրէն…

ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՍՏԱՆԴԵԱՆ

ԿԱՆԱՉ ՃԱՆԱՊԱՐՀ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆԸ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Մեզ հարկաւոր են արդիականութեան կենսահաստատ ստեղծագործութիւններ:

Արդիականութիւն ասելով, ի հարկէ, մենք նկատի չունենք ղարաչրջանի արտաքին պատկերը տուող նիւթեղէնը երկաթի, բետոնի, հաչուիչ մեքենաների, տիեզերագնացների մասին հիւսուող երգերը, այլ ժամանակի ոգուց ծնուող երգը, մարդկային ներաչխարհի երգը, մեր օրերի մարդու ձգտումների, կարօտների, տառապանքների, կորուստների, երազանքների երգը: Մեր գրողներից ոմանք, որ ելոյթներ ունեցան «Սովետական գրականութիւն» ամսագրի նախահամաժողովեան ամբիոնում, արդիականութեան ըմբռնման հարցին պատասխանելով սխալւում են, երբ գտնում են, թէ որեւէ երկ, եթէ գեղարուեստական մակարդակ ունի, արդիական է: Մեր արձակագիրներից մէկը նոյնիսկ գտնում է, որ Նաբեկացին չատ աւելի արդիական է, քան բոլոր «նորարները» միասին վերցրած եւ որ արդիականութիւնը կեանքին մօտենալու արարչական միջոց է, եւ ոչ թէ արդիական թեմա ընդգրկելու եղանակ: Մի ուրիչ արձակագիր նոյնպէս արդիականութիւնը հասկանում է իբրեւ գրականութեան արուեստի խնդիր:

Այս էական հարցին նման մօտեցումը կամայ թէ ակամայ ժամանակակից թեմայի հարցի սրութիւնը բթացնելուն է ծառայում: Չէ՞ որ արդիական թեմային չեն կարող փոխարինել Հոմերոսից մինչեւ Դոստոեւսկի ու Տոլստոյ ստեղծուած գրական կոթողները եւ մեր այսօրուայ գրականութեան աւագ պարտքն է բարձր արուեստով պատկերել այսօրուայ կեանքը, ստեղծել սոցիալապէս յղեցած, ակտիվ, նշանակալի կերպարներ:

Ի հարկէ, գրականութեանը զինուորական համազգեստ չի կարելի հագցնել: Առանց բազմազանութեան կարելի չէ պատկերացնել գրական յառաջընթացը: Բայց այդ բազմազանութեան արմատները պէտք է սնուեն հողից:

Խորհ. Միութեան Կեդր. Կոմիտէի գլխաւոր քարտուղար ընկ. Լ. Ի. Բրեժնեւը 24րդ համագումարին տուած հաշուետու զեկուցման մէջ նչեց. «Մենք հանդէս ենք գալիս յանուն այն բանի, որ ուչադիր վերաբերմունք ցուցաբերուի ստեղծագործական որոնումների նկատմամբ, ձիրքերի ու տաղանդների անհատականութեան լիակատար բացայայտման նկատմամբ, հանդէս ենք գալիս յանուն սոցիալիստական ռէալիզմի մեթոդի հիման վրայ մշակուող ձեւերի ու ոճերի բազմազանութեան ու հարստութեան»:

Անտարակոյս, կեանքը առաջ է գնում որոնումներով: Անհանդուրժ ու չրջահայեաց որոնումներն են առաջ մղում գրականութիւնը, օգնում ստեղծագործողի կազմաւորմանը, աճմանն ու հասունացմանը: Սակայն պիտի նչել, որ վնասակար ժամավաճառութիւն է վաղուցուայ մոլորութիւնները այսօր կրկնելը:

Նախորդ համագումարից յետոյ անցած տարիներին «Սովետական գրականութիւն» ամսագրի խմբագրութեանը մտահոգել է այն վիճակը, որ մեր երիտասարդ բանաստեղծների մի զգալի մասի ստեղծագործական որոնումները դուրս են գեղարուեստի սահմաններից, գրքային ու կենսազուրկ են եւ որ ստեղծագործական արդիւնաւէտ որոնումները փոխարինւում են գրական սեթեւեթանքներով, արտառոց մտացածութիւններով, որոնք արգելակում են մեր պոէզիայի օրինաչափ զարգացումը: Ուստի ամսագրի խմբագրութիւնը բանավէճ սկսեց երիտասարդական պոէզիայի չուրջ, դրանով ձգտեց տարերայնութեան չթողնել գրական երիտասարդութեան կազմաւորման, աճման ու հասունացման պրոցէսը: Բանավէճին մասնակցեցին մեր ականաւոր բանաստեղծները, արձակագիրները, քննադատներն ու գրականագէտները: Ոմանց թւում է, թէ մեր ամսագրի խմբագրութիւնը չատ աւելի տեղ յատկացրեց երիտասարդական պոէզիայի արդի վիճակին ու զարգացման հարցերին, քան հարկաւոր էր, քանի որ հրապարակում քննարկման արժանի գեղարուեստական արժէքներ դեռ չկան: «Սովետական գրականութեան» գրոյթներին լիովին համաձայն լինելով հանդերձ, բանաստեղծ Վահագն Դաւթեանը նկատում է. «Գարուն՝ ամսագրում եւ մեր մամուլում տպագրուած ոտանաւորները արժէ՞ր գրական լուրջ փորձերի տեղ ընդունել եւ այնքան չռայլօրէն ձեր ամսագրի էջերում տեղ յատկացնել քննարկմանը: Յետոյ, — չարունակում է Դաւթեանը, — մեր երիտասարդ բանաստեղծները, որ «նորարար» լինելու յաւակնութիւնն ունեն, փոխանակ հետախուզելու իրենց հոգու ընդերքը, իրենց անհատականութեան ընդերքը, կռահելու, թէ ի՞նչ կարող է տալ իրենց ստեղծագործական անհատականութիւնը, ի՞նչն է իրենց էութիւնը եւ ուժը, ո՞րն է իրենց իսկական, բնական ձայնը, խօսքերը մէկ արած «նորարարութիւն» են անում. գրում են միատեսակ, միաձայն, իրար յար եւ նման: Պարզ է, որ նման «որոնման» ընթացքում կարելի է կորցնել նաեւ սեփականը, այն, ինչ բնութիւնն է տուել»:

Ճշմարտացի դիտողութիւն: Այսուամենայնիւ, մենք հաւատացած ենք, որ ամսագիրը ճիշդ վարուեց այսպէս կոչուած «նորարարական» պոէզիայի հարցերի լայն բանավէճ ծաւալելով: Ճիշդ է, որ հրապարակում չկային գեղարուեստական արժէքներ, իրենց ուրոյն խօսքն ասող անհատականութիւններ, բայց կար այսպէս կոչուած «սերնդային մտածողութիւն», ուղեմոլոր բանաստեղծութիւնների մի հեղեղ, որ պղտոր հոսում էր գրական եւ ոչ գրական մամուլի էջերով՝ փչացնելով ընթերցողի գրական ճաչակը: Այս ծանր վիճակն էր, որ ամսագրին հարկադրեց լրջօրէն ու հեռեւողականօրէն զբաղուել գրական հերթափոխի բախտով: Ամսագիրը համակողմանի բացայայտեց «նորարարութեան» անուան տակ ընթերցողին հրամցուող ոտանաւորների հակագեղարուեստական, էրզացային էութիւնը, որ ոչնչով չէր կարող նպաստել հասարակութեան էսթետիկական դաստիարակութեանը, հոգեւոր — մշակութային յառաջընթացին, չէր կարող նպաստել մեր պոէզիայի վերելքին: Տուեալ դէպքում մեզ խստօրէն անհանդստացնողը վնասակար, իսկական պոէզիայի ճանապարհն արգելակող միտումներն էին: Բանավէճի ամփոփումը, որին մասնակցեցին մեր ականաւոր գրողներն ու գրականագէտները, ապացուցեց, որ այս հարցում մենք միանգամայն իրաւացի էինք եւ մեր անհանգստութիւնը տեղին էր: Մենք չէինք կարող նորերի գրական երկունքը, գրական որոնումները տարերայնութեան թողնել ու բարի կամեցողութեամբ, անօգնական ու ձեռնածալ սպասել, ինչպէս խորհուրդ էին տալիս մի քանի «օբեկտիվիստներ», «նորարարութեան» նատուրալ վիճակի ցուցադրման կողմնակիցներ, որոնք գտնում էին, թէ գրական երիտասարդութիւնը, խարխափումներով իսկ, վերջ ի վերջոյ սեփական ուժերով կը գտնի իր ստեղծագործական ճիշդ ճանապարհը, որ այն, ինչ տեղի է ունենում, չատ «օրինաչափ երեւոյթ» է: Նման դեղատոմսը միայն կարող էր նպաստել մոլորութիւնների խորացմանը, ուչացնել գրական երիտասարդ սերնդի աճն ու հասունացումը, դանդաղեցնել մեր այսօրուայ պոէզիայի յառաջընթացը:

«Սովետական գրականութիւն» ամսագրի ջանքերը զուր չանցան. խմբագրութիւնը ինչ-որ մի բանի հասաւ: «Գարուն»ի խմբագիր Վարդգէս Պետրոսեանը վերջերս որպէս գրական երեւոյթ նչեց, որ արդէն կանգ է առել այսպէս կոչուած «նորարարական» ոտանաւորների պղտոր հեղեղը դէպի «Գարուն»ի խմբագրութիւնը, որ գրական երիտասարդութեան աճմանը մեծապէս նպաստեց մեր ամսագրի ծաւալած բանավէճը: Նոյնը նչեց նաեւ «Աւանգարդը»:

Մեզանում գեղարուեստական ստեղծագործութեան կէսդարեայ զարգացման փորձը վկայում է, որ նոր հասարակութեան կառուցման խանդավառութիւնը եղել եւ մնում է հիմնականը մեր գրականութեան մէջ:

Սովետահայ բազմազգ գրականութիւնը նոր դիրքեր է նուաճում՝ ամբողջ աչխարհին ցուցադրելով սոցիալիստական ռէալիզմի ստեղծագործական մեթոդի առաւելութիւնները, որքան էլ այդ մեթոդի դէմ աղմուկ բարձրացնեն սովետական գրականութեան բազմերանգ թչնամիները:

Ներկայումս մենք ապրում ենք մի ժամանակաչրջան, երբ մեր օրերի տենդով տոգորուն ստեղծագործական սխրանքների մեծ պոտենցիա է կուտակւում, որը յառաջիկայում՝ պոռթկալու է չռայլօրէն: Խնդիրն այժմ այն է, որ մեր հրատարակչական օրգանները կանաչ ճանապարհ հարթեն գրականութեանը, օգտագործեն բոլոր հնարաւորութիւնները՝ ժողովրդին աւելի չատ ու բազմազան գիրք տալու համար:

ՍՏԵՓԱՆ ԿՈՒՐՏԻԿԵԱՆ

ԽԱՒԱՐԻ ԱՍՊԵՏՆԵՐԸ

ԻՇԽԱՆԸ ԵՒ ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Լուի Ֆիլիփ՝ Մարի – Ամելի թագուհին զրկեց իչխանին մօտ չքանչաններով, նուէրներով եւ պաչտօնի առաջարկներով: Իչխանը հպարտօրէն մերժեց եւ հասկըցուց, որ ինք ծախու մարդ չէր:

Յուսահատ՝ թագաւորը կրկին դիմեց Սոֆի Տեւսին եւ անկէ խնդրեց, որ կարելին ընէ, որպէսզի իչխանը չհեռանայ Ֆրանսայէն:

Իչխանը սակայն ապսպրած էր ճամբորդութեան կառքը, եւ առօրեայ ծախքերուն համար պատրաստել տուած էր մէկ միլիոն ոսկի Փրանք գումար մը:

1830 Օգոստոս 27ին սենեկապան Լըքոնթ զարկաւ իր տիրոջ ննջասենեակին դուռը, ըստ սովորութեան: Պատասխան չառաւ: Դարձեց նիգը, որպէսզի ներս մտնէ: Դուռը կղպուած էր ներսէն: Լըքոնթ զարմացաւ, տէրը սովորութիւն չունէր ներսէն գոցելու դուռը:

Քսան վայրկեան ետք, Լըքոնթ կրկին վերադարձաւ, այս անգամ հետը բերելով իչխանին անձնական բժիշկը: Կրկին զարկին դուռը: Ոչ մէկ պատասխան: Անմիջապէս կանչեցին պահակները: Պահակապետը ստիպուեցաւ դուռը կոտրել ծանր մուրճով մը:

Ներս մտան: Մահճակալը պարապ էր.

ՀԱՅՐԵՆԻՔՍ

— 15 ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ —

ԽՄԲ. — 15 տարի առաջ, 1956ին առաջին անգամ ըլլալով զբօսաշրջիկներ պատեհութիւնը կ'ունենային հայրենիք այցելելու եւ նոյն տարւոյն Հոկտեմբերին լոյս կը տեսնէին «Յառաջ»ի մէջ, Պ. Լեւոն Տօնիկեանի տպաւորութիւնները: 15 տարի ետք, Լ. Տօնիկեան, երրորդ անգամ ըլլալով կ'այցելէ Հայաստան ու մեզի կը յանձնէ նոր տպաւորութիւններ, գրըւած նոյն կենդանի ու հարազատ ոճով:

1956, 1966 եւ 1971: Երեք թուականներ որոնք բախտաւորութիւն ու երջանկութիւն բերին հայրենիքի կարօտով տառապող հոգիի մը եւ եղան իրապէս բարեբար: Արդարեւ, պահ մը մտաբերենք: Մանուկ օրերէն բռնութեան ներքեւ աչք բացած, ականատես եղած իր ծնողաց եւ ազգին խոչտանգման ու յօչոտման, թըրքական բռնակալութեան եւ՝ վայրագութեան բեռը իր ամբողջ ծանրութեամբ քամակին կրած, Հայոց հին ու նոր պատմութեան քիչ թէ չատ տեղեակ, ապա կուզայ պահը երբ ականատես կ'ըլլայ հրաչափառ յարութեան ու կը դառնայ անոր սպասարկու: Ան որ վերապրած է 1915ի անօրինակելի ցեղասպանութենէն այլեւս միայն իր ընտանիքին եւ հայրենիքին վերածնունդին մէջ կը գտնէ իր գոյութեան իմաստը:

Առաջին անգամ — 1956ին — տպաւորութիւններս լոյս տեսան «Յառաջ»ի Հոկտեմբեր 9–21 թիւերուն մէջ: 1966ին, քիչ բան գրեցի ու պահեցի ինծի, ահա ուրեմն այս անգամ, կը խօսիմ կրկին հայրենիքիս մասին, այնպէս ինչպէս զայն գտայ 15 տարի յետոյ:

Կազմ ու պատրաստ կը սպասէինք կազմակերպիչ միութեան տալիք վերջնական ժամադրութեան ու նամակը ստանալէ ետք, Օգոստոս 2ին, համախմբուած էինք Օրլիի օդակայանը, ուրկէ կը մեկնինք դէպի Մոսկուա, ապա յոյսի եւ լոյսի մեր ոստանը՝ Երեւան:

Խումբին մէջ, խումբ մըն ալ մենք ենք ընտանիքով ու հայրենակից բարեկամով մը: Օդանաւին մէջ գլխու պտոյտ չունեցանք, ոչ իսկ մեզի ընկերացող երկու տիկինները — կինս եւ սանամայրս որոնք օդանաւէն կը վախնային: Բայց գլխու պտոյտ ունեցանք յետագային երբ հարկ եղաւ երեք ժամ սպասել որպէսզի մաքսատան պաչտօնեաները մանրազնին քննեն ծրարները ապա արտօնեն որ օթոքառ մտնենք ու հասնինք պանդոկ:

Հոս անհրաժեչտ կը նկատեմ քանի մը խօսք ընել այն վերապահութեան համար զոր Ռուսերը ցոյց կուտան Հայերուն հանդէպ: Կ'ըսուի թէ զանազան երկիրներէ եկող Հայեր յաճախ արգիլուած ապրանքներ կը փոխադրեն եւ պատճառ կը դառնան խոր քննութեան: Ի՞նչ մեղքս պահեմ, իմ տպաւորութիւնս այն եղաւ որ գացող խումբերուն մէջ կան զանազան տեսակի մարդիկ: Նախ իսկական ուխտաւորներ, այսինքն հայրենիքի, Հայաստանի քարին ու հողին, օդին ու ջուրին կարօտով ապրող Հայեր: Ապա, ուրիչներ որոնք լոկ իրենց ազգականները տեսնելու կ'երթան նոյն առթիւ քիչ մըն ալ հայրենիքի տեսարժան վայրերը: Յետոյ սովորական զբօսաշրջիկներ, որոնք քիչ մը հարեւանցի կերպով իրենք զիրենք Հայ կը զգան եւ վերջապէս կան — բարեբախտաբար թիւով քիչ — որոնց համար ճամբորդութիւնը պարզ պատրուակ մըն է չահաբեր առեւտուրի, մարդիկ որոնք իսկական առեւտուրի ասպարէզին մէջ ձախողած են եւ բոչայի հաւաքածոյ մը կը կազմեն, ամէնուն տհաճութիւն պատճառելով:

Վերջապէս դուռները բացուեցան եւ միաժամանակ հասաւ Երեւանէն Հայուհի մը՝ Տիկին Իվեթթա որ մեզ հրաւիրեց յառաջանալ եւ անցնիլ: Քանիներ անցան բայց յանկարծ մաքսային պաչտօնեան սաստեց եւ ամէն մէկը կանգ առաւ: Ծըրարները քննուեցան մէկիկ – մէկիկ եւ կնոջ մը վրայ երեք հնչիւն ոսկի եւ քանի մը հատ ալ ոսկի ապարանջաններ զորս չէր յայտարարած: Այդ իրեղէնները վար դրուեցան եւ երբեք ալ ետ չտըրուեցան տիկնոջ: Վերջապէս դուրս ելանք բայց հարկ եղաւ կէս ժամ ալ օթոքառին սպասել որպէսզի առաջնորդուինք պանդոկ մը, որ երբեք չէր բաղդատուեր Յէնտրալ կամ Կիեւսկայի պանդոկներուն հետ, ուր իջած էինք առաջին եւ երկրորդ ճամբորդութիւններու ընթացքին: Գիչերը հոդ անցուցինք եւ յաջորդ օրը մեկնեցանք Մոսկուայի երկրորդ օդակայանը, ուր սպասեցինք երկար ժամեր:

Մեր խումբէն, որ 74 հոգիէ բաղկացած էր, մաս մը մեկնած էր արդէն առաւօտը իսկ մնացեալը՝ կէսօրէ յետոյ: Վերջապէս իրիկուան ժամը 8ին մտանք Իլ 18 օդանաւը եւ երեք ժամ ետք հասանք Երեւան, լոյսերու մէջ ողողուած:

Զէի կարծեր որ դիմաւորողներ կ'ունենայի, բայց ահա ազգականներ ամէն կողմ ու ողջագուրում, ապա կը հասնինք Արմենիա պանդոկը:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(1 – Շար.)

պատուհաններուն փեղկերը ղոց: Հատ–նելու վրայ մոմ մը միայն իր տկար լոյսը կը սփռէր սենեակին մէջ: Իշխանը կանգնած էր պատուհանի մը մօտ եւ գլուխը կախ, կարծէք բան մը կ՚ունկնդրէր: Երբ այցելուները աւելի մօտեցան, տեսան, որ իշխանը, իրարու կապուած երկու թաշկինակներով կախուած էր սենեակին պատուհանէն: Աչքերը փակ, գլուխը հակած դէպի իր կուրծքը, թեւերը կախ, բայց ոտքերը դեռ չէին բաժնուած տախտակամածէն: Այս երեւոյթը զարմացուց բոլորը: Բժիշկը անմիջապէս քակել տուաւ մարմինը, բայց իր խնամքները ոչ մէկ արդիւնք տուին: Քոնտէ իշխանը մեռած էր:

Ֆէօշէրի պարոնուհին, որ կը բնակէր վերի յարկը, աղմուկ լսելով անմիջապէս փութացած էր աղէտին վայրը: Երբ իմացաւ եղելութիւնը, սկսաւ ողբալ ու լալ բարձրաձայն: Բայց ներկաները չհամոզուեցան անոր անկեղծութեան վրայ, որովհետեւ երկու հառաչանքի միջեւ կը հարցնէր.

— Ո՞ւր է իշխանին գոհարեղէններու արկղը: Կարեւոր թուղթեր գտա՞ք իր սեղանին վրայ:

Երեւոյթները կը փաստէին, որ Քոն–տէի իշխանը անձնասպան եղած էր: Պատուհանները եւ դուռը կղպուած էին ներսէն: Եթէ եղածը ոճիր մըն էր, անկարելի էր որ ոճրագործը դուրս եկած ըլլար: Սակայն սենեակին մէջ իշխանին դիակէն զատ ոչ մէկ մարդկային էակ գտնուեցաւ:

Եթէ առենները Շերլոք Հոլմս գոյու–թիւն ունեցած ըլլար, անպայման որ պիտի ջանար լուծել այս առեղծուածը:

Շերլոք Հոլմս պիտի ըսէր. «Տարօրինակ անձնասպանութիւն: Նախ թաշկի–նակները այնքան թոյլ էին, որ անկարելի էր անոնց օղակին մէջ խեղդամահ ըլլալ: Դիակին ոտքերը աթոռ չկար եւ հանրայայտ էր, որ իշխանին աջ թեւին ոսկորը կոտրուած ըլլալով, չէր կրնար զայն բարձրացնել, իսկ ձախ թեւին երեք մատները կորանցուցած էր ճակատամարտի մը ընթացքին: Ուստի, անկարելի էր, որ ինք թաշկինակը կապած ըլլար հա–սակէն բարձր եղող տեղ մը: Կար նաեւ հոգեբանական արգելք մը: Իշխանը հը–պարտ ու աստուածավախ ազնուական մըն էր, պատմական գերդաստանի մը վերջին ներկայացուցիչը. անձնասպանութիւն բառը սարսուռ կը պատճառէր իրեն: Մահէն քանի մը օր առաջ, բարեկամի մը ըսած էր.

— Միայն վատերը կրնան իրենք զիրենք սպաննել:

Ըսինք նաեւ, որ կը պատրաստուէր ամուսնանալու: Անձնասպանութեան թեկնածու մը պէտք չունի իր հետը ունենալու մէկ միլիոն ոսկի ֆրանքի պատկառելի գումար: Ցոյները մէկ դահեկան միայն կը վճարէին անդենականին սահմանները անցնելու համար:

Եւ անմիջապէս սկսան շշուկներ տարածուիլ, յօդուածներ լոյս տեսնել, գիրքեր հրատարակուիլ այս հարցին շուրջ: Բոլորն ալ կ՚ամբաստանէին Սոֆի Տեւսը, Ֆէօշէրի պարոնուհին: Ուրիշներ ալ զայն կը նկատէին իբրեւ գործիք եւ Լուի Ֆիլիփ Թագաւորը կը նկատէին իբրեւ յանցաւոր: Եւ իսկապէս ալ, այն բոլոր պաշտօնեաները կամ դատաւորները, որ կը ջանային լուսաբանել այս ողբերգութեան դրդապատճառները, կը հեռացուէին իրենց պաշտօնէն Թագաւորին հրամանով:

Լուի տը Ռոհան, Քոնտէ իշխանին օրինական ժառանգորդը, որ դատ բացած էր Ֆէօշէրի պարոնուհիին դէմ, ինք դա–տապարտուեցաւ երեք ամիս բանտարկութեան իբրեւ զրպարտող:

Ցայտնի էր, որ վերէն կ՚ուզէին հարցը փակել:

Պարոնուհին ստացաւ ժառանգի իր բաժինը, վերադարձաւ Անգլիա եւ հարստացուց իր ազգականները: Դէպքէն տասը տարի ետք, 1840 Դեկտեմբեր 15ին, մեռաւ 48 տարեկան հասակին մէջ: Իսկ Լուի Ֆիլիփ Թագաւորը գահընկէց եղաւ 1848ի յեղափոխութեան հետեւանքով ու անցաւ Անգլիա:

Այսօր մասնագէտները յանգած են հետեւեալ եզրակացութեան: Նախ չեն հաւատար Քոնտէ իշխանին անձնասպանու–թեան առասպելին: Սեննեկապան Լըքոնթ իր մահուան անկողնին մէջ խոստովանած էր, որ իշխանին մահուան գիշերը, Նըրբանցքին մէջ տեսած էր Ֆէօշէրի պարոնուհին եւ անոր սիրահարը, որ ոստիկան ենթասպայ մըն էր: Գալով ներսէն կղպուած դրան, ուրիշ մասնագէտ մը կըրցաւ դերձանի մը օգնութեամբ դուռը կղպել դուրսէն:

Քոնտէի իշխանին մահը բնական չէր: Սոֆի Տեւս եղած էր այդ մահուան պատճառը, Լուի Ֆիլիփ հրահանգած էր իշխանին մեկնումը արգիլել եւ ոչ թէ զայն ղրկել անդէնի աշխարհը: Միայն Սոֆի Տեւս կրնայ լուսաբանել մեզ:

ՆՈՒԻՊԱՐ ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ԷՋԵՐ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԱՊՈԼԻ ՄԷՋ

Թղթակցութիւն լոյս տեսած «Հայ Սկաուտ»ի 1920 Սեպտեմբեր – Հոկտեմբերի թիւին մէջ, Կ. Պոլիս

Ալեքսանդրապօլ, 26 Սեպտ. 1920

Ալեքսանդրապոլի մէջ այսօր տեղի ունեցաւ ֆութպոլի մրցում տեղւոյս «Մեծն Վարդան» խումբին եւ Երեւանի «Սպորտ ակումբ»ին միջեւ: Սա երկրորդ մրցումն էր երկու քաղաքներուն միջեւ: Առաջինը կատարուեցաւ Երեւանի մէջ Օգոստոս 8ին եւ վերջացաւ 0ի դէմ մէկ «կոլ»ով, Երեւանի յաղթութեամբ:

Նոյն արդիւնքը տուաւ նաեւ այսօր–ուան մրցումը:

Առաւօտուն կանուխ, քաղաքին մունետիկը ինկած էր փողոցները եւ հրապարակներէն կը ծանուցանէր օրուան մըր–ցումը.

«Խօ՛ր, էս սըհաթիս, ձէն կուտամ, իմացէք: Էսօր, ժամը 4ին, Երեւեւան եւ Ալեքսանդրապոլ ֆութպոլի մրցում ունին: Շտապեցէք ձեր տոմսակները գնել»:

Եւ սակայն Ալեքսանդրապոլի հասարակութիւնը խիստ ցանցառ թիւով եկած էր հանդիսատես ըլլալու մարմնակրթական այս գեղեցիկ ցոյցին, որ նորութիւն էր քաղաքին համար: Երեւի կը նախընտրէր «սազանդար» ու գինարբուք:

Մրցավայրը «Կազաչի Պոստ»ի ռուսական եկեղեցիին մօտ, խիստ տափարակ եւ ձեւաւոր դաշտ մըն էր, ֆութպոլիստներու երազած խաղալ դետինը, որ սակայն սխալ՝ կարճ ու նեղ էր գծուած եւ մանրանկար «կոլ»եր ունէր՝ 15ական ոտք լայնութեամբ:

Զով ու ամպոտ օդն ալ նպաստաւոր էր, մանաւանդ մրցորդներուն համար: Հեռուն աշնանային վճիտ մթնոլորտին մէջ յըս–տակօրէն կը ցցուէին Արագածի ձիւնա–պատ գագաթները:

«Սպորտ ակումբ»ը ասպարէզ եկաւ մութ կարմիր, իսկ Ալեքսանդրապոլցիք՝ սեւ ու սպիտակ կիսուած շապիկներով: Վերջիններս շապիկներէն զատ, նոյն գոյներով առած էին նաեւ իրենց տարատները եւ մետասնեակին պետը կուրծքին վըրայ կը կրէր Վարդան զօրավարին մեծադիր եւ գունաւոր պատկերը:

Հաշտարարի սուլիչը յանձնուած էր Տիգրան Խոյեանին:

Մրցումը սկսաւ թէ չէ, այնքան աչքառու չէր խաղացողներուն խակութիւնը (կային շատ յաջող անհատականութիւններ), որքան անոնց ազիտութիւնը խաղին օրէնքներուն: Տիգրանին բծախնդիր սուլիչը այնքան անընդհատ կը սուլէր, որ անիրաւելը պիտի կարծէր, թէ սրինգով կ՚ընկերանար խաղին: «Կոլքիփր»ը կամ «թըչ»ը տալու ձեւերը միշտ սխալ էին եւ երբ սուլիչը կը հնչէր, մրցորդները հարցական նշաններու արտայայտութիւնը կը ստանային: Նոյն արտայայտութիւնը աւելի շեշտուած կը ստանար Տիգրանը, երբ իրմէ բացատրութիւն կը պահանջէին ռուսական բարբառով:

Ալեքսանդրապոլի «կոլ քիփր»ը, որ այլապէս գովեստի պիտի արժանանար, եթէ իր աւելորդ խեղկատակ ձեւերով հանդիսատեսները էփաքէ ընելու մարմաջով տարուած չըլլար, գնդակը գրկած երկու քայլէն շատ աւելի գացած ըլլալուն համար «փենըլթի»ի ենթարկուեցաւ եւ Երեւան այս առիթով շահեցաւ այն մէկ կոլը, որ յաղթութիւնը տուաւ իրեն: Նոյն «կոլ քիփր»ը քիչ յետոյ կրկնեց նոյն սխալը, բայց պատժիչ հարուածը վրիպեցաւ այս անգամ:

Խաղին երկրորդ կիսուն Ալեքսանդրապոլ իրապէս գեղեցիկ ջանքեր ըրաւ եւ Երեւանի կոլը քանիցս լրջօրէն վտանգեց: Բայց «Սպորտ ակումբ»ի «կոլ քիփր»ին աչալրջութիւնը մէկ կողմէն, եւ միւս կողմէն «Ալեքսանդրապոլի տղոց անհատական խաղավարութիւնը ի զուր անցուցին բոլոր ճիգերը:

Մրցումին վերջանալուն յաղթող ու պարտեալ իրար պատուեցին կեցցէներով:

Ալեքսանդրապոլ անհատական լաւ ուժեր ունէր, որոնք սակայն չկարողացան երեւան բերել հզօր հաւաքական միասնականութիւն, մեծ մասը կը խաղար ինքն իրեն համար՝ հանդիսատեսներէն անդրտակ ծափեր խլելու ցանկութեամբ տարուած: Այս տեսակէտով ամէնէն աւելի մեղադրելի էր Ալեքսանդրապոլի մետասնեակին պետը, որ այլապէս ունի առաջնակարգ ֆութպոլիստի մը ամէն յատկութիւն, բացի առաջինը եւ ամէնէն էականը՝ «փաս» տալու սովորութիւնը: Երեւանի «կոլ»ին առջեւ քանի անգամներ այս պատճառով չքացան կոլ ընելու անզուգական առիթներ:

Երեւանի խաղացողները իրարմէ շատ տարբեր էին ուժով, բայց եւ այնպէս կարողացան ի յայտ բերել բաւական գոհացուցիչ հաւաքականութիւն մը: Անոնց պետը, տեղակալ Պարոն Աւետիս, արժանի մրցակիցն էր հակառակորդ պետին՝ Պարոն Սիլիրեանին: Եղնիկ Քաջունի եւ Սարգիս Սամուէլեան դնահատելի էին պաշտպանողականի մէջ:

Երկու կողմերն ալ, մինչեւ յառաջիկայ հանդիպումը, պէտք է նախ լաւ սերտեն խաղին օրէնքները եւ մշակեն «փաս» տալու սովորութիւնը, որ ֆութպոլի մէջ յաղթութեան անվրէպ ազդակն է:

Երկու կողմերն ալ պիտի նպաստաւորուին, եթէ հետեւին նաեւ, կանոնաւոր կերպով, շուէտական մարզանքի եւ աթլեթիզմի, մանաւանդ վազելու: Երկու խումբերուն մէջ ալ նկատելի էր ճկունութեան եւ արագութեան պակասը: Սրունքները առհասարակ, եւ մանաւանդ Ալեքսանդրապոլի կողմը, թոյլ էին եւ անճարակ, արդիւնք «ռուսական» միակողմանի զարգացման»:

Մրցակից կողմերէն մին փոքր ինչ թեթեւցաւ սա սկզբունքին, թէ «սփորթմէնին» համար սկիզբն իմաստութիւն է յարգանք դէպի «ռեֆըրին»:

ՎԻԳ

ՔԻՉ ՄԸ ԺՊԻՏ

Երկու բարեկամներ կը զրուցեն:

— Էհ, ըսէ տեսնենք, ի՞նչպէս է ամուսնական կեանքը: Վստահ եմ թէ երջանիկ ես, կ՚ըսէ առաջինը:

— Կարծիքս ըսե՞մ, բարեկամ, կը յարէ երկրորդը: Ամուսնութիւնն ալ գործի պէս է: Կախում ունի գործատէրէդ: Եթէ գործատէրդ լաւ է, գործն ալ լաւ է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (61)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Սուլթանուհին ծանր շարժումով մը գլուխը Ջալիի կողմը դարձուց ու ըսաւ.

— Այսօր ինչ ունիմ չեմ գիտեր... ա–ռանց բան մը ունենալու տխուր եմ: Առաւօտուն կմինէ Սուլթանուհին եկաւ եւ զիս տխրեցուց: Կառքերու վերհսկիչին պէյի տիտղոսը տալով անոր հետ կ՚ամուսնացնեն:

— Այո գիտեմ, անոր սեննեկապանուհին ինծ ըսաւ որ իր տիրուհին ամբողջ գիշերը լացաւ, արդ, կը տեսնես թէ քեզմէ աւելի դժբախտներ ալ կան: Տակաւին բախտիդ վրայ գանգատելու պատճառ մը չունիս, երկու տարի է այսօր եւ այդ երկու տարուան միջոցին երեք անգամ տիրոջը բարեացակամութեանը արժանացար եւ մինչեւ հիմա քու վրադ բան մը չտնօրինելը կը նշանակէ թէ գեղեցկութենէդ գոհ մնաց:

Սուլթանուհին գլուխը օրօրեց ու չպատասխանեց:

— Ո՜հ, Սուլթանուհիս մի յուսահատիր, ես քանի տարի է հոս եմ եւ այս պատիւին երկու տարուան մէջ երեք անգամ կրկնուիլը հազուագիւտ կերպով միայն տեսայ: Գիտես էֆէնտիմ ի՞նչ ըսել է թէ՝ տէրը գիտնալով հանդերձ որ այնքան գեղեցիկ կիներ իրեն կը սպասեն, որոնց տակաւին ճանչցած չէ եւ այսուամենայնիւ երկու տարուան մէջ երեք անգամ իր Լալային ըսէ. «Լալա այս գիշեր Թող Հայրիէ Սուլթանուհին գայ, անոր այն գեղձան մազերը երբ կակուղ բարձերուն վրայ կը տարածուին ինծ այնպէս կը թուի թէ երկնային լոյսէ մը լուսաւորուած գլխուն վրայ ծփացող ոսկիներ են ... Հապա այն ձիւնաթոյր մարմինը, այն այնքան փոքրիկ վարդագոյն ձեռքերը, այն ձիւնափայլ կուրծքը... այն նուշ–կոտ աչքերը: Ոհ այո, այո, Լալա, կ՚ուզեմ Հայրիէն բերես... զայն ոչ մէկու պիտի չտանք, ո՜հ իմ անուշիկ Հայրիէս որ միշտ գանգատ մը ունի, սակայն գանգատը այնքան անուշ է որ գիտմամբ կը թողում որ գանգատի որպէսզի աւելի գեղեցիկ երեւի... Գնա՛, Լալա, գնա՛ Հայրիէն բեր»:

Սեննեկապանուհիին այս փաղաքշիչ շատախօսութեան վրայ Սուլթանուհին խորունկ հառաչ մը հանեց եւ աչքերը գոցեց:

Թէպէտ գիտէր թէ այս մեթոտը Սուլթանուհիներուն սպասարկող սեննեկապանուհիներուն սովորական մեթոտն էր որպէսզի տիրոջը յառաջիկայ շնորհովը զիրենք մխիթարեն, այսուհանդերձ Ջալիի խօսքերէն ամբողջ մարմնին վրայ հեշտալից թուլութիւն մը զգաց:

Սեննեկապանուհին կռահելով որ եռանդոտ կնոջ երեւակայութիւնը այդ վայրկեանին հեշտալից ովկիաններու մէջ սուզած էր այլեւս չփորձեց անոր այդ գըգլխիչ երազանքներու շարքը նոր շատախօսութեամբ մը ընդհատել:

Այդ փոքրիկ կայծը բաւական եղած էր այդ խարտեաշ գլխուն տակ հրդեհ մը բանալու, որ խոկոյն բարձրող սպիտակ կուրծքին կը փոխանցուէր:

Այդ հրդեհին արտայայտութիւնը այնքան ակնյայտնի էր որ, խորամանկ սեննեկապանուհին իր խորաթափանց եւ փորձառու ակնարկովը կէտ առ կէտ ու փուլ առ փուլ անոր հետեւեցաւ:

Հայրիէ կրցածին չափ աչքերը աւելի կը գոցէր, կարծես թէ կը վախնար որ յանկարծ կը բացուէին ու իր գրգռուած երեւակայութեան գլխուն մէջ ստեղծած երազանքը կը ցրուէին:

Դէմքին գիծերը ջղային ցնցումներով կը պրկուէին եւ դարձեալ իրենց անդորր ու թոյլ վիճակին մէջ կ՚իյնային:

Շրթները համբոյրով մը իրար կը միանային եւ ապա կէս բացուած վարդի բաժակի մը թերթերուն նման իրարմէ կը բաժնուէին:

Թեւերը կուրծքին վրայ կը խաչաձեւուէին, կը սեղմուէին եւ ապա թուլցած վար կ՚իյնային:

Այդ մարմնին վրայ ամէն ինչ կարկամումի եւ յուզումի յաջորդական պատկեր մըն էր:

Սեննեկապանուհին անխօս այդ պատկերը կը դիտէր:

— Զափազանց կը տառապի, խորհեցաւ Ջալի: Ինչ մեղք, այր մը որքան երջանիկ կրնայ ըլլալ, եւ սակայն հոս կը հալի կը մաշի:

Երազկոտ Սուլթանուհիին ընդոստ մէկ շարժումը փորձառու սեննեկապանուհիին խորհրդածութիւնները ընդմիջեց:

Հայրիէ տեղէն ընդոստ վեր ցնցուեցաւ, տիվանին վրայ նստաւ ու իր առջեւը գտնուող սեննեկապանուհիին ձեռքերը բռնելով տենդագին գոչեց.

— Ջալի, գնա, գնա պաղպաղակ մը բեր ... սրտիս մէջ անտանելի հուր մը կայ, ինծ այնպէս կը թուի թէ պիտի մեռնիմ կամ պիտի խենթենամ:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայրենակ. Միութեան Կեդր. վարչութիւնը եւ Վիէնի ու Տէսինի քոյր մասնաճիւղերը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեն այրի Տիկին Զրուանդեանի, Տէր եւ Տիկին Ա. Սողոմոնեանցի եւ ընտանեկան պարագաներուն, հայրենակից Հայկ Զրուանդեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Արթիւր Արթինեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Յարութիւնեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիրան Յարութիւնեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Յարութիւնեան եւ զաւակը եւ բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ՄԿՐՏԻՉ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԸՆԿ. ՀԱՅԿ ԶՐՈՒԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Այրի Տիկին Տիրուհի Սէրէնկիւլեան եւ Տէր եւ Տիկին Վազգէն Սէրէնկիւլեան 100 Ֆր. կը նուիրեն Փարիզի Մշակոյթի Տան, փոխան ծաղկեպսակի ընկ. Հ. Զրուանդեանի մահուան առթիւ:

×

Տէր եւ Տիկին Վազգէն Սէրէնկիւլեան 100 Ֆր. կը նուիրեն Մշակոյթի Տան փոխան ծաղկեպսակի Տոքթ. Արթօ Արդարեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ.— Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է այրի Տիկին Մ. Մարգարեանէ 20 Ֆր. իր ամուսնոյն Մ. Մարգարեանի մահուան 5րդ տարելիցին առթիւ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ — ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոկտեմբեր 10, Կիրակի ժամը 16,30էն
կէս գիշեր

Salle des Fêtes de Sevran
Մարզադաշտին դիմաց:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

— ՍՈՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ —

ՆՈՒԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ATTRACTIONS — BAL BUFFET — BAR

Հաղորդակցութեան միջոց.— Օթոպիւս 147 Ա, Էկլիզ տը Փանթէնէն, իջնել Կառ տը Սեւրան կամ կառախումբ Կառ տիւ Նորէն՝ իջնել Սեւրան:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ:

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վալանսի Քրիստափոր կոմիտէի կողմէ, նախագահութեամբ՝

ընկ. ՅԱԿՈԲ ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆԻ

Օրուան բանախօս՝

Ընկ. ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

23 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Վալանսի պետական Թատրոնին մէջ:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ:

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 31, Կիրակի կէսօրէ ետք, Քաղաքապետարանի սրահը:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ՎԱՐՁՈՒ ՓԱՎԻՅՈՆ ՄԸ

Մէկ երախայով զոյգ մը, վարձու պարտէզով փավիյոն մը կը փնտռէ Փարիզի հիւսիսային մէկ արուարձանը:

Դիմել Պ. ԺԱՆ-ՓԻԷՐ ՓԷՐԻԻ

Հեռաձայնելով ժամը իրիկուան 6էն ետք, կամ Շաբաթ ամբողջ օրը՝

929-20-57

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՎԻԷՆ.— Կապոյտ Խաչի շաբաթօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին 9 Հոկտ. Շաբաթ, ժամը 14էն 17 նոր ակումբին մէջ: Կը խնդրուի ծնողքներէն, առաջնորդել իրենց զաւակները առանց ուշանալու:

×

Կարտանի Հայ գաղութի Խորհուրդը կազմակերպած է 4էն 10 տարեկան մանուկներու համար հայերէնի դասընթացք մը՝ ամէն Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 9,30էն 11, 31 Պուլվառ Քարնօ, Սերքըլ տ'Էթիւտի սրահին մէջ: Կը խնդրուի բոլոր ծնողքներէն որ իրենց զաւակները արձանագրել տան Հինգշաբթի 7 Հոկտեմբերին՝ ընկերանալով անոնց վերոյիշեալ հասցէին՝ առաւօտեան ժամը 9,30էն սկսեալ:

Ուսուցչուհի՝ Օր. Սեդա Սիմոնեան:

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, Հոկտ. 9 Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, Ահարոնեան ակումբը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն Մօրիսի իր բոլոր ընկերները, 15 Հոկտ. Ուրբաթ ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՎԱՐԺԱՐԱՆ

26, Rue Troyon — SEVRES

Հինգշաբթի օրուան դասընթացքներ Փարիզի եւ արուարձաններու փոքրիկներուն համար՝

7էն 12 ՏԱՐԵԿԱՆ

Տղաքը կը փոխադրուին օթոքառով ամբողջ օրուան համար

Տեղեկութեանց համար հեռաձայնել 508-80-46

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի անդամական ընդհ. ժողովը 23 Հոկտեմբերին, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 16ին, ընկերուհի Ֆ. Գումրուեանի բնակարանը: Այս առթիւ վարչութիւնը կոչ կ'ընէ բոլոր անդամներուն, որ իրենց ներկայութեամբ յարգեն հրաւէրը: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ 12 Հոկտեմբեր Երեքշաբթի ժամը 15ին, Ազգ. Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ.— Պատգամաւորի ընտրութիւն եւ պարահանդէս:

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ

կը կազմակերպէ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ ՄԸ

9 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ սրահին մէջ
17 Ռիւ Պլէօ

նուիրուած՝

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ
Թարգմանութեանց (Հ. Սէրէնկիւլեան մրցանակ)

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ
(Գ. Մելիտինեցի մրցանակ)

Կը նախագահէ՝ Մէթր ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ
(Նախագահ Հ. Սէրէնկիւլեան մրցանակի)

Կը խօսին՝ Թարգմանիչներ
ԼԻՒՔ ԱՆՏՐԷ ՄԱՐՍԷԼ եւ Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

Ընթերցումներ (հայերէն եւ ֆրանսերէն) երկու բանաստեղծներու քերթուածներէն

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 6 ին, Փալէ տէ Քոնկրէ:

×

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին:

×

Րաֆֆի Պետրոսեանի դաշնակի երեկոն Նոյեմբեր 17ին, Փարիզի մէջ, Սալ Կաւօ:

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը Դեկտ. 4ին ժամը 21,30էն մինչեւ լոյս, Շառպոնիէռ:

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 13ին Շաբաթ գիշեր, Շարպոնիէռի շքեղ սրահներուն մէջ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԵՒՐԱՆ

Հայերէնի դասընթացքները տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի ժամը 5էն 6ուկէս (Ա. մաս) եւ 6ուկէսէն 8 (Բ. մաս), 10, Ռիւ Լիւսիէն Սփորթիս, Սեւրան:

×

Կապոյտ Խաչի Կըրնոպլի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին 9 Հոկտ. Շաբաթ առաւօտեան ժամը 9ին:

Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները որպէսզի կատարած ըլլան իրենց ազգային պարտականութիւնը:

Դասաւանդութիւնը կը կատարէ Պ. Հայկ Միքայէլեան:

×

Կապոյտ Խաչի Տէսինի դպրոցը կը վերաբացուի 7 Հոկտեմբեր սովորական ժամերուն: Հինգշաբթի ժամը 14էն 17, Շաբաթ 14էն 16:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 6 OCTOBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12233

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.233

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Ա.

Նոր տարանք Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի պաշտօնաթերթ Սովետական Հայաստան ամսագրի Յունիսի (6) եւ Յուլիսի (7) թիւերը, որոնց խմբագրականները կը կրեն նոյն խորագիրը.— Սփիւռքահայ երիտասարդական շարժման զարգացման նոր փուլը:

Միջանկեալ փոքր դիտողութիւն մը, որ սակայն կը կարծենք թէ կենսական նշանակութիւն ունի:

Մշակութային Կապի Կոմիտէն բացի այս ամսագրէն կը հրատարակէ նաեւ շաբաթաթերթ մը՝ Հայրենիքի Ձայն:

Սփիւռքահայութեան համար հրատարակուող այս զոյգ թերթերը լոյս կը տեսնեն արեւելահայ — աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել սովետահայ — լեզուով եւ բոլշեւիկեան ուղղագրութեամբ, որ բոլորովին խորթ է եւ անընդունելի արտասահմանի ազատ երկինքին տակ ապրող հայութեան համար:

Սփիւռքահայութիւնը իրենց զուրգուրանքին առարկայ դարձնել ուզողները չե՞ն գիտեր, որ այդ լեզուով եւ այդ ուղղագրութեամբ — այսինքն սխալագրութեամբ — կատարուած քարոզչութիւնները չեն հասնիր իրենց նպատակին:

Չե՞ն նկատեր, որ Երեւանի ռատիոյի կիրակնօրեայ միօրինակ, ձանձրացուցիչ, համայնավարական պրոպականտի նուիրուած ձայնասփռումները եւ արտասահմանէն Հայաստան այցելող խայտաբղէտ մարդոց փաղաքշական ճառերը, երբեմն ալ բողոքական պատուելիներու «բանաստեղծութիւն»ները (ինչպէս Հոկտ. 3ին) զզուանք միայն կը պատճառեն ունկնդիրներուն:

Ըսինք որ Սովետական Հայաստան երկու խմբագրականներով քննութեան կ՚ենթարկէ Սփիւռքահայ երիտասարդական շարժումը, որ «զարգացման նոր փուլի» մէջ մտեր է:

Խմբագիրը կ՚անդրադառնայ «սփիւռքահայ մի շարք առաջադէմ երիտասարդական միութիւնների ներկայացուցիչների երեւանեան հաւաքին, որի նշանակութիւնը դժուար է գերագնահատել»:

Իսկապէս կարելի չէ «գերագնահատել» այդ անդրանիկ «հաւաք»ը, որ տեղի ունեցաւ ներկայ տարուան սկիզբը, Յունուար 20էն մինչեւ Փետր. 1, մասնակցութեամբ միայն քսան երիտասարդներու, որոնք կը ներկայացնէին Լոնտոնի, Փարիզի, մանաւանդ Լիբանանի ու Սուրիոյ կարգ մը երիտասարդական «յառաջդիմական» կազմակերպութիւնները:

Մասնակիցները սփիւռքահայ երիտասարդութեան ուղղուած կոչով մը շեշտը կը դնէին «ուծացման, այլասերումի վտանգ»ին վրայ եւ հրաւէր կ՚ուղղէին միացնել ջանքերով, ստեղծել միակամօրէն ու միասնականութեամբ գործելու հնարաւորութիւններ, չզբաղիլ մանրուքներով եւ անիմաստ «տարաձայնութիւններով»: Ապահովել ու երկարաձգել հայ սփիւռքին գոյատեւումը, հայ պահել սփիւռքահայ նոր սերունդը՝ զայն համախմբելով մայր հայրենիքի լուսապայծառ իրականութեան շուրջ: (Հայրենիքի Ձայն, 3 Փետր. 1971):

Ուշագրաւ է այդ «հաւաք»ին մասնակից Փարիզի ներկայացուցչին հետեւեալ խոստովանութիւնը. «... այսօրուայ մեր գաղութի (Ֆրանսա) երիտասարդութեան 85 տոկոսը ոչ միայն չի գիտեր հայերէն գրել ու կարդալ, այլ եւ չի գիտեր հայերէն խօսիլ: Այսպիսով անհաղորդ կը մնայ հայրենիքէն եկող գիրքերուն, թերթերուն, արուեստին» (անդ):

Սովետական Հայաստան (Յունիս) կ՚ըսէ թէ «Սփիւռքահայ երիտասարդական շարժումը ապրում է իր վերելքի եւ զարգացման նոր ժամանակաշրջան»՝ շնորհիւ «Հայաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ մշակութային կապերի եւ յարաբերութիւնների օրէց օր ընդլայնման ու սերտացման»:

Անտեսելով, անգիտանալով եւ ուրանալով կէս դարէ ի վեր արտասահմանի մէջ ազգապահպանման, նոր սերունդի փրկութեան համար քաղաքական, երիտասարդական, հայրենակցական, բարեսիրական, մարզական կամ այլ կազմակերպութեանց կողմէ անհուն զոհողութիւններով տարուած աշխատանքները, խմբագիրը կը յաւակնի ամէն բարիք վերագրել Մշակութային Կապի Կոմիտէին:

«Հայրենիքի ներկայութիւնը Սփիւռքում, անմիջականօրէն ուծացման ենթարկուած աճող սերնդի մէջ հետզհետէ արթնացրեց եւ ապա խթանեց ազգային գիտակցութեան զարգացմանը: Այդ գիտակցութիւնը երիտասարդ սերնդի մէջ առաջ բերեց գաղթօջախներում կազմակերպուելու եւ կազմակերպուած գործելու ձգտում, նոր աւիւն ներարկեց երիտասարդական շարժմանը», եւայլն:

Մշակութային Կապի Կոմիտէն ստեղծուեցաւ 1964 Յունիսին:

Ուրեմն այդ թուականէն առաջ կը քնանա՞ր «աճող սերունդը»: Ազգային գիտակցութիւն չունէ՞ր:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ՀԻՒՐԸ

ՎՈԼԹԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Բարձր Վոլթայի նախագահը, որ, ինչպէս գրած էինք երէկ, պաշտօնական հիւրն է Ֆրանսայի քանի մը օրուան համար, Նիսէն Փարիզ ժամանեց Երկուշաբթի:

Զօր. Լամինազա եւ իր կինը Օրլիի մէջ դիմաւորուեցան Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ: Ապա երեք թանկներով զիրենք առաջնորդեցին մինչեւ Էնվալիտ, ուրկէ պաշտօնական թափօրը ուղղուեցաւ դէպի Էլիզէ:

Երկու նախագահները առանձին խօսակցութիւն ունեցան, իսկ երեկոյեան, Փոմփիտու պաշտօնական ճաշ մը կուտար ի պատիւ իր հիւրերուն Կրան Թրիանոնի մէջ: Ճաշին կը յաջորդէր թատերական ներկայացում մը Վերսայլի Լուի ԺԵ. թատրոնին մէջ:

Ֆրանսայի Նախագահը իր բարի գալուստի խօսքին մէջ նկատել տուաւ, թէ Զօր. Տը Կօլ համագործակցութեան քաղաքականութիւն մը որդեգրած էր եւ «մենք պատճառներ ունինք շարունակելու այդ քաղաքականութիւնը ընդհանուր ձեւով եւ, յատկապէս, Բարձր Վոլթայի ուղղութեամբ»: Փոմփիտու յիշեցուց, թէ Ֆրանսա պարտաւորութիւններ ստանձնած է այս մարզին մէջ: Այս պարտաւորութիւնները վերահաստատեց ինք տարեսկիզբին, Ափրիկէ կատարած իր այցելութեան ընթացքին:

Զօր. Լամինազա իր պատասխանին մէջ շեշտեց, թէ երկու երկիրներու ժողովուրդները անհրաժեշտ փորձառութիւնն ու իրենց զգացումներուն ըմբռնումը ունին գիտակցելու համար, թէ կրնան իրարու ապաւինիլ: Աւելին՝ կրնան միշտ միասնաբար մշակել հայրենական արժէքներ, որոնք հասարակաց դարձած են երկու երկիրներուն համար հաւասարապէս:

Բարձր Վոլթայի ընդհանուր տարածութիւնն է 274.000 քառ. քիլոմեթր, այսինքն Ֆրանսայի տարածութեան կէսը: Բնակչութեան թիւն է հինգուկէս միլիոն: Մայրաքաղաքը՝ Ուակատուկու ունի մօտ 120.000 բնակիչ: Երկրին տնտեսական աղբիւրներն են արմտիք, բամպակ եւ եղջերաւոր անասուններ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ առեւտրականները յաղթեցին: Արդարեւ կառավարութիւնը ջնջեց այն հրամանագիրը, որ երկու շաբաթ է տակնուվրայ ըրած էր երկիրը: Ծանօթ է որ որոշուած էր պերճանքի 500 ներածուած ապրանքներու վրայ տուրք դնել եւ առեւտրականները գործադուլի դիմած էին, անդամալուծելով ամբողջ Պէյրութը: Այժմ հրամանագիրը ջնջուած է:

ՄԵԹՐՈՅԻ գործադուլը զգալապէս խանգարեց Փարիզի երթեւեկութիւնը Երեքշաբթի օր: Փողոցները քալելու տեղ իսկ չէր մնացած մինչ Սէն Լազարի կայարանի շրջապակը խճողուած էր օթոպիւս սպասող բազմութեամբ եւ կառքերն իսկ տեղ չունէին անցնելու: Գործադուլը կրնայ տեւել:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ վարձքերը 6էն 17 առ հարիւր յաւելում պիտի կրեն այն վարձակալներուն համար որոնք ազատիկ (անցեալ եռամսեան) կը վճարեն:

ԱՆԳԼԻՈՅ Եւրոպայի Հասարակաց Շուկայի անդամակցութեան դէմ քուէարկեց Աշխատաւորական կուսակցութեան համագումարը: Պրայթընի մէջ 1.032.000 թեր եւ 5.073.000 դէմ քուէարկեցին: Բանաձեւը կը շեշտէ, թէ դէմ է «այժմու կառավարութեան բանակցութեանց պայմաններուն հիման վրայ», այլ խօսքով անդոհացուցիչ կը գտնէ անդամակցութեան պայմանները:

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ Գերմանիոյ ընդդիմադիր կուսակցութեան՝ Քրիստոնեայ – Դեմոկրատ, նախագահ ընտրուեցաւ Պարզէլ: Կուսակցութեան համագումարը տեղի ունեցաւ Սարպրուկի մէջ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը նկատել տուաւ ՄԱԿի ընդհ. ժողովին մէջ, թէ Ազգայնական Չինաստանի արտաքսումը ՄԱԿէ պիտի վնասէ ուրիշ երկիրներու անդամակցութեան եւ պիտի տկարացնէ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը:

ՊԵԼՖԱՍԹԻ մէջ անգլիացի զինուոր մը սպաննուեցաւ: Հիւս. Իրլանտայի մէջ ցարդ 24 անգլիացի զինուոր սպաննուած է:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ նախագահը՝ Անուար Էլ Սատաթ Արաբ Հանրապետութիւններու Դաշնակցութեան նախագահ նշանակուեցաւ: Դաշնակցութեան մաս կը կազմեն Եգիպտոս, Լիբիա եւ Սուրիա: Երեք երկիրներու առաջնորդները այժմ պիտի ընտրեն Դաշնակցութեան մայրաքաղաքը, ազգային դրօշն ու փառերգը:

ՉԻՆ պատուիրակութիւնը Թուլուզ այցելեց: Մասնաւոր շահագրգռութիւն ցոյց տուաւ Քոնքորտի նկատմամբ: Ֆրանսա կը յուսայ քանի մը օդանաւ ծախել Փեքինի:

ԱՄՄԱՆԻ մէջ երեք Պաղեստինցիներ կախաղան հանուեցան: Երեքն ալ 1970 Սեպտեմբերին հինգ քաղաքացիներ ըսպաննած էին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

«Արարատ»ի վերջին շրջանի մրցումները թոյլ եղան: Յաջորդական փայլուն յաղթանակները այլեւս չեն կրկնուիր, եւ Հայաստանի խումբը, ինչպէս ցոյց տուին վերջին քանի մը խաղերը, տկար եւ, նոյնիսկ, անկազմակերպ խաղարկութիւն մը ցոյց տուաւ:

«Արարատ» Սեպտեմբեր 28ին խաղաց Վորոշիլովգրադ քաղաքի «Զարեան» խումբին դէմ, այս վերջինոյն դաշտին վրայ:

Խաղի գրեթէ ամբողջ տեւողութեան առաւելութիւնը դաշտի տէրերուն կողմը եղաւ: Երեւանցիներու վտանգաւոր յարձակողները, ինչպէս Մարգարով եւ Իշտոյեան խիստ հսկողութեան տակ առնուեցան մրցակից խումբի խաղացողներուն կողմէ: Միեւնոյն ատեն աններելի սխալներ գործեցին «Արարատ»ի պաշտպանները՝ Կովալենկօ, Աբրահամեան եւ միւսները՝ միշտ ենթարկուելով մրցակիցին կամքին: Մրցումի աւարտէն քանի մը վայրկեան առաջ Ա. Աբրահամեան, որ «Արարատ»ի բերդին պաշտպանն է, իր բռնած գնդակը ուղարկեց մրցակիցին ոտքին:

Մրցումը վերջ գտաւ 0–0 արդիւնքով:

Սեպտեմբեր 28ին յայտնի դարձաւ, որ Քիեւի «Դինամօ»ն այլեւս ապահոված է Խորհ. Միութեան 1971ի ախոյեանութիւնը: Արդարեւ, Քիեւ պարտութեան մատնելէ ետք Լվովի «Կարպատներ» խումբը արդէն 43 կէտ արձանագրած կ՚ըլլար:

«Արարատ» 32 կէտով միշտ երկրորդ դիրքի վրայ կը գտնուի: Երրորդ կը մնայ միշտ Մոսկուայի «Դինամօ»ն, որ ունի 29 կէտ:

ՃԱՏՐԱԿ

Ճատրակի խորհրդային ախոյեանութեան մրցաշարքը կը շարունակուի: Եօթներորդ խաղէն ետք Վահանեան եւ Գրիգորեան լաւ դիրքի մէջ չեն գտնուիր ընդհանուր դասաւորումին մէջ:

Գրիգորեան մէկ յաղթանակ եւ մէկ պարտութիւն արձանագրեց եօթներորդ խաղաշրջանին, իսկ Վահանեան՝ մէկ պարտութիւն եւ մէկ ալ հաւասար արդիւնք ձեռք ձգեց:

×

Արժանթինի նախագահը՝ Լանուս Սեպտեմբեր 30ին ընդունեցաւ այցելութիւնը ճատրակի երկու մեծ վարպետներուն՝ ամերիկացի Ֆիշէր եւ հայ Տ. Պետրոսեան:

Ֆիշէր–Պետրոսեան մրցաշարքին բացումը կատարեց Արժանթինի Ընկերային Ապահովութեան նախարարը, որուն յաջորդեց առաջին խաղը: Ֆիշէր, որ 13 անգամ Միացեալ Նահանգներու ախոյեան դարձած է, յաջողեցաւ ապահովել իր առաջին յաղթանակը:

Մրցաշարքը թէեւ բաղկացած է 12 խաղէ, սակայն վեցուկէս կէտ ապահովողը յաղթանակած կ՚ըլլայ արդէն:

Մասնագէտներու կարծիքով Պետրոսեանի պարտութիւնը անխուսափելի է:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Խմբագրատուն այցելեցին.—

Տոքթ. Յովակիմեան, Թեհրանէն, անդամ Երեւափոխանական Ժողովին:

Ընկ. Արշաւիր Յովսէփեան, Պէյրութէն:

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

Ուշադիր նկատառութեան պէտք է առնել, անպայման, «Պատմա – բանասիրական Հանդէս»ի այս տարուան Բ. թիւին մէջ լոյս տեսած տեղեկագրական բնոյթի մէկ յօդուածը՝ Նախիջեւանի հայկական պատմական յուշարձաններու վերաբերեալ (տես «Յառաջ»ի Սեպտեմբեր 24 եւ 25ի թիւերը):

Յօդուածագիրը՝ Ա. Այվազեան կը ներկայացնէ Նախիջեւանի ինքնավար մարզի երկու գաւառները (Շահապունիք եւ Ճահուկ), ինչպէս նաեւ Նախիջեւան քաղաքի պատմա – հնագիտական յուշարձանները, նպատակ ունենալով, ինչպէս կը չեշտէ յօդուածագիրը՝ «օգնել պատմական Հայաստանի հնագիտական ու ճարտարապետական յուշարձանների պատմութեամբ հետաքրքրուողներին»:

Հայաստանի մամուլը ընդհանրապէս ժլատ է Խորհ. Միութեան հայկական գաղութներու լուրերով: Բաղդատական գիծով աւելի լայն արձագանգ կը գտնէ հո՛ն արեւմտեան սփիւռքի կեանքը, քան՝ արեւելեանը, այլ խօսքով՝ խորհրդայինը: Ճիշդ է, որ յաճախ կը գրուի եւ կը խօսուի Ռոստովի, Թիֆլիսի եւ քանի մը այլ վայրերու հայկական ներքին կեանքին մասին, սակայն, այնուամենայնիւ, տրըւած լուրերն ու կատարուած պատկե – րացումները բաւարար չեն երբեք:

Այսպէս, օրինակ, Խորհ. Միութեան վերջին (1970 Յունուար 1) մարդահամարի վիճակագրութիւնը ցոյց կուտար, թէ ռուսական Հանրապետութեան մէջ բնակող Հայերու թիւն է 299.000, իսկ Թուրքմենիստանի մէջ՝ 23.000: Արդ, դժուար, չըսելու համար անհնարին է պատկերացնել յիշեալ գաղութներուն ազգային կեանքը, բացի հատ ու կենտ տեղեկութիւններէ: Օրինակ, ո՞ր քաղաքներու մէջ կեդրոնացած են Թուրքմենիստանի 23.000 Հայերը, կա՞ն արդեօք հայկական վարժարաններ, ակումբներ եւն.: Վերջին մարդահամարին չներկայացուեցաւ նաեւ Ղարաբաղի բնակչութեան թիւը, որ 1959ին 131.000 էր:

Եւ այսպէս՝ անպատասխան մնացած հարցումներու շարքը դեռ կրնայ երկարիլ:

Որքան գիտենք առաջին անգամն է, որ Հայաստանի հանդէսի մը մէջ կը խօսուի Նախիջեւանի հայկական պատմական յուշարձաններու մասին: Պատմական Հայաստանի այս շրջանն ալ, ինչպէս կը վկայէ յօդուածագիրը, «հարուստ է եղել պատմական եւ հնագիտական յուշարձաններով: Նախիջեւանի եւ նրա չորս գաւառների՝ Գողթանի, Երնջակի, Ճահուկի եւ Շահապունիքի հայկական բոլոր գիւղերն էլ ունեցել են իրենց եկեղեցիները, իսկ կենտրոններ հանդիսացող գիւղերում ու աւաններում եղել են մի քանի եկեղեցիներ ու վանքեր, որոնց կից գործել են դպրատներ, ուսումնական օճախներ»: Այսպէս, միայն Նախիջեւան քաղաքը ունեցած է մօտաւորապէս 80 հայկական եկեղեցիներ եւ վանքեր, Հին Ջուղան՝ 7, Ագուլիս՝ 10 եւայլն:

Այս այլապէս շահեկան տեղեկագրութեան ընթերցումը ցայտուն կը դարձնէ այն ցաւոտ իրողութիւնը, որ 1920էն ցայսօր, երբ անարդար կարգադրութեամբ պատմական Հայաստանի այս շրջանը դարձաւ ինքնավար մարզ եւ դրուեցաւ Ազրբէջանի իշխանութեան տակ, Նախիջեւանի հայկական յուշարձանները յանձնուեցան անբարեհաճ ձեռքերու եւ ատիճանաբար աւերուեցան:

Այդ կը վկայեն յօդուածագրին հետեւեալ դառն տողերը.— «Անհրաժեշտ է ընդգծել, որ պատմա – հնագիտական յուշարձանների թիւը գնալով նուազում է: Մի շարք յուշարձաններ վերջին տասնամեակների ընթացքում աւերուել են»:

Ա. Այվազեան շատ հաւանաբար հնարաւորութիւն չէ ունեցած յստակ թիւերով ներկայացնելու աւերումին տարողութիւնը: Այսուհանդերձ, յօդուածին ընթերցումը ինքնին ակներեւ կը դարձնէ այս դառն իրողութիւնը:

Պերճախօս է հետեւեալ վկայութիւնը՝ Նախիջեւան քաղաքի զոյգ եկեղեցիներէն Ս. Գէորգի ներկայացուցած այժմու վիճակի մասին. «Այժմ Ս. Գէորգում տեղաւորուած է Նախիջեւանի մարզային տպարանը»: Կամ Աստապատի բազմաթիւ յուշարձաններէն Կարմիր վանքը, որ միակ «քիչ թէ շատ բարեկարգ վիճակում» մնացած եկեղեցին է:

Յօդուածէն յայտնի կը դառնայ նաեւ, թէ զուտ հայկական գիւղեր պարպուած են իրենց բնակիչներէն՝ խորհրդային շրջանին: «Բաղամլուի բնակչութիւնը մինչեւ 1940–1945 թթ. հայկական էր, իսկ 1960 թ. այնտեղ հիմնական բնակութիւն են հաստատել Ադրբեջանցիները: Այժմ գիւղում Հայեր չկան»:

Բաղամլուն չենք կարծեր թէ եզակի պարագայ մըն է: Ապահովաբար այլ «տեղաշարժեր» ալ կատարուած են, ինչ որ ցոյց կուտայ Ազրբէջանցիներու հետապնդած նպատակը՝ Նախիջեւանը վերածել հարիւր տոկոսով ազրբէջանականի: Հոսկէ նաեւ հայկական յուշարձաններու աստիճանական «նուաղումը»՝ քանդումներու ճամբով:

Այս ուղղութեամբ նկատել կուտանք, թէ ազրբէջանցի ««պատմագէտներ», ինչպէս օրինակ Զ. Բունիաթով, Արցախն ու Ուտիքը, նոյնիսկ Սիւնիքը, այսինքն Ղարաբաղն Զանգեզուր, Նախիջեւան եւ մինչեւ Սեւանի շրջանը, կամայական մեկնաբանութիւններով «կ'աղուանականցնեն» որպէսզի պատմական դեռնի վրայ այդ շրջանները նկատուին ոչ–հայկական: Ազրբէջանցի «պատմագէտներ» անհեթեթութեան ճամբով Ղարաբաղի եւ Զանգեզուրի Հայութիւնը կը նկատեն ծագումով Աղուաններ, որոնք Հայերու կողմէ բռնի հայացուած են...

Քաղաքական պարզորոշ նկատումներով կատարուած այս պատմագիտակա՛ն մեկնաբանութեան դէմ կը բողոքէր Աս. Մնացականեան, երբ «Գրական Թերթ»ի 1967 Սեպտեմբեր 1ի թիւին մէջ կը գրէր հետեւեալը.— «Եւ ահա այստեղից էլ սկիզբ են առնում հակապատմական նորանոր տեսութիւններ: Հայերի վրայ, որպէս ծանր մեղադրանք, բարդում են Աղուանների «բնաջնջման», նրանց մշակոյթի «ոչնչացման» եւ «իւրացման» զարհուրելի զրպարտութիւնները: Դրանց էլ յաջորդում են աշխարհագրական, էթնիկական սահմանների «լայնացումը», ինչպէս եւ ուրիշ առասպելներ: Արդի Ադրբեջանի կազմում ապրողներին «Աղուանականացնողները» հեշտութեամբ Աղուան են համարում նաեւ յարակից գաւառների, մասնաւորապէս Սիւնիքի Հայերին... Համապատասխանաբար «մեծանում» է նաեւ Աղուանքը՝ սպառնալով ընդգրկել ողջ արդի Հայաստանը»:

Թէ ի՞նչ նպատակով կը կատարուին այս խեղաթիւրումները, յստակ է յօդուածագրին համար: Արդարեւ ան իրաւամբ գիտել կուտայ, թէ «Դժուար չէ նկատել, որ միանգամայն որոշակիօրէն այստեղ իրեն զգացնել է տալիս պանթուրքիզմի զառանցանքը», որ «ուղղուած է հայ ժողովրդի շահերի դէմ»:

Աւելցնենք, որ ազրբէջանցի «պատմագէտ»ներու այս յերիւրածոյ «տեսութիւնները», դժբախտաբար, արձագանգ գտած են ռուս պատմագէտներու մօտ: Աս. Մընացականեան կը յիշատակէ անուն մը յոգնակի տարազով — «Կլիմովները ճեղք են որոնում նաեւ Բունիաթովեան յերիւրանքները տարածելու համար»:

Բայց վերադառնանք յուշարձաններու հարցին:

Հայաստանի կառավարութիւնն ու Պատմական յուշարձաններու պահպանման ընկերութիւնը օրինակելի ջանք թափեցին յատկապէս 1964էն ցայսօր՝ երկրին յուշարձանները վերանորոգելու ուղղութեամբ: Աւելին՝ վերոյիշեալ ընկերութիւնը գնահատելի մտածումն ունեցաւ հոգ տանելու՝ ուսումնասիրութեան կամ վերանորոգման ճամբով, բազմաթիւ յուշարձաններու, որոնք կը գտնուին Խորհ. Միութեան երբեմնի հայաշատ կեդրոններուն (Ղարասուն, Սուրխաթ, Սիմֆերոպոլ, Արմեանսք, Եւպատորիա, Բախչիսարայ եւայլն) եւ Ռոստովի ու մերձակայ գիւղերուն մէջ (Ռոստովի շրջանի Հայութեան թիւը 60.000է աւելի է — «Սով. Հայաստան», 1968 Յունիս 19):

Ա. Այվազեանի յօդուածը հրապարակ կը դնէ հրապատ եւ կարեւոր հարց մը՝ պահպանել Նախիջեւանի հայկական պատմական յուշարձանները:

Հայաստանի պատմական յուշարձաններու պահպանութեան կոմիտէն հիմնական պարտաւորութիւնն ունի իրագործելու այս առաջադրութիւնը:

Սակայն կը մնայ գիտնալ, թէ վերոյիշեալ ընկերութեան հայ մասնագէտները թոյլտուութիւն եւ, ի հարկին, աջակցութիւն պիտի գտնե՞ն Նախիջեւանի պատկան մարմիններու կողմէ՝ իրականացնելու համար այս խիստ կարեւոր ծրագիրը:

Դոնի Ռոստովի Քաղսովետը Երեւանի օգնութեամբ է, որ բարեկարգեց եւ կը շարունակէ վերաշինել շրջանի հայկական յուշարձանները: 1968ին Հին Խրիմի Քաղսովետն ալ ցանկութիւն կը յայտնէր հետեւելու Դոնի Ռոստովի օրինակին՝ առաջարկելով վերանորոգել ԺԴ. դարու հայկական անուանի Ս. Խաչ տաճարը, որ ճարտարապետական հոյակապ կոթող մըն է Թէոդոսիայի մօտերը: («Գրական Թերթ», 1968 Դեկտեմբեր 13):

Յամենայն դէպս անհրաժեշտ է արգիլել Նախիջեւանի հայկական յուշարձաններու «աւերումը» եւ լծուիլ վերաշինութեան աշխատանքի:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՄԱՐԹԻՆ ՊՈՐՄԱՆ

Ա.

Զգայացունց, անհաւատալի լուր մը սկսած է շրջան ընել, քանի մը շաբաթէ ի վեր, եւրոպական կարգ մը թերթերու մէջ:

Հիթլէրի քարտուղարը, խորհրդականը, աջ բազուկը, կարճ խօսքով փոխ–Աստըւածը՝ Մարթին Պորման ռուսական լըրտես է եղեր:

Լուրը եկաւ Դաշնակցային Գերմանիայէն եւ հրապարակ նետուեցաւ Զօր. Ռէյնարտ Կեհլընի կողմէ, իր յուշերու մօտալուտ հրատարակութեանը առթիւ:

— Պարապ խօսք է. արտառոցութիւն է, կ'ըսեն մասնագէտները: Սակայն, այդքան ալ արտառոց ըլլալու չէ, քանի որ իրար անցած են Գաղտնի Սպասարկութիւնները, եւ ռուսական Թաս գործակալութիւնը ստիպուեցաւ «անհամ կատակ» որակել եղածը:

Քննենք, թէ իսկապէս անհեթե՞թ է տրուած լուրը:

Մարդկային պատմութեան չափ հին է լրտեսութիւնը: Հաւանաբար սկսած է ընտանեկան – բջիջի կազմաւորման հետ եւ ցեղախումբերու, պետութիւններու յառաջդիմութեան զուգահեռ՝ առած է ձեւ ու մարմին:

Հնախօյզները երբ աշխարհի լոյսին հանեցին Նինուէի աւերակները եւ կարդացին կարգալ Ասորեստանի թագաւորներէն՝ Ասուրբանիպալի աղիւսէ հարուստ գրադարանին բեւեռագրերը, հոն զարմանքով տեսան, որ Ասորական Պետութիւնը ունէր լրտեսական կանոնաւոր

ՀԱՅՐԵՆԻՔՍ

– 15 ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ –

Օգոստոս 4ի առաւօտը, նախաճաշէն յետոյ, երկու մեծ օթոքառեր մեզի կը սպասեն Երեւանի փառաւոր պողոտաները պտըտելու համար: Մեզի ընկերացող խօսնակներն են Տիկին Իվեթթան եւ Եգիպտոսէն ներգաղթած համակրելի երիտասարդ Արթօն: Երկուքն ալ լաւ ֆրանսերէն գիտեն:

Երեւանի փողոցները ունին լայն մայթեր, մինչեւ ութ–տասը մեթր եւ երկայնքին ծառեր ու ծառեր, որոնք անհրաժեշտ շուքը կը շնորհեն տաք օդերուն: Ամէն հրապարակի վրայ կամ փողոցի անկիւն կան ցայտաղբիւրներ: Ամենէն պանդոկը Լենինեան հրապարակին վրայ է, աջին՝ Շահումեան եւ ձախին՝ Ամիրեան փողոցները ու դիմացը՝ Աբովեան պողոտան: Լենինեան հրապարակէն դէպի աջ Շահումեան փողոցը զբօսագիով, շատըռւանով եւ Շահումեանի արձանով երկուքի է բաժնուած, կառքերը մէկ կողմէն կը մտնեն ու միւս կողմէն կը վերադառնան եւ փոսթի գեղեցիկ շէնքին մօտէն անցնելով կ'ուղղուին դէպի պետական շէնքը որ իր ժամացոյցի աշտարակով կ'իշխէ հրապարակին վրայ: Ապա կուգայ պետական Թանգարանի շէնքը, որ միւսներէն քիչ մը աւելի ցած ըլլալով, մասամբ կը խանգարէ ընդհանուր ներդաշնակութիւնը բայց արդէն սկսած են եւեւի մասէն զայն բարձրացնել: Լենինեան հրապարակը օժտուած է գեղեցիկ շատըրւաններով եւ մեծկակ աւազանով մը, որ ոչ միայն գեղեցկութիւն այլեւ զովութիւն կը բաշխէ հանրութեան: Իրիկուններ, բազմաթիւ զոյգեր, թեւ թեւի, ուրիշներ իրենց զաւակներով կուգան ու կը շրջին մինչեւ ուշ ատեն: Մինչ ջուրը կը բարձրանայ, կը բարձրանայ նաեւ հայ երգը, Կոմիտասէն մինչեւ Բաբաջանեան: Ամէն կողմ հայ շունչ ու ձայն:

Օգոստոս 5ին մկրտութեան ընտանեկան արարողութեան մը հրաւիրուած ենք ու թաքսիով կ'երթանք դէպի Արտաշատի Դեղձուտ գիւղը: Ամբողջ ճամբու երկայնքին կ'անցնինք Արարատեան դաշտէն, ու մեզի կ'ընկերանան ջրատար երբեք խողովակներ, երկար ժամանակ, ու յանկարծ տեղ մը կը վերջանան եւ կը բարձրանան չորս մեթրի չափ կորելով ճամբան դէպի չախ, ու տեսակ մը կամար կազմելով: Հոն կը կարդամ՝ «որ թեթեւնայ հողը Սեւանի»: Արդարեւ զանազան վայրերէ ջուրեր կ'օգտագործուին արտերուն համար, որպէսզի կարելի եղածին չափ քիչ ջուր առնուի Սեւանէն:

Կը հասնինք Դեղձուտ գիւղը, ճոխ ծառերով եւ դեղձենիներով, որու երբեմնի անունն էր՝ Խամարլու եւ Խամարչուի շրջան: Բնակչութեան մեծ մասը Տարօնէն վերապրողներ են. կան նաեւ Պարսկահայեր: Հոն գտայ մեր վերապրող գիւղացիներէն մէկը զոր կորսուած կը կարծէի: Ինծի ըսին. այս մարդը ձեր գիւղէն է ու ես մօտեցայ եւ հարց տուի.

«Դուն Պաղլու գիւղէ՞ն ես, որո՞ւ տունէն ես»:

— «Ես Աւէի տղան եմ:

— Աւէն ունէր Հմայեակ անունով տղայ մը եւ...

— Այո՛, ես Հմայեակն եմ:

Երբ երկիրն էինք, Հմայեակ գեղեցիկ, բարձրահասակ երիտասարդ մըն էր: Այժմ 80 տարեկան, կքած, կծկուած, չեմ կրնար իսկ հաւատալ: Ուրեմն այս մէկը ազատեր է եւ եկեր է ու աշխատեր է հայրենիքին հողին համար:

Հոս գտայ նաեւ հօրս հարազատ քեռին տղան բայց չմոռնանք մեր մկըրտութեան արարողութիւնը, որու ներկայ եղան գիւղապետ Շմաւոնեանը եւ դպրոցի տնօրէն Ամիրխանեանը, զուարճախօս եւ համակրելի ընկերներ: Երկուքն ալ անկասկած կուսակցական պետական պաշտօնեաներ: Ասոնք ինչպէս մեր բոլոր պետական դէմքերը չդադրեցան գաւաթ պարպելէ ի կենաց հայ ժողովրդի միասնականութեան: Քահանայ մըն ալ եկած էր որ անհրաժեշտ արարողութեան միւռոնը կը կաթեցնէ ջուրին մէջ, ուր երախան քրիստոնեայ կը դառնայ: Տեսայ ուրիշ քահանայ մըն ալ որ Թալինպիտի երթար — հօրմէ Հայ մօրմէ Ռուս — հինգ տարու ինծի ազգական մանչուկ մը մկրտելու: Խնջոյքը վերջ գտաւ ու մենք վերադարձանք Երեւան:

Օգոստոս 7ին կ'այցելենք Յաղթանակ զբօսայգին որ կը գտնուի Նորքի բարձունքին Քանաքեռի ճամբուն վրայ: Այս հողամասը ատենին ժայռերէ կազմուած լերկ տարածութիւն մըն էր: Անկէ ի վեր հսկայական աշխատանք տարուած է հոս հասնելու համար եւ թէեւ «Յաղթանակ» անունը տրուած է ի յիշատակ այն յաղթանակին, որ պսակած է Հայրենական պատերազմը, բայց ինքնին արդէն յաղթանակ մըն է, հայ բազուկին յաղթանակը որ գիտէ չոր ու խոպան հողերէն կանաչութիւն ստեղծել:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(2 – Շար.)

բաժին մը որուն ղեկավարն էր գահաժառանգ՝ Սիննաչերիբը։

Ուրեմն, 28 դար առաջ արդէն գոյութիւն ունէր լրտեսական զօրաւոր կազմակերպութիւն մը։ Իր գործակալները տեղեկագիրները կը գրէին կաւէ պզտիկ պնակիտներու վրայ, որպէսզի կարենային պահել իրենց հագուստներուն տակ։ Յետոյ, այդ պնակիտները հաւաքելով սպասարկութեան կեդրոնին մէջ, պատճէնները կը գրուէին մեր ձեռքը հասած խոշոր աղիւսներուն վրայ։

Թէեւ քիչ մը հեռուները գացի, սակայն, մեզի համար շատ հետաքրքրական են այդ տեղեկագիրները. որովհետեւ, կապ ունին մեր հնագոյն պատմութեան՝ Ուրարտուի հետ։ (Տեսնել Պորիս Բիոդրովսկիի գիրքը՝ Ուրարտու)։

Հարիւրաւոր գիրքեր տպուեցան. շարժանկարի ժապաւէններ շինուեցան միայն երկու աշխարհամարտերու լրտեսական գործերու մասին։ Ասոնցմէ զատ, հազարաւոր հատորներ կը հրատարակուին, միլիոնաւոր տպաքանակով, լրտեսական երեւակայական պատմութիւններով։ Լրտես հերոսներու, — ինչպէս Ճէյմս Պոնտ — գտած յաջողութիւնը թերեւս կը բացատրուի այն բանով, որ ընթերցողը երբ կը մխրճուի լրտես – ոստիկանական վէպերու մէջ, կը փոխադրուի ուրիշ աշխարհ մը։ Առօրեայէն, սովորականէն դուրս միջավայր մը… ու կը մոռնայ իր հոգերը։ Եղած են եւ կան պետական մեծ մարդիկ, որոնք հաւատարիմ ընթերցողներ են նման վէպերու։

Լրտեսութիւնը բազմաճիւղ է։ Բազմատեսակ։ Անձնական շահերու պաշտպանութենէն սկսեալ մինչեւ զինուորականը։ Մեզ հետաքրքրողը այս վերջինն է։

Այսօր, մեծ ու պզտիկ բոլոր Պետութիւնները ունին իրենց լրտեսական, հակալրտեսական կուռ կազմակերպութիւնները, օժտուած՝ արդիական եւ գաղտնի զէնքերով։

Ամէն մարդու տրուած չէ լրտես ըլլալը։ Ընտրութիւնը կ՚ըլլայ խնամքով։ Մասնաւորաբար կ՚օգտագործեն պատասխանատու պաշտօնեաներու մարդկային թերութիւնները։ Թղթախաղ, կին, դրամասիրութիւն, եւայլն։ Մեծագոյն լրտեսները կ՚աշխատին հայրենասիրաբար։ Իրենց երկրին օգտակար ըլլալու համար։ Մէկը որքա՛ն ալ սիրէ արկածախնդրութիւնը, հաճոյքով վտանգի տակ չի դներ իր կեանքը։ Ծանր է բռնուած լրտեսին պատիժը։ Նամանաւանդ պատերազմի ընթացքին։ Կ՚ազատին միայն մեծերը։ Այսպէս, մէջ ընդ մէջ, օրաթերթ մը կը յայտնէ, թէ այսինչը փոխանակուեցաւ այնինչին հետ։ Յաճախ այսքանն ալ չի գրուիր։ Փոխանակութիւնը կ՚ըլլայ գաղտնի։

Չենք գիտեր, թէ ինչո՞ւ, ե՞րբ, ի՞նչպէս ռուսական լրտես եղաւ Մարթին Պորմանը։ Պէտք սպասենք, որ գաղտնի վաւերաթուղթերը օր մը լուսարանեն այս կէտը։ Յիշեցէք ցարական լրտես, յեղափոխական Ազեւի պատմութիւնը։

Ի տես Գերմանիոյ փլուզումին հոգեկան բեկո՞ւմ ունեցաւ արդեօք։ Այս ձեւով ուզեց Ռուսերու բարեացակամութի՞ւնը ապահովել։

Անձնապէս չեմ կարծեր, որ մորթը փրկելու մտահոգութիւնը ունեցած ըլլայ։ Իր դիրքին, աստիճանին հասած մէկը անտարակոյս տուած է քաջութեան ապացոյցները։ Ի վերջոյ, դիմացինները մանուկներ չէին։ Ուշ կամ կանուխ, վախկոտ մարդը յայտնի կ՚ըլլայ։ Չմոռնանք, թէ իր հիմնուած օրէն իսկ Հիթլէրականութիւնը եղաւ մարտական կազմակերպութիւն մը։ Կռիւ, ծեծ, վիրաւորել վիրաւորուիլ սովորական բաներ էին։ Կրկէսն էին նետուած՝ մեծով-պզտիկով։ Երկչոտ մարդուն տեղ չկար։ Իր դէմ եղած ծանր ամբաստանութիւնն անգամ վկայութիւն մըն է ի նպաստ իրեն։ Մահամերձ գաղտնի կատաղութեամբ պայքարող Պետութեան մը մայրաքաղաքին մէջ, պետական ձայնասփիւռէն օր-ցերեկով գաղտնի լուրեր հաղորդել Թշնամիին, խոստովանինք որ սովորական մահկանացուի ուտելիք ապուրը չէ։

Համառօտակի տանք Պորմանի լրտեսութեան թեր ու դէմ փաստերը։

Ո՞վ է սակայն այն զօրավարը։

Ահաւասիկ իր կարճ կենսագրութիւնը.

Զօր. Ռեյնարտ Կեհլըն ծնած ու մեծցած է Պրեսլաու քաղաքը։ Սպայի զաւակ ըլլալով հանդերձ, զինուորութենէ աւելի կը սիրէ բնական գիտութիւնները՝ բուսաբանութիւնը։ Պահ մը կը խորհի բժիշկ ըլլալ։ Դէպքերու բերումով, հազիւ չափահաս երիտասարդ, կը մտնէ զինուորական ծառայութեան մէջ։ Յամառ աշխատող, արթուն միտք. հոն եւս ցոյց կուտայ իր շնորհքը։ 1934ին նոր Գերմանիոյ փայլուն սպաներէն մին է։

Երկրորդ Աշխարհամարտին հրամանատար Կեհլըն թիկնապահն է Սպայակոյտի պետին։ Մասնաւորաբար կը զբաղի արեւելեան ճակատի հարցերով։ Կարեւոր անդամն է Ռուսիոյ վրայ յարձակումը պատրաստող գաղտնի յանձնախումբին։ Ի վերջոյ կը նշանակուի ընդհանուր պետ ռուսական ճակատի լրտեսական գրասենեակներուն։ Կը դառնայ նշանաւոր ծովակալ Քանարիսի անպաշտօն փոխանորդը։ Հինգ հազար լրտեսներ կ՚աշխատին իրեն համար։ Կարգ ու կանոնի սիրահար, բծախնդիր, գործնական մարդու տեղեկագիրները կը պարզեն ռուսական ճակատի յուսահատական կացութիւնը։ Կուտան իրական պատկերը։ Հիթլէր զըժգոհ է այս յոռետես գրութիւններէն եւ մէկ կողմ կը նետէ։

Կեհլըն այլեւս համոզուած է, որ պատերազմը պիտի վերջանայ Գերմանիոյ պարտութեամբ։ Պատրաստած է ծրագիր մը։ Կարեւոր թղթածրարներու պատճէնները հանելով կը կազմէ լայնածաւալ թղթածրար մը։ Ամերիկացի առաջին զինուորները երբ կը ներկայանան, բանակցութեան կը մտնէ Սի. Այ. Ս.ի (ամե-

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԱՇՈՏ ՔԷՉԵԱՆ

Կրտսեր եղբայր Պարոյր Քէչեանի, ոչ այնքան հմուտ անոր չափ, բայց գրական արուեստին զօրեղապէս ընդունակ, օժտուած կուռ արձակով մը եւ երգիծական տաղանդով։

Երկար շրջան մը մեր թերթերուն աշխատակցեցաւ իր ջղուտ էջերով, ուր երեւան կուգար իր լեզուին տպաւորիչ ուժը, գաղափարները մշակելու եւ ընդլայնելու իր ապահով բնազդը, նաեւ հանրային պայքարներ վարելու իր կիրքը եւ ճարտարութիւնը։

Աշոտ Քէչեան իր երգիծական աշխատանքներուն մէջ աւելի յանդուգն խոյանքներ փորձեց, տիպարներ, դէմքեր, նկարագիրներ վերաքննեց խորացումով եւ վերլուծական հոտառութեամբ, առանց ծաղրանքի եւ աժան հեգնութեան. իր անձերը ներկայացնելով բարի կատակով մը եւ իրենց մարդկային հակասութիւններուն մէջ։

Այս տեսակէտով մնայուն գործ մը կը նկատենք իր «Երգիծական Ուրուագիծերը», եւ զայն կը դասաւորենք գրականութեան կալուածին մէջ։

Աշոտ Քէչեան եղաւ նաեւ լրաբեր մեր թերթերուն, եւ երկար շրջան մը ապրեցաւ մեկուսի կեանք մը, ամփոփուած՝ Փանկալթիի երբեմնի եկեղեցիին մէկ սենեակին մէջ, ուր այցելուներ եւ բարեկամներ կ՚ընդունէր, մեղրածորան խօսքեր շռայլելով ամէնուն։

ՏԻԾԵՌՆԱԿ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

րիկեան գաղտնի սպասարկութիւնը) ներկայացուցիչին հետ։ Պատասխանատու գնդապետը անմիջապէս կը հասկնայ վաւերաթուղթերուն արժէքը եւ «դրամատան պարզ պաշտօնեայի աննշան արտաքինով այս զօրավարը» կը փոխադրուի Միացեալ Նահանգներ, ուր կը մնայ եւ կ՚աշխատի Ամերիկացիներու հաշւոյն։

1956ին Գերմանիա կը դառնայ անկախ։ Կեհլըն կը վերադառնայ հայրենիք եւ կը գրաւէ ծովակալ Քանարիսի աթոռը։

Հասած է փառքի գագաթնակէտին։

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՔՈԼՈՄՊԻՈՅ Լիբանանի դեսպան նշանակուեցաւ Ժան Կոլիկեան։ Հաւանական է նաեւ, որ ան ներկայացնէ Լիբանանը Էքուաթորի, Պոլիվիոյ եւ Փերուի մէջ, որովհետեւ սովորաբար Գոլոմպիոյ լիբանանեան դեսպանն է, որ իր երկիրը ներկայացուցած է վերոյիշեալ Լատին Ամերիկեան երեք երկիրներուն մէջ։ Ժան Կոլիկեան ծնած է Պէյրութ, 1921ին։ Ուսանած է Ֆրէրներու գոլէճը, ապա Սէն Ժօզէֆ համալսարանը։ Արաբերէնէ զատ՝ ծանօթ է ֆրանսերէնի, անգլերէնի, հայերէնի, պարսկերէնի եւ յունարէնի։ Առաջին պաշտօնը վարած է Ազատ Ֆրանսայի Ընդհանուր Պատուիրակութեան մօտ։ 1944էն 1945 եղած է Սուրիոյ եւ Լիբանանի երթեւեկի կեդրոնական գրասենեակի պետը։ 1945ին կը պաշտօնավարէ Լիբանանի Արտաքին Նախարարութեան գրասենեակին մէջ։ 1945էն 1948 կը վարէ Արտաքին Նախարարութեան անձնակազմի բաժինը։ 1960ին դեսպանատան քարտուղարի եւ հիւպատոսի պաշտօնով կը փոխադրուի Թեհրան, ուր կը մնայ չորս տարի։ 1964էն 1968 կը հաստատուի Աթէնք իբրեւ լիբանանեան դեսպանատան Ա. քարտուղար եւ ապա՝ դեսպանատան խորհրդական։ 1969էն մինչեւ իր նոր պաշտօնին նշանակումը կրկին կը վարէ անցագիրներու ապահովութեան բաժնի տնօրէնութիւնը։

ՍԻՏՆԷՅԻ մէջ Սեպտեմբեր 19ին տօնուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը, ի ներկայութեան հոծ բազմութեան։ Հանդիսութեան ներկայ գտնուած է լիբանանեան հիւպատոսարանի անձնակազմը։

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Աշխարհի մէջ փուշ չունեցող միակ վարդը՝ բարեկամութիւնն է։

ՎՈԼԹԷՐ

Եթէ կ՚ուզէք նշանաւոր ու լաւ մարդիկ ծնիլ, նախ զարգացուցէք կինը եւ սորվեցուցէք անոր թէ ի՞նչ են բարձրութիւնն ու բարոյական մեծութիւնը։

ԺԱՆ-ԺԱՔ ՌՈՒՍՕ

Ոչ ոք աւելի լաւ եւ աւելի շատ բան կը սորվեցնէ, քան մրջիւնը՝ որ ոչինչ կ՚ըսէ։

ՊԵՆՃԱՄԻՆ ՖՐԱՆՔԼԻՆ

Ամօթի ամէնէն վատ տեսակը՝ իր պարզութեան եւ իր աղքատութեան համար ամչնալն է։

ԷՄ. ՔԱՆԹ

Մեծագոյն երջանկութիւնս այն ատեն էր, երբ մօրս անունը կ՚արտաբերէի եւ ան գիս կը լսէր։

ԼՈՒԹՎԻԿ ՊԵԹՀՈՎԷՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (62)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Սենեկապանուհին ժպտելով գլուխը օրօրեց։

— Սուլթանուհիս, ըսաւ անզգաց, կին մը երբ այսպիսի երազանքներ ունենայ ոչ կը մեռնի եւ ոչ ալ կը խենթենայ, այս երազները կեանք չեն առներ այլ կուտան… Այս վայրկեանիս գիտե՞ս վրադ ինչ զօրութիւն ունիս… Եթէ ուզես պիտի կարենաս իմ ձեռքէս տասը անգամ աւելի ուժով ձեռքեր կոտրել, բայց իմ փոյթս չէ… կոտրէ… քու դերիդ եմ… ինչ որ կ՚ուզես ըրէ…։

Սենեկապանուհիին այս խօսքերուն վրայ Հայրիէ զգաց ձեռքերուն թուլնալը եւ դարձեալ մազերը քակուած, աչքերը կիսախուփ հանդարտացուցիչ խորունկ հառաչ մը հանելով տիվանին վրայ ինկաւ։

Ջալի ոտքի ելաւ եւ տիվանին վրայ ինկած Սուլթանուհին դիտեց։

Հայրիէ այդ վայրկեանին այնպիսի պատկեր մը կը ներկայացնէր, որ անկարելի էր նկարիչ մը երբեք երեւակայած ըլլար։

Ըրած յանկարծական շարժումէն կապոյտ ծաղիկներով նկարուած շրջազգեստը վեր ելած էր եւ մինչեւ ծունկերը՝ մետաքսէ թափանցիկ գուլպաներով ծածկուած հիանալի սրունքներ երեւան հանած էր։

Մինչ վզին շուրջի հագուստին բացուածքը պատշաճէն նուազ խիստ ըլլալով, կուրծքին վրայ չքնաղ անկիւնով մը կը վերջանար եւ այսպէս ակնարկին մինչեւ հոդ սպրդելու, իսկ երեւակայութեան ատկէ անդին անվրէպ յառաջանալու կը թոյլատրէր։

Ջալի այդ պատկերը կը դիտէր եւ այլեւս չէր կրնար ակնարկը անոր վրայէն հեռացնել։

— Որքա՜ն ցաւալի է, խորհեցաւ, որ մէկը չի գտնուիր որպէսզի անոր «քեզ կը սիրեմ» ըսէ։

Եւ յուսահատաբար գլուխը օրօրելով, սենեակէն դուրս ելաւ։

Հայրիէ ակնարկով հեռացող սենեկապանուհիին հետեւեցաւ։

Ապա երկու ձեռքերը տիվանին ծոպերուն տարաւ եւ գանոնք ափերուն մէջ սեղմեց։

Երկրորդ խորունկ «ա՜հ» մը լսուեցաւ եւ տիվանին ծոպերը ձեռքերուն մէջ գտնուեցան։

Պատռուող կտաւին աղմուկը խարտեաշ Սուլթանուհին ուշքի բերաւ։

Ձեռքերը բարձրացուց, ծոպերը դիտեց եւ բուռն թափով մը զանոնք անդին նետեց։

— Այսօր աղէկ չեմ, ըսաւ ինքն իրեն։

Ոտքի ելաւ եւ հայելիին քովը գտնուող մետաքսէ լարը քաշեց։

Նախագաւիթին մէջ զանգակի ձայն մը լսուեցաւ, Ջալի դարձեալ երեւցաւ։ Ձեռքը արծաթէ ափսէ մը բռնած, որուն մէջ պղպղակով լեցուն ոսկեզօծ գաւաթ մը կար։

— Ջալի շուտ պղպղակը բեր, կուրծքիս տակ անտանելի հուր մը կայ, ըսաւ Սուլթանուհին։

Պառաւ սենեկապանուհին արագ քայլերով մօտեցաւ եւ արծաթէ ափսէն փղոսկրեայ քանդակագործութիւններով զարդարուած երենոսէ ցած սեղանի մը վրայ դրաւ։

Հայրիէ դէպի սեղանը փութաց, պղպղակով գաւաթը առաւ եւ սկսաւ անյագօրէն լափել։

— Աւելի կամաց, Սուլթանուհիս, փսփսաց Ջալի երկչոտ ձայնով մը, այսպէս արագ ուտելը վնասակար է։

— Մարմինս կրակներու մէջ է, կրկնեց Հայրիէ։

— Կը տեսնեմ, սակայն պղպղակը այդ կրակը ալ աւելի պիտի վառէ։

— Էհ, թող վառէ, բացագանչեց խարտեաշ Սուլթանուհին։

Եւ գաւաթը բերնին տանելով շարունակեց պղպղակը լափել։

Յանկարծ դուռը զարնուեցաւ։

Հայրիէ ականջ դրաւ, սակայն չպատասխանեց։

— Դուռը զարկին Ջալի, ըսաւ Հայրիէ։

Սենեկապանուհին մինչեւ դուռը յառաջացաւ եւ անմիջապէս զայն բացաւ։

Դրան առջեւ կարմիր հագուստ մը հագած եթովպացի աղջիկ մը երեւցաւ, որ խոնարհ ծունկի եկաւ։

— Ի՞նչ կ՚ուզես Հատիճէ, հարցուց Ջալի։

Եթովպուհին երկու ձեռքերը կուրծքին վրայ խաչաձեւելէ յետոյ պատասխանեց.

— Այիշէ Հանըմը եկած է անծանօթ աղջկան մը հետ եւ դուրսը կը սպասէ։

Այս անունը լսելով Հայրիէ ցնցուեցաւ եւ դէմքը զուարթ արտայայտութիւն մը առաւ։

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՕՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՏՈՔԹ. Ա. ԱԲԳԱՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Այրի Տիկին Տիրուհի Մուսայեան եւ զաւակները 100 ֆր. կը նուիրեն Աղքատախնամի մատուրականներու տան (ըստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման, փոխան ծաղկեպսակի:

×

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տօնիկեան եւ զաւակները հետեւեալ նուէրները կ'ընեն փոխան ծաղկեպսակի.—

50 ֆր. Տէսինի Ապրիլեան Յուշարձանին (ստանալ «Յառաջ»էն), 50 ֆր. Պանեէօ-Քաչանի Հայկ. դպրոցին, 50 ֆր. Աղքատախնամին, 50 ֆր. «Յառաջ»ի եւ 50 ֆր. «Աշխարհ»ի:

×

Փարիզէն Տիկին Մաքրինէ Թորոսեան եւ զաւակը՝ Օննիկ, 40 ֆր. կը նուիրեն Կարմիր Խաչին, 40 ֆր. Կապ. Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 20 ֆր. «Յառաջ»ի:

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ, պատարագ կը մատուցուի:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ:

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վալանսի Քրիստափոր կոմիտէի կողմէ, նախագահութեամբ՝

ընկ. ՅԱԿՈԲ ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆԻ

Օրուան բանախօս՝

Ընկ. ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆՍԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

23 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Վալանսի պետական Թատրոնին մէջ:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ:

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 31, Կիրակի կէսօրէ ետք, Քաղաքապետարանի սրահը:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՎԱՐԺԱՐԱՆ

26, Rue Troyon — SEVRES

Հինգշաբթի օրուան դասընթացքներ Փարիզի եւ արուարձաններու փոքրիկներուն համար՝

7էն 12 ՏԱՐԵԿԱՆ

Տղաքը կը փոխադրուին օթոքառով ամբողջ օրուան համար

Տեղեկութեանց համար հեռաձայնել

508-80-46

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, Հոկտ. 9 Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, Ահարոնեան ակումբը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գըտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն Մօրիսի իր բոլոր ընկերները, 15 Հոկտ. Ուրբաթ ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հըրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ծանօթ հաւաքավայրը: Կը խնդրուի ճըշդապահ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Հոկտ. 8) իրիկուն ժամը 8,30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները նոր ակումբին մէջ, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղ. Ազգ. Միութեան վարչութեան քառամեայ նստաշըրջանը աւարտած ըլլալով, տարւոյս վերջաւորութեան տեղի պիտի ունենան վարչական նոր ընտրութիւններ:

Անդամատուրքերը պէտք է վճարուին մինչեւ 31 Հոկտեմբեր:

Անդամական ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ Կիրակի 7 Նոյեմբերին, կէսօրէ յետոյ ժամը 4ին:

Ժողովի ընթացքին վարչութիւնը պիտի ներկայացնէ իր բարոյական եւ նիւթական տեղեկագիրը, որմէ ետք ընտրողական եւ քննիչ յանձնախումբերու ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՎԻԷՆ.— Կապոյտ Խաչի շաբաթօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին 9 Հոկտ. Շաբաթ, ժամը 14էն 17 նոր ակումբին մէջ: Կը խնդրուի ծնողքներէն, առաջնորդել իրենց զաւակները առանց ուշանալու:

ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

Varoujean

Choix de poèmes 10 F.

●

Tcharentz

Choix de poèmes 6 F.

Traduction de

LUC-ANDRE MARCEL

avec la collaboration de

G. Poladian

●

ՋՐՈՅՑ

(Դ. հատոր) Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

Գին՝ 8 Ֆր.

●

ՎԵՐՋԻՆ ԿԱԹԻԼՆԵՐ

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 5 Ֆ.

●

ՀԻՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 8 Ֆ.

դիմել՝

G. Poladian

53, Av. de St. Julien

13 - Marseille (12e)

FRANCE

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն Ժեռմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցին կը տօնէ իր շինութեան 37րդ տարեդարձը 10 Հոկտեմբեր Կիրակի օր: Տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ, հանգուցեալ ՊԱԼԱՔԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ, Սահակ Ա. Գահանայ Շամլեանի, Շաւարշ Քահանայ Թէրզեանի, Բաքգէն Քհնյ. Արսլանեանի, *Թաղականութեան հանգուցեալ անդամներուն եւ անոնց որոնք եկեղեցւոյ շինութեան օգնեցին նիւթապէս, բարոյապէս. յաւարտ պատարագի յիշեալներուն հոգւոց համար հոգեհանգիստ կը կատարուի: Նաեւ մատաղօրհնութիւն եւ բաշխում՝ ըստ մեր աւանդական սովորութեան:*

Այս առթիւ Թաղականութիւնը սիրով կը հրաւիրէ Սէն Ժեռմի եւ շրջակայի հաւատացեալ ժողովուրդը, յարգելու համար ննջեցեալներուն յիշատակը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ՎԱՐՁՈՒ ՓԱՎԻՅՈՆ ՄԸ

Մէկ երախայով զոյգ մը, վարձու պարտէզով փավիյոն մը կը փնտռէ Փարիզի հիւսիսային մէկ արուարձանը:

Դիմել Պ. ԺԱՆ-ՓԻԷՐ ՓԷՐԻԻ

հեռաձայնելով ժամը իրիկուան 6էն ետք, կամ Շաբաթ ամբողջ օրը՝

929-20-57

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ

Կը կազմակերպէ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ ՄԸ

9 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ սրահին մէջ

17 Ռիւ Պլէօ

նուիրուած՝

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ

Թարգմանութեանց (Հ. Սէրէնկիւլեան մրցանակ)

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ

(Գ. Մելիտինեցի մրցանակ)

Կը նախագահէ՝ Մէթր ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

(Նախագահ Հ. Սէրէնկիւլեան մրցանակի)

Կը խօսին՝ Թարգմանիչներ

ԼԻՒՔ ԱՆՏՐԷ ՄԱՐՍԷԼ եւ Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

Ընթերցումներ (հայերէն եւ ֆրանսերէն) երկու բանաստեղծներու քերթուածներէն

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Րաֆֆի Պետրոսեանի դաշնակի երեկոն Նոյեմբեր 17ին, Փարիզի մէջ, Սալ Կաւօ:

×

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի անդամական ընդհ. ժողովը 23 Հոկտեմբերին, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 16ին, ընկերուհի Ֆ. Գումրուեանի բնակարանը: Այս առթիւ վարչութիւնը կոչ կ'ընէ բոլոր անդամներուն, որ իրենց ներկայութեամբ յարգեն հրաւէրը: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ 12 Հոկտեմբեր Երեքշաբթի ժամը 15ին, Ազգ. Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ.— Պատգամաւորի ընտրութիւն եւ պարահանդէս:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ — ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոկտեմբեր 10, Կիրակի ժամը 16,30էն

կէս գիշեր

Salle des Fêtes de Sevran

Մարզադաշտին դիմաց:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

— ՍՈՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ —

ՆՈՒԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ATTRACTIONS — BAL

BUFFET — BAR

Հաղորդակցութեան միջոց.— *Օթոպիւս 147 Ա, էկլիզ տը Փանթէնէն, իջնել Կառ տը Սեւրան կամ կառախումբ Կառ տիւ Նոռէն՝ իջնել Սեւրան:*

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,

ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints

Revètement de sols plastiques, nylon

Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU

Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 7 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 7 OCTOBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12234 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 47e ANNÉE — N° 12.234

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Բ.

Երեւանի «Հաւաք»ը ամէն բանէ առաջ ցոյց տուեր է անոր մասնակցող սփիւռքահայ առաջադէմ երիտասարդական կազմակերպութիւններու, անոնց գործիչներու «ազգային բարձր գիտակցութիւնը, առողջ, ջերմ հայրենասիրական ոգին, տարագիր Հայութեան ճակատագրի նկատմամբ պարտքի եւ պատասխանատուութեան բարձր զգացումը»:

Սովետական Հայաստանի խմբագիրը սպիտակ ջարդի աւերները կանխելու եւ անոր սերունդը ձուլման ու այլասերման վտանգէն փրկելու համար յոյսը դրեր է առաջադէմ երիտմիութիւններու վրայ: Միայն անոնք են եղեր, որ կոչուած են իրենց ուսերուն վրայ տանելու այն ծանր բեռը, «որ տասնամեակներ շարունակ պատուով կրեցին հին սերնդի ներկայացուցիչները»:

Գրեթէ նոյն մտքերը կ'արտայայտէր Հայրենիքի Ձայն (3 Փետր. 1971), երբ կը գրէր.

«... Սով. Հայաստանը՝ համայն Հայութեան հայրենիքը, մտահոգ իր աստանդական զաւակների յետագայ բախտով, նրանց որպէս Հայ գոյատեւումով, իր մայրական հայեացքը ուղղել է սփիւռքահայ երիտասարդական այն ուժերին, որոնք հայկական գաղթօջախների հայապահպանման, սփիւռք–հայրենիք կապերի յետագայ ամրապնդման գործում հետզհետէ աւելի եւ աւելի մեծ դեր են ըստանձնելու, դառնալով արժանաւոր յաջորդները իրենց հայրենասէր հայրերի ու աւագ եղբայրների»:

Սով. Հայաստան գաղտասացութեամբ միտք կը պղտորէ, երբ իբրեւ «դառն իրողութիւն» կը մատնանշէ, որ «սփիւռքում ոմանց համար հայ գաղթօջախների գոյատեւման եւ Հայը Հայ պահելու համար մղուող պայքարը ինքնանպատակ է... որը խորապէս հակասում է մեր ժողովրդի ազգային շահերին»:

Եթէ «ոմանք»ը Հ. Յ. Դաշնակցութեան կ'ակնարկէ, չարաչար կը սխալի Կապի օրգանի խմբագիրը: Դաշնակցութիւնը երբեք չէ շեղած իր քաղաքական հիմնական ծրագրէն, — անկախ Հայաստան՝ ամբողջական Հայութեամբ, այլ խօսքով՝ Անկախ եւ Միացեալ Հայաստան: Սփիւռքի Հայութեան վրայ կը գուրգուրայ մասունքի պէս, իբրեւ վաղուան քաղաքացիները ազատ ու ամբողջական Հայաստանի:

Կրկնելով իր յանկերգը, խմբագիրը կը շեշտէ, որ սփիւռքահայ «առաջադիմական» երիտասարդական կազմակերպութիւնները կանգնած են «գաղափարապէս ու քաղաքականապէս ճիշդ եւ սկզբունքային դիրքերում»: Անոնց համար գաղթօջախներու գոյատեւումը ինքնանպատակ չէ, այլ... տարագիր Հայութիւնը Սովետական Հայաստանի շուրջ համախմբելու միջոց: Անոնց կարգախօսքն է եղեր «օտար աշխարհում Հայը Հայ պահել ծաղկող հայրենիքի համար»:

Եզրակացութիւն: Որպէսզի սփիւռքահայ երիտասարդական միւս կազմակերպութիւններն ալ կարենան յաջողութեամբ կատարել իրենց հայրենասիրական պարտքը, հին սերունդի արժանաւոր փոխարինողներ պատրաստեն եւ անոր սերունդը ձուլումէ եւ այլասերումէ փրկելու կարեւորագոյն ազդակներ դառնան, ամէն բանէ առաջ սերտ կապեր պէտք է հաստատեն Հայաստանի եւ անոր Երիտասարդական միութիւններուն հետ եւ իրենց աշխատանքը կառուցանեն անոնց աջակցութեան վրայ:

Երեւանեան «հաւաք»ի կարեւոր արդիւնքներէն մէկն է եղած այն, որ հայրենիքի երիտմիութիւններուն հետ սերտ կապեր հաստատելու ձգտում «դրսեւորուած» է սփիւռքահայ առաջաւոր երիտասարդական միութիւններու մէջ: Այս վերջիններէն ոմանք գեղարուեստական խումբերու փոխայցելութիւններով զգալիօրէն աշխուժացուցեր են իրենց կապերը եւ աւելի բեղնաւոր դարձուցեր:

«Բայց ցաւալի է, որ սփիւռքում դեռ եւս կան երիտմիութիւններ ու խմբակցութիւններ, որոնք գործում են մեկուսացած, շարունակում են պարփակուած մնալ իրենց կեղեւի մէջ, փորձեր չեն անում կապեր հաստատելու հայրենիքի երիտասարդութեան հետ»:

Ի՞նչ են պատճառները այս երեւոյթին, կը հարցնէ խմբագիրը եւ անմիջապէս կը պատասխանէ:

«Հանրայայտ է, որ սփիւռքում ուժեր կան, որոնք ամէն կերպ արգելակում են հայրենիքի եւ սփիւռքի մերձեցումը, առաւել եւս երիտասարդական միութիւնների համագործակցութիւնը: ... Դա արւում է նրանց նկատմամբ սփիւռքահայ երիտասարդութեան մէջ կասկածներ ու անվստահութիւն սերմանելու համար»:

Ակնարկութիւնը թափանցիկ է: Երեւանի խմբագիրները չեն կրնար ձերբազատուիլ այն յաւիտենական մղձաւանջէն, որ կը խռովէ իրենց հանգիստը կէս դարէ ի վեր:

Հայրենիք – սփիւռք կապերը անհրաժեշտ է սերտացնել յանուն ազգապահպանման, բայց ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ է մաքրուիլ կուշկոռ կապած նախապաշարումներէ ու կիրքերէ: Հարցերուն մօտենալ առարկայօրէն եւ անկեղծ ու մաքուր հայրենասիրութեամբ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՄԵԹՐՈՅԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ՓԱՐԻԶ ԱՆՇԱՐԺՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

Անհաւոր խճողում, երթեւեկելու անկարելիութիւն, քալելու իսկ դժուարութիւն, այս է այն պատկերը որ Փարիզ կը պարզէ Երեքշաբթի օրէն ի վեր: Արդարեւ ամբողջ ժողովուրդ մը փողոց ինկած է մայթերու վրայ իսկ տեղ չի գտներ քալելու համար մինչ սենտիքաները, թէեւ անհամաձայն իրենք իրենց մէջ, այսուհանդերձ կը շարունակեն գործադուլի շարժումը:

Չորեքշաբթի օր կացութիւնը աւելի ծանր էր քան Երեքշաբթի, Սէն–Լազար կառքերն իսկ մէկ շարքի վրայ կ'անցնէին, բազմահարիւր մարդիկ դիզուած ըլլալով կառքերու ճամբան, օթօպիւսի սպասման երկար պոչերու մէջ:

Ինքնավար, Աշխատանքի Դաշնակցութիւն եւ Դեմոկրատ Աշխատաւորներու Համադաշնակցութիւնը որոշեցին շարունակել գործադուլը ոչ մէկ լուծում գըտնուած ըլլալով: Միացեալ զեկոյցով մը այս երեք ընկերակցութիւնները կ'ըսեն.– «Հովանաւորող իշխանութեան եւ տնօրէնութեան լռութեան առջեւ, գործադուլը կը շարունակուի Հոկտեմբեր 6էն, Ինքնավար, Սէ. Ժէ. Թէ. եւ Սէ. Էֆ. Տէ. Թէ. ընկերակցութիւնները գիտակից հանրութեան շահուն, կը սպասեն տնօրէնութեան կողմէ իսկական բանակցութեանց բացման, դրական առաջարկներով գոհացնելու համար իրենց պահանջները եւ կոչ կ'ընեն Փոխադրութեանց նախարարին»:

Բայց տնօրէնութիւնը կը յայտնէ թէ ի վիճակի չէ նոր առաջարկներ ընելու: Տնօրէնութիւնը կ'ըսէ թէ վարողներու «դաս»ի հարցը պատրուակ կը ծառայէ սենտիքաներու, խնդրոյ առարկայ ընելու համար ամսաթոշակներու ամբողջ կարգադրութիւնը, որ ընդունուած էր Յուլիսին:

Ամէն պարագայի մէջ, սենտիքաները բոլորն ալ համաձայն չեն այս գործադուլին համար, որ որեւէ ձեւով ժողովրդական չէ:

× Օրլիի մէջ կը շարունակուի ցամաքի անձնակազմի գործադուլը:

× Ժան–Ժաք Սերվան–Շրէպէր յայտարարեց թէ թեկնածու է Արմատական կուսակցութեան նախագահական աթոռին, ինչ որ կը նշանակէ թէ Մօրիս Ֆօրի հետ քով քովի ըլլալու տեղ, յաջորդ համագումարին, դէմ առ դէմ պիտի գտնուին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏԱԳՆԱՊԸ ՉԻ ՎԵՐՋԱՆԱՐ

ԱՏԱԼԷԹԸ ԿԸ ԽԶԷ

Թուրքիա վերստին քաղաքական տագնապի մը սեմին կը գտնուի:

Ութ ամիս առաջ Թուրք բանակը Տէմիրէլի կառավարութեան պաշտօնազրկումը կը պահանջէր: Իրաց այդ կացութեան մէջ Արդարութեան կուսակցութիւնը հակառակ անոր որ մեծամասնութիւն կը կազմէր Խորհրդարանին մէջ, կը հարկադրուէր տեղի տալ եւ ընդունիլ նոր կառավարութեան մը կազմութիւնը: Արդ, ութ ամիս ետք, նոյն կուսակցութիւնը գլուխ կը ցցէ: Արդարեւ, չորս օրուան խորհրդակցութիւններէ ետք Արդարութեան կուսակցութիւնը որոշեց այլեւս չմասնակցիլ «ազգային միասնականութեան դահլիճին», որ Նիհատ Էրիմի գըլխաւորութեամբ կազմուած էր անցեալ Մարտին:

Ս. Տէմիրէլի կուսակցութիւնը որոշեց դահլիճէն հրաժարեցնել իր հինգ ներկայացուցիչները, որոնք ձեռք առած էին կարգ մը նախարարութիւններ — Յարաբերութիւն Խորհրդարանի հետ, Հանրային Աշխատանք, Մաքսատուն, Զբօսաշրջիկութիւն եւ Տեղեկատուութիւն, Սփոր եւ Երիտասարդութիւն:

Ինչպէս հաղորդած էինք անցեալ շաբաթ, Թուրք զօրավարներ ծանր ազդարարութիւն ուղղած էին Տէմիրէլի կուսակցութեան, որ կ'ընդդիմանայ տնտեսական, ընկերային, վարչական եւ համալսարանական բարեփոխութեանց ծրագրին գործադրութեան: Այս ծրագիրը պատրաստուած էր դահլիճին կողմէ, բանակին պահանջին վրայ:

Վարչապետ Էրիմ իր կարգին ազդարարութիւն մը ըրած էր այս ուղղութեամբ, որու հետեւանքով բուռն փոխասացութիւն մը տեղի ունեցած էր իր եւ Արդարութեան կուսակցութեանն երեսփոխաններուն միջեւ:

Կը հետեւի ուրեմն, թէ Տէմիրէլ որոշած է նկատի չառնել բանակին եւ վարչապետին սպառնալիքները եւ զանոնք դընել նեղ կացութեան մէջ: Ճշդենք, որ Արդարութեան կուսակցութիւնը 450ի վըրայ 244 աթոռ ունի Խորհրդարանին մէջ եւ, հետեւաբար, ի վիճակի է արգիլելու որեւէ ծրագրի վաւերացումը:

Իրաց այս կացութեան մէջ բանակը կամ պէտք է հրաժարի կարգ մը բարեփոխումներու միտքէն եւ կամ ձեռք առնէ ամբողջովին երկրին իշխանութիւնը:

Յամենայն դէպս քաղաքական դէտերը համոզուած են, որ բանակը տեղի պիտի չտայ:

Հաւանական է, որ Նիհատ Էրիմ ներկայացնէ իր հրաժարականը մինչեւ շաբաթավերջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԵՔԻՆ եւ Ուաշինկթըն Նիքսընի խորհըրդատուին Չինաստան այցելութիւնը ծանուցանեցին միաժամանակ: Քիսինկէր Փեքին պիտի այցելէ Հոկտեմբերի կիսուն: Խորհրդատուն չին վարիչներուն հետ պիտի պատրաստէ նախագահին այցելութեան յայտագիրը: «Յարաբերութեան մէջ ենք Փեքինի հետ: Չինաստան բծախնդրօրէն կը նախապատրաստէ Նիքսընի այցելութեան ծրագիրը», յայտարարեց Քիսինկէր:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ արեւմտեան թերթերու թղթակիցներուն բողոքագիր մը յանձնեց Վլատիմիր Բուկովսկիի մայրը: Այս վերջինը «վարչակարգը անուանարկած» ըլլալու յանցանքով հոգեբուժարան առաջնորդուած է: Զաւակս, կը ճշդէ Վլատիմիրի մայրը, ոչ մէկ յանցանք գործած է: Միակ մեղքը եղած է հանրութեան ուշադրութեան յանձնել հոգեբուժարաններ առաջնորդելու խորհրդային իշխանութեանց նոր եղանակը: Ժամանակէ մը ի վեր հոգեբուժարաններու մէջ կը բանտարկուին իբրեւ խնամքի կարօտ անձեր բոլոր անոնք, որոնք կը քննադատեն վարչակարգին ապօրինութիւնները:

Խորհրդային երկու անուանի գիտնականներ՝ Ա. Սախարով եւ Մ. Լէոնտովիչ, ինչպէս նաեւ 46 խորհրդային քաղաքացիներ բաց նամակ մը յղեցին Միջազգային Առողջապահութեան Կազմակերպութեան՝ բողոքելով Բուկովսկիի ձերբակալման եւ հոգեբուժարանի մէջ արգելափակման դէմ: «Եթէ Վլատիմիր Բուգովսկի նկատուի մտային հիւանդ՝ ասիկա ոճիր մը պիտի ըլլայ, որուն դէմ պիտի պայքարինք օրինական բոլոր միջոցներով», կը շեշտեն բողոքարկուները:

ՃԱՓՈՆԻ կայսրն ու կայսրուհին Լոնտոնի մէջ ընդունուեցան Անգլիոյ Թագուհիին կողմէ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ իշխանութիւնները ձերբակալութեան միջազգային հրամանագիր մը հանեցին Քլօտ Լիփսկիի դէմ, որ ինչպէս ծանօթ է Իսրայէլ ապաստանած է, երբ Ֆրանսայի մէջ երեւան ելաւ «Փաթրիմուան Ֆոնսիէ»ի մատակարարման զեղծումները: Իսրայէլ եւ Ֆրանսա դատական ոչ մէկ համաձայնութիւն ունին սակայն հաւանական չէ որ Թել–Ավիվ երկրէն դուրս հանէ եւ Ֆրանսայի յանձնէ փախստականը:

ԿՈՆՔՈՒՐ ակադեմիան Ռոպէր Սապաթիէն ընտրեց իբրեւ նոր անդամ Անտրէ Պեյլի թափուր աթոռին: Նոր ակադեմականը ծանօթ է գլխաւորաբար Լէ գ'Ալիւմէթ Սիւէտուազ վէպով:

ԳԱՀԻՐԷ Արաբ Հանրապետութիւններու Դաշնակցութեան մայրաքաղաքը դարձաւ: Երրեակ երկիրներու միացեալ կառավարութիւնը պիտի հաստատուի Հելիոպոլսոյ մէջ, Գահիրէի մօտ:

ՔՆՆԱԽՈՅԶ ՊԱՏՄԱԲԱՆԸ

Ա·

ԽՄԲ·— Երեւանի համալսարանը վերջերս լոյս ընծայեց Նիկողայոս Ադոնցի «Հայաստանը Յուստինիանոսի դարաշրջանում» գործը: Առաջին անգամ է, որ մեծ պատմաբանին գործերէն մէկը լոյս կը տեսնէ Հայաստանի մէջ: Հատորին հրատարակութեան առթիւ պատմական գիտութիւններու թեկնածու Բագրատ Ուլուբաբեան «Գարուն»ի մէջ կը ներկայացնէ պատմաբանին կեանքն ու գործերը, վերլուծական տողերով:

Ն· Ադոնց ծնած է Բռնակոթ գիւղը, Սիսիանի շրջան, 1871 Յունուար 23: Կը սերէր հին լուսաւորեալ տոհմէ· անոր նախնիքներէն էր այն Տէր Աւետիք քահանան, որուն՝ հակասութիւններով լեցուն, ողբերգական ճակատագիրը նախանիւթ ծառայած է Րաֆֆիի «Դաւիթ բէկ» եւ Սերօ Խանզադեանի «Մխիթար սպարապետ» վէպերու հերոս Տէր Աւետիքին համար:

Նիկողայոս Տէր–Աւետիքեան կամ Ադոնց նախնական կրթութիւնը ստացած է Տաթեւի ծխական դպրոցը, ապա յաճախած է Գէորգեան ճեմարան: 1891ին կը տեղափոխուի Թիֆլիս եւ 1894ին կ'աւարտէ տեղւոյն ռուսական գիմնազիան: *Ապա կը տեղափոխուի Պետերբուրգ: Ուսումնածարաւ պատանին հոն գնաց, որովհետեւ տարածուած էր տեղւոյն համալսարանին համբաւը՝ կապուած այդ օրերուն բանասիրութեան եւ արեւելագիտութեան մէջ իր առաջին քայլերը առնող Մառի անունին հետ: Ադոնցի ուսուցիչը Փրոֆ· Մառն էր, որուն առաջնորդութեամբ երիտասարդ Սիսիանցին քայլ առ քայլ խորացաւ Հայոց պատմութեան եւ բանասիրութեան մէջ:*

Համալսարանը աւարտելէ ետք, Մառի միջնորդութեամբ, նախ կ'աշխատի համալսարանի արեւելագիտութեան ճիւղին մէջ, ապա, աւելի եւս մասնագիտանալու համար, կ'երթայ Եւրոպա: Միւնխենի համալսարանին մէջ կ'ունկնդրէ բանասիրական եւ բիւզանդագիտական դասընթացքներ, ապա Փարիզի, Լոնտոնի, Վենետիկի գրադարաններուն եւ մատենադարաններուն մէջ անհրաժեշտ նիւթեր ժողվելով՝ երկու տարի ետք կը վերադառնայ Պետերբուրգ: Իր ուսուցիչին եւ ղեկավարին կողքին դասախօսական աշխատանք կը կատարէ եւ, միեւնոյն ժամանակ, կը զբաղի հայագիտական հետազօտութիւններով: Այս պատճառով ալ յաճախ կ'այցելէ Կովկաս, կ'ուսումնասիրէ Էջմիածինի ձեռագիրները: Այս հետազօտական քննութեան արդիւնքը եղաւ անոր «Հայաստանը Յուստինիանոսի դարաշրջանին» (ռուսերէն) ծաւալուն աշխատութիւնը (1908), որ ներկայացուց իբրեւ աւարտաճառ եւ Ն· Մառի ու Ի· Ջաւախովի դրական կարծիքին հիման վրայ ստացաւ հայ բանասիրութեան մագիստրոսի կոչում:

Ադոնցի երկրորդ մեծ աշխատութիւնը՝ «Դիոնիսիոս Թրակացին եւ հայ մեկնաբանները», լոյս է տեսած 1915ին: Այս ալ երիտասարդ պատմաբանին տոքթորայի աւարտաճառն էր: Ստացաւ հայկական բանասիրութեան տոքթէօրի գիտական աստիճան եւ կարգուեցաւ համալսարանի փրոֆեսէօր:

1920ին մեկնեցաւ արտասահման՝ նախ Լոնտոն եւ ապա Փարիզ: Իր հետազօտութիւնները (հայերէն եւ օտար լեզուներով, գլխաւորապէս ֆրանսերէն), կը հրատարակէ բազմաթիւ պարբերականներու մէջ: 1930էն սկսեալ հայագիտութեան և բիւզանդագիտութեան ամպիոնները կը վարէ Պրիւքսէլի Ազատ համալսարանին մէջ:

Կը գրէր հայ ժողովուրդին ամբողջական պատմութիւնը (ֆրանսերէն), որուն միայն առաջին հատորն էր պատրաստ, երբ 1942 Յունուար 27ին զոհ կ'երթայ արկածի:

Ասոնք միայն կարեւորագոյն իրագործումներն են մեծ պատմաբանին ապրած կեանքին: Մենք չխօսեցանք այն մասին, որ ան Պետերբուրգի մէջ կը խմբագրէր «Բանբեր գրականութեան եւ արուեստի» պարբերականը: Այս համառօտ ակնարկով չենք կրնար նաեւ հանգամանօրէն անդրադառնալ անոր քաղաքական հայեացքներուն եւ ըմբռնումներուն, որոնք, հարկաւ, չէին կրնար իրենց կնիքը չդնել անոր գիտական ժառանգութեան վրայ: Ադոնց մէկն էր մեր այն մեծ մտաւորականներէն, որոնք դժբախտաբար, շատ կը հաւատային հնօրեայ կեանքին ու անոր աւանդներուն, երբ իրենց շուրջ կը կործանէր հին աշխարհը, եւ նորը կուգար անյաղթահարելի եւ աննահանջ: Ան կը կարծէր, թէ «վաղաժամ էին ե'ւ ՀԸՆՉԱԿՆԵՐԻ զօղանջը, ե'ւ ԴՐՕՇԱԿՆԵՐԻ ծածանումը», *ու հայ ժողովուրդին համար իր հոգիին մէջ կը փայփայէր անդարձ կորսուած երազ մը, որուն հիմերն էին* «հող եւ ջուր, վարժապետ, քահանայ, հաշտ կեանք, պետական հաւատարմութիւն, համբերաշխ դրացիութիւն»:

Դժուար է ըսել, թէ գիտնականը միշտ փարած մնաց հովուերգական այս մտայնութեան: Ընդհակառակն, մեր անցեալի արժէքները գնահատած ատեն գրեթէ միշտ կը հրաժարէր այդ մոլորութենէն, եւ ապարէզ կուտար իրապաշտ ըմբռնումներու:

« Հայաստանը Յուստինիանոսի դարաշրջանում » ստուարածաւալ գործը մեր պատմագրութեան այն բացառիկ աշխատութիւններէն է, որոնք իրենց խորութեամբ, ընդգրկումի սահմաններով եւ գիտական մակարդակով համարձակ կը կենան միջազգային պատմագիտական գլուխ գործոցներու շարքին: Խորագրին նեղ սահմանը չէ խանգարած, որպէսզի հոն պատմաքննական խոր վերլուծութեան ենթարկուի հին Հայոց աւանդական կարգն իր գրեթէ բոլոր կողմերով՝ սկսեալ անոր ծագումէն, նախարարական տուներու ծագումնաբանութենէն, մինչեւ անոր ճակատագրին ամէնէն փառաւոր շրջանը եւ, նոյնիսկ, մայրամուտը: Գիրքին արծարծած բոլոր հարցերուն համար պատմական հիմք կը հանդիսանայ Հայաստանի բաժանումը դրացի երկու մեծ բռնատիրութիւններու՝ Պարսկաստանի եւ Բիւզանդիոնի միջեւ:

Բ· ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

ՄԱՐԹԻՆ ՊՈՐՄԱՆ

(Բ· եւ վերջին մաս)

Դաշնակից յաղթական Պետութիւնները պատժած են եւ կը շարունակեն պատժել պատերազմի վայրագ ջարդերու գլխաւոր պատասխանատուները: Ճարպիկները ապաստանած են չէզոք, համակիր երկիրներ ազատելու համար իրենց գլուխները: Առանձնապէս կը փնտռուի Պորմանը: Լրտեսական բոլոր կազմակերպութիւնները լծուած են աշխատանքի, սակայն, Պորման չկայ: Աւելի ճիշդը՝ ամէն տեղ է: Մէկը տեսած է Եգիպտոսի մէջ: Ուրիշ մը՝ Սպանիա, Արժանթին, Պրազիլիա, եւայլն: Դրական՝ ոչինչ:

Օր մը, Սի· Այ· Սի·ի պետերէն՝ Ճէյմս Մաք Կովըրն կը յայտնէ Կեհլընի, թէ քանի մը հիթլէրական սպաներ Պորմանը տեսած են Ռուսիոյ մէջ: Կուտայ անուններ:

1947ին, խս· խս· ընդապետ Օթթօ Օլէնտորֆ կը յայտնէ, որ 1943էն սկսեալ Պորմանը կ'աշխատէր Ռուսիոյ հաշւոյն: Բազմաթիւ անգամներ անձամբ հաստատած է· բայց լռած՝ գնդակահարուելէ վախնալով:

1948ին, խս· խս· զօրավար Կոթլըպ Պերժէ, ապայակոյտի մօտիկ անձնաւորութիւն մը, կ'ըսէ նոյն բաները եւ կ'աւելցնէ·

«Պորման ռուսական լրտես էր, սակայն, յաջողած էր գրաւել Հիթլէրի վստահութիւնը: Մեր բոլոր դժբախտութիւններուն պատճառը ինքն է· եւայլն»:

Ուրիշ մը: Կարմիր Բանակի դասալիք սպաներէն՝ Վասիլ Վասիլէնքի· «Պորմանը ողջ–առողջ տեսայ Ռուսիոյ մէջ»:

Կեհլընի լրտեսները կ'անցնին գործի, բայց, իբր թէ, Պորմանի հետք չեն գտներ: 1953ին, զօրավարը կը ներկայացնէ իր տեղեկագիրը՝ Մաք Կովըրնի: Համաձայն իր ստացած տեղեկութիւններուն, Պորմանը մեռած է Պերլինի մէջ 1945 Մայիս 2ին: Ռուս սպաներ գտած են գրպանի տետրակը եւ այս ձեւով ճշդած ինքնութիւնը, եւայլն:

Արդ, ութ տարի ետք Կեհլըն ուրիշ բան կ'ըսէ:

Պորմանը յանձնուած է միայն իրեն համար եկած ռուսական յառաջապահ ջոկատի մը եւ տեղափոխուած Ռուսիա: Հոն, իբրեւ մասնագէտ գերմանական հարցերու, հանգստաւէտ պայմաններու մէջ ապրելէ ետք մեռած է 1968ին իր բնական մահով:

Լուրը պայթեցաւ ռումբի մը նման:

Երկու հակոտնեայ տեղեկագիրներէն ո՞րն է ստոյգը: Միայն Աստուած գիտէ: Լրտեսական դարմանալի պատմութիւններ շատ ենք լսած: Երկուքն ալ կրնան ճիշդ ըլլալ:

Ինչպէս գիտէք, հակալրտեսական կազմակերպութիւնները ճիւղ մը ունին, որուն պաշտօնն է օրական 24 ժամ մտիկ ընել անթելով տրուած բոլոր լուրերը: Խաղաղութեան ժամանակն անգամ այսպէս է· իսկ պատերազմի ընթացքին ճանճի բզզիւնն անգամ չեն փախցներ:

1943ին այդ ճիւղին պետն է Վիլհելմ Ֆլիք անունով մասնագէտ մը: Օր մը, յանկարծ կը լսէ ծածկագիր հեռարձակում մը Ռուսիոյ եւ Զուիցերիոյ համար: Իր ցանկերուն վրայ այդ ալիքով յայտնի գրասենեակ չկայ· ուրեմն, մէկը կ'աշխատի գաղտնի լուրեր հաղորդել: Անմիջապէս կը հրամայէ ճշդել այդ աղբիւրը: Նուրբ գործիքներով լեցուած մասնաւոր կառքերը կը ցրուին Պերլինի մէջ: Կռնակէն հարուածող այս վտանգաւոր զէնքը չէզոքացնելու միջոցը շատոնց գտած են: Հերձեան ալիքներու անկիւնաչափութեամբ (կոնիոմեթրի) *կարելի է ճշդել բուն կէտը: Գրաւեալ երկիրներու դիմադրական ճակատներու հեռարձակող տղաքը կ'իյնան իրարու ետեւէ:*

Արդ, Պերլինի մէջ ցրուած կառքերէն մէկուն ենթասպան հաշիւները ընելով մատը կը դնէ կէտի մը վրայ, եւ··· յանկարծ գոյնը կը նետէ իժէ մը խայթուածի պէս: Անկարելի բան է: Աչքերը կը շփէ: Արդեօք երա՞զ է տեսածը: Ո'չ: Ուրեմն՝ մեքենան է խանգարուած: Կամ՝ սխալ հաշուած: Նորէն կը սկսի ծայրէն: Դարձեալ նոյն կէտը: Չի գոհանար այսքանով: Բազմաթիւ անգամներ կը փորձէ: Արդիւնքը միշտ նոյնն է: Խենթենալը բան մը չէ: Գիտէ՞ք ո՞ւր է այդ կէտը, Վարչապետարանը: Ուրեմն, ծածկագիր հեռարձակումը կ'ըլլայ Հիթլէրի որջէն: Վախ ու դողով՝ խե՛ղճ տղան հաղորդակցութեան մէջ կը մտնէ միւս կառքերուն հետ: Հոգեկան նոյն կացութեան մէջ կը գտնուին բոլորը: Շուարած են: Սակայն, պէտք է աճապարեն: Իրենց կը սպասէ պետերնին՝ Ֆլիքը, որ իր կարգին զարհուրած՝ կը վազէ ծովակալ Քանարիսի հաղորդել եղելութիւնը:

Յուզուած է նաեւ ծովակալը: Պաղարիւն մարդը պահ մը կը շուարի: Կարելի չէ Վարչապետարանը կասկածի տակ դնել առանց շօշափելի փաստերու: Կը հրահանգէ գաղտնի քննութիւն մը կատարել: Իր լրտեսները Զուիցերիոյ մէջ ձեռք կը

ՀԱՅՐԵՆԻՔՍ
— 15 ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ —

Կ'անցնինք « Յաղթանակ » այգին, խումբ–խումբ մանուկներու եւ պատանիներու մօտէն, որոնցմէ ոմանք ծամոց եւ պիք *կ'ուզեն: Որքան կրնանք գոհացում կուտանք ու կ'երթանք «Արագիլ» ճաշարանը ուրկէ կը տեսնուի ամբողջ Երեւանը, եւ մեր մեծ Արարատը, դեռ թշնամեաց ոտնակոխ եւ որ այսօր կը կոչեն* Աքը տաղ, *ի յիշատակ Քեմալի, բայց ինչ անունով ալ փորձեն մկրտել, ան կը մնայ յաւերժական Արարատը···*

Կ'այցելենք նաեւ Մատենադարան: Նոր բան չկայ ըսելիք անոր մասին, այնքան ըսուած, այնքան գրուած է, նոյնիսկ հիացած օտարներու կողմէ: Մեզի համար ան խորհրդանիշն է մեր դարաւոր մշակոյթին:

Ու ահա կը հասնինք Ծիծեռնակաբերդ, Եղեռնի յուշարձանը: Կը պատրաստուէի քանի մը խօսք ըսել, բայց պետական պաշտօնեայ մը յայտնեց մեզի թէ Սարդարապատի առջեւ կարելի է, բայց հոս միայն պէտք է խոնարհիլ ու լռել: Ուրեմն ինչ որ կը մտածէի հոս ըսել ըսի կապի կոմիտէի ընդունելութեան ատեն ուր նաեւ Մարօ Մարգարեան պատասխանեց մեր քանի մը հարցումներուն, օրինակ մեր լեզուի պաշտպանութիւնը օտար բառերու արշաւանքին դէմ:

Գացինք Ծիծեռնակաբերդ, հոս ալ ատենին լերկ ու ժայռոտ բլուր մը, որ այժմ մաքրուած է եւ ծառերով ճոխացած: Ճնուղի մը այդ արուեստական անտառին մէջէն կը տանի մինչեւ բարձունքը: Ապա, մեր առջեւ կը բացուի լայն ճամբայ մը: Կը յառաջանանք: Տեղ–տեղ քարերու վրայ քանդակուած են պատկերներ Թրքական խժդժութեանց, ու ահա իբրեւ բողոք բայց նաեւ հպարտութիւն 40 մեթր կը բարձրանայ յուշարձանը, որ կ'ոգեկոչէ ժողովուրդի մը կէսին ջարդը, հարազատ հայրենի հողին վրայ:

Քիչ մը կը յառաջանանք, ահա՛ անմար բոցը, ու մեր տխուր սրտին տխրութիւնը կ'աւելնայ երբ կը լսենք, խորհրդաւոր լռութեան մէջ, կոմիտասեան մեղեդին:

Լռութիւն ու ակնածանք:

×

Մեր օրերու յայտագիրը ծանօթ է շատերուն: Առաւօտները կ'այցելենք տեսարժան վայրեր, իրիկունները յաճախ ընտանիքիս անդամներուն հետ կ'անցընենք: Իրիկուն մը կը հանդիպինք Սեւան–Արփի փապուղիի վարպետներէն մէկուն որ մեզի տեղեկութիւններ կուտայ վերջին աշխատանքներու մասին: Արդէն իսկ 32 հազար մեթր փորուած է, որու հազիւ կէսը պեթոնապատուած է, կը մնայ տակաւին 18 հազար մեթր, դեռ 2–3 տարուան աշխատանք:

Այս հանդիպումներու ինչպէս որեւէ հանդիպումի ընթացքին, ամէն ինչ առիթ է կոնեակ խմելու եւ պէտք է խոստովանիմ թէ այս կոնեակը մեծ աւեր կը գործէ երկրին մէջ: Եթէ իր որակով ան կրնայ մրցիլ միջազգային չափանիշով, անդին սակայն — ներսը — մեր տունը կը քանդէ: Հայաստանի մէջ կէս լիթրը կ'արժէ 7–8 ռուբլի, (ռուբլին սկզբունքով մօտ 6 ֆրանք կ'արժէ): Կը տարուիմ խորհելու թէ սուղ է որպէսզի կարելի չըլլայ շատ խմել բայց, ըստ երեւոյթին, այդ «արգելքը» չի բաւեր: Կը յիշեմ Ֆրանսական ասացուածքը որ սա է·— Իսլամ անձնաւորութիւն մը կ'ընդունի Սատանային այցելութիւնը եւ կը լսէ անոր երեք պայմանները որոնցմէ մէկը պէտք է գործադրէ եթէ չուզեր մեռնիլ: Առաջին՝ մայրը ծեծել, երկրորդ՝ քոյրը բռնաբարել ու երրորդ՝ խմել: Մարդը առաջին երկու պայմանները անընդունելի կը նկատէ ու կ'ընտրէ վերջինը: Կը խմէ ու կը գինովնայ ու երբ կը գինովնայ ակամայ կը գործէ նաեւ առաջին երկու արարքները: Ու դիս ամէնէն տխրեցնողը եղաւ հայրենիքիս մէջ այս խմելու ահաւոր մոլութիւնը, որեւէ ժամու իրարու ետեւէ գաւաթ պարպել: Ու մաքէս հազար ու մէկ միջոց կը փնտռէի փրկելու համար մեր կանաչ սերունդները բայց վստահ եմ որ Հայաստանի իշխանութիւններն ալ կը մտածեն այս մասին:

×

ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Աստուածածնայ տօն է եւ այս երրորդ անգամն է որ Էջմիածին կը գտնուիմ, կրկին նոյն տօնին կը զուգադիպի: Առաջին անգամ, 1956ին, բակը եւ շուրջը դեռ խեղճ ու լքուած պատկեր մը կը պարզէին, մինչ հիմա արքայական պարտէզի մը տպաւորութիւնը կը թողու:

Նահատակներու յատուկ յուշարձան մըն ալ կայ, ուր փորագրուած են բոլոր անունները այն շրջաններուն, որոնք դիմադրեցին Թրքական հորդաներուն եւ մասամբ փրկուեցան: Կան նաեւ բազմաթիւ ցայտաղբիւրներ, ժողովուրդին ծարաւը յագեցնելու համար: Տեղ մըն ալ յատկացուած է մատաղի եւ մատաղը եփելու:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(3 – Շար·)

ձգեն ճաշարանի սպասեակ աղջիկ մը՝ Մարգարիտ Պօլլ, ծանօթ՝ Ռոզա անունով. սիրուհին՝ ռուս լրտեսի մը: Ոստիկանութիւնը կը խուզարկէ աղջկան բնակարանը: Կասկածելի բան մը չի գտներ: «Ամէն ինչ կը սկսի Սեպտեմբերին» անմեղ վերնագրով գրքի մը կարգ մը էջեր մեքենագրուած են: Մարգարիտ Պօլլ կը բացատրէ, թէ ճաշարանի աշխատանքը ծանր ըլլալով կը փափաքի գրասենեակի գործ մը գտնել, եւ այդ նպատակաւ մեքենագրել կը սորվի:

Քանարիսի լրտեսները կը թօյնեն գիրքը: Մանրակրկիտ քննութենէ մը ետք մասնագէտները այդ գիրքին մէջ կը գտնեն ծածկագրին բանալին: Յետոյ, պարզելու կը վերածեն երկու տարուան ընթացքին արձանագրուած ծածկագիր հեռաձայնումները եւ լեզապատառ կը հաստատեն, որ գինուորական գաղտնի որոշումները հաղորդուած են թշնամիին ո՛չ թէ օրը օրին, այլ ժամը ժամին:

Ծովակալ Քանարիս կը կանչէ Կեհլընը, գաղտնիքը կը յայտնէ անոր: Երկար կը խորհրդակցին այս մասին ու կուգան հետեւեալ եզրակացութեան.— Հայրենիքի դաւաճանը միայն Մարթին Պորմանը կրնայ ըլլալ: Իր ձեռքին մէջն են ձայնասփիւռի գործիքները: Հիթլերէն պատ մէկը հաշիւ չի կրնար պահանջել: Բայց իրենց ուժէն վեր է դաւաճանը չէզոքացնելը: Մարդը կը վայելէ Առաջնորդին կատարեալ վստահութիւնը:

Այս մտահոգութիւններու մէջ կը պատահի անյաջող մահափորձը Հիթլերի վրայ: Մահուամբ կը պատժուին քանի մը հազար պետական մարդիկ, զինուորականներ: Զի խնայուիր, նոյնիսկ, ազգային հերոս՝ մառեշալ Ռոմէլի: Զկարենալով ուղղակի դատապարտել եւ սպաննել, կողմնակի միջոցներով կը մղեն անձնասպանութեան: Պորմանը ամբաստանել այսպէս ելեկտրականացած մթնոլորտի մէջ կը նշանակէ պարզապէս իր գերեզմանը փորել:

Շատ չանցած կը ձերբակալուի նաեւ ծովակալը: Բացառիկ շնորհ՝ անմիջապէս չեն գնդակահարեր: 1945 Ապրիլին դեռ ողջ է: Դաշնակիցները արագընթաց կը յառաջանան: Մօտ է փրկութիւնը: Պուհլէ անունով զօրավար մը նահանջի ընթացքին կ՚իյնայ գերման լրտեսական արխիւին վրայ եւ կը գտնէ Քանարիսի օրագիրը, ուր ժամանակագրական կարգով արձանագրուած են իր կասկածները Պորմանի մասին: Հայրենասիրական զգացումներէ մղուած, Պուհլէ վտանգաւոր թուղթերը կը ղրկէ ուղղակի Հիթլերին, Վարչապետարանի հասցէով, վստահ՝ որ Առաջնորդը լուր չունի փոխանորդին դաւաճանութենէն:

Տրարը կ՚անցնի Պորմանի ձեռքը: Հակահարուածը կ՚ըլլայ շանթահարիչ: Անմիջապէս կը գնդակահարուին Քանարիսն ու գործին ծանօթ բոլոր գործակիցները:

Պորմանը պաշտպանողները կ՚ըսեն, թէ ինք ներկայ չէր ըլլար զինուորական գաղտնի ժողովներուն: Իրբեւ փաստ ցատ տկար է. որովհետեւ, բոլոր ժողովներու ատենագրութիւնները կ՚անցնէին իր բոլէն: Իսկ «անբասիր հայրենասէր»ի համբաւին վաւերականութիւնը, անկասկած, կը ճշդուի օր մը:

Կեհլընի գիրքը տակաւին հրապարակ ելած չէ, որով, դեռ չենք գիտեր բոլոր մանրամասնութիւնները: Մինչ այդ, արդէն բացուած են լեզուները: Հիմա որ կասկածը սպրդեցաւ բարեկամներու, հակառակորդներու մտքին մէջ, շատերը վերաքննելով կարգ մը աննշան նկատուած դէպքեր կ՚ըսեն, թէ «ամէն բան կը յուսացուէր Պորմանէն»:

Լրտեսական այս տեսակ պատմութիւններ շատ ջուր կը վերցնեն: Վերապահութեան, տարակոյսի պզտիկ նշոյլ մը ձգելով բուածներուն վրայ:

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԼԵՒՈՆ ՄՈԶԵԱՆ

Մոռցուած դէմք մը եւս մեր մամուլի աշխարհին մէջ, արձակագիր, խմբագիր եւ մանաւանդ ճաշակաւոր թարգմանիչ:

Մեր միջնավայրէն ղատ, իր յարգելի գործակցութիւնը բերած է Սփիւռքի թերթերուն եւ պարբերականներուն, ինքնագիր էջերու քով մեր լեզուին փոխադրելով նաեւ եւրոպական երկասիրութիւններ, նմոյշներ տալով մասնաւորապէս վիպական գրականութենէն:

Հոգիի թրթռացումներ կամ մտածումի ցոլքեր կը գտնենք յաճախ իր յղկուած արտայայտութեան մէջ, տափակութենէ եւ միջակութենէ վեր մնալու ճիգը, այսինքն բնատուր դժուարահաճութիւնը պարտաճանաչ գրողին, ամէն բանէ առաջ իր իսկ անձին նկատմամբ:

Զինադադարի օրերուն, Լեւոն Մոզեան փնտռուած աշխատաւորներէն մէկն էր այդ շրջանի լրագրական փեթակին, եւ իր մեղրը կը քաղէր այլազան ծաղիկներէ:

Իրեն կը պարտինք Տոսթոեւսքիի «Ոճիրը եւ Պատիժը»ին ընտիր թարգմանութիւնը:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՆԱՍՆԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՊ ՀԱՐՑԵՐ

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն եւ Նախարարներու Խորհուրդը քննութեան առին անասուններու ձմեռման կարեւոր հարցը:

Ժողովը որոշ յաջողութիւններ նշմարեց անասնապահութեան զարգացման գետնի վրայ: Սեպտեմբեր 1ի տուեալներով եւ անցեալ տարուան համապատասխան ժամանակաշրջանին համեմատութեամբ, համայնական տնտեսութիւններու միսի արտադրութիւնը աւելցած է 4, կաթինը՝ 9,9, հաւկիթինը՝ 7,4, բուրդինը՝ 6,9 տոկոսով: Նոյն ժամանակամիջոցին աւելցած է Պետութեան վաճառուած անասնապահական մթերքներու քանակը եւ, միաժամանակ, բազմացած է ամէն տեսակ անասուններու գլխաքանակը:

Անցեալ տարուընէ 160·000 թոն աւելի խոտ, 60·000 թոն աւելի սիլոս եւ 500 թոն աւելի խոտալիւր կուտակուած է: Շրջաններուն մեծ մասը կատարած եւ գերակատարած է խոտին, իսկ որոշ շրջաններ ալ նաեւ ծղոտին ամբարման ծրագիրը:

Երկրին կարգ մը շրջաններուն մէջ գոհացուցիչ չեն այս ուղղութեամբ կատարուած աշխատանքները: Բազմաթիւ տնտեսութիւններ Ղուկասեանի, Ապարանի, Ամասիոյ, Սեւանի, Սիսիանի, Մարտունիի, Կրասնոսելսկի, Կալինոյի եւ այլ վայրերու մէջ հազիւ 15–47 տոկոսով իրագործած են իրենց ծրագիրները:

Ժողովը նկատեց, որ գիւղական շինարարութեան եւ Գիւղատնտեսութեան Նախարարութիւնները անբաւարար աշխատանք կատարած են գոմերու շինութեան, վերանորոգման եւ կահաւորման ուղղութեամբ:

Առ 1971 Սեպտեմբեր 1 համայնական տնտեսութիւնները շինած են կովանոցներ 1600 գլուխի համար, մինչդեռ ծրագիրը կը նախատեսէր 4900, ոչխարանոցներ՝ 7200 գլուխի համար, մինչդեռ ծրագիրը կը նախատեսէր 34·800: Դեռ չէ սկսած ծրագրով նախատեսուած խոզանոցներու եւ թռչնանոցներու շինարարութիւնը:

Այս տարուան առաջին վեց ամիսներուն կոլտնտեսութիւնները չահագործման յանձնած են 800 գլուխ կովանոց, մինչդեռ ծրագիրը 12·400 կը սահմանէր, 1900 գլուխի ոչխարանոց, 4700ի փոխարէն, 200 գլուխի խոզանոց, 2900ի փոխարէն, 19 հազար գլուխի թռչնանոց, փոխանակ 131 հազարի:

Անասնաբուծութեան մարզին մէջ եւս կը նշմարուին թերիներ, որոնց պատճառով դեռ չեն վերցած անասուններու հիւանդութիւնները որոշ շրջաններու մէջ:

Ժողովը լուրջ թերութիւններ նշմարեց արտադրութեան եղանակներու մեքենայացման գործին, ինչպէս նաեւ ձեռքի տակ գտնուող մեքենաներու օգտագործման մէջ: Թերի եւ անբաւարար շինանիւթերու, հաղուստ-կապոցի եւ այլ անհրաժեշտ իրերու առաքումը:

Որոշում տրուեցաւ, որ մինչեւ Նոյեմբեր 15 իւրաքանչիւր տնտեսութիւն կազմէ կերին հաշուեկշիռն ու ամսական սպառումին ծրագիրը, խիստ հակակշիռ հաստատէ մուտքին եւ ելքին վրայ եւայլն:

Շինարարութեան Նախարարութեան եւ այլ մարմիններու վրայ պարտք կը դրուի տասը օրուան ընթացքին քննութեան առնել անասնապահական կառոյցներուն շինարարութեան վիճակը ըստ իւրաքանչիւր տնտեսութեան, գործնական քայլեր առնէ կատարելու համար կառուցման տարեկան ծրագիրը:

Միսի արտադրութիւնը աւելցնելու, Պետութեան յանձնուող անասուններու գիրութիւնը զգալի կերպով աւելցնելու, կերը խնայելու նպատակով Հոկտեմբերէն սկսեալ պէտք է առանձնացուին 39·000 մեծ եղջերաւոր անասուն եւ 25·000 խոզ:

Ժողովը անհրաժեշտ կը գտնէ նաեւ, որ մէկ ամսուան ընթացքին վերջ գտնեն անասուններու ամբողջ գլխաքանակին անասնաբուժական զննումը, գոմերուն եւ անոնց բակերուն ախտահանումը, վճռական միջոցներ ձեռք առնուին, որպէսզի անասուններու հիւանդութիւնները չքանան մինչեւ մսուրի շրջանին սկիզբը:

ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն եւ Նախարարներու Խորհուրդը միացեալ նիստի ընթացքին հաստատեցին թէ վերջին տարիներուն զգալի աշխատանք կատարուած է երիտասարդութեան մասնագիտական ուսումը ընդլայնելու եւ տնտեսութեան համար միջնակարգ կրթութեամբ որակեալ բանուորներ պատրաստելու ուղղութեամբ:

1971–72 ուսումնական տարեշրջանին 60 մասնագիտական կամ՝ իրենց որակումով պրոֆեսիոնալ – տեխնիկական դպրոցներ կան երկրին մէջ: Աշակերտութեան թիւը 30 հազարէ աւելի է: Այս դպրոցներէն 11ին մէջ աշակերտութիւնը մասնագիտական ուսուցման առընթեր կը ստանայ միջնակարգ կրթութիւն:

Ժողովը յանձնարարեց «պրոֆեսիոնալ-տեխնիկական կրթութեան պետական կոմիտէին» ապահովել միջնակարգ կրթութիւն տուող մասնագիտական ուսումնարաններու ցանցին ընդլայնումը: Մինչեւ 1975 պէտք է կարելի դառնայ այդ ճիւղի աշակերտութեան թիւը հասցնել 50500ի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (63)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

—Ո՜հ, ըսաւ, Այիշէ՞ն եկած է... Շուտ վազէ Ջաւի... զնա զայն հոս բեր: Երեք օր է որ զինքը տեսած չեմ...

Պառաւ սենեկապանուհին ձեռքովը նշան ըրաւ որպէսզի Եթովպուհին ոտքի ելլէ, եւ երկուքն ալ խկոյն հեռացան:

Քանի մը րոպէ յետոյ, Այիշէ Հանըմ, գաղտնի ոստիկանութեան տնօրէն Մուխթար փաշայի մեղի ծանօթ կողակիցը եւ Սուլթանուհին իրարու գրկին մէջ կը գտնուէին եւ հաւատարմութեան ու սիրոյ անվերաջնալի համբոյրներ կը փոխանակէին:

—o—

Դ.

ՀԱՆԸՄԸ ԵՒ ՍՈՒԼԹԱՆՈՒՀԻՆ

Սակայն հակառակ Այիշէի դէմքին վրայ պատկերացուող զուարթ արտայայտութեան, եթէ ոեւէ մէկը անոր դէմքը աւելի լաւ դիտէր, նոյնիսկ անոր այդ խնդուքին լուսաւոր գիծերուն մէջ թաքուն, խորհրդաւոր շուք մը պիտի տեսնէր:

Այդ շուքը բնտարկեալ Սուլթանուհիին խորաթափանց ակնարկէն չվրիպեցաւ:

— Այիշէ, ըսաւ բարեկամուհիին աչքերուն մէջ նայելով, հոգւոյդ մէջ բան մը ունիս, բան մը որ քեզ անհանգիստ կ՚ընէ:

Այիշէ հառաչեց:

— Ուրեմն այսքան յուզուա՞ծ կ՚երեւիմ, հարցուց:

— Աչքերուդ մէջ բան մը ունիս որ ակնարկդ կը պղտորէ:

— Այո, իրաւունք ունիս սիրելիս... բան մը ունիմ որ ակնարկս կը պղտորէ, սակայն այդ բանը աչքերուս մէջ չէ, այլ սրտիս:

— Անուշիկ Այիշէս, յարեց Սուլթանուհին, ձեռքովը բարեկամուհիին այտերը շոյելով, ուրեմն սրտիդ մէջ բացի իմ գիտցածէս ուրի՞շ ալ ցաւ ունիս:

Այիշէ ակնարկը վար առաւ մինչ այտերը ակնյայտնի կարմրութեամբ մը համակուեցան:

Այդ կարմրութիւնը Հայրիէի ակնարկէն չվրիպեցաւ:

— Պատմէ տեսնեմ ինչ ունիս, վրայ բերաւ Սուլթանուհին, այսքան ատեն է քոյրերու նման զիրար կը սիրենք... Նոյն ցաւերը եւ նոյն տառապանքները մեզ անբաժանելիօրէն իրար կապեցին... ըսէ սիրելի Այիշէս, արդեօ՞ք...

Եւ Հայրիէ լռեց, ջանալով հանըմին դէմքին վրայ իր հարցումին պատասխանը գուշակել:

Այիշէ վճռած էր սաել:

Չէր վախնար Սուլթանուհիին արարք մը երեւան հանելէ, որ բովանդակ աշխարհի համար յանցանք մըն էր, սակայն իրեն համար գաղտնի երջանկութիւն մը:

Ի՜նչ մեծ սփոփանքով եւ ի՜նչ մեծ ուրախութեամբ տակաւին սիրահարին համբոյրներէն սարսռացող բերանը պիտի չբանար, սոսկ մէկ գիշերուան երջանկութիւնը անգամ նկարագրելու համար:

Եւ միւսը արդեօք որքա՞ն նախանձով այդ երջանկութիւնը պիտի լսէր, զոր ինքը իր բարձր սակայն եւ չարչրկիչ տիտղոսին բերմամբ, զրկուած էր անձնական ազատութեան մը բարիքներէն...

Բարեկամուհին իր բարեկամուհիին ամէն ինչ պիտի խոստովանէր, սակայն նախանձոտ սիրուհին իր սիրահարը երբեք դեղանի ոսոխուհիի մը պաշտպանութեանը պիտի չյանձնէր:

Այս վտանգը Այիշէ հանըմը Սուլթանուհիին նկատմամբ անզգայ դարձուց:

Մանկամարդ հանըմը Հայրիէի հարցումին մնացորդը կռահելով անոր ձեռքը իր ձեռքերուն մէջ առաւ, եւ կեղծ անհանգստութեամբ մը պատասխանեց.

— Ոչ, ոչ սիրելիս, ատիկա չէ... Սակայն եթէ կարենայի, վստահ եղիր կեանքըս անգամ վտանգի կ՚ենթարկէի սիրահար մը գտնելու համար, որուն բերնէն ես ալ միւս բոլոր երջանիկ կիներուն նըման կարենայի հետեւեալ բառերը լսել. «Ա՜հ, որքան գեղեցիկ ես եւ որքան կը սիրեմ քեզ»:

— Այո, գոչեց Սուլթանուհին, ես ալ իմ կեանքս սիրով կուտայի, ինչ ընեմ ես այսպիսի կեանք մը:

— Վտանգաւոր է, խորհեցաւ Այիշէ, անիրաւուած Սուլթանուհիին այդ բողոքը լսելով:

— Այո, շարունակեց Հայրիէ ալ աւելի խանդավառուած, պիտի ձգէի որ կեանքս ամբողջ շրթներէս անցնէր եւ այն մարդուն շրթներուն վրայ թափէր որ ինծի գիրկ մը պիտի բանար, գրկին վրայ պիտի սեղմէր եւ քեզ կը սիրեմ պիտի ըսէր:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ՏՈՔԹ. Ա. ԱԲԳԱՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Տէր եւ Տիկին Տարօն Տօնիկեան եւ զաւակները կը նուիրեն 100 Ֆր. Պանեճօի հայկ. դպրոցին եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

×

Արամայիս Մարգարեան ընտանիքը 30 Ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Պանեճօ–Բաշանի մասնաճիւղին։

×

Սելթեկեան ընտանիքը 30 Ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Պանեճօ–Բաշանի մասնաճիւղին։

×

Տէր եւ Տիկին Ե. Պասմաճեան եւ զաւակը 100 Ֆր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի Պանեճօ–Բաշանի մասնաճիւղին։
(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

×

Օր. Իրիս Պասմաճեան 50 Ֆր. կը նուիրէ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ։
(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

×

Օր. Արփինէ Սարգիսեան 50 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Նորեկեան, Օր. Հայկանուշ Նորեկեան, Տէր եւ Տիկին Տըմանժ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԸՆԾԱՅՈՒՆ ՆՈՐԵԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Հաճի Բիւզանդ Քէօթահլեան, Տէր եւ Տիկին Նիկողոս Նիկողոսեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Սեմա Պալեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի (10 Հոկտեմբեր) Առնուվիլի Վարազայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ մօր՝

ԳՈՀԱՐ ՔԷՕԹԱՀԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին եւ նաեւ

ՍՏԵՓԱՆ ՊԱԼԵԱՆԻ

մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ։

Կը խնդրուի յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր–Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.

Յակոբ Տէրտէրեանի *մահուան քառասունքին առթիւ Տիկին Միքայէլեան 50, Տիկին Ազպիկեան 20, Տիկին Պառոյեան, Տէր եւ Տիկին Վարդանեան, Տիկին Վ. Յակոբեան, Օր. Ա. Արզումանեան 10ական։*

Տիկին Խումար Դարբինեանի *մահուան առթիւ, Տոքթ. Դարբինեան ընտանիք 50, Տէր եւ Տիկին Վ. Գիսիճեան 30, Տէր եւ Տիկին Յ. Շահինեան 20, Տէր եւ Տիկին Ա. Նաճարեան, Տէր եւ Տիկին Պօղոսեան 10ական։*

(Շար.)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Զափահաս Որբերու Միութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տիկին Հ. Խանետանեանի եւ զաւակներուն, Պ. Արշաւիր Խանետանեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն վարչութեան անդամ Համբարձում Խանետանեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 20 Ֆր. կը նուիրէ Փարիզի Մշակոյթի Տան, 10 Ֆր. Իսիի Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 10 Ֆր. «Յառաջ»ի։

×

Տրապիզոնի Պոնտոսի նահանգի Հայրենակցական Միութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ այրի Տիկին Խանետանեանի, զաւակներուն, Պ. Արշաւիր Խանետանեանի եւ համայն ընտանիքին Համբարձում Խանետանեանի *մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 20ական Ֆր. կը նուիրէ Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերուն (ստանալ «Յառաջ»էն)։*

×

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆըրանսայի շրջանի կեդր. վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ այրի Տիկին Յովհաննէսեանի *(Մարսէյլ) ցաւալի մահուան առթիւ, հանգուցեալի բոլոր սիրելիներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն։*

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Պանեճոյէն Սելթեկեան ընտանիքը ողբացեալ ընկ. Հայկ Զբուանդեանի *մահուան տխուր առթիւ փոխան ծաղկեփունջի 20 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման։*

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ — ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոկտեմբեր 10, Կիրակի ժամը 16,30էն
կէս գիշեր

Salle des Fêtes de Sevran
Մարզադաշտին դիմաց։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
— ՍՈՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ —
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ATTRACTIONS — BAL | BUFFET — BAR

Հաղորդակցութեան միջոց.— *Օթոպիւս* 147 *Ա, էկլիզ տը Փանթէնէն, իջնել Կառ տը Սեւրան կամ կառախումբ Կառ տիւ Նոռէն՝ իջնել Սեւրան։*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Դանիէլ Թրէյար, (ծնեալ Տօլտուրեան) կը փնտռէ իր հօր՝ Արմենակ Տօլտուրեանի, որ մեռած է Փետր. 26ին ազգականները։ Ողբացեալը Սվազցի էր, շուրջ 70 տարեկան։ Ընտանիքը կորսնցուցած է աքսորին, ինք ազատած ու Սելանիկ անցած, ապա Ֆրանսա եկած 1926ին։ Ազգականներ ունէր (մօրեղբայր, հօրեղբայր կամ զարմիկ) Մարսէյլի շրջանը։

Աղջիկը կը յուսայ որ ողջ են եւ կ'ուզէ զիրենք գտնել։ Իր հասցէն՝

Madame D. Treillard
1, Carrefour de l'Europe, ap. 27
71 - MACON

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ

Կը կազմակերպէ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ ՄԸ

9 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ սրահին մէջ
17 Ռիւ Պլէօ

Նուիրուած՝

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ
Թարգմանութեանց (Հ. Սէրէնկիւլեան մրցանակ)

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ
(Գ. Մելիտինեցի մրցանակ)

Կը նախագահէ՝ ՄԷԹՐ ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ
(Նախագահ Հ. Սէրէնկիւլեան մրցանակի)

Կը խօսին՝ Թարգմանիչներ
ԼԻՒՔ ԱՆՏՐԷ ՄԱՐՍԷԼ եւ Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

Ընթերցումներ (հայերէն եւ ֆրանսերէն) երկու բանաստեղծներու գործերէն

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Chorale Arménienne de Paris
Direction A. BARTEVIAN
(Siège : 14, Rue Petit Paris (19e) — Téléph. : 208-99-22

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Ուսուցում հայ ժողովրդական եւ հոգեւոր երգերու եւ պատրաստութիւն համերգի
Երկսեռ երիտասարդութիւնը կը հրաւիրուի մասնակցիլ այս ազգօգուտ եւ գեղարուեստական միութեան, ուր պիտի գտնէ նաեւ ընկերական և ջերմ մթնոլորտ

Ներկայանալ Ուրբաթ իրիկունները ժամը 19–21
32, Rue de Trévise Ազգ. Տան Ա. յարկը

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղ. Ազգ. Միութեան վարչութեան քառամեայ նստաշրջանը աւարտած ըլլալով, տարւոյս վերջաւորութեան տեղի պիտի ունենան վարչական նոր ընտրութիւններ։

Անդամատուրքերը պէտք է վճարուին մինչեւ 31 Հոկտեմբեր։

Անդամական ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ Կիրակի 7 Նոյեմբերին, կէսօրէ յետոյ ժամը 4ին։

Ժողովի ընթացքին վարչութիւնը պիտի ներկայացնէ իր բարոյական եւ նիւթական տեղեկագիրը, որմէ ետք ընտրողական եւ քննիչ յանձնախումբերու ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան։

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ, պատարագ կը մատուցուի։

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, Հոկտ. 9 Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, Ահարոնեան ակումբը։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն Ֆօնսի իր բոլոր ընկերները, 15 Հոկտ. Ուրբաթ ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ծանօթ հաւաքավայրը։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Հոկտ. 8) իրիկուն ժամը 8,30ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները նոր ակումբին մէջ, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, Շաբաթ (9 Հոկտ.) երեկոյեան ժամը 8,30ին, դպրոցին սրահը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ 12 Հոկտեմբեր Երեքշաբթի ժամը 15ին, Ազգ. Տան մէջ։ Կարեւոր օրակարգ.— Պատգամաւորի ընտրութիւն եւ պարահանդէս։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Տէսինի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ 11 Հոկտ. Երկուշաբթի կէսօրէ յետոյ ժամը 2ին, ընկերուհի Զ. Հիւսեանի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ։

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք։

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վալանսի Քրիստափոր կոմիտէի կողմէ, նախագահութեամբ՝
ընկ. ՅԱԿՈԲ ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆԻ
Օրուան բանախօս՝
Ընկ. ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։
23 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Վալանսի պետական Թատրոնին մէջ։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ։

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 31, Կիրակի կէսօրէ ետք, Քաղաքապետարանի սրահը։

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ
ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ
26, Rue Troyon — SEVRES

Հինգշաբթի օրուան դասընթացքներ Փարիզի եւ արուարձաններու փոքրիկներուն համար՝
7էն 12 ՏԱՐԵԿԱՆ

Տղաքը կը փոխադրուին օթոքառով ամբողջ օրուան համար
Տեղեկութեանց համար հեռաձայնել
508–80–46

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն Ժեռմէի Ս. Սահակ–Մեսրոպ եկեղեցին կը տօնէ իր շինութեան 37րդ տարեդարձը 10 Հոկտեմբեր Կիրակի օր։ Տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ, հանգուցեալ ՊԱԼԱՔԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ, Սահակ Ա. Քահանայ Շամլեանի, Շաւարշ Քահանայ Թէրզեանի, Բաբգէն Քհնյ. Արսլանեանի, *Թաղականութեան հանգուցեալ անդամներուն եւ անոնց որոնք եկեղեցւոյ շինութեան օգնեցին նիւթապէս, բարոյապէս։ Յաւարտ պատարագի յիշեալներուն հոգւոյ համար հոգեհանգիստ կը կատարուի։ Նաեւ մատաղօրհնութիւն եւ բաշխում՝ ըստ մեր աւանդական սովորութեան։*

Այս առթիւ Թաղականութիւնը սիրով կը հրաւիրէ Սէն Ժեռմէի եւ շրջակայի հաւատացեալ ժողովուրդը, յարգելու համար ննջեցեալներուն յիշատակը։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 8 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 8 OCTOBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12235
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.235

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ «ՀԱՒԱՔ»Ը

Ա.

Սովետական Հայաստան ամսագրի խմբագրին ոսկը գետնէն կորած է սփիւռքահայ «առաջադէմ» երիտասարդական միութիւններու 1971 Յունուարի «Երեւանեան Հաւաք»ին առթիւ, որուն չափէն աւելի կարեւոր դեր ու նշանակութիւն կը վերագրէ բարեմտօրէն, չըսելու համար համար ինքնախաբէութեամբ։

Ահա՛ թէ ինչ կը գրէ.

«...Թւում է, թէ այն չի կարելի սահմանափակել միայն երիտասարդական շարժման շրջանակներում։ Հաւաքի նշանակութիւնը, նրա աշխատանքի արդիւնքները սերտօրէն առնչւում են գաղթօջախների հասարակական, ազգային կեանքի եւ մտահոգութիւնների հետ։ Ուստի հաւաքի կարեւոր արդիւնքներից մէկը այն է, որ նա ինչ որ չափով դրեց գաղթօջախների գոյատեւման (ի հարկէ ժամանակաւոր, եւ ոչ թէ յաւերժական), հետեւաբար եւ հայապահպանման կարեւորագոյն նախադրեալներից մէկի սկիզբը» (Սով. Հայաստան թիւ 7, Յուլիս 1971ի խմբագրական)։

Ուրեմն յիսուն տարիէ ի վեր սփիւռքի հայկական բազմազան կազմակերպութիւնները կազմած կը մշակէին միայն, հայապահպանման, «գաղթօջախների գոյատեւման» համար ո՛չ մէկ աշխատանք կը կատարէին։ Փա՛ռք Տեառն, որ վերջապէս 1971 Յունուարին սփիւռքահայ «առաջադէմ» երիտասարդական միութիւնները «հաւաք» ունեցան Երեւանի մէջ, քսան հոգիով, եւ «սկիզբը» դրին «հայապահպանման կարեւորագոյն նախադրեալներից մէկին»։ Այլապէս Սփիւռքը պիտի կործանէր։ Պիտի ձուլուէր ու չքանար...։

Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի պաշտօնաթերթը հարց կուտայ թէ որո՞նք են հայկական գաղթօջախների կենսունակութեան, ուժի եւ գոյատեւման, այլ կերպ՝ հայապահպանման համար մղուող պայքարի յաջողութեան հիմնական, վճռական նշանակութիւն ունեցող նախադրեալները։

Իր կարծիքով, անոնք երեք են ա) վերածնուած հայրենիքի գոյութիւնն ու աջակցութիւնը, բ) գաղթօջախներու ազգային կազմակերպուած կեանքը, եւ գ) անոր կազմակերպութիւններուն, միութիւններուն, բոլոր հայրենասիրական ուժերուն համատեղ, միակամ, միասնական աշխատանքը։

Այս նախադրեալներէն երկուքը իրականացեր են արդէն։ Դժբախտաբար երրորդը «դեռ եւս չի ստեղծուած»։

Խմբագիրը ցաւալի կը գտնէ այն փաստը, որ կազմակերպօրէն սերտ յարաբերութիւններ, տեւական համագործակցութիւն, գործողութիւններու միասնութիւն չէ ստեղծուած ոչ միայն տարբեր երկիրներու գաղթօջախներու միջեւ, այլ եւ միեւնոյն երկրի տարբեր գաղթօճախներու, նոյնիսկ միեւնոյն գաղթօջախի առաջադէմ ուժերուն միջեւ։

Ի՞նչ է պատճառը, որ Սփիւռքի մէջ նման համագործակցութիւն չկայ։

Պատասխանը շատ պարզ է Կապի բանբերին համար։

«...Ի հարկէ, հայրենիքի եւ նրա տարբեր դաւակների միասնութեան հակառակորդների պառակտիչ քաղաքականութեան ու գործողութիւնների հետեւանքն է...»։

Ո՛չ աւելի, ոչ պակաս։

Խմբագիրը ո՛չ մէկ փաստ կը յիշէ սակայն «հակառակորդների պառակտիչ քաղաքականութեան» մասին։ Որովհետեւ փաստ չունի։ Իր նպատակն է արիւն պղտորել ժամանակավրէպ յանկերգներով։ Կը ցաւի սակայն, որ «դժբախտաբար առաջադիմական, իրաւ հայրենասիրական ուժերը չկարողացան յաղթահարել այդ հակազդեցութիւնը եւ իրականացնել միակամ, միասնաբար գործելու քաղաքականութիւնը»։

Երիտասարդական շարժումն ալ տուժեր է գաղթօջախներու հասարակական եւ ազգային կեանքի այդ «խոցելի» կողմէն։ «Բարեբախտաբար հայրենիքի եւ սփիւռքի մերձեցումը արմատական փոփոխութիւններ առաջացրեց նաեւ այս բնագաւառում», կը յարէ ինքնագոհ եւ մխիթարուած։

Կապի պաշտօնաթերթը ուրախ է, որ գործակցութեան միասնական ծրագիր մշակելու ուղղութեամբ գործնական քայլեր առնուած են Եգիպտոսի, Ֆրանսայի (Ժաֆ) եւ Բարեգործականի (Մ. Նահանգներ եւ Գանատա) «առաջադէմ» երիտմիութիւններուն կողմէ։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵԹՐՕ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՅՍ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Հինգշաբթի երրորդ օրն էր որ միլիոնաւոր Փարիզցիներ կը քալէին որովհետեւ մեթրոյի 2000 վարողները չէին վերսկսեր աշխատանքը։ Արդարեւ այս գործադուլը, գոնէ սկզբունքով, կը վերաբերի միայն վարողներուն, այդ իսկ պատճառաւ մկրտուած է «դասակարգային» (քաթեկորիէլ)։

Այս վարողները զատուած են նախնական ուսմանց վկայականի ատոմ ունեցողներուն մէջ եւ կը շահին 1700էն 2400 ֆր. ամսական պարգեւները մէջը, շաբաթական 36 ժամ աշխատանքի համար եւ հանգստեան կը կոչուին 53–55 տարեկանին։ Ընդունելով հանդերձ որ ամբողջ օրը փապուղիի մը մէջ անցընելը շատ խանգարարիչ կրնայ ըլլալ, կարելի չէ ըսել նաեւ թէ ամսաթոշակները շատ ցած են բաղդատմամբ այլ մարդերու։

Գործադուլի ձեռնարկեցին բողոքելու համար ամսաթոշակներու դասակարգային դասաւորման դէմ, ինչ որ էկզակոնալ արդիական Ֆրանսերէնով կը կոչուի կոխյլ։ Այլ խօսքով վարողները կ'առարկեն թէ իրենք նպաստաւորուած չեն բաղդատմամբ այլ դասակարգերու, ինչպէս մէքրիզի պաշտօնեաներուն։ Հետաքրքրականը չըսելու համար տարօրինակը այն է որ մինչ Բանուորական Ուժը (ընկերվարական) դէմ քուէարկած է նոր դասաւորման որովհետեւ կը գտնէր որ միւս դասակարգերը նպաստաւորուած չեն բաղդատմամբ վարողներու, միւս սենտիքաները դէմ են դասաւորման ճիշդ ու ճիշդ ասոր հակառակ առարկութեամբ։

Ասոնց վրայ սակայն կուգան բարդուիլ նաեւ այլ առարկութիւններ։ Գործադուլը սկսած «Ինքնավարները» որոնք մեծամասնութիւն են վարողներուն մէջ, բայց իրենց սենտիքային մէջ Սէ. Ժէ. Թէ. կը փորձէ ոտք դնել եւ յաղթական գործադուլ մը ներկայիս իրենց կողմէ կրնայ վճռական դեր խաղալ արհեստակցական ընտրութեանց մէջ, որոնք տեղի կ'ունենան մինչեւ տարւոյն վերջ։

Աւելցնենք որ եթէ ինքնավարները այս «դասակարգային» հարցին համար գործադուլ կ'ընեն Սէ. Ժէ. Թէ. եւ Սէ. Էֆ. Տէ. Թէ. աւելի հեռաւոր նպատակներ ունին։

Մինչ այդ ժողովուրդը կը քալէ, վասնզի ներկայիս Փարիզի մէջ որեւէ տեղ երթալու համար, ամէնէն արագ միջոցը՝ քալելն է։

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԿ. ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

ՄԻՆՉ «ՀԱՅԱԹ» ՍԱՐԸՂԱՄԻՇԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ «ԿԻՒՆԱՅԸՆ» ԿԸ ԽՕՍԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն (Հոկտ. 4) կ'արտատպենք այս գրութիւնը, որ կը փաստէ թէ Թուրքերը կը շարունակեն Հայերով զբաղիլ, եւ Պատմութիւնը գրել *ա լա Թուրքա*։

Անցնող շաբթուան ընթացքին, Թուրք մամուլի մէջ զանազան առիթներով վերյիշուեցան հայկական խնդիրներ կամ Հայերը հետաքրքրող պատմական անցքեր։ Այսպէս, երբ Սարըղամիշի պատերազմներու յիսնամեակին առթիւ «Հայաթ» շաբաթաթերթը իր վերջին թիւին մէջ կը խօսի զօրավար Գարապէքիրի եւ Արեւելեան շրջանի դէպքերուն մասին, Հինգշաբթի «Կիւնայտըն»ն ալ իր «Պատմական Օրացոյց»ի սիւնակին մէջ կը յիշատակէ առաջին հայկական դէպքերը, Ապտիւլ Համիտի օրերուն։ Եւ վերջապէս, «Հայաթ Թարիհ Մէճմուասը»ի Հոկտեմբերի թիւին մէջ կը կարդանք ծանօթ արեւելագէտ Արմէն Վան Պէրիի ուղեգրութիւններ, ճամբորդութիւն Անապատներու մէջ ընդհանուր խորագրին ներքեւ, ուր կը խօսի հեղինակը իր անցքին վրայ հանդիպած Հայերուն եւ անոնց հետ պատահածներուն մասին։ Այս սիւնակներուն մէջ մենք ամփոփ կերպով հատուածներ պիտի ներկայացնենք այդ բոլորէն, մեր ընթերցողներուն այս առթիւ դարձեալ «Հայաթ Թարիհ»ի վերջին թիւէն տալով դրուագներ Անկախութեան Պատերազմի առաջին օրերէն, Արեւելեան Նահանգներու հայաբնակ շրջաններու դէպքերով։

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Այս խորագրին տակ է որ «Կիւնայտըն» իր «Անցեալի մէջ այսօր» սիւնակին մէջ կը գրէ.—

«Մեր մօտաւոր անցեալի պատմութեան մէջ «Հայկական Դէպքեր» անունով ծանօթ առաջին դէպքը պատահեցաւ ասկէ ճիշդ 76 տարի առաջ, Իսթանպուլի մէջ։ Այդ խնդրին տուն տուող նպատակն էր հայ «քոմիթաճի»ներուն նախաձեռնութեամբ դէպքեր յարուցանել Իսթանպուլի մէջ եւ այդ պատրուակին ներքեւ Արեւմըտեան մեծ տէրութիւնները շարժման անցընել, միջամտելու համար։ Առաջին խռովութիւնը տեւած է երեք օր եւ ժողովուրդին դէմ գրգռութիւններու ձեռնարկող Հայերէն քանի մը հարիւր հոգին սպաննուած է, իսկ որքան որ խնդրին ոստիկանութիւնն ու բանակն ալ միջամտած են, Թուրքերուն կորուստը համեմատաբար քիչ եղած է։ Զինեալ Հայերը Գատըրգայէն եւ Գումգափուի Պատրիարքարանէն շարժման անցնելով, սկսած են կրակել իրենց ճամբուն վրայ հանդիպածներուն։ Այն ատեն բանակին զինեալ ուժերը միջամտելով, զանոնք դիմաւորած են Սուլթանահմէտի հրապարակին վրայ, արգելք հանդիսանալու համար անոնց առաջխաղացման։

Եպարքոս Սաիտ փաշա, Պապը Ալին պաշտպանելու համար թէեւ զինուոր ուզած է բանակի հրամանատարութենէն, բայց օրուան Սուլթանը Ապտիւլ Համիտ, անպատեհ գտնելով այդ միջամտութիւնը, ըսած է թէ ատիկա ժխտական ազդեցութիւն կը գործէ եւրոպական Պետութիւններու վրայ։

Դէպքերու ընթացքին, Սէրվէթ էֆէնտի անունով ոստիկանապետ մը նահատակուած է, բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած։ Հայերէն շատեր, որոնք որեւէ գործօն մասնակցութիւն չէին բերած այդ դէպքերուն, վախի հետեւանքով մեծ տաղնապներ անցուցած են եւ վերջապէս կացութիւնը խաղաղած 3 Հոկտեմբերին»։

ՍԱՐԸՂԱՄԻՇԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐՈՒՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Այս շաբթուան «Հայաթ» լայն տեղ կուտայ Սարըղամիշի պատերազմներուն, անոնց յիսնամեակին առթիւ, ոգեկոչելով նաեւ յիշատակը զօրավար Քեազըմ Գարապէքիրի, որ գլխաւոր դէմքերէն մէկը հանդիսացաւ այդ դէպքերուն։

Յօդուածին հեղինակը, Նաշիտ Ուլուղ, «Հայերը մեր Արեւելեան հողերուն վրայ Պետութիւն հիմնելու երազը կը սնուցանեն» խորագրով գլուխին ներքեւ կը գրէ.

«Մուտրոսի զաշնագրին, Թուրք ազգին տխուր պայմաններ բերած այն սեւ օրերուն էր...։

12 Փետրուար 1919ին, Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը Ահարոնեան, Փարիզի խորհրդաժողովին յուշագիր մը տուած էր «Հայկական Հարց»ին մասին։ Երեւակայապաշտ հայ յեղափոխականները, մեր Արեւելեան Նահանգները գրաւել կ'ուզէին։

(Շար. – 1)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ազատագրական շարժման պետը՝ Եասէր Արաֆաթ մահափորձի ենթակայ դարձաւ, երբ կ'այցելէր Սուրիոյ Իսրայէլեան սահմանագլուխի պաղեստինեան ուժերուն։ Եասէր Արաֆաթի ինքնաշարժը զօրաւոր հրացանաձգութեան թիրախ դարձաւ, սակայն, պաղեստինցի առաջնորդը ազատեցաւ առանց վիրաւորուելու։ Մահափորձը կրնայ կազմակերպուած ըլլալ կամ Յորդանանցիներու եւ կամ այլ հատուածի պատկանող Պաղեստինցիներու կողմէ։ Պէյրութի օդակայանին մէջ ռումբ մը պայթեցաւ։ Սահմանուած էր յորդանանեան օդանաւի մը, քանի որ զետեղուած էր պայուսակի մը մէջ, որ պիտի տեղափոխուէր օդանաւին միջոցաւ։

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ Ազգաժողովին մէջ Եգիպտոսի պատուիրակը մերժելէ ետք Թել Ավիվի առաջարկը պահանջեց, որ Իսրայէլեան ուժերը հեռանան իրենց գրաւած հողերէն, համաձայն 1967ի որոշումին։ Աւելի յստակ դարձնելով իր միտքը Մահմուտ Րիատ յիշեց Անուար Էլ Սատաթի վերջին՝ Սեպտ. 16ի ճառը, ուր Եգիպտոսի Նախագահը կը պահանջէր, որ Իսրայէլ յարգէ ՄԱԿի թիւ 242 որոշումը եւ պարպէ «իր գրաւած բոլոր հողերը»։ Որոշ շրջանակներու համաձայն այս պահանջը նոր հարց մը մէջտեղ կը դնէ — մեկնաբանութիւնը 1967ի որոշումին։

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՃԱՓՈՆԷՆ

ԿԱՅՍՐԸ, ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԵՒ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԸ

Շաբաթէ մը ի վեր Ճափոնի կայսրը՝ Հիրօ–Հիթօ, 50 տարուան մէջ, եւ առաջին անգամ ըլլալով իր երկրէն դուրս կ'ելլէ կայսրուհիին հետ, այցելելու Եւրոպայի քանի մը երկիրները, պաշտօնապէս կամ անպաշտօն:

Ճափոն անգամ մը եւս աշխարհի հետաքրքրութեան առարկան է, վերջին ամիսներու քաղաքական դէպքերուն պատճառաւ:

Միացեալ Նահանգներու նախագահին Չինաստան այցելութեան ծրագիրը, տոլարին տագնապը եւ նախագահ Նիքսընի դրած նոր օրէնքները պաշտպանելու ամերիկեան տնտեսական ցոյավիճակը, տեսակ մը պաղ ջուր լեցուցին Ճափոնի հանրային կարծիքին վրայ, ստեղծելով մեծ վրդովում մը ճափոնական քաղաքական շրջանակներուն վրայ:

Ճափոն իր բարձրարժէք իէնով կը նախատեսէ տնտեսական մեծ տագնապ մը եթէ իր արտածումները սեղմուին Միացեալ Նահանգներու կողմէ: Հակառակ անոր որ Հիրօ Հիթօի ճամբորդութիւնը այս տագնապէն շատ առաջ որոշուած էր, քաղաքական տեսակէտով շատ աւելի կարեւոր կը դառնայ, մանաւանդ որ իրեն կ'ընկերանայ Ճափոնի Արտաքին նախարարը, մասնագէտներու տնտեսական մեծ խումբով մը:

×

Հիրօ Հիթօ, 70 տարեկան շատ համեստ կերպարանքով անձնաւորութիւն մըն է. 1942ի պատերազմէն առաջ աստուածային էութեամբ, ժողովուրդին երկիւղածութեան առարկան էր:

Ճափոնի պարտութենէն ետք առաջին անգամ ըլլալով երկար տարիներէ ի վեր խօսեցաւ իր ժողովուրդին եւ պարտադրեց որ Ճափոն անձնատուր ըլլայ, ճամբեց զինուորական իշխանութիւնը եւ քաջութիւնը ունեցաւ իր երկիրը նոր ուղղութեան մը վրայ դնելու:

Յաղթական զօրավարը, Մաք Արթըր խելացիութիւնը ունեցաւ կայսրը պահելու երկրին գլուխը, բայց նոր Սահմանադրութեամբ, կայսրը դարձաւ միայն խորհրդանշան մը:

Գիտուն, համեստ, երկչոտ եւ տարիքէն առաջ ծերացած, համակրելի անձնաւորութիւն մըն է Հիրօ Հիթօ:

Թոքիոյի համաշխարհային սկաուտական համաժողովին առիթը եւ պատիւը ունեցանք տեսնելու զինքը մօտէն, եւ լսելու իր ուղերձը:

Անշարժ, անտարբեր նայուածքով շատ համեստ կերպարանքով եւ սակայն ժողովուրդէն սիրուած պետն է: Թէ՛ աջակողմեանները, թէ ձախակողմեաննե–րը բոլորն ալ կը յարգեն զինքը. վկայ եղանք իր ժողովրդականութեան: Հաւանաբար իր ճամբորդութիւնը դէպի Եւրոպա, տնտեսական մեծ արդիւնքներ պիտի տայ:

×

Համաժողովին, իրեն կ'ընկերանար Ճափոնի վարչապետը Եղաքու Սաթօ, որ միեւնոյն ժամանակ պատուոյ նախագահն է Ճափոնի սկաուտական կազմակերպութեան:

Եղաքու Սաթօ, շատ համեստ ընտանիքի մը զաւակն է, երկար տարիներ եղած է նախկին վարչապետին դահլիճին անօրէնը. խելացի եւ խորամանկ, Ազատական կուսակցութեան պետը, շահելով ընտրութիւնները, Ճափոնի քաղաքականութիւնը կը վարէ հակառակ հազարումէկ յարձակողականներու եւ դժուարութեանց:

Ինքզինքը միշտ Միացեալ Նահանգներու բարեկամը յայտարարած է, եւ խիկալէս ալ յաջողած է պահել Ամերիկայի վստահութիւնը եւ աջակցութիւնը: Տեսքով անտարբեր, անշարժ դէմքով մը, հաղուագիւտ է իր ժպիտը: Անցեալ ամառուան ընտրութիւններուն չկորսնցուց իր մեծամասնութիւնը, բայց համայնավար քուէարկողներուն թիւը մեծապէս բարձրացաւ:

Ճափոնցիք կը խորհին թէ այս վերջին ամիսներուն ստեղծուած դժուարութիւններուն ալ պիտի յաղթահարէ: Ըսողներ կան նաեւ որ իր աչքերը սկսած է յառել նաեւ դէպի Չինաստան, ուր ղրկած է տնտեսական յանձնախումբ մը:

×

Ճափոն ազատ երկիր մը ըլլալով հանդերձ, ոստիկանական ուժը շատ զօրաւոր է եւ տեսանելի: Անպակաս են ահաբեկումները. քանի վարչապետներ, նախարարներ եւ երեսփոխաններ սպաննուած են եւ կամ վիրաւորուած երիտասարդներու կողմէ:

Ճափոնի ուսանողական ցոյցերը կարելի չէ բաղդատել Եւրոպայի հետ:

Հազարաւոր ուսանողներ կը կազմակերպեն վայրագ ցոյցեր զինուած ճաքթէյ մօլօթովներով, դաւազաններով, շղթաներով, կը ջանան խանգարել շատ մը կառավարական հանդէսներ կամ հաւաքոյթներ, կատաղի կռիւներ ոստիկանութեան դէմ, որ չի խնայեր հարուածները եւ ձերբակալութիւնները:

Ուսանողները հակառակ են կառավարութեան հիւլէական ռումբին, զինուորականութեան, մէկ խօսքով ամէն բանի: Անկեղծօրէն խաղաղասէր, բաժնուած դանազան հոսանքներու ոչ մէկ առիթ կը փախցնեն ցոյցեր կազմակերպելու:

Ականատես պէտք է ըլլալ այս ցոյցերուն, հաւատալու համար անոնց ուժգնութեան. վիրաւորներ եւ մեռեալներ անպակաս են յաճախ: Բայց միւս կողմէն շատ լուրջ ուսանողութիւն մը կայ, բոլորին փափաքն է սորվիլ եւ սորվիլ: Կարդալու սիրահար են, կ'ուզեն տեղեակ ըլլալ ամէն բանի, եւ օր ըստ օրէ կը հասնի նկարագրել: Ան կը հանդչի բարձունքի մը վրայ, ընդմիջուած սանդուխներով: Կը բարձրանանք, զոյգ ցուլերու առջեւէն որոնք աջ թէ ձախ կը հսկեն: Երբ կը հասնինք անոնց պատուանդանին, կը սկսի սալարկուած պատկառելի տարածութիւնը որ կը շրջապատէ վարդագոյն կառուցուածքը: Կ'անցնինք անոր արեւմտեան կողմը, կեանքի խորհրդանիշ՝ ջուրը կը հոսի պատուանդանի այն մասէն, ուր փորագրուած է սա ձօնը.— «Հայրենիքի փրկութեան համար զոհուած զաւակներին յաւերժ փա՛ռք»: Հոս է որ պատեհութիւն կը տրուի ինծի խօսք առնելու ու կ'ըսեմ.

«Սարդարապատ, Ղարաքիլիսա, Բաշ Ապարան: Ահա անունները այն երեք ճակատամարտներուն ուր հայ ժողովուրդը իր գլուխն ունենալով ցարական Ռուսիոյ քայքայուած բանակին հայ զօրավարները եւ մեր սարերը իբրեւ օթեւան հայդուկային կռիւ մղեց: Ամէն դասակարգի, ամէն դաւանանքի Հայեր, առանց սեռի ու տարիքի խտրութեան սլացան դէպի անողոք թշնամին ու յաղթանակը տարին: Իսկապէս Եղեռնի եւ Սարդարապատի յուշարձանները պանծալի խորհրդանիշներն են հայ ժողովուրդի միասնական ոգիին: Հոս կը լռեն քաղաքական բոլոր դաւանանքները: Պարզ է ուրեմն որ հայրենիքի կամ սփիւռքի մէջ ապրող Հայութիւնը համահաւասար կերպով կը գնահատէ այս հայրենանուէր աշխատանք–

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՔՆՆԱԽՈՅԶ ՊԱՏՄԱԲԱՆԸ

Բ.

Ադոնց միայն երեք ծաւալուն աշխատութիւն գրած է. արդէն յիշատակուած «Հայաստանը Յուստինիանոսի դարաշրջանում» գործը, ինչպէս նաեւ «Դիոնիսիոս Թրակացին ու հայ մեկնաբանները» եւ Հայոց պատմութեան նախնական շրջաններուն վերաբերեալ հատոր մը: Մընացած անոր ամբողջ ժառանգութիւնը բաղկացած է մեծ ու փոքր հարիւրաւոր յօդուածներէ, քննութիւններէ եւ ուսումնասիրութիւններէ: Ամէնէն ծաւալուններ ը քանի մը տասնեակ էջերէ բաղկացած են: Պատմաբանին ընկերները յաճախ քննադատած են այս սակաւախօսութիւնը: Ան համեստօրէն ինքզինք արդարացուցած է ըսելով, թէ ինք Մառի դպրոցին կը պատկանի: Ասիկա, ի հարկէ, հարցին ձեւական կողմն է, եւ փառք Մառի դըպրոցին, եթէ ան իր սաներուն կը սորվեցնէր քիչ խօսքով շատ բան ըսելու արուեստը: Սակայն փորձեցէք Ադոնցի «փոքր» ուսումնասիրութիւնները կշռել գիտական պահանջներով եւ կը տեսնէք, որ անոնք ըստ էութեան լայն ընդգրկումներով ծանր գործեր են: Մեծ պատմաբանին «Բագրատունեաց փառքը», «Քաղաքական հոսանքները հին Հայաստանում», «Հայ հին շինականութիւնը», «Հին Հայոց աշխարհահայեացքը» եւ շատ ուրիշ յօդուածներ եւ յօդուածաշարքեր մէկ–մէկ ստուարածաւալ հատոր կ'արժեն: Դեռ չենք խօսիր հայ–բիւզանդական յարաբերութիւններուն նուիրած անոր փոքրածաւալ տասնեակ հետազօտութիւններուն մասին, որոնցմէ իւրաքանչիւրը գրելու համար ուրիշներ պէտք է բազմաթիւ լեզուներով գրադարաններ պարպէին: Անոր գործերուն մէջ առատ սփռուած են խորագէտ քննողին կատարած յայտնութիւնները, փաստարկուած ընդհանրացումներն ու աներկրայելի եզրակացութիւնները: Եւ, որ ամէնէն ուսանելին է, բոլորն ալ եղած են առանց ադմուկի եւ ինքնագովութեան: Այսպիսի գործերէն են «Մամիկոնեան իշխանուհին բիւզանդական գահի վրայ», «Վասիլ Հայազն», «Հայ գիտական դէմքեր Բիւզանդիայում» եւայլն:

Ադոնց իր գործերուն մէջ շրջանառութեան կը դնէ բազմալեզու աղբիւրներու գիտուններու, անտեսագէտներու, դրագէտներու եւ բանաստեղծներու մեծ թիւ մը որուն անկեղծ նպատակն է, նիւթապաշտական ներկայ դրութեան մէջ, հոգեկան արժէքներու կայծ մը մտցնել ներկայ Ճափոնի մէջ:

արժանահաւատ տուեալներ եւ փաստեր: Բայց միայն անհատնում դանձեր պարունակելուն համար չէ, որ անոնք արժէքաւոր են: Քիչ չեն այն գիտնականները, որոնց գիտցած շատ փաստերը յաճախ կը դառնան պատուհաս, որովհետեւ անոնք իրականին մէջ իրենց իմացածին գերին են, ոչ թէ տէրը: Ադոնց՝ գիտելիքներու վիթխարի պաշարին կողքին, թերեւս անկէ առաջ, միշտ ներկայ է իբրեւ գնող եւ մաքրող մարդ: Այսպէս կը սացուի ազնիւ մետաղը:

Ադոնց մեր պատմագիտութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով փորձեց վերագնահատութեան ենթարկել Վասակ Սիւնեցին՝ Հայոց պատմութեան մեծ մեղադրեալը:

Մենք վարժուած ենք Վասակ Սիւնեցիի մասին խօսիլ միայն Եղիշէի եւ Փարպեցիի տուեալներով: Իսկ Ադոնց, երբ դեռ հազիւ 30 տարեկան էր, առաջինն ըլլալով քննական կշիռի վրայ դրաւ զանոնք: Ջանաց հաւատալ ոչ թէ Եղիշէի եւ Փարպեցիի մեղադրանքներուն, անոնց կրքոտ եւ կրակոտ խօսքերուն, այլ ճիշդ այդ խօսքերուն ետեւ ծուարած իրական փաստերուն:

Ադոնց իր վերագնահատումը կոչած է «Մարզպան Վասակը պատմաբաններէ դատի առաջ», եւ այս դատին, Եղիշէի եւ Փարպեցիի առընթեր, իբրեւ արդարախօս վկաներ, ասպարէզ հանած է Կորիւնն ու Խորենացին: Եղիշէ ոչ մէկ լուսաւոր կէտ կը տեսնէ Վասակի կեանքին մէջ՝ արժանի յիշատակութեան («ոչ մի չարիք չթողեց, որ չգործէր իր կեանքում»), բայց Խորենացի 480ական թուականներուն, Վարդանանց պատերազմէն երեսուն տարի ետք, ոչ միայն դաւաճան չի համարիր զայն, այլեւ յորդանքի եւ մեծարանքի խօսքերով կը յիշատակէ անոր մասնակցութիւնը Հայոց գիրին եւ դպրութեան տարածման գործին: Իսկ անկողմնակալ Կորիւն, որ իր աշխատութիւնը պատրաստած է 440ական թուականներու վերջը (Հրանդ Ք. Արմէն ցոյց կու տայ աւելի ուշ թուական, թերեւս Աւարայրի ճակատամարտէն ետք), պարզապէս կը պանծացնէ զայն. «Այն ժամանակ Աստուած տուեց, որ Սիւնիքի իշխանութեան գլուխն անցաւ քաջ Սիւնական Վասակը, խելացի, հանճարեղ եւ կանխագէտ, աստուածային իմաստութեան շնորհքով օժտուած մի մարդ»:

Պատմագիրներու այս հակասական կարծիքները պատճառ դարձան, որպէսզի պատմաբանը մէկ կողմ ձգելով անոնց ըսածները, ինք քննէ պատմական իրադարձութիւնները:

Պարսից արքունիքը հայկական թագաւորութիւնը վերցնելէ ետք Արեւելեան Հայաստանի մէջ, կ'որոշէ հաւատափոխ դարձնել ժողովուրդը: Որոշումը կու գայ գահին վերացումէն քսան տարի ետք: Արքունիքը Հայերուն կը յղէ հրովարտակ մը՝ պահանջելով որ անոնք յարին կրակապաշտութեան (պարսկական կրօնքը):

ՀԱՅՐԵՆԻՔՍ

— 15 ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ —

Այս միջավայրին մէջ է որ պիտի ապրինք Աստուածածնայ օրը: Ոչ միայն տաճարը այլեւ ամբողջ պարտէզը անհամար դառնուկներու մայինով, աքաղաղներու եւ աղաւնիներու արիւնով ապականած է: Հակասական պատկեր մը, հոս Քրիստոնէութեան խորհրդանիշ էջմիածնի բակը դեռ կ'ապրին հեթանոսական բարքեր: Բայց կամաց–կամաց հաւանաբար այս ալ մաքրուի, արդէն բեռնատար կառքերը կը սպասեն ժողվելու համար դառնուկներուն ոտքերն, գլուխներ, ու աղիքները որպէսզի ճանճերու երամ չդառնան: Ներսն ալ ուրիշ պատկեր մը զիս ապշեցուց ու դէշ տպաւորեց: Հարիւրաւոր, զոյգէ հազարաւոր մոմերու բոնկումը, որ կատարեալ հնոցի մը վերածած է արուեստի ու հաւատքի այս տաճարը: Մէկ մեթր բարձրութեամբ եւ չորս ոտքի վրայ կեցած թիթեղէ ամաններ, աւազով լեցուն, ուր հասնողը մոմ մը կը վառէ ու տաքէն մոմերը կը ծռին, կը հալին, կը թափին աւազին մէջ ու կը բոնկին ծուխ ու մուր սփռելով: Իսկական հնոց մը, ով որ եկած է դրախտ հայցելու, դժոխք կը գըտնէ: Իբրեւ քրիստոնեայի զաւակ եւ հաւատացեալ, ի սէր Աստուծոյ, թող վերջ տրուի այս նախնական դրութեան:

×

ՍԱՐԴԱՐԱՊԵՏ

Սրտատրոփ կը սպասենք այն օրուան, այն պահուն երբ մօտէն պիտի տեսնենք այս կոթողը, որ ոչ միայն կը խորհրդանշէ հայ ժողովուրդին յաղթանակը այլեւ մեր միասնականութիւնը, մեր ապրելու կամքը: Ան մեր արուեստի տաճարն է ու հոս ամէն Հայ պարտի խոնարհիլ: Հայը իր արիւնը ընծայ բերաւ իր հայրենիքին որպէսզի ան ապրի: Կեանքեր խամրեցան բայց հայրենիքը ծնաւ, վեց դարու քունէն արթննալով: Մեր խաղաղասիրութիւնը որ պարտադրաբար մեզ հլու հպատակ դարձուցած էր ազատամարտի էր վերածուած արդէն 19րդ դարու երկրորդ կիսուն, ապա 1918 Մայիս 20էն 26 դարձաւ մահու կենաց ճակատամարտ որ յանգեցաւ հայ ժողովուրդի վերջնական ազատութեան, անոր պետականութեան ըստեղծման ու բերաւ մեզ այսօրուան վերելքին:

Շատեր տեսած են յուշարձանը, կամ անոր նկարը Սփիւռքի մամուլին մէջ, կ'արժէ սակայն քանի մը բառով փորձել ները: Կեցցէ՛ դարաւոր եւ ստեղծագործող հայ ժողովուրդը»:

Ապա յառաջացանք դէպի հինգ արծիւները որոնք բազմած կը հսկեն, վարդագոյն տուֆէ եւ սեւ քարերէ: Արծիւները մեր աջին, սեւ ու կարմիր, երկար պատը մեր ձախին, սալարկուած զոյգ ճամբաներ, գոյնզգոյն ծաղիկներու բոյրը, կը շարունակենք յառաջանալ: Մեր առջեւ ճամբան ընդհատող ու միայն կամարով մը բաց–կարմիր պատը ուր խորհրդաւոր քանդակագործութիւն մը պատկառանք կը պարտադրէ:

Կ'անցնինք կամարին տակէն եւ կը հասնինք սրահը, ուր դարձեալ հայ արուեստագէտին օրհնեալ ձեռքը իր պատիւը տուած է: Զմայլեցուցիչներ կամ սուրճ հրամցուեցաւ մինչ մեր աչքերը հոս ու հոն կը նայէինք, դէպի բերրի դաշտը որուն երկայքին փռուած են հայկական գիւղերը: Հոկտեմբերեանի շրջանն է: Մասիսը կը մնար մեր ձախ կողմը, մշուշին մէջ թաղուած: Ու մեր միտքը կ'երթայ աւելի անդին, դէպի մեր հին հայրենիքը, Կարս, Կարին, Տարօն, Տիգրանակերտ, Բաղէշ, Մծբին, Ծոփաց աշխարհ: Բայց հասած է վերադարձի ժամը:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(4 – Շար.)

Վասակ Սիւնեցին էր Հայաստանի մարզպանը, այսինքն՝ պարսիկ Թագաւորին կողմէ երկրին վրայ կարգուած վարչական – քաղաքական անձը: Մարզպանն ու նախարարները այդ պահանջին մէջ կը տեսնեն Հայերու ինքնութիւնը ջնջելու խարդախ նպատակ մը եւ կ'որոշեն չենթարկուիլ: Աւելին՝ անոնք կը նախապատրաստեն զօրաւոր ապստամբութեամբ մը վերջնապէս թօթափել պարսկական լուծը: Այս նպատակով կը բանակցին Բիւզանդիոնի կայսրին, ինչպէս նաեւ դրացի Վրացիներու եւ Աղուաններու եւ, նոյնիսկ, կովկասեան լեռնականներու հետ: Բոլորն ալ կը խոստանան օգնել: Սակայն վճռական պահուն, երբ արդէն պէտի պայթէր ապստամբութիւնը, կը մեռնի Բիւզանդիոնի կայսրը: Յաջորդը կը հրաժարի խոստումէն: Դրացի դաշնակիցները, յատկապէս լեռնական ցեղերը, կասկածելի վարքով կը ձգձգեն իրենց օգնութիւնը: Այս ձեւով կը խախտի ուրոյմը: Հայ ապստամբները կը բաժնուին երկու խումբի. մէկը կ'ուզէ չարունակել ապստամբութիւնը, միւսը, նախատեսելով ձեռնարկին ձախողութիւնը, կը նախընտրէ բանակցիլ: Երկրորդ խումբի պարագլուխն էր Վասակ մարզպանը: Այս վերջինը կը յաջողի այնպէս ընել, որ արքունիքը հրաժարի իր պահանջէն: Նոր հրովարտակ մը կուգայ, որով ներում կը շնորհուի ապստամբներուն եւ հաւատքի խնդրին մէջ ալ կը տրուի լայն ազատութիւն («առաջներն ինչպիսի ճշմարտութեամբ պահում էիք ձեր հաւատը, այսուհետեւ աւելի պահեցէք»): «Դաշնակից – ների խոստումնազանցութիւնից յետոյ բզկտուած Հայաստան երկիրը բաց ճակատամարտի հանել Պարսկաստանի պէս հզօր բռնակալութեան դէմ, կը նշանակէր գնալ բացայայտ նահատակութեան», կ'ըսէ Ադոնց: Իրականութեան մէջ այդպէս էր կացութիւնը, եւ Եղիշէ այդ ձեւով ալ կը ներկայացնէ Վարդանանց վրձնոը:

Տարիներ ետք Ադոնց իր մէկ ուրիշ աշխատութեան մէջ («Քաղաքական հոսանքները հին Հայաստանում») վերստին անդրադառնալով Վասակի եւ Վարդանի հարցին, աւելի խոր ձեւով կը քննէ անոր ընկերային եւ քաղաքական հիմքերը, ցոյց կուտայ, որ Ե. դարու կիսուն դէմ դիմաց կեցած էին երկիրն ու ժողովուրդը պահպանելու ձգտող երկու հոսանքներ: Մէկուն ղեկավարն էր մարզպան Վասակ Սիւնեցին, միւսը կը գլխաւորէր սպարապետ Վարդան Մամիկոնեանը: Այս երկու հոսանքներուն ճակատագրական բախումը մեզի հասած է Մամիկոնեան տան պատուէրով եւ հովանաւորութեամբ գրուած գիրքերով (Եղիշէի եւ Փարպեցիի պատմութիւնները), որոնք փառաբանելով եւ սրբացնելով Վարդանը, բաւական միտումնաւոր կերպով դաւաճան եւ ուրացող կը ներկայացնեն հակառակ հոսանքին պարագլուխը: Իրականութեան մէջ սակայն «Երկու կողմն էլ հաւասարապէս հասարակական շահը նկատի ունէին: Տարբեր էին նրանց տեսակէտները, երկուսն էլ կասկածելի իրենց առաւելութեամբ», կ'եզրակացնէ Ադոնց, ապա կը գտնէ, որ Վասակեանները «ազատուելով երադներից, փրկեցին երկիրը ահեղ փորձանքից, իսկ ուխտապահները մարտիրոսացան, գլխակցօրէն մահը գրկեցին, որ անմահանան եւ օրինակ ծառայեն սերունդներին եւ խրատ՝ բռնաւորին, թէ բռնութիւնն էլ իր սահմաններն ունի, եւ որ հայ ժողովուրդը չի ուզում գլորուել մինչեւ ստրկութեան յատակը»:

Յօդուածի սահմաններուն մէջ անկարելի է ներկայացնել Ադոնցի վերագնահատութիւնը իր բոլոր կողմերով: Սակայն այս թռուցիկ ակնարկն ալ ցոյց կուտայ անոր մօտեցումին լրջութիւնը: Այս վերագնահատութիւնը շատոնց ընդունուած է անուանի դէմքերու կողմէ (Հ. Ն. Ակինեան, Հրանդ Ք. Արմէն, Մ. Հաւրաթեան եւ ուրիշներ): Սակայն պատմագիտութեան մէջ դեռ տիրական է Վասակին աւանդական ըմբռնումը:

Բ. ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՁԱՐԵՀ ՆԵՄՑԻ

Վաստակաւոր եւ վաղեմի խմբագիր, եւ հայ թերթերու խղճամիտ եւ անվրճելի թարգմանիչ:

Տարիներ ու տարիներ գամուած մնաց խմբագրական կքած սեղաններուն, եւ լեռնակուտակ գործեր թարգմանեց ցորի համբերատարութիւնով, ամէն գոյնէ վէպեր եւ թերթօններ, որոնց մաս կը կազմէին օրուան ցնցող հրատարակութիւնները եւ արտակարգ չահագրգռութիւն կ'արթնցնէին միջազգային լրագրական կրկէսին մէջ:

Հաւասար ձեռնհասութիւնով կը թարգմանէր ռուսկանական վէպին քով գրական առեղծագործութիւնն ալ, ճշգրտօրէն եւ օրինակելի բծախնդրութեամբ, իր պարկեշտ աշխատանքը բերելով հայ մամուլի ամենակուռ յորձանքին, իբր գիտակից եւ արժանաւոր պաշտօնեայ:

«Սեւ աշխատանք» կ'որակէր ամէնօրեայ այդ տաժանքը, զոր տարաւ խաչելութեան մը պէս, իբրեւ յաւիտենական փուշէ պսակ: Այս լուռ զոհուեան մէջ մեր լեզուին վերածեց օտար հզօրագոյն գործեր, ինչպէս «Ադլանդիս»ը կամ «Արեւմուտքի մէջ նոր բան չկայ», փակուած՝ Օրթագիւղի իր բնակարանին մէջ, եւ մինչեւ առտու աքնելով լամբարին առջեւ:

Ապրեցաւ մենակեաց կեանք մը, խորշելով ու քէնոտելով ընկերութեան դէմ, եւ թերեւս այս կենցաղն է որ զարգացուց իր թթու նկարագիրը:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտեմբեր 30ին, ի ներկայութեան մայրաքաղաքի առողջապահական հիմնարկութիւններու մէջ աշխատողներու, տեղի ունեցաւ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Երեւանի Կոմիտէի լիակատար նիստը: Օրակարգի նիւթն էր «Երեւան քաղաքի բնակչութեան բուժսպասարկման վիճակը եւ զայն բարելաւելու խնդիրները»:

Զեկուցաբերը՝ Լ. Ղարիբջանեան շահեկան թիւեր ներկայացուց: Այսպէս՝ այսօր Երեւանցիներուն կը սպասարկեն հարիւրէ աւելի առողջապահական հիմնարկութիւններ՝ 4216 բժիշկներով եւ 6500 հիւանդապահներով ու հիւանդանոցներու անձնակազմով:

1965–1970ի հնգամեակին շահագործման են յանձնուած 1080 մահճակալով հիւանդանոցներ, 11 բազմաբուժարան (փոլիքլինիկ), առողջապահական այլ հիմնարկութիւններ: Կառուցուելու վրայ են սրտաբանութեան եւ սիրտի վիրաբուժութեան, բժիշկները վերապատրաստելու սահմանուած հիմնարկութիւններուն առաջին մանկական հիւանդանոցին նոր շէնքերը: Վերջին տարիներուն հաստատուած են սրտաբանական, ջղավիրաբուժական, միզագիտական, բերնի եւ ակռայի հիւանդութեան դարմանման բաժիններ:

1960ին քաղաքը ունէր 143 դարմանատուն, իսկ ներկայիս այդ թիւը հասած է 216ի: 4600ի փոխարէն այժմ 2300 հոգիի բաժին կ'իյնայ մէկ բժիշկ: Զգալի աշխատանք կատարուած է նաեւ մանկական հիւանդութիւնները կանխարգելու ուղղութեամբ, ինչպէս նաեւ բժիշկներու մասնագիտական որակը բարձրացնելու համար:

Հակառակ առողջապահութեան մարզին մէջ արձանագրուած յաջողութիւններուն, դեռ մեծ գործեր կան իրագործելի: Զգալի կերպով կը պակսին հիւանդանոցներու մահճակալներն ու դեղարանները (*): Մարմիններ ուշադրութիւն չեն դարձներ առողջապահական շէնքերու կառուցման աշխատանքներուն: Վերջին հնգամեակին 500 մահճակալով թերակատարուած է հիւանդանոցներու շինութեան ծրագիրը, իսկ այս տարի այդ նպատակին յատկացուած միջոցներուն միայն 55 տոկոսը շահագործուած է:

Երքաղառբաժնի (Երեւան քաղաքի առողջապահական բաժին) եւ առանձին հիւանդանոցներու ղեկավարներու անփութութեան հետեւանքով դէշ ձեւով կ'օգտագործուին առողջապահական սպասարկութիւնները: Շարք մը հաստատութիւններու մէջ արագ ախտորոշում չի կատարուիր: Միւս կողմէ անտարբեր կեցուածքի, կոպիտ վերաբերումի դէպքերն ալ անպակաս են: Մատակարարութեան գործին մէջ ալ լուրջ թերութիւններ կան:

(*) Դեղարաններու ընդհանուր թիւը 216 է Հայաստանի մէջ («Աւանգարդ», 1971 Յունուար 26):

ՕԾՄԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.Ի

Հոկտեմբեր 3, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ մատուցուեցաւ հանդիսաւոր պատարագ, Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի օծման եւ գահակալութեան 16րդ տարեդարձին առիթով:

Եկեղեցին լեցուն էր հաւատացեալներու բազմութեամբ: Այս առթիւ, պաշտօնապէս եկեղեցի եկած էին՝ Գերպ. Կարապետ Եպս. Ամատունի, ինչպէս նաեւ Կրօնական Ընկերակցութեանց ներկայացուցիչներ, որոնք սկիզբէն մինչեւ վերջ ներկայ գտնուեցան հոգեպարար արարողութեանց: Հանդիսաւոր պատարագը մատոյց Գիտ Ծ. Վրդ. Նազգաշեան:

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կանոնին համաձայն, պատարագի ընթացքին կատարուեցաւ հանդիսաւոր հայրապետական մաղթանք, որուն նախագահեց Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ՝ Սերովբէ Արք. Մանուկեան: Այդ առթիւ, Սրբազան Հայրը յուզումով խօսեցաւ քարոզ մը, անդրադառնալով Ս. Էջմիածնի յաւերժութեան եւ անոր հոգեւոր արժէքի մասին: Դիւթիչ բառերով նկարագրեց Սահակ Զորափորեցի կաթողիկոսին, հայրենիքի եւ հայ ժողովուրդի ազատագրութեան ի խնդիր, արաբ ամիրայի հետ հանդիպման սրտառուչ դրուագը: Ապա, անդրադարձաւ Վազգէն Հայրապետի կեանքին եւ այս վերջին 16 տարիներու ընթացքին անոր հովանաւորութեան ներքեւ կատարուած շինարարական աշխատանքներու մասին, որմէ ետք Ամենակալին օրհնութիւնը հայցեց ազգին լրութեան, անոր Սրբազնագոյն Հայրապետին, ինչպէս նաեւ ամբողջ հայ ժողովուրդի համար:

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի, եւս մեր նուիրապետական միւս աթոռներուն համար, սրտագին մաղթանքներէ վերջ, օրհնեց հաւատացեալ ներկայ ժողովուրդը եւ իր բարեմաղթութիւնները վերջացուց վասն անսասանութեան Հայց. Առաք. Ս. Եկեղեցւոյ եւ մանաւանդ ի փառս Աստուծոյ:

Զ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (64)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Ուրեմն ի՞նչ ունիս տեսնենք, սիրելի Այիշէս, վրայ բերաւ Սուլթանուհին զօրաւորին:

Այիշէ վերջնականապէս որոշեց ստել: Արժանայարգ զայրոյթի մը կերպարանքը առաւ եւ խոհեմութեամբ աւելցուց.

— Մինա՞կ ենք:

Հայրիէ զանգակին լարը քաշեց, սենեկապանուհին խսկոյն երեւցաւ:

— Զաւ, ոչ մէկը չեմ ընդունիր, կ'ուզեմ հանըմին հետ առանձին մնալ, ըսաւ:

Սենեկապանուհին խոնարհութիւն մը ըրաւ, ապա Այիշէի դարձաւ ու ըսաւ.

— Հանըմ էֆէնտի, հետերնիդ եկող աղջիկը դուրսը ձեզի կը սպասէ:

— Ո՞ր աղջիկը, հարցուց Հայրիէ հետաքրքրութեամբ:

— Հիմա պիտի ըսեմ: Խնդրեմ Զաւի, աւելցուց սենեկապանուհիին դառնալով, սենեակդ տար զայն եւ Սուլթանուհին անոր համար պիտի տնօրինէ:

Հայրիէ հաւանութեան նշան մը ըրաւ, մինչ Զաւի խոնարհութիւն մը ընելով դուրս ելաւ եւ դուռը ետեւէն գոցեց:

— Պատմէ տեսնենք սիրելի Այիշէ, արդեօք դժբախտութի՞ւն մը պատահեցաւ քեզ:

Այիշէ հառաչեց:

— Այո, չես գիտեր, երբ դժբախտութիւն մը գայ, ետեւէն անմիջապէս ուրիշ մըն ալ կուգայ, փաշան հիմա քանի մը ամիս է որ գլխ բոլորովին լքած էր, տարիքը եւ մանաւանդ պաշտօնը իրեն՝ գլխ մոռցնել կուտային:

— Խեղճ Այիշէ, յարեց Հայրիէ:

— Այո, գոնէ ես այդպէս կը կարծէի, սակայն այդպէս չէ եղեր:

— Ի՞նչ, այդպէս չէ՞... ի՞նչ ըսել կ'ուզես:

— Կ'երեւի թէ ան իր տրամադրութիւններուն մէջ շատ լաւ է, եւ միայն իմ ներկայութիւնս յիշած միջոցին է որ պաշտօնը միտքը կուգայ:

— Այժմ մինա՞կ ես:

— Այո, միւս երկու կիները արձակեց եւ միմիայն գլխ վար դրաւ, որպէսզի տանջէ:

— Խեղճ Այիշէ: Եւ հիմա...

— Հիմա սիրելիս, փաշան գլխ բոլորովին լքած է: Այս առաւօտ պաշտօնատուն գացած միջոցին գլխ տեսնելու համար սենեակս մտաւ եւ քանի մը վայրկեան տխլանին վրայ քովս նստաւ, երբ չեմ գիտեր ինչպէս նոր առած սենեկապանուհիս նշմարեց զոր Այտընէն բերած էի:

— Գեղեցի՞կ է, հարցուց Հայրիէ:

— Այո, ճշմարիտ հրեշտակ մը:

— Ուրե՞մն:

— Ուրեմն, սիրելի Հայրիէ, առանց իմ ներկայութեանս կարեւորութիւն տալու սկսաւ իմ առջեւս սենեկապանուհին դրդուել:

— Ա՜...

— Ես բարկութենէս նուաղեցայ, մինչդեռ ան առանց իմ վրաս ամենապզտիկ ուշադրութիւն մը դարձնելու, Լալային հրաման տուաւ որպէսզի գիշերը այդ աղջիկը իր սենեակը տանի:

— Սոսկալի է, յարեց Հայրիէ: Գոհեհիկ սենեկապանուհիի մը համար իր այսքան գեղեցիկ, այսքան ազնիւ կինը արհամարհէ:

Այիշէ Սուլթանուհիին ցասումը աւելցնելու առիթը գտնելով շարունակեց.

— Այս սոսկալի է եւ իր եսամոլութիւնը այս հրամանը գաղտնի տալու անգամ չթոյլատրեց. իմ առջեւս տուաւ եւ ես լսեցի:

— Եւ հիմա՞, հարցուց Հայրիէ:

— Հիմա... հիմա սիրելիս, այս դժբախտութենէն խուսափելու համար պէտք է օգնես ինծ: Այդ սենեկապանուհին քանի մը օրուան համար պէտք է իմ տունէս հեռանայ:

— Ի հարկէ, պէտք չէ տունդ մնայ:

— Արդ, խորհեցայ մինչեւ փաշային հետ հաշիւները կարգադրելս քու քովդ թողուլ զայն, եւ յետոյ դարձեալ կ'առնեմ, որովհետեւ չափազանց հաւատարիմ եւ աշխատասէր է եւ ուզած ժամանակդ չես կրնար այդպիսի աղջիկ մը գտնել: Արդէն եղբօրը հանդէպ ալ որ ոստիկանութեան պաշտօնեայ է, պատասխանատուութիւն ստանձնած եմ:

— Սիրելի Այիշէս, ըսաւ Սուլթանուհին անկեղծութեամբ, որքան ժամանակ որ կ'ուզես թող հոս մնայ, հոս որեւէ վախ չկայ, կը բաւէ որ փաշան չիմանայ, որովհետեւ չիտակ Սուլթանին կը ներկայանայ եւ ետ կը պահանջէ զայն:

Այիշէ քիչ մնաց որ ուրախութենէն մարէր:

Հայրիէի ձեռքը բռնեց եւ համբուրելով բացագանչեց.

— Հոգեակս... Հայրիէս... փրկեցիր զիս...

— Ծերուկի մը համար ուրեմն այսքան նախանձո՞տ ես, հարցուց Հայրիէ:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Փօլ Գասպարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Իվ Գասպարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արման Զաքարեան եւ զաւակները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 6ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Հոկտ. 8, ժամը 10ին Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, կամ հաւաքուիլ 9,30ին բնակարանը՝ 25 Պուլվար Անտրէ Օն, Մարսէյլ 6րդ:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՏՈՔԹ. Ա. ԱԲԳԱՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Տէր եւ Տիկին Զարմայր Մուսայեան 50 Փր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի Պանթէօ-Քաշանի մասնաճիւղին եւ 50 Փր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հանի Բիւզանդ Քէօթահլեան, Տէր եւ Տիկին Նիկողոս Նիկողոսեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Սեմա Պալեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի (10 Հոկտեմբեր) Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ մօր՝

ԳՈՀԱՐ ՔԷՕԹԱՀԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին եւ նաեւ

ՍՏԵՓԱՆ ՊԱԼԵԱՆԻ

մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ:

Կը խնդրուի յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ:

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ, պատարագ կը մատուցուի:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

LԻՈՆ

Հոկտեմբեր 30, Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին

ՎԱԼԱՆՍ

Հոկտեմբեր 31, Կիրակի օր ժամը 15ին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԻ
ԲԱՑԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

Samedi 30 Octobre à 21 h., Salle Rameau à LYON

Dimanche 31 Octobre à 15 h., Salle des Fêtes de VALENCE

GALAS EXCEPTIONNELS
DE
DANSES ARMENIENNES

Avec plus de 70 exécutants des troupes de Paris

NAIRI
et
NAVASART

Chants folkloriques EVA RESDIKIAN

Billets d'entrées en vente chez Sevan-Voyages, 50 Cours de la Liberté, LYON (3e)

A VENDRE

35 Kms DE PARIS

Փարիզէն 35 քիլոմեթր հեռու, ծախու է նոր փավիյոն մը, բոլոր յարմարութիւններով, հինգ ննջասենեակ, երկու բաղնիք, հիւրանոց, ճաշասրահ, ռիւսթիք շըմինէ, խոհանոց, կեդրոնական ջեռուցում մազութով, երկու կառքի կառատուն, պարտէզ, թեռաս:

Հեռաձայնել՝ 770-29-34

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պերլինէն Տոքթ. Պետրոս Ֆրանճեան իր եղբօր՝ Տոքթ. Տիրայր Ֆրունճեանի մահուան 4րդ տարեդարձին ի յիշատակ 100 Փր. կը նուիրէ Աղքատախնամին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Փ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, Հոկտ. 9 Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, Ահարոնեան ակումբը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն Մօռիսի իր բոլոր ընկերները, 15 Հոկտ. Ուրբաթ ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ծանօթ հաւաքավայրը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Հոկտ. 8) իրիկուն ժամը 8,30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները նոր ակումբին մէջ, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, Շաբաթ (9 Հոկտ.) երեկոյեան ժամը 8,30ին, դպրոցին սրահը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ

կը կազմակերպէ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ ՄԸ

9 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ սրահին մէջ
17 Ռիւ Պլէօ

նուիրուած՝

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ
Թարգմանութեանց (Հ. Սէրէնկիւլեան մրցանակ)

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ
(Գ. Մելիտինեցի մրցանակ)

Կը նախագահէ՝ Մէթր ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ
(Նախագահ Հ. Սէրէնկիւլեան մրցանակի)

Կը խօսին՝ Թարգմանիչներ
ԼԻՒՔ ԱՆՏՐԷ ՄԱՐՍԷԼ եւ Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

Ընթերցումներ (հայերէն եւ ֆրանսերէն) երկու բանաստեղծներու քերթուածներէն

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ARMENIA MONDIA

B. P. 415-08 Paris 8
ou
17, Rue St. Florentin — Paris (8e)
Tél. : 265-85-57, 628-42-50, 936-19-56

Nouveautés — Cadeaux — ETRENNES — Arménie — France — Monde — Arts Culture

SAINT-ETIENNE
Dimanche 10 Oct. Grande Journée Arménienne
8, Rue Louis Braille, près Hôtel de Ville, de 11 à 21 heures

VALENCE
Du 11 au 18 Oct. Grande Semaine Arménienne
6, Rue Faventine — Centre Ville — Salle de l'UGAB de 16 à 21 h.

ARNOUVILLE
Du 22 au 26 Oct. Semaine Arménienne
Salle paroissiale de l'Eglise Arménienne Catholique, 69 Ave. H. Barbusse de 16 à 21 h.

LYON
Du 29 Oct. au 2 Nov. Semaine Arménienne
295, Rue Boileau, Salle de l'Eglise Arménienne, de 16 à 21 heures

PARIS
Samedi 4 Décembre, De retour des Etats-Unis, début de la Grande Tournée en France d'ADIS HARMANDYAN, Salle Pleyel 252, Fbg. St. Honoré à 17 h. 30

LYON
Dimanche 5 Décembre, Récital ADIS HARMANDYAN, 5, Rue H. Flandrin, Salle Rameau, à 20 h. 30

VALENCE
Vendredi 10 Décembre, Récital ADIS HARMANDYAN
Théâtre Municipal, Centre Ville à 20 h. 30

MARSEILLE
Samedi 11 Décembre, Récital ADIS HARMANDYAN
Parc Chanot Foire Marseille, Palais des Congrès à 20 h. 30

Réservation des places aux expositions. D'autres adresses prochainement

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պոմոնի Ս. Գրիգոր-Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.

Մկրտիչ Փափազեանի հոգեհանգստեան առթիւ.— Տէր եւ Տիկին Վարդան Փափազեան 50 Փր., Սիմոն Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Փափազեան, Գրիգոր Նաճարեան եւ որդի 30ական, Տիկին Գալփաքճեան 20, Տիկին Համբարձումեան 10:

Ժիրայր Տէր-Վարդանեանի մահուան տարելիցի հոգեհանգստեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Յովհ. Տէր-Վարդանեան 20, Տէր եւ Տիկին Միհրան Անդրէասեան 20, Տէր եւ Տիկին Անթուան Սիրվարդեան 20, Տէր-Վարդանեան Վաղարշակ, Տէր եւ Տիկին Գամէր Տէր-Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Տէր-Գալուստեան (Շաւիլ), Տէր եւ Տիկին Գ. Մահիկեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Էքիճեան 10ական Փր.:

×

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է, փոխան ծաղկեպսակի եկեղեցւոյ պայծառութեան եւ դպրոցի ֆոնտին հետեւեալ նուիրատուութիւնները, ողբացեալ Տիկին Բուբուլ Գասպարեանի մահուան տխուր առիթով (24 Սեպտ.).

Պ. Առաքելեան (Պոլէն) 100 Փր., Պ. Լեւոն Տէր-Սարգիսեան 50, Արսէն Տէր-Սարգիսեան 20, Ալպէր Տէր-Սարգիսեան 30, Սարգիս Տէր-Սարգիսեան 30, Գզիրեան 10, Վարդգէս Վարդանեան 50, Ղուկասեան ընտանիք 50 Փր.:

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն Ժեռոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցին կը տօնէ իր շինութեան 37րդ տարեդարձը 10 Հոկտեմբեր Կիրակի օր: Տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ, հանդուցեալ ՊԱԼԱՔԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ, Սահակ Ա. Քահանայ Շամլեանի, Շաւարշ Քահանայ Թէրզեանի, Բաբգէն Քհնյ. Արսլանեանի, Թաղականութեան հանգուցեալ անդամներուն եւ անոնց որոնք եկեղեցւոյ շինութեան օգնեցին նիւթապէս, բարոյապէս. յաւարտ պատարագի յիշեալներուն հոգւոց համար հոգեհանգիստ կը կատարուի: Նաեւ մատաղօրհնութիւն եւ բաշխում՝ ըստ մեր աւանդական սովորութեան:

Այս առթիւ Թաղականութիւնը սիրով կը հրաւիրէ Սէն Ժեռոմի եւ շրջակայի հաւատացեալ ժողովուրդը, յարգելու համար ննջեցեալներուն յիշատակը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ 12 Հոկտեմբեր Երեքշաբթի ժամը 15ին, Ազգ. Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ.— Պատգամաւորի ընտրութիւն եւ պարահանդէս:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Տէսինի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ 11 Հոկտ. Երկուշաբթի կէսօրէ յետոյ ժամը 2ին, ընկերուհի Զ. Հիւսեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 9 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 9 OCTOBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12236
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.236

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ «ՀԱՒԱՔ»Ը

Բ.

«Երեւանեան հաւաք»ը ուշագրաւ է եղած է ո՛չ միայն «սկզբնաւորելով» սփիւռքահայ երիտասարդական միութիւններու համագործակցութիւնն ու միասնականութիւնը, այլ հաստատելով այն ճշմարտութիւնը, որ աշխարհասփիւռ տարագիր Հայերու եւ այնտեղ գործող ազգային առաջդիմական բոլոր ուժերու համախմբման, անոնց ջանքերու միաւորման գործին մէջ «վճռական ուժ եղել ու մնում է հայրենիքը՝ Սով. Հայաստանը», կը հաստատէ Ս. Հայաստան (1971 Յուլիս):

Հիմնական փոփոխութիւն մտած է Խորհրդային Հայաստանի քաղաքականութեան մէջ: Այլեւս Հայաստանէն արտասահման ղրկուող պաշտօնական անձնաւորութիւններ չեն ըսեր թէ «Երեւանը ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ», ինչպէս ժամանակին «Փըթի Ժուռնալ»ի բեմէն հանդիսաւորապէս կը յայտարարէր Արսէն Եսայեան, որ Փարիզ եկեր էր Գրիգոր Վարդանեանի պէս Հ. Օ. Կ.ի գործերով զբաղելու համար: Այդ օրերը այժմ պատմութեան կը պատկանին:

Ներկայիս, «եթէ տարագիր Հայութիւնը իր հայեացքը ուղղել է դէպի հայրենիքը, նրանից է սպասում իր իղձերի իրականացումը, իսկ հայրենիքը մտահոգուած է նրա ճակատագրով, հաստատուն պատուանդանի վրայ է դրել ազգահաւաքի նուիրական գործը, ապա հասկանալի է, որ հայրենիքն էլ հանդիսանում է նրա ուժերի միաւորման, համախմբման, նրա կամքն ու գործողութիւնները միասնական նպատակին ուղղելու գլխաւոր գործօնը» (Անդ):

Փա՞ստ կ'ուզէք: Ահա՛:

«Հայրենիքի այդ դերը իր կոնկրէտ եւ ցայտուն արտայայտութիւնը գտաւ երեւանեան հաւաքի կազմակերպման մէջ..», կը գրէ Կապի խմբագիրը, որ կ'եզրակացնէ թէ «առանց հայրենիքի վրայ յենուելու, հնարաւոր չէ լուծել տարագիր Հայութիւնը մտահոգող հարցերը, իրականացնել նրա երազանքները»:

Այդ «հաւաք»ը լայն արձագանգ է գտեր սփիւռքի եւ յատկապէս երիտասարդական շարժման մէջ, նոր քայլ մըն է համարուեր սփիւռքի եւ հայրենիքի միջեւ հաստատուած կապերու եւ յարաբերութիւններու յետագայ զարգացման համար:

«Բայց դրա հետ միասին ոմանք փորձում են նսեմացնել հաւաքի նշանակութիւնը այն պատճառաբանութեամբ, թէ հաւաքին մասնակցել են սահմանափակ թուով երիտմիութիւնների ներկայացուցիչներ»:

Խմբագիրը միտում չունի եղեր գերագնահատելու երեւանեան հաւաքի դերն ու նշանակութիւնը: «Բայց եւ այնպէս չի կարելի հաշտուել այն թերագնահատելու հետ»:

Տարիներով հայրենիքէն եւ իրարմէ կտրուած, մեկուսի, ինքնամփոփ, կղզիացած գործող երիտմիութիւնները համախմբելու եւ անոնց համագործակցութեան հիմքերը դնելու նպատակով կատարուած այդ առաջին փորձը «անկասկած կ'ունենար իր թերութիւններն ու բացերը», կը խոստովանի խմբագիրը, որ կ'ընդունի թէ «հաւաք»ը չէր կրնար բացայայտել սփիւռքի բոլոր շրջաններու պայմաններու առանձնայատկութիւնները եւ երիտմիութեանց առջեւ կանգնած դժուարութիւններու եւ խոչընդոտներու իւրայատկութիւնները:

«Հետեւաբար հաւաքի որոշումները, եզրակացութիւնները կամ յանձնարարականները չէին կարող համապարփակ ու սպառիչ լինել, կամ լիովին հաշուի առնել իւրաքանչիւր գաղթավայրի առանձնայատկութիւնները»:

Ինչ որ պէտք էր ապացուցանել:

Լայն տեղ տուինք «Երեւանեան հաւաք»ին, որ ա՛յնքան խանդավառեր է Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի պաշտօնաթերթը:

Մասնակիցները, որոնք կը յաւակնէին թէ «արտասահմանի մէջ ապրող հայ նոր սերունդը ներկայացնելու պատիւն ու պատասխանատուութիւնն ունեցած» են, կոչ կ'ուղղէին միացնել ջանքերը, «գետ դարձնել բաժան-բաժան վտակները, բանաւոր հայրենասիրութիւնը զուգակցել գործնական հայրենասիրութեան հետ՝ մեր դպրոցներուն, մշակութային միութիւններուն, մարզական ակումբներուն եւ երիտասարդական ուսանողական կազմակերպութիւններուն մէջ»: Եւ այլ հոգեչահ խօսքեր ու խոստումներ:

Ինը ամիս անցաւ «հաւաք»էն ի վեր: «Առաջադիմական» երիտասարդական կազմակերպութիւններու գործունէութեան մէջ ո՛չ մէկ փոփոխութիւն, ո՛չ մէկ աշխուժացում առաջ եկաւ: Միասնականութիւնը չիրականացաւ: Մնաց հեռաւոր երազ:

Հայապահպանման «բնագաւառ»ին մէջ մեր հին, փորձուած, դասական դարձած կազմակերպութիւններն ու միութիւնները լուռ մնջիկ շատ աւելի օգտակար ու արդիւնաւէտ աշխատանք կը տանին, քան «առաջադիմական», «հայաստանասէր» եւ այլ խաբեպատիր մակդիրներով զարդարուող եւ հրապարակն աղմկողները:

Միասնականութիւն հոլովողները դժբախտաբար անոնք են, որոնք ամէնէն աւելի հակառակ են Հայութեան բոլոր հոսանքներու համերաշխ գործակցութեան եւ ամէն միջոցի կը դիմեն «երկփեղկում»ը յաւերժացնելու համար:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆԱԽԱՊԱՅՄԱՆ ՊԵՐԼԻՆԻ ՀԱՄԱՐ

Պոնի համար անակնկալ եղաւ Մոսկուայի նոր դիրքորոշումը՝ խորհրդային-գերման համաձայնագրին վաւերացման ուղղութեամբ: Երկու մայրաքաղաքներն ալ համաձայնած էին, որ Պերլինի համաձայնագրին կնքումէն ետք միայն Պունտըսթակի վաւերացման ենթարկուի խորհրդային – գերման համաձայնագիրը:

Արդ, ՄԱԿի նստաշրջանին Կրոմիքօ առանձին խօսակցութիւններ ունեցաւ Շումանի, Շելլի, Ռոճըրսի եւ Հիւմի հետ: Բոլորին ալ նկատել տուաւ, թէ Պերլինի համաձայնագրին վաւերացումը կապ ունի խորհրդային – գերման համաձայնագրին վաւերացման հետ: Կրոմիքօ չեշտեց, թէ երկու երկիրներու միջեւ հաստատուած համաձայնագիրը պէտք է նախապէս վաւերացուի Պունտըսթակի կողմէ:

Չորս երկիրներու — Ֆրանսա, Գերմանիա, Մ. Նահանգներ եւ Անգլիա — Արտաքին նախարարներն ալ նկատեցին, որ Կրոմիքօ վերջնագրի բնոյթ չէ տուած նախապայմանին: Դէտերու կարծիքով Մոսկուա վերջին պահուն նկատած է գերման ընդդիմադիր կուսակցութեան (Քրիստոնեայ – Դեմոկրատ) ուժը Պունտըսթակի մէջ: Ընդդիմադիր կուսակցութիւնը քննադատական դիրք բռնած է համաձայնագրին դէմ:

Կը թուի, թէ Մոսկուա մտահոգ է, որ Պերլինի համաձայնագրին կնքումէն ետք գերման Խորհրդարանը չվաւերացնէ խորհրդային – գերման դաշնագիրը:

Նկատել կը տրուի այս առթիւ, թէ Մոսկուայի նոր դիրքորոշումը հետեւանք է նաեւ ներքին դժուարութիւններու: Արդարեւ, Բրեժնեւ Սեպտեմբերին Խրիմի մէջ նկատել տուած է Պրանտի, թէ իր նոր քաղաքականութիւնը — մերձեցում Արեւմուտքի հետ — ընդդիմութեանց կը հանդիպէր ներքին ճակատի վրայ:

ՄԵԹՐՈՅԻ գործադուլը կը շարունակուի օրէ օր աւելի անտանելի կացութիւն մը ստեղծելով Փարիզցիներուն համար: Ուրբաթ օր կառքերու ցուցահանդէսին բացումը, որ սովորական ատեն ալ խճողում կը ստեղծէ քաղաքին մէջ, անել կացութիւնը իր գագաթնակէտին հասցուց: Կարգադրութեան անմիջական յոյս չերեւիր մինչ քաղաքին մէջ Թուցիկներ բաժնուած են ուր կ'ըսուի թէ մեթրօն կը քնանայ (ռօռօ) երբ մենք աշխատանքի (պուլօ) կ'երթանք եւ կը չեշտուի թէ անընդունելի է որ մարդիկ որ 1700էն 2200 ֆ. ամսական կ'առնեն գործադուլի դիմեն: Հարցը հոն է որ գործադուլը սկզբունքով կապ չունի ամսականի հետ եւ ժողովուրդն ալ լաւ չի հասկնար:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՇՈՒ ԷՆ ԼԱՅ

Չինաստանի արտաքին քաղաքականութեան մասին խօսեցաւ Շու Էն Լայ Հոկտեմբեր 5ին, Փեքինի մէջ:

Չինաստանի վարչապետը առաջին անգամն ըլլալով իր մօտ հրաւիրեց Չինաստան աշխատող կամ այցելող բոլոր Ամերիկացիներն անխտիր: Հանդիպումը տեւեց երկու ժամ:

Շու Էն Լայ նախ յայտարարեց, թէ ամերիկացի փինկ-փոնկի խումբին հրաւէրը կատարուեցաւ Մաոյի որոշումով այնպիսի ժամանակի մը մէջ, երբ երկու երկիրներու Արտաքին Նախարարներու քաղաքականութիւնն էր սպասել առ այժմ: Ինք եւս կը սպասէր հրաւէրի մը Փեքինի Արտաքին Նախարարութեան կողմէ, երբ ամերիկացի խաղացողները Ճափոն կը գտնուէին: Սպասման պահուն է, որ Մաօ որոշեց անմիջապէս հրաւիրել զանոնք:

Խօսելով Նիքսընի Փեքին այցելութեան մասին Շու Էն Լայ նկատել տուաւ, թէ «Նիքսըն հրապարակաւ տրամադիր գտնուեցաւ այցելել Չինաստան եւ բանակցիլ: Մենք չպատասխանեցինք, որովհետեւ տրամաբանական չէր անմիջապէս ընդառաջ երթալ այդքան հակառակորդ երկրի մը բաղձանքին: Որով համաձայնեցանք տեսակցիլ Քիզինկէրի հետ» (Նիքսընի խորհրդատու):

«Շատ լաւ կ'ըլլայ եթէ խօսակցութիւնները յաջողին, շատ լաւ ալ կ'ըլլայ եթէ ձախողին», աւելցուց Շու Էն Լայ:

Համաձայն Չինաստանի վարչապետին՝ բանակցութեան տրամադրութիւնը նորութիւն չէ իրենց համար «Մենք գրեթէ տասը տարի բանակցեցանք մեր մեծագոյն թշնամիին Չանկ Քայ Շէքի հետ, բանակցեցանք Քորէայի մէջ, կը բանակցինք Ռուսերու հետ սահմանային վէճին շուրջ»: Քննադատելով հանդերձ ռուսական ուժերու մէկտեղումը չինական սահմանագլուխին վրայ, ան չեշտեց, թէ իրենց հիմնական քաղաքականութիւնը կը մնայ բանակցիլ Մոսկուայի հետ:

«Մէկ միլիոն զինուոր կեդրոնացած է մեր սահմաններուն դիմաց, օդուժ, նաւատորմիղ եւ ցամաքային ուժ. նաեւ՝ հիւլէական զէնքեր եւ հրթիռներ... Ռուսերը 300.000 զինուոր ղրկեցին Մոնկոլիա, առոնց մէջ կը գտնուին հրթիռային ուժեր: Մոնկոլիոյ կառավարութիւնը Չեխերուն կեցուածքը չունեցաւ, որով ի՞նչ է Ռուսերուն նպատակը: Պարզ է, որ Չինաստանի դէմ են, կ'ուզեն լարուած կացութիւն ստեղծել մեր սահմանագլուխին վրայ:

«Այսուհանդերձ, մեր քաղաքականութիւնն է բանակցիլ՝ լուծելու համար սահմանային հարցերը եւ բարի դրացնութիւն հաստատելու: Նոյնիսկ, երբ Ռուսերը ուժեր կեդրոնացուցած էին մեր սահմաններուն վրայ, մենք ընդունեցանք Ա. Կոսիգինը Փեքինի օդակայանը, 1969 Սեպտեմբեր 9ին»:

Երբ Կոսիգին Չինաստան կը գտնուէր, աւելցուց վարչապետը, Փեքին փափաքեցաւ բանակցիլ վերջ տալու համար լարուած կացութեան: Համաձայնութեան եղր գտնուեցաւ ստատու քուօ պահպանելու եւ բանակցութիւնները շարունակելու ուղղութեամբ:

Հակառակ այն իրողութեան, որ ԺԹ. դարու սահմանային համաձայնագիրները ցարերու կողմէ պարտադրուած են Չինաստանի եւ չէին համապատասխաներ չինական քարտէսներուն, մենք տրամադիր ենք քանի մը բացառութիւններով զանոնք ընդունիլ իբր հիմ բանակցութիւններու:

Շու Էն Լայ անդրադառնալով Նիքսընի յայտարարութեան, թէ ներկայ դարաշրջանը բանակցութիւններու շրջան է, նըկատել տուաւ, որ իսկապէս այդպէս է: Աւելին՝ դարաշրջանն է նաեւ զէնքի պայքարին: «Ինչ կը վերաբերի մեզի, մենք չենք սիրեր զինու պայքարը եւ ոչ մէկ ձեւով կը հրահրենք զայն: Մենք՝ ոչ միայն չենք գացած Լոնկ Այլընտ, այլեւ Հոնոլուլու: Ամերիկեան նաւատորմը թէեւ կը գտնուի Թայուանի նեղուցը, այսուհանդերձ կողմնակից ենք բանակցութեանց»:

Շու աւելցուց, թէ պատմութիւնը կարեւոր դաս մը տուած է Չինաստանի, այն է թէ՝ «դէչ բան է եթէ առանց զինուորական պատրաստութեան տրամադիր ըլլանք բանակցելու: Ի՞նչ պիտի ընէ Չինաստան, եթէ պատերազմ մը ծագի: Ի՞նչպէս պատրաստուած է ան: Ենթադրենք, թէ խորհրդային բանակը յարձակման անցնի Դեղին գետի հիւսիսային ափերէն, իսկ Ամերիկացիք նոյնը ընեն Եակցէի գետի հարաւային ափերէն, ենթադրենք թէ Ճափոն յարձակի եւ գրաւէ Սինկթաօ եւ Շանկհայ եւ Հնդկաստան միանալով առնոց Թիպէթի վրայ խուժէ: Ի՞նչ պիտի ընենք: Պատրաստ ենք յամենայն դէպս: Մեր բոլոր մեծ ու փոքր քաղաքները պատսպարաններ ունին: Կը բանակցի միայն այն, որ կը համարձակի պատերազմի մէջ մտնել, եւ եթէ մէկը կ'ուզէ խաղաղ բանակցութիւն, պէտք է պատրաստ ըլլայ դէմ դնելու պատերազմին: Չինաստան զինուորական ուժեր չունի արտասահման, ուրիշին սահմաններուն վրայէն թռիչք չի կատարեր եւ ոչ ալ նաւատորմիղներ կը պահէ ծովերու եւ ովկիանոսներու վրայ: Մենք կառչած ենք մեր սահմաններուն եւ պաշտպանողական միջոցներ ձեռք կ'առնենք:

Շու Էն Լայ դէմ է երկու Չինաստաններու բանաձեւումին եւ, հետեւաբար, անոնց անդամակցութեան ՄԱԿի:

Թ. Ա. Թ.

«Ինթերնեշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն»

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՃԱՓՈՆԷՆ

«ԵՐԲ ՀԱՅՈՒ ՄԸ ՀԱՆԴԻՊԻՔ ՆԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԽՆԴՐԵՑԷՔ»

Ճափոն մեր այցելութեան ընթացքին, բարեկամներ փափաքեցան որ այցելենք Թոքիոյէն 120 քիլոմեթր հեռու Ֆուճի քաղաքին մէջ ֆրանսական միսիոնէրներու դպրոցը եւ վանքը:

Ֆուճի քաղաքին համար կ'ըսեն թէ Ճափոնի ամէնէն սպականած քաղաքն է իր մուխերով եւ փոշիով: Գրեթէ մէկ միլիոն բնակիչ իր շրջաններով, բազմաթիւ գործատուներ, մանաւանդ թուղթի շինութեան համար: Անտանելի հոտ մը ամէն տեղ: Խառնուած ժողովուրդ. ամառնային անտանելի տաք:

Քաղաքին մէկ ծայրն է ֆրանսական միսիոնը իր պարտէզով, դպրոցով եւ մատուռով: Մեզ կ'առաջնորդէր Ալզասցի միսիոնէր մը որ կը բնակի ուրիշ քաղաք մը եւ որ 23 տարիէ ի վեր Ճափոն կը գտնուի ամբողջովին նուիրուած իր կոչումին:

Շատ սիրալիր ընդունելութիւն մը կը սպասէր մեզի: Բայց երբ մեզի ընկերացող կրօնաւորը ըսաւ թէ Հայ ենք, ամէն բան փոխուեցաւ: Մեզ ընդունողը, Առաքելութեան պետը հազիւ երեսունեւվեց տարեկան քահանայ մըն է. Բրիտանացի (Պըրթոն), իր զինուորական ծառայութեան ընթացքին մասնակցած է Ալժերիոյ պատերազմին, յետոյ մտած կրօնական վարժարանը կղերականի ուխտը ըրած եւ իր միակ փափաքը եղած է մեկնիլ Ասիա իբր միսիոնէր: Եօթը տարի է Ճափոն կը գտնուի, ամբողջովին նուիրուած իր եկեղեցիին եւ դպրոցներուն: Ցաղթանդամ, ժպտուն, ժիր, իր ներշնչուած համակրելի դէմքով շատ խոր տպաւորութիւն կը ձգէ:

— Իմ երջանկութիւնս բացառիկ է այսօր, քանի որ Հայերու կը հանդիպիմ, եւ ամէն բանէ առաջ ձեզմէ ներողութիւն պիտի խնդրեմ...

Մեր զարմանքը մեծ էր, բայց քիչ մը վերջը հայրը մեզ պատմեց պատճառը, պատմութիւնը աներեւակայելի է...:

Ինքը զաւակն էր ծովային բարձրաստիճան սպայի մը, ներկայիս մեռած: Ինչպէս շատ մը Պըրթոններ իր հայրը նուիրուած ծովային ասպարէզի, իբր երիտասարդ սպայ կը ծառայէր ֆրանսական պատերազմական զրահաւորի մը վրայ, 1920էն սկսեալ: Իր զրահաւորը խարսխած էր Իզմիրի բացը, եւ ականատես կ'ըլլայ 1921ի Իզմիրի հրդեհին եւ ջարդին:

Ֆրանսական նաւատորմիղը արտօնուած չէր որեւէ միջամտութիւն ընելու եւ «բոլորս ալ մեծապէս յուզուած եւ խղճի խայթով հանդիսատես եղանք այս վայրագութեանց, եւ տեսանք ծովը նետուող եւ խեղդուող Հայեր կամ Յոյներ, անոնք որ կը ջանային ազատիլ հրդեհէն կամ ջարդէն...»:

«Քանի մը հոգի կրցան ապաստանիլ մեր նաւուն վրայ, բայց քանիներ կորսուեցան ծովուն մէջ...: Ընդվզած էինք եւ յուզուած՝ անկարող միջամտելու...»: Տարիներ վերջը, ծերացած հայրը պատմած էր այս բոլորը իր երիտասարդ տղուն.

— Մեղաւոր ենք մենք Ֆրանսացիներս, որ չկրցանք պաշտպանել Հայերը կամ օգնել իրենց. եթէ պատահի որ օր մը Հայու մը հանդիպիս, ամէն բանէ առաջ, ներողութիւն խնդրէ իրմէ...:

Ահա պատմութիւնը...

Փարիզէն Ճափոն ճամբորդել եւ հարիւր միլիոն բնակչութեան մը մէջ, Ֆրանսացի կղերականի մը հանդիպիլ, որուն հայրը ապրած է մեր ողբերգութիւնը, եւ պատգամը յանձնած իր զաւակին: Եւ օրը եկաւ որ իր տղան նուիրուած միսիոնէր մը, հազարաւոր մղոններով հեռու իր հայրենիքէն կը հանդիպի Հայերու, ամբողջ սրտովը կ'ընդունի եւ կը հիւրասիրէ զանոնք, եւ կը կատարէ իր հօր ձգած պատգամը:

— Ներողութիւն կը խնդրեմ ձեզմէ, սիրելի հայ բարեկամներ...:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԵՒՐԻՊԻԴԷՍԻ «ԲԱԳՈՍՈՒՀԻՆԵՐԸ»

2000 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

Երկու հազար տարի առաջ Աղեքսանդրիոյ մէջ սպաննուեցաւ Արտաւազդ Բ., Հայոց թատերագիր թագաւորը: Այդ եղերական սպանութիւնը պատմագիրներու կողմէ նկատուեցաւ դարաշրջանի մեծագոյն ոճրագործութիւններէն մէկը:

Հռոմէացի զօրավար Անտոնիոս, Ք. Ա. 34ին, ստոր խաբէութեամբ կը ձերբակալէ Տիգրան Մեծի զաւակը՝ Հայոց արքայից արքայ Արտաւազդը եւ, իբրեւ գերի կը նուիրէ Եգիպտոսի թագուհիին՝ Կլէոպատրա, որ իր սիրուհին էր: Արտաւազդ մերժեց խոնարհիլ տափոտ եւ փառասէր թագուհիին առջեւ:

Զօրավար Օկտավիանոս Ք. Ա. 31 թուականին, Սեպտեմբեր 2ին, Ակտիումի հրուանդանին մէջ, Յունաստան, պարտութեան կը մատնէ Անտոնիոսի եւ Կլէոպատրայի միացեալ նաւատորմիղը: Թագուհին կը փախի Եգիպտոս եւ Սեպտեմբեր 7ին կը հրամայէ գլխատել Հայոց թագաւորը:

Ոճիրէն մէկ օր առաջ Օկտավիանոսի համախոհներէն մէկը, որ Աղեքսանդրիա կը գտնուէր, կը փորձէ ազատել Արտաւազդը, սակայն ան կը ձախողի: Հռոմէական աղբիւրներու մէջ յիշատակութիւն մը մնացած է, որ կ'ըսէ. «Հպարտ արքան կառափնարան առաջնորդուելէ առաջ ըսաւ, որ մարդիկ վերար կը գերազանցեն կա'մ երջանկութեամբ եւ կա'մ զօրութեամբ: Շատ հաւանական է, որ այդ խօսքը ըսած ըլլայ Հայոց թագաւորը: Սակայն, այդ արտայայտութիւնը Եւրիպիդէսի գրչին կը պատկանի, «Բագոսուհիներուն» մէջ: Այս փաստը ցոյց կուտայ, որ Արտաւազդ լաւապէս ծանօթ էր յոյն թատերագրին գործին:

ԵՒՐԻՊԻԴԷՍ ԵՒ ԱՆՈՐ ԳՈՐԾԸ

Եւրիպիդէս յոյն անուանի թատերագիր է: Ծնած է Ք. Ա. 480ին, Սալամի կղզին: Իր տոհմերով մրցակից դարձած է Սոփոկլէսի: Եղած է ներամփոփ մարդ, առանց ժպիտի, հեռու պետական պաշտօններէ եւ հանրային կեանքէ: Մահէն երկու տարի առաջ փոխադրուած է Մակեդոնիա, ուր վայելած է Արքեղայոս թագաւորին հովանաւորութիւնը: Մեռած է 406ի, Ք. Ա.: Աթէնքի մէջ անոր ի պատիւ հաստատուած է յուշարձան մը, որուն վրայ գրուած է. «Ամբողջ Յունաստանն է Եւրիպիդէսի գերեզմանը, իսկ անոր մարմինը կը գտնուի Մակեդոնիա, ուր անոր վիճակուած է մեռնիլ: Անոր հայրենիքն էր Աթէնք եւ ողջ Հելլադան: Մուսաները կը սիրէին զայն, այդ պատճառով ալ ան արժանացած է գովասանքի բոլորին կողմէ»:

Եւրիպիդէս գրած է 92 թատերախաղ, որմէ մեզի հասած է 17 ողբերգութիւն եւ մէկ երգիծական թատերգութիւն:

Միջազգային համբաւ վայելող թատերագիր է: Անոր գործերը 2400 տարիէ ի վեր կը ցուցադրուին բեմերու վրայ: Անոր գործերուն մասին բարձր գնահատանքով արտայայտուած են Կէօթէ, Պայրըն եւ Բելինսկի:

«Բագոսուհիները» Եւրիպիդէսի լաւագոյն գործերէն է: Բազմաթիւ ողբերգութիւններ գրուած են Դիոնիսոս – Բագոսի արկածներուն նուիրուած: Այս վերջինը հին Յունաստանի գինիի եւ խաղողի աստուածն էր: Երջանիկ պատահականութեամբ այդ բոլոր գործերէն միայն Եւրիպիդէսինը մնացած է: Թատերախաղը բեմադրուած է հեղինակին մահէն ետք եւ արժանացած է առաջին մրցանակի: Աթէնքի առաջին բեմադրութենէն ետք, մրցանակը տրուած է անոր զաւակներուն մէկուն, որ նոյնպէս բանաստեղծ էր:

«Բագոսուհիներ»ուն մէջ Եւրիպիդէս կ'արտայայտուի յոյն նոր սերունդին ըմբոստ ոգին: Եւ զարմանալի չէ, որ ատամը գրուած է Մակեդոնիոյ մէջ, հեղինակին կեանքին վերջին տարիներուն: Հիւսիս. Յունաստանի՝ Թրակիոյ, Թեսալիոյ եւ Մակեդոնիոյ կիները սրբութեամբ կը կատարէին Դիոնիսոսի տօնախմբութիւնները: Հոս Բագոսի զուարճատօնը կը պահպանէր իր վայրենի գեղեցկութիւնը: Նոյնիսկ Աղեքսանդր Մակեդոնացիի մայրը՝ Օլիմպիա ինքզինք կը նուիրէ զուարճատօնին եւ իր շքեղ հանդերձով բագոսատօնին ժամանակ «չարմած է փիլիպոսի (Ա. Մակեդոնացիի հայրը) սիրտը»:

«ԲԱԳՈՍՈՒՀԻՆԵՐ»Ը ԱՐՏԱՇԱՏԻ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

Հին հայկական թատրոնի գոյութեան մասին առաջին հաւաստի տեղեկութիւնը կը հաղորդէ Պլուտարքոս: Ք. Ա. 53ին Արտաշատի մէջ բեմադրուած է Եւրիպիդէսի «Բագոսուհիներ»ը: Ասիկա, անշուշտ, չի նշանակեր, թէ անկէ առաջ թատերական կեանք գոյութիւն ունեցած չէ Հայաստանի մէջ: Պատմագիրներ կը յիշատակեն Տիգրանակերտի թատրոնը 70ին, Ք. Ա.: Իսկ անկէ առաջ ալ թատրոն գոյութիւն ունեցած է Արտաշատի մէջ: Սակայն մասնագէտները իբրեւ վաւերական փաստ նկատի կ'առնեն 53 թուականը, երբ բեմադրուեցաւ «Բագոսուհիները»:

Արդ, ի՞նչ պարագաներու տակ բեմադրուած է թատերախաղը: Արտաւազդ Բ. գահ բարձրացած է Ք. Ա. 55ին: Ճիշդ է, որ իր հայրը՝ Տիգրան Մեծ զաւկին ժառանգութիւն ձգած էր լայնածաւալ երկիր մը, բայց ինչպէս նկատել տուած է ան՝ «սատուածները Հայոց բախտին առնը ձգած են առանց երդիքի»: Առաջին օրէն իսկ աննպաստ կացութիւն մը ստեղծուեցաւ Արտաւազդի համար: Լարուած էին Հռոմէացիներու եւ Պարթեւներու յարաբերութիւնները: Երկու Պետութիւններն ալ նուաճողական ախորժակներ ունէին Հայաստանի նկատմամբ: Հայաստան կը նկատուէր Հռոմի դաշնակիցն ու բարեկամը: Սակայն Արտաւազդ պարտաւոր էր նկատի առնել Պարթեւները, որ Հայաստանի դրացի էին: Շուտով Հռոմ պատերազմ յայտարարեց Պարթեւներու դէմ եւ Զօր. Կրասոս Միջագետք արշաւեց: Զօրավարը լիրբ պահանջներ ներկայացուց Հայոց թագաւորին: Արտաւազդ պատշաճ դիւանագիտութեամբ մերժեց զայն եւ, ապաւինելով իր լեռնաշխարհի զօրութեան, փորձեց հեռու մնալ երկու հսկաներու բախումէն: Բայց Պարթեւները, իրենց թիկունքը ապահովելու համար, յարձակեցան Հայաստանի վրայ: Արտաւազդ, Հայոց աշխարհի խաղաղութիւնը վտանգի տակ չդնելու համար, լեզու գտաւ Որոդէս թագաւորին հետ:

ՀԱՅՐԵՆԻՔՍ

— 15 ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ —

ԼՈՒՍԱՒԱՆ – ՉԱՐԵՆՑԱՒԱՆ

Հոս այցելեցինք հաստոցներու գործատունը: Քաղաքը յայտնապէս նոր աւանի երեւոյթ ունի: Լրացած շէնքերու կողքին, ամէն կողմ կիսաւարտ եւ նոր սկսած շինութիւններ:

Հպարտութեամբ այցելեցինք գործատունը, դիտելով մեքենաները, մանաւանդ ալէզէօզ խւնեվերսէլը իր պատկառելի կերպարանքով:

Օդը միշտ տաք է եւ այցելութենէն ետք, հայկական աւանդական հիւրասիրութեամբ, մեզի զովացուցիչներ կը հրամցնեն:

ԴԻԼԻՋԱՆ – ԿԻՐՈՎԱԿԱՆ

Սեւանի ճամբով եւ Սեւանը մեր աջին, ու Աղթամար ճաշարանն ալ ձախին, կ'երթանք Ծովագիւղ ուր ծնած է Մուրացան: Ճամբան կը հանդիպինք քանի մը գիւղերու որու բնակիչները, կ'ըսեն մեզի, մալականներ են, ծագումով Ռուս որոնք մերժած ըլլալով ընդունիլ ցարին առաջարկը՝ օրթոտոքս դառնալու, աքսորուած են հոս: Յետագային ալ թէեւ արտօնութիւն ստացած են ետ դառնալու, բայց նախընտրած են Հայաստան մնալ:

Դիլիջանը Հայաստանի ամէնէն կանաչ եւ գեղեցիկ անտառն է: Սեւանէն Դիլիջան ճամբան դարձդարձիկ է եւ զառիթափ, վտանգաւոր ըլլալու աստիճան: Մեր առաջնորդը կ'ըսէ մեզի թէ շուտով Սեւանէն Դիլիջան փապուղի մը պիտի բացուի, դիւրացնելով երթեւեկը: Տեսարանը շատ հմայիչ է, բայց ձմեռուան համար, իսկապէս վտանգաւոր է ճամբան:

Կը հասնինք Դիլիջան, խոշորկեկ աւան մը շրջապատուած ծառերով, ցրուած տուներ, ճամբու եզերքին կան նորաշէն շէնքեր բայց դեռ հիներու թիւը կը գերազանցէ: Հանգչելու համար շատ յարմար ու առողջապահական տեղ է Դիլիջանը:

Ապա ճամբայ կ'ելլենք դէպի Կիրովական: Տաքը հեղձուցիչ է ու մեր ծարաւը յագեցնելու համար տեղացիք մեզի ցոյց կուտան պաղ ցայտաղբիւր մը: Քաղաքի կեդրոնը կան երեք գեղեցիկ շէնքեր՝ «Գուգարք» պանդոկը, կուսակցութեան կեդրոնատեղին եւ քաղաքապետարանը: «Գուգարք» անունը գիս 58 տարիներ ետ կը տանի երբ կը սորվէինք հայերէն, դասագրութիւն, Թուաբանութիւն եւ ձայնագրութիւն ու Հայաստանի աշխարհագրութիւն՝ Բարձր Հայք, Վասպուրական, Գուգարք, որ այսօր յարութիւն կ'առնէ մինչեւ որ կարենանք փրկել դեռ գերի մեր հողերը:

Հոս ալ կ'այցելենք Կիրովականի Նահատակաց յուշարձանը, որ շատ տպաւորիչ է: Հոս ալ մշտնջենական բոցը կը պլպլայ եւ եկող սերունդներուն յորդոր կը կարդայ: Ապա մեզ կ'առաջնորդեն արուեստական մետաքսի գործատունը:

Շատերու ծանօթ է որ Կիրովական եւ Պանեէօ զուգորդուած քաղաքներ են եւ ես ալ մաս կը կազմեմ Պանեէօի զուգորդման այդ կոմիտէին ու այդ պատճառով գացի քաղաքապետարանը, տեսնելու համար քաղաքապետը ընկ. Գրիգորեանն ու ճարտարապետ Քոչեանը: Յետոյ միացայ խումբին ու վերադարձանք Երեւան:

ՕՇԱԿԱՆ

Մեր բոլորիս սրբազան ուխտատեղին, Ս. Մեսրոպին յաւիտենական կայանը: Կը հասնինք սալարկուած բակը եկեղեցւոյ, որու կարմիր կամարին արտաքին մասին կը կարդանք սա տողերը.—

«Ողորմութեամբ Աստուծոյ
Սրբազնակատար Հայրապետ
Ամենայն Հայոց Տ. Տ. Գէորգ Դ. Կաթողիկոս, վերակառոյց ի հիմանց զայս Օշական գեղջս եւ զդամբարան սրբոյն Մեսրոպայ որ ի սմա արօք Հայոց Ռուսաստան է յամի 1879 եւ Հայոց ՌՅԻԹ»:

Իսկ Մեսրոպի գերեզմանին մուտքին կը կարդանք.— «Սկիզբն դպրութեան Հայոց եղեւ սկիզբն Մեծի գիտութեան եւ անպայման ուրախութեան: Որպէս մեծ է տեղոյն ճան զմարմին, այնպէս մեծ է տեսութիւն մտաց ճան զմարմնոց: Եղիցի լոյս եւ եղեւ լոյս»:

Օշականի եկեղեցին ունի հայրենանուէր քահանայ մը, որ ճիշդ տիպարն է մեր աւանդական քահանային: Եկող – գացող ուխտաւորներուն հակիրճ պատմականը կ'ընէ Հայոց, ապա կ'առաջնորդէ Մաշտոցի շիրիմին: Եկեղեցիին ներքեւ, հսկայ դամբանաքար մը, եւ մոմերու մուխին մէջ կորսուած չորս պատեր: Ամէն կողմ՝ Ա. Բ. Գ...:

Կրկին կը բարձրանանք աղօթատեղին, ուր գիւղացի մը իր փոքրիկը կը բերէ մկրտելու, մեր խումբի մէկ անդամէն կնքահայրութիւն կը խնդրուի, ու կը կատարուի մկրտութիւնը:

Ու անգամ մը եւս, կը բռնենք Երեւանի ճամբան:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(5 – Շար.)

Պարթեւներն ու Հայերը դաշինք կնքեցին: Բարեկամութիւնը աւելի ամուր դարձնելու նպատակով Արտաւազդ իր քոյրը (Նանէ) կնութեան կուտայ Որոդէսի զաւկին՝ արքայազն Բակուրի: Հարսանեկան տօնախմբութիւնները տեղի ունեցան Արտաշատի մէջ: Ճիշդ այդ օրերուն պարթեւ բանակը, Զօր. Սուրէնի ղեկավարութեամբ, Խառան քաղաքին մօտ պարտութեան կը մատնէ հռոմէական բանակը եւ կը սպաննէ Կրասոս զօրավարը: Ճակատամարտը տեղի կ'ունենայ Ք. Ա. 53ին, Յունիս 9ին: Պարթեւ զօրավարը կը կտրէ Կրասոսի գլուխը եւ իբրեւ յաղթութեան նշան կ'ուղարկէ Տիգրոն՝ Որոդէսի: Սակայն այդ օրերուն Որոդէս կը գտնուէր Արտաշատ: Կրասոսի գլուխը բերող Պարթեւներու զօրախումբը Տիգրոնէն անմիջապէս կ'ուղղուի դէպի Արտաշատ: Խառան–Տիգրոն–Արտաշատ ճամբան հեծեալ զօրականները կը կտրեն 5–6 օրէն: Անոնք Արտաշատ կը հասնին Ք. Ա. 53ին, Յունիս 15ին:

Հռոմի պարտութիւնը համաժողովրդական տօնախմբութեան վերածելու նպատակով Արտաւազդ կը ծրագրէ ներկայացնել Եւրիպիդէսի «Բաքոսուհիները»: Յոյն դերասաններ գործի կը լծուին: Արտաւազդ կը վերափոխէ տռամին վերջին գործողութիւնը: Ասիկա նման էր «Համլէթ»ի այն տեսարանին, երբ Համլէթ դերասանները կը նախապատրաստէ իր հօր սպանութիւնը ներկայացնող տեսարանին: Բնականաբար կարելի չէ ըսել, թէ չարագրական եւ բեմադրական ինչ աշխատանք կատարած է ան՝ Թեբէ քաղաքի բաքոսուհիներու արարքները յարմարցնելով Արեւելքցիներու տարած յաղթանակին՝ Հռոմի դէմ: Պահպանուած է միայն Արտաւազդի ձեւափոխած մէկ քառատողը:

Արտաշատի Թատրոնին մէջ կը ներկայացուի Թատերախաղը: Հոն ներկայ են պարթեւ Թագաւորը, Արտաւազդ, արքայազն Բակուրն ու արքայադուստր Նանէն: Խաղի այն հատուածին, ուր բաքոսուհի Ագաւէ բեմ կ'ելլէ եւ իր ցուպին ծայրէն ցոյց կուտայ Թեբէի Թագաւոր Պենթէոսի արիւնոտ գլուխը, Թատրոնէն ներս կը մտնեն զօրականները եւ հռոմէացի գոռոզ զօրավարին գլուխը կը նետեն բեմ: Դերասան Եասօ կը վերցնէ Կրասոսի գլուխը եւ կ'արտասանէ·

Ահա լեռներէն մենք պալատ բերինք
Նոր սպաննուած զուարակ մը·
Օ՛հ, ինչ հիանալի ո՛րս···

Ներկաները ուրախ բացագանչութեամբ կը դիմաւորեն այդ լուրը:

Թատերախաղը բեմադրուած է յունարէն: Սակայն վերոյիշեալ հատուածն ու առանձին բաժիններ խաղացուած են հայերէն եւ պարթեւերէն լեզուներով:

Հ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

ՔՆՆԱԽՈՅԶ ՊԱՏՄԱԲԱՆԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Որքան ալ տարօրինակ ըլլայ, Ագոնցի մէկ ուրիշ կարծիքը, որ ակնյայտնի թիւրիմացութիւն է, ընդունուած է անվերապահ կերպով եւ մեկնակէտ դարձած մեր պատմութեան կարեւոր հատուածին աղաւաղումին համար:

Ըսինք, որ 387ին բռնակալ Պարսկաստանն ու Բիւզանդիոնը երկու մասի բաժնած էին Հայաստանը: Ագոնց անդրադառնալով այս բաժանումին, փորձած է ցոյց տալ երկրին աշխարհագրական վիճակը: Ասոր համար ան մեկնակէտ ունեցած է Փաւստոս Բիւզանդի հռետորական մէկ խօսքը, ըստ որուն բաժանումէն ետք ալ Հայաստանէն «բազում գաւառք կրծեալք հատեալք այսր անդր», այսինքն՝ Պարսկաստան եւ Բիւզանդիոն հոսկէ – հոնկէ փրցուցին, կտրեցին բազմաթիւ գաւառներ: Բացառապէս այս յայտարարութեան հիման վրայ Ագոնց կը գտնէր, որ 387ին Հայաստանէն խլուած եւ Ագուանքին յանձնուած պէտք է ըլլան Ուտիք եւ Արցախ նահանգները, Վիրքին՝ Գուգարքը: Բայց ինչո՞ւ Ագուանքին ու Վիրքին: Եթէ խլողը Պարսկաստանն էր, այն էր որ պիտի իւրացնէր այդ նահանգները: Բայց ինչո՞ւ Ուտիքը, նաեւ Արցախը, նաեւ Գուգարքը: Եթէ հարցը շարունակենք, ինչո՞ւ միայն ասոնք: Չէ՞ որ Փաւստոսի յայտարարութեամբ դժուար է պատասխանել այս հարցերուն: Իսկ Ագոնց եւ զայն կրկնողները ոչ մէկ ուրիշ կռուան չեն բերեր իրենց տեսակէտը հաստատելու համար···

Ագոնցի համար ասիկա թերեւս պատահական թիւրիմացութիւն էր, որ ան անպայման կը սրբագրէր, եթէ առիթ ունենար վերստին քննելու այդ հարցը: Մինչդեռ կրկնողները դեռ կը շարունակեն զարգացնել սխալը: Օրինակ, Ս. Տ. Երեմեան այնքան շօշափելի ձեւով կը պատկերացնէ Փաւստոսի յայտարարութիւնը, որ նոյնիսկ անջատուած հողերուն տարածութիւնն ալ կը ճշդէ տեղ մը 110 հազար եւ ուրիշ տեղ մըն ալ 103·857 քառ. քիլմ. սահմանելով (Հայաստան ըստ «Աշխարհացոյց»ի, Երեւան, 1963):

Մինչդեռ դէպքերու ժամանակակից Կորիւնի, Եղիշէի, պատմահայր Խորենացիի գործերը եւ ուրիշ աղբիւրներ միանգամայն ուրիշ պատկեր կը ներկայացնեն: Պարսկաստան իրեն բաժին հասած Հայաստանէն ոչ միայն գաւառներ չի բաժներ, այլ, ընդհակառակն, ամէն կերպ կ'աշխատի սիրաշահիլ Հայերը՝ դէպքերուն պատճառով տուժած նախարարներուն խոստանալով արքունի սեփականութենէ հողեր եւ գանձեր տալ: Խորենացի կը մէջբերէ արքայից արքային եւ Հայերուն միջեւ հաստատուած վաւերական նամակագրութիւնը: Եւ, վերջապէս, պահպանուած են, ու Ագոնց ինքն ալ իր գիրքին մէջ հանգամանօրէն կը ներկայացնէ Հայոց գահնամակը (նախարարական տուներու դիրքն ու պատիւը ճշդող ցանկը) եւ Զօրանամակը, առաջինը ստեղծուած 422–428ին, Հայաստանի վերջին Արշակունի Թագաւոր Արտաշէսի օրով, Սահակ Պարթեւ կաթողիկոսի ձեռքով, երկրորդը՝ կազմուած Գահնամակի հիման վրայ, անկէ քանի մը տարի ետք: Երկու անառարկելի փաստաթուղթերուն մէջ ալ վերոյիշեալ նահանգներն ու անոնց տէրերը յիշուած են Հայաստանի կազմին մէջ:

Կը կրկնենք, որ ասիկա պատահական այն թիւրիմացութիւններէն է, որ կրնայ ստեղծուիլ նոր եւ համարձակ խօսք ըսող ամէն գիտնականի գրչով: Զայն կրկնողներն են, որ թիւրիմացութիւնը շարունակելով եւ զարգացնելով՝ հասցուցած են անհեթեթութեան:

Իսկ Ագոնց չէր կրկներ ուրիշները: Անոր աչքին հեղինակութիւնները արժանի էին յարգանքի, բայց ոչ կոյր պաշտամունքի: Ան կը ճանչնար միայն մէկ գերագոյն ճշմարտութիւն՝ պատմական իրականութեան արդար պատկերը:

Ագոնց իր մեծ գործերը վերհրատարակելու երջանկութիւնը չունեցաւ, որպէսզի տեսնէինք, թէ ի՞նչպէս կը սրբագրէր մասնակի թիւրիմացութիւններ, ի՞նչ ձեւով կը բիւրեղացնէր իր տեսակէտները եւ թէ վերջապէս՝ իր շողշողուն լեզուն աւելի կը զարդարուէր Սիւնեցիի լեզուով: Մնացած են վերամշակուած քանի մը փոքր գործեր, որոնց մէջ «Բագրատունեաց փառքը» շքեղ աշխատութիւնը: Անոր առանցքն ու էութիւնը ամէնէն փառաւոր նախարարական տոհմերէն մէկուն պատմութիւնն է՝ լեցուն հերոսութիւններով եւ հայրենաշէն գործերով: Պատմաբանը քայլ առ քայլ ցոյց կուտայ Բագրատունեաց տոհմի սպարապետներուն ջանքերը՝ ապահովելու Հայ ժողովուրդին միաձոյլ միասնականութիւնը: Ագոնցի համար «ճշմարիտ հայրենասիրութիւնն ուրիշ նպատակ չունի, եթէ ոչ ապահովել հայրենիքին այնպիսի պայմաններ, որ ան կարողանայ զարգանալ ազատօրէն եւ իր բաժին ծաղիկը բերի համամարդկային քաղաքակրթութեան փնջին»:

Ագոնցի կարծիքով՝ Բագրատունեաց Պայազատներու ամէնէն մեծ արժանիքն եղաւ այն, որ դեռ միջնադարուն անոնք փորձեցին կայուն հիմերու վրայ դնել համակովկասեան միութիւնը: «Բագրատունի կորովի գործիչներն էին, որ հարթեցին, պատրաստեցին այն հողը, որի վրայ իրաւ կարող էին բողբոջել կովկասեան եղբայրակցութեան սերմերը»: Սակայն Ագոնց, միեւնոյն ատեն, շատ լաւ կը տեսնէ ձգտումներուն եւ իրականութեան միջեւ գոյութիւն ունեցող հակասութիւնը: Եւ ան շատ իրաւացի է, երբ պատմական փաստերու եւ դարձդարձիկ իրողութիւններու հիման վրայ կ'եզրակացնէ, թէ Բագրատունիներու ծրագիրները չէին կրնար յաղթահարել Կովկասեան ազգերու իշխանաւորներուն կեդրոնախոյս ձգտումները, որոնք շատ աւելի անյաղթահարելի կը դառնային, երբ նկատի առնուի եկուոր բռնակալներու հարուածները եւ տեղացի աւատապետներուն անմէջ Թագեր բաշխելու ճամբով իրարու դէմ հանելու հին եւ փորձուած եղանակը:

«Բագրատունեաց փառքը» գործին եզրափակիչ տողերուն մէկ մասը շատ լաւ կը պատկերացնէ միջնադարեան իրականութիւնը. « ··· կրօնական եւ ֆէոդալական խրամատները, որ ինքնին բարեբաստիկ չեն պետական խոշոր կազմակերպութեանց, դառնում են որոշ պայմաններում պայթուցիկ նիւթ ամէն մի հաւաքական գործի համար: Բիւզանդ եւ արաբ յօշոտիչ քաղաքականութիւնը բորբոքեց կրքերը, խրախուսեց ինքնիշխանութեան անջատիչ տենչերը եւ ցրեց դարաւոր ճիգերի արդիւնքը՝ խափանելով գլուխ բերել քաղաքական մեծ շէնքը: Այն թագերը եւ կիսաթագերը, որ ամիրապետները բաշխում էին Բագրատունի թէ այլ իշխաններին, եւ կայսրերն էլ օծում էին, իրապէս ուրիշ խորհուրդ չունէին, քան արգիլել, խանգարել իսկական թագի երեւումը: Թագերը դարձան անջատ ուղիների գլխաքարեր»:

Կարելի՞ է հաւատալ, որ այս իրատեսութեամբ գրուած տողերը կը պատկանին «Հող ու ջուր, վարժապետ, քահանայ, հաշտ կեանք, պետական հաւատարմութիւն, համերաշխ դրացիութիւն» կրաւորական երազի երբեմնի ջատագովին:

Բ. ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

ԱՌԱԾՆԻ

Բանի եկեղեցին շինեցիր, շինէ նաեւ խորանը: (Սպանական)

×

Սուրբերը կը ճանչցուին իրենց գործած հրաշքներով: (Ֆրանսական)

×

Լաւ գործերը գէշերը կը ջնջեն:
(Արաբական)

×

Լաւ գործերը աւազի վրայ են գրուած, իսկ գէշերը՝ ժայռի: (Լեհական)

×

Գործածութիւնը փայլ կուտայ մետաղին (Լատինական)

×

Վազող ջուրը երբեք չի նեխիր
(Չինական)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (65)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Եւ ականջին ի վար ծռելով, տխուր ժպիտով մը աւելցուց.

— Հապա ես այն ատեն ի՞նչ ըսեմ:

Այիշէ ուրախութեան եռանդը ճարպիկութեամբ ցասումի փոխեց եւ ըսաւ.

— Ո՛, դուն··· դուն սիրելիս մարտիրոս մըն ես··· իմ տառապանքիս քով եթէ գիտնայիր թէ որքան քու տառապանքդ ալ կը յիշեմ··· որովհետեւ քեզ կը սիրեմ··· չափազանց կը սիրեմ··· ինծի այնպէս կը թուի թէ հոգիս քու հոգիիդ միացած է եւ երբ դուն տառապիս ես ալ կը տառապիմ···

Աս ըսելով Այիշէ պարզմիտ Սուլթանուհին դրկին վրայ սեղմեց եւ դէմքը համբոյրներով ծածկեց:

— Կ'ուզե՞ս անգամ մը սենեկապանուհիս տեսնել, հարցուց Այիշէ պահ մը խորհելէ յետոյ:

— Այո, չափազանց հետաքրքիր եմ, պատասխանեց Հայրիէ անկեղծ շեշտով մը:

Այիշէ դէպի դուռը ուղղուեցաւ, բացաւ եւ գոչեց.

— Զէյնէ՛փ:

Տիգրան, միշտ Այիշէի մետաքսէ վարդագոյն շրջազգեստը հագած դրան առջեւ երեւցաւ:

— Զէյնէփ, կրկնեց հանըմը, նորին բարձրապատուութիւնը՝ Հայրիէ Սուլթանուհին բարեհաճեցաւ մինչեւ քեզի համար տեղ պատրաստելս քեզ իր քովը պահել, գնա աղջիկս առջեւը ծնրադրէ եւ ձեռքը համբուրէ:

Այս ըսելով, Այիշէ իր սուր ակնարկը Տիգրանի վրայ յառեց, ջանալով այդ վայրկեանին տախտին վրայ երկնցած դրդռիչ սրունքներով, մերկ թեւերով ու քակուած ոսկեգոյն մազերով դեղձան գեղեցկուհիին երիտասարդին վրայ թողած տպաւորութիւնը կռահել:

Սակայն երիտասարդը այդ պահուն Սուլթանուհիին գեղեցկութիւնը նշմարելու ի վիճակի չէր:

Իր զարմացած աչքերուն առջեւ ամէն ինչ երազային ուրուացուցութիւն մը կը ստանային:

Տարօրինակ տեսարաններու այդ յեղակարծ փոփոխութիւնը որ հազիւ քանը – չորս ժամուան մէջ իրարու ետեւէ այնքան արագութեամբ իրար յաջորդած էին, այլեւս իրմէ իրենց գեղեցկութեան զգացումը անգամ խլած էին:

Որովհետեւ այդ տեսարաններուն գեղեցկութիւնը զուգահեռաբար եւ միեւնոյն ատեն դէպի իր վտանգաւորութիւնը կ'ընթանար:

Տիգրան ինքզինքը երազի մը մէջ կը կարծէր, ատոր համար Այիշէի թելադրութեան վրայ յառաջանալու չյանդգնեցաւ:

— Եկուր նայիմ, մօտեցիր, ըսաւ Սուլթանուհին անուշ եւ ներդաշնակ ձայնով մը:

— Ներեցէք իրեն էֆէնտիմ, փութաց աւելցնել Այիշէ, ձեր բարձրապատուութեանը առջեւ գտնուելու պատիւը զինքը երկչոտ կը դարձնէ:

— Մօտեցիր, մօտեցիր, շարունակեց Հայրիէ բարութեամբ ժպտելով եւ սպիտակ ձեռքը համբուրելու համար Տիգրանի երկարելով:

Տիգրան այլեւս տատամսելու ժամանակ չունէր: Հոգւոյն մնացորդ ամբողջ ուժը ոտքերուն վրայ կեդրոնացուց եւ խարտեաշ Սուլթանուհիին մօտենալով առջեւը ծունկի եկաւ ու ձեռքը բռնելով շրթներուն տարաւ:

Այդ համբոյրէն Տիգրանի նախանձոտ տիրուհին սարսռաց:

Այսուհանդերձ Այիշէ տկարութեան մը պատճառաւ վտանգը մոռցող կիներէն չէր:

Տիգրանի դարձաւ եւ անուշ ժպիտով մը ըսաւ.

— Նորին բարձրապատուութիւնը՝ վսեմափայլ փաշային ծայրայեղ բարեացակամութենէն պիտի փրկէ քեզ:

Սուլթանուհին ձեռքի շարժումով մը կարծեցեալ աղջիկը վեր վերցուց եւ անոր դէմքը դիտեց:

Երիտասարդ Հայուն խիտ դիմագիծերով այդ յատկանշական գեղեցկութիւնը սկսաւ իր վրայ տարօրինակ տպաւորութիւն մը գործել: Իր առջեւը ամօթխած աղջնակի մը պարզ դէմքը չէր տեսներ, որուն տարիքը պէտք չէր տասնեւութն անցած ըլլար: Այդ դէմքը հոգւոյն խորը կը դրոշմուէր եւ այդ դրոշմումը կը զգար: Մարդ պիտի կրնար ըսել թէ՝ եթէ նոյնիսկ ան կռահած չէր, այսուհանդերձ զգացած էր թէ իր առջեւը այր մը կը գտնուի:

« Մարդկային հոգին տարօրինակ իմացողականութիւններ ունի որոնցմէ յաճախ ինքն անգամ կը խռովի: Կրնայ տեսածէն բոլորովին տարբեր բան մը զգալ, կամ զգացածէն բոլորովին տարբեր բան մը տեսնել:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ
ՏՈՔԹ. Ա. ԱԲԳԱՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Պանեէօ–Քաշանի Հ. Յ. Դ. Նոր Սեբաստիոյ Մուրատ խումբը 50 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի:

×

Այրի Տիկին Քնարիկ Մուրատեան եւ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Ֆորէսթիէ եւ Տիկին Անահիտ Մուրատեան 100 ֆր. կը նուիրեն Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 ֆր. «Յառաջ»ի:

ՏԷՍԻՆԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

Մարսէյլէն «Զօմակա՛ն» մը 50 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի միջոցաւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Քանէն Տիկին Զ. Նշանեան 20 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի Հայկ Ջրուանդեանի *մահուան առթիւ:*

Հրանոյշ եւ Արաքսի Գազազեան 50 ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի կայանին Հայկ Ջրուանդեանի *մահուան առթիւ:*

×

Արմէն Տապաղեան ընտանիքը կը նուիրէ 50 ֆր. Կապոյտ Խաչին, 50 Կարմիր Խաչին, փոխան ծաղկեպսակի Հ. Ջրուանդեանի *մահուան առթիւ:*

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ, պատարագ կը մատուցուի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացաւ Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգարարձութեան ձեռամբ 100 ֆր. զոր նուիրած է Տիկ. Կիւլիմիա Ճինպաշեան իր սիրելի քրոջ՝ Տիկին Բերրոն Մարտիրոսեանի մահուան քառասունքին տխուր առթիւ:

×

Կապ. Խաչի Տէսինի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Շահ. Օհանեանի եւ Ա. Օհանեանի զաւակներու մկրտութեան առթիւ 70 ֆր., ի նպաստ դպրոցին:

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, Շաբաթ (9 Հոկտ.) երեկոյեան ժամը 8,30ին, ղպրոցին սրահը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, Հոկտ. 9 Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, Ահարոնեան ակումբը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի *կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները նոր ակումբին մէջ, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով:*

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ժողովը Երեքշաբթի 12 Հոկտ. ժամը ճիշդ 9ին Մշակոյթի Տուն:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն Մօռիսի իր բոլոր ընկերները, 15 Հոկտ. Ուրբաթ ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ

կը կազմակերպէ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ ՄԸ

9 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ սրահին մէջ
17 Ռիւ Պլէօ

նուիրուած՝

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ
Թարգմանութեանց (Հ. Սէրէնկիւլեան մրցանակ)

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ
(Գ. Մելիտինեցի մրցանակ)

Կը նախագահէ՝ Մէթր ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ
(Նախագահ Հ. Սէրէնկիւլեան մրցանակի)

Կը խօսին՝ Թարգմանիչներ
ԼԻՒՔ ԱՆՏՐԷ ՄԱՐՍԷԼ եւ Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

Ընթերցումներ (հայերէն եւ ֆրանսերէն) երկու բանաստեղծներու քերթուածներէն

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՃՇԴՈՒՄ

Դաւաայի Հայրենկ. Միութեան եղած նուէրը՝ Տէր–Ակոբեան ընտանիք Ստեփան 100 ֆրանք, տղան Գրիգոր 50, Ոսկիան Ծերուկեան 50 ֆր.:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Դանիէլ Թրէյար, (ծնեալ Տօլտուրեան) կը փնտռէ իր հօր՝ Արմենակ Տօլտուրեանի, որ մեռած է Փետր. 26ին ազգականները: Ողբացեալը Սվազցի էր, շուրջ 70 տարեկան: Ընտանիքը կորսնցուցած է աքսորին, ինք ազատած ու Սելանիկ անցած, ապա Ֆրանսա եկած 1926ին: Ազգականներ ունէր (մօրեղբայր, հօրեղբայր կամ զարմիկ) Մարսէյլի շրջանը:

Աղջիկը կը յուսայ որ ողջ են եւ կ'ուզէ զիրենք գտնել: Իր հասցէն՝

Madame D. Treillard
1, Carrefour de l'Europe, ap. 27
71 - MACON

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ — ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոկտեմբեր 10, Կիրակի ժամը 16,30էն
կէս գիշեր

Salle des Fêtes de Sevran
Մարզադաշտին դիմաց:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ճՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
— ՍՈՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ —
ՆՈՒԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ATTRACTIONS — BAL BUFFET — BAR

Հաղորդակցութեան միջոց.— *Օթոպիւս 147 Ա, էկլիզ տը Փանթէնէն, իջնել Կառ տը Սեւրան կամ կառախումբ Կառ տիւ Նոռէն՝ իջնել Սեւրան:*

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ
ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

26, Rue Troyon — SEVRES

Հինգշաբթի օրուան դասընթացքներ Փարիզի եւ արուարձաններու փոքրիկներուն համար՝
7էն 12 ՏԱՐԵԿԱՆ

Տղաքը կը փոխադրուին օթոքառով ամբողջ օրուան համար
Տեղեկութեանց համար հեռաձայնել
508-80-46

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԵՒՐԱՆ

Հայերէնի դասընթացքները տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի ժամը 5էն 6ուկէս (Ա. մաս) եւ 6ուկէսէն 8 (Բ. մաս), 10, Ռիւ Լիւսիէն Սփորթիս, Սեւրան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՐԻՆ
1550 ՖՐԱՆՔԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Բնակութիւն եւ նախաճաշ Երեւանի այն պանդոկին մէջ, որ կը համապատասխանէ ընտրուած կարգին: Կամ թուրիսթ *կարգ, կամ Ա. կարգ, ԱՆԻ կամ ԱՐՄԵՆԻԱ պանդոկը, մէջն ըլլալով տեսարժան վայրերու այցելութիւնները եւ Մոսկուա բնակութիւնը երթալու ատեն:*

10, 15 եւ 20 օրուան ճամբորդութիւններ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՄԵԿՆՈՒՄՆԵՐ.—

6 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1971
22 Դեկտեմբեր, 1971
15 Յունուար 1972
25 Մարտ 1972

Մանրամասն գրքոյկը կրնաք ստանալ մեզմէ:

Արձանագրութիւն
Renseignements et inscriptions :

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

SONIA COUMRYANTZ
TRIM VOYAGE
1, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 742-22-12
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
Messieurs SARKISSIAN et SEDEFIAN
agence de voyages **SEVAN**
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er — Téléphone : 62-03-44 et 64.09-4•
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

Chorale Arménienne de Paris

Direction A. BARTEVIAN

(Siège : 14, Rue Petit Paris (19e) — Téléph. : 208-99-22

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Ուսուցում հայ ժողովրդական եւ հոգեւոր երգերու եւ պատրաստութիւն համերգի
Երկսեռ երիտասարդութիւնը կը հրաւիրուի մասնակցիլ այս ազգօգուտ եւ գեղարուեստական միութեան, ուր պիտի գտնէ նաեւ ընկերական և ջերմ մթնոլորտ

Ներկայանալ Ուրբաթ իրիկունները ժամը 19–21
32, Rue de Trévise Ազգ. Տան Ա. յարկը

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ 12 Հոկտեմբեր Երեքշաբթի ժամը 15ին, Ազգ. Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ.— Պատգամաւորի ընտրութիւն եւ պարահանդէս:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Տէսինի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ 11 Հոկտ. Երկուշաբթի կէսօրէ յետոյ ժամը 2ին, ընկերուհի Զ. Հիւսեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի անդամական ընդհ. ժողովը 23 Հոկտեմբերին, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 16ին, ընկերուհի Ֆ. Գումրուեանի բնակարանը: Այս առթիւ վարչութիւնը կոչ կ'ընէ բոլոր անդամներուն, որ իրենց ներկայութեամբ յարգեն հրաւէրը: Կարեւոր օրակարգ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու տարեկան ցերեկոյթը Կիրակի 5 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմի:

×

Րաֆֆի Պետրոսեանի դաշնակի երեկոն Նոյեմբեր 17ին, Փարիզի մէջ, Սալ Կավօ:

×

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ. - Արծիւի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 6 ին, Փալէ տէ Քոնկրէ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 10 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 10 OCTOBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12237
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.237

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

2500-ԱՄԵԱԿ ԻՐԱՆԻ

Հոկտեմբեր 12էն 20 Աքեմենեան Հարըստութեան հնամենի մայրաքաղաք Պերսեպոլիսի մէջ կը տօնուի Պարսկական Կայսրութեան հիմնադրութեան 2500ամեակը:

Քսանեւհինգ դար առաջ էր, որ Մեծն Կիւրոս հիմը դրաւ Միջին Արեւելքի մեծ կայսրութեան, այն հողերուն վրայ, ուր ծաղկած էին Սումերի, Ելամի եւ Աքքատի հին քաղաքակրթութիւններն ու մշակոյթը:

Երկու ազգեր կարեւոր դիրք էին գրաւած Ասորեստանի սահմաններուն վրայ, Քրիստոսէ առաջ 9րդ դարուն: Մեդացիք՝ Կասպից ծովու հարաւը, Պարսիկները՝ Պարսից ծոցին հիւսիսը: Է. եւ Զ. դարերուն Պարսիկները ինկան Մեդացւոց իշխանութեան տակ, մասնաւորաբար Կիաքսարի օրով (633–584):

Կիւրոս, արիական աքեմենեան ցեղախումբին քաջարի պետը, ըմբոստութեան դրօշ պարզեց աժդահակի դէմ, թօթափեց Մեդացիներու լուծը եւ հռչակեց Պարսկաստանի անկախութիւնը:

Այդքանով չգոհացաւ Մեծն Կիւրոս, կայսրութեան վերածեց թագաւորութիւնը, իր մականին տակ առաւ բազմաթիւ ազգեր ու ցեղեր, գրաւելով ընդարձակ հողամասեր: Զինակցեցաւ Քաղդէացիներու եւ Եգիպտացիներու հետ: 546ին կըռուեցաւ Լիւդիոյ մեծահարուստ թագաւոր Կրեսոսի դէմ, զոր պարտութեան մատնեց: Յետոյ զէնքը դարձուց Քաղդէացիներուն դէմ ու գրաւեց Բաբելոնը՝ 539ին (Քրիստոսէ առաջ):

Հին դարերու աշխարհակալներու ատանդութիւնն էր սուրէ անցընել իրենց տիրապետութեան տակ ինկած ժողովուրդները: Կիւրոս մարդասիրական վերաբերում ցոյց տուաւ պարտեալներուն հանդէպ: Ազատ թողուց զանոնք իրենց կրօնքին, պաշտամունքին եւ ազգային աւանդութեանց մէջ:

Ասորեստանի թագաւոր Նաբուգոդոնոսոր Բաբելոն աքսորած էր Հրեաները, որոնք Միջագետքի անապատին եւ Տիգրիսի ու Եփրատի ափերուն վրայ կը տառապէին, երազելով վերադառնալ իրենց հայրենի Աւետեաց երկիրը: Մեծն Կիւրոս գերութենէ ազատեց եւ Պաղեստին վերադարձուց զանոնք:

Պերսեպոլիսի փառատօնը բացառիկ շըքեղութիւն պիտի ստանայ: Ամիսներէ ի վեր արտակարգ պատրաստութիւններ տեսնուած են հին մայրաքաղաքին մէջ, ուր կայսերական պալատին եւ յուշարձաններուն ցարդ կանգուն մնացած բեկորները զբօսաշրջիկներու հիացումին առարկայ են:

2500ամեակի հանդիսութիւններուն ներկայ պիտի ըլլան աշխարհի բոլոր երկիրներէն բազմաթիւ թագաւորներ, իշխաններ եւ հանրապետութեանց նախագահներ: Յիսուն շքեղ վրաններ տնկուած են հանդիսավայրին վրայ: Իւրաքանչիւր վըրան ունի երկու ննջասենեակ, մէկ հիւրասրահ, երկու բաղնիք եւ գրասենեակ մը՝ օժտուած հեռաձայնի, ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի գործիքներով: Վրանաքաղաքին մէջ պիտի բնակին պաշտօնական հիւրերը:

Հազարաւոր այցելուներու համար կառուցուած են պանդոկներ, ամէն յարմարութիւններով: Արդիական քաղաք մը ծաղկած է պատմական մայրաքաղաքի ստորոտը: Նոր ճամբաներ բացուած են Շիրազէն Պերսեպոլիս:

Ֆրանսական հեռատեսիլը մենաշնորհ ստացած է ամբողջ Եւրոպայի համար արձանագրելու եւ ցուցադրելու գունաւոր պատկերներն ու հանդիսութեանց բոլոր մանրամասնութիւնը:

Շատ ճոխ է յայտագիրը: Նախատեսուած է այցելութիւն Կիւրոսի դամբարանին, զինուորական տողանցք, ժողովըրդական երաժշտութիւն, պար ու երգ եւ այլ խրախճանքներ:

Պերսեպոլիսի աւերակներուն մէջ «ձայնի եւ լոյսի» ներկայացման համար օգտագործուած են 572 լուսարձակներ եւ հարիւր քիլոմեթր երկարութեամբ ելեկտրական թելեր:

Կազմակերպիչները ո՛չ մէկ ջանք ու ծախք խնայած են՝ Իրանի 2500ամեակը դարձնելու համար հազարումէկ գիշերներու յիշեցնող եւ Մեծն Կիւրոսի յիշատակին արժանի հրաշապատում փառատօն մը:

ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԱՊԱՆ ԵՒ ՇՈՒՄԱՆ ՓԵՔԻՆ ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ

Չին պատուիրակութիւնը Փարիզ վերադարձաւ, աւարտելէ ետք դաւառի շըրջապտոյտը:

Շարաթավերջին Փայ Հիանկ – Քուօ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Նախարարապետին հետ, ապա ներկայ գտնուեցաւ պատուիրակութեան ի պատիւ տրուած ճաշին Քէ տ'Օրսէի մէջ:

Չինաստանի Արտաքին Առեւտուրի նախարարը, որ, ինչպէս յայտնի է, կը գըլխաւորէ Ֆրանսա այցելող չին պատուիրակութիւնը, նկատել տուաւ Շապան Տելմասի, թէ երկու երկիրներն ալ հասարակաց տեսակէտներ ունին միջազգային բազմաթիւ հարցերու նկատմամբ: Նկատել տուաւ նոյնպէս, թէ Ֆրանսա եւ Չինաստան իրենց քաղաքականութիւնը հիմնած են «ազգային անկախութեան» սկըզբունքին վրայ: Հակառակ ընկերային դըրութեանց տարբերութեան, Փան Հիանկ-Քուօ մեծ համակրութիւն նշմարած է իրենց հանդէպ Ֆրանսացի ժողովուրդին կողմէ: Չին նախարարին կարծիքով երկու երկիրներու յարաբերութիւնները կրնան զարգանալ, յատկապէս տնտեսական եւ մշակութային մարզերու մէջ:

Նախարարապետին հետ իր ունեցած խօսակցութեան պահուն Փայ Հիանկ-Քուօ Չինաստան այցելելու հրաւէր ուղղեց Շապան Տելմասի եւ Շումանի: Նախապէս նոյնիմաստ հրաւէր ուղղած էր Ելմտական նախարարին եւս:

Այսուհանդերձ այցելութեան թուական չէ ճշդուած:

Պաշտօնական ճաշի ընթացքին Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը, իր կարգին, խօսեցաւ երկու երկիրներու յարաբերութեանց մասին: Փարիզ եւս կը փափաքի զարգացնել այդ յարաբերութիւնները:

Չինացիք, համաձայն Շումանի, լաւապէս ըմբռնած են Ֆրանսայի դիրքը Հասարակաց Շուկայի կապակցութեամբ: Չին պատուիրակութիւնը մեծապէս գոհացած է, երբ Շուման նկատել տուած է, թէ Ֆրանսա Հասարակաց Շուկայի զօրացման եւ ընդլայնման ճամբով կ'ուզէ Եւրոպայի քաղաքականութեան անկախութիւնը ապահովել՝ մերժելով որեւէ գերազանցութիւն:

Շուման յիշեցուց նաեւ Ֆրանսայի դիրքը ՄԱԿի Չինաստանի անդամակցութեան նկատմամբ: Փարիզ Ալպանիոյ բանաձեւին ի նպաստ պիտի քուէարկէ, այլ խօսքով համաձայն է, որ Համայնավար Չինաստան ընդունուի ՄԱԿի մէջ, իսկ Ֆորմոզ կորսնցնէ իր աթոռը հոն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ հակադարձ միջոցներու ձեռնարկեց եւ 18 բրիտանացի անձնաւորութիւններ «անբաղձալի» համարեցաւ Մոսկուայի մէջ: Այս 18 հոգիներու մէջ են չորս դիւանագէտ, մէկ առեւտրական եւ տասը բրիտանացի պաշտօնեայ Մոսկուայի անգլիական դեսպանատունէն: Երեք ուրիշ Անգլիացիներու ալ մուտքի վիզան մերժուած է: Միւս կողմէ Մոսկուա ջնջեց նաեւ Արտաքին նախարար Հիւմի այցելութիւնը, զոր անբաղձալի կը նկատէ խորհրդային – անգլիական յարաբերութեանց այս վատթար պայմաններու ընթացքին:

ՄԵԹՐՈՅԻ գործադուլը կրնար վերջանալ Երկուշաբթի եթէ Շաբաթ օրուան բանակցութիւնները արդիւնք մը տային: Ուրբաթ օր եւ գիշեր եօթը ժամ տեւած էին խօսակցութիւնները, բայց ո՛չ մէկ կարգադրութիւն եղած էր. Սէ. Ժէ. Թէ.ն նոյնիսկ կարծրացուցած էր իր դիրքը: Մինչ այդ Փարիզցին ջղայնացած, յոգնած կը քալէ:

ՍՈՖԻԱՅԻ մէջ Հոկտեմբեր 4, 5 եւ 6ին գումարուեցաւ Պուլկարիոյ Համայնավար կուսակցութեան ընդհ. ժողովը: Կեդր. Կոմիտէի անդամակցութենէն դուրս հանուեցաւ Սոլաքով, որ Յուլիսին պաշտօնազրկուած էր Ներքին նախարարի իր պաշտօնէն: Սոլաքով արտաքսուած է Կեդր. Կոմիտէէն, որովհետեւ «ծանր սըխալներ գործած է եւ ցոյց տուած կառավարման այնպիսի եղանակ մը, որ չի համապատասխաներ կուսակցութեան սկըզբունքներուն»: Սոլաքով ուղղափառ մարքսեան էր եւ իր կառավարման եղանակը կը նկատուէր ստալինական:

ԻՍՐԱՅԷԼԷՆ արտաքսուած են 18 «սեւ Հրեաներ» որոնք Ամերիկայէն Թել Ավիվ եկած էին; Երբ օդանաւը իջած է իրաւունք չեն ունեցած Իսրայէլ մտնելու եւ ուրիշ օդանաւով մը ետ ղրկուած: Երուսաղէմի իշխանութիւնները բիւզանդական ոճ գործածելով կ'ըսեն թէ ասոնք դուրս նետուած չեն սա պարզ պատճառով որ ներս առնուած չեն: Այս Հրեաները աղանդի մը մաս կը կազմեն, քանի մը հարիւր հազար անդամ ունին եւ կը պնդեն որ Մովսէսի շառաւիղն են եւ Աստուած զիրենք կանչած է որ Աւետեաց Երկիր երթան: Եբրայերէն կը խօսին եւ իրենք զիրենք ուղղափառ Հրեայ կը կոչեն: Տարի մը առաջ, այս աղանդէն 8 ընտանիք եկած էին, եւ հրեայ չընդունուելով հանդերձ, Իսրայէլ հաստատուած էին: Բայց շատ արագօրէն 250 հոգի եղած էին եւ ցեղային լարուածութիւն մը ստեղծած են միւս Հրեաներուն հետ:

ԱՊՊԱ ԷՊԱՆ Իսրայէլի Արտաքին նախարարը յայտարարած է Ֆիկառոյի թէ 1968ի ամառը, Նիկոսիոյ մէջ պիտի հանդիպէր Եգիպտոսի Արտաքին նախարար Ռիատի բայց վերջին պահուն Ռիատ չէ եկած:

ՄԱՕ, որ կը կարծուէր թէ հիւանդ է, քաջառողջ վիճակի մէջ ընդունեցաւ Հապէշիստանի կայսրը՝ Հայլէ Սելասիէն: Ընդունելութիւնը տեւեց երկու ժամ:

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն զինուորականները թելադրած են վարչապետ Էրիմի որ պաշտօնի գլուխ մնայ հակառակ Տէմիրէլի բռնած դիրքին եւ անոր կուսակիցներուն հրաժարման: Միւս կողմէ կ'ըսուի թէ Թուրքիա ու Յունաստանի չորսերու միջեւ խորհրդակցութիւն պիտի առաջարկեն Կիպրոսի համար:

ՃԱՏՐԱԿ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Տիգրան Պետրոսեան, հակառակ շատերու նախատեսութեանց, յաջողեցաւ յաղթանակել երկրորդ խաղին մէջ, որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 5ին, Սան Մարթին թատրոնը, Պուէնոս Այրէս:

Առաջին խաղը, ինչպէս հաղորդած ենք, շահած էր ամերիկացի 28ամեայ Ֆիշէր:

Երկրորդ խաղին անկիւնադարձը 25րդ քայլին արձանագրուեցաւ, երբ Ամերիկացին պարզ զինուորով մը գրաւեց Պետրոսեանի երկու բերդերէն մէկը: Պետրոսեան, որ, ինչպէս ծանօթ է, 1963էն մինչեւ 1969 աշխարհի ճատրակի ախոյեանն էր եղած, յաջողեցաւ իր միւս բերդով մէջտեղէն վերցնել Ֆիշէրի յիշեալ զինուորը, եւ յաջորդական խաղերով իր բերդն ու թագուհին այնպիսի դիրքի մը մէջ դնել, որ Ֆիշէրի թագաւորը այլեւս չէր կրնար շարժիլ:

Ամերիկացին 42րդ քայլին ընդունեցաւ իր պարտութիւնը: Խաղը տեւեց չորսուկէս ժամ:

Երբ Պետրոսեան յաղթեց, ներկաներէն շատեր փորձեցին ուսամբարձ դուրս հանել զինք թատրոնէն, սակայն, պաշտօնատարները թոյլ չտուին:

Ֆիշէր իր առաջին պարտութիւնն է, որ կը կրէ 21 միջազգային հանդիպումներու ընթացքին:

×

Ճատրակի խորհրդային ախոյենութեան մրցաշարքին մէջ միշտ ետ կը մնան Հայաստանի երկու ներկայացուցիչները:

Իններորդ խաղաշրջանին Գրիգորեան մէկ պարտութիւն եւ մէկ յաղթանակ արձանագրեց, իսկ Վահանեան՝ երկու պարտութիւն:

×

Պետրոսեան – Ֆիշէրի երրորդ հանդիպումը, Հոկտեմբեր 7ին, վերջ գտաւ հաւասար արդիւնքով:

Ֆիշէր փորձեց «զոհ»եր տալով յարձակողական դիրքի մը մէջ գտնուիլ յատկապէս Պետրոսեանի թագաւորի դիծին վըրայ, սակայն հայ նախկին ախոյեանը, կռահելով դիմացինին միտքը, մերժեց հետեւիլ իր մրցակցին խաղին:

25րդ քայլին երկու կողմերն ալ իրենց տրամադրութեան տակ ունէին թագուհի, մէկ բերդ եւ հինգ զինուոր: Ամերիկացիին զինուորները աննպաստ դիրքի մէջ ցրուած էին, ինչ որ հնարաւորութիւն կուտար Պետրոսեանի, կարեւոր տարրերու փոխանակութեան ճամբով ապահովելու յաղթանակը:

Սակայն միւս կողմէ Ֆիշէր նպաստաւորուած էր ժամով: Իր տրամադրութեան տակ կը մնար 30 վայրկեանի խաղ, մինչ Պետրոսեան, յաջորդ 10 քայլերուն համար երեք վայրկեան միայն ունէր, համաձայն օրէնքին: Այս տարբերութիւնը պարզ անոր համար, որ Ֆիշէր աւելի արագ խաղացած էր:

Վերջընթեր պահերուն Պետրոսեան երեք անգամ նոյն քայլերը առաւ եւ նոյն դիրքին մէջ մնաց: Նման պարագային դիմացինը իրաւունք ունի խաղը հաւասար արդիւնքով վերջացած նկատելու:

Ամերիկացին այդպէս ալ ըրաւ, խուսափելու համար հաւանական պարտութենէ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԷՍԿԻԶՆԵՐ

Գունաւոր, խղանկարի նկարն ինձ ծանօթ թուաց, երեւի դրա համար էլ՝ փոքր ինչ երկար նայեցի։

— Կը հաւնի՞ս... տակաւին չէ՞ աւրուած, կ'ըսեն, թէ նոր չինած էք...

— Ի՞նչը պիտի աւրուէր...

— Կամուրջը։ Մեր գիւղի հին կամուրջը։ Օ քէյ էր, կը յիշեմ։

Ես նայեցի նկարին. ինչ-որ բան աւելի ծանօթ թուաց։

— Կամուրջից քիչ մը հեռու Ակլորաքարն էր։ Էլի լողանու՞մ են։

— Ակլորաքարի տա՞կ։ Չգիտեմ։ Երեւի լողանում են, դէ ես էլ՝ քանի տարի է, Երեւանում եմ ապրում։

Ու շարունակում եմ նայել պատի նկարին։

— Նման չէ՞։

— Ինչի՞ն։

— Մեր հին կամուրջին, այնքան տեսել է, ի՞նչ կ'ըսեմ...

Ես ամէն ինչ հասկանում եմ միանգամից, իսկ կողքիս կանգնած մարդը ժպտում է։ Կողքիս կանգնած է մարդը, որ մեր գիւղացին է, խօսում է աշխարհկցու, արեւմտահայի եւ ամերիկահայի ճառը հայերէնով։ Հանդիպել ենք Սան Ֆրանսիսկո քաղաքում, իսկ նկարը նրա տան պատին է։

— Կը հաւնիս, չէ՞։ Ամերիկացի նկարիչ էր, կանչեցի, տուի ինչ ուզեց, հինգ հարիւր տոլար։ Ես կը պատմէի, ան կը նկարէր։ Կը նկարէր ու մի գլուխ խենթ հարցումներ կ'ընէր՝ ձեր ծառերն ի՞նչ գոյնի են։ Կը հարցնէր՝ ձեր օդն ի՞նչ գոյնի է, քարերը, ջուրը։ Աղուոր նկար է, չէ...

Ես նայում եմ պատի նկարին, որ իբր թէ մեր գիւղի հին կամուրջն է, նայում եմ աշխարհեցի Մկրտիչին, որ հիմա Սան Ֆրանսիսկոյեցի Մայքըլ է, տխրում եմ։ Ես յանկարծ, իմ ներսում, ուրիշ բան եմ յայտնագործում։ Այո, այս նկարի մէջ ամէն բան ճիփ-ճիշդ է նկարուած՝ ինչպէս ռազմական քարտէզի վրայ, երեւում է Սուրբ Սարգսի մատուռը, կամուրջի գծագիրը նոյնպէս ճշգրիտ է, ես տեսնում եմ նոյնիսկ մեր Ջրաղացի պատերը եւ այնուամենայնիւ, սա մեր գիւղի կամուրջը չէ։

Ես յանկարծ մտածում եմ. ի՞նչպէս կարելի է օտար մէկին պատմել քո հայրենի գետի գոյնը, քարի գոյնը, ի՞նչպէս պատմել օդը։ Օդը պատմելի կը լինի՞։ Խեղճ, զարմանալի իմ հայրենակից։ Ես յանկարծ յայտնագործում եմ, որ հայրենիքն այն է, որ ուրիշին պատմել չի լինի, որ հայրենիքի օդը թթուածնի, ազոտի եւ ածխաթթուի պարզ միացութիւն չէ, որ հայրենիքի ծառը պարզապէս կանաչ չէ։ «Ես կը պատմէի, նա կը նկարէր»։ Խեղճ, միամիտ աշխարհկցի Դոն-Կիխոտ։ Այդ նկարիչը, եթէ նա տաղանդաւոր անգամ լինէր, ի՞նչպէս պիտի նկարէր քո արցունքները, ի՞նչպէս պիտի լսէր սրտիդ աշխատանքն այն պահին, երբ աչքերդ փակ դու վերյիշում էիր մեր հին կամուրջը։ Նա կամուրջ է նկարել, աշխարհի միլիոնաւոր կամուրջներից մէկը, այնինչ դու պատմել ես հայրենիքդ, նա պարզապէս ծառ է նկարել, քար է նկարել, այնինչ դու պատմել ես հայրենիքդ... Ուրիշ ի՞նչ պիտի անէր...

Եւ հիմա դու հաւատում ես, թէ այդ նկարը մեր գիւղի հին, բարի կամուրջն է, որ դու այդպէս լաւ վերյիշել ես օտարութեան քո երեսուն տարիների հեռուից։

Ես յիշում եմ մի ուրիշ հայ Դոն-Կիխոտի, Ալբերտ Նալբանդեան էր անունազգանունը, հանդիպեցի դարձեալ Սան Ֆրանսիսկոյում։ Ծաղկի երկու փոքրիկ կրպակ ունէր, կէս գիշերին ինձ իր տունը տարաւ։ Ինչ տուն՝ բոլոր պատերին նկարներ, բոլոր պահարաններում, սեղաններին, աթոռների վրայ՝ հայերէն գրքեր։ Ինչ որ վաստակում է ծաղիկներ վաճառելով, տալիս է այս ամէնին. ընտանիք. ընտանիք չունի, ոչինչ չունի։ Հաւաքում է այս հազուագիւտ գրքերը, ձեռագրերը, նկարները՝ մի երազով, որ յետոյ, ծերութեան շեմին Հայաստան ուղարկի։ Շրջում է քաղաքից քաղաք, բայց չի թողնում հին գրքերի, նկարների ոչ մի աճուրդ եւ արժէքաւոր բան տեսաւ թէ չէ, իսկայն տուն է բերում, եթէ թոյլ է տալիս ծաղիկներով վաստակածը։ Դէ, թող ոեւէ մէկը նկարի Ալբերտ Նալբանդեանին, նկարի այնպէս, որ ես զգամ նրա ներսում գտնուած հայրենիքը։ Եթէ նկարի, դա կը լինի սմքած, թխադէմ, սովորական մի տղամարդ, ուրիշ ոչինչ։

Հայաստան, քո իւրաքանչիւր զաւակի՝ դու հաւասար-հաւասար բաժին ես հանում քո ունեցածից, որ նաեւ արցունքներ են, նաեւ կարօտ։ Եւ այդ զաւակներից իւրաքանչիւրը իր ներսում պիտի պահի ստացած այդ ամբողջ ժառանգութիւնը, նաեւ արցունքը, նաեւ կարօտը, որ բանկ չեն ընդունում։

Բայց ոչ։ Ես ուզում եմ պատմել նաեւ 11 տարեկան մի տղայի մասին։ Դարձեալ Ամերիկայում էր, Նիւ Եորքում, նստած էինք «Արարատ» ռեստորանում, այնտեղ պատմեցին։ Ուրեմն, այս փոքրիկը անցեալ ամառ, ի թիւս երկու հարիւր քսանեօթ պատանի սփիւռքահայերի, Հայաստան է գալիս։ Իր հետ բերած է լինում նաեւ հինգ տուփ ամերիկեան ծամոն։ Եւ ահա նա Ծաղկաձորում է, իր հայ հասակակիցների հետ։ Տղան բացում է տուփերը, ստացւում է քսանհինգ հատ ծամոն եւ հէնց առաջին օրը վաճառում է իր հայ հասակակիցներին՝ մէկական ռուբլով։ Ստացւում է քսանհինգ ռուբլի։ Յետո՞յ։ Կարծում էք նա Երեւանից ինչ-որ նուէ՞ր է առնում մայրիկի համար։ Ոչ։ Այդ քսանհինգ ռուբլին Մոսկուայի մաքսատանը դառնում է համապատասխան քանակութեամբ դոլար։ Յետո՞յ։ Կարծում էք, երբ հասնում է Ամերիկա, հեծանիւ կամ խաղալի՞ք է առնում փոքրիկ քրոջ համար։ Ոչ, այդ դրամով պստլիկ տղան ձեռք է բերում ինչ-որ ընկերութեան մէկ, թէ երկու արժեթուղթ։ Պատմողները պարծանքով էին խօսում տղայի մասին («Մեծանայ, Հայոց Ֆորդը պիտի ըլլայ»), պատմողները չհասկացան, թէ ես ինչու յանկարծ լռեցի, այլեւս ոչինչ չկերայ, ոչինչ չխմեցի։

Ես յանկարծ հասկացայ, թէ ինչպէս է լինում, երբ մարդ կորցնում է հայրենիքը։ Այդ տղան, որ գուցէ նաեւ Ֆորդ դառնայ, սենեակի պատից չի կպցնի իր հօր երկրի նկարը, թէկուզ պատմելով նկարած։ Այդ տղան իր նախնիքների հայրենիքը կը գնայ իբրեւ որեւէ հեռաւոր երկիր՝ իբրեւ պարզ տուրիստ կամ առեւտրական գործով, այդ տղան չի զգայ, թէ ինչ է կարօտը, այդ տղան աճուրդի ժամանակ հայատառ գրքեր չի գնի եւ այդ ոչ նրա համար, որ ժլատ կը մեծանայ եւ կ'ափսոսայ վճարել... Այդ տղայի համար բնակարանը երբեք չի կոչուի տուն, այդ տղան չի հասկանայ, որ հայրենիքի օդը՝ թթուածնի, ազոտի եւ ածխաթթուի պարզ միացութիւն չէ։

Հայաստան։

Այս «էսքիզների» բարակ թելին ես գոյնզգոյն ուլունքներ չէ, որ շարում եմ արդէն քանի տարի։ Ես իմ ուրախութիւններն ու յոյսերն եմ շարում, նաեւ արցունքները։ Արցունքները, որ իմը չեն, իմ հեռու եւ մօտիկ նախնիքներինն են։ Ես եւս ժառանգել եմ ամէն ինչ, որ ունես, նաեւ քո հին արցունքները։ Եւ ահա, ընդունելով քո հին արցունքների իմ բաժինը, ես խտացնում, զմռսում եմ սրտիս մէջ, որ նոյնպէս քեզ է պատկանում՝ իր առաջին զարկից մինչեւ վերջինը։ Քո հին արցունքները իմ արեան մէջ են եւ իմ աղջկայ եւ կը լինեն արեան մէջ իմ թոռան, եթէ դու ինձ թոռ պարգեւես։ Այդ ամէնը՝ այո՛, բայց արցունքներից ամենաշատը լճեր են գոյանում, այն էլ՝ միայն հէքեաթների մէջ, իսկ քո հէքեաթը, իմ ժողովուրդ, արդէն յիսուն տարի է, որ ամէն օր շարում ենք մենք՝ քո որդիները՝ մեր յոյսերի ու երազանքների կարմիր աղիւսներով։

×

Այս վերջակէտից յետոյ էլ, ինչպէս ամէն անգամ, ես նորից ճանապարհ կ'ելնեմ։

Քեզ որոնելու։

Քեզ համար ապրելու։

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԴՈՒՔՍԸ ՄԵՌԱ՞Ծ ԷՐ ԱՐԴԵՕՔ ԹԷ ՈՉ

Ա.

Փարիզի գերեզմանատուները աւելի պատմական թանգարաններու կը նմանին՝ քան սովորական մեռելաքաղաքներու, եւ պէտք է ըսել, որ Լուվրի թանգարանը այցելողներու թիւը աւելի բարձր չէ, քան անոնց որոնք կէս օր մը կ'անցընեն Փէր Լաշէզի դամբարաններու լռութեան մէջ։

1875ին հրատարակուած գիրքի մը մէջ, Մաքսիմ տիւ Քան կը նկարագրէ Մոնփառնասի գերեզմանատան կարգ մը դամբարանները, որոնցմէ այս մէկը կապ ունի մեր ուսումնասիրած դէպքին հետ։

«Ծառերու փունջի մը տակ, բազմաթիւ գերեզմաններու մօտ, կայ տապանաքար մը. ո՛չ մէկ անուն, ո՛չ մէկ թուական, ոչ իսկ բառ մը փորագրուած է անոր վրայ։ 24 Օգոստոս 1847ի գիշերը, առտուան ժամը մէկուկէսին, խորհրդաւոր դագաղ մը թաղուեցաւ այդ քարին տակ։ Դագաղին կը հետեւէր մեծ անձնաւորութիւն մը։ Աղօտ լապտերներու լոյսին տակ, քահանայ մը արտասանեց ննջեցելոց աղօթքը։ Մեռեալին ինքնութիւնը ոչ ոք գիտէր։ Շուտով մեռելաթաղները հող լեցուցին փոսին մէջ ու բոլորը մէկ հեռացան փախչելու պէս։ Այդ դագաղին մէջ կը գտնուէր մարմինը երբեմնի յարգուած եւ հզօր իշխան՝ Շարլ տը Շուազէլ Փրալէն դուքսին, բայց, այսօր պարզ ու անճարակ ոճրագործ։ Մարդ արգահատանք կը զգայ այս լքուած, աւելի ճիշդ անիծուած դամբարանին առջեւ։ Նոյնիսկ կանաչ խոտը կը մերժէ հասակ նետել անոր շուրջը»։

Շուազէլ Փրալէնները՝ Ֆրանսայի ազնուական ամէնէն յայտնի գերդաստաններէն մէկն էին։ Խնդրոյ առարկայ դուքսը ծնած էր 1805 Յուլիս 29ին եւ տիրացած էր մեծ ժառանգութեան մը։ Երիտասարդ տարիքին ամուսնացած էր Լուի Ֆիլիփ թագաւորի Պատերազմական նախարար՝ մարէշալ Սեպաստիանիի աղջկան հետ։ Երջանիկ կեանք կը վարէին իրենց ինը զաւակներուն հետ, երբ ճակատագիրը միջամտեց...

1841ին, Փրալէններու ապարանքին ներս մտաւ Օր. Հանրիէթ Տըլիւզի, դաստիարակչուհիի պաշտօնով։ Հանրիէթ գեղեցիկ էր եւ փառատենչ, կը պատկանէր վտանգաւոր կիներու այն փաղանգին, որ Ֆրանսացիները կ'անուանեն փամ փաթալ։

Հանրիէթ կը բնակէր փոքրիկներու յարկաբաժնին մէջ եւ շուտով յաջողեցաւ գրաւել անոնց սիրտը։ Այլեւս անոնք չէին փնտռեր իրենց մայրը եւ կը դառնային դեղանի դաստիարակչուհիին շուրջ։ Շատ չանցած, դուքսն ալ ինկաւ անոր ուռկանին մէջ։ Դքսուհին օտարական մը

ՀԱՅՐԵՆԻՔՍ

— 15 ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ —

ԵՐԵՒԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ազգականներս մեզ կ'առաջնորդեն Հայաստանի ամէն տեսակի արտադրութեանց ցուցահանդէսը։ Փարիզի Փորթ տը Վերսայլի փոքրիկ քոյրն է այս հիմնարկութիւնը, նոյն ձեւի շէնք մը, յարակից քանի մը ուրիշ շէնքերով։ Կը մտնենք ներս ու աջին վրայ կը տեսնենք Ցեղկոմի քանի մը դէմքեր՝ Կասեան, Նուրիջանեան, ապա գնդակահարուածներէն՝ Մուսայէլեան, Ղարիբջանեան եւ ուրիշներ։ Ինչ մեզքս պահեմ, տպաւորութիւնս եղաւ խառնակ եւ անհանդիստ զգացի։ Ի՞նչ անհրաժեշտութիւն կայ ցուցահանդէսի մը մէջ այս նկարներու «ցուցադրութիւնը»։

Կ'առաջանանք դիտելու համար մեր հանքերէն ելած արտադրութիւնները, անդին՝ մարմարի տեսակները, ապա՝ կոնեակն ու գինին, գորգերը եւն., եւն.։ Աւելի առաջանալով կը դիտենք բազմատեսակ շարժիչ մեքենաներ, հաշուիչ մեքենաներ, սառնարաններ, բազմապիսի կազմածներ։ Ամէն բան կը փաստէ որ ընդունակութիւն ունեցող ժողովուրդ ենք։

Այժմ աւազանի ափին ենք ու կ'առաջանանք բազմերանգ ծաղիկներու մէջէն, ու կ'ելլենք դուրս, Կարմիր Բլուր երթալու համար։ Կը քալենք 5–600 մեթր ու բլուրը կը բարձրանանք տեսնելու համար մեր նախահայրերու ձեռակերտը, Քրիստոսէ 1000 տարի առաջ հիմնուած։ Ու լաւ մը պտըտելէ ետք, կրկին կը վերադառնանք պանդոկ, ուր մեզի կը սպասեն, ուրիշ ազգականներ, որոնցմէ մէկը Թալինէն եկած։

ԿԱՐԱՊԻ ԼԻՃԸ

Պտոյտի ելած ենք անգամ մը եւս. Օփերայի առջեւն ենք՝ Կարապի լիճը, շրջապատուած բազմազան ճիւղերով, ու թուփերով որոնց վրայ կ'իջնեն արտասուաթոր ուռիներ։ Մայրիկներ իրենց փոքրիկներով կը ճեմեն կանաչաւուն ու դրախտանման այս լայն ու ընդարձակ արուեստական զբօսավայրին մէջ։ Սպենդիարեանն ու Թումանեանը, Օփերայի աջ ու ձախ կողմերը, կը դիտեն հանդիստ ու խաղաղ։ Կը շարունակենք մեր պտոյտը դէպի Սայաթ-Նովա զբօսայգին ուր շինուած է մեծ աշուղին մարմար կիսանդրին, ուր կը կարդանք՝

«Ամէն մաթ չի կանա խմի
Իմ ջուրն ուրիշ ջրէն ա
Ամէն մաթ չի կանա կաթա
Իմ գիրն ուրիշ գրէն ա»։

Անկէ անցանք Էրեբունի թանգարանը, որու դուռները սակայն փակուեցան մեր առջեւ որովհետեւ այլեւս ուշ էր։ Կ'անցնինք գազանանոցը եւ կը պատմեն մեզի թէ ինչպէս անցեալ տարի, 45 տարիէ ի վեր հոն եղող փիղը փախած էր խենթեցած, կառքեր, խանութներ վնասած խուճապ ստեղծելով, մինչեւ որ սպաննուած էր։

Այժմ հասած ենք Նորք։ Հսկայ շէնքեր, լայն պողոտաներ ու նաեւ շինութիւններ։ Կը մտնենք խանութ մը ու կը գնենք յիշատակի մետալներ, զանազան դէմքերու կամ դէպքերու նուիրուած։

Ց. ՇԻՐԱԶ

Կը յուսայի տեսնել ոչ միայն Շիրազը այլեւ մեր բոլոր գրողները, որոնց կարգին Սեւակի ու Տարօնցիի շիրիմները։ Պանդոկի առջեւն ենք երբ յանկարծ կը լսեմ «Շիրազը, Շիրազը», ու կը տեսնեմ որ կ'երթայ արագօրէն։ Կը մօտենանք իրեն, ու երբ զիս կը տեսնէ, առաջին խօսքը կ'ըլլայ՝ «բարեկամդ մահացաւ»։ Ու կը հասկնամ որ խօսքը կը վերաբերի Տարօնցի Յովիկ Ցարէթեանի, մինչ ես կը խորհէի թէ կ'ակնարկէր Սողոմոն Տարօնցիի, երբ կը յայտնեմ մտածումս կ'ըսէ. «Հա՛, ափսոս, նա էլ գնաց»։ Ու անմիջապէս կ'աւելցնէ. «Դուք ե՞րբ զիս պիտի հրաւիրէք, տեսնելու մեր պանդուխտ եղբայրներին, արտասահմանում, ո՞ր օրուան էք սպասում»։ Կը պատասխանեմ.— «Շիրազ, կարծիքները տարբեր են քեզի հանդէպ»։ «Ինչո՞ւ, կ'ընդմիջէ, ես ու՞ր ի՞նչ եմ արել»։

Հազիւ երկու վայրկեան ետք արդէն 40–50 հոգի մեզ շրջապատած են, ու Շիրազը ասուպի նման կ'անհետանայ։

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՆՈՐԵՆՑ

Բանաստեղծ Նորենց, Դաշտենցի նման, Սասունցի է։ Ազնիւ գրող եւ ազնիւ մարդ։ Արդէն նիհարակազմ, ալ աւելի նիհարցաւ երբ իր գրչեղբայր՝ Գուրգէն Մահարիի եւ ուրիշներու հետ զոհը եղաւ Ստալինի եւ Բերիայի մարդակեր քաղաքականութեան։ Ասոնց արդար հաշուեյարդարէն ետք է միայն որ աքսորէն վերադարձաւ վերապրող քանի մը բախտակիցներու հետ եւ 1956ի իմ առաջին այցելութեանս դեռ մածունը փչելով կ'ուտէր։

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(6 – Շար.)

պարձած էր իր տան մէջ եւ վիշտը կը կրծէր անոր զգայուն հոգին: Իր անձնական օրատետրին մէջ կարելի է կարդալ հետեւեալ տողերը·

«Օրիորդ Տըլիւզի կ՚իշխէ մեր տան մէջ: Ինծի չափ դժբախտ կին կարելի չէ գտնել: Ո՛չ ամուսին ունիմ, ոչ ալ զաւակ»:

Դուքը բացէ ի բաց կը կենակցէր դաստիարակչուհին հետ: Իր ամբողջ ժամանակը կ՚անցընէր երախաներու յարկաբաժնին մէջ, երեսի վրայ ձգելով իր կինը: Կացութիւնը այսպէս չէր կրնար տեւել:

Ընտանիքին մտերիմները միջամտեցին: Խնդիրը հասաւ մառեչալ Սեպաստիանիի ականջներուն: Պատերազմական նախարարը խստօրէն յանդիմանեց իր փեսան եւ արդիւնքը դաստիարակչուհին ընդմիշտ հեռացնել: Օրիորդ Տըլիւզի իր պաշտպանութիւնը չէր կորսնցուցած. կ՚ուզէր, որ իր մեկնումը ըլլար բնական: Եւ, որպէսզի կարենար գտնել ուրիշ պաշտօն մը, պէտք ունէր բարի վարուց վկայականի մը, ստորագրուած իր տիրուհիին կողմէ: Յատկանշելի է, որ դքսուհին շատ դրամագիր չէր այդպիսի թուղթ մը ստորագրելու: Դուքսը խոստացաւ միջամտել: Գիշերը գնաց կնոջ յարկաբաժինը, զայն համոզելու համար: Դքսուհին մերժեց, դուքսը սպառնաց: Ո՛չ ոք ներկայ կը գտնուէր ամուսիններու այս տեսակցութեան:

Նոյն գիշերը, առտուան ժամը չորսին, ճիչեր լսուեցան դքսուհիի յարկաբաժինէն, զանգերը հնչեցին, սենեկապանը եւ սենեկապանուհին շտապեցին դէպի իրենց տիրուհիին սենեակը: Դուռները գոց էին: Զարկին. ոչ ոք պատասխանեց: Նորանցքին մէջ, քիչ մը անդին կար դուքսին սենեակը: Շտապեցին հոն: Դուռը բաց էր: Հազիւ ներս մտած, շշմած մնացին իրենց տեղը:

Ահռելի տեսարան մը կը բացուէր իրենց աչքին առջեւ: Գորգին վրայ փռուած էր իրենց տիրուհիին մարմինը, որ կը լողար արիւններու մէջ: Կոկորդը բացուած, դէմքը, վիզը, կուրծքը յօշոտուած դաշոյնի երեսուն հարուածներով:

Դուքսը յայտնուեցաւ անկիւնը, մազերը ցիրուցան, աչքերը լայն բացած, խելակորոյս եւ սկսաւ պոռալ.

— Խե՛ղճ զաւակներս, այլեւս մայր չունիք: Խե՛ղճ մառեչալ, այլեւս աղջիկ չունիս:

Քանի մը ժամ ետք, ոստիկանութիւնը վրայ հասաւ եւ ձերբակալեց դուքսը, հետը տանելով կարգ մը համոզիչ փաստեր, սրուակներ, զանգակի առասան մը, երկու ջրաման, բանալիներ, ոսորդի զանակ մը, արեւելեան դաշոյն մը, եւայլն:

Հարցաքննութեան պահուն, դուքսը վերագտած էր իր խաղաղ վիճակը եւ չէր ընդուներ այդ ահաւոր ոճիրին հեղինակութիւնը, հակառակ անոր, որ բոլոր տուեալները իր դէմն էին:

Դուքսը, որ ծերակուտական էր, կրնար դատուիլ իր հաւասարներուն կողմէ միայն: Ուստի, մինչեւ որ հաւաքուէր այդ ատեանը, ինք պիտի մնար կալանքի տակ, Լիւքսէմպուրկի բանտին մէջ, որ վերապահուած էր բարձր անձնաւորութիւններու:

Քանի մը օր ետք, յանկարծ կը պայթէր ահաւոր եւ անհաւատալի լուրը, Շուազէլ-Փրալէնի դուքսը բանտին մէջ մեռած էր... քոլերայէ:

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅՈՑ ՏՈՄԱՐԸ

Հայոց տոմարը շատ հին ծագում ունի: Սակայն դեռ չէ պարզաբանուած, թէ Հայերը զայն ե՞րբ սկսած են գործածել: Ասոր պատճառը աղբիւրներու աղքատութիւնն է եւ անոնց կցկտուր բնոյթը:

Յովհաննէս Սարկաւագ իր «Մեկնութիւն տոմարիս Հայկազնեայ» աշխատութեան մէջ այն միտքը կը յայտնէ, թէ Հայոց ամիսները գոյութիւն ունեցած են Մովսէս Մարգարէի ժամանակաշրջանէն առաջ: Ան այս մասին կը գրէ. «Այլ յառաջ քան զՄովսէս ոչ ուրեք էր գիտութիւն արուեստիս, բայց միայն ի հայ ամսոցդ, որ էին յառաջ քան զՄովսէս, քանզի ասեն թէ ի ձեռն հօրոյն, որ ազդէր ի նահապետն, Հայկն առաջին նահապետն Հայոց, զամիսքդ կարգեաց եւ զանուանս ուստերաց եւ դստերաց իւրոց ամսոցդ կոչեաց»:

Մ. Խորենացիի վկայութեամբ մինչեւ Հայոց Արտաշէս թագաւորի ժամանակաշրջանը (Ք. Ա. 189-160) անուշադրութեան մատնուած էր չարթուան, ամիսներու եւ տարիներու սահմանումը: Խորենացի այդ առթիւ կը գրէ, որ մինչեւ Արտաշէսի օրը Հայերը «մեծամեծ արուեստից եւ գիտութեանց ունայնացեալք էին... եւ այսպիսի գիտութեանց կամ անփոյթ արարեալք, եւ կամ ոչ հասեալք. պշարաթուց աւուր եւ զամսոց եւ զտարեաց բոլորմանց... եւ այս ամենայն յօրինի յաւուրս Արտաշիսի»: Կը նշանակէ, թէ այդ ժամանակաշրջանին Հայերը հաւանաբար ունեցած են ինքնուրոյն տոմար մը կամ՝ անփոյթ գտնուած են տոմարին նկատմամբ: Հաւանաբար Արտաշէսի ժամանակ առանձնայատուկ ուշադրութիւն դարձուած է գիտութեան եւ տոմարագիտութեան վրայ:

Անանիա Շիրակացի այն միտքն է յայտնած, որ Հայոց հին տոմարի ամիսներուն անունները գոյութիւն ունեցած են մեր թուականէն առաջ: Ան իր «Տիեզերագիտութիւն եւ տոմար» գործին մէջ գրած է. «զի հայ ամսոցդ անուանք յառաջ քան զգնել թուականին Հայոց էին: Եւ ոչ քան զայն միայն, այլեւ յառաջ, քան զմարդեղութիւն բանին Աստուծոյ»:

Մանրամասն ուսումնասիրութիւն կատարելով Հ. Ղ. Ալիշան եկած է այն եզրակացութեան, որ որոշ փաստեր «բաւականապէս խրատունք կուտայ մեզի ատանց տարակուսի ընդունելու Հայոց շրջանին եւ մեր ազգութեան սկիզբը՝ Քրիստոսէ առաջ 2492 տարին եւ մեր ազգային գերագոյն տօնին համար Օգոստոսի 11-23ը»: Կ՚ենթադրուէր որ Հայկ նահապետ այդ թուականին յաղթած եւ սպաննած է Բէլը, եւ ի նշան այդ յաղթանակին, որոշուած է յաղթանակին օրը նոր դարագլուխ համարել եւ տօնել ամէն տարի:

«Հայկայ շրջանը» եւ ամանորը Օգոստոս 11ին սկսելու հարցին շուրջ հանգամանօրէն անդրադարձած է Հ. Ղ. Ալիշան: Ան իր «Յուշիկք հայրենեաց Հայոց» աշխատութեան մէջ աշխատած է գտնել փաստեր այդ ուղղութեամբ: Ահա թէ ինչ գրած է ան. «աւելի ստոյգ պատճառն է՝ Հայկայ դարձէն քիչ տարի վերջը՝ Բելայ յաղթուիլն եւ սպանումն. (որ եղաւ յամի 2492 Քրիստոսէ առաջ), ինչպէս որ ցուցուց հասարակ Հայկայ շրջանի թուականին անընդհատ յաջողութիւն...: Մեր խնդրոյն համար աւելի պիտանին այս է, որ հին օտար ժամանակագրութիւն ալ ամենայն ճշդութեամբ կու համաձայնի Հայկայ թուականի հետ, վասնզի Ափրիկանոս եւ Եւսեբիոս իրենց մանրամասն թիւերովը Բելայ թագաւորութեան վերջը կու նշանակեն վերոյիշեալ 2492 տարին Քրիստոսէն առաջ» (1869):

Հայկ նահապետի անունին կապուած առասպելական թուականը ոմանց կողմէ կոչուած է «Հայկայ թուական» կամ «Հայկայ շրջան»:

Այս աւանդութեան պատմական հիմը կը հաստատեն այն անունները, որոնք կապուած են Հայկի հետ, ինչպէս, օրինակ, «Հայոց ձոր», «Հայկայ բերդ», «Հայկաշէն», «Հայք» եւայլն, որոնք մնացած են մինչեւ այսօր: Նշանակալից է Մ. Աբեղեանի մէջբերումը. «Աշխարհս մեր կոչի յանուն նախնւոյն մերոյ Հայկայ՝ Հայք»:

Աւելի հետաքրքրական է անոր կարծիքով Հայկի եւ Բէլի առասպելին մասին: Ան կը գրէ. «Աւանդական բանահիւսութիւնը երբ մի անգամ հաստատուն բիւրեղացած կերպարանք է ստանում, երկար դարեր այլեւս չի մեռնում, մանաւանդ, երբ կապւում է մի տեղի անուան հետ, ինչպէս եղել է Հայկի եւ Բէլի առասպելի վերաբերմամբ»: Այնուհետեւ ան կը գրէ. «Աւանդական Հայկ նահապետի անուան հետ կապուած տեղանունները՝ Հայք, Հայկաշէն, Հայոց ձոր եւ ուրիշներ գտնւում են Վանայ լճի շուրջը, ուր եւ սկզբում տեղաւորուել է Հայութիւնը»:

Այս առթիւ անհրաժեշտ է դիտել տալ, թէ հին շրջաններէն սկսեալ սովորութիւն եղած է, նոր թուականները սկսիլ այս կամ այն առասպելական, պատմական նշանաւոր դէպքին հետ: Հետեւաբար, զարմանալի չէ, որ կարգ մը հեղինակներ իրաւամբ կը կարծեն, թէ Հայոց հին տոմարը սկսած է Հայկ նահապետի եւ Բէլի առասպելին հետ:

Այնուհետեւ Հայոց տոմարի հնութեան մասին չափազանց հետաքրքրական է Անանիա Շիրակացիի կարծիքը: Համաձայն անոր Հայոց հին տոմարի ամիսներուն անունները կապուած են առասպելական Հայկ նախահօր զաւակներուն եւ աղջիկներուն անուններուն հետ: Անանիա Շիրակացի գրած է՝ «Զի Հայկ ոմն անուն աղեղնաւոր հսկայ՝ յազգէ Յաբէթի որդւոյ Նոյի, եկեալ ի Բաբիլոնէ՝ տիրեաց Հայոց: Եւ բնակեալ ի Հայս եւ յանուն նորա կոչեցան Հայք, նոյնպէս որդւոց եւ դստերաց իւրոց եդ անուանս, զոր ասեալ Հայոց զանուանս ուստերաց եւ դստերաց նորա եդին ի վերայ ամսոցդ՝ վասն մեծարանաց հօրն ու զաւակացն, — եւ են այսոքիկ. Նաւասարդի Հոռի, Սահմի եւ Մեհեկի, Արեգ, Մարերի, Դատերք էին Հայկին: Տրէ, Քաղոց, Արաց եւ Հրոտից, որդիք էին Հայկին: Իսկ Մարգաց եւ Հաբուանց, զոր այժմ Անկի կոչին, այս ի զօրծոց անուանեցան զի ընդ այն ժամանակս ամառնայինք էին ոգքս»:

Հայերը մինչեւ քրիստոնէական թուականին իւրացումը, ըստ երեւոյթին, առաջնորդուած են «բուն Հայոց» թուականով, որ ընդունուած է նաեւ Հայոց եկեղեցիին կողմէ եւ մինչեւ հիմա ալ այդ թուականը կը գրուի էջմիածինի օրացոյցներուն վրայ: Այսպէս, օրինակ, 1962ի օրացոյցին մէջ գրուած է. «Բուն թուականին Հայոց» 4454-4455, զա նշանակում է, որ ներկայ 1962 թուականը համապատասխանում է 4454-4455 «բուն թուականին Հայոց»:

Հայոց հին շարժական տոմարի տարին ունեցած է 12 ամիս, իւրաքանչիւրը 30ական օրով, իսկ 13րդը՝ լրացուցիչը, որ «Աւելեաց» կը կոչուէր՝ հինգ օրով:

Ինչպէս կը տեսնենք, անցեալին Հայերը օրացոյցի տարին հաւասարեցուցած են ոչ թէ 365 1/4, այլ՝ 365 օրուան, որու պատճառով ամէն չորս տարին անգամ մը՝ Նաւասարդ մէկին, մէկ օրով յառաջ ինկած է բաղդատմամբ արեւադարձային տարուան: Հետեւաբար Հայոց շարժական տոմարին տարեսկիզբը պէտք է շրջէր տարուան բոլոր օրերուն եւ երբ շեղումը հաւասարէր տարուան մը, վերստին նոր տարին՝ Նաւասարդ 1ը, կը համընկնէր Օգոստոս 11ին: Ասիկա կը կրկնուէր 1460 տարին անգամ մը (Յուլիան), որովհետեւ 1/4 օրը կուտակուելով, մէկ յուլիան տարի կը դառնայ 1460 տարուան ընթացքին (1460×·/4=365): Նման համընկնումներ «բուն Հայոց թուականը» սկսելէն ետք՝ Ք. Ա. 2492ին պէտք է համընկնած ըլլայ Ք. Ա. 1032ին (2492 − 1460 = 1032), եւ երկրորդ համընկնումը՝ 428ին Ք. Ա.: Բնական է, որ այս համընկնումներու ժամանակ, նախ քան անշարժ տոմարին անցնիլը մէջտեղ կուգայ աւելամուտ կամ այսպէս կոչուած «նահանջէն նահանջ» տարի:

Հ. ԲԱԴԱԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (66)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ
ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Սակայն տարօրինակը այն է որ, ան իր մէջ մասնաւոր զգայնակ մը կը պարունակէ որ բնազդմամբ կը մղուի, այնպէս որ, ինչ պարագաներու մէջ ալ կինը այրի մը դիմաց գտնուի, կամ այրը կնոջ մը դիմաց, երկուքն ալ իրենց մէջ այդ խորհրդաւոր զգայնակին զարմանալի կերպով զիրենք մղելը կը զգան:

Հայրիէ հետաքրքրութեամբ գեռատի սենեկապանուհիին դէմքը կը դիտէր, առանց կարենալու ակնարկը անոր վրայէն հեռացնել:

Տիգրան այդ ակնարկէն խռովեցաւ եւ շառագունելով գլուխը վար առաւ:

Ամբողջ գիշերը Այիշէի ծարաւի գրկին մէջ մնացած էր, դժբախտ սիրոյ մը ամբողջ յուզումները զգացած էր, այսու հանդերձ այդ անբացատրելի յուզումը կրած չէր: Իրեն այնպէս թուեցաւ թէ ոտքերը տախտակամածին վրայ գամուեցան: Եթէ դարձեալ մօտենալու կամ հեռանալու հրաման տային, կարասիներուն վրայ զարնուելով, գետին իյնալը կը նախատեսէր:

Տիգրան գաղտնի ոստիկանութեան պետին հարկէն մնալու, եւ դաշոյնը անոր կուրծքը մխելու պատասխանատուութիւնը առնելով որոշած էր այս յանդգնութեան բոլոր հետեւանքները քաջաբար կրել:

Հետեւաբար Օսմանեան կայսրութեան գերագոյն պետին հետ միեւնոյն յարկին տակ գտնուելով պատճառ մը չունէր իր որոշումը փոխելու, հոդ զուցէ իբրեւ վեհ գաղափարի մէկ անդամը յաջողէր հարուածը աւելի փառաւոր եւ աւելի պատմական դարձնել:

Նախընթաց օրուան որոշումը արդէն սկսած էր փառասիրութեան յատկութիններ ալ ստանալ: Փոխանակ պարզ փաշայի մը, նոյնինքն Սուլթանը պիտի ըսպաննէր:

Ծամբան որոշումը տուած էր եւ այլեւս չէր յուզուեր, կամ աւելի ճիշդը այնքան կը յուզուէր որքան կը յուզուի մարդասպան մը երբ կ՚որոշէ սպասաւորին տեղ բուն խոկ ոէրը մեռցնել:

Սակայն այս որոշումը որ վայրկեանէ վայրկեան իր մէջ կ՚ամրապնդուէր, արդէն սկսած էր հետաքրքրութեամբ զինքը դիտող երկու կապուտակ աչքերու առջեւ տեղի տալ:

Այիշէ հոգւոյն ամբողջ կորովամտութեամբը յաջորդաբար Հայրիէն ու Տիգրանը կը դիտէր եւ կը սկսէր Սուլթանուհիին գեռատի աղջիկը դիտելու յամառութենէն մտատանջուիլ: Իրեն այնպէս կը թուէր թէ վայրկեանէ վայրկեան Հայրիէ իրեն պիտի դառնար ու պիտի ըսէր·

— Սիրելի Այիշէ, կատակդ կռահեցի... ասիկա ամէնէն գեղեցիկ խաղն է զոր մարդ կրնայ ինծ պէս դժբախտ բանտարկեալի մը խաղալ... քովս պիտի պահեմ զայն եւ իր գրկին մէջ անմոռանալի բարիքիդ համար քեզ պիտի օրհնեմ:

Այս մտածումին վրայ Այիշէ սարսռաց եւ բռունցքը սեղմեց:

Տիգրան իրեն համար հաճոյքի ինքնագործ օրկան մը չէր: Այիշէ սիրահարեալ հոգւոյ մը ամբողջ ուժովը զայն կը սիրէր եւ պիտի նախընտրէր անոր հետ մեռնիլ քան թէ զէթ մէկ գիշերուան մը համար զայն ուրիշ կնոջ մը յանձնել:

Պահ մը խորհեցաւ պատճառ մը գտնել եւ վերստին զայն հետը ետ տանիլ: Սակայն այլեւս ուշ էր. Հայրիէ այդ անբացատրելի փոփոխմանութենէն պիտի կասկածէր: Ուստի մտածեց գոնէ ժամանակին Սուլթանուհիին՝ Տիգրանի դէմքը քննելու այդ յարատեւութիւնը ընդմիջէ:

— Էֆէնտիմ, ըսաւ սիրալիր ժպիտով մը, այս աղջկան դէմքը տարօրինակ չի՞ թուիր ձեզ:

— Այո, պատասխանեց վարանումով մը գեղձան Սուլթանուհին՝ ատրճանաբար սենեկապանուհին մօտենալով, որպէս թէ մագնիսական ուժէ մը մղուած ըլլար: Դէմքին գիծագիծերը այնքան խիտ են որ, խորունկ տպաւորութիւն մը կը թողուն. ճիշդը ըսեմ, սիրելի Այիշէ, աւելցուց Հայրիէ հանըմին կողմը դառնալով, թէպէտ դուն գեղեցիկ ես, բայց փաշան ալ բոլորովին անիրաւ չեմ գտներ...

Այիշէ, Սուլթանուհիին Տիգրանի դէմքը քննելու այս յարատեւութենէն վայրկեանէ վայրկեան յուզումին աճիլը կը զգար:

Այսուհանդերձ իր ներքին զգացումները պահելու համար բարեկամուհիին խօսքին վրայ շինծու խնդուք մը ունեցաւ եւ պատասխանեց.

— Ո՛հ, ամէնքդ ալ ուրեմն համաձայնած էք, որ վերջ ի վերջոյ զիս տղե՞ղ հանէք:

Հայրիէ սխալը հասկցաւ եւ բարեկամուհիին մօտենալով ձեռքերը իր ձեռքերուն մէջ առաւ եւ գորովագին գոչեց.

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը խոր ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Ազատուհի Խանեանեանի եւ զաւակներուն ու համայն ընտանեկան պարագաներուն՝

Համբարձում Խանենտանեանի

անակնկալ մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 50 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի օգնութեան կայանին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Սարգիս եւ Լիւսիկ Սապունճեան 200 Ֆր. կը նուիրեն Մշակոյթի Տան իրենց քեռայրին Հայկ Զրուանդեանի մահուան առթիւ:

×

Իրենց սիրելի բարեկամ՝ Հայկ Զըրուանդեանի մահուան տխուր առթիւ, Տաւուտեան ընտանիքը 300 Ֆր. կը նուիրէ Առնուվիլի Անարատ Յղութեան քոյրերուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Անիէռ – Պուա Քոլոմպի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացաւ ընկերուհի Սիրվարդ Զատրճեանէ 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վազգէն Արթինեանէ 50 Ֆր. ընկերուհի Աննիկ Պզըրճեանէ 30 Ֆր. Համբարձում Խանենտանեանի մահուան տխուր առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ժողովը Երեքշաբթի 12 Հոկտ. ժամը ճիշդ 9ին Մշակոյթի Տուն:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն Ֆոնի իր բոլոր ընկերները, 15 Հոկտ. Ուրբաթ ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Վալանսէն Տիկին Կիւլիւմիա Ճինպաշեան կը նուիրէ 100 Ֆր. ի նպաստ Կարմիր Խաչի բարենպատակ ձեռնարկներուն, իր քրոջ մահուան քառասունքին Հոդեհանգստեան առթիւ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 81րդ տարեդարձը կը տօնուի, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23 ժամը 21էն մինչեւ լոյս

Salle des Fêtes de la Mairie du — 6ème Place St. Sulpice

Կը նախագահէ ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Կը խօսի ԸՆԿ. ԳՐԻՇԱ ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Ուղերձ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի՝

ԼԻՆ ՏՈՒՐԵԱՆ

(Փարիզի Օփերայէն)

Երգ եւ Հայկ. պարեր՝ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Խօսնակ՝ ընկ. Գրիգոր Ամիրայեան

Պաշտօնական բաժնէն ետք՝ ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Մուտք 10 փր.

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

Sous le Haut Patronage de

Monsieur Jacques BAUMEL

Secrétaire d'Etat auprès du Premier Ministre

եւ նախագահութեամբ Պ. Կարապետ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԲԱԺԻՆ

Avec la participation artistique de l'ENSEMBLE FOLKLORIQUE «SOSSI»

Vous danserez avec JEAN CANTEL et son orchestre

SOUPER — BUFFET — TOMBOLA et SURPRISES

ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878-02-99 Աղքատախնամի գրասենեակը

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղաններ ը ժամը 20էն ետք եթէ չգրաւուին ուրիշները կը տրուին

Ուսանողներու համար 6 փր. Մուտք 15 փրանք

LE PROPRIETAIRE DU

« KENAN BAR »

14, Rue J. P. Timbaud

92 - Issy-les-Moulineaux

Պր. Քէնան Ազատեան ուրախութեամբ կը ծանուցանէ իր սիրելի յաճախորդներուն, որ հաստատութիւնը վերաբացուած է Երկուշաբթի 11 Հոկտ. 1971էն սկսեալ եւ այս առթիւ կը հրաւիրէ իր բարեկամները եւ յաճախորդները, զիրենք պատուելու համար ախորժաբերով «Ափերիթիֆ»:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ 12 Հոկտեմբեր Երեքշաբթի ժամը 15ին, Ազգ. Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ.— Պատգամաւորի ընտրութիւն եւ պարահանդէս:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Տէսինի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ 11 Հոկտ. Երկուշաբթի կէսօրէ յետոյ ժամը 2ին, ընկերուհի Զ. Հիսեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի անդամական ընդհ. ժողովը 23 Հոկտեմբերին, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 16ին, ընկերուհի Ֆ. Գումրուեանի բնակարանը: Այս առթիւ վարչութիւնը կոչ կ'ընէ բոլոր անդամներուն, որ իրենց ներկայութեամբ յարգեն հրաւէրը: Կարեւոր օրակարգ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու տարեկան ցերեկոյթը Կիրակի 5 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմի:

×

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 6 ին, Փալէ տէ Քոնկրէ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Դերձակ բանուոր մը խանութին համար ամբողջ օր կամ կէս օրուան համար:

Դիմել՝

Mr. M. SAADETIAN

18, Rue de Picardie, Paris (3e)

Tél. 887-99-06

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

URGENT

STAGE GRATUIT pour jeunes filles et jeunes gens doués pour danse folklorique, en vue de spectacles du

« BALLET RUSSE »

Renseignements 033-80-13

BNP

A votre service tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

IMPRIMERIE SPÉCIALE DU JOURNAL « HARATCH »

32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԼԻՈՆ

Հոկտեմբեր 30, Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին

ՎԱԼԱՆՍ

Հոկտեմբեր 31, Կիրակի օր ժամը 15ին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

Samedi 30 Octobre à 21 h., Salle Rameau à LYON

Dimanche 31 Octobre à 15 h., Salle des Fêtes de VALENCE

GALAS EXCEPTIONNELS DE DANSES ARMENIENNES

Avec plus de 70 exécutants des troupes de Paris

NAIRI et NAVASART

Chants folkloriques EVA RESDIKIAN

Billets d'entrées en vente chez Sevan-Voyages, 50 Cours de la Liberté, LYON (3e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 12 OCTOBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12238 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 47e ANNÉE — N° 12.238

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԱԳՆԱՊԸ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՅ

Անցեալ Մարտ 12ին Թուրքիոյ ներքին կեանքին մէջ ծայր տուած սուր տագնապը կը շարունակուի։

Ատալէթ կուսակցութիւնը, որ հակառակ իր ծոցին մէջ առաջ եկած հերձուածին, մեծամասնութիւն կը կազմէր Խորհրդարանին մէջ եւ կրնար ժողովրդավարական սկզբունքներու համաձայն իշխանութեան գլուխ մնալ, տեղի տուաւ զինուորականներու վերջնագրին առջեւ, չորս երկու շաբաթ ընդդիմանալէ վերջ։

Մարտ 26ին Սուլէյման Տէմիրէլի յաջորդեց Փրոֆ. Նիհատ Էրիմ, որուն դահլիճին մէջ մտան ատալէթական հինգ նախարարներ, «ազգասիրաբար»։

Եւ սակայն ներքին խռովութիւնները շարունակուեցան ծայրայեղեան կազմակերպութեանց կողմէ։ Ջկարենալով խաղաղութիւնը վերահաստատել սովորական միջոցներով, Նոր կառավարութիւնը ամիս մը վերջ պաշարման վիճակ հաստատեց տասնեմէկ նահանգներու մէջ, երկուամսուան համար, զինուորական խիստ միջոցներով խելքի բերելու համար խռովարար տարրերը։

Բանտերը լեցուց յայտնի «ձախապաշտ»ներով եւ կասկածելիներով, որոնց շարքին պակաս չէին կարգ մը երեւելիներ, — գրագէտ, հրապարակագիր, դասախօս, մտաւորական։ Դատավարութիւնները կը շարունակուին դեռ պատերազմական ատեաններու առջեւ։

Նիհատ Էրիմի կառավարութեան գլխաւոր աշխատանքն եղաւ փոփոխութեան ենթարկել Սահմանադրութիւնը։ Երկար վիճաբանութիւններէ ետք, կառավարութեան առաջարկած ծրագիրը որոշ սրբագրութիւններով ընդունուեցաւ Խորհրդարանին կողմէ։

Փոփոխութեանց նպատակն էր աւելցնել կառավարութեան իրաւասութիւնները երկրի ապահովութիւնն ու անդորրութիւնը պահպանելու առընչութեամբ, ի գին քաղաքացիներու եւ կազմակերպութեանց ազատութեան որոշ սահմանափակումներուն (յօդուած 11)։

Վէճի առարկայ դարձաւ նաեւ 64րդ յօդուածը, որ իրաւունք կուտայ կառավարութեան օրէնքի համազօր որոշմնագրեր հրատարակելու, առանց Խորհրդարանի բովէն անցընելու եւ անոր վաւերացման ենթարկելու դանոնք։ Ջեւով մը կապտում ժողովրդավարական սկզբունքներու։

Ամէնէն աւելի վէճի առարկայ դարձաւ «բարեկարգութեանց» խնդիրը։

Զինուորականներու Մարտ 12ի վերջնագրին երրորդ յօդուածին համաձայն, Նոր կազմուելիք կառավարութիւնը պէտք է անյապաղ իրագործէր ընկերային ու տնտեսական բարեկարգութիւններ եւ ամբողջէր Աթաթիւրքի բարենորոգումները։

Զինուորականները լռելեայն կը խոստովանէին, որ կէս դարը բաւական չէր եղած երկրին պարտադրելու Մուսթաֆա Քէմալի յախուռն բարենորոգումները, որոնք անմարսելի էին Անատոլուի ռմէտ ու յետամնաց գիւղացիներուն համար։

Նոյն երրորդ յօդուածը կ'աւելցնէր, որ եթէ Խորհրդարանը մերժէ վաւերացնել նոր կառավարութեան առաջարկած բարենորոգումները, զինուորականները ձեռք պիտի առնեն իշխանութիւնը, անշուշտ բանի ուժով պարտադրելու համար զանոնք։ Այսինքն կը սպառնային լուծել Խորհրդարանը, վերջ տալ ժողովրդավարական վարչաձեւին եւ հաստատել զինուորական բռնատիրութիւն։

Տագնապէն աւելի քան վեցուկէս ամիս վերջ խաղաղութիւնը վերահաստատուած չըլլալով երկրին մէջ, Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդը Սեպտ. 22ին Ջանքայայի պալատին մէջ գումարուեցաւ Զօր. Ճէվտէթ Սունայի նախագահութեամբ եւ որոշեց, երրորդ անգամ ըլլալով, երկու ամիս եւս երկարաձգել պաշարման վիճակը։ Ուրեմն, այս վերջինը փոխանակ երկու ամիսի, պիտի տեւէ ութ ամիս, պայմանաւ որ կացութիւնը չպարտադրէ յաւերժացնելու պատերազմական դրութիւնը։

Վերջին շաբաթներու ընթացքին նախկին եւ նոր վարչապետներու միջեւ ճարտասանական բուռն բախումներ տեղի ունեցան, մթնոլորտը աստիճան մը աւելի ծանրացնելով։ Էրիմ հրապարակաւ կ'ամբաստանէր Տէմիրէլը՝ իբրեւ պատասխանատու անցեալ, ներկայ, նոյնիսկ ապագայ բոլոր դէպքերու։

Միւս կողմէ Նիհատ Էրիմի դահլիճին մէջ ներքին տարակարծութիւններ ծագած ըլլալով, Հաղորդակցութեանց նախարար Հալուք Արըք եւ Բնական Զօրութեանց նախարար Իհսան Թօփալօղլու հրաժարեցան Սեպտ. 26ին եւ 28ին։ Նախարարական տագնապը, որուն մասին կը խօսուէր շաբաթներէ ի վեր, իրականութիւն կը դառնար։

Կացութիւնը աւելի եւս ծանրացաւ, երբ Ատալէթ կուսակցութիւնը Հոկտ. 5ին պաշտօնապէս հաղորդեց, որ չորս օր տեւող խորհրդաժողովէ վերջ, որոշած է ազգային միութեան դահլիճէն քաշել իր հինգ նախարարները։ Ազգ. Ապահովութեան Խորհուրդը կրկին արտակարգ նիստ գումարեց՝ քննելու համար ստեղծուած ծանր կացութիւնը։

Ատալէթի երեսփոխաններուն ընդդիմութեան պատճառաւ վարչապետը չէր կրցած Խորհրդարանէն վաւերացնել տալ իր ծրագրած բարենորոգումները, հակառակ զինուորականներու կողմէ Ատալէթի դէմ ուղղուած սպառնալիքներուն։

Այս պայմաններուն տակ անխուսափելի կը դառնար Նիհատ Էրիմի կառավարութեան հրաժարումը։

Տագնապը կը ծանրանայ։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

4 ՄԻԼԻՈՆ ՓԱՐԻԶՑԻԻ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

Շաբաթ եւ Կիրակի յոյսեր կային, որ բանակցութիւնները ելքի մը պիտի յանգին եւ Երկուշաբթի օր իսկ Փարիզի ժողովուրդին շաբաթէ մը ի վեր տեւող ոդիսականը։ Արդարեւ, բանակցութիւններու ընթացքին եղած առաջարկները տնօրէնութեան կողմէ, չընդունուեցան աշխատաւորներուն կողմէ։ Այլ խօսքով 1500 հոգիի (վարողները) քմահաճոյքէն կախուած է մինչ չորս միլիոն աշխատաւորի ամէնօրեայ չարչարանքը։

Ինչպէս ըսած էինք այս գործադուլը ամսականի հետ կապ չունի — սկզբունքով — այլ դասակարգային է։ Արդարեւ մեթրոյի կառքերու վարողները կը գտնեն որ մեթրոյի աշխատաւորներու նոր դասաւորումը զիրենք չի նպաստաւորեր։ Այսինքն նոր դասաւորումին հետեւանքով թէ 1, թէ 2 եւ թէ 3 էս Պէ Թէ (այս վերջինը կը նշանակէ որ վարողը մինակ է կառախումբին իբրեւ պատասխանատու) վարողներու երեք դասակարգերը 225էն 270 կէտ ունին իբրեւ համարտագրիչ եւ պաշտօնեաները (մեքրիզի) 245էն 299, ուրեմն վարողները կը գտնեն որ ի սկզբանէ արդէն ապաղասաւորում մը կայ զոր չեն ընդունիր։

Տնօրէնութիւնը առաջարկած էր Շաբաթ օր, ինչպէս անցեալին, զանազան դասակարգերու աշխատաւորները կարենան ամէն տարի պարզել իրենց հարցերը։ Այսինքն տնօրէնութիւնը ոչ մէկ ձեւով այլեւս խնդրոյ առարկայ կ'ուզէ ընել դասակարգի խնդիրը։

Ցիշենք որ վարողի մը ամսականն է 1.817,25 Ֆր. սկիզբի շրջանը եւ կը հասնի 2177,87ի վերջաւորութեան։ Հանգստեան թոշակը հաշուուած է նուազագոյն 25 տարի աշխատանքի վրայ բայց լաւ թոշակ մը ստանալու համար 37 տարի պէտք է ինչ որ բաւական դժուար է երբ նկատենք որ հանգստեան կը կոչուին 53 տարեկանի շուրջ։

×

Անկախ Հանրապետականներու համագումարը տեղի ունեցաւ Թուլուզի մէջ, ուր յատկանշական ճառ մըն ալ խօսեցաւ Ժիսքար տ'Էսթէն։ Համագումարին իրիկունը Թուլուզի Մարզական պալատի գեղարուեստական բաժնին իր մասնակցութիւնը բերած է Ելմտական նախարարը՝ Ժիսքար տ'Էսթէն, որ ձեռնադաշնակը ծունկին երգած է « Ժը շեռշ փորթիւն » ինչ որ անշուշտ բաւական յաջողութիւն գտած է։

Համագումարին մէջ, Ժիսքար տ'Էսթէն շեշտած է թէ անկախ Հանրապետականները մաս կը կազմեն նախագահական մեծամասնութեան առանց որեւէ երկդիմութեան։ Որոշ ձեւով, նախարարը վերամշակած էր Փոնփիտուի Օգոստոսին պարզած տեսակէտները։ Ինք ալ կոչ կ'ընէ կեդրոնին, բայց ինք աւելի մարդոց կոչ կ'ընէ քան թէ քաղաքական խմբակցութեանց։ Ժիսքար տ'Էսթէնի համար արդէն, Անկախ Հանրապետականները ընտանիք մը կը կազմեն աւելի քան կուսակցութիւն մը։

18 ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Անգարայի Պաշարման Վիճակի դատական Ատեանը, 18 մահավճիռ արձակեց Շաբաթ օր։ Այս դատապարտեալներու գլուխը կը գտնուի Տէնիզ Կէզմիշ իր տասնեւօթը ընկերներով, բոլորն ալ անդամ Թուրք Ժողովրդական Ազատագրական բանակի։ Անոնց դէմ եղած ամբաստանութիւնն այն է, որ փորձած են տապալել սահմանադրական կարգերը Թուրքիոյ մէջ։ Առաջին վճիռն է որ կը արուի ձախապաշտներու դէմ։

Անոնք մեծ մասամբ ուսանող են եւ, ընդհանրապէս, միջին հաշուով 24 տարեկան։ Բոլորն ալ խոստովանած են, թէ կարգ մը խափանարարական աշխատանքներ կատարած են։

Ցատկապէս ընդունած են ամերիկացի չորս զինուորականներու առեւանգման պատասխանատուութիւնը։ Ինչպէս ծանօթ է, Մարտի սկիզբները անոնք չորս ամերիկացի զինուորներ առեւանգեցին եւ, որ սակայն, չորս օր ետք ազատ արձակեցին, երբ իշխանութիւնները մէկ կողմէ մերժեցին ընթացք տալ անոնց պահանջներուն եւ, միւս կողմէ, խիստ խուզարկութիւններու ձեռնարկեցին։

Ամբաստանեալները ընդունած են նոյնպէս, որ յարձակումներ գործած են դրամատուներու եւ ոստիկանական ջոկատներու վրայ։

Ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուէր նաեւ կին մը՝ Սեվիմ Օնուրսալ։ Այս վերջինը, որ իր տան մէջ պատսպարած էր ահաբեկիչներու խումբ մը, մեղսակից նկատուեցաւ ամբաստանեալներու եւ իբրեւ այդպիսին հինգ տարուան բանտարկութեան ու երկու տարուան բնակութեան արգելքի դատապարտուեցաւ։

Դատավարութիւնը կը տեւէր Յուլիս 17էն ի վեր։ 17 նիստ գումարուած էր։

Համաձայն դատապարտեալներու բարեկամներուն՝ անոնք վճիռի վերաքննութեան դիմում պիտի կատարեն Զինուորական Վերաքննիչ Բարձրագոյն Ատեանին մօտ։

Դատապարտեալները «կեցցէ ազատ Թուրքիա» բացագանչած են, լսելէ ետք իրենց դէմ արձակուած վճիռը։

Աւելցնենք, որ դատարանը 18 մահավճիռներէն զատ երեք ամբաստանեալներու ալ ազատ արձակում շնորհեց։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

Հայաստանի ոտնագնդակի ախոյեան խումբը, ինչպէս հաստատած էինք վերջերս, տկար պատկեր սկսած է պարզել իր վերջին մրցումներու ընթացքին։

«Արարատ» այլեւս չի ցուցաբերեր սկզբնական շրջանի գեղեցիկ խաղարկութիւնը, որուն շնորհիւ յաջողած էր առանց պատուաբեր դիրք մը գրաւել խորհրդային ախոյենական ցուցակին մէջ։

Հոկտեմբեր 3ին «Արարատ» հանդիպում մը ունեցաւ Դոնեցկի «Շախտեոր»ին հետ։ Այս խումբը 12րդ տեղը կը գրաւէ ընդհանուր աղիւսակին մէջ։

Խումբը հակառակ իր տկար կազմին յաջողեցաւ խաղին 38րդ վայրկեանին կոլ մը արձանագրել։

Երեւանցիք ոչ մէկ ձեւով յաջողեցան առնուազն կէտով մը հաւասարեցնել արդիւնքը։

«Արարատ»ի երկրորդ դիրքը լուրջ վտանգի տակ է ներկայիս։ Արդարեւ, խաղացած է 27 խաղ եւ արձանագրած 32 կէտ։ Երրորդը՝ Մոսկուայի «Դինամօ»ն ցարդ ունեցած է 26 մրցում եւ արձանագրած է 29 կէտ։

Եթէ «Արարատ» շարունակէ տկար խաղարկութիւն մը ցուցաբերել յաջորդ քանի մը մրցումներուն, կրնայ կորսնցնել իր դիրքը։

Փոխանակ ստանալու արծաթէ շքանշան, կը ստանայ պրոզինը, այսինքն՝ կը դառնայ երրորդ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԻԷԹՆԱՄԻ մէջ ամերիկացի 50 զինուորներ որոնք մաս կը կազմեն Ֆըրսթ ճավէլըրիին եւ ընտրանի կը նկատուին, կը մերժեն յարձակիլ Վիէթնամի համայնավարներուն վրայ։ Իրենց այս որոշումը հաղորդած են նամակով մը, զոր ղրկած են ծերակուտական Քենըտիի։

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ նոր գայթակղութիւն մը ծագած է Ուաշինկթըն Փօսթի տուած մէկ տեղեկութեան իբրեւ հետեւանք։ Թերթը կ'ըսէ թէ Սինսինաթիի մէկ հասալսարանին մէջ, 11 տարիէ ի վեր դատապարտուած մարդիկ կ'օգտագործուին հիւլէական շողարձակումներու հետեւանքները ուսումնասիրելու համար։ Կ'ըսուի նաեւ թէ օգտագործուողները լուր չունին։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ երեսփոխանական ընտրութիւններուն մէջ ընկերվարականները մեծ յաջողութիւն ձեռք ձգեցին։ Մեծամասնութիւն կ'ապահովեն Խորհրդարանին մէջ։

ԱՐԱԳ, ԱԺԱՆ ԲԱՅՑ... ՈՐԱԿՈՎ

Ա.

ԽՄԲ.— «Գրական Թերթ»ի խմբագրութիւնը վերջին շրջանին լայն տեղ կը յատկացնէ հայաստանեան հոգերու: Յօդուածագիրներ համարձակ եւ պարկեշտ մօտեցումով կը մատնանշեն լուրջ թերիներ՝ զանոնք սրբագրելու օրինակելի մտածումով:

«Գրական Թերթ»ի Սեպտեմբեր 10ի թիւին մէջ Ռայա Խաստապետեան կ'անդրադառնայ շինարարական թերիներուն, որոնք, դժբախտաբար, ընդհանրացած են Հայաստանի մէջ:

Ստորեւ յօդուածին գլխաւոր գիծերը:

×

— Բնակարան ստացա՞ր:

— Ութերորդ յարկում հողամաս եմ ստացել:

(ժողովրդական նորագոյն ասոյթներէն)

1970ին Երեւանի մէջ շահագործման յանձնուեցաւ 156 բնակելի շէնք, այսինքն՝ 6756 բնակարան: Շինարարական թեքնիքին ընձեռած կարելիութիւններուն շնորհիւ բնակելի շէնքերը այսօր, մեր հին առասպելներու հերոսներուն պէս, «կը մեծնան» ոչ թէ տարիով, այլ օրով: Այս իրողութիւնը անգամ մը եւս կրնայ հաստատել մեր ժողովուրդին վերագրուող թանկագին յատկութիւններէն մէկը՝ շինարար, եթէ...

Եթէ կարողանայինք հպարտութեամբ մեր մայրաքաղաքը այցելող հիւրերուն ցոյց տալ այսօրուան նոր շէնքերը, ինչպէս կ'ընէինք 10–15 տարի առաջ, երբ ցոյց կուտայինք մեր խսկապէս ցուցադրելի կառոյցները:

Եթէ նոր բնակարան ստացած ընտանիքին ուրախութիւնը ըլլար կատարեալ:

Եթէ բազմաթիւ անգամներ հաստատուած չըլլար «արագ, աժան եւ անորակ» արտայայտութեան ճշմարտութիւնը:

Այս չարաբաստիկ «եթէներու» շարքը շատ երկար է:

Այսօր Խորհ. Միութեան մէջ բնակելի շէնքերու անորակութեան տեսակէտով Հայաստան կը գրաւէ առաջին տեղերէն մէկը: Եւ որպէսզի պարապ գնդակի տպաւորութիւն չձգեն այս դառն խօսքերը, դիմենք փաստերուն:

1970ին Երեւանի մէջ բնակութեան յանձնուած 156 շէնքերէն 20ը ստացած է «լաւ», 136ը՝ «բաւարար» գնահատական: 1971ին «լաւ» նկատուած է միայն մէկ՝ Սայաթ-Նովա փողոցին վրայ, «Անի» պանդոկին դիմաց, վերջերս բնակելի դարձած բարձրայարկ շէնքը: Ձմռանը, որ գնահատականները հիմնականին մէջ կը վերաբերին շէնքի արտաքինին: Իսկ եթէ նկատի առնուին ներսի աշխատանքները, «շատ գէշը» կ'ըլլայ ամէնէն բարձր գնահատականը:

...Նոր բնակարան ստացողին ուրախութիւնը ուրախութիւն չէ, այլ մեծ մտահոգութիւն մը: Ան իսկապէս «հողամաս» մըն է, որ կը ստանայ եւ ոչ թէ բնակարան: Շէնքին շինութիւնը կը շարունակուի շահագործման յանձնուելէ ետք ալ: Վարպետները կը շրջին բնակարանէ բնակարան եւ կ'առաջարկեն իրենց ծառայութիւնները: Անոնք, որ շէնքին շինութեան ատեն լռեցուցած են խղճի ձայնը, ղլացած են իրենց պարտականութիւնը կատարել, այժմ կը պահանջեն իրենց գինը եւ կը խոստանան ընել ամէն ինչ «ինչպէս պէտք է», եւ կ'ընեն: Կ'ընեն այն որակեալ շինանիւթով, որ «մէկ կողմ են ձգած» շէնքի շինութեան ատեն: Բնակիչներուն թելադրութեամբ անոնք նոր տեսք կուտան բնակարանին, կը տեղափոխեն անոր պատերը, կը մեծցնեն կամ կը պզտիկցնեն սենեակները, կը միացնեն կամ կը բաժնեն արտաքնոցն ու բաղնիքը, կը ստեղծեն յաւելեալ յարմարութիւններ: Ասոնք վերստին կ'անտեսեն խղճի ձայնը, քանի որ այս ձեւով կը խարխլեն շէնքին հիմը, կը կրճատեն անոր տարիքը եւ սերունդներուն կը փոխանցեն ոչ թէ հարիւրամեակներու կեանք ունեցող շէնք մը, այլ խարխուլ շինութիւն մը: Կը մոռնան, որ իրենց ըրածը խնկական յանցանք է: Այս յանցանքին համար, դժբախտաբար, մինչեւ այսօր ոչ մէկը դեռ պատասխանատուութեան ենթարկուած է: Փորձեցէք ճակատէն նայիլ նորակառոյց շէնքերուն: Ի՜նչ գեղագիտական հաճոյք, ի՜նչ ներդաշնակութիւն: Կարկտան խայտաբղէտութիւն: Պատշգամները զարդարուած են գոյնզգոյն կերպընկալով, պատերը ներկուած են բոլոր գոյներով, կենաս ու նայիս փտուած լուացքին...

Բայց չհեռանանք բուն խնդրէն:

Ուշադրութի՛ւն: «Ինչո՞ւ այս անորակ բնակելի շէնքերը» հարցումին կը պատասխանեն... բանուորներ.

— Որովհետեւ շինանիւթերու որակը լաւ չէ՝ քարը չի համապատասխաներ որոշուած ձեւին, տախտակամածը, պատուհաններու փեղկերը եւ դուռները կը պատրաստուին թաց փայտով եւ այդ պատճառով ալ կը ճաթռտին կամ կ'ուռին, կրաղիւսի նախատեսուած տեսակին փոխարէն կուտան ուրիշը, եւ շաղախը անորակ կը դառնայ, շուտ չի չորնար, իսկ մենք չենք կրնար սպասել:

Իբրեւ օրէնք միշտ պակաս կը ստանանք շինանիւթը: Փորձէ առարկել, եղածէն ալ կը զրկուիս:

Ճարտարագէտ Գ. Աֆրիկեան կ'ըսէ.— Ճարտարապետները չեն հետեւիր աշխատանքներուն, իսկ հսկիչները ամիսը մէկ անգամ կ'ըլլան կամ չեն ըլլար աշխատանքի վայրը:

Շինարարական թեքնիքի արտադրութիւնը շատ ցած է: Վերամբարձ կռունկը նոյն ձեւի շէնքին կմախքը հաստատելու համար Մոսկուայի մէջ կ'աշխատի 7–8 ամիս, իսկ մեր քով՝ 12–14 ամիս: Այդ յաւելեալ ժամանակը կը վատնուի միւս աշխատանքներու հաշուին:

Երքաղսովետի շինարարութեան վարչութեան պետ Ա. Թումանեան կ'ըսէ.— Կը յանձնարարեն մեզի երեք ամսուան կամ տարուան մը ընթացքին յանձնել այսքան բնակելի մակերես: Իսկ, իբրեւ կանոն, շինանիւթ մատակարարող կազմակերպութիւնները միշտ ալ կ'ուշացնեն մեր պատուէրները, եւ կը ստիպուինք յաճախ անորակ շինանիւթ ստանալ, որովհետեւ բանուորը չի կրնար պարապ նստիլ:

Պետշինի հանրապետական շինարարութեան տեսչութեան բաժնի փոխ-վարիչը՝ Յր. Ստեփանեան.— Արդէն 15–20 տարիէ ի վեր Երեւանի մէջ որակեալ բնակելի շէնք չի շինուիր: Խորհ. Միութեան զանազան շրջաններէն շատ յաճախ մասնագէտներու պատուիրակութիւններ կուգան, իսկ մենք նախկին հպարտութեամբ չենք կրնար ցոյց տալ որեւէ նորակառոյց: Կ'ոտնահարուին կառուցումի ամէնէն տարրական կանոնները:

Շատ յաճախ շինարարական կազմակերպութիւնները սխալ տեղեկութիւններ կուտան իրենց վերադասներուն. օրինակ, Նախարարութեան կը յայտնեն, որ արդէն վերջացած է այսինչ շէնքը, իսկ իրականութեան մէջ դեռ անաւարտ վիճակի մէջ կը գտնուի ան: Նոր պատուէր կը ստանան, կ'երթան, իսկ հինը կը մնայ կիսաւարտ վիճակի մէջ, թող բնակիչները ինչ կ'ուզեն ընեն: Երբեմն տուգանք կը սահմանենք շինարարական կազմակերպութիւններուն, սակայն ա՛յդ ալ պատճառ կը դառնայ բանուորներու մեկնումին: Շինարար վարպետները կը լծուին աւելի ձեռնտու աշխատանքի:

Ի դէպ, Ստեփանեան պատրաստած է քանի մը լուսանկարներ, իրենց պատի թերթին համար: Անոնցմէ երկուքը շատ խօսուն են. մէկուն վրայ պատկերացուած է Թալինի շրջանի Թալին գիւղի Ժ.Բ. դարու հին ամրոցին կանգուն պատերը, իսկ միւսին վրայ՝ Արովեան քաղաքին մէջ դեռ վերջերս փլած հինգյարկանի նորակառոյցին աւերակները: Ինչպէս կ'ըսեն՝ մեկնաբանութիւնները աւելորդ են:

Ռ. ԽԱՍԱՊԵՏԵԱՆ

ԱՌԱԾԱՆԻ

Եռացող ամանին վրայ ճանճ չի նստիր:
(Սպանական)

Աւելի լաւ է կօշիկները մաշեցնել, քան թէ սաւանները: (Իտալական)

×

Պէտք է չաղել ալիւրին համաձայն:
(Իրլանտական)

ԴՈՒՔՍԸ ՄԵՌԱ՞Ծ ԷՐ ԱՐԴԵՕՔ ԹԷ ՈՂՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Փարիզցիները, որոնց համակրանքը շատ տաք չէր եղած Լուի Ֆիլիփ թագաւորի կառավարութեան հանդէպ, անմիջապէս բռնեցին ենթադրութիւններու ճամբան: Մանաւանդ, որ քոլերա բառը տարօրինակ կը հնչէր իրենց ականջին:

Կասկածամիտներուն համար, խնդիրը շատ պարզ էր: Փրալէնի դուքսը իր բարեկամներուն օժանդակութեամբ եւ թագաւորին հաւանութեամբ լոյս տուած էր բանտէն, չենթարկուելու համար իր արդար պատիժին եւ անցած էր Անգլիա, ուր արդէն իր հոմանուհին իրեն կը սպասէր: Արդէն դուքսը նախատեսած էր այս բոլորը եւ Օր. Տըլիւզիին կապած էր ցկեանս կենսաթոշակ: Եւ այն մարմինը, որ թաղած էին Մոնփառնասի գերեզմանատունը, կը պատկանէր աղքատ հիւանդի մը, որ մեռած էր պետական հիւանդանոցներէն մէկուն մէջ: Յետագային, կարգ մը վկաներ, որոնք դուքսին նախկին ծառաներն էին, պնդեցին, թէ իրենց աչքը նշմարած են Լոնտոնի փողոցներուն մէջ: Իսկ հռչակաւոր փաստաբան մը կը յայտարարէր, որ Փրալէնի դուքսը կ'ապրի օտար երկրի մը մէջ ու դրամական օժանդակութիւն կը ստանայ իր զաւակներէն:

Սակայն, դուքսին մահուան առեղծուածը լուծելէ առաջ, կայ լուծելիք ուրիշ հարց մը: Ո՞վ սպաննեց Շուազէլ Փրալէնի դքսուհին: Բոլոր կասկածները կը կեդրոնանան երկու անձերու վրայ.— դուքսը եւ դաստիարակչուհին: Ճիշդ է, որ բոլոր փաստերը կ'ամբաստանէին ամուսինը, բայց կարելի չէ՞ արդեօք նկատի առնել այն պարագան, որ բուն ոճրագործը Օր. Տըլիւզին է եւ ոճիրը գործուած է ոչ թէ առտուան ժամը 4ին, այլ աւելի առաջ: Դուքսը ժամանակ տուած է, որ հոմանուհին անհետանայ, եւ քանի մը ժամ ետք միայն սարքած է այդ բեմադրութիւնը եւ դիակը յօշոտած է դանակով, կարծել տալու համար, որ ինք է յանցաւորը եւ ոճիրը գործած է խելագարութեան մէկ պահուն:

Օրիորդ Տըլիւզի ձերբակալուեցաւ նոյն օրը: Հարցաքննութիւնը եւ անոր բերած վկայութիւնները ցոյց տուին, որ ան ոճիրի պահուն արդէն կը գտնուէր ապարանքէն շատ հեռու: Ինչպէս կը տեսնէք, արդարութիւնը արդար չէ, որովհետեւ կոյր է եւ նկատի կ'առնէ միայն ու միայն շօշափելի փաստերը: Կրնայ ըլլալ, որ օրիորդը չտուաւ մահացու հարուածը եւ կը գտնուէր ոճիրի վայրէն հեռու: Սակայն, անուրանալի էր, որ ան եղած էր իր տիրուհիին եւ տիրոջ մահուան պատ-

ՀԱՅՐԵՆԻՔՍ

— 15 ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ —

Տարաբախտ Սողոմոն Տարօնցիէն խնդրած էի որ երբ մօտս գայ, ջանայ հետը բերել Դաշտենցն ու Նորենցը: Յաջորդ օր, Խ. Դաշտենցը եկաւ Սողոմոնի հետ, թէեւ ծայր աստիճան վերապահ ու լուռ: Բայց Նորենց աւելի յոգնաբեկ եւ խոհեմ, չեկաւ: Տարօնցի ըսաւ թէ Նորենց հիւանդ է: Եւ քանի որ հիւանդ էր «ես կ'երթամ զինքը տեսնելու ըսի»: Բայց ողբացեալ Տարօնցի կրկնեց.— «Կարիք չկայ, Լեւոն, կարիք չկայ»:

1966ին երբ կրկին անգամ Հայաստան կ'այցելէի, Արմենիա պանդոկին մէջ հանդիպեցայ ծագումով Տարօնցի չորս աստղերու՝ Ս. Տարօնցի, Վ. Նորենց, Խ. Դաշտենց եւ Էլոյեան, ու հարազատի պէս ողջագուրուեցանք: Ժամանակը իր դերը կատարած էր և Նորենց աւելի լաւ էր Խըրուշչեւեան հովը նոր յոյսեր տուած էր մարդոց:

1969ին մեր Հայրենակցական Միութեան վարչութեան անդամ Զօհրապ Մուրատեան Երեւան կ'երթար, կը խօսէր նաեւ Նորենցի հետ, որ արտասահման այցելէ: Նման այցելութիւններ երկուստեք օգտաւէտ ունին: Նորենց խանդավառութեամբ ընդունած էր ու քաջալերուած գրագէտին ողեւորութենէն, Զ. Մուրատեան դիմած էր նաեւ ձեռնհաս անձնաւորութեանց, հասկնալու համար թէ ի՛նչ ձեւակերպութիւններ հարկաւոր էին իրագործելու համար այս ծրագիրը: Ըսուած էր իրեն թէ հրաւէրի պաշտօնական նամակ մը կը բաւէ, Հայրենակցականի վարչութեան կողմէ, ստորագրուած վարչական պատասխանատուներու կողմէ: Նամակը ղրկուած էր եւ մենք աւելի քան տարի մըն է որ կը սպասէինք Նորենցի, խորհելով նոյնիսկ թէ ի վերջոյ դուցէ ելքի արտօնութիւն չէ տրուած:

Երբ այս անգամ կրկին Երեւան էի, իմանալով թէ Նորենց հիւանդ է, գացի իր բնակարանը այցելութեան ու գտայ մեր բանաստեղծը նոր կազդուրուած: Արդարեւ բաւական ծանրօրէն հիւանդացած է եւ այդ հիւանդութիւնն է որ թոյլ չէ տուած իրեն արտասահման գալ: Երբ իրեն ըսի «ի՞նչ եղաւ արտասահման այցելութեան ծրագիրը, չարտօնեցի՞ն արդեօք», ինք պատասխանեց.— «Արտօնուեցայ, բայց հիւանդութիւնս էր որ չարտօնեց: Աւելի քան վեց ամիս հիւանդանոցում խնամուեցի, ապա՝ տանը: Հիմի էլ դեռ դուրս չեմ գալ»: Յետոյ հիւանդութենէն կ'անցնինք այլ խօսակցութեանց.— Պարոյր Սեւակ, Տարօնցի, արտասահմանի Հայութիւն եւայլն, ու երկու ժամ յետոյ կը բաժնուինք: Դժբախտաբար առիթ չունեցայ Դաշտենցը տեսնելու:

ԱՂՐ ԼԻՃ

Սա Թուրքերէն ազր *բառը որ ծանր կը նշանակէ, ինչո՞ւ այդքան ծանրօրէն նստած է տակաւին այս վճիտ ու կենսատու Մեծամօր աւազանին վրայ: Նոյնքան խորթ չէ՞ արդեօք* Արփաչայ, *քանի որ* Չայ *Թուրքերէն գետ կը նշանակէ: Հիմա որ Արփի-Սեւան փապուղին իրականալու վրայ է, կարելի չէ՞ յուսալ մեր Ակադեմիայէն որ* Արփաչայն *ալ դառնայ* Արփագետ: *Բայց վերադառնանք Աղր լիճ:*

Հայաստանէն մեկնելէ օր մը առաջ Թալին եւ Աւան (Արագածի շրջան), Դեղձուտ (Սարդարապատի շրջան) եւ Երեւան ապրող ազգականներս դաշտահանդէս մը սարքած էին Աղր Լճի եզերքին, ծիրանի ծառերու եւ գեղեցիկ պարտէզներու շուքին ներքեւ, որպէսզի առիթ տրուի բոլոր արենակիցներուս մօտէն տեսնուելու ինծի հետ եւ հրաժեշտ առնելու:

Հակառակ բնաւորութեանս, պարտադրաբար հոս շեղում մը պիտի կատարեմ խօսելով դէպքի մը մասին, որ սիրտս պղտորեց: Ցանկերգ դարձած է որ եկող ուխտաւորները Լենինական, Կիրովական, Թալին եւ քանի մը այլ վայրեր չեն կըրնար այցելել: Ինչո՞ւ, որովհետեւ սահմանամերձ տեղեր են, եւ յարմար չի նըկատուիր անհատական այցելութիւններ արտօնել:

15 տարի առաջ, երբ 1956ին, պատասխանատուն ընկ. Գէորգօֆն էր, իրմէ խնդրեցի որ արտօնէր ինծի Կիրովական երթալ, տեսնելու համար կնոջս մօրաքոյրը, որ խոր ծերութեան մէջ էր: Բացատրեց ինծի օրէնքին տրամադրութիւնները բայց չդիմացաւ խնդրանքիս եւ յանձնարարեց իր սպասարկութեան մէկ անդամին որ Ինթուրիսթի կառքով զիս Կիրովական տանի, 450 (ներկայիս 45) ռուբլիի փոխարէն: 100 ռուբլին կը պակսէր, ու ան ալ կարգադրեցին եւ երախտագիտութեամբ կը յիշեմ՝ այդ պարագան: Գացի տեսայ մօրաքոյրը, որ քիչ յետոյ հրաժեշտ պիտի տար կեանքին:

1966ին, Ինթուրիսթի պատասխանատուն ընկ. Զաքարեանն էր: Խնդրեցի իրմէ որ արտօնէ Թալին եւ Կիրովական երթալ, «խնդրագիր տուր, կը կարգադրենք» ըսելով զիս ճամբու դրաւ: Գացի ընկ. Վարդգէս Համազասպեանին, որ բարի գտնուեցաւ ինծի ընկերակից տրամադրելու ընկ. Հ. Մարութեանը, ու գացի տեսայ սիրելիներս: Եւ մինչեւ օրս երախտագիտութեամբ կը յիշեմ:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(7 Տար.)

ճառը եւ արդար էր, որ գոնէ դատապարտուէր իբրեւ մեղսակից:

Օրիորդը անմիջապէս ազատ արձակուեցաւ եւ մեկնեցաւ դէպի Միացեալ Նահանգներ, ուր ամուսնացաւ բողոքական պատուելիի մը հետ: Ապրեցաւ 24 երջանիկ տարիներ: Ու երբ 1871ին, մահկանացուն կնքեց, ամուսինը գիրք մը գրեց իր կնոջ մասին, ուր կը դրուատէր անոր բարեմասնութիւնները:

Փրալէնի դուքսը գեղեցիկ դատախարակչութիւն իր երախտագիտութիւնը յայտնելու համար, անոր 3000 ոսկի Փրանք տարեկան թոշակ մը կապած էր, ցկեանս գանձելիք: Ցեստպային, ժառանգորդները այդ թոշակին փոխարէն վճարեցին 43 հազար միանուագ գումար մը, որուն շնորհիւ, պատուելի ամուսինը կրցաւ դարկ տալ իր կրօնական պարբերաթերթին: Շատեր կը կարծէին, թէ այս գումարը կը վճարուէր անհետացած դուքսին:

Ուրեմն, օրէնքի առջեւ կը մնայ միայն մէկ յանցաւոր՝ ամուսինը:

Հիմա գանք երկրորդ առեղծուածին, այսինքն Փրալէնի դուքսի փախուստին: Քիչ առաջ տեսանք կարծիքները բոլոր անոնց, որոնք դուքսը ողջ կը նկատէին:

Այս կարծիքին հակառակ կը խօսին պաշտօնական շրջանակները եւ վաւերաթուղթերը: Մահուան վկայական, թաղման վկայական, ժառանգութեան հարց, եւայլն: Սակայն մէկ կողմ պէտք է դնել քլերայի խնդիրը: Ըստ բժիշկ Թապանէի, Շուազէօլ Փրալէնի դուքսը անճանաչելի եղած է իր խուցին մէջ դարիկ կլլելով: Ճիշդ է, որ սպասուհիներէն մէկը չէր ճանչցած իր տիրոջ մարմինը, որուն դէմքը սեւցած էր եւ անդամները կծկուած: Ասոր պատճառը պարզ է ապրիքը կը սեւցնէ մորթը եւ կը կծկէ մկանները:

Կայ խնդրին ջղացական կողմը. Լուի Ֆիլիփ թագաւորը մասնաւոր համակրանք մը չունէր դուքսին հանդէպ եւ աւելի կը բաժնէր իր սիրելի մարքիզին դայրոյթը, այնպէս որ ան չէր կրնար իր հաւանութիւնը տալ ոճրագործի փախուստին, մանաւանդ որ իր աղջկան պէս կը սիրէր հանգուցեալ դքսուհին: Եւ ասիկա երեւան կուգայ այն նամակներէն, որ թագուորը եւ թագուհին գրած են մխիթարելու համար վշտահար մառեչալը:

Ուրեմն, կը մնայ մէկ եզրակացութիւն միայն. Փրալէնի դուքսը վէճ մը կ՚ունենայ իր տիկնոջ հետ եւ զայն կը սպաննէ դաշոյնով: Ոճիրը կրնայ կանխամտածուած ըլլալ կամ ոչ: Իր բանտի խուցին մէջ կը մտաբերէ իր արարքը եւ անոր հետեւանքները, ինը զաւակներուն որբանալը եւ կ՚ունենայ այնպիսի խղճի խայթեր եւ հոգեկան տագնապ, որ անճանաչելի կ՚ըլլայ թոյն խմելով: Հոս կը ծագի ուրիշ հարց մը, ո՞վ արդեօք թոյնը հայթայթեց բանտարկեալին:

Իսկ եթէ քիչ մը հեռու երթալով ուզենք մեր խաւարի ասպետը վերածել Արսէն Լիւփէնի, այն ատեն կրնանք յանգիլ ուրիշ եզրակացութեան մը: Փրալէնի դուքսը եւ հոմանուհին, ոճիրը կը գործեն մեղսակցութեամբ: Օրիորդ Տըլիւզի ազատ արձակուելուն պէս, կը մեկնի դէպի Միացեալ Նահանգներ: Դուքսը կը բանտարկուի իբրեւ ոճրագործ եւ շնորհիւ կարգ մը մեղսակիցներու, կը յաջողի փախչիլ բանտէն ու կ՚անցնի ոչ թէ Լոնտոն, այլ Միացեալ Նահանգներ, միանալու համար իր սիրուհիին: Հոն կը հագնի բողոքական պատուելիի հագուստ ու կ՚ամուսնանայ իր նախկին հոմանուհի՝ Օր. Հանրիէթ Տըլիւզի հետ...

Ընթերցողին երեւակայութեան կը ձգեմ ազատօրէն որոնելու ճշմարտութիւնը կամ յանգելու զանազան ուրիշ եզրակացութիւններու, այս անծեւալ գոյգին ճակատագիրը ճշդելու համար:

ՆՈՒՊԱՐ ՋԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Սեպտեմբերի առաջին կիսուն Պելկրատի մէջ գումարուած է նախնադարեան հնագիտութեան միջազգային 8րդ համագումարը: Միջազգային ժողովին մասնակցած են 700 գիտնականներ բազմաթիւ երկիրներէ:

Խորհրդային պատուիրակութեան մէջ գտնուած են երկու Հայեր՝ Փրոֆ. Հ. Մարտիրոսեան եւ Բ. Երիցեան:

Շարթուան մը ընթացքին կարդացուած են շուրջ 200 զեկուցումներ, որոնք տեսական եւ գործնական նշանակութիւն ունին նախնադարեան մշակոյթի, ինչպէս նաեւ Եւրոպայի, Միջերկրականեան աւազանի եւ Փոքր Ասիոյ մշակութային կապերուն եւ փոխադրեցութիւններուն ուսումնասիրութեան կապակցութեամբ:

Պատմական գիտութիւններու թեկնածու Բ. Երիցեանի զեկուցումը պատկերացուցած է Երեւանի հնադարեան շրջանի քարայրին պեղումներու արդիւնքը եւ շօշափած է անոր հետ կապուած զանազան հարցեր:

Փրոֆ. Հ. Մարտիրոսեանի զեկուցումը նուիրուած էր Հայաստանի նախնադարեան ժայռապատկերներու եւ անոնց ուրարտահայկական կրկնօրինակներու ուսումնասիրութեան արդիւնքներուն: Փրոֆեսէօրը մասնաւորապէս ցոյց տուած է նախնադարեան պարզունակ գեղերու ձեւաւորման հոլովոյթը եւ խումբ մը նշաններու իմաստաբանութիւնն ու անոնց արժէքը:

Նախնադարեան հնագիտութեան միջազգային յաջորդ համագումարը տեղի պիտի ունենայ Նիսի մէջ:

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԺԻՐԱՅՐ ՇԻՐԱԿԱՑԻ

Իրական անունով Սիմոն Չէօմլէքճեան:

Վաղեմի եւ յոգնավաստակ օրագրող եւ հրապարակագիր, մարմնապէս վտիտ եւ ծիւրած, գրչով եւ ոգիով աննահանջ եւ կորովի:

Ոչ ոք կրնար ենթադրել թէ այդ ցամքած եւ գալկադէմ մարդուն մէջ կուտակուած էր այդքան ուժ եւ վճռականութիւն, եթէ ոչ յամառութիւն, որով հանրային ցաւեր ու մեղքեր կը նշդրակէր օրը օրին, առանց յոգնելու եւ կասելու, շատ անգամ գրգռիչ եւ ցնցող արտայայտութեամբ մը:

Եղաւ աւագ խմբագիր մէկէ աւելի թերթերու, նաեւ թարգմանիչ եւ սրատես քըրոնիկագիր, մարմնաւորելով մամուլի հայ աշխատաւորին անխօս տառապանքը, նիւթական եւ բարոյական զրկանքները, փլփլած խմբագրատան մը անկիւնը հայի չիրտ մը ծամելով, կամ իր ձեռքով բաժակ մը թէյ պատրաստելով, իբրեւ առօրեայ սնունդ:

Ժիրայր Շիրակացի մենակեացի կեանք կը վարէր, կամովին աքսորուած աշխարհիկ վայելքներէն, կը խօսէր մեղմաձայն եւ իր ամէնէն ուժեղ պոռչտուքը մրմունջ մըն էր միայն: Անմոռաց պիտի մնան նաեւ իր խայթ-համեղ տողսերը, զորս կը ստորագրէր Հայր Վարդան ծածկանունով:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ մէջ վերջերս իր մահկանացուն կնքած էր Արմէն Պերկամալի, որ տարիներ շարունակ հանրային սպասարկութեան օրինակելի տիպար մը դարձած էր Արժանթինի հայ կեանքին մէջ: Աւելի քան յիսուն տարիներ ազգային եւ եկեղեցական մեր տագնապներով շնչող վաստակաշատ ողբացեալը պատուոյ նախագահն էր Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կեդր. Վարչական Խորհուրդին:

Արմէն Պերկամալի ծնած էր Զմիւռնիա, 1899 Նոյեմբեր 27ին: Նախնական կրթութիւնը կը ստանար իր ծննդավայրին մէջ, յաճախելով Մեսրոպեան վարժարանը: Ապա իր ուսումը կը շարունակէ նախ տեղւոյն Ֆրանսական եւ հուսկ ուրեմն Ժընեւի բարձրագոյն կրթարաններէն մէկուն մէջ: Վերջապէս կը մեկնի Անգլիա, ուր կը հետեւի առեւտրական ճիւղին՝ լրացնելով իր համալսարանական ուսումը:

Արժանթին կը հաստատուի 1914ին, ուր կը վարէ տնօրէնի պաշտօններ առեւտրական մեծ հաստատութիւններու մէջ: Եղած է «Սուրիա–Լիբան» դրամատան հիմնադիրը եւ ապա անոր վարչութեան նախագահը: Վարած է նոյնպէս Արժանթինի Կերպաս Ներածողներու Կեդրոնական Խորհուրդի նախագահի պաշտօնը:

1914էն սկսեալ կարեւոր դեր կը կատարէ գաղութին մէջ, դառնալով կեդրոնական անձնաւորութիւնը հանրային եւ կրթական գործերու: Տասնեակ տարիներ կը վարէ Հայ Կեդրոնի վարչութեան նախագահի պաշտօնը:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴՐԱՆՕՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

«Ֆրանսական Բանակի Նախկին Հայ Կամաւորներու եւ Ռազմիկներու Բարեկամական Միութիւն»ը՝ Մարսիլիոյ եւ շրջակայքի Հայութեան ուշադրութեան կը յանձնէ կարեւոր հարց մը որ պէտք է կրէ ազգային բնոյթ:

Աւելի քան երկու տարի առաջ, Մարսիլիոյ մէջ կազմուեցաւ հետեւեալ եռանուն միութիւնը.— Ա) Նախկին Հայ Դիմադրականներու Բարեկամական,

Բ) Նախկին Հայ Ռազմիկներու Բարեկամական եւ

Գ) Հայկական Լեգէոնի Կամաւորներու Միութիւն (1914–1918):

Այս նոյն Միութիւնն էր որ՝ միայն անհատ ազգայիններ հրաւիրած էր ժողովի, 1969 Յունիս 7ին, խորհրդակցելու համար «Յուշարձան»ի մը մասին որ պիտի կանգնուի Փրատոյի Ս. Սահակ–Մեսրոպ եկեղեցւոյ բակին մէջ, ի յիշատակ «Երկու համաշխարհային պատերազմներու ռազմիկներու եւ հայ դիմադրականներուն որ ինկան Ֆրանսայի համար»:

Միութեանս վարչութեան անդամներէն մէկ քանին ներկայ եղան՝ «Յուշարձան»ի յանձնախումբի ժողովներուն եւ ցաւով նկատեցին որ հոն կը պակսին՝ ձեռնարկի ազնուական ոգիին համապատասխան լըրջութիւնն ու պատասխանատուութեան գիտակցութիւնը:

Իսկ ինչ որ անհասկնալի է, այն է՝ որ չուզուիր ձեռնարկին տալ ազգային, հաւաքական բնոյթ:

Իմաստութեան պէտք չկայ նկատելու համար որ՝ այդ Միութեան երեք բաժիններուն համադրութեամբ կը կազմուի մեր Միութեան անունը:

Ուրեմն, թիւրիմացութեանց տեղի չտալու համար, Միութեանս վարչութիւնը՝ ներկայիւս կը յայտնէ թէ՝ ներկայ տըւեալներով, «Յուշարձան»ի ձեռնարկին հետ չունի՝ որեւէ պաշտօնական կապ եւ պատասխանատուութիւն:

ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(Կնիք)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (67)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Ո՛հ, դուն, դուն անուշս հրեշտակ մըն ես... քու գեղեցկութիւնդ ոչ մէկը չի կրնար ուրանալ:

Այիշէ Տիգրանի վրայ յաղթական ակնարկ մը նետեց եւ սուլթանուհիին դառնալով կեղծ տխրութեամբ մը ըսաւ.

— Ի՞նչ ընեմ ես այս գեղեցկութիւնը քանի որ բանի մը չի ծառայեր: Իմ տարիքս ունեցող բոլոր կիներուն համար կեանքը հազիւ հիմա կը սկսի, սակայն ինծի համար կ՚երեւի թէ վերջացած է:

Եւ այս մեռելային դամբանականը Այիշէ հառաչանքով մը գոցեց:

Սուլթանուհին անմեղունակ աչքկան մը առջեւ այսպիսի խօսակցութեան մը փոխանակուիլը անվայել նկատելով, Տիգրանի դարձաւ եւ արժանայարգ ձեւով մը ըսաւ.

— Ինծ նայէ աղջիկս, դուրսը սրահին մէջ սենեկապանուհիս պիտի տեսնես: Անունը Ջաւի է, գնա եւ իմ կողմէս ըսէ իրեն որ իր սենեակներէն մէկը քեզի յատկացնէ մինչեւ որ տիրուհիդ դարձեալ գայ եւ քեզ առնէ տանի:

Այիշէ Սուլթանուհիին այս անհոյթ հրամանին վրայ սփոփանքի խորունկ շունչ մը առաւ:

— Գնա, գնա Ջէյնէփ, ըսաւ երիտասարդին, Սուլթանուհին պիտի ջանայ որպէսզի յայտնի չըլլայ թէ ես հոս եկայ եւ իմ սենեկապանուհիներէս մին պահեցի:

— Ո՛հ այո, վստահ եղիր, ոչ մէկը պիտի իմանայ, ըսաւ Հայրիէ, եւ Տիգրանի դառնալով աւելցուց.

— Կրնաս երթալ:

Այս երկրորդ հրամանին վրայ Տիգրան մինչեւ գետինը խոնարհութիւն մը ըրաւ եւ դուրս ելաւ:

Այիշէ կը զգար թէ այլեւս պիտի չկրնար աւելի երկար ատեն հոդ մնալ, որովհետեւ կը վախնար որ յուզումը մէջտեղ կ՚ելլէ:

Ուստի անգամ մը որ վստահ եղաւ թէ՝ Հայրիէի հրամանին վրայ դեռատի սենեկապանուհին մինչեւ վերստին իր տիրուհիին տունը վերադառնալը Ջաւի քովը պիտի մնար, այլեւս կարծեց թէ որքան աւելի երկար ատեն հոդ մնար այնքան աւելի յուզումը յայտնի պիտի ըլլար:

Պէտք էր ատկէ մեկնէր, երթար իր սենեակը գոցուէր եւ ծերուկ Սելիմի ու հաւատարիմ Ֆաթմէի ծունկերուն վրայ նախանձի ու վախի արցունքներ թափէր:

Այիշէ Տիգրանի դուրս ելլելէն յետոյ ոտքի ելաւ ու փէրաճէն շտկեց:

— Ի՞նչ, կը մեկնի՞ս, հարցուց Հայրիէ զարմացած:

— Անուշիկ Հայրիէս, ըսաւ Հանըմը, անոր վիզը նետուելով, այն աստիճան տխուր եմ որ կը վախնամ թէ քեզ ալ կը տխրեցնեմ:

— Կ՚աղաչեմ, քիչիկ մը եւս նստէ, ընկերութիւնդ ինծի չափազանց հաճելի է: Քեզ շատ կը սիրեմ, այո, չափազանց շատ, որովհետեւ դուրսի վայելքները կը ձգես եւ կուգաս ինծի հետ ժամերով հոս փակուիլ: Խնդրեմ գոնէ մինչեւ մթնելը նստէ:

Այիշէ իր որոշումէն ետ չէր կենար:

— Ոչ, այսօր անկարելի է, պէտք է շուտով տուն վերադառնամ, որպէսզի Ջէյնէփին բացակայութիւնը Լալային իմացնեմ եւ փաշային հետ պայքարելու պատրաստուիմ:

Սուլթանուհին տխրութեամբ գլուխը օրօրեց:

— Շատ աղէկ, գնա, իրաւունք ունիս, ըսաւ: Սակայն գոնէ վաղը եկուր եւ այդ պայքարին ելքը ինծի իմացուր, որովհետեւ, չափազանց հետաքրքիր եմ, ամբողջ գիշերը քու վրադ պիտի մտածեմ:

Երկու բարեկամուհիները, թուխն ու դեղձանը իրարու գրկին մէջ ինկան եւ շրթներնին տենչագին իրար միացուցին...

Պահ մը յետոյ Այիշէ Հայրիէի գիրկէն կը բաժնուէր եւ դէպի նրբանցքին դուռը կ՚ուղղուէր, սակայն ձեռքը ուռնակին վրայ դրած միջոցին տկարութիւն մը զգալով ինքզինքը զսպեց եւ գլուխը Սուլթանուհիին կողմը դարձուց: Իրեն այնպէս թուեցաւ թէ յանկարծ հոգւոյն մէջ տարտամ ձայն մը լսեց որ իրեն կ՚ըսէր թէ այլեւս զիրար պիտի չտեսնէին: Հանըմը, այդ ձայնին վրայ աչքերուն արցունքոտիլը զգաց:

— Բա՞ն մը մոռցար ըսելու, հարցուց Հայրիէ ժպտելով:

Բարեկամուհիին այդ անուշ ձայնին վրայ, Այիշէ այլեւս չկրցաւ ինքզինքը զըսպել:

— Ոչ, ըսաւ հազիւ հեծկլտուքները զսպելով: Կ՚ուզեմ անգամ մըն ալ համբուրել քեզ:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ
ՏՈՔԹ. Ա. ԱԲԳԱՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Տէր եւ Տիկին Պերճ Պետրոսեան 100 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

Տէր եւ Տիկին Ժաք Մուրատեան 100 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճ–ման:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկ–նանց մասնաճիւղը եւ մայր եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութիւնը կազմակերպած են բանախօսական երեկոյթ մը՝

Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը եւ Ոսկեդարը ստեղծող թարգմանչաց վար–դապետներու կատարած դերը *նիւթին շուրջ:*

Կը բանախօսէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

16 Հոկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ,

7, Ռիւ Փափէր:

Կը հրաւիրուին բոլոր Հայերը անխտիր:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ–Քաշանի մաս–նաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ֆէրէնկիւլեանէ Տոքթ. Ա. Աբգարեանի *մահուան առթիւ:*

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Աստղիկ Հախնազարեան 50 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի կայանին (ստա–նալ «Յառաջ»էն) Հայկ Զրուանդեանի *մահուան առթիւ:*

A VENDRE

35 Kms DE PARIS

Փարիզէն 35 քիլոմեթր հեռու, ծա–խու է նոր փավիյոն մը, բոլոր յար–մարութիւններով, հինգ ննջասեն–եակ, երկու բաղնիք, հիւրանոց, ճաշասրահ, ռուսթիք շըմինէ, *խո–հանոց, կեդրոնական ջեռուցում մա–զութով, երկու կառքի կառատուն, պարտէզ,* թեռաս:

Հեռաձայնել՝ 770–29–34

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ
ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին:

Պաշտօնական հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստ–ուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշ–խարհագրութեան:

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու տարեկան ցերեկոյթը Կիրակի 5 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմի:

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի Հոկտեմբեր 24, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Հայ Մշակոյթի Տան սրահին մէջ

17, Rue Bleue (Métro Cadet)

Պիտի ներկայացուի Հայ Արիներու մասնակցութեան գունաւոր ֆիլմը՝

ՃԱՓՈՆԻ ՃԷՄՊՈՐԻՆ

Կը հրաւիրուին ծնողքները եւ բարեկամները

Մուտքը ազատ է

ՃՇԴՈՒՄ.— Ինչպէս մեր ընթերցողնե–րը ինքնաբերաբար ճշդած են, Իզմիրի Ջարդի Թուականը պէտք է ըլլար 1922 Սեպտեմբեր, Տոքթ. Մեծատուրեանի յօղ–ուածին մէջ («Յառաջ» Հոկտ. 9, Բ. էջ):

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

OFFRE D'EMPLOI

Tailleur hommes demande apiéceur domicile et ouvrier retoucheur pour l'atelier

S'adresser : GENTLEY

20, Ave. Franklin Roosevelt

Paris (8e)

Métro : St. Philippe du Roule

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ժողովը Երեքշաբթի 12 Հոկտ. ժամը ճիշդ 9ին Մշակոյթի Տուն:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդ–եան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն Մօրիսի իր բոլոր ընկեր–ները, 15 Հոկտ. Ուրբաթ ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օ–րակարգ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի ընդ–հանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ 12 Հոկ–տեմբեր Երեքշաբթի ժամը 15ին, Ազգ. Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ.— Պատգա–մաւորի ընտրութիւն եւ պարահանդէս:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի անդամական ընդհ. ժողովը 23 Հոկտեմբերին, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 16ին, ընկերուհի Ֆ. Գումրուեանի բնակարանը: Այս առթիւ վարչութիւնը կոչ կ'ընէ բոլոր անդամնե–րուն, որ իրենց ներկայութեամբ յարգեն հրաւէրը: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

Sous le Haut Patronage de

Monsieur Jacques BAUMEL

Secrétaire d'Etat auprès du Premier Ministre

եւ նախագահութեամբ Պ. Կարապետ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՅԱՌԻԿ ԲԱԺԻՆ

Avec la participation artistique de l'ENSEMBLE FOLKLORIQUE «SOSSI»

Vous danserez avec JEAN CANTEL et son orchestre

SOUPER — BUFFET — TOMBOLA et SURPRISES

ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878–02–99 *Աղքատախնամի դրասենեակը*

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները ժամը 20էն ետք եթէ չգրաւուին ուրիշ–ներու կը տրուին

Ուսանողներու համար 6 ֆր.

Մուտք 15 ֆրանք

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 81րդ տարեդարձը կը տօնուի, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23 ժամը 21էն մինչեւ լոյս

Salle des Fêtes de la Mairie du — 6ème Place St. Sulpice

Կը նախագահէ ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Կը խօսի ԸՆԿ. ԳՐԻՇԱ ՏԷՐ–ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Ուղերձ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի՝

ԼԻՆ ՏՈՒՐԵԱՆ

(Փարիզի Օփերայէն)

Երգ եւ հայկ. պարեր՝ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Խօսնակ՝ ընկ. Գրիգոր Ամիրայեան

Պաշտօնական բաժնէն ետք՝ ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Մուտք 10 ֆր.

LE PROPRIETAIRE DU

« KENAN BAR »

14, Rue J. P. Timbaud

92 - Issy-les-Moulineaux

Պր. Քէնան Ազատեան ուրախու–թեամբ կը ծանուցանէ իր սիրելի յաճախորդներուն, որ հաստատու–թիւնը վերաբացուած է Երկուշաբթի 11 Հոկտ. 1971էն սկսեալ եւ այս առ–թիւ կը հրաւիրէ իր բարեկամները եւ յաճախորդները, զիրենք պատ–ուելու համար ախորժաբերով «Ափե–րիթիֆ»:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այդ փո–փոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն *գրաւոր*, մեկնու–մէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ճշդուին *ընթացիկ եւ նոր հասցէն* :

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ըն–դունուի հեռաձայնով :

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 ֆրանք :

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

IMPRIMERIE SPÉCIALE

DU JOURNAL « HARATCH »

32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՊՕՄՈՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի դպրոցին հայե–րէնի դասընթացքները սկսած են եկեղեց–ւոյ կից սրահին մէջ, ուսուցչութեամբ վարդապետ Գեղամ Պաղտասարեանի: Կը խնդրուի ծնողքներէն առաջնորդել իրենց զաւակները հայկական դպրոց:

Chorale Arménienne de Paris

Direction A. BARTEVIAN

(Siège : 14, Rue Petit Paris (19e) — Téléph. : 208-99-22

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Ուսուցում հայ ժողովրդական եւ հոգեւոր երգերու եւ պատրաստութիւն համերգի

Երկսեռ երիտասարդութիւնը կը հրաւիրուի մասնակցիլ այս ազգօգուտ եւ գեղարուեստական միութեան, ուր պիտի գտնէ նաեւ ընկերական և ջերմ մթնոլորտ

Ներկայանալ Ուրբաթ իրիկունները ժամը 19–21

32, Rue de Trévise Ազգ. Տան Ա. յարկը

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,

ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints

Revètement de sols plastiques, nylon

Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU

Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 13 OCTOBRE 1971
LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12239
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.239

ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐԸ Ի ՊԱՏՈՒԻ

Թուրքիան այն երկիրն է, ուր մանրամունր ոճրագործները կը պատժուին, իսկ պատմութեան մէջ համբաւուած արիւնարբու չարագործները պերեզմանէն հանուելով՝ յարգ ու պատուի կ'արժանանան, Թուրքը կը հպարտանայ անոնց եղերելի, գժան ու անմարդկային կեանքով, հաւատարիմ իր արեան ձայնին ու պատմական անցեալին, որուն հարազատ շարունակութիւնն է նաեւ ներկան:

Դեռ երէկ էր, որ Թուրք Հանրապետական կառավարութիւնը, դարուն մեծագոյն ոճրագործներէն մէկուն՝ Թալաաթի աճիւնը Պերլինէն առօք-փառօք կը փոխադրէր Կ. Պոլիս, Ազատութեան Բլուրին վրայ կանգնելով անոր արձանը, իբրեւ ազգային հերոս, որ մէկուկէս միլիոն Հայեր ջարդել տուած էր եւ եղած արժանի յաջորդը մարդկային պատմութիւնը պղծող չարագործներու, որոնք կոչուեցան Լէնկ Թիմուր, Ճենկիզ Խան, Ալփասլան, եւայլն:

Այսօր, Թուրքին ոճրային անսրբագրելի հոգեբանութիւնը դրսեւորող նոր փաստի մը առջեւ կը գտնուինք Մանազկերտի դրաման 900ամեակին առթիւ, երբ Հանրապետական Թուրքիան իր բոլոր մեծամեծներով, նախագահ Սունայէն եւ վարչապետ Նիհատ Էրիմէն սկսեալ մինչեւ բանակի սպարապետն ու զօրավարները, մինչեւ նախարարներն ու ամբոխը, հաւաքուած են Մանազկերտ, տօնելու համար երբեմնի բերդաքաղաքին գրաւումը Ալփասլանի կողմէ:

Այդ առթիւ որոշուած է կառուցանել դամբարան մը սելճուքեան ոճով, յաւերժացնելու համար յիշատակը պատմութեան ամէնէն վայրագ եւ արիւնռուշտ ոճրագործներէն մէկուն, որ Ալփասլանը եղաւ:

Այս նոյն հրէշն էր, որ Մանազկերտի անկումէն ետք, անարգել շարունակեց իր արշաւը դէպի արեւմուտք, աւերեց ու կողոպտեց հազարաւոր գիւղեր ու քաղաքներ, արիւն ու աւեր սփռեց իր արշաւի ճամբուն վրայ եւ Սեբաստիոյ մէջ 4000 Հայեր մորթել տալով, լողանք առաւ անմեղ զոհերու արեան աւազանին մէջ:

Այժմ, այս հրէշն է, զոր մոռացութեան վիհէն լոյս աշխարհ հանելով, Հանրապետական պիտակը կրող Թուրքիան կուզայ անգամ մըն ալ աշխարհի առջեւ յայտարարելու, թէ ինք հակառակ ամէն բանի կը շարունակէ մնալ արեան ծարաւի ցեղ մը, անխաթար պահելով դարաւոր ոճրն ու պաշտամունքը՝ հանդէպ ամէն կարգի մարդասպանութեան եւ մարդասպաններու:

Դարերը իրարու կը յաջորդեն, անքաղաքակիրթ ժողովուրդները կը քաղաքակրթուին եւ իրենց տուրքը կուտան համաշխարհային քաղաքակրթութեան գանձարանին, հարստացնելով զայն արուեստի, գիտութեան, արհեստագիտութեան եւ առհասարակ մշակոյթի ստեղծագործութիւններով:

Ժողովուրդները կը պարծենան եւ հպարտ կը զգան իրենք զիրենք, որ աշխարհին տուած են եւ կը շարունակեն տալ մտածողութեան եւ արուեստի լուսափայլ տիտաններ, իսկ Թուրքը, ինչպէս միշտ, այսօր ալ կը հպարտանայ, նուաստացումի առանց դոյզն մտահոգութեան, իր հին ու նոր աշխարհահռչակ ոճրագործներով, ու ոճիրներով, որոնք միակ Թարգմանը կը հանդիսանան իր ներաշխարհին եւ ստեղծագործական կարողութեան...:

Աշխարհը տեւական փոփոխութեան եւ վերանորոգումի մէջ է. միայն Թուրքն է, որ կը մնայ անփոփոխ, հաւատարիմ մնալով իր անպտուղ եւ ամուլ էութեան, իր առհաւական վայրենաբարոյ բնազդներուն:

Ի զուր չէ, որ ատենին Միացեալ Նահանգներու գաղափարապաշտ եւ արդարամիտ նախագահը, կը յայտարարէր.

— Պէտք է վտարե՛լ այդ չարագործ ցեղը Եւրոպայէն եւ քշել դէպի ա՛յն տափաստանները, ուրկէ եկած է:

Այդ բանը չկատարուեցաւ եւ Թուրքը կրցաւ մարսել իր բոլոր ոճիրները, իբրեւ հետեւանք Արեւմտեան քաղաքակիրթ Պետութիւններու ներքին մրցութիւններուն եւ պառակտումին, ինչպէս նաեւ Թուրքիոյ մասին սնուցած անոնց քաղաքական եւ տնտեսական սխալ հաշիւներուն:

Իր ատենին, նոյն սխալները գործեց Բիւզանդիոնը, իր հակահայ քաղաքականութեամբ, առաւելապէս առաջնորդուած կրօնական եւ դաւանական կոյր մոլեռանդութենէն:

Հայաստան, սելճուքեան արշաւանքներու ատեն, կը գտնուէր Բիւզանդիոնի հովանաւորութեան եւ իշխանութեան տակ, որ սակայն կարճմտօրէն անհրաժեշտ պաշտպանութիւնը ցոյց չտուաւ իր իշխանութեան տակ գտնուող Հայութեան եւ Հայաստանին:

Ոչ միայն չպայքարեցաւ արեւելքէն խուժող սելճուք հորդաներու հեղեղին դէմ, այլեւ ցրուեց գոյութիւն ունեցող հայկական բանակներն ալ, անպաշտպան ձգելով հայ բերդաքաղաքները, որոնցմէ վերջինը եղաւ Մանազկերտը՝ հզօրագոյնը մեր բերդերուն, որ ամիսներով եւ յաղթականօրէն կրցած էր հերոսաբար ետ մղել եւ պարտութեան մատնել Ալփասլանի եղբօրորդիին՝ Տուղրիլի հսկայ բանակները, զօրացած բաբաններով, փիղերով եւ իր ատենի հզօրագոյն զէնքերով:

Ալփասլանի կատարած պաշարումին ատեն, Մանազկերտ զրկուած էր հայ զօրքերէն, անպաշտպան էր, որով՝ բերդը յանձնուեցաւ գրեթէ առանց ընդդիմութեան, բայց Ալփասլան անխնայ եղաւ անպաշտպան ու անզէն Հայութեան հանդէպ, լուծելով վրէժը Տուղրիլի կրած ամօթալի պարտութեան:

Ի զո՛ւր է ուրեմն, որ այսօրուան Թուրք վարիչները Մանազկերտի գրաւումը կը դարդարեն անգոյ հերոսութիւններու, հմուտ ռազմավարութեան եւ հնարամտութիւններու դափնիներով:

Բիւզանդիո՛նն է, որ, իր կարճատես քաղաքականութեամբ, Մանազկերտը կը լքէր, անոր բանալիները յանձնելով Ալփասլանի, առանց հեռատեսութիւնը եւ գիտակցութիւնը ունենալու, թէ այդ ձեւով օր մը պիտի յանձնուէին նաեւ իր մայրաքաղաքին բանալիները...:

«ԱՐՄԵՆԻԱ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Թուրք կառավարութիւնը լման կազմով դիմաւորեց Մ. Նահանգներու փոխ-նախագահը, Անգարայի օդակայանը:

Սփիրօ Էնեւ, որ երկու օր Անգարա մնալէ ետք Իրան պիտի մեկնի՝ ներկայ գտնուելու համար պարսկական կայսրութեան հիմնադրութեան 2500ամեակի հանդիսութիւններուն, օդակայանին մէջ անդրադարձաւ երկու երկիրներու՝ Մ. Նահանգներու եւ Թուրքիոյ կապերուն Ատլանտեան Ուխտի շրջագիծին մէջ: Այդ կապերը, որ հաստատուած են երկու տասնամեակէ ի վեր, համաձայն փոխ-նախագահին, «կարեւոր եղած են՝ ոչ միայն երկու երկիրներու ապահովութեան, այլեւ խաղաղութեան հաստատման համար աշխարհի մէջ»:

Պոլսոյ մէջ սակայն, երկու ռումբեր պայթեցան Մ. Նահանգներու փոխ-նախագահին այցելութեան առթիւ: Ռումբերէն մէկը պայթեցաւ Մ. Նահանգներու փոխ-հիւպատոսին տան մօտ, իսկ միւսը՝ ընդհանուր հիւպատոսարանին մօտ:

Ներքին ճակատի վրայ կը թուի թէ «զինադադար» մը հաստատուած է այս այցելութեան առթիւ: Արդարեւ կառավարական տագնապի շուրջ առժամեայ համաձայնութիւն մը գոյացած է Թուրքիոյ նախագահին եւ Սիւլէյման Տէմիրէլի խօսակցութեան ընթացքին: Ծանօթ է, որ այս վերջինը պահանջած էր իր կուսակցութեան անդամակցող հինգ նախարարներու հրաժարումը ազգային միանական կառավարութենէն:

Սունայի եւ Տէմիրէլի խօսակցութեան արդիւնքներէն մէկը կրնայ ըլլալ այն, որ Արդարութեան կուսակցութեան պատկանող նախարարները չհրաժարին դահլիճէն: Այսուհանդերձ տագնապին տուն տուող պատճառը դեռ չէ լուծուած:

Եթէ բանակը կը պահանջէ, որ անպայման գործադրութեան դրուի հողային բարենորոգութեանց ծրագիրը, Արդարութեան կուսակցութիւնը, որ մեծամասնութիւն կը կազմէ, դէմ է անոր: Դիտել կը տրուի այս առթիւ, թէ նոր ընտրութիւններու պարագային Տէմիրէլի կուսակցութիւնը կրնայ վերստին շահիլ աթոռներու մեծամասնութիւնը Խորհրդարանին մէջ:

Ճշդենք, որ Տէմիրէլ իր իշխանութեան վեց տարիներուն ոչ մէկ աշխատանք թափեց հողային բարեփոխում մը իրագործելու ուղղութեամբ, հակառակ այն իրողութեան, որ 1961ի Սահմանադրութիւնը կը նախատեսէր զայն:

Հետեւաբար՝ զինադադարը կրնայ երկար չտեւել: Արդարեւ Թուրք քաղաքական շրջանակներու կարծիքով կրնայ վերստին ծայր տալ տագնապը: Վարչապետը, միշտ նոյն շրջանակներու համաձայն, նպատակ ունի վստահութեան քուէ պահանջելու Խորհրդարանէն, Հոկտեմբերի վերջը: Այս ձեւով ան պատասխանատուութեան կը կոչէ Արդարութեան կուսակցութիւնը Թուրքիոյ Խորհրդարանական վարչակարգի ապագային նկատմամբ:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Յանուն Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան Ժորժ Մաշէ ներկայացուց «կառավարութեան ծրագիրը», որուն գլխաւոր նպատակն է խօսակցութեանց դուռը բանալ ընկերվարականներուն հետ:

Համայնավարներու գլխաւոր առաջադրութիւններն են.— Շաբաթական աշխատանքը՝ 40 ժամ: Հանգստեան կոչուիլ 60 տարեկանին այրերու համար, 55՝ կիներու: Սենտիքաներու իրաւունքները ընդլայնել, պահել գործադուլի իրաւունքը: Երիտասարդները 18 տարեկանին քուէի իրաւունք պէտք է ունենան: Փոխադրութեան շաբաթական քարթը ամբողջովին պիտի վճարուի գործատէրերուն կողմէ: Ազգայնացումը պիտի տարածուի բայց անհատական սեփականութիւնը պիտի պահպանուի: Փոքր եւ միջին հաստատութիւններուն պէտք է զօրավիգ կենալ: Անոնք է որ կ'ապահովեն երկրին տնտեսութեան մէկ կարեւոր մասը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵԹՐՕՆ չէր բաներ Երեքշաբթի օր եւ 4էն 5 միլիոն Փարիզցի կը շարունակէին հազարումէկ ճար գտնել ժամուն իրենց աշխատանքին հասնելու համար: Որոշ յոյս մը կար սակայն Չորեքշաբթի օրուան համար, տրուած ըլլալով որ Բ. շաբթի գիշեր հինգուկէս ժամ բանակցութենէ ետք, տնօրէնութիւնը նոր առաջարկներ ըրած էր եւ առաւօտեան 4ուկէսին ելքի ճամբայ մը կը տեսնուէր: Սենտիքաները օրուան մէջ առաջարկները կը յայտնէին պագին, որ մինչեւ իրիկուն որոշում մը պիտի տար: Մինչ այդ Փարիզի պատկերը աննկարագրելի է մանաւանդ երբ Երկուշաբթի օր ժամը 4ին հրդեհ մը ծագեցաւ Ֆօպուր Փուասոնիէռ եւ երկու ժամ հարկ եղաւ որպէսզի հրշէջները հասնին տեղւոյն վրայ, ոմանք՝ ոտքով: Կ'ըսուի թէ եթէ հրդեհը ծագէր երկու ժամ ետք, 6ին, աղէտը աննախընթաց պիտի ըլլար: Հրդեհ ծագած էր պահեստանոցի մը մէջ, ուր մազութ եւ քիմիական զանազան ապրանքներ կը պահուին: Զոհ չկայ: Նիւթական վնասները մեծ են, շուրջ 200 հազար ֆր., բազմաթիւ գորգեր վառած ըլլալով: Փարիզի խճողումը միշտ ողբերգական պատկեր մը կը ներկայացնէ եւ օդն ալ բոլորովին անշնչելի է, մանաւանդ իրիկուան մօտ:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ կառատան մը տնօրէնը անհետացած է Շաբաթ օրուընէ ի վեր երբ երկու երիտասարդներու հետ կը մեկնէր Փորշ մը փորձելու կառուղիին վրայ: Անկէ ի վեր լուր չկայ իրմէ:

ՓԱՐԻԶԻ Տնտեսական Նախարարութեան մէջ Երկուշաբթի օր ստորագրուած են հակայաւելում պայմանագրեր բուրդի, կօշիկի եւ ելեկտրական կազմածներու ճարտարարուեստի մեծերուն միջեւ:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ վարչապետը տեսակցեցաւ Իսրայէլի Համայնավար կուսակցութեան առաջին քարտուղարին հետ: Սամուէլ Միքինիզ, առաջին քարտուղարը, կը գլխաւորէ իսրայելեան Համայնավար կուսակցութեան այն հատուածը, որ չուզեր ընդունիլ Մոսկուայի գերագահութիւնը համայնավար աշխարհի մէջ: Զաուչեսքու նախապէս տեսակցած էր նաեւ Ճափոնի, Սպանիոյ եւ Յունաստանի (այս վերջին երկուքը գաղտնի) Համայնավար կուսակցութիւններու առաջնորդներուն հետ: Այս վերջիններն ալ կը մերժեն ճանչնալ Մոսկուայի գերագահութիւնը: Բոլորն ալ չեն ուզեր դիրք ճշդել Մոսկուա–Փեքին հակամարտութեան մէջ եւ, միեւնոյն ատեն, կը ջատագովեն կուսակցութիւններու եւ պետութիւններու անկախութիւնն ու գերիշխանութիւնը: Կը դատապարտեն նոյնպէս միջամտութիւնները ներքին հարցերու՝ պետական կամ կուսակցական գիծով: Սպանիոյ Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն բանաձեւ մը հրապարակեց, որով «բացասական» որակեց կուսակցութեան տարիներու որդեգրած ուղեգիծը՝ անվերապահ հետեւելու Մոսկուայի ցուցմունքներուն եւ քաղաքականութեան: «Ասիկա պատճառ դարձաւ, որ սխալներ գործենք եւ չզարգացնենք մեր կուսակցութեան քաղաքական ու տեսաբանական գիծը»:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Խմբագրատուն այցելեցին.—

Տէր եւ Տիկին Հայկ Պալեան, Պէյրութէն:

Ընկ. Մարկոս Քէշիշեան, Ուաշինկթընէն:

ԲԱՌԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆ...

Անտիրութեան եւ անօրէնութեան սէրը նո՞ր մրցանիշ հաստատել կուտայ մեզի, այս անգամ լեզուական անդաստանին մէջ՝ ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի...

Ո՛չ. մեր խօսքը պարզ կամ բարդ նախադասութիւններու կազմութեան մասին չէ: Ո՛չ ալ շարահիւսական տարրական կանոններու:

Շատո՜նց յուսահատած ենք ծուռն ու շիտակը մատնանշելու, թիւրը կամ թերին ուղղելու աշխատանքէն. ու սկսած ենք խորհիլ՝ թէ արդեօք իմաստութիւն պիտի չըլլա՞ր խառնուիլ կանոնազանցներու բանակին, երբ մարդիկ, մեր օրերուն, ծուռ ձեւով բռուածը աւելի դիւրա՛ւ կը մարսեն՝ քան ուղղափառ օրինապահութեամբ գրուածը:

Հայրենիքէն հասնող ձայն մըն է, որ կը թելադրէ մեզի այս հապճեպ հաստատումներն ու խորհրդածութիւնները, յատկապէս «բառաշինական» արուեստի ու ընդհանրապէս գոյականներու ու ածանցական մասնիկներու գործածութեան մասին. բարդութիւններ կատարելու կամ բառեր կերտելու «նորարարական» շարժումի մասին:

Դուք ալ կարդացած ըլլաք հաւանօրէն տաղանդաւոր գրագէտին՝ Մկրտիչ Արմէնի հեղնաշուրթն մէկ նշմարը ածանցական «ույթ» մասնիկի տեղի – անտեղի գործածութեան մասին, Երեւանեան մամուլի մէջ. «երգիծանք Հայաստանեան», զոր արտատպած ենք ուրիշ կարգ մը քաշքշուքներու հետ՝ «Սովետական Գրականություն» ամսագրէն (*):

— «Հոգատարույթ», «եղիլույթ», «հաջույթ», «լոռույթ», «շնորհակալույթ»...

Խնդիրը այն չէ՝ որ գրագէտին կողմէ յիշատակուած շինծու բառերէն շատեր տեղ չունի՛ն հայրենական մամուլի թէ արտասահմանեան թերթերու մէջ: Չեն գործածուած ցարդ ու կրնան չգործածուիլ ալ...

Խնդիրը ա՛յն է, որ դէպի լեզուական անիշխանութիւն բացուա՛ծ է ճամբան ու վաղը–միւս օր ամէն մարդ կրնայ ազատութիւնը զգալ ճմռթկելու կամ «տնաստակ» դարձնելու ամէն կարգ ու օրէնք, դասական կանոնապահութիւնը ժամանակավրէպ կաշկանդում հռչակելով:

Խօսելով «ույթ» մասնիկի մասին, արդէ՛ն իսկ կը հաստատենք որ երբեմնի ում եւ ություն մասնիկները դահընկէց կը դառնան՝ իրենց տեղը տալու «ույթ»ին, որ, ըստ երեւոյթին աւելի քաղցրահունչ, կարճ եւ «ճիճի–պիճի» կը թուի մերօրեայ յեղափոխականներուն.

— Հակասույթ», «գլույթ», «համույթ»:

Այս վերջինը շա՛տ սրտառուչ արդարացում մըն ալ ունի: Ըստ նորարարներուն՝ կը համապատասխանէ «անսամբլ» բառին. «Հայաստանի երգի ու պարի համույթը»... կարծես ոճիր գործած կ'ըլլայինք՝ եթէ չկառչէինք օտար բառը տառը տառին թարգմանելու հետեւակութեան ու բաւարարուէինք «երգի ու պարի խումբը» բացատրութեամբ:

Զբաւէ՞ր կարծես այս նորոյթը, բառաշինական ճարտարարուեստը ծնունդ է տուած նաեւ ընդհանո՛ւր յարգ վայելող արդիական կերտումի մը.

— «Մենահամերգ»...

Քանի մը շաբաթ առաջ, մեզի ղրկուած էր մեներգային հանդիսութեան մը յայտարարութիւնը. «պ. Ա. Բ.ի մենահամերգը»...

Եղածը «երգահանդէս»ի մը ծանուցումն էր: Բայց որովհետեւ Հայաստանի մէջ լեզուական բարբարոսութիւն մըն է գործուած՝ հայրենասիրակա՛ն պարտականութիւն պէտք է նկատել հետեւողութիւնը սխալին:

«Մեներգային հանդէս» կամ պարզօրէն «երգահանդէս» «Երգահանդէս պ. Ա. Բ.»ի...

Մարգարէ կամ գուշակ ըլլալու պէտք չկայ անշուշտ, ենթադրելու համար որ «մենահամեղ»ի կնքահայրերն ու կնքամայրերը... արդարացո՛ւմ մը ունին. չէ որ մեներգողը բազմութեան մը կը ներկայանայ, — ունկնդիրներու հաւաքականութեան մը:

Կը մոռնա՛նք մեներգողը ունկնդիր բազմութեան եւ կ'ունենանք համապարփա՛կ բառը. «ՄԵՆԱՀԱՄԵՐԳ»...

Ո՞վ սիրտ ու միտք պիտի մաշեցնէ, սորվելու կամ յիշելու համար՝ թէ բարդութիւններու հիմնական կանոնին համաձայն, վերջին արմատն է որ իմաստ կուտայ կերտուած բարդ բառին, — ատոր համար ալ կը կոչուի հիմնաբառ. մինչ հիմնաբառին նախորդող արմատները կ'որոշեն կերտուած բարդութեամբ արտայայտուող նիւթին կամ գաղափարին գոյնը, չափը, սահմանը, քանակութիւնը, տեսակը, եւայլն, ու ատոր համար ալ կը կոչուին որոշիչ բառ:

«Մենահամերգ»ը գոյութեան իրաւունք չունի, նկատելով որ անհատապէս երգող անձը «համերգած» չի կրնար ըլլալ. երգչախումբ մը պէտք է բեմ բերել՝ համերգի մը ունկնդիր դառնալու համար:

«Համերգ»ը խմբովին կատարուած երգեցողութեան արարքն է եւ ոչ խմբովին ունկնդրող հասարակութիւնը: Օր. Մարին կամ պ. Տիգրանը կրնան մեներգել՝ բայց երբե՛ք... «մենահամերգ» մը տալ...

Բերաննի՞ս կը ծռի, եթէ գոհանանք օր. Մարիի կամ պ. Տիգրանի «երգահանդէսը» ողջունելով կամ «մեներգային կատարումները» ծափահարելով:

Եւ յետոյ, իբրեւ առժամեայ վերջաբան՝ ո՞վ տուած է մեզի իրաւունքը քմածին բառակերտումներու:

Ածանցումներու եւ բարդութեանց մարզը, հայ լեզուի անդաստաններուն մէջ, կ'ենթադրէ առնուազն տարրական ճանաչումը գոյական – արմատներու եւ բայարմատներու անվրէպ գործածութեան. արուեստ մը՝ որ բարդ ու խրթին նրբութեանց դաշտեր կը բանայ մեր առջեւ, երբ մանաւանդ ածանցումներու եւ բարդութեանց հարց կը ծագի:

Թողո՛ւնք բառաշինական արուեստը ոչ հասարակ մահկանացուներուն եւ գոհանանք դարաւոր մեր սեղծումներով, — օրինականութիւն ստացած մթերքովը Մայրենիքին:

Եղածը չա՛տ է արդէն մեզի: Ինչո՞ւ, անպայման, նորութեան սիրոյն լքել կամ աղճատել դասական գեղեցկութիւնները...

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

(*) Տե՛ս «Յառաջ» Սեպտ. 10, 1971:

ԱՐԱԳ, ԱԺԱՆ ԲԱՅՑ... ՈՐԱԿՈՎ

Բ.

Կը շարունակենք մեր քննութիւնը:

— Ինչպէս յայտնի է, կ'ըսէ «Երեւան – նախագիծ» հիմնարկութեան գլխաւոր ճարտարապետը Գ. Քոչար, ներկայիս շատ կը կառուցուին նախապատրաստուած պատերով շէնքեր: Այս մասերը, որ կը պատրաստուին տնաշինութեան եւ շինարարութեան Նախարարութեան գործարաններուն մէջ, շատ անորակ են: Երկաթաբեթոնի սիւներու վրայ կը բարձրանայ ամբողջ շէնքը, իսկ անոնք կոտրտուած կամ ճեղքուած են, երկաթին մասերը՝ բաց, ենթակայ փտելու վտանգին: Ճարտարապետները Պետութեան կողմէ սահմանուած կանոններու հիման վրայ կը նախագծեն, իսկ շինարարները երբեմն կամայական կերպով այնպէս կը փոփոխեն նախագիծը, որ հեղինակը ինքն ալ չի ճանչնար:

Անորակութեան հիմնական պատճառներէն մէկն ալ կառուցողներուն թեքնիքի մասնագիտութեան ցած մակարդակն է: Միջին մասնագիտութեան տէր աշխատողները, թէեւ բարձրագոյն կրթութեան վկայական ունին, բայց հիմնաւոր գիտելիքներ չունին, որովհետեւ ձեւով մը կ'աւարտեն հեռակայ հիմնարկութիւնը, որ, հասկնալի է, տեսական կցկտուր գիտելիքներէն զատ, ուրիշ բան չի կրնար սորվեցնել: Բանուորներուն մեծ մասը կուգայ գիւղէն եւ երբեմն բացարձակապէս անտեղեակ է շինարարական աշխատանքներուն:

Սպանդարեան շրջանի բնակարաններու օգտագործման երկրորդ գրասենեակի կառավարիչը՝ Բ. Շահբազեան կ'ըսէ.

— Օրէնքով շէնքը ընդունող յանձնաժողովին մաս պէտք է կազմենք, որովհետեւ շէնքը աւարտելէն ետք անոր ճակատագիրը կը յանձնուի բնակարաններու շահագործման գրասենեակին: Բայց մեզ հաշուի առնող չկայ: Շէնքը ընդունելէն ետք շրջսովետը (շրջանային Խորհուրդը) կը յանձնարարէ գրասենեակին՝ յատուկ յանձնաժողով կազմել, թերութիւնները արձանագրել եւ ուղարկել: Մենք ալ կ'երթանք, 100 կէտէ բաղկացած աքթ կը կազմենք եւ կը ներկայացնենք քաղսովետի համապատասխան բաժնին, բայց անոնց վրայ ուշադրութիւն դարձնող ո՞վ է: Շահագործման առաջին օրէն կը սկսին հոսիլ բնակիչներու բողոք – դիմումները (*): Իսկ չէ՞ որ Քաղսովետը յատուկ հրահանգ ունի նորակառոյց շէնքը հինգ տարի չնորոգել: Այժմ բազմաթիւ նորակառոյցներ կան, որոնք լուրջ վերանորոգութեան պէտքն ունին, սակայն մենք չենք կրնար զբաղիլ անոնցմով. պէտք է հինգ տարին անցնի: Իսկ թէ այդ հինգ տարիներուն ինչե՛ր կը քաշեն բնակիչները, ի՛նչպէս կը քանդուի հարիւր հազարներ կլլած նորակառոյց շէնքը...

Ահաւասիկ պատճառներու շղթային մէկ մասը:

Ես չյաջողեցայ այցելել շինանիւթ արտադրող որեւէ ձեռնարկութիւն. չեմ կասկածիր, որ անոնք ալ իրենց պատճառաբանութիւնները կ'ունենան: ...Այսօր մեծ ճիգ պէտք է, որպէսզի կարելի ըլլայ քար մը հանել դարերու ճամբայ անցած, թշնամիի արհաւիրք տեսած մեր բերդերուն եւ տաճարներուն պատերէն: Իսկ ճարտարապետ Գ. Քոչար խօսակցութեան ժամանակ ըսաւ, թէ վերջերս շինարարական տեղամասի մը մէջ ձեռքի թեթեւ հարուածով մը թռցուցած է պատին քարը:

Հանրապետութեան արդիւնաբերական Շինարարութեան Նախարարութիւնը դեռ 1966 Հոկտեմբերին ստեղծած է «շինմոնտաժային» աշխատանքներու եւ շինարարական արտադրութիւններու որակը բարելաւող մարմին մը, որ, թէեւ «որոշակի աշխատանք է կատարել», բայց փաստօրէն որեւէ արդիւնք ձեռք չէ ձգած: Նախարարութիւնը վերջերս նկատեց, որ «որակի տեսչութեան նիստերը սիստեմատիկաբար չեն գումարւում: Չկայ աշխատանքի ամենամեայ պլան: Ստուգման արդիւնքները եւ տեսչութեան առաջարկութիւնները հազուադէպ են ներկայացւում Մինիստրութեան կոլեգիայի քննութեանը»:

Իրաց այս կացութիւնը դարմանելու համար Նախարարութիւնը Յունիս 28ին (1971) որոշեց փոխել եւ լրացնել տեսչութեան կազմը: Նոր կազմը բաղկացած է 14 պատասխանատու ղեկավարներէ: Անոնցմէ մէկը ըսաւ, որ երեք անպարեխիղճ աշխղեկներ (աշխատանքը ղեկավարող) հեռացուած են գործէ եւ աւելցուց. «Բայց դրանից բան չի դուրս գալ»:

Այսպէս՝ մէկը կը նախագծէ, միւսը կիսատ կը թողու գործը, երրորդ մը ինքնագլուխ կը փոխէ նախագիծը. մէկը կը բողոքէ անորակ շինանիւթին համար, միւսը այլեւս կը մերժէ շինանիւթ տալ, բոլորն ալ կը բողոքեն, իսկ շինարարները ա՛լ աւելի կը խաթարեն շէնքին որակը:

Ի միջի այլոց, ես նայեցայ շինարար բանուորներու աշխատավարձքին ցուցակը. բացարձակապէս չգտայ մէկը, որուն անունին դիմաց 250 ռուբլիէն պակաս գրուած ըլլար: Սեւ աշխատանք կատարող բանուորին օրականը 10 ռուբլիէն պակաս չէ: Դեռ չեմ խօսիր մասնագէտ բանուորներու մասին: Դեռ չեմ յիշեցներ իւրաքանչիւր շէնքին համար տրուած յաւելեալ պարգեւները: Ո՞ւր տեսնուած է, որ գէշ աշխատանքը պարգեւատրուի:

Ա. Թումանեան եւ Գ. Քոչար պատմեցին, որ իրենք այցելած են Խորհ. Միութեան բազմաթիւ քաղաքներ, ծանօթացած բնակարաններու: Յատկապէս Պալթեան երկիրներու մէջ կառուցուած բոլոր շէնքերը միայն նախանձ կրնան ստեղծել: Հոն չէք կրնար գտնել շէնք մը, որ բնակութեան յանձնուի նման թերութիւններով: Եթէ բնակարանին թիւը կամ ելեկտրական զանգը դեռ զետեղուած չէ, յանձնաժողովը կը մերժէ ընդունիլ զայն: Եւ ըսել, որ հոն շինարարներու ամսականը անհամեմատ ցած է հայ շինարարներու ամսական աշխատավարձքէն:

...Ինքնագլուխ վերափոխումներու կապակցութեամբ վերջերս Նախարարներու Խորհուրդը յատուկ որոշում մը տուաւ, որով կ'արգիլուի բնակարաններու մէջ յաւելեալ յարմարութիւններ ստեղծել, փոխել պատուհաններու տեսքը, ապակեպատել: Սակայն տուներու կառավարչու-

ՀԱՅՐԵՆԻՔՍ

— 15 ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ —

Այս տարի կրկին դիմեցինք ընկ. Զաքարեանին, որ դարձեալ դիմումնագիր պահանջեց եւ խոստացաւ կարգադրել: Եւ ի վերջոյ ձգձգելով, ձգձգելով մերժումի հասցուց: Շաբաթ օր մըն է: Թալինի իմ սիրելիներս ինծի կը սպասեն, Նովոսիպիրսկէն եկած է հօրեղբօրս տղան՝ Պաղտասարը: Պուէնոս–Այրէսէն մէկ ուրիշ տղան՝ Պահրի Մելիքեանը, Լոս Անճըլէսէն եկեր է հօրաքրոջս որդին՝ Յովսէփ Ներսէսեանը, մէկ խօսքով աշխարհի չորս ծայրերէն ժամադրութիւն ենք տուեր հաւաքուելու համար Արագածի լանջին: Բայց ընկ. Զաքարեան կը կրկնէ որ վիզայի գրասենեակը մերժած է արտօնել մեր ազգականներուն մօտ երթալ: Ճարահատ, վազեցի Զօր. Սարգիս Մարտիրոսեանի մօտ, որ միակն է, խորհեցայ, որ այս ճակատը կրնայ ճեղքել: Բայց Փրակայի շուրջ գերման ճակատը ճեղքող հայ զօրավարը, Հայաստանի մէջ անելի մատնուեցաւ: Թէեւ ազնուօրէն կանչեց իր կառավարը եւ գացինք Զաքարեանի մօտ: Կէս ժամ յետոյ դրոհը ետ առաւ, ինծի յայտարարեց թէ Շաբաթ ու Կիրակի օրերը պաշտօնատուները փակ են ուրեմն կարելի չէ անկարելին կարելի դարձնել: Ու Թալինի հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ մեր բացակայութեան: Ցաւախառ, մինչեւ հիմա ալ մենք մեզի հարց կուտանք թէ ե՞րբ այս մարդիկը պիտի ճանչնան իրենց բարեկամները:

Այս տխուր անցքը մոռնալ տալու համար էր որ մերիններս զիս Մեծամօր լիճը տարին:

Աղը լիճի վրայ կան նաւակներ: Խորութիւնը տեղ–տեղ կը հասնի 18 մեթրի: Կան վեց մեծ ջրհան մեքենաներ պատսպարող շէնք մը: Դրան առջեւ նստած է հայորդի մը որ կը հսկէ մեքենաներուն: Հետաքրքրութիւնս կռահելով, անդիէն կը յառաջանան երկու երիտասարդներ եւ կը սկսի հարցուփորձը. — Անուն մականուն, եւայլն: Լիճի ափին պատրաստ է դաշտահանդէսի սեղանը: Ցանկարծ կը մօտենայ բնաշխարհիս Վարդխաչ գիւղէն Մուշեղ Թամայեանը եւ կը յայտնէ որ Կարմիր Երիտանց տունէն է: 80ը քիչ մը անց, հայր ու մեծ–հայր է 43 զաւակներու, այսինքն՝ 5 զաւակ, 26 թոռ եւ 12 ծոռներ: Կոնեակի գաւաթը ձեռքն է. «Սաղ ըլլիս, Լեւոն ճան, Հայաստանի հողը կանաչ ըլլայ քու ոտներու տակ», կ'ըսէ ու գաւաթը կը պարպէ: Եւ խմեց, եւ պարեց: Ու ի տես այս բոլորին, հոգիս խնկապէս կը խայտայ: Վերապրող մեր ժողովուրդը այսքան ուրախ ու զուարթ մեր հայրենի հողին վրայ: Այո, հայրենիքը կը ծաղկի, կ'աճի նոր սերունդներով, շինութիւններով եւ ամէն օր քիչ մը աւելի ազատելով բարբարոս արշաւանքներու հետեւանք մնացած խորթ ու կոշտ բառերէ և անուններէ՝ Մոլա Մուսա, Սատախլու, Ջանախճի, Խօրաէկլու, Զոլուխլու, Բաշխալա, Աղջախալա, Խամարլու, Եմաջալու, Դարա չիքիք, եւայլն, եւայլն: Անոնք դարձեր են՝ Ծովագիւղ, Լճաշէն, Բազմաբերդ, Դեղձուտ, Արտաշատ, Ստեփանաւան, Ծաղկաձոր եւայլն: Այս գետնի վրայ շատ բան եղած է բայց շատ բան ալ կայ ըլլալիք: Ժամանակին Սեւանն ալ կոչած էին Կէօքչայ, եւ Հրազդանը՝ Զանգու: Զանգու ապատակ ըսել է, չէ՞ որ Սեւանը Երեւանէ 950 մեթր բարձր է եւ գետի ջուրը շաչելով կը սուրար ապանդակի նման հարուածելով իր ափերը: Կէօքչայ այսինքն երկինքի գոյն, կապոյտ գոյն ունեցող գետ եւ լիճ: Այս դաշտահանդէսին հաւաքուած էինք աւելի քան 50 հոգի, բոլորն ալ ազգականներ: Երիցագոյնը մեր Ափօ–Թաթօի որդի Հըզաթն էր 90 տարեկան, որ Արմենիա պանդոկը հանդիպած էր ինծի: Չէ՞ որ ես չկրցայ գիւղ երթալ, ուրեմն իրենք եկան շարան շարան:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(8 – Շար.)

ԻՐԱՆԻ ՀԱՅԿ. ՎԱՆՔԵՐԸ

(Հեղինակ Լ. Գ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ
1971, Թեհրան)

Նոր Ջուղայի ազգային Միջնակարգ վարժարանի ուսուցիչ եւ բանասէր Լեւոն Գ. Մինասեանի վերջին ուսումնասիրութիւնը այս օրերս լոյս տեսաւ Թեհրանի

Մոդերն տպարանին մէջ, 150 էջ բովանդակութեամբ եւ շուրջ 80 լուսանկարնե-րով եւ քարտէսներով:

«Իրանի Հայկական Վանքերը» ուսումնասիրութիւնը կ'ընդգրկէ Պարսկաստանի հայկական երեք հռչակաւոր մենաստաններու պատմական անցեալին ու մօտաւոր թուականներու ժամանակագրական անցուդարձերն ու անոնց արժէքներուն շուրջ ցարդ յայտնուած կարծիքները, ամփոփ եւ ներկայանալի վիճակի մը մէջ, հեռու բանասիրական լուրջ եւ ծանր ուսումնասիրութեան մը պերճանքէն եւ դիւրըմբռնելի մեր ժողովուրդի բոլոր խաւերուն կողմէ առհասարակ:

Պէտք է խոստովանիլ թէ, նկարագրըուած երեք վանքերու մասին, Իրանի մէջ այլ ուսումնասիրութիւններ եւ գրքոյկներ ալ թուականէս տարիներ առաջ լոյս ընծայուած են, յատկապէս հանգուցեալ Հայկ Աճէմեանի կողմէ, որուն Ս. Թադէի մասին կատարած մենագրութիւնները, երկու անջատ գրքոյկներով, ցարդ կը վաճառուի Ատրպատականի Հայոց վանքերու խնամակալութեան կողմէ, Ս. Թադէի Յուլիսեան ուխտագնացութեան օրերուն:

Ներկայ գրքոյկը, ուրեմն, կը բովանդակէ Ս. Թադէի (էջ 9–18), Ս. Ստեփանոս Նախավկայի (էջ 19–38) եւ Նոր Ջուղայի Ս. Ամենափրկչեան մենաստանի (էջ 39–71) մասին տեղագրական, պատմական եւ ճարտարապետական տեղեկութիւններ, իբրեւ մենոր ունենալով սահմանափակ թիւով գրքոյկներ եւ ուսումնասիրութիւններ, թիւով 19 հատ: Յարգելի հեղինակը բոլորովին մոռացութեան տուած է Վիէննական հմուտ բանասէր Հայր Համազասպ Ոսկեանի Վասպուրականի վանքերը ուսումնասիրութիւնը, որուն մէջ պիտի կարենար սքանչելի ու վաւերական տեղեկութիւններ գտնել իր նկարագրած առաջին երկու վանքերու մասին: Մոռացութեան տրուած են նաեւ «Ալիք» օրաթերթի, «Հասկ» ամսաթերթի եւ առանձին հատորով հրատարակեալ Դիւան Ատրպատականի Հայոց Պատմութեան մեր ուսումնասիրութեան Ա. հատորը, հրատարակուած 1966ին, Նուրբախշ տպարանին մէջ ի Թեհրան: Այս հատորին մէջ մենք տուած էինք ականատեսի վկայութիւններ Ս. Ստեփանոս վանքի վերջին 40 տարիներու կեանքին մասին:

«Իրանի Հայկական Վանքերը» գրքոյկը հրատարակուած է նիւթական օժանդակութեամբ Տիկին Աննա Դավիթեանի, ի յիշատակ իր սիրելի ամուսնոյն Խաչատուրի: Երկու Խօսքի մէջ (էջ 5–6), յարգելի հեղինակը, կը յայտնէ թէ յիշեալ գրքոյկը սկսած է մարմին առնել 1959 եւ 1967 թուականներուն, իր կողմէ Ատրպականի վանքերուն տրուած այցելութեանց ընթացքին, իր մէջ առեղծելով տպաւորութիւններու շարք մը, որոնք յաջորդաբար լոյս տեսած են «Ալիք» օրաթերթին մէջ: Իսկ Ս. Ամենափրկչեան վանքի մասին, օգտուած է նախապէս իր

հրատարակած գրքոյկէն, որ թարգմանուած ըլլալով նաեւ անգլերէնի եւ պարսկերէնի, Նոր Ջուղայի այս պատմական մենաստանը եւ անոր թանգարանին այցելող զբօսաշրջիկներուն կը վաճառուի, թանգարանի Տեսչութեան կողմէ:

Իր «Համառօտ ակնարկ»ին մէջ (էջ 7–8) Պր. Լ. Գ. Մինասեան, կը յայտնէ թէ սոյն ուսումնասիրութեան ընթացքին, նըկատի ունեցած է նաեւ Սալմաստի Դերիկի վանքը, սակայն այդ մասին ոչ մէկ տող չէ զետեղած իր գրքոյկին մէջ, երեւի զբօսաշրջիկներու կողմէ յաճախուած վայր մը չըլլալուն: Այս առթիւ կ'արժէ յիշեցնել, որ Ատրպատականի մէջ հայ բանասիրութեան ծանօթ է նաեւ Ծոր-ծոր-վանքը որ թէեւ այսօր հիմնայատակ կործանած ու տեղն ալ անյայտ մնացած է, սակայն կ'արժէր որ կանդուն մեր կոթողներու կարգին յիշատակուէին ընդ-միշտ կորստեան մատնուած մեր վանքերը:

Սոյն ուսումնասիրութեան երկրորդ մասը (էջ 77–150), Ալպոմի մասն է, ուր յաջորդաբար տեղ գրաւած են նկարագրուած երեք վանքերու լուսանկարներն ու ճարտարապետական յատակագիծերը, պատրաստուած իրանահայ մասնագէտներու եւ գերմանացի հնագէտ Դոկտ. Ճարտ. Վոլֆրամ Քլայսի կողմէ, որ նաեւ Ատրպատականի մէջ Ուրարտական Հնութիւններու պեղման եւ ուսումնասիրութեան տնօրէնն հանդիսացաւ, ու այս առթիւ իր պատրաստած ուսումնասիրութիւնը գնահատուեցաւ գերման եւ օտար հնագէտներու կողմէ:

Գնահատելով հանդերձ սոյն երեք վանքերու մասին կատարուած աշխատասիրութիւնը, կը խորհինք թէ իրանահայ հեղինակին անծանօթ եղած են նաեւ Թեհրանի մէջ գոյութիւն ունեցող Հայ Ճարտարապետներու Միութեան ծրագիրն ու նախաձեռնութիւնները Իրանի մեր բոլոր վանքերուն եւ եկեղեցիներուն ճարտարապետական կառուցուածքի ուսումնասիրութեան մասին եւ անոնց յատակագիծերուն պատրաստութեան համար կատարուած աշխատանքները: Հեղինակը միաժամանակ յիշեալ երեք վանքերու առաջնորդաց դամբանագիրքը չէ ներառած իր գրքոյկին մէջ, այլ միայն գոհացած է որմերու կարգ մը արձանագրութիւններու հրատարակութեամբ, բան մը որ արդէն իսկ ծանօթ էր բոլորին:

Այս բոլորով հանդերձ, բանասէր Լեւոն Գ. Մինասեան կատարած է գնահատելի աշխատանք մը, իրանահայ մեր գաղութին ծանօթացնելու համար այն վայրերը, որոնք Պարսկահայոց այսօրուան պարծանքները կը հանդիսանան: Երանի թէ այս գրքոյկը խթան հանդիսանար համահայկական կոմիտէի մը կազմութեան այս երեք մենաստաններու պահպանման գործն աւելի արդիւնաւոր դարձնելու եւ այժմու պատահական մարդոց տհաս ու անփորձառու հսկողութենէն ձերբազատելու համար: Ատրպատականի դոյդ մենաստաններն եւս կը պահպանուին սըտ-

ցաւ Հայերու կողմէ, ճիշդ է, սակայն ճարտարապետներու մասնագիտացած մարմին մը միայն պիտի յաջողի իր նպատակին յատկացնել վերանորոգման եւ կամ չինարարական այլ աշխատանքներուն համար ծախսուող հազարաւոր տոլարները, զորս հայ ուխտաւորը կը նուիրէ վասն գոյատեւման ու բարեզարդման վանօրէից:

Ցանձնարարելով սոյն գիրքը մեր ընթերցող հասարակութեան, մեր շնորհակալութիւնները կը յայտնենք հեղինակ եւ պատուական մեր բարեկամին, Լեւոն Մինասեանի, որ իր բազմազբաղ վիճակին մէջ անգամ, յօդուածներով, ուսումնասիրութիւններով եւ գրքոյկներով սատար կը հանդիսանայ հայ գրական եւ բանասիրական աշխատանքներու պահպանման, այնպիսի գաղութի մը մէջ՝ Իրանի, ուր թէեւ հայ մտաւորականները նկատառելի թիւ մը կը կազմեն, եւ սակայն արդիւնքը փայլուն նիշ մը չի տար Պարսկահայոց ունեցած համբաւին:

Պարսկահայոց անցեալին վերաբերեալ նոր նիւթերու մշակման եւ անոնց ծանօթացման ամէն կարելիութիւնն ու տըւեալները ունեցող յարգելի հեղինակէն կ'ակնկալենք նոր գրքոյկներ, որոնք եւս սիրով եւ հետաքրքրութեամբ պիտի կարդացուէին հայ գիր ու գրականութեան սէրն ունեցող մեր ազգայիններուն կողմէ:

ՎԱՐԴԱՆ Ծ. Վ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Աթէնք

թիւնները դեռ կը շարունակեն անտար-բեր գտնուիլ օրէնքը խախտողներուն նըկատմամբ: Դեռ աւելին. երբեմն Շրջանականներու արտօնութեամբ կը կատարուին խախտումները:

... Այո՛, չինարարական թեքնիքի ընձեռած հնարաւորութիւններուն շնորհիւ բնակելի շէնքերը այսօր, մեր հին առասպելներու հերոսներուն պէս «կը մեծնան» ոչ թէ տարիով, այլ օրով: Բայց սանոք, դժբախտաբար, մեր առասպելներու հերոսներուն պէս երկարակեաց չեն կրնար ըլլալ, օրինակ չեն կրնար ծառայել գալիք սերունդներուն հպարտութեան զգացում չեն կրնար ներշնչել անոնց:

Շատոնց հասած է ընտրութեան ժամանակը.— լաւ է, քիչ շինուի, բայց լա՛ւ շինուի, քան թէ արագ, աժան եւ անորակ չէնքեր շինուին:

Ռ. ԽԱՍԱՊԵՏԵԱՆ

(*) Յօդուածագիրը բազմաթիւ օրինակներ կը բերէ. ահա մէկը: «Սկսինք դուռէն, ջղային շեշտով մը կ'ըսէ տանտէրը. դուռը բանալու ժամանակ կ'երերայ ամբողջ շրջանակը: Կը մտնեմ ներս: Տե՛ս, ցոյց կուտայ խորդուբորդ յատակը: Տե՛ս, պատուհանին փեղկերուն նեղքերը, կոտրտուած ապակին, պտուտակին փոխարէն զետեղուած գամը, ներսի դրան բռնակներէն մէկը չկայ: Բաղնիքին սպասի վերին մասին վրայ փոքրիկ քառակուսի մը կայ, օդանցքն է, առանց անցքի: Տե՛ս ննջասենեակը: Ի՞նչ սենեակ, մէկ մահճակալի լայնք ունի եւ նման է երկար միջանցքի: Շինարարները սեփական նախաձեռնութեամբ պզտիկցուցած են զայն, վերի բնակարանին նոյն սենեակը բոլորովին այլ տեսք ունի: Ան ցոյց կուտայ նաեւ խափանուած վերելակը եւ աղբատար հանգոյցը, կը յիշեցնէ նաեւ, որ, թէեւ մինչեւ ձմեռ քիչ ժամանակ մընացած է, բայց կեդրոնական ջեռուցում չէ հաստատուած, կարելի ալ չէ հաստատել, որովհետեւ տեղը *քօփերաթիւ կառաժներ* շինուած են:

Նոյն շէնքին մէկ այլ բնակարանը բոլորովին կատարեալ է: Հոս փոքր գաղտնիք մը կայ: Տանտէրը կ'ըսէ.— Մենք նախօրօք գիտէինք մեր բնակարանը, անոնք՝ ոչ: Մենք շինութեան ընթացքին վարպետներուն իւրաքանչիւր աշխատանքի համար դրամ տուած ենք, անոնք՝ ոչ: Թող ի զուր չբողոքեն:

Ռ. Խ.

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՏԻԳՐԱՆ ՋԱՒԷՆ

Բուն անունով Տիգրան Զուգասըզեան:

Սուր ու կրակոտ գրիչ մը մեր մամուլի պատմութեան մէջ, խմբագիր եւ թարգմանիչ հայ եւ օտար թերթերու, ծանօթ՝ իր յառաջապահ գաղափարներով, ընկերային շարժումներու հանդէպ իր ցոյց տուած համակրական շահագրգռութիւնով, իր հանրանուէր թելադրութիւններով: Կը պատկանի Սահմանադրութեան յաջորդող լրագրական սերունդին, որ մըշակուած էր գաղափարական դաստիարակութեամբ եւ այս առաջադրութեամբ կը ներկայանար հանրութեան: Տիգրան Ջաւէն իր կտրուկ խմբագրականներուն մէջ այս ոգին ցոյց կուտար գրեթէ միշտ կարճ ազդեցիկ, դիւրահաղորդ նախադասութիւններով արթնութեան եւ վերելքի հըրաւիրելով հասարակութը:

Կարծես թառած էր ամպիոնի մը վրայ, եւ կ'աղաղակէր բարոյական թմբիրի մը մատնուած հոգիներուն.— Արթնցիր, ժողովուրդ, կանգ մի առներ, սլացիր անվերջ, վայրկեանը բախտորոշ է:

Տիգրան Ջաւէն այս ոգիով հրատարակած է քանի մը թերթեր, որոնցմէ յիշենք «Ժողովուրդ» եւ «Երկրի ձայնը»:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (68)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Եւ շտապով ետ դառնալով Հայրիկէն զրկին մէջ առաւ, չըթները ուժգնութեամբ անոր չըթներուն միացուց եւ երկուքն ալ իրարու փարած տիվանին վրայ ինկան եւ բուռն սիրով զիրար սիրող սիրահարներու նման համբուրուեցան:

Քանի մը վայրկեան յետոյ Այիշէ դարձեալ ոտքի կը գտնուէր եւ փէրաճէն կը շտկէր:

— Ուրեմն վաղը պիտի սպասեմ, ըսաւ Սուլթանուհին հագուստը շտկելով:

— Այո՛, անպայման պիտի գամ անուշիկ Հայրիկս, աւելցուց Այիշէ եւ յանկարծ դառնալով դուռը բացաւ եւ աներեւոյթ եղաւ:

— Զարմանալի է, մտածեց Հայրիկ, այնպէս մը համբուրեց, որ կարծես թէ մէյ մըն ալ զիս պիտի չտեսնէ:

Այս խորհրդածութենէն յետոյ անփութօրէն տիվանին վրայ ինկաւ, աչքերը գոցեց եւ իր երազանքներուն նուիրուեցաւ:

Ե.

ՍՈՒԼԹԱՆՈՒՀԻԻ ԵՐԵՒԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

Երբ Հայրիկ Սուլթանուհին այդ թըմբութենէն սթափեցաւ, փոքրիկ սենեակը արդէն երեկոյեան վերջալոյսին մէջ կը գտնուէր:

— Տարօրինակ բան, մտածեց Թըրքուհին, արդեօք առանց զգալու քնացա՞յ:

Եւ ձեռքը երկարելով տիվանին քովը գտնուած զանգակին մետաքսէ լարին տարաւ ու զանգակը հնչեցուց:

Դուռը անմիջապէս բացուեցաւ եւ Զաի սենեակէն ներս մտաւ:

— Ո՜հ, յարեց սենեկապանուհին, այսքան ժամ է մութին մէջ ես, արդեօ՞ք քնացար:

— Ոչ, մտածումներու մէջ խորասուզուած էի, հայրենիքս, ծնողքս կը մտածէի, որոնք իմ դժբախտութեամբս ինքզինքնին հպարտ կը զգան եւ այսպէս գանոնք յիշելով, առանց հասկնալու ժամանակը անցաւ:

— Լոյսերը վառե՞մ էֆէնտիմ, հարցուց սենեկապանուհին:

— Ոչ, միայն պատուհանը բաց... գափասն ալ հանէ: Ո՛ւֆ կ'ուզեմ քիչ մը երկինքը դիտել:

Զաի պատուհանին ծանր վարագոյրը բանալով գափասը հանեց:

— Ո՜հ, որքան գեղեցիկ է այս ժամուս Վոսփորը էֆէնտիմ, ըսաւ Զաի:

Հայրիկ անփութօրէն տիվանէն ելաւ եւ մինչեւ պատուհանը յառաջացաւ:

— Այո, գոչեց մանկական ուրախութեամբ մը, սքանչելի է Զաի, երբեք այսպիսի մայրամուտ մը տեսած չէի... խընդրեմ մահճաթոռս (չէզ լոնկ) հոս բեր որ քիչ մը երկնամ:

Սենեկապանուհին պատուհանին դիմացը հանգստաւէտ աթոռ մը տարաւ որուն վրայ Սուլթանուհին երկնցաւ եւ ակնարկը պարապութեան մէջ սեւեռեց:

— Հիմա գնա Զաի այլեւս բան մը չեմ ուզեր, երբ բանի մը պէտք զգամ զանգակը կը հնչեցնեմ:

Սենեկապանուհին խոնարհութիւն մը ընելով դուրս ելաւ:

Հայրիկ այդ ժամուն բնութեան ամէնէն գեղեցիկ պատկերներէն միոյն առջեւ կը գտնուէր:

Արեւը մարը մտնելով իր վերջին ճառագայթները սրացող ամպերուն վրայ կը լքէր, որոնք երեկոյեան հարաւային սիւքէն դէպի հիւսիս կը քշուէին:

Երբեք այսքան փառաւոր, այսքան մեծաշուք թագաւոր մը իր առջեւէն փախչող թշնամիի մը թիկունքը այսքան գեղեցիկ ծիրաններով շրջապատած չէ:

Վոսփորի վրայ արեւի մայրամուտը ընութեան սքանչելիքներէն մին է: Կարծես թէ բնութիւնը ուզած է արեւելքի այդ անուշ երկիրը արեւմուտքի ամէնէն գեղեցիկ զարդերովն ալ զարդարել:

Երկինքը այդ ժամուն կրնայ երկրիս ամէնէն գեղեցիկ պարտէզներուն հետ մրցիլ:

Ան այդ ժամուն վարդերու, մանիշակներու եւ դափնեվարդերու հիանալի խառնուրդ մը կը ներկայացնէ:

Փունաւոր ամպերու խաւերը սիրահարեալ յաւերժահարսերու ծաղկազարդ մահիճներուն կը նմանին, որոնք կարծես թէ մասնաւորապէս դրուած են ուրկէսղի անոնց վրայ պաշտելի հովիւ մը քնացնեն:

Ով որ կ'ուզէ «գոյներու անհունութիւն» ինչ ըսել է զգալ, պէտք է արեւին մարը մտած միջոցին Վոսփորի այդ երկինքը դիտէ:

Ուրիշ ոչ մէկ տեղ ամպը այսքան տեսլականուած չէ որքան երկինքի եւ այդ նեղ ծովուն միջեւ:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ.— Այրի Տիկին Կարապետ Մխարանեան, Տէր եւ Տիկին Սթեփան Մխարանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ջաւէն Գիւլհա, Տէր եւ Տիկին Էտուար Տակառեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Քէստէքեան, Տէր եւ Տիկին Զարեհ Գալփաքճեան եւ աղջիկը (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Քաջ (Պոլիս), այրի Տիկին Քիւրքճեան, զաւակներն ու թոռները, այրի Տիկին Օհաննէս Տիւլկէրեան, զաւակներն ու թոռները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Կարպիս Մարկոսեան եւ զաւակը (Պուէնոս-Այրէս), Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Պարսամեան եւ աղջիկը (Պուէնոս-Այրէս), ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԽԱՐԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 10ին, 71 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Սէնթ-Էթիէնի Սէն-Ֆրանսուա եկեղեցին, հայկական ծէսով, ձեռամբ Լիոնի հոգեւոր հովիւ Դաւիթ Ծ. Վ. Սահակեանի:

Թաղումը կը կատարուի զուտ ընտանեկան շրջանակի մէջ:

Մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԻԿԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին կը նուիրեն.— Ողբացեալ Հայկ Ջրուանդեանի մահուան առիթով Տավուտեան ընտանիքը (Մէօտոն) 300 Փր.: Տէր եւ Տիկին Հ. Մումճեան 200 Փր.:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՕՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վալանսի Քրիստափոր կոմիտէի կողմէ, նախագահութեամբ՝ ընկ. ՅԱԿՈԲ ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆԻ

Օրուան բանախօս՝ Ընկ. ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

23 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Վալանսի պետական թատրոնին մէջ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՏՈՔԹ. Ա. ԱԲԳԱՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Շեխիկեան - Պետիկեան ընտանիքները կը նուիրեն 50 Փր. Կապ. Խաչի Պանեէօ-Քաչանի մասնաճիւղին, 50 Փր. Նոր Սերունդին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Փր. «Յառաջ»ի:

×

Այրի Տիկին Օհան Տակառեան եւ Մարտիկ Տակառեան 50 Փր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի Պանեէօ-Քաչանի մասնաճիւղին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Փր. «Յառաջ»ի:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբի տարեկան ճաշը Հոկտ. 30ին:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 81րդ տարեդարձը կը տօնուի, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23 ժամը 21էն մինչեւ լոյս

Salle des Fêtes de la Mairie du — 6ème Place St. Sulpice

Կը նախագահէ ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Կը խօսի ԸՆԿ. ԳՐԻՇԱ ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Ուղերձ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի՝

ԼԻՆ ՏՈՒՐԵԱՆ

(Փարիզի Օփերայէն)

Երգ եւ հայկ. պարեր՝ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Դաշնակ՝ ընկ. Գրիգոր Ամիրայեան

Պաշտօնական բաժնէն ետք՝ ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Մուտք 10 փր.

ԼԻՈՆ

Հոկտեմբեր 30, Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին

ՎԱԼԱՆՍ

Հոկտեմբեր 31, Կիրակի օր ժամը 15ին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

Samedi 30 Octobre à 21 h., Salle Rameau à LYON

Dimanche 31 Octobre à 15 h., Salle des Fêtes de VALENCE

GALAS EXCEPTIONNELS
DE
DANSES ARMENIENNES

Avec plus de 70 exécutants des troupes de Paris

NAIRI
et
NAVASART

Chants folkloriques EVA RESDIKIAN

Billets d'entrées en vente chez Sevan-Voyages, 50 Cours de la Liberté, LYON (3e)

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն Ֆոնսի իր բոլոր ընկերները, 15 Հոկտ. Ուրբաթ ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց մասնաճիւղը եւ մայր եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութիւնը կազմակերպած են բանախօսական երեկոյթ մը՝

Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը եւ Ոսկեդարը ստեղծող թարգմանչաց վարդապետներու կատարած դերը նիւթին շուրջ:

Կը բանախօսէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

16 Հոկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին

Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ,

7, Ռիւ Փափէր:

Կը հրաւիրուին բոլոր Հայերը անխտիր:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի անդամական ընդհ. ժողովը 23 Հոկտեմբերին, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 16ին, ընկերուհի Ֆ. Գումրուեանի բնակարանը: Այս առթիւ վարչութիւնը կոչ կ'ընէ բոլոր անդամներուն, որ իրենց ներկայութեամբ յարգեն հրաւէրը: Կարեւոր օրակարգ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

BNP

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՐԻՆ

1550 ՖՐԱՆՔԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Բնակութիւն եւ նախաճաշ Երեւանի այն պանդոկին մէջ, որ կը համապատասխանէ ընտրուած կարգին: Կամ թուրիսթ կարգ, կամ Ա. կարգ, ԱՆԻ կամ ԱՐՄԵՆԻԱ պանդոկը, մէջն ըլլալով տեսարժան վայրերու այցելութիւնները եւ Մոսկուա բնակութիւնը երթալու ատեն:

10, 15 եւ 20 օրուան ճամբորդութիւններ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՄԵԿՆՈՒՄՆԵՐ.—

6 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1971
22 Դեկտեմբեր, 1971
15 Յունուար 1972
25 Մարտ 1972

Մանրամասն գրքոյկը կրնաք ստանալ մեզմէ:

Արձանագրութիւն

Renseignements et inscriptions :

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

1, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 742-22-12
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնէն մեկնումը օդանաւով

VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE

agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er — Téléphone : 62-03-44 et 64.09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 14 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 14 OCTOBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12240
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.240

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԸ ԴԱՐՄԱՆ ՉԷ

Պաշարման վիճակի Անգարայի Ս. ատեանը եօթը շաբաթ տեւող դատավարութենէ ետք, ի վերջոյ մահուան դատապարտեց տասնեւութ հոգի, որոնք կ'ամբաստանուէին թէ ծրագրեր էին ահաբեկչական միջոցներով եւ զէնքի ուժով քանդել Թուրք Հանրապետութեան սահմանադրական վարչաձեւը:

Մահապարտներու պարագլուխն էր Տէնիզ Կէզմիշ, որ երկար ատեն զբաղեցուցեր էր ոստիկանութիւնը: Կազմած էր «Թուրքիոյ Ազատագրութեան Ժողովրդական Բանակ» անունով խմբակցութիւն մը, բաղկացած ձախապաշտ երիտասարդներէ, — մեծ մասամբ ուսանողներ: Ասոնք լծուած էին գաղտնի գործունէութեան: Համայնավարական թռուցիկներ կը ցրուէին: Առեւանգումներ կը կատարէին՝ փրկագին պահանջելով, դրամատուններ կը կողոպտէին օր ցերեկով, եւ այլ անիշխանական ու աւազակային արարքներ կը կատարէին, արձակ-համարձակ, առանց օձիքը ձեռք տալու:

Պաշարման վիճակի շնորհիւ է, որ բանակի եւ ոստիկանութեան գործակցութեամբ ձերբակալուեցան «Ազատագրութեան Բանակ»ի գլխաւոր պատասխանատուները: Մատնութիւններն ալ կարեւոր դեր կատարեցին ձերբակալութեանց մէջ:

Զինուորական ընդհանուր դատախազ Պէյրամէտտին Չէլէպի Սեպտեմբեր 9ին պատերազմական ատեանին առջեւ իր պահանջմնագիրը կարդալէ առաջ յայտնած էր թէ զինուորական դատաւորները ենթակայ չեն կառավարութեան հրահանգներուն, այլ բոլորովին անաչառ ու անկաշկանդ անձեր են, արդարութեան եւ խղճմտանքի ձայնին միայն կ'անսան:

Ցետոյ դատ դատ թուած ու մեկնաբանած էր Տէնիզ Կէզմիշի եւ իր 17 ընկերներուն գործած ոճիրները եւ մահապատիժ պահանջած բոլորին համար: Փաստերու անբաւականութեան պատճառաւ անպարտ կը հռչակէր երկու հոգի: Իսկ 15 տարի ծանր բանտարկութիւն կը պահանջէր երեք հոգիի համար, որոնցմէ մէկը կին, Սէվիմ Օնուրսալ:

Մահապարտները ոչ միայն Թուրք Պետութիւնը քանդել ուզած են, այլ եւ դաւաճանած են Աթաթիւրքի բարոյական ներկայութեան եւ յեղաշրջումներուն՝ Աթաթիւրքի դիմակին տակ:

Ընդհ. դատախազը շեշտած էր, որ ժողովրդային ազատագրութեան համար պատերազմ կը մղուի ժողովուրդին փափաքով եւ բոլորանուէր մասնակցութեամբ, ոչ թէ անոր կամքին հակառակ: Անոնց բերելիք վարչաձեւը ինչ անուն ալ կրէ, — համայնավարութիւն թէ փաշականութիւն, — իր դէմ պիտի գտնէ ամբողջ Թուրք ազգը: Ազատագրութեան միակ պատերազմ մը մղած է Թուրքը իր պատմութեան ընթացքին եւ յաղթած: Սահմանադրութիւնը հիմնուած է մարդկայնական սկզբունքներու վրայ: Ո՛չ մարքսականութիւն կայ անոր մէջ, ոչ ալ՝ լենինականութիւն: Ո՛չ մէկ խմբակ կամ բջիջ իրաւասու է զինուորական ճակատ կազմելու Պետութեան դէմ: Ամբաստանեալները չէի՞ն գիտեր, որ Պետութիւնը միակ բանակ մը ունի: Առանձին բանակի մը կազմութիւնը անձնական վարժարան բանալու չի նմանիր, ըսեր է ընդհ. դատախազը:

Ուշագրաւ երեւոյթ է, որ ամբաստանեալներէն շատեր չէին փորձած ուրանալ իրենց գործած յանցանքները: Ոմանք նոյնիսկ կը յոխորտային, որ յանուն գաղափարի կատարած են կարգ մը ահաբեկչական արարքներ: Օրինակ, եթէ դրամատուներ կողոպտած են, իրենց համոզումով անոնք Թուրքիոյ անկախութիւնը վտանգող հաստատութիւններ են: Իրենց թիրախը Ամերիկացիներն էին: Կ'ուզէին քանդել ամերիկեան խարիսխները: Եթէ կրակ բացած են ոստիկանութեան վրայ, պատճառն այն է, որ իրենց քանի չափ ընկերները սպաննուեր էին ոստիկաններու կողմէ:

Տէնիզ Կէզմիշ յայտներ է թէ իր նպատակն էր պաշտպանել Սահմանադրութիւնը եւ ոչ թէ զայն քանդել: Գալով ուսանողական խռովութեանց, ըսեր է թէ այդպիսի դէպքեր տեղի կ'ունենային 50-60 տարի առաջ ալ, Սուլթան Համիտի օրով: Բողոքի ցոյց կատարող բժշկ. ուսանողները Սարայ Պուրնուէն ծով կը նետուէին: Իրենք էին, որ Հրապարակային հաւաքոյթ կազմակերպեր էին Սահմանադրութիւնը պաշտպանելու համար:

Զինուորական ատեանը չէ վարանած մահուան դատապարտելու 18 ձախապաշտ երիտասարդներ, կոթնած բանակի պաշտպանութեան վրայ: Մահապարտները առանձին չեն: Իրենց կազմակերպութիւնը գաղտնի բջիջներ ունի անշուշտ երկրին ամէն կողմը:

Կառավարութիւնը կ'ուզէ ահուսարսափի մթնոլորտ մը ստեղծել իր կախաղաններով: Կը յուսայ արմատախիլ ընել շարժումը բռնի ուժով:

Եթէ իսկապէս գաղափարականի մը կը ծառայեն այդ երիտասարդները, դժուար թէ բանակն ու կառավարութիւնը կարենան հասնիլ իրենց նպատակին:

Մահապատիժը դարման չէ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵԹՐՕՆ ՉԻ ԲԱՆԻՐ

ՍԵՆՏԻՔԱՆԵՐԸ
ԽՕՍՔ ՉԿՐՑԱՆ ՀԱՍԿՑՆԵԼ

Ինչ որ պարզուեցաւ Երեքշաբթի օր, բաւական ծանրակշիռ բնոյթ ունի, ներկայի ու նաեւ ապագայի համար: Արդարեւ հակառակ սենտիքաներու հրահանգներուն եւ ջանքերուն, մեթրոյին վարորդները մերժեցին աշխատանքը վերսկսիլ: Այս կը նշանակէ թէ սենտիքաները տէրը չեն իրենց շարքերուն եւ թէ այլեւս կարելի իսկ չէ զիրենք լիազօր խօսակիցներ նկատել քանի որ տնօրէնութեան նոր առաջարկներուն վրայ, սենտիքաները կ'ուզէին որ աշխատանքը վերսկսի մինչ բանուորները բացարձակապէս մերժեցին եւ իրենց դիրքն ալ կարծրացուցած են Չորեքշաբթի օր:

Ամէն մարդ համաձայն է անընդունելի գտնելու համար այս գործադուլը որ յաւելումի հետ կապ չունի: Ո՛չ ոք կրնայ ընդունիլ որ 1500 հոգի հոգին հանեն մօտ 5 միլիոն աշխատաւորներու երբ մանաւանդ 2000 ֆր.ի շուրջ է ամէն մէկուն ամսականը:

Նախարարապետը այս առթիւ յայտարարած է.— «Այս անհանդուրժելի կացութեան դիմաց, կառավարութիւնը կոչ կ'ընէ իւրաքանչիւրին պատասխանատուութեանց գիտակցութեան»:

Ասոնք խօսքեր են անշուշտ որոնք շատ բան չեն փոխեր մայրաքաղաքին անտանելի կացութենէն:

Երեքշաբթի առտու, մեթրոյի տէփօներուն մէջ քուէարկութիւնները ցոյց կուտային արդէն թէ բանուորները միտք չունին աշխատանքը վերսկսելու եւ կէսօրէ ետք, «Աշխատանքի Սակարան»ին մէջ ընդհ. ժողովը նոյն արդիւնքը կուտար: Երբ սենտիքաներու պատուիրակները կը հրաւիրէին բանուորները որ դադրեցնեն գործադուլի շարժումը, սուլոցներու կ'արժանանային: Բանուորներէն մէկը, բաւական անտեղի իւմոր մըն ալ կ'աւելցնէր իր յայտարարութեան երբ կ'ըսէր իր ընկերներուն. «Շուտ քուէարկենք, որ վերջանայ — երթայ թէ ոչ խճողումի պիտի բռնուինք»:

Ամէն պարագայի մէջ, այս «աղուեսականներու» գործադուլը բնաւ ժողովրդականութիւն չի վայելեր բայց ըստ երեւոյթին շատ ալ մարդոցը հոգը չէ:

Փարիզ միշտ նոյն անտանելի պատկերը կը պարզէ: Ժողովուրդը կը քալէ, կառքերը չեն քալեր եւ բոլորին ջղագրգիռ վիճակը օրէ օր կը շեշտուի:

Առաջին անգամն է որ գործադուլ մը կը վերաբերի միայն մեթրոյին, ան ալ մեթրոյին միայն մէկ դասուն, որ ամէնէն նպաստաւորուածն է:

Չորեքշաբթի օր գործադուլին 9րդ օրն էր:

ՓԵՔԻՆԷՆ ԵՏՔ՝ ՄՈՍԿՈՒԱ

ՆԻՔՍԸՆ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ԱՅՑԵԼԷ

Միացեալ Նահանգներու նախագահը Փեքինէն ետք Մոսկուա պիտի այցելէ Մայիսի վերջ:

Նախագահ Նիքսըն մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին է, որ հաղորդեց իր որոշումը, ինչ որ անակնկալ մը եղաւ քաղաքական դէտերու համար:

Աւելցնենք, որ անակնկալ մը եղած էր նաեւ նախագահին Փեքին այցելութեան լուրը, Յուլիս 15ին:

Նիքսըն ճշդելէ ետք, թէ Մոսկուա պիտի երթայ այցելելէ ետք Փեքին, նկատել տուաւ, որ այս զոյգ այցելութիւնները իրարմէ անկախ երեւոյթներ են եւ ինք երբեք ի մտի չունի օգտուելու եւ շահագործելու Փեքինի եւ Մոսկուայի «տարակարծութիւնները»:

Նիքսըն ընդհանուր ձեւով ներկայացուց այցելութեան հետապնդած նպատակը զիտել տալով, թէ ինք խորհրդային վարիչներուն հետ քննութեան պիտի առնէ այն գլխաւոր բոլոր հարցերը, որոնց լուծումով կրնան բարելաւուիլ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները:

Աւելի մանրամասնելով իր միտքը նկատել տուաւ, թէ օրակարգի հարց պիտի դառնայ ռազմագիտական զէնքերու սահմանափակման խնդիրը, եթէ, անշուշտ, մինչ այդ լուծուած չըլլայ այս հարցը: Այս կապակցութեամբ նախագահը յայտարարեց, թէ զինարշաւը շահ չապահովեր երկու երկիրներուն: Արդարեւ, զինարշաւի խնդրին լուծումը կ'իրականանայ բանակցութեամբ միայն:

Նախագահը հաւանական դատաւ Մերձաւոր Արեւելքի հարցին քննութիւնը խորհրդային — ամերիկեան խօսակցութիւններու ընթացքին: Ինչ կը վերաբերի Վիէթնամի՝ նախագահը յոյս ունի, որ մինչ այդ, այսինքն իր հանդիպման թուականը խորհրդային վարիչներու հետ, պիտի յաջողի իրագործել իր առաջադրած նպատակը — ամերիկեան ուժերու հեռացումը Վիէթնամէն: «Արդէն այս ուղղութեամբ յատկանշական յաջողութիւն ձեռք ձգուած է»:

Ուաշինկթըն Նիքսընի Մոսկուա այցելութեան լուրը հաղորդած է իր ատենին իր բոլոր դաշնակիցներուն: Ֆրանսա տեղեկացած է Հոկտեմբեր 6ին:

Նախագահը ճշդեց նաեւ, թէ իր այցելութենէն առաջ խորհրդակցութիւններ տեղի պիտի ունենան Ատլանտեան Ուխտի շրջագիծին մէջ: Ցատկապէս օրակարգի հարց պիտի դառնայ Եւրոպայի ապահովութիւնն ու զինուորական ուժերու երկուստեք կրճատումը Եւրոպայի մէջ:

Անցեալ գարնան է, որ ամերիկացի եւ խորհրդային դիւանագէտներ առաջին անգամ ըլլալով խօսած են այս այցելութեան կարելիութեան մասին: Այս հաւանականութիւնը խօսակցութեան նիւթ դարձած է յետագային, աշնան, երբ Կրոմիքօ տեսնուած է Նիքսընի հետ:

Մոսկուայի պաշտօնական հրաւէրը Նիքսընի փոխանցած է Խորհ. Միութեան Արտաքին նախարարը:

Նախագահ Նիքսըն վստահ է, թէ հիմնական հարցերու շուրջ «յաջողութիւններ կրնան ձեռք ձգուիլ»: Արդէն վերջին երկու տարիներուն յատկանշական յաջողութիւններ արձանագրուած են: Ամէնէն կարեւորը Պերլինն է: «Պատմական արժէք կը ներկայացնէ»:

Նախագահը հաղորդեց նաեւ, թէ Փեքին եւ Մոսկուա կատարելիք այցելութեան ընթացքին իրեն պիտի ընկերանան Արտաքին նախարարը Ուիլեըմ Ռոճըրս եւ Քիսինկէր, իր անձնական խորհրդատուն:

Խորհրդային եւ ամերիկացի վարիչները ունին այն համոզումը, թէ այս հանդիպումը օգտակար պիտի ըլլայ: Ցամենայն դէպս «արդիւնք պէտք է տայ», այնպէս, ինչպէս նկատել տուաւ նախագահը, ի դերեւ կ'ելլեն «մեծ յոյսերը»:

Մոսկուա, իր կարգին, պաշտօնապէս հաղորդեց Նիքսընի Խորհ. Միութիւն այցելութեան լուրը: Երկու երկիրները քննութեան պիտի առնեն ապազինման, ընդհանուր խաղաղութեան եւ երկուստեք յարաբերութեան հարցերը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ոտնագնդակի խումբը, որ 0-2 կէտով պարտութիւն կրած էր Հունգարներէն անցեալ շաբաթ, Թուրքերուն կողմէ ալ պարտութեան մատնուեցաւ Իզմիրի մէջ, 0-1 արդիւնքով:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ երբեմնի Արտաքին նախարարը՝ Տին Աչիսըն, մեռաւ առջի օր: Արտաքին նախարարի պաշտօնը վարած էր Թրումընի նախագահութեան շրջանին: 78 տարեկան էր:

ՃԱՓՈՆ որոշեց կրկնապատկել զէնքի եւ ռազմամթերքի գնումը Մ. Նահանգներէն:

ՍԱՏԱԹ Մոսկուայի մէջ յայտարարեց, թէ միայն ուժով կարելի է ճնշում բանեցնել Իսրայէլի վրայ եւ ստիպել այս վերջինը, որ պարպէ արաբ հողերը: Պոդգորնի պարզեց խորհրդային տեսակէտը, երբ յայտարարեց, թէ Մոսկուա ճիգ պիտի թափէ, որպէսզի հարցը դիւանագիտական ճամբով կարգադրուի:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ փոխ-նախագահը յայտարարեց, թէ Ուաշինկթըն «խանդավառ կերպով» զօրավիգ կը կենայ այն բոլոր ճիգերուն, որոնք կը ձգտին բարեփոխումներ մտցնել Թուրքիոյ մէջ՝ քաղաքական, լուսաւորութեան եւ հողային գետնի վրայ: Սփիրօ Էկնեու իր ճառը արտասանեց Անգարայի մէջ, տեղւոյն ամերիկացի գաղութի անդամներուն առջեւ:

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հաղորդեն որ Թուրք-ամերիկեան բանակցութիւններ տեղի կ'ունենան մեկոն արտադրողներուն հատուցման համար: Թուրք կառավարութիւնը 23 միլիոն տոլար կը հաշուէ Թուրքիոյ կրած տարեկան վնասը մեկոնի մշակումը դադրեցնելու համար: Ամերիկացիներուն կը մնայ դրամ տալ...:

ՌՈՒՄԷՆ ՀԱՅԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԵՐԵՔ ՍԵՐՈՒՆԴՆԵՐԸ

Աւելի քան դարու մը պատմութիւն ունին հայ ուսումները Ռումանիոյ մէջ։

Սկսելով Պոկտան Փեթրիչէքու Հաշտեուէն, որ առաջին պրպտումները կատարեց Հայոց գետեղման մասին ռումէն երկինքին տակ, երեւան բերաւ անոնց կատարած դերը Ռումանիոյ տնտեսական կեանքին մէջ եւ հայ հետքեր որոնց երկրին պատմական յիշատակարաններուն վրայ, մինչեւ Նիքոլայէ Եորկա, որ ոչ միայն պրպտեց մեր դարաւոր տուրքը այս հողին, այլեւ հայ ժողովուրդին բերած նպաստը մարդկային քաղաքակրթութեան, շատերն եղան ռումէն ժողովուրդի կարկառուն մտաւորականներէն, ոմանք հայ անցեալով գրաւեցան դարէ մը ի վեր, ոմանք, ինչպէս Նիքոլայէ Սույու եւ Փախատոփոլ — Քալիմանքէ, Ուրեքիա Քոնոփոլ, Կէորկէ Կիպենեսքու եւ Նիքոլայէ Պոկտան, հետազօտելով Հայուն պատմական կապերը բնիկ տարրին հետ, ուրիշներ, Օտոպեսքուի եւ Թոչիլեսքուի, Մելքիսեդէքի եւ Տիմիթրիէ Տանի, բայց մանաւանդ Կէորկէ Պալշի եւ Նիքոլայէ Կիքա Պուդեշտի պէս, վերլուծելով նպաստը, զոր հայ միտքն ու արուեստը ընծայ էին ըրեր հիւրընկալ հողին։

Պրպտողներու այս առաջին շարքին պիտի հետեւէր ուրիշ սերունդ մը, որ պիտի փորձէր լայնցնել բացուած ուղին։ Եթէ բոլորն ալ հայ ուսումներու նուիրեալ մը չեղան Վլատ Պընըլցեանուի պէս եւ ոչ ալ անոր նման բեղնաւոր իրենց հետաքրքրութիւններուն մէջ, քիչ չեղան եւ անոնք, որոնք իրենց ուսումներով աւանդ ներմուծեցին հայ տարրը ճանչցնելով իր այլազան երեսներուն մէջ։ Հայ անցեալին լուսաբանութեան համար թանկագին նպաստ բերին այս կերպով Փ. Փանայիթեսքու եւ Կէորկէ Պեվիլքուի, Աուրել Տեչէյ ու Աուրել Սավա, Եոսեպէ Փոփովիչ ու Եոնէ Փավլեսքու, Քոնսթանթին Ճիւրեսքու եւ Ճորճէ Սթեֆեսքու, Թէոտոր Հոլպա եւ Ճորճէ Փոթրա, մինչեւ Կլիա Պընըլցեանու եւ Ալեքսանտրա Պուսույոչիանու, Փեթրէ Քոնսթանթինեսքու, Եաշն ու Կրիկորէ Եունեսքու, Տամիան Պոկտան եւ Տան Սիմոնեսքու արուեստի մարդն էր, որ իրենց նիւթ առեր էին, առանց դեռ յիշելու անոնք, որոնք պարագայէ պարագայ գրաւեցան Հայերով, ինչպէս Սուրեվեան Սաչերտոցեանուեւ, Էմիլ Վըրթոսու, Եոն Ռատու Միրզա, Ն. Քոնսթանթինեսքու, Տ. Քանեյլի, Ժուսթին Լուփու, Արթուր Կորովէյ, Նիքոլայէ Կինիա եւ ուրիշներ, որոնք սրտցաւ կերպով մօտեցան ռումէն հողին վրայ մեր ցանցնած հետքերուն։

Ու հիմա հայ ուսումներով մտահոգուող երրորդ սերունդ մը հասունցած կը տեսնենք արդէն մեր շուրջը նոր օրերու մէջ։ Որքան ալ հայ լեզուին պակսի պատշաճ բառը որակելու համար բոլոր այն օտարները, որոնք հայ ժողովուրդի կեանքով կը զբաղին, եւ «հայագէտ» բառը տեղին չէ գործածել բոլոր անոնց համար անխտիր, որոնք իրենց շահագրգռութեան առարկայ կը դարձնեն հայ ուսումներու այս կամ այն մարզը, սփոփիչ է հաստատել, որ այդպիսիները թիւ մը կը կազմեն արդէն մեր շուրջ, ու այդ այնպիսի պահու մը երբ Հայերէն շատ քիչերը միայն անցեալով կը հետաքրքրուին մեր անմիջական շրջապատին մէջ։ Բաւական է յիշել անունները Եոն Նանուի, Քորինա Նիքոլեսքու եւ Ս. Ուլիայի, որ հայ արուեստին ձգած հետքերովը կը զբաղին, Եոն Ափոսթոլ Փոփեսպու, որ առաւելաբար Թրանսիլվանիոյ հայ անցեալը մարզ ունի իրեն, Ճորճէ Սանտա, որ մխրճուած է Էմինեսքու եւ հայ ժողովուրդի կապերը հետազօտելու ապերախտ աշխատանքին մէջ, Եոճենիա Փոփեսքու Ժուտեց, որ ուսումնասիրութիւններ նուիրեց յաջորդաբար համբաւաւոր հայ երաժշտագէտ Պապա Համբարձումին, Թուրքիոյ մէջ փայլող հայ քարակէօզներուն, ինքնուս մեծ կատակերգակի մը՝ Հոպիտ Յակոբի, Ռումանիոյ մէջ յայտնաբերուած խորանի վարագոյրներուն եւ զանոնք ստեղծող Պոլսոյ եւ Թոքաթի հայ վարպետներուն եւայլն։ Դեռ խօսքը չենք ըներ Ալեքսանտրա Պըրքըշիլայէն, որ այնքան համակրելի կերպով վերլուծեց հայ մշակոյթը Սասունցի Դաւիթի ռումաներէն թարգմանութեան նուիրած իր յառաջաբանին մէջ, ինչպէս նաեւ Յովհաննէս Կոպանի, որ վերջերս լոյս ընծայեց ալպոմ մը մոռացումէնէ փրկելու համար Կերլայի շահեկան շէնքերը, անոնց փլուզելու, հետեւաբար վերջնական չքանալու նախօրեակին։ Խօսքը չենք ըներ նաեւ այն համակրելի դէմքերուն, որոնք մեզմէ եւ Պընըլցեանուէն ետք հայերէն լեզուի դասաւանդման հոգն ստանձնեցին բարձրագոյն հիմնարկութեանց մէջ։

Դիտմամբ վերջը ձգեցինք Ռատիքա Զաքան — Իվենեսքուն՝ խօսելու համար նաեւ անոր լոյս ընծայած վերջին գրքոյկին վրայ։ Անունը անծանօթ չէ Ռումանահայերուն։ Տարիներ առաջ, դեռ իր ուսանողութեան տարիներուն, լոյս ընծայած ըլլալով մէկ քանին իր նախափորձերէն, որոնք իբրեւ նիւթ ունէին «Հայկական առաջին գաղութները Ռումանիոյ մէջ», «Հայերու նպաստը Մոլտովայի քաղաքներուն կազմութեան մէջ», «Առեւտուրի եւ արհեստներու զարգացումը Մոլտովայի մէջ», «Հայերը ռումէն ժողովուրդի տնտեսական եւ մշակոյթի կեանքին մէջ»։

Ան դասախօսական ճառերու անցնելէ ետքն ալ չլքեց հայկ. ուսումնասիրութիւնները, ըլլա՛յ իր դասախօսութեանց ընթացքին ռումէն արեւելագէտներու շրջանակին մէջ, ըլլա՛յ լոյս ընծայած իր գրքոյկներով, հետզհետէ ընդլայնելով միեւնոյն ատեն շրջանակը իր շահագրգռութիւններուն։

Այժմ մեր ձեռքին տակ ունինք իր նոր մէկ յօդուածը, որ «Հայկական նպաստներ Թ. դարու բիւզանդական առաջին վերածնութեան» խորագիրը կը կրէ եւ Քոնսթանցա տպուած է դեռ նոր։ Ան ցոյց կուտայ, թէ Թ. դարը, զոր բիւզանդական անդրանիկ վերածնունդի դարը կոչած են, ոչ միայն հայ ծագումով պ ե տ ա կ ա ն բազմաթիւ դէմքեր տեսաւ Բիւզանդիոնի արքունիքին մէջ, այլեւ գիտուններ, արուեստագէտներ եւ արհեստաւորներ, որոնք քշուած խուժ էմիրներու առջեւէն, եկած պատճառ դառնալու, որպէսզի հայ գիտական ու փիլիսոփայական միտքը, որ աւելի անկախ էր իր դիրքին մէջ դէպի եկեղեցին, իր յառաջացեալ սկզբունքներն ու մեթոտները ներմուծէ Պոլսոյ համալսարանէն ներս, որ դեռ նոր հիմնուած էր Վարդանես (Լեւոն Ե. Հայկազն) կայսեր կողմէ։ Յօդուածագրուհին կ'աւելցնէ, թէ Լեւոն Իմաստասէր, վերակազմուած համալսարանին առաջին տեսուչը, հայ գիտական օճախներու ուսուցման եղանակը որդեգրեց հոն, մինչ Թատրոնն ու փոքր արուեստները պիտի կրէին, միշտ ի մեծ շահ իրենց, ազդեցութիւնը հայ արուեստին, եւ «դասական» որոշ ճաշակ մը, որ խառակրօն ուղղափառութիւն մը մերժեր էր քիչ առաջ, ինչպէս նաեւ թատերախաղերու արուեստը, որփէոսեան վարդապետութեան հանդէպ շահագրգռութիւնը ղան յայտնուեն արքունիքէն ներս,

Միքայէլ Գ. կայսեր (842–867) — ինքն ալ զաւակը Պափլագոնացի Հայուհի մը — ժամանակին մեծ գիտականներէն մէկուն՝ Փոտ պատրիարքի ստեղծած այս մթնոլորտին մէջ։

Յօդուածագրուհին կարծիքով հայ հետքերուն թափանցումը կանգ չառաւ այդ դարուն, ան վերածուեցաւ աւանդութեան մը, որ յաջորդ սերունդներուն եւս մնաց ի զօրու։ Կը յիշէ հոս անունը հայ մեծ գիտական Գրիգոր Մագիստրոսի, Կոստանդին Թ. Մոնոմախոս (1042–1055) կայսեր եւ միեւնոյն ատեն Միքայէլ Պսելլոս յոյն մեծ գիտականին, ինչպէս եւ անունը, ճիշդ մէկ դար յետոյ, ուրիշ հայ մեծ իմացականութեան մը, Յովհաննէս Սարկաւագի, որ իր կարգին իր մտքին դրոշմը դրաւ բիւզանդական մտածման վրայ, եւ իբրեւ աշակերտ ունեցաւ յոյն ուրիշ գիտուն մը՝ Յովհաննէս Իտալոս, վերջին իսկական փիլիսոփան բիւզանդական դպրոցին, անկախ, ինքնատիպ, մարտունակ մտածողութեամբ մեծ հիւմանիստը, որ պայքարեցաւ ձեւապաշտ նեղմիտ եւ ամուլ վարդապետապաշտութեան դէմ։

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

ՀԱՅԿ ԶՐՈՒԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Սեպտեմբեր 30ին, յուրտ հողին յանձնեցինք ընկ. Հայկ Զրուանդեանի անշընչացած մարմինը, յուղարկաւորներու հոծ բազմութեան մը ներկայութեան։

Հանգուցեալ ընկերը ծնած էր 1897 Մայիս 6ին Վանի մէջ (Այգեստան)։ Միջնակարգ կրթութիւնը ստացած նոյն քաղաքի Երամեան վարժարանին մէջ։ Ժամանակ մը թէեւ աշակերտած է Հ. Բ. Ը. Միութեան հիմնած դպրոցին Փրոֆ. Միքայէլ Մինասեանի տեսչութեան շրջանին, սակայն հեռացուած է 23 ընկերներով, դաշնակցական ըլլալու «յանցանք»ով։

Զրուանդեան մասնակցած է Վանի հերոսամարտին, Արամ Մանուկեանի ժամանակաւոր կառավարութեան շրջանին, ինչպէս նաեւ իբր փոխ-կառավարիչ պաշտօնավարած է Ջանիկ գիւղաքաղաքին (Թիմարի շրջան)։

Ընկեր Զրուանդեանի կեանքը եղած է այնքան արկածալից որ երկար պիտի ըլլար տալ մանրամասնութիւններ այդ բոլորի մասին։

1915ին գաղթած է Երեւան, ապա Խարքով ուր մնացած է մինչեւ 1927 թուականը։ 1916ին եղած է Վասպուրականցիներու ներկայացուցիչ Խարքովի գաղութային վարչութեան։ 1918ին կամաւոր արձանագրուած է ու մեկնած կովկասեան ճակատ, ընկերակցութեամբ Ստեփան Ծաղիկեանի եւ Տոքթ. Եւկրաշեանի։ Կրկին Խարքով եւ 1919ին, Հայաստանի անկախ կառավարութեան շրջանին Խարքովի հիւպատոս Եւկրաշեանի կողմէ կամաւոր արձանագրուած, հայկական անցագրով անցած է Պոլիս, յետոյ կրկին վերադարձած Խարքով։

Եղած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղտնի կազմակերպութեան անդամ 1921ին։ Իրենց ժողովները տեղի կ'ունենային իբր թէ կերուխումի սեղաններու շուրջ, կապ կը պահէին Թիֆլիսի, Երեւանի եւ Պարսկաստանի մարմիններուն հետ։

Ճեմալ փաշայի մահափորձին որ կատարուեցաւ Ստեփան Ծաղիկեանի կողմէ, խումբը բերած է իր աջակցութիւնը։

Սոյն գաղտնի կազմակերպութիւնը 1927ին երիտասարդ ընկերոջ մը անզգուշութեան պատճառաւ վատնուած ըլլալով, տեղի ունեցած են ձերբակալութիւններ որոնց կարգին ընկ. Զրուանդեան, երբ գիշեր ժամանակ տուն կը վերադառնար Չեկայի գաղտնի ոստիկանի մը կողմէ ձերբակալուած ու բանտ նետուած է Ստալինի քարտուղար Մալենքովէն հարցաքննուելով։

Աւելի վերջ երբ խումբին 104 ընկերները կը ձերբակալուէին ու կը ղրկուէին Սիբիր ինքը կը գտնուէր Մոսկուա, նոր խումբ մը ստեղծելու նպատակաւ, հոն ոստիկանութիւնը գաղտնի հետապնդած է զինքը 2–3 տարի, վերջապէս զինքն ալ ձերբակալելով ղրկած են Սիպիր ուր մնացած է մէկ տարի, տառապանքներու մէջ, մօտէն բարեկամութիւն հաստատած Արսէն Ա. քահանայ Սիմոնեանցի հետ, որ Փարիզէն փոխադրուած է եւ ներկայիս կ'ապրի Ամերիկա։

Այս եւ նման արկածալից դէպքեր ապրելէ յետոյ վերջապէս եկած հաստատուած է Փարիզ։ Հոս եւս նետուած է կուսակցական կեանքի մէջ եւ նոյնիսկ եղած է Կեդր. Կոմիտէի անդամ։ Ազգասէր ու հայրենասէր ընկերը իր կեանքի վերջին ամիսներուն ալ տաժանելի կեանք մը ապրեցաւ անողոք հիւանդութեան մը պատճառաւ։

Առիթը ունեցայ իրեն հանդիպելու մահուընէն երեք օրեր առաջ, հազիւ խօսելու կարողութիւն ունէր, դժուարաւ կրցայ զսպել յուզումս, տեսնելով իր հարազատին թափած աղի արցունքները, որ արդէն գուշակած էր պատահելիք անխուսափելին։

Հողը թեթեւ գայ վրադ սիրելի Զրուանդեան, հանգչէ անխռով, այն գոհունակութեամբ որ հիւանդութեանդ շրջանին եւ կեանքիդ վերջին օրերուն շուրջդ բոլորուած գտար միշտ հարազատներդ, որոնք արցունքոտ աչքերով ոչ մէկ ջանք խնայեցին քեզ մահուան ճիրաններէն ազատելու համար, սակայն աւա՜ղ, ճակատագիրդ եղաւ անողոք։

Պ. ԶԳՈՒՔՃԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԴ — 15 ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ —

Բայց 6րդ յարկի հսկիչ տիկինը եկաւ եւ խնդիր հանեց թէ կարելի չէ այսքան մարդ ընդունիլ սենեակը։ Երեք–երեք պէտք է մտնեն ու ելլեն փոխն ի փոխ։ Երբ միջամտեցի, տիկինը որոշ հասկացողութիւն ցոյց տուաւ։ Ուրեմն 50է աւելի էինք դաշտահանդէսին։

Այժմ ինծի համար հարց կը ծագի։ Երեք անգամ, ի գին զոհողութեանց, գացի ու տեսայ իր վէրքերէն վերածնած հայրենիքս եւ բոլոր յաջողութիւնները մեր բազմաչարչար ազգին։ Բայց ասոնց կողքին պատե՞հ է արդեօք որ Արժանթինէն, Միացեալ Նահանգներէն, Նովոսիպիրսկէն եւ Փարիզէն հոգեկան եւ արեան կապերով միացած հասնինք հայրենիք, ու մեզի զլացուի մեր հարազատները իրենց բոյնին մէջ տեսնելու տարրական իրաւունքը։ Տրամաբանակա՞ն է, քաղաքերակա՞ն է, ո՛չ. սահմռկեցուցիչ է։ Արդարեւ եթէ լրտեսութեան վախ կայ, ի՞նչ վիժուկ Հայ պէտք է ըլլայ ան որ իր հայրենիքն երթայ եւ Թրքական սահմանին մօտ Հայութիւնը լրտեսէ։ Եւ ի՞նչ պիտի լրտեսէ կամ ի՞նչպէս պիտի լրտեսէ։ Նո՛, նո՛, նո՛ պիտի ըսէր Ֆրանսացի բարեկամս, նո՛...։

Ինծի կը մնայ այս անգամ կամ Փարիզի Խորհ. Միութեան դեսպանատունէն կարգադրել մեկնելէ առաջ կամ հրաժարիլ մեզի այնքան սուղ արժող ճամբորդութենէ մը որ հոգեկան այսքան խռովութիւն յառաջ կը բերէ։ Տասնեւութ օր տեւող երթեւեկութիւնը արդէն յոգնութեան եւ խռովքի պահեր կը յարուցանէ ինքնին եթէ հայրենի Պետութիւնն ալ մեզ դըժուարութեանց առջեւ պիտի դնէ, վա՜յ մեզի։ Նեղուած եմ, շատ ալ յուզուած։ Բայց մտքէս չանցնիր հայրենիքիս դիմագիծը շփոթել քանի մը մարդոց դիմագծին եւ անհաշտ կեցուածքին հետ։

ՀՐԱԺԵՇՏ

Աւանդական սովորութիւն է որ մեկնումէն մէկ օր առաջ ճոխ սեղան մը տըրուի մեկնողներուն։ Օգոստոս 18ին կը մասնակցինք այդ ընդունելութեան։ Ճառեր, բաժակաճառեր իրարու կը յաջորդեն բայց սիրտս կոտրած է եւ չեմ ծածկեր նեղութիւնս որ ճաշի աւարտին կ'ըսեմ Պ. Զաքարեանի, որ սեղանին կը նախագահէ. «վրէժխնդիր պիտի ըլլամ ձեր նկատմամբ, ոչ թէ ալա թուրքա այլ հայ մարդու պէս։ Եթէ երբեք օր մը Փարիզ գալու ըլլաք, ես ձեզ պիտի տանիմ ձեր ուզած բոլոր տեղերը, նոյնիսկ չուզած տեղերը փաստելու համար որ արժանի ժառանգորդն եմ հիւրասէր եւ հիւրընկալ տարաբախտ Տարօնի ժողովուրդին։ Ցը՛»։

×

Վերջին օրը անգամ մը եւս մօտէն կը տեսնուինք Արարատի հետ ու հրաժեշտ կ'առնենք մեր սիրելի հայրենիքէն։ Օգոստոս 19ի առտուն կը մեկնինք պանդոկէն ու մէկ-երկու ժամ ետք Իլիուշին 19ը մեզ կը տանի Մոսկուա։

Այս անգամ աւելի լաւ պանդոկի մէջ ենք (Պուխարեստ)։ Յաջորդ առտուն կը փոխադրուինք օդակայան ու դէպի Փարիզ թռիչք կ'առնենք։ Ու այսպէսով վերջ կը գտնէ 18 օրուան մեր ուղեւորութիւնը, երրորդ այցելութիւնս՝ Հայրենիք, զոր գտայ աւելի կենսունակ, աւելի շէն տասնեւհինգ տարի ետք։

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

(9 եւ վերջ)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ «ՀՈԳԵԲՈՒԺԱՐԱՆՆԵՐԸ»

Քաղաքական գէտերէն ոմանց կարծիքով՝ հասարակութեան մը քաղքենիացումը նախապայմանն է այդ հասարակութեան ազատամտութեան: Այս տեսակէտը հրապարակ կը դրուի Խորհ. Միութեան եւ վերջերս ալ Չինաստանի նկատմամբ:

Այսուհանդերձ կը մնայ փաստել, թէ քաղքենիացումը իր ըմբռնուած իմաստով, այսինքն՝ երկրի մը բնակչութեան մեծ մասին տնտեսական բարգաւաճումը եւ հանգստաւէտութեան ապահովումը, թոյլ կուտայ ազատամտութեան զարգացումը: Միացեալ Նահանգներու մէջ վերջին տարիներուն երեւան եկաւ երեւոյթ որ կը հաստատէ, թէ քաղքենիացումը կրնայ անհանդուրժողութեան պատճառ դառնալ:

Վերջերս հրապարակ ելած գիրք մը որոշ իմաստով ի վիճակի է ցոյց տալու Խորհ. Միութեան մէջ ստեղծուած նոր կացութիւնը, հասարակութեան քաղքենիացման այս շրջանին: Գիրքը կը կոչուի «Խելագարութեան հարց մը»: Հեղինակներն են խորհրդ. անուանի կենսաբան Զորէս Մեդվեդեւ եւ անոր եղբայրը՝ Ռոյ:

Խորհրդային գիտնականը ծանօթ է իր [illegible] կեցուածքով– Ան դէմ է, որ խորհրդային իշխանութիւնները միջամտեն ըլլան երկրին գիտական կեանքին: Իբրեւ հետեւանք իր այդ տեսակէտին, շարք մը վէճերէ ետք իշխանութիւններուն հետ, այս վերջինները հոգեբուժարանի մը մէջ արգելափակեցին զինք անցեալ տարի: Յետագային ազատ արձակուեցաւ, երբ բողոքի փոթորիկ մը ծայր տուաւ թէ՛ արտասահմանի եւ թէ խորհրդային անուանի գիտնականներու կողմէ: Բողոքողներուն մէջ էր նաեւ Ա. Սոլժենիցին:

Այս իմաստով յետ–ստալինեան շրջանի քաղքենիացումը յաջողութեան դրական է, քանի որ իշխանութիւնները տեղի տուին բողոքողներուն առջեւ: Իր եղբօր ազատագրման առթիւ Ռոյ նկատել տուաւ թէ «մեր պայքարը յաջողութեամբ պսակուեցաւ շնորհիւ հանրային կարծիքին»: Այս գիրքին մէջ ձեւով մը յայտնի կը դառնայ նաեւ այն իրողութիւնը, թէ խորհրդային վարչակարգը ի վիճակի չէ խորհրդային ժողովուրդը պատուաստելու ժամանակակից ազդեցութիններու դէմ, ինչպէս, օրինակ, բնակչութեան ձգտումը ունկնդրելու արեւմտեան ձայնասփիւռներ կամ՝ երիտասարդութեան մօտ նշմարուող հիփփիի ապրելակերպի նախանշանները:

Այսուհանդերձ, խորհրդային վարչակարգը դեռ ի վիճակի չէ ձերբազատուելու բռնատիրական բնոյթի եղանակներէ, որոնք ցարերու օրերէն փոխանցուեցան նոր օրերուն, Խորհ. Միութեան մէջ:

Մեդվեդեւներու գիրքը ցոյց կուտայ բռնատիրական երեւոյթներէն մէկը — քաղաքական բողոքարկուները հոգեբուժարաններու մէջ արգելափակել:

Ճնշումի իւրայատուկ այս ձեւը երկար պատմութիւն ունի Ռուսիոյ մէջ: Սկսաւ ի գործ դրուիլ ԺԸ. դարուն եւ կը շարունակուի մինչեւ այսօր, հակառակ ստալինեան ահուսարսափի վերացման: Փիլիսոփայ Փ. Չաատաէվ պաշտօնապէս խենթեցած հռչակուեցաւ Նիքոլա Ա.ի կողմէ 1836ին եւ արգելափակուեցաւ իր տան մէջ:

Զուգրով անունով ենթասպայ մը խենթ նկատուեցաւ Ալեքսանդր Ա.ի կողմէ, որովհետեւ համարձակած էր ազատութիւնը դովաբանող բանաստեղծութիւններ գրել: Կոլոգրիվով յիմարանոց ղրկուեցաւ, որովհետեւ մասնակցած էր 1830ի ֆրանսական յեղափոխութեան: Անտոն Չեխովի «Թիւ 6 սենեակը» ԺԹ. դարու պատմութեան մէջ մտային առողջ մարդ մը անարդար կերպով յիմարանոց կը դրուի:

Այս վարչական բիրտ եղանակը կը շարունակուի ցայսօր Խորհ. Միութեան մէջ: Արդարեւ, ծանօթ է, որ շատեր այժմ հոգեբուժարաններ կը գտնուին, որովհետեւ համարձակած են քննադատել վարչակարգին այս կամ այն յոռի գիծը: Սոլժենիցին Մեդվեդեւի բանտարկութեան առթիւ կը գրէր, թէ «ըստ երեւոյթին, եթէ մէկը նախապծուած մտածումներէն տարբեր մտածում ունենայ, կը նշանակէ թէ խենթ է ան... Ժամանակն է գիտակցելու, թէ մտային առողջ մարդիկ յիմարանոցներու մէջ արգելափակելը, որովհետեւ իրենց անհատական մտածումներն ունին անոնք, հոգեկան մարդասպանութիւն է»:

Զ. Մեդվեդեւ կ'եզրակացնէ իր միտքերը գրելով, թէ «եթէ մենք սկսինք մարդիկ յիմարանոցներ ղրկել պարզ այն պատճառով, որ ընդունուած եւ սահմանուած վարդապետութեան հակառակ, կամ քննադատող կամ անոր հետ համաձայն չեղող գիրքեր եւ յօդուածներ կը գրեն, այդ պարագային աշխարհի բոլոր մտային առողջները յիմարանոցներու մէջ պիտի գտնուին, իսկ վտանգաւոր խենթերն ալ ազատ համարձակ պիտի շրջագային դուրսը»:

Մեդվեդեւներու այս գիրքը լոյս տեսաւ անգլերէն թարգմանութեամբ, արտասահման: Հաւանական է, որ խորհրդային անուանի գիտնականն ու իր եղբայրը վերստին դժուարութիւններ ունենան, վասնզի խորհրդային իշխանութիւնները պիտի չհանդուրժեն իրենց այս գաղափարները:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ

ՍԵՒՐԱՆԻ ՀԱՆԴԻՍԸ

Անցեալ Մայիսէն ի վեր Հայ Արիներու Միութիւնը մասնաճիւղ մը հիմնած է Սեվրանի մէջ: Ներկայիս կան Սկաուտներու, Արենոյշներու, Թեւիկներու եւ Գայլիկներու խումբեր, եւ օր ըստ օրէ թիւերը կը շատնան:

Վերամուտին առթիւ ծնողքներուն ի պատիւ թէյասեղան մը կազմակերպուած էր, Սեւրանի Սէն Վէնսալ տը Փօլի Քոյրերու սրահին եւ յարակից պարտէզին մէջ:

Հանդէսին յաջողութեանը համար Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի վարչութիւնը մեծապէս աջակցած էր, ինչպէս խումբերուն հիմնադրութենէն ի վեր:

Մասնաւորապէս Տէր եւ Տիկին Մանուկեան որոնք մեծ նուիրումով ամիսներէ ի վեր աշխատած են Հայ Արիներուն ի նպաստ:

Շրջանային պետ Վարուժան Գալֆայեան եւ Արենոյշներու պատասխանատու պետ Տիկին Սարունճեանի ճիգերը իրենց վարձատրութիւնը գտան եւ Կիրակի Հոկտեմբեր 3ին ծնողքները եւ բարեկամները եկած էին քաջալերելու Հայ Արիները:

Հայ Արիներու Միութեան Փարիզի շրջանէն ալ Սկաուտներու, Գայլիկներու եւ Արենոյշներու խումբեր ներկայ էին քաջալերելու Սեւրանի նորակազմ մասնաճիւղը:

Հանդէսի ընթացքին ցուցադրուեցան անցեալ Յուլիսի Սեւրանի Սկաուտներու եւ Արենոյշներու խոստման արարողութեան ֆիլմը, ինչպէս նաեւ 1970 Հայ Արիներու Սկովտիոյ միջազգային բանակումին մասնակցութեան ֆիլմը: Ցուցադրուեցան նաեւ անցեալ Օգոստոսի Հայ Արիներու Ճափոնի համաշխարհային ճէմպորիին մասնակցութենէն գունաւոր տեսարաններ:

Շրջանային պետ Վարուժան Գալֆայեան տեղեկացուց մինչեւ հիմա եղած գործունէութիւնը եւ ապագայ յայտագիրը:

Ընդհանուր պետ Գուրգէն Մեծատուրեան շնորհակալութիւն յայտնեց Սեւրանի հայ գաղութին եւ ծնողքներուն իրենց աջակցութեան համար եւ շնորհաւորեց պատասխանատու պետերը:

Հանդէսին երկրորդ մասը տեղի ունեցաւ պարտէզին մէջ, ուր մեր բոլոր հանդիսատեսները հիւրասիրուեցան խմիչքներով, կարկանդակներով եւ պտուղներով: Շատ ճոխ պիւֆէ մըն էր պատրաստուած մեր պետերուն, Արիներուն եւ Արենոյշներուն կողմէ: Սկաուտները երգեցին եւ խաղացին շատ հաճելի մթնոլորտ մը ստեղծելով:

Կը շնորհաւորենք մեր խմբապետներն ու խմբապետուհիները, մեծապէս երախտապարտ ենք բոլորին որոնք նիւթապէս եւ բարոյապէս նպաստեցին հանդէսին յաջողութեան:

Ջերմագին շնորհակալութիւններ նաեւ Կապոյտ Խաչի Սեւրանի վարչութեան բոլոր անդամներուն իրենց օժանդակութեան եւ անկեղծ համակրանքին համար:

Յաջողութիւն Սեւրանի մեր ժրաջան մասնաճիւղին:

ՀԱՅ ԱՐԻ

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՏԻՐԱՆ ՔԵԼԷԿԵԱՆ

Մեծանուն դէմք մը Թուրք եւ հայ լրագրութեան մէջ, Սապահ Թերթի անմոռանալի «Տալ Քէֆ»ը:

Այսօր շատերու համար անծանօթ սակայն, այդ պատկառազդու եւ յըջադէմ մարդը, որ եղաւ նոյն ատեն միջազգային չափանիշով օրագրող եւ հրապարակագիր, Քաղաքային Վարժարանի դասախօս, պատմական դէպքերու վկայագիր եւ բազմալեզուագէտ մտաւորական:

Բնիկ Կեսարացի, եւ ուսած Խասգիւղի Ներսէսեան եւ աւելի վերջ Մեզպուրեան կրթարանները, երիտասարդութեան սեմին վրայ անցաւ Ֆրանսա, հետեւեցաւ Գիտութեանց Կաճառի դասընթացքներուն, եւ գրչի ու մամուլի մարդը հետզհետէ զարգացաւ ու զօրացաւ իր մէջ:

Վերադարձին, եղաւ աւագ խմբագիր Թրքերէն Թերթերու Իզմիրլեան Պատրիարքի օրով՝ Ազգ. Պատրիարքարանի առաջին թարգման, աւելի առաջ աշխատակից եւ թղթակից անգլիական եւ ֆրանսական կարեւոր օրկաններու «Տէյլի Մէյլ»ի, «Տէյլի Կրէֆիք»ի, «Նայթինթհ Սէնչըրի»ի, «Ժուրնալ տիւ Քէռ»ի, «Փրէս Ասոսիէ»ի, «Պուրս Էժիփսիէն»ի:

Սահմանադրութեան հռչակումէն վերջ, խմբագրապետ կարգուեցաւ «Սապահ»ի, միաժամանակ աշխատակցելով հայ թերթերու եւ պարբերականներու, միշտ պարտադրելով իր հասուն եւ ծանրախոհ անհատականութիւնը:

Հայրն էր տաղանդաւոր բայց թշուառ արուեստագէտի մը, Գրիգոր Քէլէկեանի, ուրիշ անունով Նուազապետ Կրէկոր, որ իր անթերի ֆրանսերէնով գեղեցկագոյն քերթուածներ գրած է հեռաւոր անցեալին մէջ:

Տարապարհակ մահը չկրցաւ քանդել Քէլէկեանի գրաւած ամպիոնը, որ բարոյական կռուան մը կը մնայ միշտ իր վերապրումին համար:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ԱՌԱԾԱՆԻ

Կը խմենք ջուրը գետին՝ ուր կը նաւարկենք: (Ռուսական)

×

Ապուշները կը հիանան, գիտակից մարդիկ կը հաւանին:

×

Շոյող ձեռքը յաճախ միացնողն ալ է: (Մալկաշ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (69)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Ուրիշ ո՛չ մէկ տեղ հրդեհի մը տեսքը այնքան զմայլանք չաթէր, որքան Վոսփորի այդ երկինքին վերեւ:

Եթէ Ներոն այդ երկնային հրդեհը տեսած ըլլար, երբեք պիտի չյանդգնէր Հռոմը այրելու, որովհետեւ ատոր նմանցնելու անկարողութենէն ամօթապարտ պիտի մնար:

Արեւը կը սկսի տակաւ առ տակաւ անհետանալ այսուհանդերձ հեռուէն ժամանող գիշերը չյանդգնելով այդ հրաշակերտին դպչիլ, երկար ժամանակ անտարդ վիճակի մը մէջ կը մնայ:

Գիշերուան կապուտակը դանդաղօրէն վարդագոյնին հետ խառնուելով աստիճանաբար գունաւորումը կը փոխէ, անոր կը միանայ եւ հետզհետէ անորոշ լուսաւոր գիծի մը կը վերածուի, որ վերջ ի վերջոյ հիւսիսէն կը լափուի:

Հայրիէ անփութօրէն կակուղ մահճաթոռին վրայ երկնցած, փուլ առ փուլ այդ հրդեհին շարժումներուն կը հետեւէր, որ աչքերուն մէջ ցոլալով միեւնոյն ատեն հոգւոյն խորը իշխող հրդեհին հետ կը համապատասխանէր:

Վարդագոյն էր իր տեսածը, վարդագոյն էր նաեւ իր զգացածը:

Եթէ սիրոյ իղձը գոյնով արտայայտուէր, բացի վարդագոյնէն ուրիշ ո՞ր գոյնը պիտի նախընտրէր:

Այսուհանդերձ երկինքը այդ ոսկեզօծ վանդակին դժբախտ արարածին համար պարտականութեան մը ամէնէն անգութ ապերախտութիւնը կը ներկայացնէր, հոգին երկնքի հրդեհին ամբողջ հուրը կը զգար. մինչդեռ երկինքը հոգւոյնը չէր զգար:

Հայրիէի երեւակայութիւնը բռնկեալ գոլորշիներուն մէջէն մէկը միւսէն գեղեցիկ զանազան դէմքեր կը ստեղծէր: Իրեն այնպէս կը թուէր թէ այդ դէմքերուն ամէն մէկը զատ զատ իր կողմը կը դառնար ու իր նշուլագեղ ակնարկը իր հոգւոյն վրայ կ'ուղղէր: Ապա կը մարէր եւ իր տեղը իրմէ աւելի լուսաւոր, աւելի գեղեցիկ, վարդերով զարդարուած դէմքի մը կը յանձնէր... Այդ միջոցին երեկոյեան սիւքէն բաժնուած երկու ամպեր բազուկներու ձեւ մը կը ստանային, մինչ երեւակայութիւնը իր տենչոտ մարմինը մինչեւ հոն կը բարձրացնէր եւ այդ գոլորշոտ սիրահարին գիրկը կը նետէր... Երկնքի եւ երեւակայութեան երկու գոլորշիները իրար կը հանդիպէին, կը սեղմուէին, եւ կրքոտ համբոյրներ կը փոխանակէին, մինչդեռ արեւը հեռուէն իր վերջին ճառագայթները կ'ուղարկէր վարսերնին ոսկեզօծելով եւ եթերային ննջասենեակնուն վրայ օրուան իր վերջին վարդերը ու մանիշակները սփռելով...

Այս ուրուացուցութիւնը ժամանակ մը այսպէս տեւեց:

Յանկարծ այդ անորոշ դէմքերուն վրայ սկսաւ յամառօրէն ծանօթ որոշ դէմք մըն ալ խառնուիլ, որ քանի մը ժամ առաջ իր ուշադրութիւնը գրաւած էր:

Այդ դէմքի նորատի սենեկապանուհիին դէմքն էր որ Այիշէ իրեն ներկայացուցած էր:

Արդ, նորատի սենեկապանուհիին այն ոգեւորութեամբ լի աչքերը, այն վարդագոյն շրթներով բերանը, այն աղջնակի մը պարզ եւ միեւնոյն ատեն այրի մը կորովի արտայայտութեամբ դիմագիծերը, սկսան երեւակայական դէմքերուն հետ խառնուիլ, զանոնք ցրուել ու անոնց տեղը գրաւել:

Երազկոտ Սուլթանուհին աչքերը գոցեց որպէս թէ հաւատալ ուզէր թէ՝ այդ դէմքը իրօք երկնքի գոլորշիներուն պատահական ստեղծագործութի՞ւն էր կամ իր երեւակայութեան ստեղծագործութիւնը... սակայն դէմքը կը յամառէր մնալ ... ատիկա երեւակայական պատկեր մը չէր, որոշ դէմք մըն էր, որ գերապանծ Սուլթանուհիին հոգւոյն մէջ վայրկեան մը նենգամտօրէն մարած պատկեր մը թողած էր, որպէսզի քիչ յետոյ կենաց լոյսով ալեցուն տենչանքէ այրող կնիք մը հոգւոյն մէջ վերածնի:

Հայրիէ պահ մը աչքերը գոցեց եւ վերստին բացաւ:

Ան կը կարծէր թէ աչքերը գոցելով այդ պատկերը պիտի յաջողէր ցրուել:

— Զարմանալի է, խորհեցաւ Սուլթանուհին, ինչո՞ւ համար այդ աղջկան պատկերը երեւակայութեանս մէջէն չեմ կրնար վանել:

Հայրիէ ջանաց ուշադրութիւնը ուրիշ կողմ դարձնել:

Սակայն նորատի սենեկապանուհիին դէմքը աչքերուն առջեւէն չէր հեռանար:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ
ՏՈՔԹ. Ա. ԱԲԳԱՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Պ. Պ. Պետրոս եւ Ցոլիկ Եղիազարեան 50 Ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի կայանին (ստանալ «Յառաջ»էն) :

×

Պ. Հայկ Սարաճեան (ողբացեալին քեռայրը) 200 Ֆր. կը նուիրէ Պանեէօ-Բաչանի հայկ. դպրոցին եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ի :

×

Տիկին եւ Օր. Իրգրանեան (Մոնրուժէն) 50 Ֆր. կը նուիրեն Պանեէօ-Բաչանի հայկական դպրոցին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ի :

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն Մօրիսի իր բոլոր ընկերները, 15 Հոկտ. Ուրբաթ ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին : Կարեւոր օրակարգ :

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. « Սրզութեան » խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 81րդ տարեդարձը կը տօնուի, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23 ժամը 21էն մինչեւ լոյս

Salle des Fêtes de la Mairie du — 6ème Place St. Sulpice

Կը նախագահէ ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Կը խօսի ԸՆԿ. ԳՐԻՇԱ ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Ուղերձ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի՝

ԼԻՆ ՏՈՒՐԵԱՆ

(Փարիզի Օփերայէն)

Երգ՝ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Խօսնակ՝ ընկ. Գրիգոր Ամիրայեան

Պաշտօնական բաժնէն ետք՝ ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Մուտք 10 ֆր.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 30, ժամը 21ին

Մշակոյթի Տան մէջ

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դեկտեմբեր 12ին

ՏՕՆԱԾԱՌ

Մարտ 12ին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

LE PROPRIETAIRE DU

« KENAN BAR »

14, Rue J. P. Timbaud

92 - Issy-les-Moulineaux

Պր. Քէնան Ազատեան ուրախութեամբ կը ծանուցանէ իր սիրելի յաճախորդներուն, որ հաստատութիւնը վերաբացուած է Երկուշաբթի 11 Հոկտ. 1971էն սկսեալ եւ այս առթիւ կը հրաւիրէ իր բարեկամները եւ յաճախորդները, գիրենք պատուելու համար ախորժաբերով «Ափերիթիֆ» :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ընկեր Հայկ Ջրուանդեանի *մահուան առթիւ, Պետրոս եւ Ցոլիկ Եղիազարեան, փոխան ծաղկեպսակի 50 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման :*

Ալփորվիլի

Հայ Մշակութային Կազմակերպութեան

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆՈՎ

Հոկտեմբեր 30ին, Շաբաթ ժամը 21ին

Salle Voltaire, Alfortville - 94

Պար – երգ՝ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Սայաթ-Նովա խումբ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

Sous le Haut Patronage de

Monsieur Jacques BAUMEL

Secrétaire d'Etat auprès du Premier Ministre

եւ նախագահութեամբ Պ. Կարապետ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԲԱԺԻՆ

Avec la participation artistique de l'ENSEMBLE FOLKLORIQUE «SOSSI»

Vous danserez avec JEAN CANTEL et son orchestre

SOUPER — BUFFET — TOMBOLA et SURPRISES

ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878-02-99 *Աղքատախնամի գրասենեակը*

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները ժամը 20էն ետք եթէ չգրաւուին ուրիշներու կը տրուին

Ուսանողներու համար 6 ֆր.

Մուտք 15 ֆրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց մասնաճիւղը եւ մայր եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութիւնը կազմակերպած են բանախօսական երեկոյթ մը՝

Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը եւ Ոսկեդարը ստեղծող թարգմանչաց վարդապետներու կատարած դերը նիւթին շուրջ :

Կը բանախօսէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

16 *Հոկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը* 21*ին*

Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ,

7, Ռիւ Փափէր :

Կը հրաւիրուին բոլոր Հայերը անխտիր :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՕՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վալանսի Քրիստափոր կոմիտէի կողմէ, նախագահութեամբ՝

ընկ. ՅԱԿՈԲ ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆԻ

Օրուան բանախօս՝

Ընկ. ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին :

23 *Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Վալանսի պետական Թատրոնին մէջ :*

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ :

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 31, Կիրակի կէսօրէ ետք, Քաղաքապետարանի սրահը :

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի Հոկտեմբեր 24, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Հայ Մշակոյթի Տան սրահին մէջ

17, Rue Bleue (Métro Cadet)

Պիտի ներկայացուի Հայ Արիներու մասնակցութեան գունաւոր ֆիլմը՝

ՃԱՓՈՆԻ ՃԷՄՊՈՐԻՆ

Կը հրաւիրուին ծնողքները եւ բարեկամները

Մուտքը ազատ է

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուլվ. Օտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Հանգուցեալ Ովսաննա Տէր-Մարտիրոսեանի հոգեհանգիստին առթիւ՝ Աննա Տէր-Մարտիրոսեան 20 Ֆր., Օր. Մարի Տէր-Մարտիրոսեան 50, այրի Տիկին Շահպազեան 10 Ֆր. :

Հանգուցեալ Շուշան Աւագեանի թաղման տխուր առթիւ՝ Ճնտոյեան ընտանիք 10 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Խոզիկեան 20, Տէր եւ Տիկին Միրոյեան 10, այրի Տիկին Աւետիսեան 10 Ֆր. :

Հանգուցեալ Խաչիկ Արզումանեանի հոգեհանգիստին առթիւ՝ Արզումանեան ընտանիք 30 Ֆր., Օր. Արզումանեան (դըպրոցին) 10 Ֆր. :

(Շար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի անդամական ընդհ. ժողովը 23 Հոկտեմբերին, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 16ին, ընկերուհի Ֆ. Գումրուեանի բնակարանը : Այս առթիւ վարչութիւնը կոչ կ'ընէ բոլոր անդամներուն, որ իրենց ներկայութեամբ յարգեն հրաւէրը : Կարեւոր օրակարգ :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղ. Ազգ. Միութեան վարչութեան քառամեայ նստաշրջանը աւարտած ըլլալով, տարւոյս վերջաւորութեան տեղի պիտի ունենան վարչական նոր ընտրութիւններ :

Անդամատուրքերը պէտք է վճարուին մինչեւ 31 Հոկտեմբեր :

Անդամական ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ Կիրակի 7 Նոյեմբերին, կէսօրէ յետոյ ժամը 4ին :

Ժողովի ընթացքին վարչութիւնը պիտի ներկայացնէ իր բարոյական եւ նիւթական տեղեկագիրը, որմէ ետք ընտրողական եւ քննիչ յանձնախումբերու ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան :

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU

Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինի տարեկան պարահանդէսը, Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Շաբաթ Դեկտեմբեր 4, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ :

×

Հայ Արիներու տարեկան ցերեկոյթը Կիրակի 5 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմի :

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը Դեկտ. 4ին ժամը 21,30էն մինչեւ լոյս, Շառպոնիէռ :

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 13ին Շաբաթ գիշեր, Շարպոնիէռի շքեղ սրահներուն մէջ :

×

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին :

×

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 6 ին, Փալէ տէ Քոնկրէ :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 փր.	Վեցամսեայ	50 փր
Արտասահման	Տար. 115 փր.	Հատը	0,50

LE NUMÉRO 0,50 F.

ՈՒՐԲԱԹ 15 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 15 OCTOBRE 1971

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12241

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.241

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԵԾՆ ԿԻՒՐՈՍ Բ. ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՊԱՐՍԻՑ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ

Հոկտեմբեր 12 Երեքշաբթի օր սկսան Պարսկական Կայսրութեան 2500ամեակին նուիրուած հանդիսութիւնները, որոնք պիտի տեւեն մինչեւ ամսոյս 20ը:

Արիամեհր Շահնշահ Մուհամմէտ Րըզա եւ Շահանու Ֆարահ Տիպա փառատօնին բացումը կատարեցին չքեղ զափնեպսակ մը զետեղելով Մեծն Կիւրոսի դամբարանին վրայ, Աքեմենեան Հարստութեան առաջին մայրաքաղաք Պասարգատի մէջ, Պերսեպոլիսէն ոչ-շատ հեռու: Շահնշահը յուզումով ողջունեց Պարսից կայսրութեան հիմնադիրը:

Ինչպէս հին ազգաց պատմութեան երեւելի անձանց պատմութիւնը, Կիւրոսի ծնունդն ալ առասպելախառն է: Պատմահայր Հերոդոտոս եւ անոր հետեւելով Յուստինոս հետեւեալ կերպով կը պատմեն անոր ծնունդը:

Մարաց արքայ Աժդահակ երազին մէջ կը տեսնէ, որ իր աղջիկը՝ Մանդան՝ պիտի ծնի զաւակ մը, որ զօրանալով պիտի տիրէ իր վրայ: Աղջիկը կ՚ամուսնացնէ Անզանի Թագաւոր աքեմենեան Կիւրոս Ա.ի (Ք. Ա. 640–600) տղուն Կամբիւս Ա.ի հետ: Այս ամուսնութենէն կը ծնի այն արտակարգ դէմքը, Մեծն Կիւրոս Բ., որ 2500 տարի առաջ՝ նախ քան Ք.Ծ.Ն. 550 Թուականին հիմնադիրը պիտի դառնար Պարսից աքեմենեան կայսրութեան:

Սնահաւատ Աժդահակ, արգիլելու համար իր երազին իրականացումը, իր հաւատարիմներէն Արբակի կը հրամայէ անտառի մը մէջ սպաննել փոքրիկը: Արբակ զայն կը յանձնէ արքունի հովիւի մը, որուն կինը մեռած զաւակ մը ծնած էր այդ օրերուն: Այր եւ կին կ՚որդեգրեն Կիւրոսը, որ կը մեծնայ հովիւներու մէջ եւ կը փայլի բազմաթիւ քաջագործութիւններով: Աժդահակ երբ կը լսէ Կիւրոսի արութեան գործերու համբաւը, գաղտնի սպաննել կու տայ Արբակի որդին եւ անոր մարմինը եփել տալով, խնջոյքի մը ընթացքին կերցնել կու տայ հօրը:

Իր զաւկին վրէժը լուծելու համար, Արբակ Կիւրոսը կը գրգռէ զինուելու Աժդահակի դէմ: Կիւրոս իր զինուորներուն հրամանատար կը կարգէ Արբակը եւ Աժդահակը պարտութեան մատնելով 559ին (Ն. Ք. Ք.) կը դառնայ առաջին Թագաւոր Պարսից:

Քսենեփոն ուրիշ կերպ կը պատմէ Կիւրոսի «ծնունդն ու սնունդը»: Աժդահակի մահէն ետք Կիւրոս միաբանելով իր մօրեղբօր Կիաքսարի հետ, կռուի կ՚ելլէ Ասորեստանի Թագաւոր Ներիգլիսարի դէմ, պարտութեան կը մատնէ զայն եւ կը պաշարէ Բաբելոնը: Երկար կը տեւէ պաշարումը: Ուստի իր զէնքը կը դարձնէ Լիւդացւոց արքայ Կրեսոսի դէմ, որ Բաբելոնի օգնելու կ՚երթար: Իսպառ կը խորտակէ զայն Տիմբրեայ ճակատամարտին մէջ: Այս յաղթանակէն վերջ Կիւրոս կը նուաճէ Փոքր Ասիան, Պոնտոսը՝ մինչեւ Եփրատ, Ասորիքը, Արաբիան եւ Ասորեստանի մէկ մասը: Տարի մը վերջ, 558ին կը գրաւէ Բաբելոնը, որուն Պաղտասար Թագաւորը կը սպաննէ եւ քաղաքին կառավարիչ կը կարգէ իր քեռին Կիաքսարը, որդի Աժդահակի, անուանեալն Դարեհ Մար:

Այսպէս, Մեծն Կիւրոս տիրեց բովանդակ Ասիոյ, զոր Կիաքսարի հետ բաժնեց 120 գաւառներու: Ճամբաներ կառուցց զինուորներու եւ Թղթատարի համար: Ու երբ մեռաւ իր քեռին Կիաքսար Դարեհ եւ հայրը Կամբիւս 536ին (Ն. Ք. Ք.), տիրացաւ անոնց ժառանգութեան, «իշխելով համատարած ինքնակալութեան Պարսից», Եգիպտոսի, Ասորեստանի, Մարաց եւ Բաբելացիներու վրայ: Կարմիր ծովէն մինչեւ Կիպրոս, Սեւ ծովէն մինչեւ Եթովպիա:

Բաբելոնի մէջ եօթանասուն տարիէ ի վեր իբրեւ գերի ապրող Հրեաները ղրկեց Երուսաղէմ, որպէսզի վերաշինեն իրենց տաճարը, անոնց առաջնորդ կարգելով Զօրաբաբէլը: Եսայի մարգարէն մէկ դար առաջ գուշակած էր, որ Աստուած Կիւրոսի միջոցով գերութենէ պիտի ազատէր Հրեաները:

Կիւրոսի մահուան պարագաներուն մասին միաբան չեն պատմագիրները: Ըստ Հերոդոտոսի, Սկիւթացւոց Թոմիւր դըշխոն, իր տղուն սպանութեան վրէժը լուծելու համար, դաւադրութեամբ իր եռեւէն քաշեց զայն դէպի մացառախիտ անտառ մը, ուր եւ կորսուեցաւ:

Իսկ Քսենեփոն (427-355 Ն. Ք. Ք.), Սոկրատի աշակերտը, որ Կիւրոսի կեանքը պատմած է իր աշխարհահռչակ գրքին՝ Կիւրոպիտիայի մէջ, կը գրէ Թէ անիկա մեռաւ բնական մահով 529ին՝ 70 տարեկանին, 30 տարի Թագաւորելէ վերջ: Սակայն պատմականօրէն հաստատուած է, որ պարսիկ աշխարհակալը մեռած է Մասագետներու դէմ պատերազմի մը ընթացքին:

Մեր պատմահայր Մովսէս Խորենացին եւս կը խօսի Աժդահակի, Մարաց, Կիւրոսի, Երուանդեան Տիգրան Թագաւորի եւ քրոջը Տիգրանուհիին մասին (Գիրք Ա. ԻԴ–ԼԱ), ինչ որ լաւ է աւանդութեամբ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԻՆ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐԸ

Հինգշաբթի օր տեղ-տեղ մեթրօն սկսած էր բանիլ: Առաւօտը մօտ 50 կառախումբ կը բանէին բոլոր գիծերուն վրայ (բացի Սօ եւ Շրջանային ցանց) մինչ սովորական ատեն այդ Թիւը 325էն աւելի է: Պէտք է ըսել որ Հինգշաբթի օրը եթէ չփոթութեան մէջ սկսաւ անհրաժեշտօրէն պէտք է վերջանար վճռականութեամբ:

Նախ քան Շապան Տելմասի վերջնագրի բնոյթ ունեցող ճառը, արդէն աշխատանքը վերսկսելու որոշ ձգտումներ կային տեղ-տեղ բայց աշխատանքը վերսկսելու կողմնակիցներն իսկ կը չեչտէին Թէ ի վերջոյ կը հետեւին մեծամասնութեան որոշումին:

Չորեքշաբթի իրիկուն, Շապան Տելմաս, Պերսեպոլիս մեկնելէ քանի մը ժամ առաջ, ձայն-հեռատեսիլէն ճառ մը կը խօսէր ուր կը չեչտէր.— «Մեթրոյի գործադուլին 9րդ օրը, կ՚ուզեմ կացութիւնը պարզել Թէ փարիզեան շրջանի բնակիչներուն եւ Թէ բոլոր Ֆրանսացիներուն համար: 9 օր է գործադուլը վաւերագոյն անախորժութիւններ ստեղծեց հինգ միլիոն հոգիի համար: Վաւերագոյն անախորժութիւններ որոնցմէ նուազագոյնը չեղաւ յոգնութիւնը: Գիտակից այս իրողութեան, կառավարութիւնը առաջին օրէն իսկ փորձեց միջոցներ ձեռք առնել որոնք սահմանափակեն այս կացութեան հետեւանքները: Առանց մեծ պատրանքի սակայն, քանի որ դիւրին չէ մեթրոյի 300 կառախումբ փոխարինել: Իրաց այս կացութեան մէջ, Փարիզի բնակչութիւնը հանդարտութեան, տոկունութեան եւ համախոհութեան մեծագոյն առաքինութիւնները ցոյց տուաւ: Իր դիրքը օրինակելի եղաւ»:

Ապա Նախարարապետը կը յայտնէ Թէ 18 ամիս տնօրէնութիւնը խօսակցութիւններ ունեցած է սենտիքաներուն հետ եւ այդ տասնեակներով նիստերէն ետքն է որ Յուլիսին իրագործուած է հաւասարակշռութիւն մը, որ անշուշտ շատ դժուար է հաստատել: Երկու ամիս ետք, այն սենտիքաները որ կը ներկայացնեն անձնակազմին մէկ դասը — վարողները — (20էն մէկը ամբողջ մեթրոյի պաշտօնէութեան) այսինքն 38 հազար աշխատողի վրայ 2500, գործադուլի ձեռնարկեց, արհամարհելով աշխատաւորները, հաստատութեան եւ իրենց ընկերներուն շահը:

Ու Նախարարապետը կ՚եզրակացնէ.—

«Այս պայմաններու մէջ, կառավարութիւնը պէտք է դէմ դնէ իր ընդհանուր պատասխանատուութեան հանրային սպասարկութիւններու բանիլը ապահովելով եւ այս առաւօտ իսկ Փոխադրութեան նախարարին այս ուղղութեամբ հրահանգներ տուի: Երէկ, անարդարանալի եւ վըտանգաւոր որակեցի այս գործադուլը եւ անոր շարունակումը: Բառերս կշռեցի եւ զանոնք կը պահեմ: Կոչ մըն ալ ըրի իւրաքանչիւրի պատասխանատուութեան գիտակցութեան: Այդ կոչը, ձեր առջեւ, կը վերանորոգեմ այս իրիկուն: Կ՚ուզեմ հաւատալ որ գիչերը խրատ բերելով, իմաստութիւնը եւ տրամաբանութիւնը կը յաղթեն եւ Թէ աշխատանքի վերսկսումը կը կատարուի բնական ձեւով: Դեռ ատենն է»:

Ընդհ. տպաւորութիւնն այն էր Թէ Շապան Տելմաս փորձած է ժողովուրդ եւ բանթող իրարու դէմ հանել: Ամէն պարագայի մէջ, յստակ է որ այս գործադուլը ժողովրդական չէր եւ Հինգշաբթի առտու ԻՒմանիթէն ալ կը չեչտէր Թէ կարելի չէ գործադուլ մը ընել առանց հանրային կարծիքի օժանդակութեան, ձաղկելով հանդերձ Նախարարապետին «քարոզը»:

Հինգշաբթի առտու, երեք սենտիքաները կոչ կ՚ընէին, ժամ մը տեւող նիստէ մը ետք, որ բանթողները վերսկսին աշխատանքը Ուրբաթ օր: Արդէն ժամէ ժամ կառախումբերու Թիւը կը բարձրանար եւ ժամը 10ին, 92 հատ կը բանէր, այլ խօսքով 3ի վրայ՝ 1:

ՍԱՏԱԹ ԳԱՀԻՐԷ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Եգիպտոսի նախագահը Գահիրէ վերադարձաւ վերջացնելէ ետք իր խօսակցութիւնները խորհրդային վարիչներու հետ Մոսկուայի մէջ:

Երկուստեք գիտել կու տան Թէ փոխադարձ հասկացողութիւն մը ցոյց տրուած է քննուած բոլոր հարցերու մէջ, բայց քաղաքական դէտերը, տեսակէտներու տարբերութիւն կը նկատեն, երբ նկատի կ՚ունենան Սատաթի եւ Պոդգորնիի ճառերը Կրեմլինի մէջ:

Եգիպտոսի Նախագահը նկատել տուած էր իր ճառի ընթացքին, Թէ իրենք եկած են այն համոզման, որ միայն ուժով, այսինքն՝ զէնքով կրնան լուծել Միջին Արեւելքի հարցը: «Ուժը, միայն ուժն է որ կրնայ դէմ դնել իսրայէլեան յարձակումին: Ուժը այն միակ եղանակն է, որով կարելի է ճնշում բանեցնել Իսրայէլի վրայ»:

Ահա հիմնական միտքերը Եգիպտոսի Նախագահին:

Պոդգորնի, ընդհակառակն, շեշտը դրած է դիւանագիտական աշխատանքներու վըրայ: Յորչափ, յայտարարած է ան, վերջ չէ գտած իսրայէլեան յարձակումը արաբ հողերը, Խորհ. Միութիւնը ճիգ պիտի թափէ, ինքպէս անցեալին, քաղաքական լուծման մը յանգելու համար:

Այլ խօսքով Մոսկուա դէմ է նոր կռուի մը հրահրման:

Միւս կողմէ Պոդգորնի անդրադարձած է Յորդանանի եւ Սուտանի ներքին կացութիւններուն, ուր, ինչպէս ծանօթ է, հակախորհրդային արշաւ մը տեղի կ՚ունենայ, Անուար էլ Սատաթ բոլորովին լռութեամբ անցած է այդ հարցերուն վրայէն:

Պոդգորնի նկատել տուած էր, Թէ «հակախորհրդային եւ հակահամայնավար» արշաւ մը տեղի կ՚ունենայ՝ նախաձեռնուած գաղթատէր Պետութիւններու գործակալներու կողմէ: Ասիկա կը հակառակ արաբ ժողովուրդին շահերուն:

Պոդգորնի չէ անդրադարձած Արաբ Հանրապետութիւններու Միութեան ըստեղծման իրողութեան, մինչ Սատաթ այդ միութիւնը նկատած է «ազգային ճիգ» մը, որ կը ձգտի ամրապնդել արաբ աշխարհի միասնականութիւնը եւ նաեւ անոր ուժը:

Ցամենայն դէպս Մոսկուա խոստացած է զինուորական յաւելեալ օժանդակութիւն:

Մինչ Սատաթ Մոսկուայի մէջ կը խօսակցէր խորհրդային վարիչներու հետ, անդին իսրայէլեան կառավարութիւնը միաձայնութեամբ կը մերժէր ընդունիլ Ռոճըրսի վեց կէտերէ բաղկացած խաղաղութեան հաստատման ծրագիրը:

ՃԱՏՐԱԿ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Պետրոսեան – Ֆիշէրի չորրորդ խաղը վերջ գտաւ հաւասար արդիւնքով:

Խաղը տեւեց 61 վայրկեան, ինչ որ ցոյց կու տայ, Թէ երկու մրցակիցներն ալ շատ արագ խաղարկութիւն մը ունեցած են:

Հանդիպման 20րդ քայլին է, որ իրաւարարը համաձայնութիւնն ունենալէ ետք երկու ախոյեաններուն՝ վերջացած յայտարարեց չորրորդ մրցումը:

Ներկայիս մրցակիցներէն իւրաքանչիւրը մէկական յաղթանակ եւ երկուական ալ հաւասար արդիւնքներ ապահոված են:

Իւրաքանչիւրը երկու կէտ ունի իր հաշւոյն:

Մրցաշարքը, ինչպէս գրած ենք, կը բաղկանայ 12 խաղերէ: Վեցուկէս կէտ ապահովողը իրաւունք կը ստանայ խաղալու Սպասկիի հետ, աշխարհի ախոյենութեան համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ Պահպանողական կուսակցութիւնը Պրայթընի իր համագումարին ընթացքին ձայներու մեծամասնութեամբ վաւերացուց Անգլիոյ Հասարակաց Շուկայի անդամակցութեան բանաձեւը: Անդամակցութեան ի նպաստ քուէարկեցին 2500 պատգամաւորներ, դէմ՝ 300 հոգի:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ եւ հարաւային Իրլանտայի սահմանամերձ ճամբաները քանդուեցան անգլիական ուժերու կողմէ: Քանդուած ուղիները երկրորդական են: Բանակը այս ձեւով կ՚ուզէ արգելք հանդիսանալ իրլանտացի արձակազէններու ելեւմուտքին Հարաւային Իրլանտայի եւ Հիւս. Իրլանտայի միջեւ: Նաեւ արգիլել զէնքերու փոխադրութիւնը:

ԻՐԱՆԻ 2500ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԻՒՐՈՍ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Ա.

Աժդահակի եւ Կիւրոսի մասին բազմաթիւ աւանդութիւններ կան, որոնց մէջ Հայերն ալ իրենց բաժինը ունին· այսպէս, ըստ Մովսէս Խորենացիի (Ա. 24) Հայոց Տիգրան Ա. Թագաւորը Կիւրոսի կ'աջակցի Մեդացիներուն դէմ, Կիւրոսի եւ Տիգրանի բարեկամութեան վկայ է նաեւ Քսենոփոն (Քիրուպեդէա, գիրք 3)։ Սակայն Քսենոփոնի պատմուածքը բոլորովին տարբեր է Խորենացիէն, ինչպէս քիչ յետոյ պիտի տեսնենք։

Խորենացի կը յիշէ Տիգրան Առաջինը, իբրեւ յետնը 9 հայ թագաւորներու եւ իբրեւ որդին Երուանդ Թագաւորի մը։ Հոս՝ Երուանդ հաւանաբար Երուանդունիներու տոհմը կը ներկայացնէ, քան թէ առանձին անձ մը· իսկ Կիւրոսի ժամանակակից Տիգրանի մը մասին անպայման հին աւանդութիւններ գոյութիւն ունէին, որոնցմէ կը թուի թէ օգտուած են թէ Քսենոփոն եւ թէ Խորենացի, թէեւ այս հեղինակներէն ամէն մէկը տարբեր կերպարով մը կը ներկայացնէ զայն։

Ըստ Խորենացիի — որ այս առաջին Տիգրանին կը վերագրէ Մեծն Տիգրանի գործերէն շատերը, — Տիգրան՝ Կիւրոսի հետ կը մտերմանայ, իսկ Աժդահակ, Մարաց Թագաւորը, այդ մտերմութեան մէջ իրեն համար վտանգ մը նախատեսելով, կ'ուզէ ձեւով մը Տիգրանը Կիւրոսէն բաժնել։ Աժդահակի այս կասկածը աւելի կը հաստատուի, երբ ան երազի մը մէջ կը տեսնէ երեք դիւցազն քաջեր, որոնցմէ առաջինը, առիւծի վրայ հեծած, դէպի Արեւմուտք կը խուժէ, երկրորդը՝ ինձի վրայ նստած, դէպի հիւսիս կը վազէ· իսկ երրորդը՝ անարի վիշապի մը վրայ, նոյնինքն Աժդահակի վրայ կը սուրայ։ Այս վերջին հերոսը, որ Տիգրանը կը ներկայացնէր, կը հասնի Աժդահակի ապարանքին վերնայարկը՝ ուր Աժդահակ կը գտնուէր եւ ուր, արիւնալի կռիւէ մը յետոյ, Աժդահակ չարաչար կը պարտուի։ Այս բոլորը՝ Աժդահակի երազին մէջ։ Վիշապը Հայկազեան (իմա՝ Երուանդունի) հարստութեան խորհրդանիշն էր (Ալիշան, Հին Հաւատք Հայոց), ինչպէս առիւծը՝ Պարսից։ Իսկ թէ ի՞նչ կը խորհրդանշէր Ասորեստանը, որուն բանակները մինչ դէպի հիւսիս կ'արշաւէին։

Աժդահակ սարսափահար կ'արթննայ, եւ անմիջապէս իր մոգերը եւ իմաստուն խորհրդականները կը կանչէ· անոնք կը հաստատեն Աժդահակի կասկածները եւ կը թելադրեն Տիգրանը թակարդի մէջ ձգել։ Ասոր համար կ'որոշեն Տիգրանի քոյրը (Տիգրանուհին) Աժդահակին հարս բերել եւ այդպէսով առիթ ստեղծել Տիգրանը անակնկալի բերելու։ Տիգրան կը յօժարի այդ ամուսնութեան եւ Տիգրանուհի մեծ շուքով կը հարսնանայ Աժդահակի, որ, ժամանակ մը յետոյ, կը սկսի համոզել զայն, որ իրեն գործակցի Տիգրանը սպաննելու համար· Աժդահակ, Տիգրանուհին համոզելու համար, կը խոստանայ զայն թագուհիներուն թագուհին ընել, մինչդեռ եթէ թողուէր որ Տիգրան յաղթական ելլէր՝ անոր կինը այդ պատիւին պիտի արժանանար։

Բայց Տիգրանուհի չի տարուիր այդ շողոմիչ խօսքերէն· Աժդահակի դաւադրութիւնը կը հաղորդէ եղբօր, որ, պատերազմելով, կը յաղթէ Աժդահակի եւ քոյրը կ'ազատէ, Տիգրան՝ Աժդահակի առաջին կինը (Անոյշ) մանչ եւ աղջիկ զաւակները, ամբողջ գերդաստանով եւ հետեւորդներով, գերի կը վարէ եւ կը բերէ, կը բնակեցնէ Մեծ Լերան փլածին ստորոտը, որ անշուշտ Մասիսն է։ Անոնք յետոյ կը կազմեն Մուրացան ցեղը։

Այս այլաբանական պատմուածքին տակ՝ անշուշտ պէտք է փնտռել Աժդահակի դէմ Կիւրոսի մղած կռուին Հայոց օժանդակութիւնը, և Մեդացիներու պարտութենէն յետոյ՝ անոնցմէ մեծ մասի մը, հաւանաբար արքայական ընտանիքին պատկանողներու Հայաստան փախուստը։ Նկատելի է, որ հայկական աւանդութեան մէջ Աժդահակի պարտութիւնը հայ Թագաւորի մը ձեռքով կը կատարուի, մինչդեռ իրական պատմութիւնը Հայոց օժանդակ դեր մը միայն կրնայ ըլլալ։

Կիւրոսի ժամանակակից Տիգրան անուն հայ իշխանի մը գոյութիւնը՝ Խորենացիէն զատ յոյն պատմագիր Քսենոփոնի եւս ծանօթ է։ Այս հեղինակը ապրած է Ք. Ա. 431–355 թուականներուն, ուստի Խորենացիէն շուրջ 8 դար առաջ։ Ան յայտնի է մասնաւորաբար իր երկու գործերով, — առաջինը՝ «Նահանջ Բիւրուց» (Անաբասիս), որ պատմութիւնն է յունական այն բանակին՝ որ Պարսկաստանի քաղաքական պատերազմին (401 Ք. Ա.) մասնակցելէ յետոյ նահանջած է, ի միջի այլոց անցնելով նաեւ Հայաստանէն՝ որու մասին ականատեսի թանկագին տեղեկութիւններ կուտայ։ Երկրորդը՝ «Ուսումն Կիւրոսի» (Քիւրոպեդէա), Կիւրոսի կենսագրութեան վիպականացումն է։ Այս վերջինին (յատկապէս այդ գործի Գ. գըլխուն) մէջ է, որ կը խօսուի Կիւրոսի եւ Տիգրանի յարաբերութեան մասին։

ԱՐՇԱԿ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՏՕՆ՝ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ ՄԵՐՈՑ

Մեր ժողովուրդին պայծառ տեսիլքին ու անոր իրագործման տարեդարձներէն մին է նաեւ թարգմանիչ վարդապետներուն տօնը, զոր Հայց. Եկեղեցին իմաստուն կարգադրութեամբ մը քրիստոնէական մեծ ու փոքր սուրբերու շարքին դասած եւ լուսեղէն պսակով մը զարդարած է անոնց անմեռ յիշատակը։

Թարգմանիչներու տօնին իմաստը հասկնալու եւ զայն ըստ պատշաճի արժեւորելու համար, անհրաժեշտ է խորանալ Հայոց պատմութեան Ե. դարու ազգային եւ եկեղեցական, ինչպէս նաեւ քաղաքական բազմաթիւ դէպքերու յորձանքին մէջ, գտնելու համար այն ծանր մտահոգութիւնները, զորս ժամանակի մեր առաջնորդներուն մտահոգութեան տուն տուին եւ զանոնք մղեցին փրկութեան նոր լաստեր գտնելու եւ ազգովին փրկուելու աշխատանքին։

Յաջողեցա՞ն անոնք իրենց այս պրպտումին ու աշխատանքին մէջ։

Պատմութիւնը կը վկայէ եւ մենք ալ կը կրկնենք թէ Ե. դարու մեր առաջնորդներուն մտահոգութեան եւ անոր լուծման բոլոր երեւոյթները, ոչ միայն սեփականութիւն եղան քանի մը դարերու մեր ժողովուրդին, այլեւ կտակեցին մեզի դարեր ապրելու փորձառութիւնն ու զօրութիւնը։ Հարիւր հազարներ հաշուող բանակներու փոխարէն, զէն ու զրահին թողած սարսափէն աւելի ազդու եւ երկիրներ ընկճելու նոր հնարաւորութիւններէն աւելի զօրաւոր ուժ մը հանդիսացաւ հայ ժողովուրդին համար, այն զէնքը՝ զոր հայկական մեր այբուբէնն է այժմ եւ որուն հեղինակներուն ու մանաւանդ հեղինակին՝ Ս. Մեսրոպին կ'երթայ առաջին հերթին երախտագիտական մեր տուրքը, թարգմանչաց այս անմոռանալի տօնին իսկ առիթով։

Թարգմանիչ վարդապետները, գլխաւորութեամբ Ս. Մեսրոպի, Հայոց Այբուբէնի գիւտէն ետք է որ երկու անգամ թարգմանեցին Աստուածաշունչը, նախ ասորերէն բնագրէն եւ ապա յունարէնի Եօթանասնից կոչուող բնագրէն։ Այս վերջինն է որ ընդունուեցաւ մեր Թարգմանիչներուն կողմէ եւ զայն գործածութեան դրին Հայաստան աշխարհին մէջ։ Թարգմանիչ վարդապետները այնուհետեւ ձեռնարկեցին պատմագրական, իմաստասիրական, մեկնողական, աստուածաբանական եւ այլ նիւթերու մասին նոր հատորներու պատրաստութեան, հարստացնելով միաժամանակ հայ մշակոյթի գանձը յոյն եւ ասորի հեղինակներու գործերուն թարգմանութիւններով։

Այնքան մեծ էր եղած վաստակը թարգմանիչ վարդապետներուն, որ հայ ժողովուրդը Ե. դարն ամբողջութեամբ Ոսկեդար անուանեց։ Յաջորդող դարերը թէեւ տուին գրական նոր անուններ, սակայն Շնորհալիի դարուն է, որ ի գնահատութիւն տարուած բեղուն գործունէութեանց, տրուեցաւ Արծաթէ Դար կոչումը, տարբերութիւն մը դրած ըլլալու համար երկու ժամանակաշրջաններուն ձեռք բերուած մշակութային անկրկնելի արդիւնքներուն միջեւ։

Երբ կը վերլուծենք անցեալ դարերուն տրուած սիրուն անուանակոչումները, կը խորհինք անշուշտ թէ ի՞նչ կոչում կարելի պիտի ըլլար տալ ներկայ մեր դարուն համար, որ այնքան պերճ պայմաններու եւ հարուստ շրջապատին մէջ իսկ, կը դժուարանար հայ մշակոյթի գանձին կտակել Թարգմանիչներու երկասիրութեանց արժէքով գրական գործեր։ Երբ մեր հայրերը այդ դժուարին պայմաններուն եւ բազմաթիւ նեղութեանց մէջ կըրցան ի գլուխ հանել կոթողական գործեր, ապա ուրեմն ի՞նչպիսի նոր յաջողութիւններ եւ յիշատակելի սխրագործութիւններ պիտի ըլլային ակնկալելի, ներկայ պայմաններուն մէջ ապրող եւ գործող մեր «Թարգմանիչներուն» կողմէ։

Կը խորհինք թէ հինգերորդ եւ քանիերորդ դարու մեր ժողովուրդին «Թարգմանիչները», թէեւ ապրեցան եւ կ'ապրին քաղաքական, ընկերային եւ մշակութային տարբեր պայմաններու մէջ, սակայն այս բոլորին մէջ ներկայ դարուս հայ մտաւորականութեան պակասը տեսիլքն է մեծ երազի մը, մեծ խանդի մը, որուն հասնելու համար բազմաթիւ զոհողութիւններ յանձն պիտի առնուին եւ պէտք է առնուին ներկայ ժամանակներու մեր առաջնորդներուն կողմէ։ Ահա այդ Տեսիլքն է, որ մեզի կարելիութիւնը պիտի տայ չէն ու պայծառ պահելու մեր եկեղեցիները, կրթական յարկերը, հայ մամուլը, ազգային բոլոր տեսակի հաստատութիւնները, որպէսզի բնական պայմաններու ստեղծումով, կարելի դառնայ ոչ միայն մէկտեղել երիտասարդներն ու մտաւորականները մեր ազգին, այլեւ անոնց տրուած պարտականութիւններով նպաստել նոր յաջողութեանց եւ նոր արդիւնքներու ստեղծումին։

Մասնակի յաջողութիւնները և պատահական ձեռնարկները ազգապահպանման համար տարուած աշխատանքներ ըլլալէ չեն դադրիր թէեւ, սակայն կը մնան աւազին վրայ թափուած ջուրի բարակ գիծ մը։ Անհրաժեշտ է որ Թարգմանիչներու նախաձեռնութեանց մասին, բազմաթիւ բնագաւառներու վրայ տարուի միասնական աշխատանք մը, համահայկական բնոյթով եւ մնայուն արժէք ունեցող գործեր եւ արդիւնքներ յառաջ բերելու համար։

Թարգմանիչ վարդապետները մեզի միայն իրենց ստեղծագործութիւնները չէ որ կտակեցին, այլ եւ տուին պատգամ մը՝ յարատեւ աշխատանքի, նախանձախնդրութեան եւ իրագործումներու մղելու համար ազգին բոլոր տեսակի առաջնորդները, ազգին համար մեռնիլ յանձն առնող մեր օրերու մարտիկները, փէտայիները եւ տակաւին այլ եւ այլ անուններու ներքեւ գտնուողները։ Այդ պատգամը կ'ըսէ մեզի, թէ սկսուած գործ մը ան-

ՄԵՐ ԿԱՐՄԻՐ ԵԶԸ

Իրիկունը մեր դրսի տունը նստեր կը ճաշէինք, պապս՝

— Ակոբ, ըսաւ, գիշերը երազս մեր կարմիր եզը տեսայ լեռը, քովս եկաւ, երեսները երեսիս քսեց, լզեց, չըլլայ թէ գլխուն փորձանք մը գայ, վաղ առտու մօրդ հետ եզնոցը դարը ելէք գացէք, նայեցէք մէկ մը մեր եզնիքը։

— Հա, ըսի, երազն ալ բան է, երազին ալ կը հաւատացուի՞, ամէն մարդ շատ տեսակ երազ կը տեսնէ գիշերը, իրա՞ւ կ'ելլեն։ Երազի մը համար մինչեւ Ղարա–սըրթը՝ եզնոցը դարը ելլենք երթանք։

Պապս ձայնը բարձրացուց՝

— Ակոբ, հէչ անասունի վրայ գութ չունիս, հէչ մալի–տավարի սէր, փափաք չունիս, կորսուեր են, գլորեր են՝ տեղ մը կոտրեր է, հիւանդցեր են՝ հոգդ չէ, ծօ մեր ապրուստը անոնցմէ է, եզը որ չըլլայ՝ արտը ո՞վ պիտի վարէ, կալը ո՞վ պիտի կամնէ, եզան վաստակն է որ կ'ուտենք, կովն ու ոչխարը որ չըլլան՝ կաթը, մածունը ուրկէ՞ պիտի գտնենք, չըսե՞ս։

Մայրս, որ նստեր էր թոռներուն՝ այսինքն տղոցս կարգը, կինս, որ ունկնդրայով ներսի տունէն թանապուր բերաւ, լուեցին։

Մամս՝ Տէրտէրանց աղջիկ, որ սեղանին վերի գլուխը պապուս քով նստեր, եղբօրը՝ Տէր Պօղոսին բնաւորութիւնը ունէր, խիստ էր, երկրորդեց։

— Պապդ ի՞նչ կ'ըսէ՝ մտիկ չընե՞ս, չելլե՞ս երթաս։ Մօրդ հետ գացէք նայեցէք ու եկէք։ Երազները կ'ելլե՛ն։ Տանը տղան դուն ես, ո՛վ պիտի երթայ, ի՞նչ ընենք, հա՞րսը ղրկենք։

Ալ չըսի թէ եզնիքը նոյն տեղերը չեն մնար, ամէն օր տեղ կը փոխեն, Համիէն, Քէչիչ–տէպէէն մինչեւ Տոստալի տակը, Եփրատը Ղարա–սըրթի լեռն է՝ եզնոցը դարն է, ութ–ինը գիւղի եզնիքը կ'արածին, մեր գիւղինները ով գիտէ որ կողմն են։

— Աղէկ, աղէկ, վաղ առտու կ'երթանք, — ըսի։

Առտուն մութին մօրս հետ ճամբայ ելանք։ Այնքան կանուխ, որ գիւղին դէմի Սուրբ Եղիայի բլուրը դարձանք, Պանտըրծակ կ'ըսենք, անկէ վար Խաչքարի դարվարին իջանք, անկէ անդին ճամբան կը շտկուի, ճերմակ ալիւրի փոշիի պէս Պարանհողքը կայ, դիմացը՝ ժայռերէն հոսող աշխարհի ամէնէն անուշ ջուրերէն Մամասայի Ջրվէժը, աւելի վար մեր աջը Նորէն ժայռերուն տակէն բխող Աղիջրակը եկանք, — մութ–մութ էր։ Հոնկէ դարվեր ելանք, խորունկ ձորերու վրայ նայող երկու կապանները կան՝ անոնցմէ ալ անցանք ու Նորէն դարվար իջանք, այգիներուն դէտը՝ Ղարապուտախը՝ անոր վրային կամուրջէն Անծեղկայի հանդը եկանք, — ին–ճին չկար։ Իսկ գետին ձայնը աշխարհք բռներ էր։ Նորէն դարվեր ելանք, բարձունքը, մեր աջը՝ շատ վարը Թեղը, Թեղին այգիները, միւս կողմը՝ մեր ձախը գրչիկներու առուն, որ Քաջտանի քարերէն կուգայ — մինչեւ հոդ որ եկանք՝ լաւ մը լուսցաւ, առտու եղաւ։ Վարը պղլեղի գոյն գետին ջուրերը, Սուլթան – մաղարային, Քարին, Պատեբուն, Եղիակին այգիները հատ – հատ տեսնուեցան։ Եւ երբ Քարնետած եկանք (ուրկէ վարէն նշան առնելով քար կը նետեն, ինկած տեղը սահելուն կամ մնալուն համեմատ յղիները աղջիկ թէ մանչ պիտի ծնին կը գիտցուի), — արեւը կարմրցուց Սուրբ Գէորգին ճերմակ մատուռը, Լուսաղբիւրը, բռինչները, Ղասոյին ու Մախսոյին հանդիպակաց փարախները։ Ղասոյին տղաքը այծերուն հոտը կը քշէին լեռն ի վեր։

Լուր մը առնելու համար ձորէն մինչեւ փարախները ելանք։ Ղընէն՝ Ղասոյին կնիկը նստեր էր դուռը, աղբակոյտերուն դիմացը, երկու հարսները՝ Զուլալն ու Կոհարը (Քուրդերն ալ մեզի պէս Գոհար անունը ունին) ներսէն դուրս եկան, չգիտենք ըսին։ Միայն երկու չարաժ եղաւ ձեր գեղին եզնիքը Բերդհովիտի ետեւներն էին, ետքը ուր գացին՝ ո՛վ գիտէ։ Անգամ մըն ալ ձեր եզնոցը հովիւը՝ Իպոն Պեկտաղի գացեր էր, եկաւ նստաւ Ղասային հետ, խօսեցան, — ըսին հարսները քըրտական դօտիով ու քունքէ քունք պղնձէ կարմիր դրամներ շարած ճակատներով, մօրս հագած Շամու գինեգոյն էնթերին ու կապոյտ չուխայ սալթան շօշափեցին, «ղըղ, նէ՛ կուզէլ տըր» ըսին ու հեռացան։

Ալ չկեցանք։ Լերան միւս կողմը վեց տուննոց ղըլպաշի գիւղ մը կար, Խել–մըլկայ կ'ըսեն, հոն չգացինք։ Ի՞նչ լուր պիտի կրնայինք առնել, նորէն ձորը իջանք։ Ու Կարմիր կապաններու կարմիր ժայռերու մէջէն Հասան Թանառ ելանք՝ Ղարա–սըրթի կապարագոյն մասը։ Այս տեղերը մեր գիւղին փայտի դարն էր՝ վառելափայտի լեռը, կաղնեստաններու մէջէն ու եղերքէն քալեցինք, որոնք բացատաններով կ'ընդհատուէին ու նորէն կը շարունակուէին։ Հեռաւոր հորիզոններով աշխարհ մը կար մեր աչքերու առջեւը։

Բինկեանը երեւցաւ Սոսէկի լեռներուն փէշը, աւելի ճիշդը՝ գոգը, կապտաւուն մշուշի մը մէջ, դիմացը՝ գետին միւս կողմը, գիւղին այգիներն էին։

ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ

(1 – Շար.)

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Տարարախտ եւ ինքնամփոփ հոգի մը եւս, քնարերգու խառնուածքով եւ անխարդախ արտայայտութեամբ, որ իր պարզութեան մէջ կը պատմէ ամէն բան ու կ՚ենթարկուի ճակատագրականութեան մեծ օրէնքին :

Ինչ որ Թողուց մեզի այս երիտասարդ գրագէտը, փշրուած իղձերու խառնուրդ մըն է միայն, ուրկէ կը ծնին նորանոր տենչեր, կարօտներ ու երազներ, եւ կը շեշտեն իր հոգեկան անպատմելի տագնապը :

Կարծես ուղեւոր մըն է որ ինկած է կեանքի լայնատարած անապատին մէջ, ուր կը քալէ արագօրէն եւ կ՚ուզէ շուտ վերջացնել այդ տաժանելի պարտադրանքը, առանց նոյնիսկ օթեւան մը կամ ապաւէն մը փնտռելու : Ոչ հեղնութեան ծիծաղ մը կը գտնէք իր շրթունքին վրայ, ոչ ալ իր աչերը Թրջող արցունքի կաթիլ մը, այլ աշխարհէ համակերպութիւն մը, որ իր գործը կը լուսաւորէ արտասուաշ գեղեցկութեամբ մը :

Փայլակ Միքայէլեան խաղաղօրէն առած է այս անանուն տառը իր մենաւոր խցիկէն կամ ապաքինարանէն գրած էջերով, որոնք հրատարակուեցան յառաջապահ հանդէսներու եւ տարեգիրքերու մէջ, եւ այսօր կը պատմեն մեզի աւուլի մը առհմանուած բախտը :

Իր վերջին գործը, Արե՛ւ, Արե՛ւ, բարոյական կտակի մը տպաւորութիւնը կը Թողու մեր վրայ :

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

հրաժեշտ է շարունակել ազգային ամէն տեսակի հաստատութիւններու միջոցով, որպէսզի բոցը որ Ե. դարուն արծարծուած էր, չաժգունի եւ չանհետանայ, վառի ու չմոռցուի մեր նոր սերունդներուն կողմէ, որոնք իրենց նորարական շարժումներուն մէջ, երբեմն կը փորձուին մոռացութեան տալ անցեալի դէմքերը եւ իրագործումները :

Թարգմանիչ վարդապետներու տօնին առիթով, ազգովին ուխտենք ըլլալ յաջորդները անոնց, ժառանգորդները անոնց Տեսլքին եւ իրագործումներուն եւ մենք եւս ձգենք ի դերեւ չհանել բոլորիս վրայ դրուած յոյսերն ու հաւատքը :

Ըլլայինք « Թարգմանիչներ », արժանի գնահատանքին մեր մեծ հայրերուն եւ նահատակներուն, յաւերժօրէն գնահատած ըլլալու համար անոնց անկրկնելի վաստակը եւ ոսկեվառ անունները :

ՎԱՐԴԱՆ Ծ. Վ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Աթէնք

ՓԵՆԻՍԻԼԻՆԻ 30-ԱՄԵԱԿԸ

Կեանքի փրկարար դեղը՝ փենիսիլլինն այս տարի կը տօնէ իր երեսունամեակը :

Շնորհիւ այս դեղին, հիւանդութեան դարմանման կերպը բոլորովին փոխուեցաւ : Արեան ամէն կերպ Թունաւորումներու առաջքը կարելի եղաւ առնել շնորհիւ այդ հրաշագործ դեղին :

Փոքր վէրք մը, վարակում մը պարագային, իր սԹաֆիլոքոք մանրէներով կրնայ յառաջ բերել արեան Թունաւորում : Փենիսիլլինը վարակեալ մասին վրայ կը գործէ իր յարձակումը եւ ոչ Թէ հիւանդին : Մեզի ծանօթ է այս հրաշագործ դեղին պատմութիւնը : 1928ին Սըր Ալեքսանդր օր մը նշմարեց Թէ իր տարրալուծման ամաններէն մէկուն վրայ գոյացած էր բորբոս մը, որ դիպուածաւ բնաջնջած էր ամանին մէջ գտնուող կազմութիւնները, որոնք սԹաֆիլոքոք մանրէներ էին : Ֆլեմինկ զարմանքով հաստատելով այդ երեւոյթը փենիսիլլին կոչեց զայն, յուսալով Թէ այդ նիւթը պիտի յաջողէր նաեւ հիւանդներու մօտ ալ գտնուող մանրէները սպաննել :

Սակայն 1935ին միայն կարելի եղաւ մեկուսացնել բաւականաչափ փենիսիլլին Ֆլեմինկի փորձերուն համար :

Օքսֆորտի երկու գիտնականներ Սըր Հաուըրտ Ֆրէօրի եւ Սըր Էրնսթ Չէյն եւս օժանդակելով Ֆլեմինկի, մուկերու վրայ կարելի դարձան փորձերը : Այս փորձերը այնքան յաջող եղան որ հինգ տարի վերջ երբ Ֆլէօրի, Ֆլեմինկի գիւտը Միացեալ Նահանգներ տարաւ, արդէն հոն սկըսուած էր փենիսիլլինի մեծաքանակ պատրաստութեան :

Լոնտոնի Գուինս Մէրի հիւանդանոցին մէջ էր որ մարդոց վրայ փենիսիլլինի առաջին փորձերը կատարուեցան :

Առաջին փորձէն իսկ հիւանդին վրայ գգալի բարելաւում մը հաստատուեցաւ : Սակայն չորս օրուան դարմանումը դժբախտաբար կիսատ մնաց փենիսիլլինի պակասով եւ հիւանդը մեռաւ :

Ամերիկայէն երբ մեծաքանակ փենիսիլլին ղրկուեցաւ հրաշագործ բուժումներ կատարուեցան հիւանդներու վրայ, որոնք այլապէս դատապարտուած էին մահուան :

«Ալէրժի»ներու եւ փենիսիլլինի դիմադրող մանրէներու պարագան առեղծուեցաւ :

Փենիսիլլինը սկզբնական շրջաններուն դեղահատներու ձեւով եղաւ հրապարակ, սակայն ալէրժիներու ու դիմադրող մանրէներու պարագան նկատողութեան առնելով, ներարկումներու ձեւով սկսաւ կիրարկուիլ, ինչ որ դժուար էր :

Ներկայիս ունինք մէկ քանի լուծումներ, Թէեւ ալէրժի չպատճառող փենիսիլլին ցարդ չէ պատրաստուած, սակայն ուրիշ անԹիպիոԹիքներու ալ գիւտով ներկայիս փենիսիլլինի չհանդուրժող հիւանդներու ուրիշ անԹիպիոԹիքներ ալ կարելի է կիրարկել :

Կան այլեւս ախտազերծողներ որոնք շատ ազդեցիկ են տոկուն մանրէներու դէմ :

Կան նաեւ կիսարուեստական փենիսիլլիններ : Գործածական են ցարդ բերնէ առնուող փենիսիլլիններ ալ, սակայն այդ հրաշագործ դեղի մասին հարցերը չեն հարԹուած դեռ :

Ամէն պարագայի, ինչ որ ալ ըլլան այդ բարդութիւնները կամ հարցերը ժամանակակից բժշկական պատմութեան մէջ մեծ դեր խաղացած է փենիսիլլինը եւ անոր գործած բարիքները անհամար են :

«ՏԷՅԼԻ ՆԻՈՒԶ»

ՀՈԳԵԲԱՆ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ԱԿՆՈՑՈՎ

ԱՐԴԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՍԷՐԸ

Հազիւ Թէ դուրս ելած պատանութենէ՝ այսօրուան երիտասարդները մտահոգուած են սրտի եւ սիրոյ մեծ խնդրով : Կը խորհին եւ կը խօսին այդ մասին շարունակ : Մեծ տարբերութիւն մը կը նշմարուի 1970ի եւ 1900 Թուի երիտասարդութեան միջեւ. այն ատեն իմաստուն երեւոյԹով մեր մեծ մայրերը, իրենց խոնարհած աչքերով, չէի՞ն երազեր արդեօք քնքուշ խօսակցութիւններ ունենալ իրենց արական ընկերներուն հետ :

Բայց այդ շրջանին, սիրոյ մասին ազատօրէն արտայայտուիլ չկար. այնպէս որ եԹէ իրենց միտքը գաղտնօրէն կը Թափառէր այդ մարզին մէջ, հաստատուած սկզբունքներու յարգանքը սակայն, կ՚արգիլէր բերանացի բոլոր արտայայտութիւնները :

Աղջիկներու եւ մանչերու յարաբերութիւնները խիստ կանոնի մը հետեւելով, «լաւ դաստիարակութիւն»ը կը պահանջէր, որ աչալուրջ պատուար մը դառնէր, եւ անջատէր խրաքանչիւրը իր համաչխարհին մէջ :

Այսօր՝ ճիշդ հակառակը, կատարեալ ազատութիւն երկու սեռերու երիտասարդութեան խօսակցութեանց եւ վարուելակերպի :

Մանչ ու աղջիկ կ՚աշխատին միասին, կը գրօսնուն, սիրով կ՚ընեն, կը ճամբորդեն եւ կը վիճին միատեղ, գիրենք շահագրգռող բոլոր հարցերու շուրջ :

Ձիրենք մէկզմէկէ զատող պատը այլեւս փլած է, առոր հետ ալ՝ անցեալի բոլոր նախապաշարումները :

Տարբեր ժամանակներ, տարբեր ալ բարքեր. շրջանի մը մանաւանդ ուր գրականութիւնը, Թատրոնը, շարժապատկերը խորապէս կ՚ազդեն սերունդներու վրայ, որով նման պայմաններու ազդեցութեան տակ, բնական է որ իր շրջապատին հանդէպ այնքան զգայուն երիտասարդութիւնը փոփոխէ իր ըլլալու կերպը :

Ստոյգ է որ բարեկամութիւնը յաճախ կ՚արտայայտուի ի նպաստ կնամեծարութեան եւ լաւ ձեւերով. ընդհանրապէս հաւասարէ հաւասար . կը վարուին իրարու հետ. գէշ բան աղջիկներու համար, երբ ինքզինքնին պաշտպանել չեն գիտեր :

Շատ մը չափահասներ, մանաւանդ 40ը անցածներ, կը դատապարտեն այս վիճակը, եւ ի զուր կը ճգնին բնազդական ու եռուն ներկայ երիտասարդութեան բարքերը գոնէ մասամբ մը մեղմացնել :

Արդի երիտասարդները սակէ զատ կը խօսին զանազան նիւԹերու մասին, երբեմն այնքան անհամեստ, վրան-բաց եւ իրապաշտ լեզուով մը, եւ սակայն 16 տարեկանի մը բերնին մէջ, խակապէս զարմանք կը պատճառէ :

Կարծէք բոլորովին գիտակի՞ց են իրենց կացութեան. այո՛, կամ ո՛չ, Թերեւս երկուքն ալ. երբ արհամարհանքով կը խօսին սիրոյ, ամուսնութեան, հաւատարմութեան եւ ընտանիքի մասին, ոչ Թէ կատարեալ համոզումով, այլ պարզապէս աւելի յոխորտալու եւ հակաճառելու համար : Կարգ մը դառնացածներ կան, որոնք կարծես հաճոյք կը զգան բարձրաձայն գոչելով.

«Այսօրուան երիտասարդութիւնը արգահատելի է, խեղճ, սկզբունք չունի, եւ ապաղան աւելի մուԹ է, քան Թէ ներկան՝ զոր կ՚ապրի» :

Կան անշուշտ կարգ մը երիտասարդներ, որոնք «սինիք» են, ոչ Թէ ամէն ինչէ, այլ իրենք իրենցմէ անգամ կը կասկածին. շատ մը բաներու չեն հաւատար, եւ հաճոյք կը զգան քամահրելու, ինչ որ գեղեցիկ եւ լաւ է. բայց այդ կարգի երիտասարդները սակաւաԹիւ են :

Եւ երեւուԹապէս, ամէնէն կատարեալներն անգամ, խորքին մէջ այդպէս չեն : Մարդկային ամէն սրտի մէջ կայուն երկինքի անկիւն մը գոյութիւն ունի. առանց վերաքննութեան բոլոր երիտասարդները նոյն յանցանքով ամբաստանել, մեծ սխալ մը եղած պիտի ըլլար :

Բարոյական սկզբունքներու մասին կատարեալ Թերահաւատութիւն ճառող երիտասարդներու ականջ մի կախէք :

Կովկասյին մեքենաներու եւ միջմոլորակային տիեզերանաւորդութեան դարուն պէտք չէ մտաբերել երբեք եւ այրել ինչ որ նախկին սերունդները պաշտած են : Դեռափթիթ այս մարդոցմէ եւ կիներէ պէտք չէ սարսափիլ, այլ հարկ է շահիլ անոնց վստահութիւնը : Եւ ապա շուտով պիտի համոզուիք, որ անոնք բոլոր ժամանակներու երիտասարդներէն ոչ շատ գէշ, ոչ ալ շատ լաւ են, եւ «զգայական պարկեշտութիւն»ը իր բուն արժէքէն բան մըն ալ չէ կորսնցուցած անոնց մօտ :

Արդի երիտասարդութեան «սինիզմ»ը դիմակ մըն է պարզապէս, որ յաճախ կը ծածկէ հոգեկան Թարմութիւն մը, եւ յարգանք՝ առաքինութեանց հանդէպ, անցած հին սերունդներու մօտ եղածին պէս :

Ա. Ա.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (70)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Սուլթանուհին սկսաւ նեղուիլ : Ցանկարծ ոտքի ելաւ եւ սենեակին մէջ քալել սկսաւ : Խուցը ամբողջ այդ ոսկեզօծ վանդակը իր մութ ստուերովը պատած էր... Սակայն Սուլթանուհիին երեւակայութեան լոյսը այդ խաւարին ալ դերիշխած էր : Սենեկապանուհիին դէմքը դարձեալ իր առջեւ կը գտնուէր...

Հայրիկ սկսաւ մտատանջուիլ :

Զանգակին մետաքսէ լարին մօտեցաւ եւ ուժգին շարժումով մը զանգակը հընչեցուց :

Վայրկեան մը յետոյ դուռը բացուեցաւ եւ Զաի ներս մտաւ :

— Ո՛ւր, էֆէնտիմ, յարեց սենեկապանուհին զարմացած, արդեօ՞ք քնացաք :

— Ոչ Զաի, լոյսը չուզեցի վառել, ուզեցի մինակ մնալ :

— Հիմա ճրագը կ՚ուզէ՞ք բերեմ :

— Այո, բեր :

Զաի դուրս ելաւ մրմնջելով.

— Խեղճ կինը տակաւին սուլթանական հարէմ ինչ ըսել է չհասկցաւ, եւ չափազանց կը տառապի : Մեղք, պիտի հիւանդանայ եւ խեղճը այնքան ալ բարի է :

Քանի մը վայրկեան յետոյ ձեռքը կապոյտ լուսամփոփով ծածկուած լապտեր մը բռնած ետ կը վերադառնար :

— Ճաշի ժամանակն է էֆէնտիմ, ըսաւ Զաի լապտերը փոքրիկ սեղանի մը վրայ դնելով :

Հայրիկ մտացիր սենեկապանուհիին դարձաւ ու պատասխանեց.

— Լաւ, գնա ըսէ որ այս գիշեր հոս պիտի ճաշեմ :

— Արդեօ՞ք անհանգիստ էք Սուլթանուհիս, հարցուց մտատանջութեամբ սենեկապանուհին :

— Ոչ բան մը չունիմ, միայն կ՚ուզեմ հոս ճաշել, միթէ իմ իրաւունքս չէ՞ :

— Ո՛հ, այո, ի հարկէ :

Զաի խոնարհութիւն մը ընելով դուրս ելաւ, մինչդեռ Հայրիկ տիվանին վրայ նետուեցաւ եւ աչքին առջեւը միշտ սենեկապանուհիին տարօրինակ դէմքը ունենալով, խորհրդածութիւններու մէջ Թաղուեցաւ :

Զ.

ԴԱՒԱԴԻՐԻ ԱՆՁԿՈՒԹԻՒՆ

Տիգրան Սուլթանուհիին սենեակէն ելլելով Զաիի առաջնորդութեամբ աղօտ լոյսով լուսաւորուած խորհրդաւոր նրբանցքներէ անցաւ եւ երկար ու նեղ սրահ մը մտաւ որուն վրայ բազմաթիւ դռներ կը բացուէին : Այդ սրահը գեղանի Սուլթանուհիին յարկաբաժիններուն շքեղութիւնը եւ մեծաշուք կահաւորումը չէր ներկայացներ, այսուհանդերձ բոլորովին վայելչութենէ եւ խնամքէ զուրկ չէր :

Դամասկինեան մետաքսէ կտաւով ծածկուած երկու շարք արեւելեան բազմոցներ սրահին երկու քովերը կ՚երկարէին եւ միայն դռներուն առջեւ կ՚ընդհատուէին որպէսզի անկէ անդին դարձեալ շարունակուէին :

Սրահին կեդրոնը մարը մտնող արեւին ճառագայթներէն ցոլացող ձեղնաջահ մը կախուած էր : Սրահին ձեղունին վրայ, ուր ձեղնաջահը կախուած էր, ոսկիով քանդակուած Օսմանեան կայսրութեան շքանշանը կ՚երեւէր :

Տիգրան Զաիի միջոցաւ այդ սենեակը առաջնորդուելով շուրջը հետաքրքիր ակնարկ մը նետեց :

— Առ այժմ հոս նստէ, ըսաւ Զաի, եւ տեսնենք նորին բարձրապատուութիւնը քեզ համար ինչ պիտի տնօրինէ, որպէսզի ես ալ ըստ այնմ շարժիմ :

Երիտասարդը առանց բառ մը արտասանելու կակուղ տիվաններէն միոյն վրայ նստաւ եւ անուշ ժպիտով մը ժպտեցաւ :

— Չեմ յուսար որ հոս նեղանաս, աղջիկս, ըսաւ Զաի բարութեամբ, ես չեմ կրնար հոս մնալ, որովհետեւ կրնայ ըլլալ որ նորին բարձրապատուութիւնը ինծի պէտք ունենայ, սակայն հիմա հոս միւս Սուլթանուհիներուն սենեկապանուհիները պիտի գան եւ մինչեւ իմ վերադարձս անոնց հետ ժամանակ կ՚անցընես : Կ՚երեւի Թէ Այիշէ հանըմը քեզ շատ կը սիրէ :

— Այո, Այիշէ հանըմը զիս կը պաշտպանէ, մրմնջեց Տիգրան երկչոտութեամբ :

Զաի երիտասարդին կռնակը շոյելով շարունակեց.

— Շատ աղէկ, բայց քանի որ քեզ այսպէս կը պաշտպանէ, ինչո՞ւ իր քովը չի պահեր :

— Հոս միայն քանի մը օրուան համար պիտի մնամ, յետոյ հանըմս դարձեալ պիտի գայ եւ ինծի առնէ պիտի առնէ :

— Արդեօք քեզ հոս ձգելու պատճառ մը ունի՞ :

— Չեմ գիտեր :

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Աղնիւ Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Մուրատեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝

ՏՐԴԱՏ–ՋԱՏԻԿ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

մահուան (պատահած Ռումանիա) 10րդ տարեդարձին առթիւ, այս Կիրակի (Հոկտեմբեր 17) առաւօտ յետ պատարագի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ հոգեհանգստեան առթիւ.—

Ողբացեալ Տիկին Նալպանտեանի (մահացած Երեւան) Տիկ. Աչճիպաշեան Վարսենիկ 50 Ֆր., այրի Տիկ. Նուարդ Հացագործեան (գպրոցին) 50, բարեկաշտ տիկին մը 5 Ֆր.:

Ողբացեալ Խումար Դարբիրեանի յուղարկաւորութեան առթիւ Տոքթ. Դարբինեան ընտանիք 50 Ֆր., Տարաբախտ Մկրտիչ Փափազեանի հոգեհանգստեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Սիմոն Փափազեան 10, Տիկ. Անուշ Գասպարեան 10: Տարաբախտ Ժիրայր Տէր–Վարդանեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ Տէր եւ Տիկ. Յովհաննէս Տէր–Վարդանեան 20 Ֆր., Տէր–Վարդանեան Վաղարշակ 10, Տէր եւ Տիկին Գամէր Տէր–Վարդանեան 10, Տէր եւ Տիկին Սիրվարդեան Անթուան 20 Ֆ.:

ԾԱԽՈՒ Է

Շատ յարմար յարկաբաժին մը չորս յարկնոց շէնքի մը մէջ, Գ. յարկ, երեք սենեակ, խոհանոց, բաղնիք, մուտք, տեպառա, պատշգամ, շուրջ 65 քառակուսի մեթր, անհատական արդիական ջեռուցում կազով, հեռաձայն: Յարկաբաժինը կը գտնուի Փանթէն մեթրոյին կից, շուկային մօտ, հանդարտ փողոցի մը մէջ: Գին՝ 120.000 Ֆր. (12 միլիոն հին ֆրանք):

Հեռաձայնել՝ 845-43-27 գրասենեակի ժամերուն կամ այդ ժամերէն դուրս՝ 845-35-46:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է Նազարէթ Տատուրեանի մահուան առթիւ 250 Ֆր. ողբացեալին բարեկամներէն եւ հայրենակիցներէն:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դեկտեմբեր 12ին
ՏՕՆԱԾԱՌ
Մարտ 12ին
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻԱՆ ՕՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վալանսի Քրիստափոր կոմիտէի կողմէ, նախագահութեամբ՝

ընկ. ՅԱԿՈԲ ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆԻ

Օրուան բանախօս՝

Ընկ. ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

23 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Վալանսի պետական Թատրոնին մէջ:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ:

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 31, Կիրակի կէսօրէ ետք, Քաղաքապետարանի սրահը:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին քարեսիրական խաւաքոյթը

Sous le Haut Patronage de

Monsieur Jacques BAUMEL
Secrétaire d'Etat auprès du Premier Ministre

եւ նախագահութեամբ Պ. Կարապետ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԲԱԺԻՆ

Avec la participation artistique de l'ENSEMBLE FOLKLORIQUE «SOSSI»

Vous danserez avec JEAN CANTEL et son orchestre

SOUPER — BUFFET — TOMBOLA et SURPRISES

ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878-02-99 Աղքատախնամի գրասենեակը

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները ժամը 20էն ետք եթէ չգրաւուին ուրիշներու կը տրուին

Ուսանողներու համար 6 ֆր. — Մուտք 15 ֆրանք

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուլվ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Հանգուցեալ Սրբուհի Բարսեղեանի հոգեհանգիստին առթիւ Տէր եւ Տիկին Աշոտ Յակոբեան 50 Ֆր.:

Հանգուցեալ Եղիազար Ջատուրեանի հոգեհանգիստին առթիւ Տէր եւ Տիկին Պէզիրճեան 10, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Սարգիսեան 10, Արզումեան ընտանիք 20:

Հանգուցեալ Յակոբ Մարկոսեանի թաղման տխուր առիթով Տէր եւ Տիկին Իսկէնտէրեան 10 Ֆր., Պր. Խաչատուրեան 20, Պր. Գէորգեան 50, Օր. Մարի Սադըրեան 50:

Յակոբեաններու թոռնիկներուն մկրտութեան առթիւ Պ. Աշոտ Յակոբեան 40:

SOIREE DE GALA
DE L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

SALLE GAVEAU, 45, RUE LA BOETIE — Métro : Miromesnil
17 NOVEMBRE, MERCREDI à 21 H.

RECITAL

Raffi PETROSSIAN

MOZART, BEETHOVEN, CHOPIN, SCHUMANN, LISZT

Location
à la SALLE GAVEAU
Chez DURAND — 4, Place de la Madeleine
U.G.A.B. par téléphone : 870-03-18 de 10 à 18 h.

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 81րդ տարեդարձը կը տօնուի, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23 ժամը 21էն մինչեւ լոյս

Salle des Fêtes de la Mairie du — 6ème Place St. Sulpice

Կը նախագահէ ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ ՄԷՀԵԱՆ
Կը խօսի ԸՆԿ. ԳՐԻՇԱ ՏԷՐ–ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ
Ուղերձ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի՝

ԼԻՆ ՏՈՒՐԵԱՆ
(Փարիզի Օփերայէն)
Երգ՝ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ
Խօսնակ՝ ընկ. Գրիգոր Ամիրայեան
Պաշտօնական բաժնէն ետք՝ ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ
Մուտք 10 ֆր.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 30, ժամը 21ին
Մշակոյթի Տան մէջ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինի տարեկան պարահանդէսը, Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Շաբաթ Դեկտեմբեր 4, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Փարիզէն Տիկին Վ. Գալուքճեան 50 Ֆր. կը նուիրէ:

×

Վալանսէն Տիկին Ճինպաշեան 100 Ֆր. կը նուիրէ իր քրոջ մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն Մօրիսի իր բոլոր ընկերները, 15 Հոկտ. Ուրբաթ ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱԽԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

ԱՐՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼԻ Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց մասնաճիւղը եւ մայր եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութիւնը կազմակերպած են բանախօսական երեկոյթ մը՝

Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը եւ Ոսկեդարը ստեղծող թարգմանչաց վարդապետներու կատարած դերը նիւթին շուրջ:

Կը բանախօսէ
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
16 Հոկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին
Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ,
7, Ռիւ Փափէր:
Կը հրաւիրուին բոլոր Հայերը անխտիր:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ 23 Հոկտ Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, եկեղեցւոյ կից սրահը: Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ: Պատգամաւորի ընտրութիւն:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի անդամական ընդհ. ժողովը 23 Հոկտեմբերին, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 16ին, ընկերուհի Յ. Գումրուեանի բնակարանը: Այս առթիւ վարչութիւնը կոչ կ'ընէ բոլոր անդամներուն, որ իրենց ներկայութեամբ յարգեն հրաւէրը: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի Հոկտեմբեր 24, Կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Հայ Մշակոյթի Տան սրահին մէջ
17, Rue Bleue (Métro Cadet)

Պիտի ներկայացուի Հայ Արիներու մասնակցութեան գունաւոր Ֆիլմը՝

ՃԱՓՈՆԻ ՃԷՄՊՈՐԻՆ

Կը հրաւիրուին ծնողքները եւ բարեկամները

Մուտքը ազատ է

Chorale Arménienne de Paris

Direction A. BARTEVIAN

(Siège : 14, Rue Petit Paris (19e) — Téléph. : 208-99-22

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Ուսուցում հայ ժողովրդական եւ հոգեւոր երգերու եւ պատրաստութիւն համերգի

Երկսեռ երիտասարդութիւնը կը հրաւիրուի մասնակցիլ այս ազգօգուտ եւ գեղարուեստական միութեան, ուր պիտի գտնէ նաեւ ընկերական և ջերմ մթնոլորտ

Ներկայանալ Ուրբաթ իրիկունները ժամը 19–21

32, Rue de Trévise Ազգ. Տան Ա. յարկը

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 փր. Վեցամսեայ 50 փր
Արտասահման Տար. 115 փր. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 16 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 16 OCTOBRE 1971
LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12242
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.242

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԵՐՆ ՈՒ ՊԱՐՍԻԿՆԵՐԸ
ԱՔԵՄԵՆԵԱՆՑ ՕՐՈՎ

Ա.

Շատ հին է Հայերու եւ Պարսիկներու, արեւելքի այս երկու արիական հարեւան ազգերու յարաբերութեանց պատմութիւնը։

Բացի Մովսէս Խորենացիէ, որ մանրամասնօրէն տուած է Հայոց աւանդական պատմութիւնը՝ հիմնուած Մար-Աբաս Կատինայի հայթայթած աղբիւրներուն վրայ, հատուկտոր տեղեկութիւններ կան այխարհահռչակ յոյն հեղինակներու՝ Հերոդոտոսի եւ Քսենոփոնի երկերուն, ինչպէս նաեւ պարսկական բեւեռագիր արձանագրութեանց մէջ, մասնաւորաբար Աքեմենեան հարստութեան օրով Հայոց եւ Պարսիկներու կապերուն մասին։

Պատմագէտներն ու բանասէրները ԺԹ. դարէն սկսեալ քննութեան ենթարկելով Խորենացիի պատմութիւնը, հաստատած են, որ Մար Աբասի կարգ մը տեղեկութիւնները Հայոց հին շրջանի պատմութեան մասին՝ պարզապէս առասպելախառն աւանդութիւններ են, որոնք հասած են մինչեւ հինգերորդ դար (յետ Քրիստոսի)։

Կիւրոսի, Աժդահակի, Կիաքսարի, Երուանդի որդի Տիգրան Թագաւորի եւ Քրիստոսէ առաջ վեցերորդ դարու պատմական դէպքերու մասին իր զրոյցները ստրագրութեան կը կարօտին՝ անցեալ դարու կէսէրէն սկսեալ եւ մինչեւ օրս շարունակուող պեղումներու եւ գիտական հետազօտութեանց լոյսին տակ։

Նոյնիսկ Քսենոփոն վստահելի աղբիւր մը չէ։ Իր Կիւրոսեդիան (Կիւրամարզ) կիկերոնի օրերէն սկսեալ նկատուած է ո՛չ թէ Մեծն Կիւրոսի իսկական կենսագրութիւնը, այլ դասուած է «ի կարգս ժապաւրին բանահիւսեալ պատմութեանց» (Կենսագրութիւն երեւելի արանց, Հ. Մատթէոս վ. Մաղաք – Թէոփիլեանց, Վենետիկ, 1839, հատոր Ա. էջ 521 բ)։ Մխիթարեան վարդապետը կ'աւելցնէ, որ Քսենոփոն չէ յարգած ժամանակագրութիւնը։ Ապացոյց ա՛յն՝ որ «զմերս Տիգրան Հայկազուն առնէ սիրելի մեծին Կիւրոսի, բայց անկեալ ընդ իշխանութեան ազգութեան նորա»։

Հայ հեղինակը ինք ալ կը սխալի, երբ «Հայոց պատմութիւն» կը դասէ Մար-Աբասի գրածը, որուն համաձայն Տիգրան եւ Կիւրոս նիզակակից դարձած՝ միասին յաղթած էին Աժդահակին եւ տիրած Մարաց երկրին։ Յետոյ Ցոյներու վրայ արշաւելով՝ զանոնք նուաճած եւ իրենց հնազանդացուցեր էին։ Այսպէսով Տիգրան ընդարձակած էր Հայաստանի սահմանները եւ հարստացուցած արքունի գանձը։

Խորենացի վիպասանական ձեւով կը նկարագրէ Մարաստանի Թագաւոր Կիաքսար Ա.ի որդի եւ յաջորդ Աժդահակի (584-549 Ք. Ա.) տեսած մղձաւանջային ծանօթ երազը, երբ անիկա լսած էր Հայոց Թագաւոր Տիգրանի եւ Պարսից Կիւրոս Բ.ի զինակցութիւնը։ Աժդահակի ամուսնութիւնը Տիգրանուհիին հետ եւ մնացեալը։

Քսենոփոն կը գրէ որ Աժդահակի հետ պատերազմողը Տիգրանի հայր Երուանդն էր, որ անկէ յաղթուելով խոստացած էր տուրք տալ Մարաց, բայց Աժդահակի մեռնելէն ետք խոստումը չէր կատարած։ Ասոր անոր որդին Կիաքսար՝ Բաբելացւոց դէմ պատերազմի ելած միջոցին՝ իր քեռորդի Կիւրոսը պարսկական զօրքով Երուանդի վրայ ղրկեց։ Երուանդ դարձեալ պարտուեցաւ եւ մեծ փրկանք վճարելով հազիւ ազատեցաւ։ (Քսենոփոն, Կիւրամարզ, Բ. 4 եւ Գ. 1-3)։

Ինչպէս գրեցինք (Յառաջ, 10 Հոկտ.), Պարսից Կամբիւս Ա. Թագաւորի որդի եւ յաջորդ Մեծն Կիւրոս Բ.ն է, որ ապըստամբելով Աժդահակի դէմ, գերի բռնեց զայն, գրաւեց Մարաստանը, վերջ տուաւ Մարաց Պետութեան եւ ինքզինքը հռչակեց Մարաց ու Պարսից Թագաւոր (550ին Ք. Ա.), հիմը դնելով Աքեմենեան հարըստութեան, որուն 2500ամեակն է, որ կ'ոգեկոչուի ներկայիս բացառիկ հանդիսութիւններով։

Պատմական մեծ երեւոյթ էր կործանումը Մեդիայի (Մարաստան), որ մինչեւ Զ. դարու (Ք. Ա.) առաջին կէսը դարձած էր լայնածաւալ Թագաւորութիւն, որուն ենթակայ էին Իրանի մեծագոյն մասը՝ Պարսքի հետ միասին, բուն Ասորեստանը, Ուրարտուն եւ Փոքր Ասիոյ արեւելեան շրջանները, մինչեւ Կալիս գետը (Քըզըլ Ըրմաք)։

Երբ Մեդիայի Կիաքսար Թագաւորը արշաւած ու գրաւած էր Ուրարտուն եւ արեւելեան Փոքր Ասիան՝ հնդեւրոպական Արմէնները Փոքր Հայքէն եւ Կապադովկիայէն արդէն եկած եւ հաստատուած էին Արածանիի ու Տիգրիսի հովիտները։

Քսենոփոն իր վէպին մէջ կը պատմէ թէ Կիաքսար Բ.ի եւ Կիւրոս Մեծի ժամանակ Արմենիան եղած է առանձին փոքր Թագաւորութիւն՝ դաշնակից Մեդացիներու եւ Պարսիկներու։ Կը յիշէ նոյնիսկ Արմէններու Թագաւորի երկու զաւակներուն անունները, — մեծը՝ Տիգրան, փոքրը՝ Սաբարիս (հաւանօրէն Շաւարշ)։ Արմէններու Թագաւորի զինուորական ուժն էր 40.000 հետեւակազօր եւ ութ հազար հեծելազօր։ Հարստութիւնն էր 3000 տաղանդ, հաշուած արծաթ դրամով (բաբելոնական – պարսկական տաղանդի կշիռը մօտ 32 քիլոգրամ էր, իսկ ատտիկականինը՝ մօտ 26 կիլոգրամ)։

Մեծն Կիւրոս մօտ ընկերն էր եւ որսակիցը Արմէններու Թագաւոր Տիգրանի որդւոյն։ Արմենիան գրաւելէ ետք, այս վերջնոյն խնդրանքով կրկին բարեկամութիւն կը հաստատէ Արմէններու Թագաւորին հետ եւ պատերազմի համար կը վերցնէ անոր զօրքին կէսը՝ 4000 ձիաւոր եւ քսան հազար հետեւակ։ Զօրքի միւս կէսը կը թողու երկրին մէջ, որովհետեւ Արմէնները շարունակ պատերազմ կը մղէին հարեւան Խաղդերու դէմ, ըստ Քսենոփոնի (Յ. Մանանդեան, Քննական տեսութիւն հայ ժողովրդի պատմութեան, հատոր Ա., Երեւան, 1944, էջ 39)։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵԹՐՕ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Ուրբաթ առտու, վերջապէս, Փարիզ կը վերստանար իր սովորական դիմագիծը եւ ժողովուրդը, յանկարծակի ցուրտին հետ, հաճոյքով կը վերագտնէր իր «տաք» փապուղին։

Տասը օր տեւած էր այս գործադուլը, որ ոչ մէկ վայրկեան վայելեց հանրային կարծիքին համակրութիւնը, աւելին՝ ձախողութիւն մըն էր նաեւ սենտիքաներուն համար։ Արդարեւ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը եւ Ինքնավարներու սենտիքան կրցան անդրադառնալ թէ բացարձակապէս տէրը չեն շարքերուն։

Հինգշաբթի իրիկուն արդէն երթեւեկին 60 առ հարիւրը ապահովուած էր։

Ցիշենք որ Հինգշաբթի առտու վերոյիշեալ ընկերակցութիւնները կոչ մը կ'ընէին որպէսզի բանթողները դադրեցնեն իրենց շարժումը եւ կէսօրէ ետք ալ պանալան գիծերու վրայ արդէն իսկ մեթրօն կը սկսէր բանիլ։ Այս գործադուլը ցոյց տուաւ բացայայտ կերպով թէ Ֆրանսայի մէջ սենտիքաներու դրութիւնը տագնապի մէջ է եւ Բանուորական Ուժը (էֆ. Օ., ընկերվարական) որ չէր մասնակցած գործադուլի շարժումին շատ աւելի հանգամանօրէն կրնայ խօսիլ անկէ ետք։

ՊԵՐՍԵՊՈԼԻՍ 2500

ՇՔԵՂՈՒԹԻՒՆ՝ ԱՍԴԻՆ
ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ՝ ԱՆԴԻՆ

ՆՈՐ ՏԱՂԱՆԴ ՄԸ՝ ՃԳՆԱՒՈՐԵԱՆ

Պարսկական կայսրութեան 2500ամեակի հանդիսութեանց բացումը կատարեց Իրանի Շահը Հոկտեմբեր 14ին, Պերսեպոլիսի մէջ։

Պատկերը անշուշտ չի կրնար նաեւ չվըրդովեցնել երբ պահ մը խորհինք թէ այս շքեղութեան եւ շռայլութեանց ոչ շատ հեռու կը տիրէ անդութ թշուառութիւնը պարսկական գիւղերուն։ Ճիշդ է որ եթէ չըլլային այս հանդիսութիւնները, անոնց փոխարժէքը աղքատներուն պիտի չերթային, բայց եւ այնպէս բան մը կայ անհանդստացնող։

Ցատուկ սարքուած արքայական վրան մը Ֆրանսացի արհեստաւորներու կողմէ յարդարուած էր։ 242 ոտք երկարութեամբ սեղանը շինուած էր Լուի ԺԴ.ի ժամանակաշրջանի ոճով։ Վրանին մէջ տեղ գտած էին կայսր մը, 8 Թագաւորներ, երեք իշխան, 12 նախագահ, 10 շէյխ, երկու սուլթան, երեք վարչապետ, մէկ կարդինալ եւ երկու փոխ-նախագահ։

Շահը իր բարի գալուստի խօսքին մէջ այս համախմբումը մեծ դէմքերու, Պերսեպոլիսի մէջ, ուր հիմնուած էր Պարսից կայսրութիւնը, նկատեց բարեդէպ երեւոյթ, որովհետեւ «այս երեկոյ պատմութիւնը կը միաձուլուի այսօրուան իրականութիւններուն հետ». ժամանակն է, նկատել տուաւ Շահը, որ խաւարի, հիւանդութեան, տգիտութեան, անօթութեան, խտրականութեան եւ անարդարութեան պատմութեան էջը դարձուի։

Հիւրերու կողմէ խօսք առաւ Հայլէ Սէլասիէ կայսրը, որ հանդիսութիւնը նկատեց գեղեցիկ օրինակ։ Արդարեւ ասիկա ցոյց կուտայ պատմութեան օգտագործումը լաւ նպատակներու եւ ոչ թէ արդարացնելու յարձակում մը։

Ճաշը սպասարկուեցաւ Ֆրանսացի եւ զուիցերացի ծառաներու կողմէ։

Ներկաները ապա կը դիտեն «ձայն եւ լոյս»ի ներկայացում մը՝ պատրաստուած Ֆրանսացի մասնագէտներու կողմէ։ Երաժշտութիւնը յօրինած էր երիտասարդ Հայ մը, 32 տարեկան, Ճգնաւորեան, որ Հար. Ամերիկա կը բնակի։ Ներկայացման բնագիրը կը պատկանէր Ֆրանսացի ծանօթ պատմաբան Անտրէ Քասթըլոյի։

Ֆրանսայի Նախարարապետը իր կնոջ հետ ընդունուած է մեծ շուքով։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՐԿԻՊԱ յայտարարեց թէ 1974ին այլեւս պիտի չներկայանայ ընտրութեան եւ այժմէն ներկայացուց իր յաջորդը՝ Հէրի Նուիրա, ներկայ վարչապետ։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ բանտերը սկսած են պարպուիլ տրուած ըլլալով որ վերջին ամիսներուն կանխահասօրէն ազատ կ'արձակուին այն մտաւորականները, որոնք 1968 Մարտի խռովութիւններէն ի վեր արգելափակուած էին։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ միջադէպ մը պատահած է 14 «ահաբեկիչներու» դատավարութեան։ Հինգ փաստաբաններ սրահը ձգած գացած են բողոքելու համար դատական ատեանի բռնած դիրքին Աթաթիւրքի նկատմամբ։ Ամբաստանեալներէն մէկը, պաշտպանելու համար իր ընկերներէն մին որ ամբաստանուած էր թէ կ'ուզէ համայնավար վարչակարգ հաստատել Թուրքիոյ մէջ, Աթաթիւրքի մէկ ճառը յիշած էր։ Դատախազը անմիջապէս միջամտած էր պնդելու համար թէ այդ ճառը խօսողը Աթաթիւրքը չէր՝ այլ Լենին։

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի անդամ Օ. Սվեսթքա յայտարարեց վեց հարիւր չեխ լրագրողներու առջեւ, թէ լրագրողը անկախ աշխատող մը չէ երբեք, որովհետեւ ան պէտք է հետեւի «կեդրոնացեալ ժողովրդավարութեան» սկզբունքներուն, հիմնակէտը «մեր կուսակցական կեանքին»։ «Մամուլը, ձայն-պատկերասփիւռը վերստին դարձած են կուսակցութեան պայքարի զէնքերը», յայտարարեց ան։ Խորհրդային միջամտութենէն ետք մաքրագործուած էին լրագրողներու շարքերը։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Ծերակոյտը որոշեց ջնջել Փաքիստանի տրուած նպաստը։ Զինուորական, տնտեսական եւ այլ բնոյթի օժանդակութիւնները կը վերահաստատուին, երբ Քարաչի թոյլ տայ Պենկալի գաղթականներուն վերադառնալ իրենց տուները եւ երբ խաղաղութիւնը վերահաստատուի Արեւելեան Փաքիստանի մէջ։

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ 8 արուեստական արբանեակներ արձակեց մէկ հրթիռով։ Ինչպէս միշտ ոչ մէկ մանրամասնութիւն տրուեցաւ։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը՝ Ռոճըրս հաւանական նկատեց Ֆանթոմ օդանաւերու յանձնումը Իսրայէլի, նկատի առնելով որ Մոսկուա զինուորական յաւելեալ օժանդակութիւն խոստացած է Եգիպտոսի։

ԹՂԹԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ նախարարը յայտարարեց թէ հեռաձայնի սակերու յաւելում պիտի չըլլայ 1972ին։

ԻՏԱԼԻՈՅ Խորհրդարանը նիստ պիտի գումարէ Դեկտ. 9ին Հանրապետութեան նախագահ՝ Սառակաթի յաջորդը ընտրելու համար։

ԺՈՐԺ ՊԻՏՕ քննելով Անկախ Հանրապետականներու Թուլուզի համագումարը Վի տիւ Մոնտի մէջ կը գրէ թէ կեդրոնը համախմբման կէտը պէտք է ըլլայ։

ՆՈՊԵԼԻ բժշկական մրցանակը տրուեցաւ Իրլ Սըթըրլանտի։ Ամերիկացի 37րդ գիտնականն է որ այս մրցանակին կ'արժանանայ։

ԹԻԹՕ Ամերիկայէն ետք, Անգլիա պիտի այցելէ Նոյեմբերին, ընդառաջ երթալով իրեն եղած հրաւէրին։

ՓԱՐԻԶԻ վիէթնամեան ժողովը 132րդ նիստը գումարեց առջի օր բայց սեղքայլը կը շարունակուի։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ Իրլանտայի մէջ նոր բախումներ պատահած են բրիտանացի զինուորներու եւ իրլանտական գաղտնի բանակի անդամներուն միջեւ։ Տըպլինի մէջ նախագահ Վալերա իր 89րդ տարեդարձը տօնած է եւ ամէն կողմէ նուէրներ ստացած։

ԻՐԱՆԻ 2500ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԻՒՐՈՍ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Քսենոփոնի պատմութիւնը, սակայն, Խորենացիին պատմածէն բոլորովին տարբեր է: Ահա՛ անոր պատմութեան ամփոփումը:

Մեդացւոց աշխարհակալութեան ժամանակ, Հայոց Թագաւորը (որուն անունը հոս անծանօթ կը մնայ) անոնց հարկատու կը դառնայ, բայց երբ Մեդացիները Կիւրոսէն կը յաղթուին՝ Հայոց Թագաւորը յարմար առիթը կը գտնէ իր երկիրը անկախ եւ ապահարկ համարելու: Կիւրոս, սակայն, իբրեւ Մեդացւոց իրաւունքներուն ժառանգորդ, կը պահանջէ որ Հայերը (կամ՝ ինչպէս Քսենոփոն կը կոչէ զանոնք, Արմէնները) հատուցանեն իրենց յետնեալ հարկերը: Անհամաձայնութիւնը կը յանգի զինեալ կռիւի, որուն մէջ Հայոց Թագաւորը իր ամբողջ ընտանիքով գերի կ'իյնայ: Միայն գահաժառանգ իշխանն է Տիգրան, որ, որսի գացած ըլլալով, գերութենէ ազատ կը մնայ:

Քսենոփոն այս առթիւ կը պատմէ երկար խօսակցութիւն մը՝ Կիւրոսի եւ Հայոց Թագաւորին միջեւ, որ աւելի կը նմանի արիստոտէլեան տրամախօսութեան մը, քան թէ արեւելեան յաղթական թագաւորի մը գերեալ անձի մը հետ խօսելու կերպին: Ցամենայն դէպս, Հայոց Թագաւորը կ'ընդունի իր յանցանքը եւ կը յայտնէ թէ պատրաստ է այն պատիժին՝ զոր Կիւրոս յարմար պիտի նկատէ, — ներառեալ՝ մահուան դատապարտութիւն:

Խօսակցութեան ա՛յս կէտին, արքայորդին Տիգրան, որ վերադարձեր էր որսէն, կը միջամտէ. ան կը յաջողի համոզել Կիւրոսը, թէ աւելի լաւ է ներողամտութեամբ բարեկամներ վաստըկիլ քան թէ վրիժառութեամբ թշնամիներ: Հետաքրքրական է Կիւրոսի եւ Տիգրանի խօսակցութիւնը, զոր հոս մէջբերել շա՛տ երկար պիտի ըլլար, եւ որուն մէջ, սակայն, Քսենոփոն ի յայտ կը բերէ Տիգրանի իմաստութիւնը եւ համոզելու կարողութիւնը, եւ Կիւրոսի խոհական վարչագիտութիւնը:

Ի վերջոյ, կը համաձայնին որ Հայոց Թագաւորը իր ազատութիւնը գնէ իր կարողութեան համեմատ վճարումով մը: Ան, Կիւրոսի հարցումին պատասխանելով, կը յայտնէ թէ իր զինուորական ուժը կը բաղկանայ 40 հազար հետեւակ եւ 8 հազար ձիաւոր զինուորէ, եւ թէ իր հարստութիւնը եթէ հնչուն դրամի վերածուէր՝ 3000 տաղանդի պիտի հասնէր: Տաղանդը դրամական միաւոր չէ՝ այլ կշիռ, թերեւս 40 քիլօ (տաղանդին բուն արժէքը չէ ճշդուած, տեղէ տեղ եւ ժամանակէ ժամանակ ան տարբերած է): Քսենոփոն չի յայտներ թէ 3000 տաղանդը ոսկի՞ էր թէ արծաթ. այդ ծանրութեամբ ոսկի՝ այսօրուան համար իսկ հսկայ գումար մը պիտի ըլլար: Այսուհանդերձ, Քսենոփոնի տուած թիւերը եթէ վաւերական ճշմարտութիւն իսկ չեն՝ հաւանականութեան սահմաններէն դուրս չեն գար:

Կիւրոս Հայոց Թագաւորին գանձէն մաս մը միայն կ'առնէ, նոյնպէս անոր զինուորական ուժին մէկ մասը իրեն օժանդակ կ'ընդունի, ըսելով որ Հայոց Թագաւորը իր երկիրը կառավարելու եւ թշնամիներէն պաշտպանելու համար մնացածին պէտք ունի: Յետոյ, դառնալով Տիգրանին, կը հարցնէ թէ ի՞նչ կուտայ գերութենէ փրկելու համար իր կինը, որուն հետ նոր ամուսնացեր էր: Տիգրան կը պատասխանէ՝ թէ կեա՛նքը տալու պատրաստ է: Բայց Կիւրոս անոր կ'ըսէ, թէ ոչ Տիգրան եւ ոչ ալ կինը գերի կրնան նկատուիլ, քանի որ Տիգրան իր հօր ապստամբութեան մասնակցած չէր:

Եւ այսպէս, Հայոց արքունիքի ամբողջ անդամները ուրախ – զուարթ կը վերադառնան Հայաստան: Ճամբան՝ Տիգրան իր կնոջ կը հարցնէ, թէ Կիւրոսի ո՞ր յատկութիւնը աւելի հաճելի գտած էր. ֆիզիքակա՞ն գեղեցկութիւնը, հոգեկան ազնուութի՞ւնը թէ մտային կարողութիւնը:

— Ես, կը պատասխանէ Տիգրանի հարսը, Կիւրոսի չէի նայեր:

— Հապա որո՞ւ կը նայէիր, կ'ըսէ Տիգրան:

— Անոր՝ որ զիս գերութենէ ազատելու համար իր կեանքը տալու պատրաստ էր, կ'ըսէ հարսը:

Հայ կնոջ ազնիւ նկարագիրը այս վեց բառերով ի յայտ կուգայ:

Քսենոփոն Կիւրոսի կը վերագրէ նաեւ Հայոց նախապատմութեան համար շատ հետաքրքրական գործ մը: Կ'երեւի, թէ Ուրարտական Պետութեան քայքայման ժամանակ Ուրարտացիներու մէկ մեծ մասը դէպի հիւսիս գաղթեր էր. այսուհանդերձ, կարեւոր մաս մըն ալ երկրի մէջ մնացեր էր: Մնացողները, տեղի տալով նորեկ Արմէններու ճնշումին, քաշուեր էին բարձունքներու վրայ, եւ, ինչպէս պիտի ակնկալուէր այս տեսակ պարագայի մը բնիկ Խալդիներու եւ եկուոր Արմէններու միջեւ կռիւը անպակաս էր:

Կիւրոս երկու ժողովուրդները կը հաշտեցնէ, անոնց փոխադարձ իրաւունքները կը ճշդէ, խնամութեան պայմաններ կը դնէ եւ երկրին խաղաղութիւնը ապահովելու համար պահակազօրք կը սահմանէ: Այս բոլորը՝ հայկական աղբիւրներու բոլորովին անծանօթ կը մնան:

Հին հայկական աւանդութիւններ, որոնց արձագանգ կ'ըլլայ Խորենացի, Տիգրանին կը վերագրեն գործեր՝ որոնք Կիւրոսի կը պատկանին: Ասոնց կարգին է Լիւդիոյ Կրեսոս Թագաւորի պարտութիւնը եւ գերութիւնը:

Հայոց վրայ իրանական ազդեցութիւնը սկիզբ կ'առնէ Կիւրոսի ժամանակէն: Այդ ազդեցութիւնը մեծ եղած է լեզուին, բարքերուն, կրօնական հաւատալիքներուն եւ ընկերային – ընտանեկան կենցաղին վրայ:

ԱՐՇԱԿ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Հայ Մշակոյթի Տունը գրական երեկոյ մը կազմակերպեց թարգմանական երկու հատորներու հրատարակման առթիւ, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 9ին, Տան «Շ. Միսաքեան» սրահին մէջ:

Նոր հրատարակուած գիրքերն են՝ Եղ. Չարենցի եւ Դ. Վարուժանի բանաստեղծութիւններու հատընտիր թարգմանութիւնները ֆրանսերէնի՝ Լիւք Անտրէ Մարսէլի եւ Կ. Փօլատեանի միացեալ աշխատանքով:

Գրասէր հասարակութեան առջեւ երեկոյթին նախագահը՝ Յովիկ Եղիազարեան շեշտեց, թէ հայ բանաստեղծութիւնը զմայլելի հիւսք մը կազմած է Գողթան երգերէն մինչեւ Նարեկացի, մինչեւ Վարուժան եւ Չարենց, ապա՝ ցայսօր լոյս ելած այլ գործերու միաձոյլով: Հայ բանաստեղծութիւնը իր ինքնատիպ գեղեցկութեամբ եւ ինքնատիպ նկարագրով փայլուն երեսը կը կազմէ մեր գրական անդաստանին եւ, հետեւաբար, անհրաժեշտ է զայն ներկայացնել օտարին՝ իր լման փայլով:

Նախագահը գրական մրցանակներու անհրաժեշտութեան մասին արտայայտուելէ ետք, յատկապէս անդրադարձաւ Հ. Սէրէնկիւլեան եւ Գ. Մելիտինեցի գրական մրցանակներուն, որոնց յատկացումներով լոյս տեսած են վերոյիշեալ երկու թարգմանական գիրքերը:

Հ. Սէրէնկիւլեան գրական մրցանակը մէկ կողմէ կը ձգտի կորուստէ փրկել արժէքաւոր ձեռագիր աշխատութիւններ՝ զանոնք հրատարակութեան տալով եւ, միւս կողմէ, կ'առաջադրէ քաջալերել երիտասարդ սկսնակ գրիչներ՝ հնարաւորութիւն տալով անոնց մուտք գործելու մեր գրական անդաստանը: Վերջապէս թարգմանութիւններու ճամբով աւելի լայն հասարակութեան ճանչցնել մեր գրական գոհարները:

Ներկայացնելէ ետք Հ. Սէրէնկիւլեանի եւ Գ. Մելիտինեցիի հանրային օգտաշատ գործունէութիւնները, Մէթր Յ. Եղիազարեան սեղմ գիծերու մէջ բնութագրեց Վարուժանի եւ Չարենցի արուեստը: Երկուքն ալ դարձան յառաջապահ դէմքեր իրենց սերունդի բանաստեղծներուն մէջ, շօշափեցին նոր նիւթեր, սիրեցին իրենց հայրենի հողը եւ այլն: Ու երգեցին անպիսի շունչով եւ բիւրեղ ոճով, որ իրենց գրականութիւնը դարձաւ շքեղ եւ փայլատակող:

Երկուքն ալ նոյն դառն ճակատագիրը ունեցան:

Մէթր Յ. Եղիազարեան ապա ներկայացուց օրուան երկու բանախօսները, որոնց կատարած թարգմանական գործը նկատեց գովելի, օրինակելի եւ խիստ գնահատելի:

Կ. Փօլատեան ուզեց ներկաները տեղեակ պահել աշխատանքին ձեւին եւ մանրամասնութիւններուն: Արդարեւ, շատերու համար հաւանաբար տարօրինակ թուի այն իրողութիւնը, թէ Լիւք Անտրէ Մարսէլ առանց ծանօթ ըլլալու հայերէնի, յաջողած է թափանցել մեր բանաստեղծական արուեստին հոգիին մէջ՝ ֆրանսացի ընթերցողին առջեւ փռելով մեր գոհարները այնքան յաջող ձեւով:

Բարդ եւ դժուար է թարգմանական աշխատանքը: Ան ստեղծագործութիւն է, նոյնիսկ աւելին՝ երբ մանաւանդ խնդիրը բանաստեղծութեան շուրջ է, որովհետեւ ինչպէս նկատած են իրաւամբ շատեր, անոր լեզուն աստուածներու լեզուն է: Թարգմանողը ո՛չ միայն պիտի ըմբռնէ իմաստը քերթուածին, այլեւ պիտի նշմարէ եւ զգայ անոր կարգ մը յատկանիշները, որոնք յաճախ նոյնիսկ անիմանալի են իրենց հարազատ լեզուին մէջ, ո՛ւր մնաց թարգմանութեան պարագային: Բանաստեղծութիւնը ունի երաժշտութիւն, ոգի, կշիռ, կշռոյթ եւ այլ յատկանիշեր: Ասոնք եւս պէտք է «թարգմանուին»:

Բազմաթիւ թարգմանութիւններ կատարուած են Հայերու կողմէ — Չօպանեան, Նաւարեան եւ դեռ ուրիշներ, սակայն, դժբախտաբար, ասոնք չեն արձանագրած բացառիկ յաջողութիւն: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ անոնք թարգմանուած են Հայու մը կողմէ, այլ խօսքով մէկու մը միջոցաւ, որ չէր կրնար ծանօթ ըլլալ ֆրանսերէն լեզուի նրբութիւններուն:

Ասիկա իրականութեան մը հաստատումն է պարզապէս:

Բանաստեղծական լեզուն, նկատել տուաւ Կ. Փօլատեան, փոփոխական է: Կէս դար առաջ տարբեր էր ան, այսօր՝ ուրիշ: Հետեւաբար քերթուած մը պէտք է թարգմանուի այսօրուան ընթերցողին ընդունելի ձեւով: Լեզուին հետ կը փոխուի նաեւ բանաստեղծական արուեստին թեքնիքը՝ շրջանէ շրջան: Արտայայտութեան կերպերը ենթակայ են տեւական փոփոխման եւ, հետեւաբար, թարգմանութիւնը պէտք է գեղեցիկ նկատուի այսօրուան ըմբռնումով առաջնորդուողին կողմէ: Ֆրանսացի ընթերցողը պէտք է յափշտակութեամբ, խանդավառութեամբ կարդայ զանոնք:

Լիւք Անտրէ Մարսէլի թարգմանական լեզուն եւ թեքնիքը նոր են: Այսպէս է, որ Նարեկացիէն մինչեւ Վարուժան եւ Չարենց հաւասար ընդունելութիւն կը գտ—

ՄԵՐ ԿԱՐՄԻՐ ԵԶԸ

Դեղնուկի լանջքերուն տակ Զիմառան տեսանք՝ պարտէզներու ի՛նչ հոծ կանանչութիւնով շրջանակուած: Ու՝ Եփրատի հովիտը, ու՝ Արջուկին խանը, ու՝ Քերվան–եռանի ճամբան, որ կը ձգուէր ու կը ձգուէր: Մարդ չկար, բայց վախ ալ չկար, ո՞վ պիտի համարձակէր ծուռ նայելու մեզի, մեր գիւղին լեռներն էին, մենք ու խաշնարած Քուրտերը կային, որոնք ձմեռը իրենց հօտերով Ղարապունախի ու Եփրատի քարայրները կը ձմեռէին, իսկ ամառը Ղարա–սրթի այս արօտները կը բարձրանային:

Գագաթի մը վրայ, որ երկնքին կը դըպչէր կարծես, միակ կին մը կայներ էր այծերու հօտի մը մէջտեղը, որոնք իր շուրջը կ'արածէին: Քրտուհի մըն էր: Մինչեւ իր քովը չելանք, վարէն պոռացի.

— Է՛յ... կաճճէ՛...

Կինը մեզի դարձաւ:

— Մեր պզտիկ Արմտանին եղնոցը տեղը գիտե՞ս: — Մեր պզտիկ Արմտանի՛ն — Մեր պզտիկ Արմտանի՛ն — Մեր պըզտիկ — Մեր պզտիկ Արմտանի՛ն — եղնոցը տեղը — եղնոցը տե՛ղը — եղնոցը տե՛ղը — գիտե՛ս — գիտե՛ս — գիտե՛ս:

Իւրաքանչիւր մասը խօսքիս երեքական անգամ կրկնեցի, ինչպէս կ'ընենք մենք՝ հեռուէն հեռու, լեռնէ լեռ խօսելու երբ ըլլանք: Ձայնս Ղարա–սրթը բռնեց:

— Ի՞նչ կ'ըսես, — պատասխանեց:

— Կ'ըսե՛մ թէ — կ'ըսե՞մ թէ — կ'ըսե՛մ թէ, — պոռացի ու նորէն, որքան ձայն ունէի, իւրաքանչիւր խօսքս երեքական անգամ կրկնեցի:

— Նըզանը՛մ — Նըզանը՛մ — Նըզանը՛մ — պատասխանեց: (Չեմ գիտեր, ըսաւ), ալ ի՞նչ պիտի ընես:

Տեսնալ հասանք, որ նոյնպէս Ղզլպաշի գիւղ մըն էր: Հողէ տուները այնքան ցած էին՝ որ փողոցէն տանիք ելլէր եթէ կ'ուզես: Այծերը արօտ ղրկեր էին, կիները բաց դուռներուն մէջ մածուն կը հարէին խնոցիներով: Բակերը, փողոցները ամենուրեք այծի սալտուր ու մէզ էին, արեւուն տաքութենէն աղը կը հոտէր գիւղը: Մքայէլ քեռիիս տոռթերն էին տոստացինները, շատ կուզային քեռիիս տունը. մայրս որ տեսան՝ Խնոցիները հարելը կեցուցին, Թափեցան վրան: Քիպարային ու Սալմանին կիները մեր թեւերէն քաշեցին՝ որ իրենց երթայինք, բայց մենք մերժեցինք, «մեր եղնիկը տեսնել եկեր ենք» ըսինք: Մեր Մեծ գիւղին եղնոցը գիշերած ձորը մեզ ղրկեցին, անպատճառ Եփրատին ափերը պիտի ըլլան, յարեցին, հովիւներէն կը հասկնաք ձերիններուն տեղը:

Գտանք, ինչպէս բացատրեցին, խորունկ ու ջուրով ձորի մը միւս կողմը դեռահայեաց արօտավայրի մը վրայ ցրուած կ'արածէին: Բաքաշտաշի դիմացը եկած էինք, մեր դէմի ափն էին տուները: Հովիւները Վահանն ու Դանիէլն էին:

— Եռ դարձէք, Ե՛ռ–ե՛ռ–ե՛ռ, — պոռացին մեզի՝ իրենց տեղէն մեր հարցումներուն պատասխանելով, — Իպոն, ձեր հովիւը, ձեր եղնիկը Ղարապունախի միւս ափը անցուց — միւս ա՛փը — միւս ա՛փը — միւս ա՛փը. Ղափլան–ղայասիէն՝ ինըասունինէն դէպ իջէք — դե՛տը–դե՛տը–դե՛տը. Ամրքարին վարվերներէն ճերմակքարտակ ելէք — Ճերմակքարտա՛կ — Ճերմակքարտա՛կ — Ճերմակքարտա՛կ. Խորան աղբիւրին կամ Դեղջուրին երեսները պիտի ըլլան, Խորան աղբիւրի՛ն, Դեղջուրի՛ն, Խորան աղբիւրի՛ն, Դեղջուրի՛ն, հասկցա՞ք — հասկցա՞ք — հասկըցա՞ք:

Խորան աղբիւրէն տեսանք. Դեղջուրի ձորին երկու երեսները կ'արածէին: Հասանք ու մտանք իրենց մէջ: Հովիւը՝ Իպոն, չկար, աղջիկը՝ Նըզանէն կար, որ Թեփթացի երկու աղջիկներու հետ բոլորուեր նստեր քար կը խաղային. տղոցմէն կրտսերը՝ Ասոն կար, որ կախմըլիցնոց տղոցը հետ հովիւներուն լեռ խաղցած տեսակի չալուկ կը խաղային: Նըզանէն մեզ տեսաւ ու վազեց եկաւ:

— Եղնիկը տեսնել եկանք, — ըսինք ու շրջեցանք՝ ամէն եղին քովէն անցնելով ու նայելով: Մեր երեք եղները տեսանք, նոյնպէս կնոջս մարանցինները, կորջայինցինները, քեռոնցինները, որոնք խոտերը փրցնելով ու ուտելով կ'ընթանային: Լեռը ու գիշեր–ցերեկ երեք ամսուան բացօթեան ի՛նչպէս գեղեցկացուցած էր զիրենք: Սեւերը աւելի սեւցեր, ճերմակները աւելի ճերմկցեր, գորշերը աւելի գորշցեր էին: Ամէնուն կոտոշները կը փայլէին: Եղ մը կար մանաւանդ, նայեցանք ու նայեցանք ու հիացանք: Արեւէն կը շողային աչքերը, շուրթերը, ճակատը, թարթիչները, մազերը: Ի՛նչ հոյակապ էր, բարձր սրունքներով: Մազերուն գոյնը մեր կարմիր եղինին կը մօտենար, բայց ատորինը կարմիր ալ չէր, կրակի, բոցի, արեւի գոյն մըն էր: Եւ յետոյ մերինին երկու անգամն էր:

— Որո՞ւ եղն է, — հարցուցինք Նըզանէն:

Շրթները վերցուց:

— Աղջի, մարդու պէս չխօսի՞ս, որո՞ւնն է, — յանդիմանեց մայրս:

— Ինչ գիտնամ, Նանէ հարսիկ, պապաս գիտէ:

Մօրս Նանէ հարսիկ կը կանչէր:

Ասոն ալ չէր գիտեր: Մեծ եղբայրը Տիապը ըլլար՝ գիտէր թէ որունն է, ըսաւ:

ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ

(2 – Շար.)

նէն փրանսացի գրասէրին մօտ։ Ան միեւնոյն ատեն թափանցած է մեր հոգիին ամէնէն գեղեցիկ ընդգաւառներուն՝ բանաստեղծութեան եւ երաժշտութեան էութեան, եւ զանոնք կը «Թարգմանէ» հարազատ եւ անեղծ գիծով։

Ապա ամպիոն կը հրաւիրուի Թարգմանիչը՝ Լիւք Անտրէ Մարսէլ, որ կը խօսի Վարուժանի մասին եւ անոր կեանքի դրուագներուն մէջէն կը գծէ անոր նկարագիրը. կենսագրականը այլեւս պատրուակ մըն է իրեն համար, շեշտելու համար բանաստեղծին կրած ազդեցութիւնները եւ բացատրելու համար անոր խառնուածքը։

Լիւք Անտրէ Մարսէլի համար առաւելապէս Վենետիկն է որ կերտած է Վարուժանի էութիւնը։ Հոն Վարուժան տասնապատկած է արուեստներու հանդէպ իր սէրը, բայց չէ հանդուրժած միաբանութեան հոգեկան կարգապահութեան, որ կը ճնշէ իր վրայ, նոյնիսկ կը ձանձրացնէ։ Բանաստեղծին համար այնքան մարդկայնութեան հարց չէ այլ մտերիմ անհանգստութիւն մը, զոր բնազդաբար կը մերժէ։

Երբ Վարուժան կ'անցնի Կանտի համալսարանը, իրեն հետ կը տանի քերթուածներու իր առաջին հատորը՝ Սարսուռներ եւ այդ գործը արդէն ցոյց կու տայ իր հանճարին առնելիք ուղղութիւնը։ Գենտի մէջ է որ Վարուժան կը կրէ ընկերվարական գաղափարաբանութեանց ազդեցութիւնը։

Լիւք Անտրէ Մարսէլ առաւելապէս ծանրացաւ «Հացին Երգ»ին վրայ, ուր կը զգացուի քերթողին տեսակ մը վերադարձը դէպի աղբիւրները, այսինքն՝ գիւղը։

Ժամանակը թոյլ չտուաւ դժբախտաբար որ Լիւք Անտրէ Մարսէլ կարենայ երկարօրէն ծանրանալ Զարենցի վրայ, զոր Մայակովսկիի հետ կը նկատէ ռուսական յեղափոխութեան մեծագոյն բանաստեղծը։ Ասիկա մաս կը կազմէ հայկական աւանդութիւններուն։ Արդարեւ, տալէ ետք Բիւզանդիոնի անոր քանի մը մեծագոյն կայսրերը, ան չէր կրնար Մոսկուայի չշնորհել մեծ գլուխներ։ Զարենց ապրեցաւ Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը, հաւատաց անոր, գրչով ու արցունքով մասնակցեցաւ անոր։ Բանաստեղծին համար սիրոյ պատմութիւն մը եղաւ նախ եւ ազատ թռիչք տուաւ իր մտքին եւ հոգիին, սակայն ազատութիւնը իրեն համար դարձաւ եղերական, քանի որ ամբաստանուեցաւ իբրեւ հերձուածող ու «մեծ մաքրագործումներ»ու ժամանակ բանտ նետուեցաւ։ Մեռաւ հոն։

Լիւք Անտրէ Մարսէլ ապա քանի մը գիծերով ընութագրեց բանաստեղծին արուեստը եւ անոր իւրայատկութիւնը։

Գրական երեկոյթի ընթացքին կարդացուեցան Վարուժանէ եւ Զարենցէ կտորներ՝ հայերէն եւ ֆրանսերէն։

Գրական վայելք պատճառող երեկոյթ մըն էր։

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

—o—

Աւելի քան ութսուն դէմք ներկայացուցի այս ամփոփ սիւնակին մէջ, մեր մշակոյթի այդ մոռցուած սպասարկուները, շատեր արհամարհուած ու մերժուած, ոմանք եղերաբախտ, իսկ ուրիշներ իրենց արժէքին մէջ չարափոխուած ու ջնջուած։

Ամբողջ կարաւան մը ուզեցի համադրել, սիրով, նուիրումով եւ զոհաբերութեամբ օծուած այդ հոգիներէն, որոնք ոչ մէկ դափնի քաղեցին իրենց ճակտին համար, եւ նախընտրեցին խոնարհ ու արդասաբեր աշխանքի մը լուռ երջանկութիւնը։

Ըլլան դրագէտ ու քերթող, ուսուցիչ թէ հրապարակագիր, անցան ու գացին մեր դարաւոր մշակոյթին անծայր արահետներէն, անորտունջ ընդունելով ճակատագրին հարուածը եւ խաչակնքելով զիրենք վարող գաղափարին գեղեցկութեան առջեւ։

Ջահակիրներ չեղան անոնք, բայց հրապի ձեռին մտան հայ դպրութեան եւ մտաւորական քաղաքակրթութեան սրբավայրէն ներս, հանեցին իրենց հողաթափները եւ ծնրադրեցին այդ մշտավառ խորանին առջեւ։

Անոնց աղօթքը աւելի սրտագրաւ է կարծես, անոնց մեղեդին իր պարզութեան մէջ աւելի հոգեխօս։

Օ՛ այս կարաւանը, որ ահա կը քալէ իր ընդհատուած հաւատքին մէջ հաստատակամ եւ համակերպ, եւ լոյսի կը բերէ այն հոգիները, որոնք աւելի հզօր գործի մը սահմանուած էին թերեւս, բայց մարեցան իրենց ստեղծումներու սեմին վրայ։

Կը խոնարհինք անոնց խոնարհութեան առջեւ, որ մեր սիրտը կը խոցէ բայց կը պրկէ մեր կամքը, կեանքի եւ մշակոյթի մէջ ամուր քալելու, աւելի մեծ եւ աւելի բարձր ապրելու համար։

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երբ ամառը, Լուդովիկոս ԺԴ. կը հանգչէր Վերսայլի պարտէզներուն մէջ, Տիւկէ-Թրուէնի պատմել կու տար իր բոլոր քաջագործութիւնները։ Օր մը, ծովակալը կը նկարագրէր ծովային կռիւ մը զոր շահած էր երկու մարտանաւերով, որոնցմէ մէկուն անունն էր՝ «Փառքը»։

— Պահ մը, կը բացատրէ ծովակալը, հրահանգեցի «Փառք»ին որ ինծի հետեւի եւ...

— Եւ ինչպէս միշտ, ձեզի հաւատարիմ եղաւ, կ'ընդմիջէ Թագաւորը։

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԽԱՆԵՑԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—o—

Հին ընկեր մը, բարեկամ մը եւս աչքերը փակեց օտարութեան մէջ։

Ծնած՝ Տրապիզոնի մէկ արուարձանը, եղբօրը հետ հրաշքով ազատած մեծ Եղեռնէն, որբանոցէ որբանոց, շատերուս նման ինքն ալ օր մը կ'իյնայ Փարիզ։ Երբ «Յառաջ»ը կը հիմնուի՝ կ'ըլլայ անոր սկզբնական գրաշարներէն մին։

Իրեն համար չեն մայրաքաղաքի լպըրծուն պողոտաները, դրամն ու հաճոյքները։ Գաղափարական տղայ՝ կը լծուի հանրային աշխատանքի։

Ամէն տեղ է։ Դաշնակցութիւն, Զ. Ո. Մ., Հայրենակցական Միութիւն։

Ցուշիկ-յուշիկ քալուածքը, խօսելու հանդարտ ձեւը ծանր հով մը կու տային իր համեստ արտաքինին։ Ժողովներու մէջ օր մը չլսեցինք պոռալը, բարկանալը. սակայն, երբ անհրաժեշտ ըլլար, հաստատապէս կրնայինք ըսել, թէ մեր պատուական Համբարը երբեք բացակայ չէ։

Խօսքէ աւելի գործի մարդ էր։ Սեւ աշխատանքի մարդը։

Իբրեւ քարտուղար Զ. Ո. Մ.ի Կեդր. Վարչութեան, իր յստակ, կոկիկ գիրովը բծախնդրութեամբ կը պատասխանէր բոլոր նամակներուն։ Լաւ կը յիշեմ, թէ ինչպիսի՛ համբերութեամբ պատրաստեց մեր մէկ համագումարին ատենագրութիւնները, 50–60 խոշոր էջ խմորատիպով բազմացուց եւ ղրկեց բոլոր մասնաճիւղերուն։ Անշուշտ, մենք ալ կ'օգնէինք իրեն, բայց ծանր բաժինը իր վրայ ինկած էր։ Ցետագային երբ տպարան գնեցինք, դարձեալ ինքն էր, որ հանգիստի բոլոր ժամերը զոհելով՝ շարեց Զ.Ո.Մ.ի պաշտօնաթերթ՝ Երկունքի 2–3 թիւերը եւ երբ հաւաքուելով Անուշաւան Գարիկեանի տունը մինչեւ կէս գիշերները կը գրադէինք թերթ ծալելով, պոտ փակցնելով, հասցէ գրելով, կուզար մեզի օգնելու։

Ընտանեկան առօրեայ հոգերու, հիւանդութիւններու պատճառաւ ատենէ մը ի վեր մեկուսացած կ'ապրէր. սակայն հոգիով ու սիրտով մնացած էր նոյն հայրենասէր տղան եւ յաճախ ներկայ կ'ըլլար մեր հանդէսներուն։

Շատեր մոռցուեցան, բայց քու յիշատակդ վառ կը մնայ, սիրելի Համբարձում։

ՀՐ. Ա.

ՄԵԾԵՐՈՒ ԽՕՍՔԵՐԷՆ

Իմուտը չափազանց լրջութեան արգելք է։

×

Մահը մենախօսութեան մը վերջաւորութիւնն է։

ԹՐԻՍԹԱՆ ՊԵՐՆԱՐ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Քենթըքի նահանգի երեք գլխաւոր նուագախումբերէն մէկուն խմբավար նշանակուեցաւ Լեւոն Գրիգորեան։ Հայրը՝ Ռուբէն ծանօթ երգահան – խմբավար է։ Ընտրութիւնը կատարուած է 150 թեկնածուներու մէջէն, իբրեւ արժանաւորագոյնը։ Ամերիկեան մամուլը, ջերմօրէն ողջունելէ ետք երիտասարդ խմբավարին երեւումը իբրեւ վարդապետ երաժշտական եւ խմբավարական արուեստի, ու տնօրէն եւ վարիչ Օվընզպորոյի Սինֆոնիք Օրքեսթրի, արձագանգ կը հանդիսանայ անոր առաջին փայլուն յաջողութեան՝ Սեպտեմբեր 25ի համանուագային հանդիսութեան ընթացքին, որ տեղի ունեցած է Օվընզպորոյի մէջ, արուեստասէրներու խուռն բազմութեան մը ներկայութեան։

ՍՈՒՐԻՈՅ Թենիսի ախոյենական մրցումներուն մէջ փայլուն յաղթանակներ ապահովեցին Հալէպի Նէտի Սուրբ Ըխատի հայկական միութեան մարզիկ-մարզիկուհիները։ Ախոյեաններն են՝ Աբրահամ Քէչիշեան, Մարի Մուրատեան եւ Արշօ Նահապետեան։

ԱՌԱԾԱՆԻ

Սիրահարներու խոստումները չեն հասնիր աստուածներու ականջներուն։

(Յունական)

×

Բարեկամութիւնը երբեմն սիրով կը պսակուի, բայց սէրը երբեք՝ բարեկամութեամբ։ (Անգլիական)

×

Ով արագիլներ կը հրաւիրէ, պէտք է հրամցնելիք գորտ ունենայ։

(Գերմանական)

×

Աւելի լաւ է իր ցեղին առաջինը ըլլալ, քան վերջինը։ (Յունական)

×

Մի՛ ուտեր ցորենդ, երբ խոտ է տակաւին։ (Լատինական)

×

Ջիս չքաղած՝ ձիթապտուղ մի՛ կոչեր։

(Սպանական)

×

Ամէնէն խորունկ գետերը, ամէնէն լուռ են եւս։ (Լատինական)

×

Սեւ կովուն կաթն ալ ճերմակ է։

(Դանիական)

×

Ծափահարելու համար, նախ միւսները պէտք է ծափահարէիք։ (Յունական)

×

Ծափահարութիւններով տաղանդ չի ստեղծուիր։ (Լատինական)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (71)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Քեզ հոս ձգելու համար հարկաւ պատճառ մը պէտք է ունենայ։

— Թերեւս։

— Եւ դուն այդ պատճառը չե՞ս գիտեր։

— Ո՛չ։

— Զարմանալի է։ Դուն ո՞ր տեղէն ես։

— Այսրընէն եմ։

— Առաջի՞ն անգամ է որ Պոլիս կուգաս։

— Այո, առաջին։

— Ազգականներ ունի՞ս։

— Այո, եղբայր մը ունիմ որ գաղտնի ոստիկանութեան մէջ պաշտօնեայ է։

— Լռէ՛, գոչեց Ջաւի բուռն շեշտով մը։ Անգամ մըն ալ այդ բառը բերանդ չառնես, գաղտնի ոստիկանութիւն գոյութիւն չունի, Նորին Վեհափառութիւնը գաղտնի ոստիկաններու պէտք չունի, որովհետեւ իր ամբողջ հպատակները իրեն հաւատարիմ են։

— Ի հարկէ, էֆէնտիմ, ըսաւ Տիգրան, խրատունք ունիս, կ'երեւի թէ սխալած եմ, անգամ մըն ալ այդ բառը բերանս չեմ առներ։

— Ապրիս, ապրիս, աղջիկս, վրայ բերաւ Եըլտըզի սենեկապանուհին գոհունակութիւն մը զգալով. որովհետեւ իրեն ալ իբր տրուեցաւ սովորական դասը նորեկ սենեկապանուհիի մը աւանդելու։

Ապա Տիգրանի այտերը շոյելով աւելցուց.

— Անունդ ի՞նչ է։

— Զէյնէփ։

— Շատ աղէկ, Ես Ջաւի հանըմն եմ. հիմա քեզ վայրկեան մը մինակ պիտի թողում, բայց հոգ մի ըներ, հիմա հոս ծխելու համար միւս Սուլթանուհիներուն սենեկապանուհիները պիտի գան եւ անոնց հետ ժամանակ կ'անցընես. սիկառ մը կ'ուզե՞ս։

— Ոչ, շնորհակալ եմ, չեմ ծխեր։

— Ապրիս, շատ աղէկ կ'ընես։

Եւ Ջաւի անգամ մըն ալ շոյեց, ապա ետ դառնալով արագ քայլերով սրահէն հեռացաւ։

Տիգրան այդ երկար ու նեղ սրահին մէջ առանձին մնաց։

Երիտասարդը լաւ գիտէր թէ Եըլտըզի մէջ ամէնչան սենեկապանուհիի մը ամենափոքր շարժումները անգամ կը լրտեսուէին, ուստի ջանաց կարելի եղածին չափ հետաքրքրութիւնը սահմանափակել եւ աջ ու ձախ շարժումներ չընել։

Տեսողութեանը հորիզոնին առջեւ պարզուածը բաւական նկատեց։ Արդէն այնպիսի վիճակի մը մէջ կը գտնուէր, որ լրտեսելու ամենապզտիկ տրամադրութիւն անգամ չունէր։

Առաքելութեանը առած այդ յեղակարծ ընթացքը զինքը խորապէս խռովեցուցած էր։ Ինքը հրահանգ ունէր գաղտնի ոստիկանութեան տնօրէնը սպաննելու, եւ ահա յանկարծ Սուլթանին հետ միեւնոյն յարկին տակ կը գտնուէր եւ ո՞վ գիտէ որքան մօտիկը։

Սակայն իրեն անծանօթ այդ ընդարձակ պալատին մէջ ի՞նչ կարող էր ընել։

Տիգրան ոստիկանութեան տնօրէն Մուխթար փաշան սպաննելու գործադրութիւնը ստանձնելով՝ կեանքին հրաժեշտ տուած էր։

Հետեւաբար Այիշէի հետ կառքով Եըլտըզ եկած միջոցին համարձակութիւնը կորսնցուցած չէր։

Վճռած էր մեռնիլ։

Սակայն մահը բացարձակ բան մը չէ։

Կը պատահի որ մարդ վճռած ըլլայ այսինչ տեղը հերոսաբար մեռնիլ, եւ սակայն կը վախնայ երբ ուրիշ տեղ մը մեռնելու ստիպուի։

Մահը այնքան ահաւոր բան մը չէ, երբ անխուսափելի լոյսով մը կը սպառնայ, որքան երբ խորհրդաւորութեան քօղով կը սպառնայ։

Ատոր համար Տիգրան այդ վայրկեանին կը խորհէր թէ շատ աւելի հեշտ պիտի ըլլար փաշա մը սպաննելով մեռնիլ քան Սուլթան մը։

Այսուհանդերձ եթէ ուզէր իսկ երկրորդը սպաննել, ինչպէս պիտի կարողանար հասարակ սենեկապանուհիի մը տարազին տակ մինչեւ Սուլթանին քովը հասնիլ։

Տիգրան այդ հարցումին հասնելով կանգ առաւ, չկարողանալով մտքովը ելք մը գտնել։

— Այլեւս այս պալատին մէջէն ազատում չունիմ, խորհեցաւ։

Սակայն յանկարծ աչքերը փայլեցան։

Խարտեաշ Սուլթանուհին որ քանի մը վայրկեան առաջ տիվանին վրայ անփութօրէն երկնցած տեսած էր, աչքերուն առջեւ ներկայացաւ։

Գրեթէ ճիշդ այն րոպէն էր, որ Հայրիէ իր գլխուն գոլորշիներուն մէջէն զինքը իր առջեւը կը տեսնէր։

Այդ կինը ինչպէս բոլոր աշխարհի համար Տիգրանի համար եւս հեշտանքի սորուկ մըն էր, զոր թաւիշէ գորգերով ծածկուած չորս պատերու ներքեւ արգելափակուած էր։

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ագնիւ Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Մուրատեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգըստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝

ՏՐԴԱՏ–ՋԱՏԻԿ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

մահուան (պատահած Ռումանիա) 10րդ տարեդարձին առթիւ, այս Կիրակի (Հոկտեմբեր 17) առաւօտ յետ պատարագի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՏՈՔԹ. Ա. ԱԲԳԱՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ողբացեալին աներձագը՝ Հայկ Սարաճեան 300 ֆր. կը նուիրէ Պանեօ–Բաշանի Հայկ. դպրոցին եւ 50 ֆր. «Յառաջ»ին։ (Բ. հրատարակութիւն ճշգումի համար)։

×

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պանեօ–Բաշանի հայ գաղութին կողմէ երեք հարիւր ֆրանքի գումար մը, ի նպաստ եկեղեցւոյ կրթական ձեռնարկներուն, Տոքթ. Արթօ Աբգարեանի մահուան տխուր առթիւ՝ փասն ծաղկեպսակի։

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դեկտեմբեր 12ին
ՏՕՆԱԾԱՌ
Մարտ 12ին
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻԱՆ ՕՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վալանսի Քրիստափոր կոմիտէի կողմէ, նախագահութեամբ՝
ընկ. ՅԱԿՈԲ ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆԻ
Օրուան բանախօս՝
Ընկ. ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։
23 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Վալանսի պետական թատրոնին մէջ։

A VENDRE

35 Kms DE PARIS

Փարիզէն 35 քիլոմեթր հեռու, ծախու է նոր փավիյոն մը, բոլոր յարմարութիւններով, հինգ ննջասենեակ, երկու բաղնիք, հիւրանոց, ճաշասրահ, ռիւսթիք շըմինէ, խոհանոց, կեդրոնական ջեռուցում մազութով, երկու կառքի կառատուն, պարտէզ, բեռաս։

Հեռաձայնել՝ 770–29–34

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գասպարեան եւ Զաքարեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք մասնակից եղան իրենց սուգին, իրենց մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։ Մասնաւոր շնորհակալութիւններ Կապոյտ Խաչին, Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէին, Հայ Դատի Յանձնախումբին եւ Նոր Սերունդին։

Հ. Յ. Դ.

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արցութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։

ԱՐՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼԻ Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆ
Հոկտեմբեր 30, Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին

ՎԱԼԱՆՍ
Հոկտեմբեր 31, Կիրակի օր ժամը 15ին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

Samedi 30 Octobre à 21 h., Salle Rameau à LYON

Dimanche 31 Octobre à 15 h., Salle des Fêtes de VALENCE

GALAS EXCEPTIONNELS
DE
DANSES ARMENIENNES

Avec plus de 70 exécutan ts des troupes de Paris

NAIRI
et
NAVASART

Chants folkloriques EVA RESDIKIAN

Billets d'entrées en vente chez Sevan-Voyages, 50 Cours de la Liberté, LYON (3e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ 23 Հոկտ Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, եկեղեցւոյ կից սրահը։ Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պատգամաւորի ընտրութիւն։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի անդամական ընդհ. ժողովը 23 Հոկտեմբերին, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 16ին, ընկերուհի Ֆ. Գումրուեանի բնակարանը։ Այս առթիւ վարչութիւնը կոչ կ'ընէ բոլոր անդամներուն, որ իրենց ներկայութեամբ յարգեն հրաւէրը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 81րդ տարեդարձը կը տօնուի, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23 ժամը 21էն մինչեւ լոյս
Salle des Fêtes de la Mairie du — 6ème Place St. Sulpice
Կը նախագահէ ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ
Կը խօսի ԸՆԿ. ԳՐԻՇԱ ՏԷՐ–ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ
Ուղերձ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի՝

ԼԻՆ ՏՈՒՐԵԱՆ
(Փարիզի Օփերայէն)
Երգ՝ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ
Խօսնակ՝ ընկ. Գրիգոր Ամիրայեան
Պաշտօնական բաժնէն ետք՝ ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ
Մուտք 10 ֆր.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 30, ժամը 21ին
Մշակոյթի Տան մէջ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուրկ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Հանգուցեալ Բենիամին Պաղտասարեանի մահուան տխուր առիթով Պր. Մարտիրոս Խաչատուրեան 10։ Հանգց. Զաքարեանի Թագման տխուր առիթով Պր. Զաքարեան 40, Հանգց. Լեւոն Քէնտիրեանի մահուան տխուր առիթով Պր. Սարեան 10, Թէճիրեան ընտանիք 50, Պր. Ժամկոչեան 20, Պր. Ղազարոս Կիւլեան 20, Տէր եւ Տիկին Փափուճեան 10, Օր. Տօնիկեան 20, Պր. Էլմասեան 20, Տիկին Քէնտիրեան 10, Պր. Յ. Քաջեան 20, Պր. Ա. Քաջեան 20։ Հանգուցեալ Սարգիս Ծառուկեանի մահուան տխուր առիթով Պր. Կարապետ Ճիհանեան 10, Հանգց. Յակոբ Մարկոսեանի հոգեհանգստին առթիւ այրի Տիկին Մարկոսեան 50, այրի Տիկին Աննա Տէր–Մարտիրոսեան 10, Տիկ. Սուքիասեան 20, Օր. Ճէլալեան 50, հանգց. Մովսէս Յակոբեանի հոգեհանգստին առթիւ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Յակոբեան 30, Տէր Տիկին Աշոտ Յակոբեան 30, հանգց. Լեւոն Քէնտիրեանի հոգեհանգստին առթիւ Տէր եւ Տիկին Վարդան Քէօսէեան 100, Պր. Հ. Քաջեան 10, այրի Տիկին Գասպարեան 20, Տէր եւ Տիկին Թէճիրեան 50 ֆրանք։

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՐԻՆ

1550 ՖՐԱՆՔԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Բնակութիւն եւ նախաճաշ Երեւանի այն պանդոկին մէջ, որ կը համապատասխանէ ընտրուած կարգին։ Կամ թուրիսթ կարգ, կամ Ա. կարգ, ԱՆԻ կամ ԱՐՄԵՆԻԱ պանդոկը, մէջն ըլլալով տեսարժան վայրերու այցելութիւնները եւ Մոսկուա բնակութիւնը երթալու ատեն։

10, 15 եւ 20 օրուան ճամբորդութիւններ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՄԵԿՆՈՒՄՆԵՐ.—

6 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1971
22 Դեկտեմբեր, 1971
15 Յունուար 1972
25 Մարտ 1972

Մանրամասն գրքոյկը կրնաք ստանալ մեզմէ։

Արձանագրութիւն
Renseignements et inscriptions :

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

SONIA COUMRYANTZ
TRIM VOYAGE
1, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 742-22-12
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er — Téléphone : 62-03-44 et 64.09-4?
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին քարեսիրական հաւաքոյթը

Sous le Haut Patronage de

Monsieur Jacques BAUMEL
Secrétaire d'Etat auprès du Premier Ministre

եւ նախագահութեամբ Պ. Կարապետ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԲԱԺԻՆ

Avec la participation artistique de l'ENSEMBLE FOLKLORIQUE «SOSSI»

Vous danserez avec JEAN CANTEL et son orchestre

SOUPER — BUFFET — TOMBOLA et SURPRISES

ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878–02–99 Աղքատախնամի գրասենեակը

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները ժամը 20էն ետք եթէ չգրաւուին ուրիշներու կը տրուին

Ուսանողներու համար 6 ֆր. — Մուտք 15 ֆրանք

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 17 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 17 OCTOBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12243
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.243

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԵՐՆ ՈՒ ՊԱՐՍԻԿՆԵՐԸ

ԱՔԵՄԵՆԵԱՆՑ ՕՐՈՎ

Բ.

Աշխարհակալ Մեծն Կիւրոս Բ.ի Լիւ-դիոյ, Մարաստանի եւ Բաբելոնի դէմ մղած մեծ պատերազմներուն մասնակցած էին նաեւ Արմէնները, ինչպէս կը պատմէ Քսենոփոն իր Կիւրոպեդիային մէջ՝ Տիգրանի եւ Եմբասի առաջնորդութեամբ: Արմենական Թագաւորութիւնը դարձած էր դաշնակից եւ «վասալ» Կիւրոսի, որուն պարտաւոր էր տալ տուրք եւ զօրք:

Կիւրոսին յաջորդեց իր որդին Կամբիւսը (529-522 Ք. Ա.), որ աւելի ընդարձակեց պարսկական - մեդական Թագաւորութիւնը՝ գրաւելով Եգիպտոսը:

Իրեն յաջորդեց Դարեհ Ա. (522-486), որուն դէմ ապստամբութեան դրօշ պարզեցին 522ին Շահաստանն ու Բաբելոնը, յետոյ 521-520ին Արմենիա, Մեդիա եւ այլ երկիրներ:

Հայաստանի անունը առաջին անգամ յիշուած է աքեմենեան Դարեհ Ա.ի քաջագործութեանց նուիրուած բեւեռագիր արձանագրութեան մը մէջ, որ քանդակուած է 521ին (Ք. Ա.) Քիրմանշահի մօտ Բեհիստունի բարձրադիր մէկ ժայռին վըրայ: Արմենիան ալ կռուած է Դարեհի դէմ՝ օտարի լուծը թօթափելու եւ ազատ ու անկախ ապրելու համար: Թէ՛ Բեհիստունի արձանագրութիւնը եւ թէ Քսենոփոնի վկայութիւնը կը հաստատեն թէ Արմէնները եղած են ռազմիկ եւ քաջ ազգ մը: Պարբերաբար ընդվզած են բռնակալներու դէմ, ազատագրական պայքար մղած են եւ երբեմն ալ օգնած հարեւան ու բարեկամ ազգերու անկախութեան կռիւներուն:

Ցատկանշական է հետեւեալ դրուագը, զոր Քսենոփոն կը պատմէ Կիւրոսի կեանքին նուիրուած իր ծանօթ գրքին մէջ: Կիւրոս կը հարցնէ Արմէններու թագաւորին.— «Ըսէ՛ ինծի, դուն նախապէս պատերազմա՞ծ էիր իմ պապին՝ Աստիուագէսի (Աժդահակ) եւ միւս Մեդացիներու դէմ»: = «Այո՛» կը պատասխանէ հայ թագաւորը: — «Յաղթուած ըլլալով անկէ, համաձայնե՞ր էիր տուրք վճարելու անոր, պատերազմի երթալու միասին, ուր որ հրամայէ եւ ամրոցներ չկառուցանելու»: = «Այդպէս է»: — «Արդ, ինչո՞ւ ո՛չ տուրք, ո՛չ ալ զօրք կուտայիր, յետոյ նաեւ ամրոցներ կը կառուցանէիր»: = «Որովհետեւ ես ազատութեան կը ձգտէի. ինծի կը թուէր, որ լաւ կ'ըլլայ, եթէ ինքս ազատ ըլլամ եւ զաւակներուս ալ ազատութիւն թողում» (Կիւրոպետիա, գիրք Գ. գլ. 1,10):

Բեհեստունի արձանագրութիւնը գրուած է երեք լեզուով, — հին պարսկերէն, ելամերէն եւ բաբելոներէն: «Հայաստան»ը անոր մէջ կը յիշուի «Արմինիա» անունով, իսկ Արմէնները Արմինիյա:

Կիւրոս Բ.էն մինչեւ Դարեհ Ա., այսինքն նախ քան Ք. 558էն մինչեւ 521 աքեմենեան թագաւորներու թողած արձանագրութեանց մէջ յիշատակութիւն չկայ Հայերու մասին:

Դարեհ հետեւեալ հինգ տարբեր տեղերու մէջ գրել տուած է իր արշաւանքներուն եւ յաղթութիւններուն պատմութիւնը.—

1) Բեհիստուն, 2) Պերսեպոլիս, 3) Նաքշը-ի-Ռուստամի գերեզմաննոցի պատերուն վրայ, 4) Ալվանդ եւ 5) Սուէզ Եգիպտոսի: Վերջին երկուքին մէջ յիշատակութիւն չկայ Հայերու մասին:

Ամէնէն կարեւորը Բեհիստունի արձանագրութիւնն է, որուն մէջ Դարեհ Ա. մանրամասնօրէն կը նկարագրէ Հայոց դէմ ըրած հինգ ճակատամարտներու պատմութիւնը: Այն փաստը, որ Պարսից հզօր արքան 521էն 520 երկու տարուան մէջ ստիպուեր է հինգ անգամ բանակ ղրկել Հայաստանը նուաճելու համար, ցոյց կուտայ թէ որքան քաջութեամբ կը կռուէին Հայերը յանուն ազատութեան: Դարեհի արձանագրութեանց բեւեռագիր պատճէններն ու անոնց թարգմանութիւնները հրատարակուած են Կ. Յ. Բասմաջեանի կողմէ՝ «Դարեհի արշաւանքն ի Հայս» խորագրով (Բանասէր, հանդէս հնախօսական..., Պարիս, 1899, հատոր Ա. էջ 6-45):

Երկու հարիւր քսան տարի տեւեց Պարսից տիրապետութիւնը Արմենիայի վրայ, 550էն մինչեւ 330, Մեծն Կիւրոսէն Դարեհ Գ.:

Աքեմենեան Պարսկաստանի ենթակայ երկիրները, ընդ որս նաեւ Հայաստան, մեծ մասամբ աւելի անկախ էին եւ ինքնուրոյն Կիւրոսի եւ Կամբիւսի օրով: Դարեհ Ա.ի գահակալութեան առաջին օրերէն իսկ ապստամբութիւններ ծագած ըլլալով, նոր արքան վերջ տուաւ ապակեդրոնացման դրութեան, ամբողջ պարսկական Պետութիւնը բաժնեց 20 մեծ շրջաններու, որոնց իւրաքանչիւրին վրայ կարգեց սատրապներ (պարսկերէն խշաթրապա, հայերէն՝ աշխարհապահ):

Սատրապներու վերահսկողութեան տակ Հայերը պահեր էին իրենց նախկին որոշ իրաւունքներն ու կապը բնակչութեան հետ:

Աքեմենեան հարստութեան շրջանին Արմէններու եւ Պարսիկներու յարաբերութեանց մասին թանկագին տեղեկութիւններ տուած է Քսենոփոն իր ուրիշ մէկ երկին՝ Անաբասիսի մէջ, որ ծանօթ է Նահանջ Բիւրուց անունով:

Մեծն Աղեքսանդր Ք. Ա. 330ին պարտութեան մատնելով Դարեհ Գ. թագաւորը, վերջ տուաւ Աքեմենեան կայսրութեան:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԱՅԵԱՆ ՏԵՂԻ ՉԻ ՏԱՐ

Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարը խիստ ճառ մը արտասանեց Մերձ. Արեւելքի հարցին կապակցութեամբ:

Զօր. Տայեան կը նախընտրէ աչք առնել նոր պատերազմի մը վտանգը, քան զիջում կատարել եւ ընդունիլ եգիպտական վերջնագիրը:

Առաջին անգամ Տայեան անշուշտ կը պատասխանէր նախագահ Սատաթի, որ, ինչպէս գրած ենք, 1971ը նկատեց կա՛մ համաձայնութեան եւ կամ պատերազմի տարի մը Եգիպտոսի եւ Իսրայէլի համար:

Զօրավարը բացարձակապէս դէմ է միջազգային երաշխաւորութեան, որովհետեւ, ինչպէս նկատել կուտայ ան, չուզեր որ օտար զինուորի մը մահը պատճառ դառնայ որ Իսրայէլի ապահովութիւնը երաշխաւորող Պետութիւնները կարծիք փոխեն: Տայեան բացէ ի բաց կ'ակնարկէ Վիէթնամի:

Ծանօթ է, որ Ռոճըրս իսրայելեան ուժերու հեռացման փոխարէն, երբեւ երաշխաւորութիւն կ'առաջարկէ միջազգային ուժի մը ներկայութիւնը սահմանագիծին վրայ:

Տայեանի կարծիքով կողմերը իրենք իրենց միջեւ պիտի համաձայնին, որպէսզի խաղաղութիւնը մնայուն դառնայ:

× Լոնտոնի «Ծըրւիչ Քրոնիքլ» թերթին համաձայն դաւ մը երեւան ելած է Գահիրէի մէջ: 150 քիլօ պայթուցիկ երեւան հանուած է Գահիրէի պատկերասփիւռի կայանին մէջ: Դաւը կազմակերպուած էր խորհրդայնասէր տարրերու կողմէ: Համաձայն թերթին 82 դաւադիրներ ձերբակալուած են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼՖԱՍԹԻ կաթողիկէ թաղին մէջ երկու ոստիկաններ սպաննուեցան ահաբեկիչներու կողմէ: 1969էն ցայսօր 124 անձ սպաննուած է Հիւս. Իրլանտայի մէջ:

ՊՈԴԳՈՐՆԻ կարեւոր նկատեց Մ. Նահանգներու նախագահին Մոսկուա այցելութիւնը աշխարհի խաղաղութեան համար: Ցայտարարեց, թէ միւս ազգերը պէտք չէ վախնան, որ երկու մեծերը «իրենց կամքը պիտի պարտադրեն միւսներուն վրայ»:

ՀՈՆԿ ՔՈՆԿ լոյս տեսնող թերթի մը համաձայն Լին Փիաօ, Չինաստանի փոխ-նախագահը, ճախողելէ ետք պետական հարուածի մը մէջ, փախուստ տուած է օդանաւով: Օդանաւը վար ինկած է Մոնկոլիոյ մէջ անցեալ ամիս: Թերթին համաձայն, զոհ գացած է արկածին:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ մէջ 200 ուսանող ձերբակալուած է ծանր միջադէպերէ ետք, որոնք տեղի ունեցած են Լա Փլաթա:

ՔԱՆԱՏԱՅԻ մէջ եկամուտի տուրքերը երեք առ հարիւրի զեղչ կը կրեն 1971էն 1977ի վերջ:

ԾՈՒՄԱՆԻՈՅ Ինթելիկենցիայի մէկ թեւը կ'ամբաստանէ Չաուշեսքուն իբրեւ «նոր-ստալինական» մը: Ինք է որ Յուլիս 6էն ի վեր ձեռք առած է կրկին գաղափարական պայքարը եւ առջի օր կը շեշտէր.— «Համաձայն եմ ստեղծագործութեան ազատութեան հետ զոր արուեստագէտները կը պահանջեն, բայց ընկերութիւնն ալ ազատ է ընտրելու ինչ որ կը փափաքի»:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Ճերուսալէմ Փոսթ թերթը ըմբռնել կը տայ, որ Իսրայէլ միակ Պետութիւնն է, որ չէ հրաւիրուած Պերսեպոլիս: Այս առթիւ կը գրէ. «Որոշում մըն է զոր Կիւրոս պիտի չուզեր վաւերացնել», վասնզի կ'աւելցնէ թերթը Կիւրոս Հրեաներուն յանձնած էր Երուսաղէմի վերակառուցումը:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ կառավարութիւնը յուշագիր մը յանձնած է ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարին, ուր երկու Գերմանիաներու անդամակցութեան դատը կը պաշտպանէ: Կ'ըսէ թէ երկու երկիրներու միջեւ միայն միջազգային իրաւունքի յարաբերութիւններ կրնան ըլլալ և ոչ «իբրեւ թէ միջգերմանական կապեր»:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ փոխ - նախագահը՝ Անեու Աթէնք հասած է, ուր չորաթ մը պիտի մնայ: Իր նախնեաց երկիրը կատարած այս ճամբորդութեան նըպատակն է՝ «յոյն ղեկավարներուն հետ ուսումնասիրել Ցունաստանի դերը Ատլանտեան Ուխտէն ներս եւ ի հարկին լուծումի մը յանգիլ Կիպրոսի մէջ»:

ՓԱՐԻԶԻ կարգ մը ուսանողական միութիւններ, գլխաւորաբար ափրիկեան, բողոքած են Անգարայի Ատեանի տուած մահավճիռներուն դէմ եւ կը պահանջեն այդ պատիժներուն ջնջումը:

ՓԱՐԻԶԻ օդին ապականութիւնը 30էն 70 միլիկրամի հասած էր մէկ խորանարդ մեթրի համար, գործադուլի ընթացքին: Վտանգաւոր սատիճանն է՝ 100 միլիկրամ:

ԱՇՈՒՆ

Աշունն որ անցաւ ոսկեզօծ էր բոսոր,
Առաւօտները խնկում էին սերկեւիլ.
Վերջին միրգերը քաղեցին այսօր՝
Թուփերին դեռ կան հատիկները բիլ
Մորմերի որ տրտմութիւն են բուրում:
— Ես կթե՛լ եմ ամէն քաղցրութիւն՝
Եւ ամբարել եմ անբաժան լեղի՛ն.
Եւ արդ, ընդէ՞ր եմ տրտում:

(Ամէն հովի դէմ՝ հոգին առագաստ,
Եթէ կա՛յ հոգի:
Եթէ կա՛ն հովեր՝ հոգիս է պատրաստ:
Եթէ գա՛ն հովեր՝ կը մեկնիմ անդարձ.
— Մնաս բարեաւ ոչ ոքի՛):

Աշունն որ անցաւ ոսկեզօծ էր բոսոր,
Եւ եղեամն արդէն յիշեցնում է ձմեռ,
Բայց միջօրէին ցնդում է անզօր.
Եւ անցա՛ծ՝ աշունը տեւո՛ւմ է դեռ:
— Ահա աշնան մէջ՝ ժամն ամառնային
Եւ ժամը գարնան յամառում են դեռ,
Ներկայ են ամէնքն որ երբեք կայի՛ն՝
Անցեալը յիշո՛ւմ է ներկային.
Եւ ես երազում եմ դեռ:

(Ամէն հովի դէմ՝ հոգին առագաստ,
Եթէ կա՛յ հոգի:
Եթէ կա՛ն հովեր՝ հոգիս է պատրաստ:
Եթէ գա՛ն հովեր՝ կը մեկնիմ անդարձ.
— Մնաս բարեաւ ոչ ոքի՛):

Ոսկեզօծ ու բոսոր տերեւներն անցա՛ն
Երեկոյեան հողմերի հետ ցրտագին.
Եւ ծառերը լերկ կմախքներ դարձած՝
Անհունօրէն մերկ ծա՛ռեր են կրկին:
— Ձիւնի տակ թաղուած որպէս հունտն
ամեն,
Ապագան այստեղ դեռ չունի՛ անուն՝
Կոչւում է ե՛ւ սէր ե՛ւ լոյս վարարուն.
Եւ արդ, ըսպասո՛ւմ եմ դեռ:

(Ամէն հովի դէմ՝ հոգին առագաստ,
Եթէ կա՛յ հոգի:
Եթէ կա՛ն հովեր՝ հոգիս է պատրաստ:
Եթէ գա՛ն հովեր՝ կը մեկնիմ անդարձ.
— Մնաս բարեաւ ոչ ոքի՛):

ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՍՏԱՆԴԵԱՆ

ՃԱՏՐԱԿ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Հինգերորդ խաղը եւս հաւասար արդիւնքով վերջ գտաւ Ուրբաթ օր:

Ամերիկացին առաջին անգամ զօրաւոր կեդրոն մը հաստատեց յաջորդական խաղերով: Միեւնոյն ատեն ազատ շարժելու ճամբաներ ստեղծեց իր զինուորներուն համար: Տ. Պետրոսեան փոխանակ կեդրոնէն յարձակելու, նախընտրեց Ֆիշէրի մէկ թեւը տկարացնել թագուհիին եւ զինուորներու միջոցաւ:

Միեւնոյն ատեն Պետրոսեան քանի մը անգամ խուսափեցաւ փոխանակութիւն կատարելէ, թէեւ յետագային երկու կողմերն ալ փոխանակեցին իրենց թագուհիներն ու բերդերը:

34րդ քայլին Պետրոսեան առաջարկեց իր մրցակցին հաւասար արդիւնքով վերջ տալ խաղին: Ֆիշէր մերժեց: Այսուհանդերձ չորս քայլ եւս արձանագրելէ ետք այս անգամ Ամերիկացին է, որ կ'առաջարկէ Պետրոսեանի վերջացնել խաղը:

Աշխարհի նախկին ախոյեանը կ'ընդունի:

Այս երկու մրցակիցներն ալ հաւասար կէտ արձանագրած են — երկուքուկէս:

Ֆիշէր - Պետրոսեանի խաղը մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է:

ԿՆՈՋ ԱՐՁԱՆԸ

Աղաթանգեղոս մոռցած է պատմել, թէ առիւծասիրտ Հայոց Տրդատ երբ հեթանոս էր տակաւին եւ Բրիստոսի աղօթող կոյսերը կը բռնաբարէր, անոնցմէ մին, աղուորագոյն Աշխէնը ծոցուրեցուց մանչ զաւակով մը, զոր, երբ դարձի էր եկած՝ ճանչցաւ եւ կոչեց Աստուածատուր՝ իբրեւ աստուածային պարգեւ:

Իբրեւ տուրք նոր աստուածին, որ երինջներու արեան փոխան կը նախընտրէր հոգիները Հայոց աղուոր մանուկներուն, Տրդատ որոշեց մանուկը մեծցնել քրիստոսավայել:

Երեք տարեկան չէր տակաւին Աստուածատուր, երբ կաթողիկոսական յատուկ կարգադրութեամբ տարուեցաւ Աղթամար, ուր, խումբ մը հայեցող ընկերներով, իր անապատն էր հաստատած Կարոս ճգնաւոր:

Աղթամար մտնողը դուրս չէր կրող գալ:

Աստուածատուրի մայրը լացաւ կամ ոչ, այդ մասին չանդրադառնար Հէքեաթը եւս, որ կարեւորութեամբ կը շեշտէ միայն՝ թէ Աղթամար բացարձակապէս մուտք չունէին կիները:

Արքայական կարգադրութեամբ խուլ եւ համր նաւավար մը շաբաթը մէկ անգամ Աղթամար կը տանէր անհրաժեշտ պաշարը, ու ետ կը վերադառնար, իր գործին:

×

Տժգունեցաւ Կարոս ի տես Աստուածատուրին: Իր անապատը տառապած, ապրած հոգիներուն համար էր միայն: Բայց գիրը կաթողիկոսէն էր:

Երբ զայն իր խուցը կը տանէր, Կարոս զգաց թէ արգիլուած բան մը կը կրէր բազուկներուն մէջ. իր մերժած կեանքը վերադարձած էր ահա ու կը ժպտէր՝ մանուկի աչքերով:

Կրօնաւորները սիրեցին մանուկը: Հէքեաթը կ՚ըսէ, թէ քրքազգած եւ դաժան այդ ծերուկները Աստուածատուրը մեծցուցին իրապէս փափուկ ու ազատ:

Մանուկը մեծնալով սորվեցաւ գիր ու գրականութիւն, աղօթք ու սաղմոսերգութիւն, բայց մանաւանդ նախկին արձանագործ Արշաւիր սորվեցուց իրեն քարէն դուրս հանել ձեւ, շարժում ու գեղեցկութիւն: Բայց այն օրէն որ մօրը պատկերը մոռցաւ, Աստուածատուր երբեք չգիտցաւ թէ ի՛նչ է կինը: Արշաւիր իսկ, որ մեռկ Աստղիկի վերջին արձանն էր քանդակած Աշտիշատի հրապարակին համար, հրաժարեցաւ մանուկին թէ ի՛նչպէս ձեւ պէտք է տալ սրբուհիներու կիսանդրիներուն:

×

Տասներկու տարու էր արդէն Աստուածատուր երբ թաղեց վերջին ճգնաւորը, հայր Մելիտոս, ամառ իրիկուն մը:

Փոքր ծածկեց եւ ծնրադիր՝ երկար աղօթեց: Երբ յամրաքայլ ծովեզերք կ՚իջնէր, յանկարծ կեցաւ: Փոխուած բան մը կար. իբրեւ թէ ալիքները չշառաչէին, թռչունները չերգէին այլեւս, իբրեւ թէ լռութիւն ըլլար: Աստուածատուր գիտցաւ թէ մինակ է այլեւս, Աղթամարի մէջ միս մինակ: Ուզեց պոռալ, լալ, բայց չկրցաւ. փոխանակ՝ ամբողջ թոքերով շնչեց: Ծանր, ընդարձակ բան մը իջաւ սրտին մէջ: Զգաց թէ տխուր է, եւ առաջին՛կ, սիրեց իր տխրութիւնը, Անդրադարձաւ՝ թէ մարդ է այլեւս, մինա՛կ մարդ մը: Եւ երբ մենութիւնը հոգիին մէջ վերածուեցաւ ազատութեան՝ տեսաւ թէ առաւօտ էր արդէն եւ հանդիպակաց ափէն բարձրացող արեւը՝ իրապէ՛ս գեղեցիկ:

×

Ա՛լ չէր աղօթեր: Վայրենացած, անխօս ու մռայլ՝ կ՚ապրէր բնութեան հետ՝ ընդդարար: Ժամերով ու ժամերով կը դիտէր ծովը, անցնող ամպերը, թռչունները: Այս ամէնը կը տեսնէր ու չէր տեսներ: Նայուածքն իսկ գիտակցութենէ աւելի վերածուած էր ապրումի:

Բայց օր մը տեսաւ, գարնան առաւօտ մը Աստուածատուր յանկարծ տեսաւ որ փոխանակ արեւուն՝ ալիքներուն մէջէն, կարծես լողալով, էակ մըն էր որ կը յառաջանար: Յափշտակութեամբ դիտեց մանկամարդ, գեղեցկագոյն այդ գլուխը. մազերը կը թափէին, կ՚երկննային մինչեւ մերկ գիտերը՝ ծածկելով միայն խորհրդաւորութիւնը մարմնին: Եւ հիացած՝ պոռաց, երեք տարիներու լռութիւնը խզելով Աստուածատուր պոռաց եւ վազեց դէպի չքնաղ այդ արարածը:

Երբ ծովափ հասաւ, չկար չքնաղը: Պատրանք չէր, հրաշք չէր, տեսած էր զայն, բայց՝ չկար: Եւ ժայռի մը վրայ նստած, երեք տարիներու տխրութիւնը փշրելով՝ լացա՛ւ Աստուածատուր: Զգաց, թէ ինչ որ տեսած էր՝ ի՛րն էր, մի՛շտ իրն էր եղած, մարդուն էգը՝ զոր մատեանները կոչած են աղջիկ կամ կին:

Ա՛լ կ՚ապրէր չքնաղ այդ տեսիլով: Այնքան որ, օր մը, երեք տարիներու աղատութեան վերջ տալով՝ մուրճը առաւ եւ փնտռեց Աղթամարի գեղեցկագոյն ժայռը:

Զարկաւ մուրճը, ու կամաց կամաց հարուածներուն տակ քարը առաւ ձեւ, ձեւը շարժեցաւ ու գեղեցկացաւ: Երբոր աւարտեց, տեսաւ որ ծովէն եկած աղջիկն էր, առաւօտեան շունչն ու ալիքներուն փրփուրը մարմնին:

Եւ Աստուածատուր, կ՚ըսէ հէքեաթը, սիրեց արձանը՝ հոգիով ու մարմնով. այնպէս որ ձեռքերուն տակ պաղ մարմարը տաքցաւ՝ շնչելով մեղկ ու հեշտագին, գիտերը փափկացան, սռինքներէն անցաւ սարսուռ, աչքերուն եկաւ նուաղում ու ցանկութիւն: Եւ պատրանք չէր, հրաշք չէր, այդպէ՛ս պատահեցաւ:

Ապա, կամաց կամաց, քալեց արձանը: Օրեր շարունակ Աստուածատուրի հետ ձեռք ձեռքի վազեցին, մագլցեցան ժայռերն ի վեր, դիտեցին ծովն ու երկինքը, լողացին ու չորցան աւազին վրայ:

Մինչեւ որ, տխուր օր մը, արձանը լեզու ելաւ. ես քա՛ր եմ ըսաւ:

Բար՝ որուն զարկաւ իր գլուխը Աստուածատուր՝ ամբողջ ուժով: Ցաւեցաւ Աստուածատուր եւ սիրեց այդ ցաւը: Զարկաւ՝ ու աւելի ցաւեցաւ, ցաւեցաւ՝ եւ ա՛լ աւելի բուռն սիրեց:

×

Հէքեաթը կանգ կ՚առնէ հոս Աստուածատուրի մասին, պատմելով, թէ տարիներ ետք կրօնաւորներու ուրիշ խումբ մը եկաւ Աղթամար, որոնցմէ մին, օր մը, արձան մը գտաւ: Ապշահար՝ կեցաւ կրօնաւորը.— կնոջ արձան մըն էր, բայց Աստուծոյ ստեղծած կնոջմէն տարբեր ու աւելի գեղեցիկ:

Բայց կրօնաւորը, կ՚ըսէ հէքեաթը՝ վերջացնելով, չհասկցաւ, տակաւին մինչեւ օրս ոչ ոք կրցած է հասկնալ թէ ինչո՞ւ տարօրինակ այդ արձանը արիւնով էր ներկուած, մարդո՛ւ արիւնով:

ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ԵՂԻՑԻ ԼՈՅՍ»

— Թուխսի ժամանակաշրջանն այնքա՛ն երկարեց...

Ստ. Կուրտիկեան ապահովաբար կրկնէր իր այս դառն խօսքերը, Հայաստանի գրողներու 6րդ համագումարին, եթէ առիթն ու կարելիութիւնը ունենար անդրադառնալու Պարոյր Սեւակի «Եղիցի լոյս» հատորին վիճակուած ճակատագրին:

Արկածահար բանաստեղծին այս հատորը, որ կը պարունակէ անոր 1961–1967 շրջանի մեծ մասով անտիպ բանաստեղծութիւնները, հրապարակ հանուեցաւ Օգոստոսին, երբ գիրքը, ինչպէս կը հաստատէ հատորին տպագրութեան թըւականը, լոյս տեսած էր 1969ին:

Արդարեւ, այդ թուականէն գրեթէ ցայսօր, տպագրուած եւ կազմուած հատորը ի պահ կը մնար տպարանին նկուղներուն մէջ:

Բանաստեղծին անակնկալ մահը, այլ մանաւանդ՝ գիրքին արտասահման հրատարակուելու լուրը (*) հաւանաբար պատճառ դարձան, որպէսզի հայրենի ընթերցողը եւս կարելիութիւնն ունենայ ձեռքի տակ ունենալու հատորը:

Այլ սակայն ան ձեռք ձգեց փոփոխութիւններու ենթարկուած վիճակին մէջ: Այսպէս՝ հայաստանեան առաջին օրինակին 14րդ էջը ունի « Լոյսի աղբիւրը », իսկ 103րդ էջը՝ «Մանկական ճօճք» խորագրուած քերթուածները: (Նոյնները գտեղուած են նաեւ «Սեւան»ի հրատարակութեան մէջ, համապատասխան էջերուն): Արդ ա՛յդ նոյն հատորին հրապարակ հանուած օրինակներուն մէջ այս երկու քերթուածները փոխարինուած են « Լուսաւորութեան չգիտեմ ինչը » եւ « Ճամբեզրի խոլը » բանաստեղծութիւններով:

Տպարանէն գրախանութ՝ գիրքը վայելա՛ծ է խստակրօն գրաքննիչներու ուշադրութիւնը...

Խեղաթիւրուած ամբոխներու մեծ պոէտն էր, որ դեռ տասնամեակներ առաջ «Նաջիբեան մարքսիզմի չստեր հագած փիլիստեր» կ՚որակէր գինքը քննադատող եւ բռնադատող գրիչներն ու գրաքննիչները, որոնք Զարենցի իսկ բնորոշումով՝ «պատահմամբ սերտած մտքերի մի խղճուկ գերի դարձած կրետին» են...

Տասնամեակներ ետք Պարոյր Սեւակ, ապահովաբար, նոյն չստեր հագած փիլիստերներն ու անոնց հաստատած Մութը նկատի ունէր, երբ կը գրէր.

Մո՛ւթը առջեւից — մո՛ւթը ետեւից,
Մենք՝ երկու մթան մեղլիկ արանքում,
Էլ ի՞նչ է մնում, որ էլ ի՞նչ անենք:
Պիտի սեղմուենք աջ ու ձախ թեւից,
Սեղմուե՛նք անվերջ — անվերջ խտանա՛նք,

Դրական պատկերացումով ընութագրուած այդ մութը սակայն պէտք չէ ըթացնէ մարդիկն այնքան, որ կարծեն, թէ՝

Մթան խտացումից է միշտ լոյս ծնւում,
Ապա կը ծնուի ինքնաբերաբար՝
Ինչպէս Յիսուսը Միածին Կոյսից,
Մինչեւ իսկ առանց... «Եղիցի լոյս»ի...

Արկածահար բանաստեղծը խնկարկու է Լոյսին: Անո՛ր որ իր ճաճանչով, շողով ու փայլով մարդոց կ՚աւետէ զուարթ այգաբացը հոգիներու: Եւ նաեւ՝ միտքերու: Լոյսը բանաստեղծին համար այն խորհըրդաւոր, այլ մելամոյշ մեղեդին է, որ իր պարզ ու բարդ երանգներով հնչած է աստուածներու ծնունդին հետ:

Անոր հոգին դարձած է լոյսով տոչորող, այրող խնկարան մը, որու առջեւ ինք՝ քրմապետը լուսարարձ կանչով կը հայցէ.

Լո՛յս, լո՛յս զուարթ,
շաղո՛ւր,

(*) Լոյս տեսաւ «Սեւան» հրատարակչական տան կողմէ, Պէյրութ, 1971:

ՄԵՐ ԿԱՐՄԻՐ ԵԶԸ

Բայց մեր կարմիր եզը չտեսանք, չկար: Նախապէս չկասկածեցանք, որեւէ կողմ մը կ՚արածի խորհեցանք, բայց աւելի վերջը երբ երկու ձորերուն ետին անկիւնները ժուռ եկանք ու փնտռեցինք՝ իրար անցանք: Չկար:

— Առտուն պապաս համբեց՝ լման էին, — պնդեց Նըզառէն:

— Էներուն նայինք մէկ մըն ալ, — ըսաւ մայրս, — հըլլայ թէ լեռը մազերուն գոյնը փոխէ ու չճանչնանք:

Որունին, որ եզուն նայեցանք՝ մեր տան էները չունէին:

Եզներու մէջ ամենէն գեղեցիկին, բարձրասրունքին, արեւափայլ մազերովին մօտեցաւ: Զխրտչեցաւ, թողուց: Ու մէկէն չհաւատացի, պաչեցայ: Մեր էներն էին. իրարմէ բաց, երեք հատ: Մեր եզն էր: Այս ի՛նչ էր ըրեր լեռը, ի՛նչ արեւաշող թարթիչներով, արեւաշող ճակատով ու աչքերով եզան մը փոխեր, պայծառակերպեր էր: Ամէնէն անուանի արձանագործը եզան մը արձանը չինելու ըլլար՝ այս աչքերս խաղող, այս արու գեղեցկութիւնը պիտի չկրնար տալ: Երազին մէջ պապուս երեսները լղածին պէս՝ երեսներս լզեց:

Իրիկունը, մեր ընթրիքի ամէնօրեայ պահուն, ինչպէս միշտ՝ լուսաչօք, երբ սեղան նստանք ճաշելու, մի առ մի պատմեցի:

ՄԵՐ ՄԱՅՐԵՐԸ

Մենք մեր մայրերուն « մայր » կամ «մայրիկ»չէինք ըսեր :Սորվեցուցած չէին, չգիտէինք: «Հարսիկ» կ՚ըսէինք: Մեր հարսիկներն էին անոնք: Մեր տեղաբարբառին մէջ հարսիկը պզտիկ հարս ըսել չէր, ինչպէս հայրիկ–մայրիկը պզտիկ հայր – պզտիկ մա՛յր ըսել չէ:

Մենք խօսիլը մեր մամերէն կը սորվէինք: Անոնք մեր մայրերուն հարս կը կանչէին, մեզի ալ «հարսիկդ է» կը վարժեցնէին, «հարսիկդ եկաւ, հարսիկդ գընաց» կ՚ըսէին: Կը մեծնայինք, տասը, տասնըհինգ տարեկան կ՚ըլլայինք, խել – քերնիս կը հասնէր, գիտէինք թէ անոնք մեր մայրերն էին, բերաննիս հեղ մը վարժուած էին, նորէն հարսիկ կը կանչէինք: Մամա ալ չէինք ըսեր: Մաման ինչ էր: Մամա մենք պառաւներուն կ՚ըսէինք: Եթէ մեր մայրերուն «մայրիկ, մայր» կանչէինք՝ կը գլլային խնդալէն, չլըսուած բառ մը լսած ըլլալնուն համար:

Մեր մամերը մեզ կը մեծցնէին: Մեր մայրերուն պարտաւորութիւնը մինչեւ մեզ կաթէ կտրելը՝ ծծցնելն էր: Կը մօտենային, կը սպասէին որ ծծէնիք, ու իրենց ծիծերը կը քաշէին մեր բերաններէն :Վայրկեան մը իսկ չէին կենար ,կը հեռանային, կ՚ըսես ոչ թէ իրենց, այլ անծանօթի մը երախաներ էինք: Երբ հետզհետէ սկսէինք ճանչնալ զիրենք, թավըռայինք, իրենց գիրկը երկննալ ուզէինք, անտարբեր կը մնային. կ՚ամչնային մեզ սիրելու, փայփայելու: Տանը մէջ կեսուրներու ու ուրիշներու ներկայութեանը մեզ չէին գրկեր, մեզ չէին առներ ու նըստեր: Կը քննադատուէին, կ՚այպանուէին, «տղան գիրկը առեր ու նստեր է» պիտի ըսէին: Առտուն կանուխ կ՚ելլէին, մինչեւ իրիկուն ոտքի վրայ կ՚ըլլային: Գիտուք թէ տունը կամ դուրսը ընելիք մը չէր մնացած, ամանները լուացեր, աղբիւրէն ջուր բերեր, բղուկները լեփ–լեցուն էին, ու տնեցիները մեղքնային, « նստէ հարս » ըսէին, ան պէտք էր մերժեր, չնստէր, նոյնքան իր արժանիքները կ՚աւելնային, ամէնքէն կը գովուէին, իսկ երբ շատ սախպէին, մեկուսի կը նստէր, ծնկածալ ու յանցաւորի մը պէս:

Մեր մայրերուն տարիքը նկատի չէին առնուեր :Բսան տարեկան ըլլային թէ քառասուն՝ հարս էին նորէն, ինչքան ատեն իրենց կեսուրները իրենց գլխին վերեւն էին: Մեզ կ՚արգիլէին, իրենք ալ հարս մը առնելէն, կեսուր ըլլալէն յետոյ հարս ըլլալէ կը դադրէին:

Մեր ամէնը մեր մամերը կ՚ընէին: Երբ արթննայինք՝ մեզ օրրոցքէն կը հանէին, կը հագուեցնէին, մեր փորը կը կշտացնէին՝ երբ եթէ կաթէ կտրած էինք, իսկ եթէ կաթնկեր էինք՝ մեր մայրերը կը կանչէին, որ գային ու մեզ ծծցնէին: Օրրոցքը, բարակ ու մաղուած աւազի վրայ մեզ կը պառկեցնէին, չոր մը փռելով մեր տակը:

Ձմեռը աւազը կը տաքցնէին ու կը բարեխառնէին, ամառը առանց տաքցնելու կը պառկեցնէին, վրայ–քաշիկով մը մեզ կապելով՝ որ մէջէն չիյնայինք, ու երեսծածուկով մը մեր աչքերը գոցելով՝ որ լոյսը չտեսնէինք:

Եթէ աւազը թրջած էինք՝ թացը կը նետէին ու չորը կը փռէին, ու չորերը մեր մայրերուն կուտային՝ որ աղբիւրը տանէին ու չոր լուալիք գուռերուն մէջ մաքրէին: Մեր մամերը մեզ կը լողցնէին, կը սանտրէին, մեզ կը կայնեցնէին ու մեր վրայ էնթարի, կրծիկ, շապիկ, ապլթա կը ձեւէին ու կը կարէին, մեր պատառածները կը կարկտէին:

ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ

(3 – Շար.)

մաղուի՛ր,
քաղուիր այնպէ՛ս եւ այնքան խո՛ր,
որ մենք չապրենք՝ ինչպէս ձուկը
իր մշտամութ — անլուսամուտ
պետութեան մէջ:

Հակադրական պատկերացումի ճամբով ան չէշտը կը դնէ նաեւ մութին, խաւարին վրայ: Հոսկէ նաեւ այն մեղանչական արամադրութիւնը, — այնքա՛ն հասկնալի այս պարագային, — որով ան նոյնիսկ թողութիւն կը խնդրէ Տիրոջմէ տիրող «ծանր խաւար»ին համար:

Լոյսի ծարաւը զինք կը մղէ հայցելու խաւարին անհետացումը, հզացումը՝ «Միայն թէ թող Նա (իմա՛ Խաւարը) թողնի հեռանայ»:

Այլ սակայն Խաւարը չոր խրախուսութիւն մըն է: Ներկայութիւն մը անկասկած: Հետեւաբար պէտք է կա՛մ հաշտուիլ անոր ամէնօրեայ գոյութեան հետ եւ կամ՝ պայքարիլ անոր դէմ քաղաքացիական գիտակցութեամբ:

Բանաստեղծը ընտրած է երկրորդ ուղին:

Գէորգ Էմին նկատել կուտայ աւելորդ մը, որ «ինչպէս պոէզիայի, այնպէս էլ գրական – հասարակական կեանքի մեծագոյն դժբախտութիւններից մէկը հէնց ա՛յն է, որ մենք տաղանդներ ու ձիրքեր ունենք, իսկ մարդ ու քաղաքացի՝ ոչ այնքան էլ շատ···» («Սով. Գրականութիւն» 1970 Յունուար):

«Եղիցի լոյս»ին, ինչպէս եւ իր նախորդ հատորներուն, յատկապէս՝ «Մարդը ափի մէջ» Պարոյր Սեւակ կը հաստատէ այն անվիճելի ճշմարտութիւնը, թէ ի վերջոյ բանաստեղծը արժեւորողը իր մէջ եղած մարդն է:

Մարդը իր մտածումի ազատութեամբ իր չխաչկանդուելու խրախուսով, հոգեկան թռիչքներն ու մտքի խմորումներութիւնը լայնածիր հորիզոնին առջեւ պարզելու իր աներկրայ պարտաւորութեամբ:

Այս գիտակցութենէն կը բխի անպայման բանաստեղծին անհանդուրժող ոգին զիմակահանդէս սարքող ախեղծ դէմքերու հանդէպ («Ամաչեցէ՛ք աստուածներից — Եւ հանեցէ՛ք դիմակներդ — Բաւակա՛ն է»): Նո՛յն գիտակցութիւնն է, որ կը թելադրէ իրեն հեգնելու «Աթոռ աստուածը», «Թշուառական այս չորքոտանին», որ ընդունուելէ ետք իրենց տան մէջ

Մեզ, ներեցէ՛ք, էշի տեղ դրեց,
Աթոռ կոչուածը, ինչպէս գիտէք դուք,
Նրա համար է, որ նստենք վրան:
Սակայն պարզւում է,
որ սրա վրայ նստողի վրայ
սա ինքն է նստում···

Սեւակ չի բաւարարուիր լոկ վկայութիւններով, ախտի ու վարակի Թուարկումով, ան դէմ է կրաւորական կեցուածքին, մնաց որ անիկա չի համապատասխաներ իր նկարագրին: Ան վկայակոչութենէ զատ ու աւելին՝ կը մեղադրէ կամ կը պաշտպանէ, այսինքն՝ դիրքորոշում կը կատարէ յաճախ անսանձ չեշտով: Արդարեւ՝

Մե՛նք թռչուն չենք,
որ մի կաթիլ ջուր ըմպելով՝
կտուցներըս անմիջապէս երկինք տնկենք:

Քաղաքացիական բանաստեղծութիւնը իր էութեամբ դարուն եւ մարդկութեան հետ խօսելու ձգտումն է, արուեստը: Իսկ այս ձգտումը կը դառնայ կրկնապէս գնահատելի, երբ «հեղինակը» պարկեշտ է ինքն իրեն հանդէպ: Եւ ունի արիութիւնը լուսամուտէն ցոյց տալու ո՛չ թէ իր սեփական դէմքը, այլ՝ աշխարհը:

Մնաց որ՝ այդ աշխարհի ցուցադրման ժամանակ երեւան կուգայ նաեւ բանաստեղծին դէմքը:

Իսկ Պարոյր Սեւակի դէմքը արժանաւորութեան տէր արուեստագէտի դիմագիծն է: Մարդը զիլխաւոր ներկայութիւն մըն է անոր բանաստեղծական հունձքին մէջ: (Սեւակի մահուան առթիւ ի յայտ եկած համազգային սուգը վկայութիւնն էր աւելի՛ մարդուն եւ Հայուն, քան բանաստեղծին, զոր շատեր չեն իսկ ճանչնար):

Անհանդուրժող ոգինումի չունչը, որ ի յայտ բերաւ ան առաջին իսկ օրէն, զինքը դարձուց անչափ «Թշնամի» կաղապարուած ձեւաւորումներու:

Արդարեւ դէմ եղաւ ան ձեւի անչափաժութեան, չափերու եւ կշռոյթներու միօրինակութեան:

Անոր ոճին իւրայատկութիւններն են հակադրութիւններու ճամբով ստեղծուած պատկերները: Բառերու, նախադասութիւններու հակադիր հիւսքեր, որոնք կը կազմուին բայերու դրական – ժխտական ձեւերով, հաստատումներու եւ հերքումներու միջոցով, համեմատութիւններու ուղիով: Շատ են անոր մօտ նմանահնչիւն բառերը, որոնք հիւթեղ նկարագիր մը կուտան յաճախ անոր տողերուն:

Սեւակ կը սիրէ նաեւ ստեղծել բառեր (օր. ուղեփակոց), բայերէ կազմել ածականներ՝ «գլպուկ» դարձնելու համար իր միտքը, ինչպէս պիտի ըսէին Երեւանի մէջ: Գրաբարեան դարձուածքներ (օրինակ՝ «ի մտանել արեգական»), ժողովրդական խօսք ու բան (օր. «գլուխս պըսմըգլխարկս պահեմ»), արեւմտահայ բառեր և տարազներ (օր.«ծնրադրեալ ժամերգութիւն», «գիշերային ժամերգութիւն») կը ճոխացնեն անոր լեզուն, թէեւ երբեմն նաեւ անյաջող գործածութեան հետեւանքով ոմանք խժաձայն կը հնչեն մեր ականջին (այսպէս՝ «երգել ծուղրուղուով», «վերելքել ճաքցով»):

Խոհական բանաստեղծութիւնը մի՛շտ ալ սիրուած երեսը եղած է գրական այս սեռին մէջ: Երես մը, որ սակայն երկսայրի է: Որովհետեւ երբ ան զուրկ ըլլայ արուեստի տարրերէ՝ կը դառնայ «իմաստուն խօսք», լաւագոյն պարագային:

Սեւակի բանաստեղծութիւնը յաճախ կը մատնէ «հրապարակագրական» նկարագիր, որովհետեւ շատ է հոն ճարտասանութիւնը եւ քիչ է հոն արուեստի շունչը (մեր մէջբերած հատուածները օրինակ): Ահա թէ ինչո՛ւ «Եղիցի լոյս»ին մէջ ընթերցողը երբեմն կը հանդիպի ամբողջական էջերու, որոնք սրտամօտ, ծափահարելի ըլլալով հանդերձ զուրկ են բանաստեղծական խմորէ, արուեստի տարրերէ:

Զմոռնանք, որ արուեստի բնագաւառին մէջ փնտռտուքը կարեւոր ըլլալով հանդերձ, էականը, սակայն, յայտնաբերուած գանձն է:

Իսկ յայտնաբերուած գանձը արժէք կը ներկայացնէ հոս:

Բանաստեղծին այս հատորը կը բերէ սոյր վկայութիւնը:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

« Եղիցի Լոյս», Պարոյր Սեւակ, «Հայաստան» հրատարակչութիւն, 1969:

ՆՈՐ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ
ՀՆԴԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՆԱԽԱՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— «Գրական Թերթ»ի Սեպտեմբեր 17ի թիւին մէջ շահեկան յօդուած մը ունի Ռաֆայէլ Իշխանեան: Յօդուածագիրը հիմնուելով լեզուաբան Վ. Իլիչ-Սվիտիչի նոր տեսութեան վրայ — հնդեւրոպական – սեմական լեզուի կապ — կը փորձէ ճշդել Հնդեւրոպացիներու նախահայրենիքին վայրը, որ ըստ իրեն, Փոքր Ասիան է – ղած է:

Կը ներկայացնենք յօդուածին հիմնական միտքերը:

×

«Գիտութիւնը վաղուց հաստատած է, որ հայերէնը հնդեւրոպական լեզու է եւ Հայերը՝ հնդեւրոպական ժողովուրդներէն մէկը: Այս է պատճառը, որ դասական հայագիտութեան բոլոր մեծ ներկայացուցիչները Հայութեան, անոր լեզուին եւ մշակոյթին հնագոյն շրջանը կը կապեն հնդեւրոպական նախաժողովուրդին եւ նախահայրենիքին պատմութեան հետ: «Ներկայացնել հայերէնի ամէնէն հին վիճակը, կը նշանակէ նկարագրել Հնդեւրոպացիներու քաղաքակրթութիւնը», կը գրէր Հր. Աճառեան:

Անհերքելի փաստերով ապացուցուած է, որ ներկայիս գոյութիւն ունեցող շուրջ 2000 լեզուները, ըստ իրենց նմանութիւններուն, կը բաժնուին լեզուի ընտանիքներու՝ սեմական, թրքական, կովկասեան, ուկրաֆիննական, հնդեւրոպական եւայլն: Վերջինոյն մաս կը կազմեն բազմաթիւ լեզուախումբեր, ինչպէս՝ հնդկա–իրանական, սլաւոնական, գերմանական, թոխարական, խեթա–լուվիական եւայլն ու քանի մը առանձին լեզուներ՝ յունարէնը, հայերէնը, ալպաներէնը:

Փաստուած է նոյնպէս, որ ամէն լեզու ընտանիքի մէջ մտնող լեզուախումբերն ու լեզուները շատ հին շրջանին կազմած են մէկ լեզու, որ կը կոչուի նախալեզու կամ մայր լեզու: Յետոյ մայր լեզուն խօսող ժողովուրդը բաժնուած է մասերու, եւ աստիճանաբար մէջտեղ եկած են քոյր լեզուները, որոնք պահպանած են իրենց ցեղակցութիւնը: Հնդեւրոպական բազմաթիւ լեզուներու եւ լեզուախումբերու մէջ մինչեւ այսօր կան քերականական եւ բառային բազմաթիւ համանմանութիւններ:

Գիտութիւնը հաստատած է նաեւ, որ լեզու մը որքան ալ զարգանայ, փոխուի, որքան ալ նոր բառեր փոխ առնէ ուրիշ լեզուներէ, իր քերականութեամբ եւ բառապաշարի առանցքով կը մնայ ցեղակից իր քոյր լեզուներուն: Օրինակ, հայերէնն ու յունարէնը դարերու ընթացքին շատ փոխուած են, բազմաթիւ բառեր առած են այլ լեզուներէ, սակայն մնացած են հնդեւրոպական ու մի՛շտ՝ հայերէն եւ յունարէն: Գիտութիւնը կը մերժէ լեզուներու խաչաւորումը, այսինքն՝ երկու կամ աւելի լեզուներու խառնուրդէն նոր լեզուի մը ստեղծումը: Պատմութիւնը ցոյց կուտայ, որ ազգ մը կրնայ մոռնալ (կորսնցնել) իր լեզուն եւ խօսիլ այլ ժողովուրդի մը լեզուն (ձուլում, ուծացում), բայց երբեք չէ պատահած, որ երկու կամ երեք ժողովուրդներու լեզուներ խառնուին իրար, եւ գոյանայ նոր ժողովուրդ մը նոր լեզուով: Այս հիմնական պատճառով է, որ դասական բանասիրութիւնը հնդեւրոպական ժողովուրդներու ինքնուրոյն պատմութեան ծագումը խրաւացի կերպով կը համարի անոնց անջատումը հնդեւրոպական նախաժողովուրդէն: Բնականաբար, Հայերու ինքնուրոյն պատմութիւնն ալ կը սկսի այն օրերուն, երբ հնդեւրոպական նախաժողովուրդը մասերու կը բաժնուի, եւ Հայերը (կամ Արմէնները) կ'առանձնանան իբրեւ առանձին ցեղ՝ իրենց հին հայերէնով: Գիտութեան նորագոյն տուեալներով, այդ բաժանումը տեղի ունեցած է մ. թ. ա. 4րդ հազարամեակին (սկսեալ 5րդ հազարամեակի վերջէն):

Դասական հայագիտութիւնը ճիշդ ձեւով կը բանաձեւէր հայ ժողովուրդին սկզբնաւորութեան հարցը, սակայն փաստերու պակասին պատճառով կը դժուարանար ճշդել հնդեւրոպական նախահայրենիքին ճշգրիտ տեղը, այսինքն՝ այն վայրը, ուր բաժան–բաժան ըլլալէ առաջ ապրած է միեւնոյն լեզուն խօսող ժողովուրդը: «Հնդեւրոպացիներուն նախահայրենիքին տեղը դեռ չէ ճշդուած ճշգրտօրէն», կը գրէր Հր. Աճառեան: Եղած են տարբեր ենթադրութիւններ, ոմանք նախահայրենիքը զետեղած են Մերձպալթեան շրջանին, ուրիշներ՝ ներքին Դանուբի աւազանը (Պալքաններու հիւսիսը), իսկ ոմանք ալ՝ Կեդր. Ասիա: Առաջին երկու շրջանները աւելի հաւանական նկատուած են: Հ. Աճառեան, օրինակ, հաւանական կը կարծէր առաջինը: Հնդեւրոպաբաններու մեծ մասը նախահայրենիքի հաւանական վայրը կը համարի Դանուբի աւազանը (կամ հարաւ–արեւելեան Եւրոպան): Հասկնալի է, որ նախահայրենիքէն դուրս ելած են հնդեւրոպական բոլոր ազգախումբերն ու ցեղախումբերը, որոնց կարգին նաեւ Հայերը (Արմէնները): Այս հիման վրայ է, որ հաստատուեցաւ Հայերու եկուոր տարր ըլլալու տեսակէտը: Անկէ առաջ կար (Խորենացիէն մինչեւ Չամչեան) Հայերու Նոյի սերունդէն սերած ըլլալու տեսակէտը: Որով անոնք բնիկ կը նկատուէին:

Նախահայրենիքի մասին նոր տեսութիւն մը հրապարակ ելաւ վերջերս խորհրդային քանի մը ականաւոր լեզուաբաններու կողմէ: Այս տեսութեան հիմը դրաւ լեզուաբան Վ. Իլիչ-Սվիտիչ, երբ 1964ին լոյս ընծայեց իր «Հնդեւրոպական-սեմական հնագոյն լեզուական շփումները» աշխատութիւնը:

Լեզուաբանը մանրակրկիտ վերլուծումներով ցոյց կուտար, որ հնագոյն ժամանակներուն հնդեւրոպական լեզուն (երբ դեռ միաձայլ էր) կարգ մը բառեր առած է սեմական միւանական լեզուէն:

Լեզուաբանը կը մէջբերէ 24 այդպիսի բառարմատ: Ահա օրինակ մը.

Հայերէն դուռ (հին հայերէն՝ դուռն) բառը ընդհանուր հնդեւրոպական է եւ իր տարբերակներն ունի քոյր լեզուներու մէջ. հին հնդկերէն (սանսկրիտ) եւ հին պարսկերէն՝ դուար, լիտվերէն՝ դուրիս, գերմաներէն՝ տիւր, հին գերմեներէն՝ տուռի, հին սլաւոներէն՝ դուերի, ռուսերէն՝ դուեր, դըւոր եւայլն: Ճշդենք, որ բոլորն ալ նոյնիմաստ են՝ դուռ, դուրս (հայերէն դուսն ալ դուռն բառն է): կամ՝ բակ: Այս բառարմատը գոյութիւն ունեցած է նաեւ սեմական նախալեզուին մէջ, եւ դեռ կայ սեմական ընտանիքի լեզուներուն մէջ՝ դուրս, բակ, ցանկապատ իմաստներով, օրինակ, հին հրէէրէն՝ տուռ, ասորերէն՝ տիարա, արամերէն՝ տուռուն եւայլն:

Իլիչ-Սվիտիչ կ'ապացուցանէ, որ այս բառերը սեմական լեզուներուն մէջ աւելի նախնական բնոյթի իմաստներ ունին, քան հնդեւրոպականին մէջ եւ ապա ցոյց կուտայ, որ անոնցմէ մէկ քանին սեմականին մէջ ածանցաւոր բառեր են, իսկ հնդեւրոպականին մէջ բոլորն ալ պարզ արմատներ են: Լեզուաբանին տեսակէտով, այդ բառերը ոչ թէ հնդեւրոպական նախալեզուէն անցած են սեմական նախալեզուին, այլ՝ սեմականէն հնդեւրոպականին: Այս ձեւով պարզ կը դառնայ, որ հնդեւրոպական նախալեզուն փոխառութիւններ կատարած է սեմական լեզուէն ուղղակի կապով:

Լեզուաբանութեան համար պարզ է, որ յիշեալ անմիջական փոխառութիւնները մէկ լեզուէն միւսը կրնար կատարուիլ միայն անմիջական ու երկարատեւ շփումի ընթացքին: Իսկ այդ շփումը կրնար հաստատուիլ միայն այն պարագային, երբ երկու նախահայրենիքները դրացի ըլլային իրարու:

Սեմական նախահայրենիքը Միջագետքն է՝ շրջականերով. առաւելագոյնը ան կրնար տարածուած ըլլալ Հիւսիս-Արեւելեան Ափրիկէէն մինչեւ Միջագետք: Ասիկա հաստատ է: Հնդեւրոպական նախահայրենիքըՄիջագետքի հիւսիսը կրնար գտնուիլ, քանի որ Հնդեւրոպացիք յետագային երբեք դէպի հարաւ չեն տարածուած:

Միջագետքի հիւսիսը Փոքր Ասիան է, արեւելքէն հաւանաբար մինչեւ Կասպից ծով, բայց ամէն պարագայի Վանայ լճէն եւ Տարօնի լճէն դէպի արեւելք եւ հարաւ:

Գիտութեան նորագոյն տուեալները անառարկելի կերպով ցոյց կուտան, որ այդ նախահայրենիքը կրնայ միայն Փոքր Ասիան ըլլալ:

Ռ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՌԱԾԱՆԻ

Բրուտին արհեստը մի՛ սորվիք, գինիի կարաս մը չինելով: (Յունական)

×

Լալով սորվէ, խնդալով պիտի շահիս:
(Սպանական)

×

Փուշը հանելու համար, փուշ մը գործածեցէք: (Չինական)

×

Գայլին միսին՝ շունի ակռայ:
(Սպանական)

×

Վերջալոյսէն ետք, կայծոռիկները կը մտածեն. «Աշխարհին լոյս բերինք»:
(Սանսկրիտ)

×

Եթէ չես կրնար հրել՝ քաշէ՛, եթէ չես կրնար քաշել՝ քաշուէ՛: (Ամերիկեան)

×

Եթէ սուրդ ոսկի է, յաղթանակդ ապահովուած է: (Լատինական)

×

Ասուած իր պարտքերը դրամով չի հատուցաներ: (Իռլանտական)

×

Պէտք է փիղ ունենալ, կարենալ փիղ որսալու համար: (Հնդկական)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ.— ՋՈՄ ունիք ցաւակցութիւն կը յայտնեն Տիկին Համբարձում Խանետանեանի եւ զաւակներուն, Պ. Արշաւիր Խանետանեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն, ընկեր Համբարձում Խանետանեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 20 Փր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պանեէօ – Քաչանի պաղութը 300 Փր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի սրահի շինութեան ողբացեալ Տոքթ. Արթօ Արզարեանի յիշատակին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է 300 Փր. Տաւուտեան ընտանիքէն, Հայկ Զրուանդեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

ՏԽՐՈՒՆԻ

Ցաւով կ'իմանան թէ ժանթիյիի մէջ, Հոկտ. մէկին իր մահկանացուն կնքած է ընկ. ՄԱՆՈՒԿ ՔԱՋԱՆԵԱՆ:

Ողբացեալը մաս կը կազմէր այն խոնարհ այլ զոհաբերուող սերունդին, որ օտար հորիզոններու տակ, չարունակած է ծառայել իր հայրենակիցներուն եւ կուսակցութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Հոկտեմբեր 4ին:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒԱՆ ՕՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վալանսի Քրիստափոր կոմիտէի կողմէ, նախագահութեամբ՝
ընկ. ՅԱԿՈԲ ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆԻ
Օրուան բանախօս՝
Ընկ. ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին:
23 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Վալանսի պետական թատրոնին մէջ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուրկ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Հանգուցեալ Շուշան Աւագեանի հոգեհանգիստին առիթով Հայրապետեան Գուլումճեան ընտանիքներ 30, Արշակ Միրոյեան 20: Հանգց. Շարշատ Յովսէփեանի մահուան առիթով Պր. Յովսէփեան 20: Հանգց. Սարգիս Ծառուկեանի մահուան առիթով այրի Տիկ. Ծառուկեան 100, Պր. Ժան Ծառուկեան 20, Տէր եւ Տիկին Թէրզիպաշեան 10, Տէր եւ Տիկին Նիկողոսեան 10, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Ծառուկեան 20, Տէր եւ Տիկին Ժորժ 30, Պր. Ճորոյեան Երուանդ 20: Հանգց. Փերուզ Քէնտիրեանի մահուան տխուր առիթով Պր. Ղազար Կիւլեան 50, այրի Տիկին Արմենուհի Քէնտիրեան 15 ֆրանք:

(Շար.)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 81րդ տարեդարձը կը տօնուի, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23 ժամը 21էն մինչեւ լոյս

Salle des Fêtes de la Mairie du — 6ème Place St. Sulpice

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ԳՐԻՇԱ ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ
Ուղերձ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի՝
ԼԻՆ ՏՈՒՐԵԱՆ
(Փարիզի Օփերայէն)
Երգ՝ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ
Խօսնակ՝ ընկ. Գրիգոր Ամիրայեան
Պաշտօնական բաժնէն ետք՝ ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ
Մուտք 10 փր.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 30, ժամը 21ին
Մշակոյթի Տան մէջ

LE CLUB DES JEUNES DE L'UGAB

SECTIION MARSEILLE

Organise des
COURS DE LANGUE ET CIVILISATION ARMENIENNES
Tous les Lundis de 20 h. 30 à 22 heures, dans ses locaux :
7, Rue Papère — MARSEILLE (1er)

Jeunes Arméniens, joignez-vous à ceux qui vont suivre ces cours (gratuits) donnés par M. DER MERGUERIAN, Professeur d'Arménien à la faculté de lettres d'Aix-en-Provence. C'est dans une ambiance amicale que se déroulent ces exposés courts et attrayants, agréables à suivre.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ 23 Հոկտ Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, եկեղեցւոյ կից սրահը: Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ: Պատգամաւորի ընտրութիւն:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի անդամական ընդհ. ժողովը 23 Հոկտեմբերին, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 16ին, ընկերուհի Ֆ. Գումրուեանի բնակարանը: Այս առթիւ վարչութիւնը կոչ կ'ընէ բոլոր անդամներուն, որ իրենց ներկայութեամբ յարգեն հրաւէրը: Կարեւոր օրակարգ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու տարեկան ցերեկոյթը Կիրակի 5 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմի:

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը Դեկտ. 4ին ժամը 21,30էն մինչեւ լոյս, Շառպոնիէռ:

ARMENIA MONDIA

B. P. 415-08 Paris 8
ou
17, Rue St. Florentin — Paris (8e)
Tél. : 265-85-57, 628-42-50, 936-19-56

Nouveautés — Cadeaux — ETRENNES — Arménie — France — Monde
Livres — Disques — Tapis

VALENCE
Du 11 au 18 Oct. Grande Semaine Arménienne
6, Rue Faventine — Centre Ville — Salle de l'UGAB de 16 à 21 h.

ARNOUVILLE
Du 22 au 26 Oct. Semaine Arménienne
Salle paroissiale de l'Eglise Arménienne Catholique, 69 Ave. H. Barbusse de 16 à 21 h.

LYON
Du 29 Oct. au 2 Nov. Semaine Arménienne
295, Rue Boileau, Salle de l'Eglise Arménienne, de 16 à 21 heures

PARIS
Samedi 4 Décembre, De retour des Etats-Unis, début de la Grande Tournée en France d'ADIS HARMANDYAN, Salle Pleyel 252, Fbg. St. Honoré à 17 h. 30

LYON
Dimanche 5 Décembre, Récital ADIS HARMANDYAN,
5, Rue H. Flandrin, Salle Rameau, à 20 h. 30

VALENCE
Vendredi 10 Décembre, Récital ADIS HARMANDYAN
Théâtre Municipal, Centre Ville à 20 h. 30

MARSEILLE
Samedi 11 Décembre, Récital ADIS HARMANDYAN
Parc Chanot Foire Marseille, Palais des Congrès à 20 h. 30

Réservation des places aux expositions.

Réservation Région Parisienne pour le Récital ADIS HARMANDYAN

PARIS
Armenia-Mondia, 17, Rue St. Florentin, sauf samedi et dimanche (Métros : Concorde, Madeleine ou Opéra)
Markarian, 32 Rue de Trévise
SOS Camping, 37 Rue de Chalon, de 10 à 18 h. (Métro : Gare de Lyon).
CAFE TINE, 20 bis, Rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux
Salle Eglise Arménienne Catholique, du 22 au 26 Oct. de 16 à 21 h.
69, Rue Henri Barbusse, Arnouville.

BNP

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 19 OCTOBRE 1971
LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12244
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.244

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՔԻՍՏԱՆ–ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ

ԲԱԽՈՒՄԻ ՎԱԽ

Զինուորական բախումի մը վտանգ կը նշմարուի Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի միջեւ:

Արդարեւ, վերջին շաբաթներուն երկու երկիրներն ալ զինուորական ուժեղ կեդրոնացումներ կատարած են սահմանագլուխին վրայ, յատկապէս Սիալքօ քաղաքին մօտերը, որ Փաքիստանեան ճարտարարուեստի կեդրոն մըն է:

Հնդկական շրջանակները կը պնդեն, թէ փաքիստանեան բանակին 95 տոկոսը սահմանագլուխի վրայ կեդրոնացած է: Անհաւանական չէ, որ փաքիստանեան ուժերը զինուորական գործողութեան ձեռնարկեն Հնդկաստանի դէմ, յայտարարեց Սինկ, հնդիկ Արտաքին նախարարը: Փաքիստան, իր կարգին, նոյնիմաստ ամբաստանութիւն կը կատարէ աւելցնելով, թէ պատրաստ է ետ քաշելու իր ուժերը, եթէ Տելհի հեռու մնայ գրգռութիւններէ:

Համաձայն քաղաքական աղբիւրներու, Մ. Նահանգներն ու Խորհ. Միութիւնը թելադրած են Հնդկաստանի ծայրայեղութեան չդիմել եւ չափաւոր դիրք բռնել: Ձինաստան, իր կարգին, նկատել տուած է Փաքիստանի նախագահին, որ ոչ մէկ ձեւով կրնայ զօրավիգ կենալ փաքիստանեան հաւանական յարձակման մը Հնդկաստանի վրայ:

Հնդկաստան, նկատել կուտան դէտեր, չուզեր Փաքիստանի քայքայումը կամ մասնատումը: Կը փափաքի միայն որ ժողովրդավարական Սահմանադրութիւն մը կիրարկուի Արեւելեան Պենկալի մէջ, որպէսզի խաղաղութիւնը վերահաստատուի Ասիոյ այդ մասին մէջ եւ, յատկապէս, 8–9 միլիոն Պենկալցի գաղթականներ հնարաւորութիւն ունենան վերադառնալու իրենց օճախները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱՆ–ԺԱՔ ՍԵՐՎԱՆ–ՇՐԷՊԷՐ լայն մեծամասնութեամբ (267ի դէմ 431 ձայնով) գրաւեց Մորիս Ֆօրի աթոռը եւ դարձաւ Արմատական կուսակցութեան նախագահ: Իրեն դէմ էին գլխաւորաբար արմատական երեսփոխաններն ու ծերակուտականները, որ սակայն չեն ուզեր անջատողական թեւ մը ստեղծել բայց «աչալուրջ հսկողութեան կոմիտէ» մը պիտի կազմեն:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, վճարովի կայքը ի զօրու է Երկուշաբթիէն ի վեր, կարգ մը թաղամասերու մէջ: Այս կարգադրութեան գործադրութիւնը յետաձգուած էր մեթրոյին գործադուլին հետեւանքով:

Ս. ՊԵՏՐՈՍ մայր տաճարին մէջ առջի օր կատարուեցաւ Հայր Մաքսիմիլիէն Քոլպէի սրբացման արարողութիւնը: Այս կրօնաւորը Գերմանացիներուն կողմէ բանտնուած է Աուշվիցի մէջ: 1941ին, այս լեհ քահանան տեղը առած էր մահուան դատապարտուած ուրիշ Լեհի մը, որ կին ու երկու զաւակ ունէր, բացատրելով դահիճին թէ ինք առանձին է եւ կ'ուզէ անոր տեղը ինք մեռնիլ: Նացին ընդունած էր եւ քահանան նետած առնէտներով լեցուն նկուղ մը, նախ զայն անօթի պահած ապա ի վերջոյ սպաննած ասիտ ֆէնիքի ասեղով մը: Այսօր Վատիկանի մէջ, առաջին անգամ Պապը ներկայ եղաւ նման արարողութեան մը, ուր ընդհանրապէս միայն կարդինալ մը ներկայ կ'ըլլայ:

ՊԵԼԺԻՈՅ կառավարութիւնը ձեռքի տակ ունի 30–40 խորհրդային լրտեսներու անուններ, որոնք Պելժիոյ մէջ կը գործեն: Ցանկը պելժ կառավարութեան փոխանցած է Անատոլի Ջերոտարեւ, խորհրդային առեւտրական առաքելութեան պաշտօնեայ, որ քանի մը շաբաթ առաջ անյայտացած էր: Հաւանական կը նկատուի լրտեսներուն արտաքսումը երկրէն:

ՀԻՒՍ. ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ անգլիական ուժերու թիւը երկու հազարի յաւելում կրեց հասնելով 15.000ի: Առջի օր արձակազէններ անգլիացի զինուոր մը եւս սպաննեցին: Հոլանտական իշխանութիւնները Փրակայէն Լոնտոն զացող օդանաւի մը մէջ երեւան հանեցին չորս թոն զէնք: Կը կարծուի, թէ ատոնք պիտի յանձնուէին Իրլանտայի ազատատագրական բանակի գաղտնի կազմակերպութեան:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ փոխ–նախագահը որ Աթէնք է, նկատել տուաւ թէ ամերիկեան զինուորական օժանդակութիւնը կապ ունի ժողովրդավարութեան հաստատման հետ: Ուաշինկթըն կը փափաքի ժողովրդավար կարգերու վերահաստատումը Յունաստանի մէջ:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԿ. ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Այս շարքին առաջին մասը հրատարակած էինք Հոկտ. 8ի մեր թիւով: Թղթատարի անկանոնութեան հետեւանքով, յապաղումով կը հրատարակենք շարունակութիւնը: Յիշեցնենք, որ այս յօդուածաշարքը հրատարակուած է Կիւնայտըն թերթին մէջ:

Մեծահարուստ Հայերէն Պօղոս Նուպար Փաշա եւ իր նմանները մինչեւ իսկ յանդգնած էին Համաձայնական Պետութիւններէն պահանջելու, որ այս հողերը Թուրքերէն առնուելով Հայերուն տրուին:

Արեւելեան Նահանգներու մէջ շատ փափուկ կացութիւն մը ստեղծուած էր: Այդ շրջաններուն մէջ ծնած եւ Իսթանպուլ բնակող մտաւորականներ որոշեցին կազմակերպուիլ եւ ընկերակցութիւն մը հիմնել:

Քեազըմ Գարապէքիր Փաշա, որ էրզրումի 15րդ զօրաբանակի հրամանատար նշանակուած էր, Իսթանպուլէն բաժնուելէ առաջ, Մուսթաֆա Քէմալի հետ համաձայնած էին Ազատագրական Պատերազմի մը մասին: Գարապէքիր Փաշա 3 Մայիս 1919ին էրզրում հասեր էր, Մուսթաֆա Քէմալ ալ 9րդ բանակի միաւորներու քննիչի հանգամանքով դէպի Անատոլու ճամբայ ելած, 19 Մայիս 1919ին Սամսոն իջած էր:

Սըվազի համագումարին, երկրին ամբողջականութեան պահպանումին համար որոշում տրուած էր եւ այդ շարժումը վարելու պարտականութիւնն ալ յանձնուած «Ներկայացուցչական Մարմնին» որ կը գտնուէր Մուսթաֆա Քէմալի նախագահութեան ներքեւ: Այս Մարմինը 27 Դեկտեմբեր 1919ին Անգարան կեդրոն հռչակեց ազատագրման այդ շարժման:

Նոյն օրերուն, Համաձայնական Պետութիւններու հովանաւորութեամբ, երբ Հարաւային Նահանգներու մէջ Հայերը Լեգէոններ եւ հրոսախումբեր կը ղրկէին, Արեւելեան Նահանգներու մէջ ալ հայկական առաջին յարձակումները կը սկսէին:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԱՌԱՋԻՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐԸ

1920 Փետրուար 6ին, հայկական հրոսախումբեր իրենց առաջին յարձակումները գործած էին Կարին գիւղին վրայ եւ այդ գիւղը գրաւելով ետ առած: Աւելի վերջ, Հայերը պիտի գրաւէին նաեւ Զըլտըրն ու շրջանը եւ երբ Իսթանպուլը կը գտնուէր Համաձայնական Պետութեանց գրաւումին ներքեւ, յաջորդաբար պիտի յարձակէին նաեւ Վէդիի, Ակոռիի եւ մօտակայ շրջաններուն վրայ: Մուսթաֆա Քէմալ, այդ օրերուն էր որ շարժման անցնելով ծրագիր մը պատրաստած էր հայկական այդ յարձակումներուն դէմ եւ իր այդ ծրագիրը պարզելով Տասնըհինգերորդ Զօրաբանակի հրամանատար Քեազըմ Գարապէքիր Փաշայի, հաղորդած էր որ այդ ծրագրին համամիտ են նաեւ Ներկայացուցչական Մարմնի անդամները: Այդ ծրագրին հիման, 1920 Մարտ 27ին Մեծ Վէդիի Քաղաքային Ուժերը շարժման անցած էին եւ Հայերուն վրայ յարձակելով, զանոնք նահանջի պարտադրած Երեւանի ուղղութեամբ:

Քեազըմ Գարապէքիր Փաշա, 1920 Մայիս 26ին Հայերու դէմ շարժման ծրագիրները բացատրելով իր ուժերուն, 1920 Յունիս 4ին Սարըղամիշի դէմ յարձակողականի անցնելու համար արտօնութիւն ուզած էր Ընդհանուր Սպարապետութենէն: Ազգային Պետութիւնը, որ տակաւին հազիւ մէկուկէս ամսուան կեանք ունէր, Արեւելեան Նահանգներու Թուրքերուն կացութիւնը նկատի առնելով, 1920 Յունիս 6ին Գարապէքիր Փաշայի հրահանգած էր շարժման անցնիլ ու յարձակումը շղթայազերծել Սարըղամիշի եւ մերձակայ երեք «սանճագ»ներու ազատագրումին համար:

ՍԱՐԸՂԱՄԻՇ ԿԸ ԳՐԱՒՈՒԻ

1920 Յունիս 9ին արտակարգ վիճակ հռչակուած էր արեւելեան շրջաններուն մէջ: Անկէ չորս օր վերջ ալ հրահանգուեցաւ, որ զօրք դիզուի անհրաժեշտ տեղերը, յարձակումի պատրաստութեան համար: Արեւելեան բանակներու հրամանատար կարգուած էր Գարապէքիր Փաշան, 1920 Յունիս 15ին: Այդ օրերուն, Հայերը կը յարձակէին Մարդանակի եւ Պարտէզի շրջաններուն վրայ: Գրաւած էին նաեւ Զանգիբազարի շրջանը: Պարտէզի գօտիին մէջ իրենց յարձակումները ձախողած էին եւ Մեծ Վէդի – Ղարալար – Ալ Ահմէտ գիծը իրենց հակակշռին տակ առած:

14 Յուլիսին, արիւնալի կռիւներ տեղի ունեցան Շահթախտի մօտ: Այս շրջանը կը գտնուէր Հայերուն գրաւման ներքեւ: 12–13 Սեպտեմբերի գիշերը, Թրքական ուժերը յարձակողականի անցան Օլթիի շրջանին մէջ եւ Հայերու առաջին Մազմանովեան զօրագունդը պարտութեան մատնուեցաւ:

Արեւելեան գօտիին մէջ ջիղերը պրկուած էին: Երբ Թրքական բանակին պատրաստութիւնները լրացան, Նախարարաց Գործադիր Խորհուրդը որոշեց հրահանգել զօրքին, որ 20 Սեպտեմբերին շարժման անցնի դէպի Կարս: Այսպէսով, Թրքական բանակը 26 Սեպտեմբերին յարձակեցաւ Սարըղամիշի վրայ, զոր գրաւեց 29 Սեպտեմբեր 1920ին:

Այն ատեն Անգարայի կառավարութիւնը իր նպատակը պարզելով հաղորդեց, որ պէտք է գրաւուին նաեւ Կարսն ու շրջակայքը, որուն համար հրաման տրուեցաւ Արեւելեան Բանակի հրամանատարութեան:

Մինչ պատերազմները կը շարունակուէին երկու կողմերու միջեւ, միւս կողմէ ալ կարգ մը զարգացումներ կ'արձանագրուէին: Հայերը Խորհրդային Միութեան դիմելով ուզած էին, որ արգելք հանդիսանայ մեր յառաջացումին, նոյն շրջանին Վրաստանի մէջ ալ արտակարգ վիճակ կը հռչակէին:

14 Հոկտեմբերին, Հայերը կը յարձակէին մեր Կովկասեան Զօրաբանակին վրայ, սակայն գնդապետ Օսման Գոփթակէլի 12րդ զօրաբանակը կողմնակի յարձակողականով մը կը միջամտէ եւ հակայարձակողականի անցնելով, Հայերը կը քշէ Կարսի գետին դէպի հիւսիսային ափերը:

Միւս կողմէ, Կարսի ազատագրման համար ծրագրեր կը պատրաստուին տենդագին եւ 20 Հոկտեմբերին բանակի հրամանատարութեան կողմէ Սպարապետութեան կը յանձնուին: Մինչ այդ, նոր զինուորագրումներ կը կատարուին եւ պատրաստութիւններ կը տեսնուին:

ԿԱՐՍԸ Կ'ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԻ

Հայերը, հակառակ իրենց կրած ծանր հարուածին, դարձեալ կը յարձակին: Արեւելեան բանակի հրամանատարութիւնը, 23 Հոկտեմբերին Կարսի յարձակողականը շղթայազերծելու համար, բոլոր ուժերը հաւաքած էր կռուակման կեդրոններու վրայ:

27–28 Հոկտեմբերին, Կարսի յարձակողականը սկսաւ: Ասիկա, Անկախութեան Պատերազմի առաջին յաղթանակը հանդիսացաւ: Երբ Կարսը գրաւուեցաւ, ընդհանուր սպայակոյտէն հրահանգ եկաւ շարունակելու յառաջխաղացումը Կիւմրիի (Աղեքսանդրապոլ) ուղղութեամբ:

Բանակի հրամանատարութիւնը իր պայմանները հաղորդած էր Հայերուն, 6 Նոյեմբերին, երբ անոնք հաշտութիւն առաջարկեր էին, 7 Նոյեմբերին Հայերը հաղորդեր էին, թէ ընդուներ էին այդ պայմանները, 8 Նոյեմբերին Անգարայի կառավարութիւնը հրագուլի համար ներկայացուցեր էր իր քաղաքական ու զինուորական առաջարկները, որոնք եւս ընդունուեր էին Հայերու կողմէ: Եւ սակայն, Հայերը թշնամի երկիրներէ եւ անոնց գործակալներէն դ ր դ ո ւ ա ծ, երբ փորձեր էին ետ կենալ իրենց խոստումներէն, ճակատի հրամանատարը հրամայած էր գործողութիւնները շարունակել 10–11 Նոյեմբերի գիշերը եւ Թրքական բանակը Կիւմրիի մօտերը հասնելով 13 Նոյեմբերին, 15ին ալ գրաւած էր անոր մերձակայ շրջանները:

Հայերը, երբ տեսեր էին որ հրագուլ առաջարկելը լաւագոյն միջոցը պիտի ըլլար իրենց համար, ճակատի հրամանատարութիւնն ալ փոխադարձ պայման դրած էր Կիւմրիի ամրացեալ գօտին յանձնել Թուրք ուժերուն: Հայկական կառավարութիւնը ընդունած էր մեր այս առաջարկը եւ Թուրք ուժերը Կիւմրի մտեր էին առանց կռիւի:

Հայկական Սպայակոյտէն հարիւրապետ մը, որ 17 Նոյեմբերին Թրքական հրամանատարութեան բանակատեղին կուգար, իր հետ կը բերէր Հայաստանի կառավարութեան եւ ընդհ. հրամանատարին նամակները, որոնք կը տեղեկացնէին թէ Թրքական պայմանները ընդունուած էին Հայոց կողմէ, ամբողջութեամբ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱԿԱՏԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԷՆ ՎԵՐՋ

Հայկական բանակը, Թուրք հրամանատարութեան յանձնած էր հետեւակազօրաց երկու հազար հրացան, ամէն մէկը հազար փամփուշտով, ինչպէս նաեւ երեք մարտկոցի արագահարուած հրասանդ ու 40 թեթեւ, 100 ծանր խորտընկէց, 4000 սնտուկ հետեւակազօրաց հրացանի փամփուշտ եւ 6000 սնտուկ ալ թնդանօթի ռումբ: Այս զէնքերը Արեւելեան Բանակէն դէպի արեւմտեան ճակատ ուղարկուեցան, իբրեւ նուէրը արեւելեան ճակատին: Հայերը, այս բոլորէն զատ յանձնած էին նաեւ երկաթուղային երկու կառաշար:

(2 – Շար.)

ՎԵՐՋԱԿԷՏ ՄԸ ԸԼԼԱԼ...

Բոլոր ընկերաբաններն ու հոգեբանները իրարու հետ մրցումի ելած են այսօր, ապացուցանելու համար, որ քսաներորդ դարու մարդը դժբախտ է: Քսաներորդ դարու մարդը ընկճուած է, կ'ըսեն անոնք, ընկճուած է, մանաւանդ հոգեպէս: Ձանձրոյթը թափանցած է նոյնիսկ ամէնէն երիտասարդներուն հոգիէն ներս: Ասկէ կը ծնին բոլոր այն այլասերումները, որոնք կ'ապականեն մեր շրջանի կեանքը:

Հակառակ այս ընդհանրացած հաստատումին, քսաներորդ դարու մարդը, աւելի քան երբեք փարած է իր կեանքի օրերուն: Ան ոչ իսկ ժամ մը, ոչ իսկ երկվայրկեան մը զոհել կ'ուզէ իր ամէնէն աննշան մէկ օրէն անգամ: Եթէ ճիշդ է, որ մեր դարուն մարդը դժբախտ է, եթէ ճիշդ է, որ ձանձրոյթը բոյն դրած է անոր հոգիէն ներս, հազար անգամ աւելի ճիշդ է նաեւ, որ ան ամէն միջոցի կը դիմէ՝ իր կեանքը քանի մը վայրկեան իսկ երկարելու համար: Քսաներորդ դարը ապականող անհամար համաճարակներու քով կը պակսի միայն անձնասպանութեան համաճարակը: Որովհետեւ չկայ մէկը, որ պատրաստ ըլլայ սիրայօժար կրճատելու իր կեանքը «արցունքներու սա հովիտ»ին մէջ: Կեանքը, ինչպէս եկող գացող բոլոր դարերուն, նոյնպէս այսօր, կը մնայ մարդուն տրուած գեղեցկագոյն նուէրը:

Այս գիտութիւնը ինքնին արդէն կը բաւէ փաստելու, թէ ոչ ոք իրաւունք ունի ինքզինքը վերջակէտ մը դարձնելու: Ան՝ որ կը փախնայ կեանքի գնացքէն եւ կը խուսափի զաւակ մը աշխարհ բերելէ, կը դաւաճանէ ոչ միայն ինքզինքին եւ կեանքի չկոչուած իր զաւկին, այլեւ անոր յաջորդելիք անհամար սերունդներուն եւ ամբողջ մարդկութեան: Երբ կ'ըսենք, թէ կեանքը «չար է», տուած կ'ըլլանք վճիռ մը, որ միայն մեզ կը կապէ, միայն մեզի համար ի զօրու կը մնայ: Սա կը նշանակէ, թէ երբ « կեանքը չար է » կ'ըսենք, ըսել կ'ուզենք, «կեանքը ինծի համար չար է»: Չենք կրնար վստահ ըլլալ ուրեմն, որ ուրիշի մը համար ալ անպայման չար է անիկա: Այս մասին վճիռ մը պէտք է տայ ինքը, այդ «ուրիշ»ը:

Ահա թէ ինչո'ւ սխտակ պատասխանատու գեղանի աստղ մը, ընկերաբան մը, գրագէտ մը կամ արուեստագէտ մը, որ դարուն գնացքը չսիրելով կը խուսափին զաւակ մը ունենալէ, կը նմանին այն մարդուն, որ կեանքի մէջ մնալով հանդերձ ուրիշի մը անձնասպան ըլլալ կը յանձնարարէ. աւելին՝ ուրիշի մը կեանքը կ'առնէ, ա'յն արդարացումով, որ չարժեր ապրիլ այս կեանքը...:

Մինչդեռ կասկած չկայ, կեանքը, աւելի քան երբեք, կ'արժէ ապրիլ: Ան գեղեցկագոյն բանն է, որ երբեք տրուած ըլլայ մեզի: Բայց փոխ առած ենք զայն, վերջնականապէս մերը չէ: Առած ենք ու պիտի վերադարձնենք: Պիտի վերադարձնենք ոչ թէ մահանալով, այլ զաւկի մը ծնունդ տալով: Պիտի վերադարձնենք զայն, քիչ մը եւս հարստացնելով: Եթէ գիտակցաբար եւ ազատ ընտրութեամբ ուզենք միայն մեզի վերապահել զայն եւ չմօտենանք զայն ուրիշի մը փոխանցելու ամէնէն բնական պարտականութեան, կը դառնանք գեղծարար մը, հասարակ կողոպտիչ մը:

Ընդունինք, թէ ծանր գիտակցութիւն մը կը ճնշէ մեր մտքին վրայ, երբ կը խորհինք, թէ զաւակ մը աշխարհ բերելով ստանձնած կ'ըլլանք ոչ միայն մեր, այլեւ ուրիշի մը պատասխանատուութիւնը: Շարլ Փէկի, Ֆրանսացի բանաստեղծը կ'ըսէ. «Այն մարդը, որուն զաւակը ձեռք կը բարձրացնէ իրեն, պատասխանատու է: Պատասխանատու է իրեն ձեռք բարձրացնող զաւակ մը հասցուցած ըլլալուն համար»: Ճիշդ է, բայց այդ պատասխանատուութիւնը սատեր չի թողուր զաւակ մը հասցնելու հաճոյքին եւ պարտականութեան վրայ: Հակառակ այն յարաճուն դժուարութիւններուն, որոնց այսօր կը բախի ամէն ծնողք զաւակ մը մեծցնելու, կրթելու եւ մարդկութեան նուիրելու առաքելութեան մէջ, ծնողք-զաւակ յարաբերութիւնը կը շարունակէ մնալ մարդկային կեանքին գոյն տուող ամէնէն սիրալիր, ամէնէն հրաշալի յարաբերութիւնը:

Այս յարաբերութեան մէջ է, որ մարդը, երբեմն գիտակցաբար, երբեմն ալ անգիտակցաբար, կը գտնէ մահուան ողբերգական ճակատագրականութիւնը պատռելու եւ հոնկէ դուրս խոյանալու կարելիութիւն: Անոր շնորհիւ, մարդը երբեք ինքզինք հասած չի զգար վերջին կայարանի մը: Այս յարաբերութեան շնորհիւ է, որ կեանքը կը դառնայ յաւերժական հիանալի վէպ մը, որուն մէջ մարդը ընդհանրապէս կը ծառայէ իբր ստորակէտ, կամ երկու բառեր իրարու կապող գծիկ մը, եւ քիչ անգամ իբր տխուր վերջակէտ:

Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

ՀԱՃԸՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Հաճըն Սիսէն, որ Կիլիկիոյ մեր նախկին թագաւորանիստ մայրաքաղաքն էր, 60 քիլմ. դէպի հիւսիս կը գտնուի, Տաւրոսեան լեռներու բարձունքին (2500 մեթր): Հերոս Աղասի, որ լաւատեղեակ էր Կիլիկիոյ պատմութեան, այս ձեւով կը բնորոշէ անոր արժէքը. «Հաճընի պատմութիւնը գրել կը նշանակէ գրել Ռուբինեանց թագաւորութեան պատմութեան մէկ մեծ մասը, քանի որ Ռուբինեանց անկախութիւնը տեղի ունեցաւ եւ զարգացաւ Հաճըն գաւառին մէջ: Ռուբէն իր վերջին կայանը ըրաւ Կիրիմգլի եւ Բէօթին»:

Հաճըն կարծուածէն շատ աւելի հին քաղաք մըն է: Հռոմէական կայսրութեան մէկ պահականոցն էր Կապադովկիա տանող Տաւրոսի գլխաւոր անցքին վրայ: Կապադովկիան իր իշխանութեան տակ պահող հռոմէական վեց լեգէոններէն մէկը Հաճըն եւ մէկն ալ Վահկայ կայք հաստատած էին: Արշակունեաց թագաւորութեան օրերուն իսկ, Գ. եւ Դ. դարեր, հայ բնակչութիւն կար այնտեղ (Հաճըն, Կոկիսոն եւ Բերդուսի լեռները): Բագրատունեաց անկումէն ետք գաղթականական հոսանք մը չարժեցաւ դէպի Կիլիկիա: Ռուբէն իր իշխանութիւնը հիմնելէ ետք Վահկայ բերդը դարձուց կեդրոն: Լեւոն Մեծագործ զայն փոխադրեց Սիս:

Համաշխարհային Ա. պատերազմէն առաջ Հաճըն ունէր 30.000 հայ բնակչութիւն, 3 լուսաւորչական, 1 բողոքական և 1 կաթողիկէ եկեղեցի: Անոնց կողքին կային կրթական օճախներ, որոնցմէ երկուքը քոլէճի աստիճաններով: ԺԹ. դարու վերջերը բնակչութեան մեծ մասը գիտէր գրել-կարդալ, որու շնորհիւ քաղաքը Կիլիկիոյ զարգացած շրջաններէն էր: Հաճընցիներու շարքերէն յեղափոխական շունչով թրծուած սերունդ մը երեւան եկաւ, սերունդ մը, որ առաջնորդող դեր պիտի կատարէր մեր առաջին յեղափոխական կուսակցութեան մէջ:

Համաշխարհային Ա. պատերազմը պատճառ եղաւ որ Թուրքը առիթէն օգտուելով մէկուկէս միլիոն Հայութիւն տեղահանէ եւ երեք քառորդը բնաջնջէ պատմութեան մէջ չտեսնուած վայրագ ձեւերով: Հազարաւոր նահատակներու վրէժէն գլուխը վեր ցցած Հաճընցին ցոյց պիտի տար իր վերապրելու կամքը: Վերապրելու կամքը պիտի ծնէր խիրաքանչիւր Հաճընցիի մէջ 1915էն մինչեւ 1919ի չարչարանքի եւ հալածանքի տարիները անապատներու մէջ՝ կիզիչ արեւին տակ:

Այդ սպանդէն հազիւ վեց հազար Հաճընցիներ կը վերադառնան, իւրաքանչիւր ընտանիքէ հազիւ քանի մը հոգի: Բոլորն ալ կուգան իրենց պապենական երկիրը վերաշինելու: Անողոք թշնամին մոխրակոյտի վերածած էր քաղաքը. միայն վայրի մացառներ բուսած էին ու այս չէն քաղաքին հետքն անգամ մնացած չէր: Հայկական կամքը հոս է որ իր ստեղծագործ նկարագիրը ցոյց պիտի տար. պէտք էր ոչինչէն կերտել:

Շինարարութիւնը կը տեւէ մէկուկէս տարի, ծուխը ծխանին, զուլայ-զուլայ վեր կը բարձրանայ իւրաքանչիւր բուխերիկէ, կեանքը վերստին կ'եռայ: Սակայն Թուրքը, որ դարանակալ կը սպասէր, Հաճընցիին ստեղծագործութեան մէջ տեսաւ իր պարտութիւնը: 1920 Մարտ ամսուան սկիզբը, քէմալական բանակը եւ հազարաւոր խուժան կը պաշարեն քաղաքը չորս կողմէն: Ինքնապաշտպանութեան Կոմիտէ մը կը ստեղծուի, քաղաքապետ Կարապետ Չալեանի նախագահութեամբ. հրամանատար կը կարգուի հերոս Ճէպէճի, ընիկ Կեսարացի, Զօր. Անդրանիկի բանակին նախկին սպաներէն, իսկ փոխ-հրամանատար՝ Արամ Կայծակ: Հաճընցիք նոր վերադարձած սպանդէն, իրենց ունեցած փոքրիկ գումարը յատկացուցած էին երդիքներու վերաշինման, սակայն իրենց նախնեաց՝ Ռուբէններու արիւնը դեռ ցամքած չէր անոնց երակներուն մէջ. պէտք էր ցոյց տալ թշնամիին Հայուն ազատ ապրելու կորովը:

Քանի անգամներ թշնամին անակնկալի բերելով, պաշարման շղթան կը հեռացնեն, մինչեւ իսկ կը գրաւեն այն թնդանօթը, որ Հաճընի հանդիպակաց լեռնէն քաղաքը կը ռմբակոծէր. կը հալածեն թշնամին մինչեւ Ռումլու գիւղը՝ վեց ժամուան հեռաւորութեամբ, անհապճեպ պաշարով եւ վերադառնալով: Մայիս 25ին, Սիսէն Հաճըն հասած էր առաջին սուրհանդակը՝ ընիկ Հաճընցի հերոս Աստուր Սատճեան, որ լեռնային արահետներէ անցնելով, անտեսանելի խոչխոտներ իջնելով եւ ելլելով, գիշերուան մթութեան պահուն Հայոց Ս. Յակոբայ վանքին լեռնային դիրքէն յաջողած էր մտնել քաղաք: Ան իր հետ բերած էր խրախուսական նամակներ, նաեւ նամակ մը հրամանատար Պօղոս Թիւր-Սարգիսեանէ, որով ան կ'իմացնէր թէ մօտ օրէն մեծ ուժով օգնութեան պիտի գան:

Հերոս սուրհանդակը երեք օր կը մնայ միայն, բոլոր դիրքերը կը պտըտի խրախուսական խօսքերով: Մայիս 28ին թշնամիին պաշարման գիծերուն մէջէն գաղտագողի անցնելով կը մեկնի Սիս, ուր ականատես կ'ըլլայ Ռուբինեանց նախկին թագաւորանիստ քաղաքին պարպումին, շրջակայ Ֆրանսացի եւ հայ բնակչութեան կողմէ, դէպի Ատանա:

Աղերսագիրներն ու պաղատանքը ոչինչ կ'արժեն. Հաճըն իր բախտին ձգուած էր:

Հաճընի պաշարումը երկար կը տեւէ: Ինը ամսուան յոգնութիւնը, անօթութիւնը, ռազմանիւթի պակասը եւ խոստացուած օգնութեան չհասնիլը պատճառ կը դառնան, որ թշնամին մեծ գրոհով մը եւ ահագին բանակով ու թնդանօթներով գրաւէ Հաճընը 1920 Հոկտ. 15ին:

Հաճընի անկումով Կիլիկիոյ պատնէշը խորտակուած էր եւ 150.000 Հայութիւն ձգուած իր բախտին:

Ամէն տարի Սփիւռքի թէ Հայաստանի մէջ Հաճընցիները կ'անմահացնեն վեց հազար դիւցազներու յիշատակը Հոկտ. 17ին:

Նոր Հաճընը Հայաստանի մէջ հին պատմական քաղաքին վերակենդանացումն է ձեւով մը:

Հաճընցին իր մայրենի հողին վրայ կը շարունակէ իր հին սերունդին աւանդը՝ շինել եւ ստեղծել:

Մ. ԳՐԱՃԵԱՆ

ՄԵՐ ՄԱՅՐԵՐԸ

Մեր մայրերը ատոնցմով չէին զբաղեր: Մենք երախային պլիկ կ'ըսէինք: Անոնք պլիկ բերելու, այսինքն մեզ ծնելու, երկրորդ ալ՝ տունը թէ դուրսը ուժեղ բազուկներով բան բանող մը ունենալու համար մեր հայրերուն կ'առնէին: Բայց երջանիկ չէին ըլլար ոչ մեր հայրերը ոչ ալ մանաւանդ մեր մայրերը: Ամուսնութենէն տարի մը ետքը մեր հայրերը կը ձգէին մեր մայրերը, պանդխտելու կ'ելլէին: Մենք շատերը դեռ աշխարհ եկած չէինք ըլլար կամ մէկ-երկու ամսուան հազիւ կ'ըլլայինք: Եւ այս պանդխտութիւնը կը շարունակուէր իրենց կեանքի տեւողութեանը: Կուգային, չորս-հինգ տարին անգամ մը տարի մը կը կենային, նորէն կ'երթային: Քսանէն վաթսուն՝ քառասուն տարուան մէջ ընդամէնը հինգ կամ տասը տարի մեր հայրերը գիւղը կ'ըլլային, երեսունըհինգ - քառասուն տարի այրի կեանք մը ա'պրէին մեր մայրերը:

Ինչո՞ւ կը պանդխտէին: Որովհետեւ դրամ չկար գիւղը: Ամէնէն ունեւորները ճակատի ու շիւի զարդուկներ մը ունէին կիներուն համար: Իմ գաւառս՝ ինչպէս Եփրատի ենթակայ միւսները — Քեմախը, Չմշկածագը, Ակը, Արաբկիրը կամ Տիվրիկը — այրերը պանդխտութեան ղրկող գաւառներէն էր: Մեր բերքերը ով կ'առնէր: Իմ տունս օրինակ մեզի բաւելէն աւելի ցորեն կը հանէինք: Շատ ընկոյզ ունէինք: Անպար մը ընկոյզ, կարասներով չոր թութ, րուպ, օղի, գինի, վաթսուն կթոց խաղող կ'ունենայինք, որո՞ւն պիտի ծախէինք: Զորս տեղ այգի ունէինք, պահապանի դրամ երկ-երկու ղուրուշ այգիգլուխ ու մէկ-մէկ կոտ ալ ալիւր — ալիւրը կուտայինք, ութ ղուրուշը Պոլիսէն դրամ պիտի գար որ տայինք:

Մեր ամէն երգերը պանդխտութենէ կ'առնէին իրենց թեմաները: Մեր օրօրներէն շատ քիչը իրաւէն օրօր էին: Շատը, շատ շատը, անհատնումը պանդուխտին ուղղուած, բացական կանչելու համար շինուած էին: Մեր մայրերը պանդուխտի երգեր կանչելով մեզ կը քնացնէին: Մենք պատրուակներ էինք իրենց կարօտները, յուզումները պարպելու համար:

Քներ եմ խոշ եմ եղեր — Սիրուդ սերխոշ եմ եղեր — Հերու ինչ աղէկ էի — Աս տարի դէշ եմ եղեր: Կամ, Խաչին, լուսունկին նորուն — Եար ես քու ճամբադ կը նայեմ — Եար ես տղայ դուն տղայ — Մեր սիրուն չաղերն են հիմա: Շատ ալ թուրքերէններէն կային, բայց չկարծէք թէ Թուրքերը յօրինած էին: Հայերուն ստեղծագործութիւններն էին, Հայու ըղձացումներով, գեղջուկ, նախնական: Մենք՝ Հայերս կը կանչէինք: Ղարշըմա կեյ քի կէօրէմ — էյին ուջաթ կիւլ վէրեմ — Արամզդա դաղը տաղ — Պեն սէնի նալ կէօրեմ: Կամ՝ Տութ աղանը պօյումնա — Տութ իմեմեմ տօյումնա — Աղամ աղըմ դուրունա — Եար տեմեմիմ տօյունա: Աղան պարսկերէն է: Ամենամեծ տիտղոս մը: Շահին փոխանորդներուն կ'ըսեն: Մի նայիք թէ հոս աննշաններու կ'ըսենք:

Մեր մայրերը ի՛նչ ներսէն, ի՛նչ խորունկէն, ի՛նչ տարուելով, ի՛նչ քնարերգութիւնով կը կանչէին: Զարմանալին հոն է, որ մենք երախաներս ալ կ'ուզէինք տեղ կ'ընէինք, ընդհատելու ըլլային՝ կը պոռայինք որ կանչէին:

Դուք աշխարհին վրայ աստնկ օրօրներ լսա՞ծ էք, կ'ըլլա՞ն: Մեր պանդխտութիւնը ձեզի պատմելուս՝ ատոնց նմանները ըսած էի: Կը կրնե՞մ արդեօք, թէ այո՛, թէ ոչ ո՛չ: Ես մէկ պատմութիւն մը ունիմ, անոր ալ հազար տարբերակները ունիմ: Հազարէն որը կ'ուզեմ կ'ըսեմ:

Երեկոներն էին օրօրներուն պահը: Սեւքարի լերան կատարին առաջին աստղը ելած չէր ըլլար՝ երախաները պիտի քնացնէին, որպէսզի հաւաքուէին, ճաշի նըստէին: Բոլոր տուներէն, ամէն փողոցներէն կը բարձրանային այս օրօրները: Իմ գաւառս գիւղերը համերգ կը սարքէին ամէն երեկոյ, մենք երախաներս համերգով կը քնանայինք: Դուք գիտէ՞ք, լսա՞ծ էք Սըհակ Թօչունը, որ առենօք աղջիկ եղեր է, իր աղբարիկը՝ Սըհակը կորսնցուցեր է, թռչուն եղեր է, հիմա ամէն գիշեր կալերուն, երդիքներուն վրայէն թռելով կ'երթայ կուգայ, Սըհակը կը փնտռէ: Մեր մայրերն ալ ամէն երեկոյ իրենց եարը, իրենց աղան կը կանչէին:

Ամառ որ ըլլար՝ մեր մայրերը մեզ կը շալկէին, Կարմիր հողերու ու Խառնիծակի այգիները կը տանէին: Թթենիէ թթենիի մը կամ ծիրանիի մը կախօրրան մը կը յարմարցնէին, կը պառկեցնէին մեզ մէջը: Օրրելու պէտք չկար. ճամբան ղալէն յոգնած ըլլալով իսկոյն աչքերնիս կը գոցուէին: Կ'ուրախանային, որովհետեւ իրենք շատ գործեր ունէին ընելիք:

Գետին Ջուրը պղպեղներուն, լոլիկներուն ածուները պիտի դարձնէին, այգետան ետեւը աւազներուն վրայ փռուած թութերը, ծիրանները չորցեր էին, իրիկունը տուն տանելու համար հաւլիկային աչքերը պիտի լեցնէին, վարունգնոցին վարունգները պիտի փրցնէին, ու ժողվելով գլուխ չելլելիք գործը՝ ծառերուն տակի թութերը պիտի ժողվէին:

ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ

(4 - Շար.)

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Երախտագիտութիւնը այն հազուագիւտ զգացումն է, որմէ դժբախտաբար զուրկ են շատ շատեր: Ան ազնիւ գործի մը հանդէպ ցոյց տրուած գնահատանքի արտայայտութիւնն է:

Ամէն տարի Հոկտեմբեր ամսուն Հաուըրտ Գարակէօզեան Հօմի սաները, հոգեհանգիստ կուտան անդարձ մեկնած իրենց սիրելի բարերարին եւ իր նոյնքան սիրելի որդւոյն Հաուըրտ Գարակէօզեանի հոգիներուն, ինչպէս նաեւ իրենց սիրեցեալ մայրիկին, Տիկ. Արուսեակ Դաւիթեանին ու իր ամուսինին՝ Տոքթ. Գրիգոր Դաւիթեանին: Անոնք գիտակից կատարուած գործին մեծութեանը, այժմ հոգեհանգիստով մը կը մեծարեն զայն: Ան որ գիտցաւ ըլլալ իսկական բարերար մը եւ որբի մը տխուր կեանքէն ներս բերել լոյս մը շող: Ան դէթ հոգեկան հաճոյքն ունեցաւ իր կենդանութեան վայելել, փոխարինելով վաղամեռիկ զաւկին պակասը բազմաթիւ որբերով: Գիտցաւ տոլարները ծախսել օգտաշատ գործի մը, դառնալով հայրը անտէր որբերու, մինչ շատ մը հարուստներ՝ յետ մահու կը կտակեն զայն:

Այսօր՝ որ կարգը այդ հաստատութեան որբերունն է, ապացոյցը տալու համար թէ՝ թափուած աշխատանքը ապարդիւն չէ անցած, անոնք յաւէտ երախտապարտ են իր խնկելի յիշատակին, ամէն տարի Հոկտեմբեր ամսուն, հոգեհանգիստով մը կ'ոգեկոչեն զայն: Մոռացումը երկրորդ մահն է անհատի մը. ազգի մը մեծութիւնը կը կայանայ իր մեծ մեռելները յարգելուն մէջ: Վա՜յ այն ազգին որ կը մոռնայ զանոնք եւ իրենց կատարած դերը հաւաքականութենէն ներս:

Ուրեմն, այս տարի եւս, Հոկտեմբեր 10ին, օգտուելով Տէր եւ Տիկին Նուպար Դաւիթեանի ներկայութենէն, հոգեհանգիստ կատարուեցաւ Համազգային Գարակէօզեան, Դաւիթեան գերդաստաններուն, ինչպէս նաեւ բոլոր ուսուցիչներուն, ուսուցչուհիներուն ու սաներուն հոգւոյն համար: Հակառակ մեթրոյի գործադուլին, շատ մը սաներ իրենց ընտանիքներով փութացած էին ներկայ ըլլալ, մինչեւ իսկ հեռաւոր գաւառէն եկողներ կային:

Եկեղեցիէն վերջ բոլորը ուղղուեցան Փէռ Լաշէզի գերեզմանատունը, ուր թաղուած են իրենց շատ սիրելի տոքթէօրն ու մայրիկը: Ներամփոփ վայրկեան մը խոր լռութիւնն պահելէ վերջ, ամէնքը միասին երգեցին Տէրունական աղօթքը, մինչ լուրթ երկինքէն արեւը իր կիրակնօրեայ օրհնութիւնը կը բաշխէր մեռելաքաղաքին վրայ եւ թռչուններ՝ դարձած դպիրներ, կ'երգէին շարականներ: Բարձրադեղ կաղնիներէն թեթեւ հով մը յուշիկ վար կը թափէր ոսկի տերեւներ, կարծես յիշեցնելու համար դալուկ աշունը: Այս համատարած սուգին մէջ, մերթ ննջեցեալի մը յաւիտենական քունը կը խանգարուէր սիրելիի մը ներկայութենէն, որ եկած էր դնելու փունջ մը ծաղիկ կամ ծաղկաթաղար մը՝ իր արցունքին հետ: Ապա, խումբը ուղղուեցաւ Անդրանիկի շիրիմը, հոն ալ վայրկեան մը խոնարհելէ վերջ, Հայր Մեր մը ըսին հերոսին փոթորկայոյզ հոգիին խաղաղութեան համար: Հուսկ ուրեմն, խումբը կրկին ճամբայ ելաւ դէպի Հայ Մշակոյթի Տունը, ուր ճաշ մը պատրաստ կը սպասէր բոլորին:

Ճաշէն ետք, Միութեան ատենապետը՝ Պր. Հայկազ Տօնապետեան իր եւ իր ընկերներուն թարգմանը հանդիսանալով բարի գալուստ մաղթեց Պր. Նուպար Դաւիթեանին ու իր ընտանիքին: Հուսկ ուրեմն խնդրեց Պր. Նուպար Դաւիթեանէն որ իր կարգին քանի մը խօսք ըսէ տղոց:

Պր. Նուպար Դաւիթեան սիրով ընդառաջ գնաց ու դառնալով ներկաներուն յարեց.— «Սիրելի տղաք, ձեր ներկայութիւնը բաւական է զիս համոզելու որ բոլորդ ալ կապուած էք այս Միութեան. տարիները որ կ'անցնին կ'ապացուցանեն որ դուք փոխանակ հեռանալու, ընդհակառակն, աւելի սիրով փարած էք իրարու, ջանացէք այսուհետեւ ալ նոյն ոգին անխախտ պահել. զի միութիւն մը ոտքի կը մնայ այնքան ատեն որ իր անդամները անշահախնդրօրէն կը ծառայեն անոր: Իրարու զօրավիգ եղէք միշտ, ձեռք կարկառեցէք անոնց որոնք կը կարօտին ձեր օգնութեան, անձնուիրութիւնն ու զոհողութիւնը ընտրեցէք ձեր նպատակակէտը եւ աշխատեցէք այդ նպատակին իրագործման»: Ապա, գինիին բաժակը վերցնելով, խմեց բոլորին կենացը եւ Միութեան յարատեւութեան համար: Պր. Ն. Դաւիթեան խօսքէն գործի անցնելով՝ ճաշին բացումը կատարեց, որուն հետեւեցան բոլորը:

Ընդհանուր զուարթութեան մէջ, ժամերը կը սահէին անզգալաբար, բայց ոչ ոք կ'ուզէր բաժնուիլ այդ մտերմիկ միջավայրէն: Երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները, որոնց երակներուն մէջ արիւնը կ'եռար, պարանուագի խօլ կշռոյթներէն գինովցած կը կայտռէին անվերջ, ափսոսալ տալով տարեցներուն իրենց երբեմնի խանդավառ երիտասարդութիւնը:

ՄԱՐԻ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՆԵՐԵԼԻ՞ Է ԱՆՏԵՍԵԼ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿ. ՏՈՒՆԸ

Չեմ գիտեր թէ արդեօ՞ք արտասահմանի որեւիցէ գաղութի մէջ, Փարիզի մեր Մշակոյթի Տան նման, բառին բովանդակ առումով օճախ մը գոյութիւն ունի՞, ուր տեղ գտած ըլլան հայ դպրոց, երգչախումբ, պարախումբ, թատերախումբ, Խաչեան Սանուց Միութիւն, Հայ Սկաուտներ, Կապոյտ խաչ, Ուսանողական Միութիւն, Նոր Սերունդ, Մատենադարան, պատմական թանգարան, «Հայաստան» թերթի խմբագրութիւն, «Յառաջ» թերթի տպարան, եւ սրահներ տրամադրելի՝ հանդէսներու, դասախօսութիւններու եւ հայկական խնճոյքներու:

Փառք Հայոց ժողովուրդին, մենք ունեցանք այդ Տունը, Ֆրանսայի մայրաքաղաքին՝ Փարիզի կեդրոնին մէջ:

Կարելի՞ է միթէ չհպարտանալ անով, եւ անտես առնել զայն:

Շատ գրած եմ այս Տան մասին, սակայն երբեմն պարտք կը զգամ խղճի, թարմացնել մեր հայրենակիցներուն յիշողութիւնը եւ հրաւիրել անոնց ուշադրութիւնը այս կարեւոր Տան վրայ, ընելով հարեւանցի պատմական մը, հասնելու համար էականին:

Կարելի՞ է անտեսել անոր շուրջ հաւաքուած յանձնախումբին կրած դժուարութիւնները, յաջողիլ կանգուն պահելու համար զայն եւ տոկալու անոր վարչական ծախքերուն, որոնց գումարը կը հասնի տարեկան 20.000 ֆրանքի, կեդրոնական ջերմութիւն, լուսաւորութիւն, հեռախօս, կրկնակի պետական տուրքեր, մաքրութիւն եւ մանր նորոգութիւններ, առանց հաշուելու տակաւին շէնքի 4րդ եւ վերջին յարկի կազմածներու լրացուցիչ աշխատանքները:

Հայապահպանման լուրջ մտահոգութեամբ, 1952 թուականին էր, Փարիզը վերջապէս որոշեց ունենալ իր Մշակոյթի Տունը — հին էր ծրագիրը, ան կուգար 1945 թուականէն դժուարութիւններու առջեւ անվհատ կարգ մը հայրենակիցներ կը կազմէին առժամեայ յանձնախումբ մը եւ վճռականութեամբ գործի կը լծուէին, ժողովներ Քաւէի սրճարանի վերնայարկը եւ ձեռնարկութիւն աշխատանքի:

1952 Փետր. 21ին կը հրաւիրուէին գաղութէն 25 ազգայիններ որոնցմէ կ'ընտրուէր գործադիր մարմին մը, որ յետագային ընդարձակուելով պիտի վերածուէր «Մշակոյթի Տան Կեդր. Յանձնախումբ»ի:

Ստեղծուեցան ենթայանձնախումբեր՝ Սարսէլ, Առնուվիլ, Սեւրան, Անիէռ, Քըլամպ, Քոլոմպ, Ալֆորվիլ, Անկէն, Իսի, Փարիզեան շրջանի մէջ, ինչպէս նաեւ Վիէն, Վալանս, Լիոն, Սէնթ Էթիէն, Սէն Շամոն, Կրընոպլ, Մարսէյլ, Նիս, Միլանօ, Պրիւսէլ, Լոնտոն, Ժընեւ, Ալժէր:

Գնուեցաւ վերջապէս ներկայ շէնքը չորս-յարկանի են կոման դժուարին ձեւակերպութիւնները լրանալէ յետոյ, վերջապէս 12 Յուլիս 1956ին ստորագրուեցաւ պայմանագիրը:

Փլատակ տունը ձեւի բերելու համար բոլորը բերին իրենց նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը, սկսեալ Կիւլպէնկեան հաստատութենէն մինչեւ յետին գործաւորը:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Մոնմորանսիի մէջ իր ունեցած թանգարանի երկու փավիյոնները կը ծախէր փոխարժէքը կը յատկացնէր շէնքին:

Տարիներու ընթացքին, վերոյիշեալ շրջաններու ենթայանձնախումբերը բերին իրենց գնահատելի մասնակցութիւնը այս գործին: Մէկ միլիոն հին ֆրանք վճարող հաստատութեանց եւ ազգայիններու 14 անունները մարմարեայ տախտակի մը վրայ արձանագրուած, զետեղուած են շէնքի մուտքին, որոնց ի պատիւ բացառիկ հաւաքոյթ մը պիտի կատարուի քիչ ատենէն:

Տան պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ մեծ շուքով 1965 Փետր. 7ին, 9րդ թաղամասի քաղաքապետին, անդամներուն, երկու երեսփոխաններու ներկայութեան, որոնք մինչեւ այսօր գնահատանքով կ'արտայայտուին մեր Տան մասին, ու իրենց բարոյական օժանդակութիւնը բնաւ չեն զլանար: Տունը պաշտօնապէս ճանչցուած է Պետութենէն եւ կը վայելէ գնահատանք:

Չեմ կրնար մոռնալ բացման հանդէսին, քաղաքապետին ճառը, երբ կը յայտնէր թէ «հպարտ է որ իր 9րդ թաղամասին մէջ առաջին անգամ ըլլալով, Հայերը եղան Մշակոյթի Տուն մը հիմնողը»:

Այս բոլորը գեղեցիկ, սակայն կը մնար 4րդ եւ վերջին յարկի սենեակներու բաժանմունքներու աշխատանքները, ինչ որ կատարուեցաւ 1970ին, սակայն չենք յաջողած տակաւին լրացնել ելեկտրականութեան եւ ներկի աշխատանքները, որոնք կարելի եղածին չափ շուտ պէտք է լրացուին, որպէսզի մնացեալ կազմակերպութիւններն ալ ունենան իրենց գրասենեակները, սակայն...:

Ինչպէս նշմարեցինք, Հայ Մշ. Տունը 24 զաւակներ ունէր որ միշտ կ'օգնէին իրեն նիւթապէս, անոնք մեծցան ամուսնացան եւ իրենց տուները ունեցան, բնական է որ նախ իրենց տուները լրացնեն, բայց պիտի մոռնա՞ն կամ պիտի անտեսե՞ն Փարիզի Տունը:

Ամէն օր լեցուն նուիրատուութիւններ թերթերու մէջ, ողջ ըլլայ Հայոց ժողովուրդը, ուրախալի երեւոյթ է, թէեւ դժբախտաբար յաճախ մահերու առթիւ: Ի զուր կը փնտռեմ սակայն Փարիզի Հայ Մշ. Տան անունը, աւաղ շատ ցանցառ, արդեօ՞ք աչքերս չեն նշմարեր զայն...:

Բնական է որ շրջանները նախ իրենց մասին մտածեն եւ միշտ չկարենան մտածել Փարիզի Տան մասին, բայց սիրելի 24 զաւակներ, Լոնտոնէն մինչեւ Մարսէյլ եւ այլուր յիշեցէք թէ Ֆրանսայի մէջ սովորութիւն մը կայ Մայրերու Օր, Հայրերու Օր, ծննդեան տարեդարձ, եւայլն, այդ օրերուն գոնէ յիշեցէք ձեր մայրը որմէ ներշնչուեցաք ունենալու ձեր Տուները եւ անտես մի առնէք զայն:

Դուն եւս Հայոց սիրելի ժողովուրդ, ուր որ ալ գտնուիս, Ֆրանսա թէ այլուր, Փարիզ, Ամերիկա կամ Լիբանան, յիշէ՛ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը, հայապահպանման այս փրկարար կղզին համայնակուլ այս ովկիանոսին մէջ:

Պ. ԶՊՈՒՔՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (72)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Այիշէի գիշերային չուայտութիւնը իրեն համար բաւական նշան մըն էր թէ՝ Սուլթանուհին եւս նուազ չէր տառապեր:

Հայրիէի այն ակնարկը որով իր դէմքը քննած էր, տարօրինակ կերպով մը մինչեւ իր սրտին խորը թափանցելը զգացած էր:

Այիշէն ալ գեղեցիկ էր եւ աւելին ըլլալով զինքը բուռն սիրով մըն ալ կը սիրէր, եւ իր այդ սէրը քանիցս ապացուցած էր: Այսուհանդերձ անոր գեղեցկութենէն այն ներքին յուզումը զգացած չէր զոր զգացած էր խարտեաշ Սուլթանուհիին գննիչ ակնարկէն:

Այնչէ, իր սէրին գաղտնիքը Սուլթանուհիին յայտնած չէր:

Հետեւաբար Սուլթանուհիին ակնարկը ընազդի ակնարկ մըն էր: Ասիկա նոյնինքն կենդանիին հոտառութեան մէկ թափն ու ներշնչումն էր, որուն միջոցաւ կատուն կը զգայ մուկը, աղուէսը հաւը իսկ շունը ճագարը:

Տիգրան թերեւս Սուլթանուհիին միջոցաւ յաջողէր այդ անսահմանութեան մէջէն՝ որուն մէջ լքուած էր, ելք մը գտնել:

Սակայն ինչպէս պիտի յանդգնէր առանց վտանգի իր գաղտնիքը Սուլթանուհիին յայտնել:

Շուարած մնացած էր:

— Կորսուած եմ, վերջացաւ, մտածեց դարձեալ:

Եւ գլուխը սիւանին կակուղ յենարանին կռթնցնելով աչքերը գոցեց եւ թողուց որ երեւակայութիւնը անհամար խորհրդածութիւններու մէջ թափառի, որոնց ծայրը իր բնակարանին փոքրիկ խուցը կը տեսնէր, որուն մէջ առանց ցեղային վրէժխնդրութեան ու փառասիրութեան երազներու, խաղաղիկ ու հանդիստ կեանք մը կ'ապրէր:

Քանի մը ժամ սրահին անկիւնը այսպէս մնաց, ինքը անգամ չէր կրնար հաշուել:

Երեւակայութիւնը անցեալին կամ ապագային անջրպետները կտրել անցնելու համար ներկայէն այնքան ժամանակ կը սպառէ որ, զանիկա ալ երազի կը փոխէ:

Ատոր համար երազողը միշտ երեք տեսակ երազանքի միջեւ տեսակ մը դամուած կը մնայ:

Յանկարծ ուսին վրայ դրուած ձեռք մը երազներուն թափը ընդհատեց, մինչ ականջին մօտ ձայն մը լսեց որ իրեն կ'ըսէր.

— Է՜հ, Զէյնէփ, քնացա՞ր:

Տիգրան ցնցուեցաւ ու գլուխը վեր առաւ:

Զաին էր որ Եթովպուհիի մը հետ իր առջեւը կանգնած էր:

— Ոչ, ըսաւ Տիգրան վեր ելլելով: Հայրենիքիս կը մտածէի:

— Խեղճ աղջիկ, վրայ բերաւ Զաի, սկլիզները այսպէս կը պատահի, ինձ ալ նոյնը պատահած է, հոգ մի ըներ, հետզհետէ կը վարժուիս: Ճաշել կ'ուզե՞ս, անօթի չե՞ս:

— Այո, ըսաւ երիտասարդը, որ ստամոքսին մէջ արդէն անօթութեան դըղռանքներ սկսած էր զգալ:

— Ուրեմն հետս եկուր:

Տիգրան ոտքի ելաւ եւ Եթովպուհիին հետ միասին Զաին հետեւեցաւ, որ զիրենք լուսաւորուած քանի մը նրբանցքներէ անցընելով ընդարձակ դահլիճ մը տարաւ, որուն մէջտեղը ճաշի երկար սեղան մը կար:

Այդ սեղանին շուրջ տասնեակ մը սենեկապանուհիներ նստած էին: Այդ սենեկապանուհիներու վրայ իբրեւ հսկիչ նիհարակազմ, խորշոմած դէմքով պառաւ մը դրած էին, որ հազիւ կերակուրներուն կը դպչէր, զորս մասնաւորապէս իր անձնական սպասարկութեան համար դրուած սպասաւոր մը յաջորդաբար իր առջեւը կը շարէր:

Երբ երկու սենեկապանուհիներուն ընկերակցութեամբ Զաի ներս մտաւ, պառաւը անոր կողմը դարձաւ ու չոր շեշտով մը հարցուց.

— Զաի հանըմ, Նորին բարձրապատուութիւնը ի՞նչպէս է:

— Մելէք հանըմ, ըսաւ Զաի, ջանալով մարմինը ուղիղ բռնել, այնպէս որ կարծես թէ չէր ուզեր որ միւսներուն առջեւը խոնարհութիւն մը ըրած երեւի: Նորին Բարձրապատուութիւնը այսօր անհանգիստ է եւ իր սենեակը պիտի ճաշէ: Միայն հրամայեց որ օրիորդը, որ իր անձնական սպասարկութեան համար առնուած է, ճաշելու վար դնէք:

Պառաւը դառնալով Տիգրանը դիտեց եւ ոտքէն մինչեւ գլուխը գննիչ ակնարկով մը անոր հասակը չափեց:

ՖՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՎԱԼԱՆՍ.— Այրի Տիկին Վարդանոյշ Մարգարեան եւ զաւակները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳէՈՐԳ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 16ին, 75 տարեկանին: Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի (Հոկտ. 19) ժամը 16ին, Սէնժան եկեղեցին, Փլաս Պնլա, Վալանս:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Տարաբախտ Պարոյր Սեւակի ի յիշատակ, յառաջիկայ Հոկտ. 24ին, Սրբոց Թարգմանչաց եւ Հայ Մշակոյթի օրուան առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ, նախաձեռնութեամբ Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան:

Օրուան որպէս քարոզ պիտի կարդացուի Ամենայն Հայոց Հայրապետի խօսքը, արտասանուած Ս. Էջմիածնի տաճարին մէջ:

Պատարագէն ետք հոգեճաշ, Ազգային Տան մեծ սրահին մէջ, ուր պիտի ողեկոչուին մեծ բանաստեղծին երկերն ու գործերը, գեղարուեստական պատճաշ ելոյթներու ընկերակցութեամբ:

Օրուան գլխաւոր բանախօսներն են.—

Պր. ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ (հայերէն)

Պ. ԺԻՒԼ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Ճաշի մասնակցողները պէտք է գլմեն եկեղեցւոյ գրասենեակը ամէնէն ուշը մինչեւ 22 Հոկտ.: Ճաշագին 20 Փր.:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վալանսի Քրիստափոր կոմիտէի կողմէ, նախագահութեամբ՝

ընկ. ՅԱԿՈԲ ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆԻ

Օրուան բանախօս՝

Ընկ. ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

23 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Վալանսի պետական Թատրոնին մէջ:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ:

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 31, Կիրակի կէսօրէ ետք, Քաղաքապետարանի սրահը:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղ. Ազգ. Միութեան վարչութեան քառամեայ նստաշրջանը աւարտած ըլլալով, տարւոյս վերջաւորութեան տեղի պիտի ունենան վարչական նոր ընտրութիւններ:

Անդամատուրքերը պէտք է վճարուին մինչեւ 31 Հոկտեմբեր:

Անդամական ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ Կիրակի 7 Նոյեմբերին, կէսօրէ յետոյ ժամը 4ին:

Ժողովի ընթացքին վարչութիւնը պիտի ներկայացնէ իր բարոյական եւ նիւթական տեղեկագիրը, որմէ ետք ընտրողական եւ քննիչ յանձնախումբերու ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 81րդ տարեդարձը կը տօնուի, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23 ժամը 21էն մինչեւ լոյս

Salle des Fêtes de la Mairie du — 6ème Place St. Sulpice

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ԳՐԻՇԱ ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Ուղերձ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի՝

ԼԻՆ ՏՈՒՐԵԱՆ

(Փարիզի Օփերայէն)

Երգ՝ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Դաշնակ՝ ընկ. Գրիգոր Ամիրայեան

Պաշտօնական բաժնէն ետք՝ ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Մուտք 10 փր.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 30, ժամը 21ին

Մշակոյթի Տան մէջ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուլվ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Թէճիրեան ընտանիք 25, Պր. Աթանաս Նիկողոսեան 20, Տիգրան Ժամկոչեան 100, Օր. Լուիզ Դուիթեան 50: Հանգուցեալներ Միսաք եւ Վերգինէ Ճէլալեաններու հոգեհանգիստին առթիւ Տէր եւ Տիկին Աշոտ Բալիքեան 100, Օր. Ճէլալեան 50, Օր. Փափուճեան 10: Հանգուցեալներ Գէորգ, Սաթենիկ, Յովհաննէս, Ոսկիան Թէճիրեաններու հոգեհանգիստին առթիւ Թէճիրեան ընտանիք 50, Քաջեան ընտանիք 10, Պր. Ղազարոս Կիլեան 10, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Սուքիասեան 10, Վարդան Քէօսէեան 50 Փրանք:

ՎԱՐՁՈՒ ՍԵՆԵԱԿ

Մեծ սենեակ մը, խոհանոց, արտաքնոց, տաք ջուր, վարձու է մնայուն ձեւով, ուսանող զոյգի մը յարմար:

Դիմել ժամը 14էն 18

Madame RAQUIST
17, Rue de la Grange Batelière
Paris (9e)
6րդ յարկ, աջին:

ՏԷՍԻՆԻ ԱՂՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

23րդ ցանկ

Տէր եւ Տիկ. Վարուժան Օհանեան (Տէսին), Տէր եւ Տիկ. Սողոմոն Գալուստեան (Տէսին), այրի Տիկին Արշալոյս Ասորեան (Փարիզ) 300ական, Պր. Ժան Ժամկոչեան եւ Սոքա ընտանիքներ (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Եղիշէ Բարադամեան (Մարսիլիա) 150ական, Պր. Արման Զիտէմեան (Լա Թուռ տիւ Փէն) 120, Տէր եւ Տիկ. Յարութիւն Լաղեան (Շաս), Տէր եւ Տիկ. Մանուէլ Սահաթճեան (Շաս), Տէր եւ Տիկ. Միհրան Ղազարեան (Տէսին), Պր. Ա. Թումիկեան (Վիլէօրպան), Տէր եւ Տիկ. Արմէն Թաշճեան (Տէսին), Տէր եւ Տիկ. Ղազարոս Գապաքճեան (Ժիւվիզի-սիւր-Օռժ), Տէր եւ Տիկ. Լեւոն Գապաքճեան (Կրընոպլ), Տէր եւ Տիկին Ժաք Գապաքճեան (Կրընոպլ), Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Քիւրքճեան (Կրընոպլ), Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ալիքեան (Կրընոպլ) 100ական փրանք:

Նախկին գումար 98.863,53
23րդ ցանկի գումար 2320
Ընդհ. գումար 101.183,53

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
Avenue George V, Paris

Եզանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

Sous le Haut Patronage de

Monsieur Jacques BAUMEL

Secrétaire d'Etat auprès du Premier Ministre

եւ նախագահութեամբ Պ. Կարապետ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃԱՅԱՐՈՒԿ ԲԱԺԻՆ

Avec la participation artistique du Ballet Arménien « SOSSI »
sous la dirction de Mme KUTNERIAN

Vous danserez avec JEAN CANTEL et son orchestre

SOUPER — BUFFET — TOMBOLA et SURPRISES

ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878-02-99 Աղքատախնամի գրասենեակը

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները ժամը 20էն ետք եթէ չգրաւուին ուրիշներու կը տրուին

Ուսանողներու համար 6 փր. — Մուտք 15 փրանք

Ալֆորվիլի
Հայ Մշակութային Կազմակերպութեան

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆՈՎ

Հոկտեմբեր 30ին, Շաբաթ ժամը 21ին

Salle Voltaire, Alfortville - 94

Պար – երգ՝ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Սայաթ-Նովա խումբ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ 23 Հոկտ Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, եկեղեցւոյ կից սրահը: Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ: Պատգամաւորի ընտրութիւն:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի անդամական ընդհ. ժողովը 23 Հոկտեմբերին, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 16ին, ընկերուհի Ֆ. Գումրուեանի բնակարանը: Այս առթիւ վարչութիւնը կոչ կ'ընէ բոլոր անդամներուն, որ իրենց ներկայութեամբ յարգեն հրաւէրը: Կարեւոր օրակարգ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինի տարեկան պարահանդէսը, Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Շաբաթ Դեկտեմբեր 4, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԼԻՈՆ

Հոկտեմբեր 30, Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին

ՎԱԼԱՆՍ

Հոկտեմբեր 31, Կիրակի օր ժամը 15ին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԻ ՃԱՅԱՐՈՒԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

Samedi 30 Octobre à 21 h., Salle Rameau à LYON

Dimanche 31 Octobre à 15 h., Salle des Fêtes de VALENCE

GALAS EXCEPTIONNELS
DE
DANSES ARMENIENNES

Avec plus de 70 exécutan ts des troupes de Paris

NAIRI
et
NAVASART

Chants folkloriques EVA RESDIKIAN

Billets d'entrées en vente chez Sevan-Voy ages, 50 Cours de la Liberté, LYON (3e)

SOIREE DE GALA
DE L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

SALLE GAVEAU, 45, RUE LA BOETIE — Métro : Miromesnil
17 NOVEMBRE, MERCREDI à 21 H.

RECITAL

Raffi PETROSSIAN

MOZART, BEETHOVEN, CHOPIN, SCHUMANN, LISZT

Location
à la SALLE GAVEAU
Chez DURAND — 4, Place de la Madeleine
U.G.A.B. par téléphone : 870-03-18 de 10 à 18 h.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 20 OCTOBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 12245
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.245

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԴԱՐԵՀ Ա.Ի ԴԷՄ

(Աքեմենեանց 2500ամեակին առթիւ)

Ա.

Մեծն Կիւրոսի որդի եւ յաջորդ Կամ-բիսի (Ք. Ա. 529–522) թագաւորութեան վերջին տարիներուն, Աքեմենեանց իշխանութեան ենթակայ կարգ մը ազգեր, որոնց շարքին նաեւ Հայերը, գլուխ ցցած էին՝ փորձելով վերահաստատել իրենց անկախութիւնը: Խռովութիւններ ծագած էին նոյնիսկ Պարսկաստանի մէջ:

Կամբիս հետեւելով իր հօր աշխարհակալական քաղաքականութեան, գրաւած էր Եգիպտոսը եւ միացուցած զայն իր կայսրութեան:

Ու մինչ թագաւորը Փարաւոններու երկիրը կը գտնուէր, պարսիկ մոգերը բռնակալութիւն էին հաստատած՝ Աքեմենեանց գահին վրայ բարձրացնելով մոգ մը՝ մեզացի Գաուտամա կամ Շմերդ, որ կը յայտնէր թէ ինք որդեն էր Մեծն Կիւրոսի եւ եղբայրը Կամբիսի: Այս վերջինը կը մեռնէր 522ին՝ Եգիպտոսէ վերադարձին: Եօթը նախարարներ՝ զինակցած՝ ժողով գումարելով թագաւոր հռչակեցին իրենցմէ մէկը՝ Դարեհ Վշտասպեանը, որ կը կոչուի նաեւ Արտաշէս Բ., արքայ Պարսից: Դարեհ գահազուրկ ըրաւ եւ սպաննեց Գաումատա-Շմերդը՝ միւս վեց նախարարներու օգնութեամբ:

Ստեղծուած խառնակ կացութենէն օգտուելով, ապստամբական շարժումները շարունակուեցան Դարեհ Ա.ի (522–486 Ք. Ա.) գահակալութեան առաջին օրերէն սկսեալ: Հետզհետէ ապստամբեցան եւ անկախութիւն հռչակեցին Շոշաստան, Բաբելոն, Մեդիա, Հայաստան եւ այլ երկիրներ:

Ըսինք թէ Դարեհ Ա. իր մղած կռիւներու մանրամասնութիւնները արձանագրել տուած էր հինգ տարբեր վայրերու մէջ: 521–520 տարիներուն Հայոց ապստամբական շարժումներուն մասին վկայութիւններ կան մասնաւորապէս Բեհիստունի արձանագրութեան մէջ:

Կ'արժէ ծանօթանալ:

Առաջին տախտակին վրայ գրուած է.

«Դարեհ թագաւորը կ'ըսէ.

«Ահաւասիկ ինծի հպատակած երկիրներն՝ որոնց թագաւորն եմ, Արամազդայ շնորհիւ.— Պարսկաստան, Շոշաստան, Բաբելաստան, Ասորեստան, Արաբիա, Եգիպտոս, Ծովեզերեայք (Յոնիացիք), Սպարդա, Յոնիացիք (Ցամաքայինք), Մարաստան, Հայաստան, Կապադովկիա, Պարթեւաստան, Զարանգիա, Արիք, Խորեզմեանք, Բաղտրիա, Սողդիա, Գանդահար, Սագաստան, Սատտագիդիա, Արաքոզիա, Մագիանացիք, ընդ ամէնը՝ 23 նահանգ»:

Երկրորդ տախտակին բովանդակութիւնը.—

«Դարեհ թագաւորը կ'ըսէ.

«Երբ ես Բաբելոնի մէջ կը գտնուէի, հետեւեալ նահանգներն ապստամբեցան ինծի դէմ.— Պարսկաստան, Շոշաստան, Մարաստան, Ասորեստան, Հայաստան, Պարթեւաստան, Մարգիանա, Սատտագիդիա, Սագաստան»:

Շողացւոց եւ Մարաց ապստամբութիւններուն առաջքն առնելէ ետք, արձանագրութիւնը կը շարունակէ այսպէս.—

«Դարեհ թագաւորը կ'ըսէ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳՈՒՀԻՆ ԱՆԳԱՐԱ ՀԱՍԱՒ

Թնդանօթի 21 հարուածներով ընդունուեցաւ Անգլիոյ թագուհին, իր կայսրութեան նախկին պատերազմական գերի (Ա. պատերազմ) այժմ՝ Թուրքիոյ նախագահ Ճեվտէթ Սունայի կողմէ: Դիմաւորողներուն մէջ էին նաեւ վարչապետը, կառավարական անձնակազմը, զինուորականներ եւ ուրիշներ: Նախապէս խումբ մը կ'լի դուքսն ու իշխանուհի Ան Թեհրանէն Անգարա հասած էին: Երկուքն ալ Պարսկաստան կը գտնուէին Իրանի կայսրութեան հիմնադրութեան հանդիսութեանց առիթով: Եւ իրենք ալ կը դիմաւորէին թագուհին:

Մինչ Անգարա կ'ընդունէր իր պաշտօնական հիւրերը, անդին կը հաղորդուէր, թէ իշխանութիւնները երեւան հանած ըլլան համայնավար գաղտնի կազմակերպութիւն մը, ինչպէս նաեւ Թուրքիոյ «Բիւրտ Ժողովրդավար Կուսակցութիւն» մը: Իշխանութիւնները ձերբակալած են նայդ «կուսակցութեան» պատկանող 28 անդամներ: Ձերբակալեալներուն մէջ կը գտնուին Մարտինի շրջանի երկու քաղաքապետներ եւ մէկ փաստաբան: Քաղաքապետները հարուստ հողատէրեր են: Թուրքիոյ «Բիւրտ Ժողովրդավար կուսակցութիւն»ը անջատողական նպատակներ կը հետապնդէր կ'ըսեն Թուրքերը:

Համայնավար գաղտնի բջիջին երեւան հանուելու լուրը կը հաղորդէ «Հուրիէթ»: Ըստ թերթին ան կազմուած էր 26 ան-

«Արդ՝ Հայաստան ղրկեցի Հայ մը, իմ Դադարշիս անունով ծառաս, եւ այսպէս պատուիրեցի իրեն.— «Գնա՛ եւ նուաճէ՛ այդ ապստամբ ժողովուրդն՝ որ ինծի չի հպատակիր:

«Իսկ Դադարշիս գնաց Հայաստանը նուաճելու համար: Սակայն ապստամբները դէպի Դադարշիս յառաջացեր էին բանակով, անոր պատերազմի հրաւէր կարդալու համար: Դադարշիս ընդունեց պատերազմիլ: Հայաստանի մէջ Զուզու անունով քաղաք մը կայ. ճակատամարտը կատարուեցաւ հոն: Արամազդ ինծ օգնեց: Շնորհիւն Արամազդայ, իմ բանակս թշնամի բանակէն շատ մարդ ջարդեց: Թուրավահարս ամսոյ 6ն էր երբ պատերազմը տեղի ունեցաւ»:

Շարունակութեան մէջ կ'ըսէ թէ՝ «ապստամբներն երկրորդ անգամ մըն ալ յարձակեցան եւ նորէն Դադարշիսի վրայ եկան պատերազմելու համար: Հայաստանի մէջ Տիգրա անունով բերդ մը կայ. Ահո՛ն տեղի ունեցաւ ճակատամարտը: Արամազդ ինծի օգնեց: Շնորհիւ Արամազդայ, իմ բանակս թշնամւոյն բանակը զարկաւ: Թուրավահարամսոյ 18ն էր երբ ճակատամարտը կատարուեցաւ»:

Այս երկրորդ ընդհարումը պատահած է առաջինէն ճիշդ երեք օր վերջ: Բաբելոնեան բնագրին մէջ աւելցուած է հետեւեալ կտորը, որ կը պակսի պարսկականին մէջ.— «Թշնամին 540 մեռեալ թողուց պատերազմի դաշտին վրայ եւ Դադարշիս 520 հոգի գերի բռնեց»:

Այսքանով չի վերջանար սակայն արձանագրութիւնը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՃԱՏՐԱԿ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Վեցերորդ խաղը երկու անգամով կատարուեցաւ՝ Կիրակի եւ Երկուշաբթի:

Կիրակի օր Ֆիշէր եւ Պետրոսեան հինգ ժամ խաղալէ ետք որոշեցին մրցումը շարունակել յաջորդ օր: Խաղի ընդմիջումին Ամերիկացին նպաստաւորուած էր, քանի որ իր տրամադրութեան տակ ունէր բերդ մը, խենթ մը եւ հինգ զինուորներ, մինչդեռ Պետրոսեան՝ բերդ մը, ձի մը եւ հինգ զինուոր:

Երկրորդ հանդիպումին Ֆիշէր յաջողեցաւ իր զինուորները հրապարակ հանելով սահմանափակել Պետրոսեանի շարժումը:

Խաղը վերջացաւ Ամերիկացիին յաջողութեամբ:

Ֆիշէր ներկայիս ունի երեքուկէս կէտ, իսկ Պետրոսեան՝ երկուքուկէս կէտ:

դամներէ, որոնց շարքին կան գրագէտներ, ինչպէս Սապահէտտին Էյուպօղլու, համալսարանականներ եւ ուսանողներ:

Ինչ կը վերաբերի ներքին քաղաքական տագնապին, որ ստեղծուած էր, երբ Արդարութեան կուսակցութիւնը որոշած էր կառավարական կազմէն քաշել իր հինգ անդամները, կը թուի թէ ժամանակաւոր կերպով հանդարտած է: Վարչապետը նախագահին հետ տեսակցելէ ետք պարզեց այժմու կացութիւնը նկատել տալով, թէ «տագնապը սառած է եւ սառնարան դրուած»: Ցամենայն դէպս ասիկա ժամանակաւոր կը նկատուի՝ Անգլիոյ թագուհիին այցելութեան առիթով: Թուրք լրագրող մը ըսած է սակայն Իսմաիլ Բէի Թըլթակցին. «Աւելի ճիշդ քաղաքական տագնապն է որ Էրիմը սառնարան պիտի դնէ»:

Անցեալ շաբաթ Արդարութեան կուսակցութիւնը որոշած էր կուսակցութենէն վտարել իր երկու նախարարները, որոնք հակառակ կուսակցութեան որոշումին, կառավարական կազմի մէջ մնացած էին:

Տագնապը կրնայ աւելի ծանրանալ, երբ նկատի առնուի, որ Էրիմ մերժած է երկու այլ նախարարներու հրաժարականը (առնոնք եւս կը պատկանին Տէմիրէլի կուսակցութեան) եւ ջնջած էր այլ նախարարութիւն մը (Խորհրդարանին հետ կապ հաստատող պետական նախարարութիւնը):

Դէտերու կարծիքով առաջնահերթ դարձած է հարցին խաղաղ լուծումը, որովհետեւ եթէ տագնապը շարունակուի եւ բարենորոգման ծրագիրը վտանգուի, բանակը կրնայ իշխանութեան գլուխ գալ:

Ցամենայն դէպս պաշարման վիճակը կը շարունակուի: Եւ եթէ որոշ չափով թոյլ կը տրուի, որ քննադատութիւններ ըլլան Խորհրդարանին մէջ, բացարձակ արգելքի տակ կը մնայ քննադատութիւնը մամուլի մէջ: Այսպէս՝ Պոլսոյ շաբաթաթերթերէն «Օրթամ»ի հրատարակութիւնը արգիլուեցաւ ցնոր տնօրինութիւն, պաշարման վիճակի իշխանութիւններուն կողմէ:

Շաբաթաթերթը, ինչպէս կը գրէ Մոնտի Թըլթակիցը, զօրավիգ կը կենար Էրիմի բարենորոգչական ծրագրին, սակայն միւս կողմէ այն միակ թերթն էր, որ յաճախ կը պաշտպանէր ժողովրդավար սկզբունքներ եւ կը դատապարտէր ոտնահարումի արարքները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշած է 250 միլիառ լիռի փոխառութիւն մը ը-

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԿ. ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

Կիւմրիի մէջ — Աղեքսանդրապոլ — Լենինական — հաշտութեան բանակցութիւնները սկսեր էին 26 Նոյեմբերին, Թրքական Աւազ Պատուիրակ ունենալով Քեազըմ Գարապէքիր Փաշան: Հայերու կողմէ պայմաններուն յարգուած ըլլալը ստուգելու համար խումբ մը սպաներու քննութիւն կատարել տալէ վերջ, Գարապէքիր Փաշան 2–3 Դեկտեմբերին ստորագրած էր հաշտութեան այդ դաշնագրութիւնը, իբրեւ լիազօր պատուիրակը Անգարայի կառավարութեան:

Աւելի վերջ, 1921 Փետրուար 11ին, երբ բոլշեւիկները Վրաստանի վրայ յարձակած էին, վրացական կառավարութիւնը Թուրքիոյ դիմելով օգնութիւն խնդրած էր անկէ, ինչ որ պատճառ դարձած էր դէպքերուն նոր դարձուածք մը ստանալուն եւ Արեւելեան Շարժումին ստեղծման: Բազմաթիւ հետաքրքրական փուլերէ անցնելէ վերջ, 1921 Մարտ 16ին ի վերջոյ ստորագրուեր էր Թուրքեւսովետ Համաձայնագիրը Մոսկուայի մէջ, եւ 13 Հոկտեմբերին ալ Կարսի պատմական Համաձայնագրին ստորագրութեամբ, խաղաղութիւնը հաստատուեր էր արեւելեան ճակատի վրայ:

ԱՐԵՒԵԼԱԳԷՏ ԱՐՄԷՆ ՎԱՆՊԷՐԻ ԿԸ ԽՕՍԻ ՓՈՔՐ ԱՍԻՈՅ ԵՒ ԱՆԱՊԱՏԱՐԱՆԱԿ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

«Հայաթ Թարիհ Մէճմուասը»ն կը հրատարակէ ծանօթ արեւելագէտ Արմէն Վանպէրիի ճանապարհորդագրութիւններ, որոնց մէջ յաճախ կը յիշատակուին Հայեր կամ հայաբնակ շրջաններ: Այս արեւելագէտը 1832ին ծնած է Հունգարիոյ Փօծօնի քաղաքը, անունէն հետեւցնելով, հաւանաբար հայկական ծագումով, ինչ որ աւելի հաւանական պիտի թուի անտարակոյս մեր ընթերցողներուն ալ, որոնք կարդալով իր յիշատակները, պիտի տեսնեն թէ ան ի՛նչպէս միշտ բացառիկ հետաքրքրութեամբ մը կը գրադի անոնցմով, անվերապահ վստահութիւն մըն ալ ցոյց տալով անոնց ամէն առիթով:

Յօդուածաշարքը կը սկսի հանդէսին Սեպտեմբերի թիւով: Յաջորդականութիւնը պահելու համար այս հետաքրքրական յօդուածաշարքին մէջ Հայերու եւ հայաբնակ շրջաններու վերաբերեալ հատուածներուն, կը սկսինք ուրեմն առաջին մասերէն, երբ հեղինակը դէպի Ասիա իր ուղեւորութեան ձեռնարկած էր նաւէն իջնելով Տրապիզոնի մէջ, անկէ ճամբայ ելլելու համար դէպի Անատոլուի ներքին շրջանները, Էրզրում:

(Շար. - 3)

նել միջազգային դրամատէրերէ Վենետիկը փրկելու համար:

ՕԹԱՈՒԱՅԻ մէջ, ուր պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ, Կոսիգին յարձակումի ենթարկուեցաւ հունգար գաղթականի մը կողմէ Խորհրդարանին առջեւ: Իր հասնելէն առաջ արդէն, ցոյցերը սկսած էին, այս անգամ խորհրդային դեսպանատան առջեւ, Ուկրայնացիներու կողմէ: Գալով Հունգարին զոր ոստիկանութիւնը բռնած է, կը պոռար. «Ազատութիւն Հունգարիոյ համար»:

ՊԱՏՈՒՈՅ ԼԵԳԷՈՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ (*)

Պատուոյ Լեգէոնը չիկնոտ տիկին մըն է, որուն հայրը Նափոլէոն Ա.ն է, իսկ մայրը, կ'ըսեն, սնափառութիւնը:Այսպէս սրամտօրէն կը նկարագրէ Կի Պըրթոն իր գրքին մէջ:

1802 Մայիս 19ին, երբ ծնաւ Պատուոյ Լեգէոնը, շատեր բողոքեցին ըսելով թէ պէտք եղածին չափ հանրապետական չէր: Ապագայ կայսրը պատասխանեց աստր՝ Թող ինծի ցոյց տան հին կամ արդիական Հանրապետութիւն մը, ուր մեծարանքներ գոյութիւն չունենան:

Կայսրը գեղեցիկ մետալ մըն ալ չինել տուաւ, որուն վրայի նկարը կը կազմուէր հինգ եռանկիւններէ, եւ որոնց խուրաքանչիւրը կը վերջանար կարկինով մը, ծայրերը օղին մէջ...

Նախապէս կը վարձատրուէին միայն կտրիճ զինուորները, բայց հետզհետէ Պատուոյ Լեգէոնը ստացաւ նաեւ աշխարհիկ բնոյթ, եւ սկսաւ իր շնորհները բաշխել դրագէտներու, գիտուններու, նկարիչներու եւ երաժիշտներու: Եւ այսպէս ցանկալի բան մը դարձաւ բոլոր Ֆրանսացիներուն համար եւ շատեր ամէն տեսակի ստորնութեանց դիմեցին համբոյր մը կորզելու համար Տիկնոջմէն, որովհետեւ գիտէին որ չըթունքի կարմիր հետք մը պիտի ձգէր ժաքէթի օղակին վրայ...:

Այս տիկնոջ հաճելի ըլլալու համար սկսան ամէն տեսակի խորամանկութեան դիմել, ոմանք իրենց տաղանդով, ուրիշներ խելքով կամ քաջութեամբ: Ոմանք ալ մտածելով թէ անուշադիր պիտի մնային, ցանկ մը ղրկեցին: Եւ այսպէս, վեհապետներու միջնորդութեամբ, Տիկին Լեգէոնը կը ստանար բազմաթիւ սիրային յայտարարութիւններ:

Ահաւասիկ համով հոտով նմոյշ մը, ուղղեալ Նափոլէոն Գ.ի «Կոանտ Առմէի» նախկին ծեր զինուորի մը կողմէ.

Տէր իմ,

Երբ ձեր շատ սիրելի քեռայրին՝ Նափոլէոն Ա.ի զինուորն էի, մահացու վէրքեր ստացայ, որոնք քառասուն տարիէ ի վեր կեանքիս ամէնէն գեղեցիկ զարդերը կը կազմեն, մէկը Վակրամի մէջ, միւսը ձախ սրունքիս վրայ...: Եթէ կը կարծէք թէ այս երկու վէրքերը արժանի են «Կտրիճներու Խաչ»ին, ես ալ ձեզի կանխաւ շնորհակալ եմ: Կինս ալ պիտի աղօթէ ձեր ուշադրութեանէն:

ՓՕՆՆԻՕ

Ծանօթ է որ Ժորժ Սանի դժբախտ ամուսինն ալ, Պառոն Տիւտըվան, Նափոլէոն Գ.էն Պատուոյ Լեգէոնի խաչը խնդրեց, իր «ամուսնական դժբախտութեանց համար»... Երեւակայեցէք եթէ ամէն խաբուած ամուսին մետալ մը ունենար...:

Այսօր ալ, հակառակ իր յառաջացած տարիքին, դարձեալ Տիկին Պատուոյ Լեգէոնի շուրջ կը դառնան: 200.000 «լեգէոնականներ» հետեւեալ կերպով կը բաժնուին.— 79 Մեծ Խաչ, 747 Մեծ սպայ, 5504 հրամանատար, 41.234 սպայ, 175 հազար 275 ասպետ:

Հարիւր անգամ աւելի լեգէոնական գոյութիւն պիտի ունենար այսօր, եթէ այդ Խաչը տրուէր ամէն Պատուոյ Լեգէոն խնդրող Ֆրանսացիի: Նախարարական դրասենեակներու դուռը ափ առնողներու տասնէն եօթը Պատուոյ Լեգէոն խնդրելու համար կ'երթայ:

Սխալ է կարծել թէ ամէն լեգէոնական մեքենայութիւններով տիրացած է Պատուոյ Լեգէոնին:

Եթէ Տիկին Լեգէոնը կը սիրէ զօրավարները, բժիշկները, ատենակալները, տաղանդաւոր գրագէտները եւ հայրենիքին բոլոր լաւ ծառայութիւն ընողները, դէմ չէ նաեւ ստորիններու հետ ալ գործ ունենալու: Այս է պատճառը որ իբրեւ սիրականներ ունի քաղաքագէտներ, ինչո՞ւ չէ նաեւ նշանաւոր խաբեբաներ եւն.:

Ծանօթ է Ուիլըընի պարագան: Մէջտեղ ելաւ որ ինչպէս Հանրապետութեան Նախագահի մը փեսան կրցած էր պատուանշաններու առեւտուր ընել ընկերակցութեամբ Պատերազմական Նախարարութեան մէկ զօրավարին: Իսկ մեզի աւելի մօտ ժամանակներու մէջ, օրինակ, Սթավինսկիի դիակին վրայէն ոստիկանները գտան նամակ մը, որ ստորագրուած էր նոյն ինքն անձնապահին կողմէ, եւ որուն մէջ նախարարի մը բարեացակամութեանը կը յանձնարարէր մէկը որ Պատուոյ Լեգէոն կ'ուզէր ունենալ...

Կարգ մը պատուոյ լեգէոնականներ այնքան հպարտ են այդ պատուանշանով որ կարմիր ժապաւէնը կը դնեն մինչեւ իսկ իրենց ներքնաշապիկին վրայ, ուրիշ մը գիշերանոցին օղակին վրայ...:

Երկար ատեն Տիկին Լեգէոնը չսիրեց դերասանները, իսկ հիմա, կը պաշտէ զանոնք, այն թուականէն ի վեր որ պատերազմի դաշտերը կը կոչուին «գործողութեանց թատրոն», սկսաւ կտրիճներու տեղ դնել զանոնք:

Դերասաններու հանդէպ այս ծայրայեղ հակումը, ուշադրութիւնը գրաւեց Էմիլ Օժէի, որ առաջարկեց կառավարական որոշում մը անցընելու.

Յօդուած Ա.— Բոլոր դերասանները պատուանշան պիտի ստանան:

Յօդուած Բ.— Միմիայն դերասանները պիտի ստանան պատուանշանը: Որով ո՛չ նախանձ, ոչ ալ վէճ տեղի պիտի ունենայ:

Այլեւս ծերացած, քիչ մըն ալ կարճատես՝ Տիկին Լեգէոնը իր շնորհները կը բաշխէ ամէնէն չսպասուած անհատներուն ալ:

Այս ծեր Տիկնոջ յոռի սովորութիւնները կատակաբաններու հեգնանքին արժանացան: Օսքար Ուայլտ կ'ըսէր թէ Պատուոյ Լեգէոնը ասպետական շքանշան մըն է, որմէ քիչ թիւով Ֆրանսացիներ բախտը ունին խուսափելու:

Իր սէրերուն մէջ խտիր չդնելուն համար, Տիկին Լեգէոնը անարգանքի ալ արժանացաւ, բազմաթիւ նշանաւոր մարդիկ բացարձակապէս մերժեցին իր «առաջարկները», ինչպէս Ռասփայլ, Լամընէ, Ժեռառ տը Նեռվալ, Լիթռէ, Պառպէ տ'Օռվիյի, Կիւսթավ Քուռպէ, Պէռանժէ, Մօփասան, Փիէռ եւ Մառի Քիւրի, Տըկա, Մօռիս Ռավէլ, Անտռէ Ժիտ, Սառթռ, եւայլն...:

Ընդհանուր առմամբ, բոլորն ալ մերժեցին զգուանքով, ոմանք ալ, ինչպէս Քիւրի, մերժեց ըսելով թէ՝ «առոր անհրաժեշտութիւնը չեմ տեսներ», իսկ Տոմիէ ըսաւ՝ կը խնդրեմ որ կառավարութիւնը զիս հանգիստ ձգէ», եւայլն:

Տիկին Լեգէոնը, իր երիտասարդութեան կը վարձատրէր միմիայն այրերը: Աւելի ուշ սկսաւ հետաքրքրուիլ կինզինուորներով ալ, յետոյ խտրութիւն չդրաւ երկու սեռերուն միջեւ, վարձատրելով 1914ի հերոսուհիներէն Տիկին Սէսիլ Սօռէլը...:

Բազմաթիւ դերասաններ եւ պարուհիներ ստացան քաջերու Պատուոյ Լեգէոնի խաչը: Այս պայմաններուն տակ Բլեմանսօ պարզ է որ մերժեց:

Տիկին Լեգէոնը կը սիրէ նաեւ գրագիտուհիները: Թէեւ բախտ չունեցաւ առաջին գրագիտուհիին՝ Ժորժ Սանի հետ: «Ձեմ ուզեր, կ'աղաչեմ, չեմ ուզեր նմանիլ ծեր վաճառուհիի մը»: Բայց երբ ըսնդեցին, ըսաւ թէ՝ տղուս տուէք իմ տեղս: Եւ այսպէս, Մօռիս Սան կը կրէր մօրը Խաչը...: Այսօր, ընդհակառակն շատ մը կիներ կ'ուզեն Խաչը կրել իրենց ձախ կուրծքին վրայ:

Թ. Ա. Թ.

(*) Կի Պրըթօնի «Պատմութեան տարօրինակ պատմութիւնները» շարէն:

ԽՐԻՄԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ

Խիստ գնահատելի աշխատանք կատարեցին Հայաստանի յուշարձաններու պահպանման ընկերութեան կարգ մը մասնագէտները Խրիմի մէջ:

1971 Յունիս 3ին թուագրուած նամակով մը Թէոդոսիայի երկրաբանական թանգարանի տնօրէնը նկատել կուտար Ակադ. Ծ. Աղայեանի, թէ իրենց քաղաքի երկրաբանական թանգարանը, որ երկրին ամէնէն հին թանգարաններէն մէկն է, իր տրամադրութեան տակ ունի հայկական հաւաքածոյ մը, տեղաւորուած բակին մէջ: Տեղական կարգադրութեամբ հայ մշակոյթի բոլոր յուշարձանները տեղափոխուած են (անոնց գիտական մշակումէն ետք, Հայոց Ս. Սարգիս եկեղեցին:

Նամակին ընդառաջելով Խրիմ կը մեկնին ճարտարապետ Յ. Թամանեան, պատմական գիտութիւններու թեկնածու Գր. Գրիգորեան, զբաղելու համար վիմական արձանագրութիւններու վերծանումով, թեքնիք գիտութիւններու թեկնածու Գր. Արզումանեան, զբաղելու համար հին եկեղեցիներու դուռները հականեխելու եւ ամրացնելու աշխատանքով եւ հնագէտ-լուսանկարիչ Արտաշէս Վրոյր:

Հայ մասնագէտները տեղացի բանուորներու օժանդակութեամբ յաջողապար կը նորոգեն Ս. Սարգիս, Ս. Խաչ, Հրեշտակապետաց, Յովհաննէս Մկրտիչ եւ Ս. Ստեփանոս եկեղեցիները, որոնց պատերուն վրայ կան տասնեակ մը վիմական արձանագրութիւններ: Ասոնց մեծ մասը քանի մը անգամ ծեփուած էին:Ասկէ զատ Ս. Սարգիս եկեղեցին մութ եւ խոնաւ էր: Գ. Գրիգորեան կը յաջողի բանալ տալ եկեղեցիին արեւելեան հատուածին չորս լուսամուտները, որոնք փակուած էին դարեր առաջ:

Բանուորները խնամքով կը հանեն պատերու ծեփը: Հնարան Գրիգորեան կը սկսի վերծանել զանոնք: Այսպէս, երիտասարդ մասնագէտը Յունիս 7էն 28ը Թէոդոսիայի եկեղեցիներուն մէջ կը վերծանէ աւելի քան 120 վիմական արձանագրութիւն, ի մի կը հաւաքէ գանազաններու քով գտնուող հնագիտական արժէք ներկայացնող քարեր, մարմարէ տապանաքարեր, խաչքարեր եւ զանոնք Ս. Սարգիս եկեղեցին կը փոխադրէ:

Արձանագրութիւններու վերծանումը անգամ մը եւս կը հաստատէ այս փաստը, որ ԺԴ. դարէն սկսեալ Խրիմի մէջ մեծ յառաջդիմութիւն արձանագրած է գեղանկարչութեան, քանդակագործութեան եւ ճարտարապետութեան հայկական դըպրոցը, որ սերտ կապի մէջ եղած է Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ հետ: Արձանագրութիւնները կը խօսին նաեւ հայ անուանի մարդոց կեանքին եւ գործին մասին: Այսպէս, արձանագրութիւնները կը վկայեն, որ հոն աշխատած է մանրանկարիչ Նիկողայոս Ծաղկարար, եւ անոր ի պատիւ չինուած գեղաքանդակ խաչքարերը կը գտնուին Թէոդոսիայի Ս. Սարգիս եկեղեցին: Անոր մանրանկարները կը զարդարեն քաղաքի եկեղեցիներուն պատերը: Այդ արձանագրութիւնները կը յիշատակեն Հայոց իշխան Հունդը (ԺԴ. դար), Աւագ Պարոնը (ԺԵ. դար), Խութլուպէյներու տոհմը: Այս տոհմի անդամներէն Սինան Խութլուպէյ 1398 կամենեց Պոդոլսկ քաղաքին մէջ չինած է Ս. Նիկողայոս եկեղեցին:

Թէոդոսիոյ մէջ տպագրուած են բազմաթիւ հայերէն գիրքեր, որոնք այսօր

ՄԵՐ ՄԱՅՐԵՐԸ

Հազար հազարներով թափեր էին բոլոր թթենիներուն տակը, առուին աղուամներուն վրայ, քովընտի ածուներուն մէջը, մինակ նայէիր վրան՝ աչքերդ կ'առնէին: Անոնք մէկիկ-մէկիկ ժողվել կ'ուզէր:

Բայց գետին դիմացի ափէն պոռալու ձայնէ մը, այդիէ այգի անցնողներու բարձր խօսակցութենէ մը, մօտակայ մեղուանոցէ մը պարս ելլող մեղուներու երաժշտութենէ մը, թութի մը — փը'թ — մեր երեսծածուկին վրայ ինկալէ մը մէկէն կ'արթննայինք: Գլուխնիս չարժելով մեր երեսծածուկը կը ձգէինք, քիչ մը կը նայէինք թութերուն, ծիրաններուն, քիչ մը ականջ կուտայինք ժիժիներուն ժի-ժիժի-ժի... կանչելուն, կը պոռայինք՝ որ գային մեզ հանէին օրօրոցէն: Մեր մայրերը կը վազէին:

— Ծօ ինչո՞ւ արթնցար ծօ... քիչ մըն ալ քնանայիր ի՞նչ կ'ըլլար: Ինչէ՞ն արթնցար: Մեղուներուն ձայնէ՞ն, խուշուրխուշուր խօսելով անցան քովէդ՝ անոնցմէ՞, կախօրրանիդ վրայ թութիկ ինկեր էր՝ թութիկներէ՞ն:

— Ախ հարսիկդ ուտէ ու հատցնէ քեզ ... ադ սեւուկ-սեւուկ վըլի-վըլի նայող չամիչ աչուկներդ սիրեմ... կեռասի պէս կարմրուկ ադ բերանիկդ, դատկուայ հաւկիթի պէս կարմրուկ ադ երեսիկներդ սիրեմ... ախ ինչո՞ւ արթնցար կ'ըսեմ:

— Ըհմ... կ'ընէինք:

— Ելլես... ծօ հանեմ քեզ ի՞նչ ընեմ... պզիկ ես, շատ պզըլիկ ես, վարդավառին եօթը ամսուան պիտի ըլլաս... չես կըրնար մինակդ նստեր... Ձեռքս-ոտքս կապեցիր... Խենթ պիտի ըլլամ ես... Տահա թութիկ մը չէ ժողվեր հարսիկդ... Հինգ ծառին թութերը երր ու ինտո՞ր պիտի ժողվիմ, արեւը պիտի փռիմ՝ որ չորնան, վաղը նորէն պիտի գանք... Ծօ մամդ ի՞նչ պիտի ըսէ, ասոր-անոր հետ խօսքի բռնուեցար, գործդ տեղը մնաց պիտի ըսէ...

Խոտին դարը կը տանէին մեզ՝ քուրդ Կախմըլխիի երեսի արօս արտերը: Արտսներուն խոտերը, պիտի քաղէինք: Ծառ չկար: Զօղանի մը շուքը որչափ կ'ըլլայ, գետինը հողերուն վրայ մեզ կը պառկեցնէին, կը քնացնէին ու մանգաղը ձեռքներին մեր մայրերը թէ կը քաղէին ու թէ արտին մէջ կ'առաջանային: Կամըրխցանց ձորերը կ'իջնային՝ ուր առատ խոտ կ'ըլլար: Հեռուէն եկող ձիի մը խրխնջիւնէն, շղանի մը թուփին վրայ թառող թըռչունի մը ճըճըուցէն կ'արթննայինք: Ձեռքերնիս կապուած էին, գլուխնիս երերցնելով կը յաջողէինք երեսնիս բանալուն, մէկ ձայն կուլայինք: Մէկ կուլայինք, երկու կուլայինք, երեք կուլայինք՝ մեր մայրերը չէին գար: Ո՞ւր էին, լացերնիս աւելի կը սաստկացնէինք: Մեր լացերէն քըղու կնիկները կուգային, ձեռքերնին վրանիս կը դնէին, օրրելու պէս փըշ-փըշ կ'ըսէին: Մեր հարսիկներուն չնմանող կնիկները տեսնելով՝ ալ աւելի կը բարձրացնէինք մեր լացերը: Կ'երթային կը կանչէին.

— Ղըզ, չօճուխըն աղլիէօր, դօշ...

Մեր մայրերը կը վազէին:

— Զորնայ ու քոռնայ հարսիկդ, ինչո՞ւ կուլաս, գիտցար թէ հոս չե՞մ... Զորը աղուորիկ հոտոյիկներ տեսայ, դեղնուկ-դեղնուկ, անոնք քաղեմ ըսի: Զոր-նամ, ալ մի լար, ես եկայ, նայէ:

Կը փայփայէին մեզ:

— Աչքերդ կոկան-կոկան եղեր են, ալ մի լար, հա՞, ես քովիկդ եմ, տեղ չեմ երթար, ալ ձորը չեմ երթար... սրտիկդ վեր-վեր մի ըներ: Ետքէն քչիկ մըն ալ կը քաղեմ, բեռներս կը լմնեան, իշուն կը բեռնանք, մէկտեղ տուն կ'երթանք:

Արտոյը արտերը քաղելու կը տանէին մեզ: Ամխոը մի արտ կը քաղէին, արտերը կը պառկէինք դիշերները, տուն չէինք գար: Շարաթ իրիկունները միայն կուգայինք, Կիրակի իրիկունները նորէն արտերը քաղելու կ'երթայինք: Երեք ձողերէ եռոտանիով տաղան մը կը չինէին, մէջը կախօրրան մը կը կապէին, արտէ արտ կը տանէին մեզ, մէջը կը պառկեցնէին: Բայց արտքաղը՝ երեք տուն միանալով՝ քանըրհինդ — երեսուն հոգիի բազմութիւնով մը կ'ընէինք, մեր մայրերը միայն կը կը ծծցնէին մեզ, անոնք մեզմով չէին զբաղիր:

Ասոնք մեր մայրերուն պատմութիւններն են: Ինչեր որ քաշեցին անոնք՝ սուրբերը չքաշեցին: Հոփսիմէները, Գայանէները աւելի չչարչարուեցան սուրբ ըլլալու համար:

Կ'ԵՐ, ՄԸՄԸԴ ԿԵՐ

Մենք երբ Սկիւտարէն այս կողմը անցանք, Տոլապտէրէի հիմակուան ձեր տեսած ոչ պողոտան, ոչ ալ Թրաֆիկի որեւէ երթուղարձ կար: Պողոտային տեղը ձորին մէկ եզերքէն միւսը տարածուած ջուր մը կը վազէր ու փայտաշէն աղքատիկ տնակներ, որոնք երկու ափերուն վրայ կը չարուէին:

Մենք այն ատեն Պէյօղլուին Բերա կ'ըսէինք ու Բերային Շիշլի ճամբան, Թաքսիմը, Բանկալթին գիտէինք, միւս մասերը կ'անգիտնայինք: Առաջին անգամ երբ եկայ ու տեսայ, զարմացայ, գետ կարծեցի: Այդ օրը հասկցայ, որ Շիշլիէն իջնող բոլոր թաղերուն կոյուղիներու ջուրերն էին, որ վրան բաց կը վազէին օձաձի սպիտակ գոյնով: Ու տախտակէ կամուրջներ կային, որոնց վրայէն դէմէ դէմ կ'անցնէին:

ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ

(5 - Շար.)

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԵՐԳՉՈՒՀԻ ԱՆԻԹԱ ԹԷՐՁԵԱՆ

Մինիլի երգի մրցումին, որ տեղի ունեցաւ վերջերս, երգչուհի Անիթա Թէրզեան Ա. մրցանակը տարաւ:

Երգչուհին ծնած է Թեհրան եւ ընտանեօք 1958ին փոխադրուած է Նիւ Եորք: Երաժշտական իր առաջին դաստիարակութիւնը կը ստանայ Ժիւյար դպրոցը, ուրկէ շրջանաւարտ կ՚ելլէ 1970ի գարնան:

Շնորհիւ իր բնատուր ձիրքին կ՚արժանանայ բազմաթիւ կրթաթոշակներու՝ Մարթա Պէրտ Ռոքֆելէր, Ուիլեմ Մաթիւս Սըլիվան, Գ. Կիւլպէնկեան եւ ուրիշներ: Զանազան առիթներով առաջնութիւն կը շահի երգի մրցումներու ընթացքին:

1966, 1969 եւ 1970ին կը մասնակցի Ասփէնի երգի փառատօնին, ուր կը ստանձնէ մեներգի բաժիններ օփերայի բաժիններու մէջ, ինչպէս Պերթայի, Նիքլոսի եւ Իչխանուհիի դերերը: Հանդէս կու գայ նաեւ ամերիկեան « Ֆիեսթա » օփերային մէջ (հեղ. Տ. Միլօ): Մաս կը կազմէ Սանթա Ֆէ եւ Մոպիլ օփերայի խումբերուն:

Իբրեւ մնայուն երգչուհի Ժիւյար օփերայի՝ կարեւոր դերեր կը ստանձնէ զանազան ներկայացումներու մէջ: Երգահանդէսներ կու տայ նաեւ Քարնեկի Հոլի եւ այլ կարեւոր սրահներու մէջ: Յաճախ կ՚երգէ ամերիկեան պատկերասփիւռէն:

1970 Մայիսին Նիւ Եորքի Ֆիլհարմոնիք սրահին մէջ մենակատարի բաժին կը ստանձնէ Պախի Տիէս Իրէի մէջ:

Երգչուհին (մեծօ-սոփրանօ) միշտ մասնակից կ՚ըլլայ երգահանդէսներու, օփերաներու եւ երաժշտական երեկոներու:

Օր. Ա. Թէրզեան Փարիզ կ՚այցելէ ի մօտոյ:

ի պահ կը մնան Երեւանի մատենադարանին մէջ:

Արձանագրութիւններուն մէջ կը յիշատակուին նաեւ ճարտարապետներ, քանդակագործներ, նկարիչներ, արձանագործներ: Տեղեկութիւններ կը տրուին Յովհաննէս Այվազովսկիի տոհմին մասին: Անկէ կը տեղեկացուի, որ Այվազովսկի վերաշինած է Ս. Սարգիս եկեղեցին 1882–1892ին, Պէրպէրեաններու եւ Սեբերբեաններու հետ միասնաբար, իսկ յետագային ջրատար խողովակ մը հաստատած է իր ծննդավայրին մէջ:

Աւելցնենք, որ Հայաստանի պատմական յուշարձաններու պահպանման ընկերութեան ջանքովն է, որ ի սպառ փլուզումէ փրկուեցաւ Արմաւիրի հայկական եկեղեցին: Անոր մասնաճիւղերն են, որ վերաշինեցին Ռոստովի Ս. Խաչ վանքը, ինչպէս նաեւ վերանորոգեցին քանի մը յուշարձաններ Մոսկուայի եւ Լենինգրադի մէջ:

Ա. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՍԿԷ ՃԱՏՐԱԿ

Հայաստանի պատմութեան թանգարանի ազգագրական արշաւախումբը՝ գլխաւորութեամբ Ն. Աւագեանի, ձեռք ձգեց գոմէշի եղջիւրներէ շինուած ճատրակի դէմքեր: Ասոնք շինուած են 1880ին, վարպետ Դանիէլ Սուքիասեանի կողմէ:

Աւելցնենք, որ 1933ին Յովսէփ Օրբելի Ապարանի շրջանին մէջ գտած էր ոսկիէ պատրաստուած ճատրակ մը, որ ցաւալի կերպով փոխանակ յանձնուելու Երեւանի թանգարանին՝ ղրկուած է Էրմիտաժ: Ճատրակը այժմ հոն կը գտնուի:

Անցեալ տարի հնագէտներ Դուինի ամրոցի փլատակներուն տակ գտան ճատրակի քարէ դէմքեր, որոնք շինուած են Ժ–Գ. դարուն:

ԱԼ. ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100–ԱՄԵԱԿԸ

Մեծ երգահանին՝ Ալեքսանդր Սպենդիարեանի ծննդեան 100ամեակը մեծ հանդիսութեամբ պիտի տօնուի Դեկտեմբերին:

Կազմուած է յոբելենական յանձնախումբ մը, որ արդէն իսկ կարգ մը որոշումներ տուած է:

Դեկտեմբեր 17ին Երեւանի մէջ տեղի պիտի ունենայ երգահաններու խորհրդաժողով: Ապա երաժշտական փառատօն մը՝ մասնակցութեամբ երկրին լաւագոյն արուեստագէտ ուժերուն:

Մինչեւ Դեկտեմբեր պէտք է լրանայ Սպենդիարեանի գործերուն ակադեմական հրատարակութիւնը: Ասոր առընթեր՝ լոյս պէտք է տեսնեն անոր յօրինումներէն հատընտիրներ, ինչպէս նաեւ երգահանին մասին գրուած հետազօտութիւններ: Պիտի պատրաստուին սալեր, կրծքանշաններ երգահանին նկարով, յուշանուէրներ, հրապարակ պիտի հանուի դրոշմաթուղթ:

Երգահանդէսներ պիտի տրուին նաեւ այլ քաղաքներու մէջ Դեկտեմբերին:

« ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹԵՒԵՐԸ »

Հայաստանի օդանաւի սպասարկութիւնը պիտի ընդլայնի յառաջիկայ հինգ տարիներուն:

Խորհրդային «Այերոֆլոթ»ի հայկական վարչութեան պետը՝ Դ. Աթրաշեան կը ներկայացնէ հնգամեակի ծրագիրը: «Այդ ժամանակաշրջանին մենք պէտք է մեր վարչութեան ձեռքին տակ գտնուող օդանաւերով փոխադրենք մօտ տասը միլիոն ճամբորդ եւ աւելի քան 130.000 թոն բեռ, իսկ թղթատարի փոխադրումները կը հասնին մօտաւորապէս 12.000 թոնի: Անցեալ տարի բացուեցաւ Մոսկուա – Երեւան – Ամման նոր միջազգային գիծը, որով փոխադրութիւններ կը կատարեն մեր վարչութեան օդանաւերը: Դէպի Պէյրութ այժմ թռիչք կը կատարեն ոչ թէ մէկ, այլ երկու օդանաւ շաբաթական: Կը նախատեսուի 1972էն սկսեալ Երեւանի վրայով կատարել տալ Լիբանանի, Իրաքի եւ Սուրիոյ օդանաւային ընկերութիւններուն թռիչքները դէպի Մոսկուա: Փոխադարձ պայմանով մենք թռիչքներ պիտի հաստատենք դէպի Պաղտատ, Դամասկոս, Քուէյթ, Սոֆիա:

«Նախատեսուած է վերանորոգել Երեւանի օդակայանը՝ մեծցնել ուղեւորներու սպասարկութեան բաժինը, բարեկարգել զայն: Օդակայանի մասնագէտները այսուհետեւ գործ պիտի ունենան նաեւ «Պոյինկ» եւ «Քարավել» օդանաւերու հետ: Օտար երկու ընկերութիւններ, որոնք կը գործածեն այս օդանաւերը, իրենց գրասենեակները պիտի ունենան Երեւան:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

× Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան որոշումով ամէն տարի գարնան տեղի պիտի ունենայ «պոէզիայի օր»: Այդ կապակցութեամբ ամէն տարի լոյս պիտի տեսնէ բանաստեղծական տարեգիրք մը՝ անտիպ քերթուածներով:

× Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանի որսորդներու եւ ձկնորսներու զոյգ ընկերութիւններուն 7րդ համագումարը: Վ. Վարդանեան, որ նախագահն է «Հայորսմիութեան» խորհուրդին, իր զեկուցումին մէջ ներկայացուց կատարուած դրական աշխատանքները: Այսպէս՝ Դիլիջանի, Արզականի, Եղէգնաձորի, Ազիզբեկովի արգելանոցներուն եւ որսի վայրերուն մէջ, վերջին տարիներուն, ազատ ձգուած են փասիաններ եւ վարազներ, բծաւոր եւ ազնիւ եղջերուներ, վայրի ոչխարներ: Աշխատանք կատարուած է լեռնային գետերու եւ ջրաւազաններու մէջ ձուկի տեսակները աւելցնելու համար:

Ժողովականները խօսած են Հայաստանի կենդանական աշխարհը հարստացնելու անհրաժեշտութեան մասին:

× Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պատուագիրը ստացաւ Վարդգէս Համազասպեան, Սփիւռքի Հայութեան հետ Մշակութային Կապի Հայկական Կոմիտէի նախագահը, իր ծննդեան 60ամեակին եւ հանրային օգտաշատ գործունէութեան համար:

× Հոկտեմբեր 7ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է Հայաստանի մանկաբարձներու առաջին համագումարին բացումը, մասնակցութեամբ 200է աւելի գիտնականներու եւ մասնագէտներու: Մօտաւորապէս հարիւր զեկուցումներ կատարուած են յաջորդական նիստերու ընթացքին:

× Հոկտեմբեր 1–5ին Երեւանի մէջ գումարուած է միջազգային խորհրդաժողով մը քննելու համար «կեանքին կշռոյթները արտերկրի մէջ»: Այս խորհրդաժողովը 4րդն էր իր ձեւին մէջ: Կը մասնակցէին 14 երկիրներէ եկած գիտնականներ, որոնք հնգօրեայ նիստերուն 30 զեկուցում կատարեցին՝ արտերկրային թռիչքներու ժամանակ մարդուն ֆիզիքական – հոգեկան ու կենսաբանական կրած փոփոխութիւններուն մասին: Միջազգային համագումարի կազմակերպիչ մարմիններուն մէջ էր նաեւ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան:

ԱՌԱԾՆԻ

Ինչ որ կարճ է եւ լաւ, երկու անգամ լաւ է: (Սպանական)

×

Եթէ պիտի ոռնաս՝ աւելի լաւ է գայլերուն հետ ըլլաս, քան թէ շուներուն:
(Ֆրանսական)

×

Խղճմտանքը իմաստութեան լոյսն է՝ զանազանելու համար չարն ու բարին:
(Չինական)

×

Մեր մէջ կարենալ իջնելու համար, անհրաժեշտ է նախ բարձրանալ:
(Ֆրանսական)

×

Խօսակցութիւններուն ամէնէն կարեւորն ու անտեսուածը՝ ինքն իր անձին հետ զրոյցն է: (Շուէտական)

×

Ով որ քիչով չի բաւարարուիր, ոչ մէկ բանով պիտի բաւարարուի:
(Յունական)

×

Ամէնէն հարուստը ամէնէն քիչ փափաքողն է: (Լատինական)

×

Տէր եմ այն հարստութիւններուն՝ որոնց կարիքը չեմ զգար: (Ֆրանսական)

×

Պէտք է ծաղկիլ հոն, ուր Աստուած ցանեց: (Ռումանական)

×

Կրնաս ձին ջուրին առաջնորդել, բայց խմել՝ չես կրնար ստիպել: (Անգլիական)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (73)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Պառաւին սուր եւ խիստ ակնարկէն Տիգրան սարսռաց:

— Հո՞ս պիտի ճաշէ, թէ միւս սրահը, հարցուց Մելէք Հանըմ:

Հոս, հոս, վրայ բերաւ Զաւի աշխուժութեամբ: Օրիորդը ընտանիքէ է եւ Սուլթանուհիին անձնական սպասարկութեան պիտի ծառայէ:

Պառաւը Տիգրանի վրայ երկրորդ ակնարկ մը նետեց:

— Շատ աղէկ, թող հոս նստի:

Եւ սեղանին շուրջ պարապ տեղ մը ցոյց տուաւ:

Տիգրան սեղանին մօտենալով պառաւին ցուցուցած տեղը նստաւ:

— Չէյնէփ, ըսաւ Զաւի Տիգրանի դառնալով, երբ ճաշդ աւարտես Հատիճէն պիտի գայ քեզ առնէ առնէ որպէսզի նըրբանցքներուն մէջ չկորսուիս:

Եւ այս ըսելէ յետոյ Զաւի առանց պառաւ Մելէքի վրայ երկրորդ ակնարկ մը նետելու դառնալով դուրս ելաւ:

Պառաւը Ըլտըզի ամէնէն հին սենեկապանուհիներէն էր եւ երկրորդ դասակարգի սենեկապանուհիներուն վրայ իբրեւ հսկիչ դրուած էր, սակայն միշտ յաւակնութիւնը ունէր որ նորեկները իրեն հետ յարգանքով խօսէին:

Զաւի գեղեցիկ եւ ամէնէն սիրելիներուն կարգին մէջ գտնուող Սուլթանուհիի մը ծառայելու համարձակութիւնը, պառաւին բարկութիւնը այն աստիճան գրգռած էր որ, այդ բարկութիւնը Տիգրանի վրայ թափեց:

— Եւ հրամանքդ ե՞րբ եկար, հարցուց յանկարծ Տիգրանի դառնալով:

— Այսօր, կակազեց Տիգրան:

— Եւ ո՞վ բերաւ քեզ հոս:

— Այիշէ Հանըմը, ոստիկանութեան տնօրէն Մուխթար փաշայի կինը:

Այս անունը պառաւին գրգռուած ջիղերուն վրայ ելեկտրական ազդեցութիւն մը ունեցաւ:

Այդ անունը լսելով, Մելէք հանըմ նըստարանէն քիչ մը վեր ելաւ եւ խոնարհութիւն մը ըրաւ, յետոյ աւելի կակուղ շեշտով մը իրեն սպասարկող սպասաւորին դառնալով հրամայեց.

— Ալի, օրիորդին առջեւը կերակուր դիր:

Ապա վայրկեան մը լռութիւն տիրեց, որու միջոցին Տիգրան իր առջեւը դըրուած կերակուրները սկսաւ ախորժակով ճաշել:

Քառորդ ժամ մը յետոյ, դրան առջեւ Եթովպուհին երեւցաւ:

— Չէյնէփ, ըսաւ Եթովպուհին, Զաւի հանըմը քեզ կ՚ուզէ:

Տիգրան խորունկ շունչ մը առնելով ոտքի ելաւ: Այդ պառաւ մօրուին ճնշիչ ակնարկին տակ ինքզինքը լաւ չէր զգար:

— Ոչ, գոչեց յանկարծ Մելէք հանըմ Եթովպուհիին դառնալով: Այդ վարուելակերպը ուսկի՞ց սորվեցար: Պէտք է այսպէս ըսես. «Մելէք Հանըմ, Չէյնէփը՝ Զաւի հանըմը կ՚ուզէ»:

Եթովպուհին պառաւին բառերը կրկնեց:

— Շատ լաւ, ըսաւ պառաւը, գնա աղջիկս, գիշեր բարի:

Եւ ոսկրոտ, նիհար ձեռքը Տիգրանի երկարեց:

Երիտասարդը կռահեց թէ պառաւը գոհ պիտի մնար եթէ ձեռքը համբուրէր:

Ուստի խոնարհութիւն մը ընելով պառաւին ձեռքը բռնեց եւ շրթներուն տարաւ:

— Ապրիս աղջիկս, ապրիս, ըսաւ Մելէք հանըմ եւ միւսներուն դառնալով աւելցուց.

— Տեսա՞ք, իրաւունք ունէր Զաւի հանըմը երբ ըսաւ որ օրիորդը լաւ ընտանիքէ է եւ կրթութիւն ստացած... ապրիս, շատ ապրիս աղջիկս... գիշեր բարի:

Տիգրան Եթովպուհիին հետեւելով դուրս ելաւ եւ քիչ առաջ անցած նրբանցքներէն անցնելով Զաւիի անձնական սենեակը առաջնորդուեցաւ:

Պառաւ սենեկապանուհին սենեակին մէջտեղը կանգնած իրեն կը սպասէր:

— Չէյնէփ, ըսաւ Զաւի, երիտասարդը տեսնելով, նորէն բարձրապատուութիւնը կը փափաքի, որ ներս գաս եւ մինչեւ լոգանքի ժամը քովը մնաս:

Այս լուրին վրայ երիտասարդին ամբողջ մարմինը սարսռաց:

Սուլթանուհին, այդ կինը, որուն ակնարկը իր երիտասարդական հոգիին մէջ իրեն համար բոլորովին նոր անխմանալի յուզում մը յառաջ բերած էր, զինքը իր քովը կը կանչէր:

Խեղճ երիտասարդը հազիւ կը յաջողէր ոտքերուն վրայ կանգուն մնալ:

Զաւի չուշացաւ անոր այդ յուզումը կըռահելէ:

ՓՈԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Տարաբախտ Պարոյր Սեւակի ի յիշատակ, յառաջիկայ Հոկտ. 24ին, Սրբոց Թարգմանչաց եւ Հայ Մշակոյթի օրուան առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ, նախաձեռնութեամբ Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան։

Օրուան որպէս քարոզ պիտի կարդացուի Ամենայն Հայոց Հայրապետի խօսքը, արտասանուած Ս. Էջմիածնի տաճարին մէջ։

Պատարագէն ետք հոգեճաշ, Ազգային Տան մեծ սրահին մէջ, ուր պիտի ոգեկոչուին մեծ բանաստեղծին երկերն ու գործերը, գեղարուեստական պատճաշ ելոյթներու ընկերակցութեամբ։

Օրուան գլխաւոր բանախօսներն են.—

Պր. ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ (հայերէն)

Պ. ԺԻՒԼ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Ճաշի մասնակցողները պէտք է դիմեն եկեղեցւոյ գրասենեակը ամէնէն ուշը մինչեւ 22 Հոկտ.։ Ճաշագին 20 Ֆր.։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՏՈՔԹ. Ա. ԱԲԳԱՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Գալէգեան ընտանիքը 500 Ֆր. կը նուիրէ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ։

×

Տէր եւ Տիկին Եղիշէ Սահիլեան (Պոլիս) 100 Ֆր. կը նուիրեն Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ։

×

Տէր եւ Տիկին Պերճ Սահիլեան 100 Ֆր. կը նուիրեն Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ։

×

Տէր եւ Տիկին Տարօն եւ Արուսեակ Նուրիջանեան 100 Ֆր. կը նուիրեն Փարիզի Մշակոյթի Տան եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ի։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

1971ի իրենց պատուոյ անդամակցութեան հաշւոյն

Ոմն Տիկին մը 100

Աշոտ Մալաքեան 100

Ալէն Փափազեան 100

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 81րդ տարեդարձը կը տօնուի, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23 ժամը 21էն մինչեւ լոյս

Salle des Fêtes de la Mairie du — 6ème Place St. Sulpice

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ԳՐԻՇԱ ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Ուղերձ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի՝

ԼԻՆ ՏՈՒՐԵԱՆ (Փարիզի Օփերայէն)

Երգ՝ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ԿՈՎԿԱՍ պարախումբ

Խօսնակ՝ ընկ. Գրիգոր Ամիրայեան

Պաշտօնական բաժնէն ետք՝ ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Մուտք 10 Ֆր.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 30, ժամը 21ին

Մշակոյթի Տան մէջ

ՅԻՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ 23 Հոկտ Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, եկեղեցւոյ կից սրահը։ Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պատգամաւորի ընտրութիւն։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի անդամական ընդհ. ժողովը 23 Հոկտեմբերին, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 16ին, ընկերուհի Ֆ. Գումրուեանի բնակարանը։ Այս առթիւ վարչութիւնը կոչ կ'ընէ բոլոր անդամներուն, որ իրենց ներկայութեամբ յարգեն հրաւէրը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուրլ. Օտայի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 21 Հոկտ. Հինգշաբթի ժամը 15ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլ քաղաքի Կ. Խաչի վարչութիւնը իր բոլոր ընկերուհիներով ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Իվ Գասպարեաններուն, Տէր եւ Տիկին Զաքար-եաններուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն ողբ. Տիկ. Գասպարեանի մահուան տխուր առթիւ։

Կ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ նաեւ ընկերուհի Տիկ. Ա. Գէորգեանի (իտալերնակ) հօրեղբօր մահուան առթիւ։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16էՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առատ ջին բարեսիրական հաւաքոյթը

Sous le Haut Patronage de

Monsieur Jacques BAUMEL

Secrétaire d'Etat auprès du Premier Ministre

եւ նախագահութեամբ Պ. Կարապետ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՅԱՌԻԿ ԲԱԺԻՆ

Avec la participation artistique du Ballet Arménien « SOSSI »

sous la direction de Mme KUTNERIAN

Vous danserez avec JEAN CANTEL et son orchestre

SOUPER — BUFFET — TO MBOLA et SURPRISES

ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878-02-99 Աղքատախնամի գրասենեակը

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները ժամը 20էն ետք եթէ չգրաւուին ուրիշներու կը տրուին

Ուսանողներու համար 6 ֆր. — Մուտք 15 ֆրանք

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ, պատարագ կը մատուցուի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Պուրլ. Օտայի մասնաճիւղը ստացած է ընկերուհի այրի Տիկին Աւագեանի մահուան առթիւ Պր. Միրաքեանէ 10 Ֆր.։ Պր. Մարկոսեանի մահուան առթիւ Պր. Իսկէնտէրեանէ 10 Ֆր։ Լեւոն Քէնտիրեանի մահուան առթիւ Պր. Ղազար Կիւլեանէ 20, այրի Տիկին Ա. Քէնտիրեանէ 10, Պր. Արսէն Թէճիրեանէ 50 Ֆր.։ Այրի Տիկին Մարկոսեան իր ամուսնոյն մահուան քառասունքին առթիւ 50 ֆրանք։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՕՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վալանսի Քրիստափոր կոմիտէի կողմէ, նախագահութեամբ՝

ընկ. ՅԱԿՈԲ ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆԻ

Օրուան բանախօս՝

Ընկ. ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

23 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Վալանսի պետական Թատրոնին մէջ։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ։

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 31, Կիրակի կէսօրէ ետք, Քաղաքապետարանի սրահը։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք։

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը գիշերային հայերէնի դասընթացք մը հաստատած է երիտասարդներու եւ երիտասարդուհիներու համար, Մշակոյթի Տան մէջ ամէն Հինգշաբթի ժամը 20–21։

Կը դասաւանդէ Մելքոնեան Կրթ. Հաստատութեան նախկին ուսուցչուհիներէն Տիկ. Ս. Ճամուղեան։ Արձանագրութեան համար դիմել Տիկին Ֆրանկիւլեանի, 32 Ռիւ տը լա Ռեփիւպլիք։

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի Հոկտեմբեր 24, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Հայ Մշակոյթի Տան սրահին մէջ

17, Rue Bleue (Métro Cadet)

Պիտի ներկայացուի Հայ Արիներու մասնակցութեան գունաւոր ֆիլմը՝

ՃԱՓՈՆԻ ՃԸՄԲՈՐԻՆ

Կը հրաւիրուին ծնողները եւ բարեկամները

Մուտքը ազատ է

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինի տարեկան պարահանդէսը, Ժորժ Ե.ի չքեղ սրահներուն մէջ, Շաբաթ Դեկտեմբեր 4, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ։

×

Հայ Արիներու տարեկան ցերեկոյթը կիրակի 5 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմի։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այդ փոփոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն գրաւոր, մեկնումէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ճշդուին ընթացիկ եւ նոր հասցէն։

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ընդունուի հեռաձայնով։

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 ֆրանք։

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise — Paris (9e)

BNP

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
21
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI
21 OCTOBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12246
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.246

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԴԱՐԵՀ Ա.Ի ԴԷՄ

(Աքեմենեանց 2500ամեակին առթիւ)

Բ.

Երկու ճակատամարտները բաւական չեն ըլլար զալելու Հայոց ապստամբութիւնը Պարսից դէմ, ինչպէս ցոյց կուտայ Բէհիստունի արձանագրութեան շարունակութիւնը.

«Դարեհ Թագաւորը կ՚ըսէ.

«Երրորդ անգամն ըլլալով ապստամբները ոտքի ելան, Դադարշիշի վրայ յարձակելու եւ անոր դէմ պատերազմելու համար: Հայաստանի մէջ Ուհյամա անունով բերդ մը կայ. պատերազմն այնտեղ պատահեցաւ: Աւրամազդ օգնեց ինծի: Շնորհիւ Աւրամազդայ, իմ բանակս թշնամւոյն բանակէն շատ մարդ ջարդեց: Թայգար ճայիս ամսուն 9ն էր, երբ ճակատամարտը տեղի ունեցաւ: Յետոյ Դադարշիշ ինծի սպասեց, մինչեւ Մարաստանէն վերադարձս»:

Կը թուի թէ Դադարշիշ դարձեալ չէ կրցած գլուխ ելլել Հայերուն հետ, որովհետեւ արձանագրութիւնը կը շարունակէ այսպէս.

«Դարեհ Թագաւորը կ՚ըսէ.

«Հայաստան ղրկեցի Վահումիսա անունով Պարսիկ մը, իմ ծառաս, եւ այսպէս պատուիրեցի.— «Գնա՛, նուաճէ՛ այն ապստամբ ժողովուրդն որ ինծի չի հպատակիր: Արդ, Վահումիսա գնաց Հայաստանը նուաճելու համար: Ապստամբները Վահումիսայի վրայ քալեցին, պատերազմի հրաւէր կարդալու համար անոր: Ասորեստանի մէջ Իզիզու կամ Իզալա անունով քաղաք մը կայ. ճակատամարտը հոն տեղի ունեցաւ: Աւրամազդ ինծի օգնեց: Շնորհիւն Աւրամազդայ, իմ բանակս թշնամի բանակէն շատ մարդ ջարդեց: Անամակա ամսուն 15ն էր, երբ ճակատամարտը տեղի ունեցաւ»:

Բաբելոնական բնագրին մէջ բերուած է նաեւ Հայոց կորուստը՝ 2024 սպաննուած:

Նախորդէն վեց ամիս ետք տեղի ունեցած էր այս չորրորդ ճակատամարտը, որուն պիտի յաջորդէր հինգերորդն ու վերջինը՝ Հայաստանի Աւտիեարա գաւառին մէջ, Վահումիսայի դէմ, Թուրավահարա ամսոյն վերջը: Վահումիսա Հայաստանի մէջ Թագաւորին սպասեր է մինչեւ անոր Մարաստանէն վերադարձը: Հայերու կորուստն է եղած 2.045 մեռեալ եւ 559 գերի, ըստ բաբելոնական բնագրին:

Արձանագրութեան շարունակութեան մէջ այլեւս Հայոց մասին խօսք չըլլար: Բայց երեք տարի վերջ, Հալդիտայի որդի Արախա անունով Հայ մը Բաբելոնի Դուբալա անուն վայրին մէջ Դարեհի դէմ ապստամբեր է: Արախա ստեր է այսպէս խօսելով.—

«Ես Նաբուքոդոնոսորն եմ, Նաբոնիտի որդին: Արդ՝ Բաբելոնացիք ինծի (Դարեհի) դէմ ապստամբեցան եւ այս Արախային կողմը բռնեցին, որ Բաբելոնը գրաւեց եւ Թագաւոր եղաւ Բաբելոնի Դարեհ անոր դէմ ղրկեր է մեղացի Վինդաֆրա զօրավարը: Արախան իր դաւակիցներուն հետ ձերբակալուեր է եւ Դարեհ Ա. հրամայեր է, որ Արախա եւ գլխաւոր գործակիցները Բաբելոնի մէջ խաչը հանուին: Ուրիշ թարգմանիչ մը «խաչ»ին տեղ «ցից» բառը կը գործածէ: «Ահա՛ այսպէս մեռան», կ՚եզրափակէ Բեհիստունի արձանագրութիւնը: (Բանասէր, Հատոր Ա., Պարիս, 1899, էջ 6–45):

Ըստ Յ. Մանանդեանի, արձանագրութիւններէն բնաւ չերեւիր, որ առաջին երեք ճակատամարտներուն մէջ Դադարշիշը յաղթած ըլլար Արմէններուն: Ընդհակառակն, Արմէնները, ըստ երեւոյթին, իրենք էին յաղթած թշնամիին:

«Այդ յաջողութիւնն է եղել, հաւանօրէն, պատճառը, որ Դարեհը հարկադրուած է եղել նոր զօրավար եւ նոր բանակ ուղարկել Արմէնների դէմ, որոնք առաջացել էին մինչեւ Ասորեստան»: (Քննական տեսութիւն հայ ժողովրդի պատմութեան, Հատոր Ա. Երեւան 1944, էջ 51):

Հայերը, ըստ պատմաբաններու ենթադրութեան, ձգտելով ազատութիւն ձեռք բերել, դաշնակցեր էին Բաբելոնիայի եւ Մեդիայի հետ: Սակայն ապստամբութեան դրօշ պարզող երկիրներէն ո՛չ մէկը կրցած է թօթափել պարսկական լուծը եւ վերջնական յաղթութիւնը մնացած է Դարեհի ձեռքը:

Դարեհ Վշտասպեան հին աշխարհի պատմութեան մէջ ծանօթ է իր աշխարհակալական ձախող ձեռնարկներով: Ք. Ա. 490 թուականին ծանր պարտութիւն կրեց Մարաթոնի մէջ (Յունաստան) Աթենացի սպարապետ Միլթիադէսի կողմէ:

Հայերը, ըստ Բէհիստունի արձանագրութեան, հինգ անգամ ճակատամարտ մղեցին Դարեհ Ա.ի գերակշիռ ուժերուն դէմ: Չորս անգամ յաղթեցին: Սակայն հինգերորդին պարտուելով վերջնապէս ինկան Պարսից տիրապետութեան տակ՝ 520ին (Ք. Ա.): Հայաստան դարձաւ պարսկական սատրապութիւն մը եւ կը կառավարուէր պարսիկ բարձր ազնուականութեան կամ Թագաւորի մօտիկ ազգականներուն կողմէ, ինչպէս միւս հպատակ երկիրները:

Ըստ Հերոդոտոսի (գիրք Գ., գլուխ 93), Արմենիան մաս կը կազմէր Պարսից տասներեքերորդ սատրապութեան: Հայերը տարեկան որոշ տուրք կը վճարէին Պարսից Թագաւորին եւ ամէն տարի 20 հազար քուռակ կը ղրկէին անոր Միթրայի (Միհր) տօնին համար: Բայց ասկէ, 519 թուականէն սկսեալ, Հայերը Պարսից բանակին կուտային որոշ թիւով հետեւակ եւ հեծեալ զինուորներ, որոնք մասնակցած են Դարեհ Վշտասպեանի եւ յաջորդներու մղած կռիւներուն՝ ընդդէմ Սկիւթացիներու, Յոյներու եւ Եգիպտացիներու: Հերոդոտոս կը վկայէ, որ Ք. Ա. 480ին Քսերքսէսի Յունաստան արշաւող բանակներուն մէջ կային Հայեր ալ, որոնք զինուած էին Փռիւգիացիներու պէս եւ կը կռուէին Դարեհի փեսայ Արտոքմէսի հրամանատարութեան տակ: Իբրեւ զէնք ու ռազմական հանդերձանք անոնք ունէին հիւսուած սաղաւարտներ, փոքր վահաններ, կարճ նիզակներ, տէգեր, սուրեր եւ բարձր ճտքաւոր կօշիկներ:

Փակագիծի մէջ ըսենք թէ Քսերքսէս, որ Թերմոպիլէի կիրճին մէջ Լակեդեմոնացի Լէոնիտասէ պարտուած էր, նոյն այդ 480 թուականին ծանր հարուած կրեց Աթենացիներէն՝ Սալամինի ռազմական նաւամարտին մէջ:

Դարեհ Ա. քառասուն տարի թագաւորեց: Ինք է, որ ստեղծեց Պերսեպոլիսը:

Աքեմենեան թագաւորներու պատմութեան մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ Մեծն Կիւրոսէն վերջ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

1972-Ի ՊԻՒՏՃԷՆ

Ելմտական նախարարը խօսեցաւ մօտ երկու ժամ, առանց բնագրի, պարզելու համար 1972ի պիւտճէն Ազգ. Ժողովի անդամներուն առջեւ եւ յայտնելու իր տեսակէտները:

Նախարարը յայտնած է նախ եւ առաջ թէ կառավարութեան տնտեսական քաղաքականութեան հիմն է պաշտպանել աշխատանքը:

Նախարարին համար կենսական է վերոյիշեալ կէտէն զատ, կասեցնել գիներու բարձրացումը եւ աւելի արդար ըլլալ տուրքերու հանդէպ: Արդարեւ ժխտական ո՛չ թէ վրդովեցուցիչ կը գտնէ որ ծեր մը, որ 3500էն 4000 Ֆր. եկամուտ ունի միայն տարեկան 23 առ հարիւր տուրք վճարէ երբ փոքրիկ վառարան մը կը գնէ:

1972ի պիւտճէն է 19 հազար 273 միլիառ հին Ֆրանք: Նախարարը յոյս ունի որ արտածումները պիտի աւելնան: Կը հաստատէ նաեւ որ 1973էն սկսեալ իւրաքանչիւրին վճարած եկամուտի տուրքը պիտի հրապարակուի:

Այս զեկուցումէն ետք, խօսքը կը պատկանէր ընդդիմադիր երեսփոխաններուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿ-Ի ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ կը շարունակէ զբաղիլ Չինաստանի անդամակցութեան խնդրով: Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչը առաջարկած էր Համայնավար Չինաստանի մուտքը ՄԱԿէն ներս, առանց Ազգայնական Չինաստանի (Ֆորմոզ) հեռացման: Ալպանիա դէմ եղած էր երկու Չինաստաններու անդամակցութեան բանաձեւումին: Ֆորմոզի ներկայացուցիչը առջի օր տեղեկացուցած է, թէ Ազգայնական Չինաստան հիմնադիրներէն մէկը եղած է Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան: Բ. Համաշխարհային պատերազմին, նկատել տուած է ան, ոչ ոք խնդրոյ առարկայ դարձուցած է Ֆորմոզի ներկայացուցչութիւնը չին ժողովուրդի, հակառակ այն իրողութեան, որ Չինաստանի մեծ մասը կորսնցուցած էր ան: Համաձայն Ֆորմոզի պատուիրակին Փեքին կ՚օգտագործէ ամերիկացի ժողովուրդին խաղաղասիրական եւ առանձնապաշտ այժմու ձգտումները, որպէսզի չէզոքացնէ ամերիկեան ազդեցութիւնը Ասիոյ մէջ: Ճափոնի ներկայացուցիչը, իր կարգին, առաջարկեց երկու Չինաստաններու անդամակցութիւնը ՄԱԿի: Փաքիստան, Սէյլան եւ Աֆղանիստան Ալպանիոյ բանաձեւին ի նպաստ արտայայտուեցան:

ԿՈՍԻԳԻՆ քաղաքական խօսակցութիւններ ունեցաւ Քանատայի վարչապետին հետ: Օթթաուայի մէջ Լիթուանի, Լեթոն, Չեխ, Հունգար եւ Ուկրանացի գաղթականներու ցոյցերը կը շարունակուին Կոսիգինի դէմ: Բազմութիւնը սուլած է, երբ խորհրդային վարչապետը անցած է կառքով:

ՊԱՐՉԵԼՈՆԱՅԻ մէջ բախումներ տեղի ունեցան ոստիկանութեան եւ բանթողներու միջեւ: Բանուորներ գործադուլի դիմած են զանազան գործատուներու մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ օդին ապականացման դէմ իրբեւ պայքարի նախափորձ երկու մեծ զտիչներ զետեղուած են Կառ տը Լիոնի մօտերը: Այս զտիչները կրնան օրական 575.000 խորանարդ մեթր օդ զտել: Քանի մը ամսուան փորձերը եթէ դրական նկատուին՝ նոյն ձեւի զտիչներ պիտի զետեղուին մայրաքաղաքին այլ վայրերուն մէջ:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԿ. ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

Հիմա, ուրեմն ինքն է որ կը պատմէ, թէ ինչպէս ճամբայ ելած է Տրապիզոնէն Էրզրում երթալու եւ անկէ ալ Իրան անցնելու համար:

« ... Երեք օր մնալէ վերջ Տրապիզոնի մէջ, ճամբորդութեան պատրաստութիւններ սկսայ տեսնել: Ամբողջ ունեցածս կը կազմէին, քանի մը շապիկ, գրքեր, կարգ մը մանր-մունր բաներ 2 զոյգ մէկը տակս եւ մէկը վրաս առնելու համար բացօթեայ պառկելու ժամանակ, պզտիկ դոյլ մը, թէյաման մը եւ մէկ-երկու գաւաթ: Ձի մը վարձեցի եւ բեռներս վրան դրի: Տրապիզոնի կառավարիչ փաշան թէեւ ազնուութիւնը ունեցաւ ինծի առաջարկելու, որ «խաւաս» մը տայ, իբրեւ ճամբու ընկեր մինչեւ Էրզրում, բայց ես շնորհակալութեամբ մերժեցի, Թրքական այս ծովափնեայ քաղաքէն 21 Մայիսին ճամբայ ելլելու համար դէպի Էրզրում, հայ առաջնորդ մը հետս առած իբրեւ ճամբու ընկեր:

Ծաչատուր էր անունը այս Հայուն, որ հաճելի խօսակցութիւն մը կ՚ունենար հետս եւ հետաքրքրական տեղեկութիւններ կուտար շրջանին մասին:

Բաւական յառաջանալէ վերջ, երբ իրիկուն եղաւ, Քէօփրի քէօյի մօտերը գտնուող օթեւան մը իջանք: Ամէն կողմ աղմուկ եւ իրարանցում կար: Դժուարաւ քնացայ. բայց շատ չանցած, Հայը արթնցուց զիս, ըսելով.— «Էֆէնտի, կարծեմ բաւականաչափ հանգչեցաք: Բայց պէտք է որ ճամբայ ելլենք, որովհետեւ այսօր աւելի դժուարին տեղերէ պիտի անցնինք եւ հարկ է մեկնիլ, դեռ արեւը չծագած, օդը չտաքցած:

Շատ ցից ճամբաներէ անցանք արդարեւ, բայց ուրիշ ճար չունէինք, քանի որ անիկա միակ ճամբան էր Հայաստանը, Իրանն ու Կեդրոնական Ասիան Արեւմուտքին կապող: Զմռնամ ըսելու այս առթիւ, թէ ամբողջ Ասիոյ մէջ ասկէ աւելի ցից, ասկէ աւելի դժուար անցանելի եւ մագլցելի ճամբայ չտեսայ:

28 Մայիսին Էրզրում հասնելէ վերջ, հետեւեալ օր ճամբայ ելանք, դէպի Իրան: Էրզրումէն ելլելէ երեք-չորս ժամ վերջ «Հասանգալէ» հասանք: Այս գաւառը բարձր լերան մը վրայ կը գտնուի, տխրական գիւղի մը մէջ: Ամէն կողմ լաւ մը պաշտպանուած էր, որովհետեւ մերձակայքը քիւրտ աւազակներ կան եղեր, որոնք քաղաքին վրայ միշտ յարձակում կը գործեն:

Հասանգալէէն երկու օդնական առինք մեզի համար, որովհետեւ ես վախնալու պատճառ մը չունէի աւազակներէն, բայց ինծի ընկերացող հայ բարեկամներս թանկագին գոհարեղէններ կը բերէին իրենց հետ Եւրոպայէն:

Էրզրումի կուսակալին ինծի տուած «ֆէրման»ը գործածելով, Հասանգալայէն երկու պահակ առինք, որպէսզի մեզ պաշտպանեն ճամբան, քիւրտ աւազակներու հաւանական յարձակումի մը դէմ:

(Շար. – 4)

ՀԱՄՇԷՆԻ ՀՈԳԵՒՈՐ ԳԱՆՁԵՐԸ

—○—

ԽՄԲ․— Երեւանի մէջ լոյս տեսած է «Ձայն համշենական» գիրքը, զոր կազմած եւ խմբագրած է Սերօ Խանզադեան։ Սեւ ծովի մերձափնեայ շրջաններու մէջ հարիւր տարիէ ի վեր մնայուն բնակութիւն հաստատած են Ճորոխ գետի ափերէն եւ Պարխար լեռներու անտառաշատ լանջերէն բռնագաղթած Համշէնցի Հայեր, որոնք պահպանած են իրենց ինքնուրոյն դիմագիծը։

«Գրական Թերթ»ի Սեպտեմբեր 17ի թիւին մէջ գիրքի մասին գրախօսական մը ունի Յովի․ Մելքոնեան, որմէ կարեւոր մաս մը ստորեւ։

×

— Տպագրուած եւ անտիպ բանահիւսական նիւթերը կը վկայեն, որ սխալ է «որոշ ուսումնասիրողների այն կարծիքը, թէ իր բնական պայմաններով մեր Համշէնը բոլորովին կտրուած է եղել հայկական մշակոյթի բուն ակունքներից։ Հէնց միայն Համշէնի լեզուական գանձի մէջ մեծ է գրաբարի կշիռը։ Սքանչելի խաղիկներ — մանիներ (մնի) ունին Համշէնցիները, որոնք խիստ նման են Շիրակի մանիներին, Սիւնիքի ժողովրդական խաղիկներին», կը գրէ հեղինակը։

Ահա օրինակ մը․

Մնի–մանի Համշէնի

Այ գղա, կիր ընիլ գու,
մաղի չափ կիր ընիլ գու․
ինձմըն քեզ օգուտ չի կայ,
քաքուլդ վար ընիլ գու։

Սիւնիքի խաղիկ

Այ տղայ, հիլ անիլ տու,
մատենաչափ կիր անիլ տու,
Ինձանայ քեզ եկող չկայ,
քեաքուլդ եր անիլ տու։

Ահա ապացոյց մը, որ աշխարհագրական հեռաւորութիւնը (Սիւնիքէն Համշէն ուղիղ գիծով 600 քիմ է) չի կրնար խաթարել հոգեկան միասնութիւնն ու կապը։ Գիրքին «Մանիներ» բաժնին նիւթերը ունին պատմա–ազգագրական մեծ արժէք, քանի որ մեր առջեւ կը պարզեն Համշէնի բնութեան հետաքրքրական գոյները՝ մութ անտառներու, ժայռերէ կախուած սառոյցներու եւ ձիւնի, ջրվէժներու ու գետերու հէքեաթները։ Այս մանիներն ու հարսանեկան երգերը կարդալով, մարդ կարծես կը փոխադրուի քաղցր ձայնելեւէջներու աշխարհը՝ կը լսես Համշէնի պարեղանակներուն մերթ կրակոտ եւ մերթ մեղմ կշռոյթները։

Ալիւր մաղիմ՝ թեփ կուկայ,
Ճուրը ձեռիս եփ կուկայ,
Էլլիմ տուռը բաց ընիմ,
Դեսնամ եարս ե՞պ կուկայ

Ահա քառեակ մը հարսանեկան երգերէ–

Ես աղուէս իմ պատուաւոր,
հաւ ուդուշի միշտ սովոր,
քու բես քեմինչեջի չիմ․
ոսկոր կրծող իս, ոսկոր–

Համշէնի ժողովրդական բանահիւսութեան նմոյշները՝ մանիներ – խաղիկներ, հարսանեկան երգեր, առածներ, հանելուկներ, հէքեաթներ, որոնք դասաւորուած են առանձին բաժիններով եւ մօտաւոր ժամանակագրական կարգով, կը դարմացնեն իրենց բնաշխարհիկ հայկականութեամբ, ոճերու տոհմիկ պարզութեամբ, յստակ մտածողութեամբ եւ խոր ընդհանրացումով։ Ը․ դարուն անանցանելի Պարխար լեռներու վրայ հաստատուած Համամ Ամատունիի յետնորդները անաղարտ պահած են հայկական բառ ու բանը, չեն կորսնցուցած իրենց հոգեւոր հարստութիւնը։ Ընդհակառակն՝ հարստացուցած են զայն։ Աւանդիկ կը վկայէ, թէ 788ին Համամ Ամատունի, նեղուելով Արաբներէն, իր հօր հետ, 12․000 Հայերու գլուխն անցած, կը թողու իր հայրենի Արտազ գաւառը եւ կը տեղափոխուի Հայոց Ճենք աշխարհը։ Արաբները կը հալածեն զայն, սակայն, Պախարեան լեռներուն մէջ կը ջարդուին Հայերու կողմէ։ Համամ Ամատունի շինել կուտայ բերդ ու քաղաք եւ իր անունով զանոնք կ՚անուանէ Համամաշէն, որ յետագային աղճատուելով՝ կը դառնայ Համշէն։ Դեռ հին շըր–ջանէն հոն կը գտնուէին Արտաշէս եւ Եղնովիտ Հայոց բերդաքաղաքները՝ հայ բնիկ ժողովուրդով։ Արտազէն գաղթած Հայութիւնը կը խառնուի բնիկներուն հետ՝ դառնալով ամբողջութիւն։

Աւելա Համշէնահայութեան չարաղէտ ողիսականին միայն սկիզբն է։ Ապագան աւելի դաժան եղաւ։ Սակայն մէկ կողմ ձգելով այդ բոլոր տարագրութիւններուն եւ տեղաշարժներուն սրտաճմլիկ պատմութիւնները, հարցնենք, թէ ի՞նչպէս անաղարտ մնացին ժողովրդական հոգեւոր գանձերը։ Խմբագիրը կը կարծէ, թէ անոնք անաղարտ մնացած են, որովհետեւ, նախ, Համշէն ունեցած է առանձնացած դիրք, ապա՝ որովհետեւ անոնց ըմբոստ ոգին երբեք չէ ուզած խոնարհիլ օտարի սուրին առջեւ։ Ո՛չ ալ սարկամտութիւն ի յայտ բերած է օտար ստեղծագործական արժէքներու նկատմամբ։ Համշէնի բանահիւսութեան մէջ օտար տարրերը շատ աննշան են՝ միայն ձեւական – լեզուական։ Այսպէս, օրինակ, մաքուր համշէնական բարբառով պահպանուած մանիներու շարքին աշխատասիրողը զետեղած է նաեւ այս մէկը․

Ախճի արեւը մի էլլիլ՝
արեւը չալմիշ գընա․
ջերմակ վառեկ լըմոնիս գու
Ատմաջըն չարտմիշ գընա։

Այս քառեակին մէջ չալմիշ, ատմաջըն, չարտմիշ *բառերը Թրքերէն են, որ կը գործածուին հայերէն* զարնել, ուրուր, յափշտակել *բառերու փոխարէն։ Օտար բառերը այս քառեակին մէջ ո՛չ կշռոյթը կը փոխեն, ոչ ալ գեղարուեստական միտքին վրայ կ՚ազդեն։ Այս օտար բառերու քննութեան միջոցով կարելի է կռահել, թէ, օրինակ, Թուրքերու հետ Համշէնցիները ի՛նչ յարաբերութիւն ունեցած են։ Այսպէս, եթէ փոխառեալ բառերու դերակշռութիւն ունին առեւտրի վերաբերեալ բառերն ու դարձուածքները, ուրեմն պարզ է, որ առեւտրական գործօն յարաբերութիւններ հաստատուած էին Համշէնցիներու եւ Թուրքերու միջեւ։*

Մանիներէն եւ հարսանեկան խաղերէն զատ ճոխ կերպով ներկայացուած են առածներն ու հանելուկները։ «Հարուստ է նաեւ Համշէնի առածանին։ Նա հայ ժողովրդի բանաւոր գրականութեան անսպառ գանձերու մի մասն է, աւելի ճկուն եւ յարատեւող ստեղծագործութիւնը։ Այստեղ բերուած առածների եւ ասացուածքների մի մասը մեր Հայաստան աշխարհի այլ գաւառներում ապրողների տարբերակներն են», կը գրէ հեղինակը։

Համշէնցիներու առածանին, ինչպէս նաեւ առհասարակ հայկական առածանին, փիլիսոփայական խոհ ունի, հոն կայ հաւաք՝ ապագային, արդարութեան յաղթանակին հանդէպ։ Ասոնք ստեղծուած են դարերու ընթացքին՝ փորձառութեան հիման վրայ, ստեղծուած են, որպէսզի յարատեւեն, որպէսզի օգնեն մարդոց կեանքն ու աշխարհը ըմբռնելու նոյնիսկ գոյն չափով։ Ասոնք ունին անպաճոյճ լեզու, մտածումի յստակութիւն։

Խիստ ինքնատիպ են նաեւ շրջանի հանելուկները։ Իբրեւ ժողովուրդի իմաստութեան, կենցաղի, փիլիսոփայութեան եւ հնարամտութեան մէկ ուրոյն արտայայտութիւն, իբրեւ աշխարհն ու մարդը շրջապատող իրերու եւ երեւոյթներու գեղարուեստական մեկնաբանութիւն, հանելուկը բանաւոր գրականութեան ամենատարածուած տեսակներէն է։

«Ձայն Համշենական»ին մէջ ընդարձակ տեղ է յատկացուած հէքեաթներուն։ Տըպագրուածներուն մէջ կան ընկերային, կենցաղային, խրատական բնոյթի հէքեաթներ, մէկ մասը՝ ներկայացուած գրական հայերէնով, ի հարկէ պահպանելով կարգ մը առանձնայատկութիւններ, միւս մեծ մասը համշէնեան բարբառով է՝ գեղեցիկ, ճոխ եւ հիւթեղ։ Հէքեաթներու լեզուն գիւցազնաշունչ է, գործողութիւնները ունին ծաւալի լայն ընդգրկում, ուժական են։ Որոշ հէքեաթներ ունին թափառական նիւթ, սակայն նիւթերու նոյնութիւնը չենթադրեր մտածումի, խօսքի նոյնութիւնը։ Ընդհակառակն՝ երբեմն նոյն նիւթը տարբեր բնաշխարհներու հէքեաթներուն մէջ կը հնչէ իբրեւ իւրայատուկ, ինքնատիպ գործ։

Յ․ Մ․

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

ԹԱԳԱՒՈՐԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

—○—

ԽՄԲ․— Ռոժէ Քոլոմպիէի եւ Ժան–Ռընէ Լափլէյն վերջերս լոյս ընծայած են շահեկան հատոր մը՝ Թագաւորի մը մահը, որ կ՚ոգեկոչէ Եուկոսլաւիոյ Ալեքսանդր թագաւորին սպանութիւնը, Մարսէյլի մէջ, ասկէ 37 տարի առաջ։

1934 Հոկտեմբեր 9։ Եուկոսլաւիոյ Ալեքսանդր Թագաւորը, որ պաշտօնական այցելութեան համար Մարսէյլ ժամանած էր, Միջերկրականեան այդ քաղաքին մէջ կը սպաննուի խռուաթ ահաբեկիչի մը կողմէ։ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը՝ Լուի Պարթու, որ կ՚ընկերանար Թագաւորին, ծանրօրէն կը վիրաւորուի։ Նոյնպէս՝ Զօր․ Ժորժ։

Թագաւորը, որ գիտէր երկար ժամանակէ ի վեր, թէ իր կեանքը վտանգուած է Ուսթաշիներու կողմէ, ահաբեկումէն առաջ նախազգացումն էր ունեցած պատահելիքի մասին։ Արդարեւ, երբ դեռ Սեթինիէ կը գտնուէր, Ֆրանսա գալու նախօրէին, մենատանին զանգահարը փոխանակ հնչեցնելու նուագաւոր զանգը, հնչեցուց՝ մահազանգը։ Տժգունած՝ Թագաւորը կ՚ըսէ Թագուհիին․— «Այս ճամբորդութիւնը անիծուած է»։ Ալեքսանդրի Մարսէյլ ժամանումը նախատեսուած էր Երեքշաբթի օրուան համար, եւ արդարեւ՝ Թագաւորը Մարսէյլ ժամանեց 1934 Հոկտեմբեր 9ին, Երեքշաբթի։ Արդ Երեքշաբթին Թագաւորին համար միշտ ձախորդ օր եղած էր եւ Ալեքսանդր սովորութիւն ունէր ոչ մէկ որոշում տալու այդ օրը…

«Տուպրովնիք» զրահաւորը, ուր տեղ գրաւած էր Թագաւորը, Մարսէյլի նաւահանգիստը կը հասնի։ Քանի մը վայրկեան ետք Թագաւորը ցամաք պիտի ելլէ, ուր իրեն կը սպասէ Լուի Պարթու, ֆրանսական կառավարութեան կողմէ։

Զրահաւորին վրայ Ալեքսանդր կը պատրաստուի։ Փրոթոքոլը կ՚ուզէ, որ ի պատիւ նաւաստիներուն, որոնց հիւրն է ան, հագուի ծովակալի համազգեստ։ Զեզա, Թագաւորին սենեկապանը, մտահոգ է, որովհետեւ գիտէ թէ իր տէրը վտանգուած է այս ճամբորդութեան ընթացքին։ Սերպ այս նախկին զինուորականը, որ Ալեքսանդրին հետեւած է Սելանիկի կռիւէն ի վեր եւ դարձած է անոր անբաժանելի ծառան, մղձաւանջային երազ մը տեսած է նախորդ գիշերը։ Տեսած է Թագաւորը, որ արիւնլուայ վիճակին մէջ իրեն կը մօտենայ խօսելու։ Եւ այդ օր, արի զինուորականը, չի կրնար ծածկել իր վախը։

— Տէր, կ՚ըսէ պաղատանօք, չենք գիտեր թէ ի՛նչ կրնայ պատահիլ։ Հագէք ձեր բարակ պողպատէ շինուած բաճկոնակը, որպէսզի պաշտպանուիք պատահական գնդակի դէմ։

Կ՚ԵՐ, ՄԷՄԷԴ ԿԵՐ

—○—

Աւելի վերը մինչեւ Համամի () սառոբոտը տուն չկար։ Բոլորովին ամայի գորշ աւազով խորունկ ձոր մըն էր։ Ես ամէն օր հոնկէ Բանկալթի երթալուս Կիրասոնէն Գուլադ Գայայի լաղ գիւղերու ձորերը կը յիշեցնէր ինծի։ Ամբողջ օրը մարդ մը չէր անցներ։ Երբեմն անգործ պանդուխտ մը աղտոտ ջուրերուն վերեւը ձորին որեւէ մէկ կողին վրայ պառկած կը քնանար։*

Բարձունքի գառիվարները մինչեւ էչրէֆ էֆէնտի փողոցը ելլուէր նոյնպէս ամայի Թափուր գետիններու տարածութիւն մըն էր։ Մէկ մասին վրայ բանջարանոց մը կար միայն, մէջը ջրհորով, Թութի ծառերով։

Եօթը ոսկիի բռնեցինք մեր նստած տունը ձորին չուրջը առաջին փողոցին վրայ։ Լման տուն մըն էր բոլոր մասերովը։ Տակը նկուղ մը ունէր ածուխի համար։ Գետնայարկը նստելու սենեակ մը որմնադարանով մը ու ընդարձակ խոհանոց մը մէջը ջրհորով մը, վրայի յարկը դէմ դիմաց երկու սենեակ որմնադարանով մը ու երկրորդ սանդուխ մը, որ ձեղունը կը հանէր ուր կարելի էր շատ բաներ դնել։ Ետեւը պարտէզ մը ունէր։ Փայտաշէն էր, շատ բարձր չէր, ինչպէս չէին Թաղին բոլոր տուները։ Ներսը խոհանոցին մէկ պատը փորտուած էր, սանդուխը խարխուլ էր, անձրեւներուն վրայի փողոցները յորդելու ըլլային պարտէզը հոնկէ խոհանոցն ու գետնայարկը կ՚ողողուէին, բայց եւ այնպէս մենք գոհ էինք ու կը նստէինք։ Իսկ պատահէր, որ ձորը յորդէր, փողոցը շատ վեր էր, մինչեւ մեզի չէր հասներ։

Առուտուրը դեռ հին օխայով էր։ Բացի հացէն, որ լման քիլօ մըն էր միսը, նպարեղէնները, բանջարեղէնները, ինչպէս եւ հեղուկները՝ կաթը, ձէթը, քարիւղը օխայով կ՚առնուէր կը տրուէր։ Նախապատերազմեան մէճիտիէի, ոսկեդրամի օրերուն հացը մէկ ղուրուշի, չաքարը երկու ղուրուշի ածանութիւնը չկար, հացը տաս ղուրուշ էր, չաքարը քսանհինգ ղուրուշ, միսը երեսուն – քառասուն ղուրուշ էր, շատ անգամ կ՚երթայինք քաղաքապետութեան սահմանէն դուրս Զէք մէճէէն օխան քսանհինգ ղուրուշէն չորս օխան ոսկիի մը միս կ՚առնէինք, կը բերէինք, բայց դժգոհ չէինք, չէինք գանգատեր, տրամաբանական կը գտնէինք այդչափ սղութիւն մը եւ կը յուսայինք, թէ հետզհետէ աւելի պիտի աժաննային։

Տոլապտէրէի ձորը Պոքլու տէրէն մինչեւ Բանկալթի սալայատակուեցաւ։ Մէկ ափէն միւսը գետի նման բացը վազող կոյուղիներու ջուրերովը, տախտակէ կամուրջներովը պատմութեան անցաւ։ Բայց նոր շէնքեր չշինուեցան։ Բէյօղլուէն Թաղսիմ, Թաղսիմէն մինչեւ Շիշլի ամենուրեք բոլոր բնակարանները իրենց նախկին վիճակը պահեցին։ Ամէն փողոցի մէջ միշտ մէկէ աւելի պարապ վարձու տուներ կային, վարձքերն ալ մատչելի էին։

Ո՞րչափ տեւեց հինը։ Մինչեւ երկրորդ աշխարհամարտի վերջաւորութիւնը։ Այնուհետեւ սկսան սղութիւնները, բնակարանի տագնապները։ Նախ վարձու պարապ տուն չմնաց Թաղերու մէջ, բոլորը բռնուեցան։ Միաժամանակ վարձքերը բարձրացան, ու վարձակալներուն վրայ տանտէրերու ճնշումը ծայր տուաւ։ Հին սակերով քսան, երեսուն, քառասուն ոսկիով տուն չմնաց։ Հարիւր յիսուն–երկու հարիւր եղան։ Տարի մը, երկու տարի հազիւ տեւեց, երեք հարիւր–չորս հարիւր եղան։ Մեր ամիսը եօթը ոսկիի բռնած տունը հիմա երկու հարիւր յիսուն ոսկիի կը նստէինք։ Գաղիֆէճի օղլուն, տանտէրս, ամէն տարի աւելցուց։ Ամէն երթալուս ալ ուղտը պայտառին ինչպէս կը նայի, այնպէս կը նայի ինծի։ Օրէնքով կայունացնելու բոլոր փորձերը ի զուր եղան։ Ամէնօրեայ ապրուստն ալ միասին սղեց, անդադար, տարին նախորդ տարին փնտռելու աստիճան։

Եւ շինութիւնները սկսան։ Աբարթմաններու դարին մէջ մտանք։ Մարդիկ տուն շինելու դարաշրջանը վերջնականապէս փակեցին։ Ալ մէկ ընտանիք բնակելիք տուն չշինուեցաւ։ Մեր Տոլապտէրէի պողոտան քաղաքին Թրաֆիկի ամէնէն բանուկ ճամբաներէն մէկը եղաւ։ Գասըմ փաշայի բանջարանոցները քանդուեցան, բեռնատար, մարդատար ինքնաշարժերու օտար մեծ ֆիրմաներ հաստատուեցան։ Մինչեւ Բանկալթի օթօ նորոգողներու, կազմածներ ծախողներու գործատեղիներ եղան։

Մեր տնակներէն վեր մինչեւ էշրէֆ էֆէնտի փողոցը, մինչեւ Քուրթուլուշները երկարող բոլոր ամայի գառիվերները ծածկուեցան աբարթմաններով, փողոցներ կազմուեցան։ Ով դրամ ունէր կամ գտաւ իր յիսուն, հարիւր տարի դիմանալիք տունը փլցուց, չորս, հինգ յարկնոց աբարթման ըրաւ։ Ուրիշներ որոնք դրամ չունէին աբարթման շինողներու հետ համաձայնեցան, յարկ մը, երկու յարկ իրենց տրուելու պայմանով հինգ վեց յարկնոց շէնքեր կանգնեցուցին։

ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ

(6 – Շար․)

———

(*) Բաղնիք (թրք․)։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Ծանօթ նկարիչ՝

ԺԵՐԱՆԵԱՆ

իր գործերը կը ցուցադրէ Հոկտ. 21էն 30

AFEDA
73-75, Avenue Philippe Auguste
Paris (11e)

Թագաւորը կը մերժէ։

— Կը մտնա՞ս, որ Ֆրանսա կը գտնուինք, իմ բարի Ջեքաս։ Հոս մենք միայն բարեկամներ ունինք, որոնք մեզ կը պաշտպանեն։ Մնաց որ չեմ ուզեր դնել այս պատժապարտի բաճկոնակը, որ կը նեղացնէ գլխս եւ կը ծանրացնէ մարմինս։

Թագաւորը իր համազգեստին վրայ կախուածէ Պատուոյ Լեգէոնի կարմիր երիզը։ Ոսկեզօծ սուրով ան ա՛լ աւելի տպաւորիչ տեսք կ՚առնէ։ Ճերմակ մորթէ ձեռնոցները անցնելէ եւ դերասանի մը նման վերջին անգամ հայելիին մէջ նայելէ ետք, կ՚ըսէ Ջեքային.

— Պէտք է երթալ, ժամը կը մօտենայ։

Եւ կը բարձրանայ կամրջակ, ուր զինք դիմաւորելու կը սպասէ Ֆրանսայի ծովային նախարարը՝ Փիէթրի, իր ընկերակիցներով։ Մթնոլորտը ջերմ չէ. ամէն ոք ջղաձիգ է ծայրայեղ կերպով։ Յատկապէս Ուլկոսլաւները, որ գիտեն թէ Ուսթաշիները ամէն բան ընելու ի վիճակի են։

Կծկուած երեսով Ուլկոսլաւիոյ Մարսէյլի ընդհանուր հիւպատոսը՝ Կերասիմովիչ կը մօտենայ Թագաւորին։

— Տէր, կը փսփսայ անոր, պէտք չէ վար իջնել։ Խռովիչ լուրեր քաղած եմ. պիտի սպաննուիք։

Թագաւորը կը նայի հիւպատոսին՝ կարծես անոր դէմքին վրայ չափելու համար վտանգը, որուն ենթակայ է։

— Սիրելի բարեկամս, Մարսէյլի ամբողջ ժողովուրդը կը սպասէ։ Պարթու, որ ֆրանսական կառավարութիւնը կը ներկայացնէ, արդէն իսկ քարափին վրայ կը սպասէ՝ զիս դիմաւորելու։ Չեմ կրնար յասլխաբ ընել զիրենք։ Արդէն Բաստորկեվիչ չի կրնար ընկրկիլ։

Մնաց որ յետքայլ ընելու ժամանակ չմնաց։

Թնդանօթի հարուածներէն ետք, «Բոլպէր» եւ «Տիւքէն» զրահաւորներու կողմէ քաշուած, արքայական նաւուն նաւահանգիստ մուտքը ողջունելու համար, կը սկսին ղօղանջել քաղաքին բոլոր եկեղեցիներուն զանգակները։

Ժողովուրդը անհամբեր կը սպասէ արքայական չքախումբին գալուստին։

... Քսան վայրկեան ետք, ողբերգութիւնն էր, երկրորդ համաշխարհային պատերազմի մխս Սարայեւօն։

Թ. Ա. Թ.

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՌԻԹՈՎ

Այս տարի եւս, սովորական ծանուցումները կը տեսնուին մեր թերթերու չորրորդ էջերուն վրայ, հայերէն դասաւանդութեանց 1971–72 տարեշրջանի վերաբացման առիթով։

Հաճոյք է արդարեւ, տեսնել որ ֆրանսահայ գաղութի մէջ եւս, նորահաս սերունդի հայեցի կրթութիւն տալու նշանաբանով, կան շատ մը միութիւններ, որոնք յանձնառու եղած են մշակութային գծով տանիլ հայապահպանման նուիրական գործը։

Նուիրական լսի, այն իմաստով որ նրման ձեռնարկներու հիմնական նպատակն է կը կարծեմ, հայ մնացորդացը պահել ինքնագոյութեան մէջ, որպէս շառաւիղը մեր դարաւոր ցեղին պատմական գոյավիճակին։

Ահա, օրուան հարց մը կրկին, որ կը ծանրանայ բովանդակ Հայութեան վրայ։ Շատ կը յամառինք ըսել թէ, ամէն կերպ պիտի ջանանք հայապահպանման գործը շարունակելու. սակայն, որքա՞ն իրաւացի է այս արտայայտութիւնը, երբ կը դանդաղինք հայապահպանման համազօր շարժումները աւելի զօրացնելու մասին գործնական քայլեր առնելու։

Ֆրանսայի մէջ, բացի Մխիթարեաններու եւ Դպրոցասէր աղջկանց վարժարաններու ամէնօրեայ փրկարար դպրոցներէն, կան նաեւ տասնեակներէ աւելի միօրեայ հայերէն դասընթացքներու ցանց մը, առաւել կամ նուազ աշակերտներով, իւրաքանչիւր միջավայր իւրայատուկ ուղեգիծով կը շարունակէ դասաւանդել, որ սակայն, ոչ միայն դասական չէ, այլ ընդհանուր առմամբ բեղնաւոր չի կրնար ըլլալ։

Այս վիճակը տարիներէ ի վեր կը շարունակուի։ Ո՛չ մէկը, Ֆրանսայի մէջ, իրարմէ լուր ունի թէ ի՛նչ չափանիշով կ՚ընթանայ եւ ի՞նչ համեմատութեամբ նորահաս սերունդի հոգւոյն մէջ կը ներմուծուի հայկականութեան զգացումը եւ իր վրայ ինկած բարոյական պարտականութեան գիտակցութիւնը։

Լիոն ունի հարիւրի մօտ աշակերտութիւն մը միօրեայ «Հայկազեան» վարժարան անուան տակ, թէեւ կ՚ընթանայ փորձառու ուսուցչական կազմով բարւօք եւ կանոնաւոր կարգապահութեամբ, սակայն, շատ քիչեր գիտեն թէ ի՛նչ չափանիշով կը կատարուի եւ ո՞ւր հասած է աշակերտութեան մտային զարգացումը։

Ինչպէս Լիոն չի գիտեր, իր ամէնէն մօտ արուարձանը եղող Տէսինի, Վիէնի, քիչ անդին Վալանսի, Կրընոպլի, Ս. Էթիէնի եւ այլ տեղ գտնուող հայերէն դասաւանդութեանց եղանակը եւ աշակերտներու կարողութեան չափանիշը։

Բացայայտ իրողութիւն է որ, ոչ մէկ կրթական մարմին իրարու հետ հաղորդակցութեան կապ հաստատած է, զօրծելակերպի առընչութեամբ ոչ մէկ կապակցութիւն գոյութիւն ունի։

Այս ցաւալի վիճակը կը տիրէ տարիներէ ի վեր, ինքնամփոփ դրութեամբ։ Հանրութեան իմացած հատուկտոր տեղեկութիւնները, տեղական մասնակի դեկոյցները, բաւարար չեն ընդհանուր գաղափար մը կազմելու ընդգրկուած հայեցի կրթութեան գործի մասին։

Հայեցի կրթութեան գործին իմաստը, արժեւորելու համար, անժխտելի պայման է որ, ֆրանսահայ գաղութի մէջ գոյութիւն ունեցող կրթական միութիւններու եւ մշակներու միջեւ հաստատուին յարաբերական սերտ կապակցութիւն, տարին 1–2 անգամ խորհրդակցական ժողովներ սարքելով, ընդհանուր քննութեան ենթարկել իւրաքանչիւր «դպրոց»ի աստիճանական չափը, ու ներդաշնակ միջոցառումներով որդեգրել միակերպ դասաւանդութիւններ բոլոր դպրոցներու համար։

Ի՞նչպէս կրնայ իրականանալ իրերահաղորդ այս կապակցութիւնը։

Անցեալ տարուան Յունիսին, Լիոնի Կրթական Մարմինը, նոյն նպատակի շուրջ հրաւէր ուղղեց Լիոնի շրջակայ գաւառներու՝ Տէսին, Վիէն, Վալանս, Կրընոպլը, Ս. Էթիէն, Փոն տը Շէրի, Ազգ. Միութեանց, իբրեւ օրակարգ ունենալով կազմել՝ «Ֆրանսահայ Կրթական Վերին Մարմին» մը, հրաւիրեալ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներով, յետագային հրաւիրելու Փարիզի եւ Մարսէյլի պատկան մարմինները, լրացնելու համար կազմը։

Հարցը այնքան այժմէական էր, որ հոն գտնուող ներկայացուցիչները խանդավառ տրամադրութեամբ ընդունեցան առաջադրուած նպատակի իրականացման համար տանիլ պահանջուած աշխատանքը։

Եթէ տակաւին չգործադրուեցաւ սակայն, պատճառ մը չէ որ, կրկին չարծարծուի այս հարցը, ու յանձնուի կրթական միութեանց եւ մշակներու լուրջ ուշադրութեան ու անցնիլ գործնական քայլի։

Ամէն մէկ գաւառի ներկայացուցիչներով կազմուած «Կրթական Վերին Մարմին»ը, առանց գոյութիւն ունեցող կրթական մարմիններու ներքին գործերու միջամուխ ըլլալու, իր պարտականութեան սահմանին մէջ կ՚իյնայ իրերահաղորդ վիճակով, տարեկան 1–2 քննական խորհրդաժողովներ կատարել, որու շնորհիւ կարելի ըլլայ դրականօրէն իրագործել այն նպատակները, որուն կը ձգտի ամէն մէկ կազմակերպութիւն։

Մղիչ ուժ մը կրնայ ըլլալ, քանի որ նոյն խորհրդաժողովին մէջ է որ քննութեան առարկայ պիտի դառնայ ամէն մէկ դպրոցի յառաջդիմութեան չափն ու որակը եւ հրապարակել այն աշխատանքները, որոնք կատարուած են դպրոցական ընթացիկ տարեշրջանին, ու նոյնիսկ, յառաջադէմ եղող վայրերու համար, իբրեւ գնահատանքի արտայայտութիւն, պարգեւատրուի յարմարագոյն եւ պատշաճ եղանակով։

Այս նպատակին շուրջ, թէեւ անցեալ տարի Լիոնի Կրթական Մարմինը նախաձեռնարկ եղաւ, սակայն իրականութեան մէջ կը վերաբերի ամէն անոնց — ըլլայ կրթական մարմիններ ու մշակոյթի ծառայողներ — որոնք կը զգան նման ձեռնարկի օգտակարութիւնը ու պատնէշին վրայ կանգնած կը սատեղծեն համատարած զերազաս ու ազնիւ շարժում մը, յանուն հայապահպանման եւ հայ մշակոյթի տարածման ու խորացման։

Հարց է սակայն, թէ ո՞վ պիտի ըլլայ կրկին նախաձեռնողը եւ անոր հետեւողները։

Ես կը կարծեմ որ, պիտի չուշանայ եւ ամէն ոք, ողի ի բռին պիտի աշխատի կատարելու համար ոչ միայն ազգային պարտականութիւնը, այլեւ մանաւանդ խղճի ձայնը լռեցնելու համար։

Լիոն ՀՐԱՆԴ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ մէջ 81 տարեկանին մեռած է եգիպտահայ գաղութի ազգային սիրուած դէմքերէն ընկ. Սարգիս Մալխասեան։ Ծնած էր Կեսարիա, 1890ին։ Փոքր տարիքէն իր ծննդավայրին մէջ անդամակցած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որուն գաղափարական դրօշին տակ գործեց ան տասնամեակներ շարունակ։ 1923էն սկսեալ ողբացեալ ընկերը լծուեցաւ եգիպտահայ ազգային կեանքին, ընտրուեցաւ բազմաթիւ անգամներ Թեմական եւ Քաղաքական ժողովի ու զանազան հոգաբարձութեանց անդամ եւ, մանաւանդ, եղաւ «Համազգային»ի հիմնադիրներէն մէկը։ Ողբացեալը իր բարոյական պարտականութիւններու կողքին, նիւթապէս մասնակցած է ազգային – կուսակցական բոլոր նուիրահաւաքումներուն։

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԵՂԻՑԻ ԼՈՅՍ», բանաստեղծութիւններ, հեղինակ՝ Պարոյր Սեւակ, հրատարակութիւն՝ Սեւան հրատարակչական տուն, Պէյրութ 1971։

ՀԱՏԸՆՏԻՐ, բանաստեղծութիւններ, հեղինակ՝ Յովհ. Շիրազ, հրատարակութիւն Սեւան հրատարակչական տուն, Պէյրութ 1971։

Ապսպրանքի համար դիմել՝
SEVAN Publishing House
P. O. Box 6651
Beyrouth — Liban

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (74)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Ոչ, մի յուզուիր, Նորին բարձրապատուութիւնը չափազանց բարի է եւ շատ ալ պարզ, բնաւ իր հանդամանքին համար հպարտ չէ եւ իր սպասաւորներուն հետ չափազանց քաղաքավարութեամբ կը խօսի։

Տիգրան ուրիշ կերպ չէր կրնար ընել, պէտք էր հնազանդէր։

Թէպէտեւ յուզումին վտանգը մեծ էր, սակայն մերժումի վտանգը աւելի մեծ պիտի ըլլար։

Իր մեծաւորուհիին առջեւ խոնարհեցաւ եւ դողալով անոր հետեւեցաւ։

Ծանր գորգերով ծածկուած նրբանցքին մը մէջ քանի մը քայլ ընելէ յետոյ առջեւը դուռ մը բացուեցաւ։

Ջաւի ձեռքը զինքը ներս հրեց։

Երիտասարդը Սուլթանուհիին սենեակին մէջ գտնուելով, շուրջը զարմացած երկչոտ ակնարկ մը պտըտցուց որ վերջապէս տիվանի մը վրայ երկնցած կնոջ մը հանդիպեցաւ։

Ի տես այդ կնոջ, Տիգրան մինչեւ ոսկորներուն ծուծը սարսռաց։

Խարտեաշ Սուլթանուհին ննջասենեակին մէջ կը գտնուէր։

ՓՈՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

Կինը միշտ սնափառութիւնը ունի՝ երբ կը զգայ թէ գեղեցիկ է՝ իր այդ գեղեցկութիւնը այրերէն աւելի կիներու ցուցադրելու։

Ան այրին իր գեղեցկութիւնը իբրեւ հրապոյր կը ցուցադրէ, մինչդեռ կնոջ իբրեւ գեղեցկութիւն։

Հոգ չէ թէ այն կինը որուն առջեւ կը ցուցադրուի իր սենեկապանուհին է, անիկա կը զգայ որ հիացման ակնարկ մը իրեն նոր գեղ մը կ՚աւելցնէ, մանաւանդ երբ այդ կինը որուն ակնարկը փնտռած էր գեղեցիկ կը համարուի։

Դեռատի սենեկապանուհին յաջորդ օրը Այիշէի, կամ ուրիշ ոեւէ բարձրաստիճան հանըմի մը քով պիտի վերադառնար եւ անոր պիտի ըսէր.

«Օ՛, էֆէնտիմ, թէպէտեւ դուն գեղեցիկ ես, սակայն Հայրիէ Սուլթանուհիին գեղեցկութեանը, զոր գիշեր մը իր ննջասենեակին մէջ տեսայ, կարծեմ թէ ոչ մէկը չի հաւասարիր։ Որքան ցաւալի է որ այդ կինը իր ամբողջ գեղեցկութիւնը սառուցեալ անկողինի մը եւ ամայի ննջասենեակի մը մէջ կը պահէ»։

Հայրիէ դեռատի սենեկապանուհիին դէմքին առթած տարօրինակ տպաւորութենէն դրդեալ այլեւս չէր կրնար ճաշէն յետոյ անոր դէմքը ուսումնասիրելու համար դայն իր քովը կանչելու փորձութեան դիմադրել։

Այս տպաւորութեան վրայ աւելցած էր նաեւ դեռատի սենեկապանուհիին իր գեղեցկութիւնը ցոյց տալու սնափառութիւնը։

Երբ պչրասիրութեան սատանան կը սկըսի կնոջ հոգւոյն խորհրդաւոր զսպանակը մղել, թագուհի մը կրնայ իր ամենայետին սենեկապանուհիին հետ գեղեցկութեան մրցումի ասպարէզը իջնել, կը բաւէ որ վստահ ըլլայ թէ անոր ալ սքանչացումը պիտի գրաւէ։

Սքանչացումը տեսակ մը սնունդ է։ Հոգին հպարտութեամբ կը լեցնէ, երբ նոյնիսկ գիտնայ թէ ինքը այդ փաղաքշութենէն շահելիք բան մը չունի։

Երբեմն մարդուս հոգիին մէջ տեսակ մը հուր կը ծնի որ այն աստիճան մարդս կը խարէ որ, վերածնունդի զգացում մը յառաջ կը բերէ, երբ ատիկա նոյնիսկ իր ներսիդին լափէ։ Ասիկա սնափառութիւն կը կոչուի։

Ատոր համար արդելափակուած Սուլթանուհին ալ իր ննջասենեակին մէջ Ջաւի առաջնորդութեամբ տարօրինակ սենեկապանուհիին գալուստը սպասելով, անոր հանդէպ բռնելիք դիրքը կ՚ուսումնասիրէր։

Սուլթանուհին նախ ոտքի ելաւ եւ մետաքսէ կապոյտ շրջազգեստը վար առնելով թողուց որ հագիւ մինչեւ ծունկերը հասնող մեծագին ժանեակներով զարդարուած վարդագոյն թափանցիկ շապիկի մը մէջէն երկու ձեւակերտ թեւերու եւ ձիւնաթոյր կուրծքի մը վրայ իր սպիտակ վզին փայլը թափի։

Ապա օղիկները հանեց, այնպէս որ մետաքսէ կապոյտ գուլպաները վար իյնալով երկու բարեձեւ սրունքներ մէջտեղ հանեցին։

Ասիկա ալ ընելէ յետոյ անկողինին դիմացը գտնուած տիվանին վրայ երկնցաւ, մինչդեռ գլուխը կիսովին մետաքսէ կակուղ բարձերուն մէջ թաղուելով հարթաքանդակ Աստղիկի մը տեսքը կ՚առնէր։

Եւ այս պատկերը կը լրացնէին իր դեղձան հարուստ մազերը, որոնք ազատ ձըգուելով մինչեւ գետնին թաւիշէ գորգին կը հասնէին եւ այսպէս ոսկեգոյն ջրվէժի մը տեսքը կուտային։

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՏԵՍԷՆԷՆ, մեղմէ կը խնդրուի ծանու-ցանել

ԿԱՐԱՊԵՏ ԿՈՓՈՅԵԱՆԻ

մահը, որ պատահած է Հոկտեմբեր 16ին, 73 տարեկանին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Տարաբախտ Պարոյր Սեւակի ի յիշա-տակ, յառաջիկայ Հոկտ. 24ին, Սրբոց Թարգմանչաց եւ Հայ Մշակոյթի օրուան առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ, նախաձեռնութեամբ Լիոնի Հայ Ա-ռաքելական Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան։

Օրուան որպէս քարոզ պիտի կարդաց-ուի Ամենայն Հայոց Հայրապետի խօսքը, արտասանուած Ս. Էջմիածնի տաճարին մէջ։

Պատարագէն ետք հոգեճաշ, Ազգային Տան մեծ սրահին մէջ, ուր պիտի ոգե-կոչուին մեծ բանաստեղծին երկերն ու գործերը, գեղարուեստական պատճաշ ելոյթներու ընկերակցութեամբ։

Օրուան գլխաւոր բանախօսներն են.—
Պր. ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ (հայերէն)
Պ. ԺԻԻԼ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Ճաշի մասնակցողները պէտք է դիմեն եկեղեցւոյ գրասենեակը ամէնէն ուշը մին-չեւ 22 Հոկտ.։ Ճաշագին 20 ֆր.։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Օժանդակ Տիկնանց Միութիւնը կ՚ողբայ մահը իր սիրելի ընկերուհի Տիկին Գասպարեանի եւ այս տխուր առթիւ իր ցաւակցութիւն-ները կը յայտնէ ողբացեալին զաւակաց եւ հարազատներուն։

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ցա-ւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Ֆէրհատեանի, Տէր եւ Տիկին Թորիկ Գալիքեանի ինչպէս նաեւ ընտա-նեկան բոլոր պարագաներուն Յովհաննէս Ֆէրհատեանի մահուան առթիւ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Ջրբաշեան Դպրո-ցասէր Տիկնանց վարժարանի կը նուիրեն 250 ֆր., փոխան ծաղիկի, ողբացեալ Հայկ Ջրուանդեանի յիշատակին։

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի առաւօտ, պատարագ կը մատուցուի։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 81րդ տարեդարձը կը տօնուի, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23 ժամը 21էն մինչեւ լոյս

Salle des Fêtes de la Mairie du — 6ème Place St. Sulpice

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ԳՐԻՇԱ ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Ուղերձ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի՝

ԼԻՆ ՏՈՒՐԵԱՆ (Փարիզի Օփերայէն)

Երգ՝ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ԿՈՎԿԱՍ պարախումբ

Խօսնակ՝ ընկ. Գրիգոր Ամիրայեան

Պաշտօնական բաժնէն ետք՝ ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Մուտք 10 ֆր.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 30, ժամը 21ին

Մշակոյթի Տան մէջ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնոր-հակալութեամբ ստացած է կայանին հա-մար, 500 Ֆր. Տիկին Շալճեանէ (Մար-սէյլ) իր ամուսնոյն՝ Գագիկ Շալճեանի մահուան 7րդ տարեդարձին ի յիշատակ։

A VENDRE

35 Kms DE PARIS

Փարիզէն 35 քիլոմեթր հեռու, ծա-խու է նոր փավիյոն մը, բոլոր յար-մարութիւններով, հինգ ննջասեն-եակ, երկու բաղնիք, հիւրանոց, ճաշասրահ, ռիւսթիք շըմինէ, խո-հանոց, կեդրոնական ջեռուցում մա-զութով, երկու կառքի կառատուն, պարտէզ, թեռաս։

Հեռաձայնել՝ 770-29-34

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարսէյլէն Տէր եւ Տիկին Արշամ Պա-պայեան իրենց մօրեղբօր՝ Կարապետ Տաժեանի մահուան ի յիշատակ, երեք տա-րեկան «Յառաջ» կը նուիրեն։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

MAISON DE L'O.R.T.F.
STUDIO 104

Orchestre de Chambre Franco-Anglais

Soliste :

Suzanne MILDONIAN
(Harpe)

Rameau — Purcell — Elgar — Debussy
Cannon

Vendredi, 22 Octobre à 21 heures

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի Հոկտեմբեր 24, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Հայ Մշակոյթի Տան սրահին մէջ

17, Rue Bleue (Métro Cadet)

Պիտի ներկայացուի Հայ Արիներու մասնակցութեան գունաւոր ֆիլմը՝

ՃԱՓՈՆԻ ՃԷՄՊՈՐԻՆ

Կը հրաւիրուին ծնողքները եւ բարեկամները

Մուտքը ազատ է

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

Sous le Haut Patronage de

Monsieur Jacques BAUMEL
Secrétaire d'Etat auprès du Premier Ministre

եւ նախագահութեամբ Պ. Կարապետ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԲԱԺԻՆ

Avec la participation artistique du Ballet Arménien « SOSSI »
sous la direction de Mme KUTNERIAN

Vous danserez avec JEAN CANTEL et son orchestre
SOUPER — BUFFET — TOMBOLA et SURPRISES

ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878-02-99 Աղքատախնամի գրասենեակը

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները ժամը 20էն ետք եթէ չգրաւուին ուրիշ-ներու կը տրուին

Ուսանողներու համար 6 ֆր. — Մուտք 15 ֆրանք

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը տեղի կ՚ունենայ 23 Հոկտ Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, եկեղեցւոյ կից սրահը։ Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտ-նուիլ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պատգամաւո-րի ընտրութիւն։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի անդամական ընդհ. ժողովը 23 Հոկտեմբերին, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 16ին, ընկերուհի Ֆ. Գումրուեանի բնակարանը։ Այս առթիւ վարչութիւնը կոչ կ՚ընէ բոլոր անդամնե-րուն, որ իրենց ներկայութեամբ յարգեն հրաւէրը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուրկ. Օտտոյի մաս-նաճիւղի ընդհ. ժողովը 21 Հոկտ. Հինգ-շաբթի ժամը 15ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւ-ղի ընդհ. ժողովը, Նոյեմբեր 5, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 21ին մարզական ակումբը, 16 Պուլվ. Քարնօ։ Կարեւոր օրակարգ՝ պատգամաւորական ժողով։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վալանսի Քրիստափոր կոմիտէի կողմէ, նախագահութեամբ՝
ընկ. ՅԱԿՈԲ ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆԻ

Օրուան բանախօս՝
Ընկ. ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

23 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Վալանսի պետական Թատրոնին մէջ։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ։

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 31, Կիրակի կէսօրէ ետք, Քա-ղաքապետարանի սրահը։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Որ-բերու Օգնութեան Մարմինի տարեկան պարահանդէսը, Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահնե-րուն մէջ, Շաբաթ Դեկտեմբեր 4, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ։

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վար-չութիւնը գիշերային հայերէնի դասըն-թացք մը հաստատած է երիտասարդնե-րու եւ երիտասարդուհիներու համար, Մշակոյթի Տան մէջ ամէն Հինգշաբթի ժամը 20-21։

Կը դասաւանդէ Մելքոնեան Կրթ. Հաս-տատութեան նախկին ուսուցչուհիներէն Տիկ. Ս. Ճամուղեան։ Արձանագրութեան համար դիմել Տիկին Ֆրանկիւլեանի, 32 Ռիւ տը լա Ռեփիւպլիք։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԼԻՈՆ
Հոկտեմբեր 30, Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին

ՎԱԼԱՆՍ
Հոկտեմբեր 31, կիրակի օր ժամը 15ին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

Samedi 30 Octobre à 21 h., Salle Rameau à LYON

Dimanche 31 Octobre à 15 h., Salle des Fêtes de VALENCE

GALAS EXCEPTIONNELS DE DANSES ARMENIENNES

Avec plus de 70 exécutants des troupes de Paris

NAIRI et NAVASART

Chants folkloriques EVA RESDIKIAN

Billets d'entrées en vente chez Sevan-Voyages, 50 Cours de la Liberté, LYON (3e)

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ

Հայ Մշակութային Կազմակերպութեան

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆՈՎ

Հոկտեմբեր 30ին, Շաբաթ ժամը 21ին
Salle Voltaire, Alfortville - 94

Պար – երգ՝ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Սայաթ-Նովա խումբ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ
22
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI
22 OCTOBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12247
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.247

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՐՔԱՑՈՒՄ

Հակառակ Հանրապետութեան Նախագահ Ճեվտէթ Սունայի եւ վարչապետ Նիհատ Էրիմի լաւատես յայտարարութիւններուն, Թուրքիոյ ներքին տագնապը չէ հանդարտած տակաւին:

Բանակ եւ ոստիկանութիւն ձեռք ձեռքի տուած՝ չուրջ վեց ամիսէ ի վեր պաշարման վիճակի ենթարկուած բազմաթիւ խրատութիւններուն վրայ կոթնելով կը շարունակեն ահուսարսափի մթնոլորտի մէջ պահել Թուրք քաղաքացիներն ու գիւղացիները, մանաւանդ ծանօթ տասնեւմէկ նահանգներու մէջ:

Վերջին տեղեկութիւններու համաձայն, արտակարգ խստութիւններու կ'ենթարկուին քրտաբնակ շրջանները: Դարձեալ օրակարգի վրայ դրուած է քրտական հարցը, որատենէ մը ի վեր քունը փախցուցած է Անգարայի վարիչներուն:

Քիւրտերը Թրքացնելու քաղաքականութիւնը սնանկացած է բոլորովին: Ազգային ոգին օրէ օր կը զօրանայ Քիւրտերուն մօտ: 1925ի եւ 1930ի ապստամբական մեծ շարժումներն ու յանուն ազատութեան թափուած արիւնը արծարծած եւ աստիճանաբար ամրապնդած են Քիւրտերու հայրենասիրական զգացումը:

Ինչպէս գրեցին տեղական թերթերը, քիւրտ Դեմոկրատ կուսակցութեան մասնաճիւղ մը կազմելու ամբաստանութեամբ ձերբակալուած են քանիեւութ հոգի, որոնց շարքին կարգ մը երեւելիներ, ինչպէս Մարտինի մօտակայ երկու աւաններու քաղաքապետները, հարուստ կալուածատէրեր — աղաներ — եւ փաստաբան մը:

Քրտական շարժման ուժ կուտան Թուրք համայնավարները: Թուրք Բանուորական կուսակցութիւնը իր համագումարին մէջ բանաձեւ քուէարկած էր ի նպաստ Քիւրտերուն: Ա'յդ էր գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ, որ այդ կուսակցութիւնը լուծուեցաւ Պաշարման Վիճակի զինուորական իշխանութեանց որոշումով: Անոր նախագահուհին Պէհիճէ Պօրան եւ վարիչները, որոնք բանտարկուած էին ամիսներէ ի վեր, բանտէն հանուած են եւ ազատ վիճակի մէջ պիտի դատուին:

Խստ միջոցները դրական արդիւնքի մը յանգած չըլլալով, զինուորական դատարանները պարտաւորուած են աւելի մեղմ քաղաքականութեան հետեւիլ: Կը թուի թէ ձախակողմեան շարժումը օրէ օր կը ծաւալի, հակառակ յարատեւ հետապնդումներու: Վերջերս երեւան հանուած է քանիեւեց հոգիէ բաղկացած գաղտնի համայնավարական բջիջ մը, որուն կ'անդամակցին համալսարանաւարտներ եւ ուսանողներ: Ձերբակալուածներուն մէջ են գրագէտ Սապահէտին Էյուպօղլու եւ դուստրերուհի կինը, որոնք սակայն համայնավար չեն եղեր, ըստ Մռնտի նամակագրին:

Նախարարական տագնապը, որ պահ մը անխուսափելի կը նկատուէր, տեղի չունեցաւ, շնորհիւ բանակի ճնշումին: Ամալէթ իր շարքերէն փտարեց Էրիմի դահլիճին մասնակցող հինգ նախարարներէն երկուքը, որոնք մերժեր էին հրաժարիլ, հակառակ կուսակցութեան որոշման: Անոնք աթոռը նախընտրեր էին կարգապահութենէն: Վարչապետը նախապէս մերժեր էր ընդունիլ ատալէթական ուրիշ երկու նախարարներու հրաժարականը:

Զինուորական իշխանութիւնը խստիւ կը հսկէ թերթերու բովանդակութեան վրայ: Ազատ չէ մամուլը: Անորոշ ժամանակով դադարման դատապարտուած է Օրբամ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ՝ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻԻ ՄԸ

ՎԻԼԼԻ ՊՐԱՆՏ
ՆՈՊԷԼԻ ՄՐՑԱՆԱԿԻՆ ԱՐԺԱՆԱՑԱՒ

1971ի Նոպէլի խաղաղութեան մրցանակը Դաշնակցային Գերմանիոյ վարչապետին շնորհուեցաւ: Դատակազմի հինգ անդամները միաձայնութեամբ տուին այս որոշումը, նկատի առնելով, որ Պրանտ իր որդեգրած քաղաքականութեամբ նոր էջ մը բացած է Գերմանիոյ եւ Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն միջեւ:

Այս քաղաքականութեան գործադրութեան ճամբուն վրայ երեք կարեւոր հանգրուաններ կը յիշատակուին այս առթիւ — Էրֆուրթ, Մոսկուա եւ Վարշաւա: 1970 Մարտին էր, որ Պրանտ Էրֆուրթ մեկնելով (Արեւելեան Գերմանիա) ճամբայ մը կը բանար երկու Գերմանիաներու մերձեցման եւ խաղաղ գոյակցութեան՝ տարիներու բուռն ջլամարտէ ետք: Չորս ամիս ետք վարչապետը այս անգամ կը մեկնէր Մոսկուա՝ բարելաւելու համար Պոնի յարաբերութիւնները Մոսկուայի հետ: Վերջապէս 1970 Նոյեմբերին Վարշաւայի մէջ կը հաստատէր խաղաղ գործակցութիւն մը Լեհաստանի հետ՝ պաշտօնապէս ընդունելով Լեհաստանի Օտէր-Նայս սահմանագիծը:

Նոպէլի մրցանակի դատակազմը իր որոշումին կապակցութեամբ կը ձգէ ընտրութեան դրդապատճառը — գերման՝ ժողովուրդի անունով եւ նախարարապետի իր հանգամանքով Պրանտ բարեկամութեան եւ հաշտութեան ձեռք երկարեց այն երկիրներուն, որոնք երկար ատենէ ի վեր

ԹՐՔԱՑՈՒՄ

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԿ. ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

(Շար. երէկի թիւէն եւ վերջ)

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ԾԱՆՕԹ ԱՐԵՒԵԼԱԳԷՏ ԱՐՄԷՆ ՎԱՆՊԵՐԻԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵՆԷՆ

Արաքս գետը անցնելէ ետք, բուն Քիւրտիստանի սահմանները հասանք: Այս շրջանի բնակիչները, Հերոդոտոսի օրերէն ի վեր հռչակաւոր են եղեր իրենց անդուլ աւազակութեամբ եւ աւարառութիւններով:

Այդ գիշեր, քրտական գիւղ մը մնացինք

թշնամացած էին: Բարեկամեցողութեան ոգիով ան նշանակալի արդիւնքներ ձեռք ձգեց: Անոնք նախապայմաններ են Եւրոպայի խաղաղութեան համար:

Պրանտ լուրը ստացաւ Պունտեսթակի մէջ՝ ընդհանուր ծափահարութեան եւ շնորհաւորական խօսքերու մթնոլորտի մը մէջ:

Դաշնակցային Գերմանիոյ վարչապետը, որ 58 տարեկան է, չորրորդ Գերմանացին է որ կը ստանայ Նոպէլի խաղաղութեան մրցանակը:

Այս առթիւ շնորհաւորական հեռագիրներ ղրկեցին Փոմփիտու, Շապան-Տէլմաս, Նիքսըն, Հիթ, Ու Թան եւ ուրիշներ: Կոսիգին Օթթաւայի մէջ գոհունակութիւն յայտնեց:

Մրցանակի պաշտօնական յանձնումը (450.000 ֆրանք) պիտի կատարուի Դեկտեմբեր 10ին, Օսլօ, այսինքն այն երկրին մէջ, ուր Պրանտ հականացի պայքար տարած է Հիթլէրի իշխանութեան օրով:

չարաթաթերթը Պաշարման Վիճակի հրամանատարութեան կողմէ: Ցանցանքն այն է, որ հրատարակած էր Մռնտի թղթակից Փօլ Պալթայի երեք յօդուածները Թուրքիոյ մասին եւ քննադատած էր կարգապահութեան հսկելու կոչուողները, որոնք չարաչար կը գործածէին իրենց պաշտօնը:

Մռնտ սահմռկեցնող մանրամասնութիւններ կը հրատարակէ բանտերու մէջ եւ պատերազմական ատեաններու առջեւ ամբաստանեալներու հանդէպ գործ դրըւած եպերելի խժդժութեանց եւ տմարդի վերաբերումներու մասին: Գրողն է Փարիզի Վերաքննիչ Ատեանի փաստաբան Տիկին Լաֆիւ-Վէրոն, որ կ'ըսէ թէ համաձայն անկախ օրէնսգէտներու, այօրէն են Թուրքիոյ պաշարման վիճակի արտակարգ դատարանները: Բանտարկեալները չարաթներով մարդու երես չեն կրնար տեսնել: Անոնց թղթածրարները փաստաբաններուն չեն յանձնուիր:

Աւելի ծանրակշիռ պարագայ մը: Ոստիկանները հարցաքննութեան պատրուակով բռնաբարած են ձախապաշտական խմբակցութեանց պատկանող երկու աղջիկներ՝ Ջիւլիստէ Ջայիմ եւ Քաարիյէ Տէնիզ Էօզէն, որոնք կը դատուին ներկայիս: Ծեծը, «ֆալախա»ն եւ չարչարանքները սովորական երեւոյթներ են ոստիկանատանց եւ բանտերու մէջ:

Մինչ այդ, Խորհրդարանը տակաւին չէ քուէարկած Էրիմի ծրագրած ընկերային եւ տնտեսական բարենորոգումները: Բանակը կը սպառնայ ձեռք առնել իշխանութիւնը, եթէ շուտով չքուէարկուին անոնք:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ Նիքսընի խորհրդատու՝ Քիսինկէր Փեքին ժամանեց եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Չին վարչապետին հետ: Քիսինկէր, ինչպէս յայտնի է, Փեքին մեկնած է պատրաստելու համար Նիքսընի Չինաստան այցելութեան յայտագիրը:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ոտնագնդակի բաժակի մրցաշարքին կարեւոր հանդիպում մը տեղի ունեցաւ Մարսէյլի մէջ՝ հոլանտական Աժաքս եւ Մարսէյլի խումբերուն միջեւ: Հոլանտացիք 1ի դէմ 2 կէտով յաղթեցին: 55.000 հոգի ներկայ գտնուեցան մրցումին: Խառնաշփոթութիւններ ստեղծուեցան: Տասնեակ մը վիրաւոր կայ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ուսանողներու Ազգ. Միութիւնը (ՈՒՆԷՖ) կը բողոքէ Թուրքիոյ մահապատիժներուն առթիւ, շեշտելով.— «Թուրք կառավարութիւնը կը փորձէ վրճռական հարուած մը տալ Թուրքիոյ յառաջդիմական եւ ժողովրդավար ուժերուն: Այդ նպատակով կը բռնաբարէ ամէնէն տարրական ազատութիւնները: ՈՒՆԷՖը կը բողոքէ այս արարքներուն դէմ, կը պահանջէ դատապարտութեանց վերացումը, վճիռին ջնջումը եւ Թուրք ուսանողները կը վստահեցնէ թէ համախոհ է իրենց հետ: Կոչ կ'ընէ Ֆրանսացի ուսանողներուն որ արտայայտեն այս պահանջը»: Անկէ զատ համայնավար ուսանողներու միութիւնն ալ նմանօրինակ բողոք մը բարձրացուցած է:

ՖՐԱՆՍԱ դէմ է երկու Չինաստաններու անդամակցութեան տեսակէտին, զոր Ամերիկա կը պաշտպանէ: Ֆորմոզի արտաքսման ի նպաստ պիտի քուէարկէ:

եւ հետեւեալ օր ճամբայ ելանք: Հազիւ թէ քանի մը ժամ քալած էինք, երբ լեռան մը ետեւէն անակնկալօրէն զինեալ մարդիկ դուրս ելան: Դարանակալ սպասող Քիւրտեր էին: Անոնցմէ ոմանք ձիաւոր էին, ոմանք ալ հետի: Ուղղակի դացին Թանկագին ապրանքներ բեռցած կենդանիներուն կողմը: Հայերը բոլորը մէկ սկսան պոռալ.— «Աւազակնե՜ր, աւազակնե՜ր...»: Անոնցմէ Ղարապէկովը, որ Եւրոպայէն կը վերադառնար, խսկոյն ատրճանակը քաշեց եւ յառաջ նետուեցաւ: Անոր յաջորդեց միւս ընկերը, որ նոյնպէս զէնքը քաշեր էր: Ես ալ նոյնը ըրի եւ զէնքս քաշեցի:

Քիւրտերը պահ մը ընկրկեցան եւ կանգառին: Ես, անոնց այս վարանումէն քաջալերուած, գոռացի.— Անպիտաննե՛ր, ի՞նչ գործ ունիք այստեղ:

Միականի, ծերունի Քիւրտ մը, որ իբրեւ զէնք նիզակ մը ունէր աջ ձեռքը եւ ձախ թեւին ալ անցուցած վահան մը, պատասխանեց.

— Պէկ էֆէնտի, երէկ մեր եզները կորսնցուցինք: Ամբողջ գիշերը ի զուր փնտռեցինք, հիմա ձեզի պիտի հարցնէինք, թէ ճամբան հանդիպեցա՞ք արդեօք անոնց...:

Այս Քիւրտը, որ թուր ու հրացան ալ ունէր նիզակին ու վահանին հետ, յայտնի էր թէ կը քաշուէր մեզմէ:

— Կորսուած եզները այսպէս ոտից գլուխ զինուա՞ծ կը փնտռե՞ն, գոչեցի ես դարձեալ: Ամչցէ՛ք քիչ մը: Նայէ՛, մազը-մօրուքը ճերմկեր են: Հիմա գողութեամբ եւ աւազակութիւնով պիտի լրցնես այդ մօրուքիդ սպիտակութիւնը: Ամօ՛թ է, ամօ՛թ...: Եթէ տարիքիդ հանդէպ յարգանք չունենայի, քեզ իսկոյն կը բռնէի եւ կառավարիչին կը յանձնէի: Քեզի՛, կեղտոտ աւազակ քեզի...:

Քիւրտ առաջնորդները երբ այս խօսքերս թարգմանեցին անոր, մարդը ալ աւելի շուարեցաւ: Որովհետեւ, ճիշդ էր թէ Հայերէն ու Պարսիկներէն չէին վախնար այնքան ալ, սակայն իրենց շրջանէն չեղողներուն հանդէպ ակնածանք մը ունէին, քանի որ չէին գիտեր թէ ո՛վ էր իրենց դէմինը:

Կամաց - կամաց քաշուիլ սկսան ի վերջոյ, առանց չարիք մը ընելու մասին մտածելու: Հայ վաճառականները բոլորէն աւելի գոհ մնացին, որովհետեւ Լոնտոնէն իրենց գնած արժէքաւոր ապրանքներն ու թանկագին գոհարեղէնները մեծ վտանգէ մը փրկուած էին:

Իրիկուան, Հայերու բնակած Մոլլա Սիւլէյման գիւղը հասանք: Տանուտէրը երբ մեզ դիմաւորեց, զարմանահար պահ մը զիս եւ մեր քիւրտ առաջնորդը դիտելէ վերջ, ինծի մօտենալով ականջիս ի վար փսփսաց.— Էֆէնտի՛, Աստուած օգներ է ձեզի, որովհետեւ այդ իբրեւ առաջնորդ ձեր հետ եկողը աւազակներուն ամէնէն գաժանն է, կողոպտիչներուն ամէնէն անողոքը:

Այսպէս, յայտնի կ'ըլլար թէ ամէն ինչ ծրագրուած է եղեր նախապէս, անոնք մեզի ընկերացեր են միւսներուն հետ համախորհուրդ, առաջին առթիւ կողոպտելու համար:

Բարեբախտաբար հայ ընկերներս ճիշդ ատենին քաշեր են իրենց զէնքերը, ես ալ իբրեւ օտարական մը միջամտեր եմ եւ այսպէսով իրենց ծրագիրը խանգարուեր է:

Հայ տանուտէրը, թէ՛ զիս եւ թէ իր ազգակիցները մեծ յարգանքով ու պատիւներով հիւրասիրեց: Հոյակապ հացկերոյթ մըն ալ տրուեցաւ մեզի ի պատիւ եւ սեղանին գլուխը երկար երկար պատմութիւններ պատմուեցան Քիւրտերու կատարած ասպատակութիւններու մասին:

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ «ԱՐՏԱՇԷՍ Ա.» ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԸ

Մեր գրագատութեան մէջ այն միտքն է յայտնուած, որ Պետրոս Դուրեան լուր գրած է թատերագրութեամբ։ Սրապիոն Հէքիմեան ըսած է․ «Մեղք, որ այդ տղան թատերգութիւն կը գրէ, անիկա բանաստեղծ ծնած է»։ Արշակ Չօպանեան կը զարգացնէ այդ միտքը․ «Դժբախտութիւն մըն է, որ Պ․ Դուրեան թատերգութիւններ գրելու հետամուտ ըլլալով՝ շատ բան փճացուցած է իր տաղանդէն, որ ճշմարիտ զգացման տաղանդ մըն է եւ քնարերգութեան մէջ միայն կրնար գտնել ու գտած է իր հարազատ արտայայտութիւնը... Թատերգութիւնները շատ ժամանակ գողցած են իր արդէն խիկ կարճատեւ կեանքէն եւ իր զմայլելի տաղերուն աւելի բազմաթիւ չըլլալուն պատճառ եղած են»։

Բնութագրելով բանաստեղծին թատերագրութիւնը ան այնուհետեւ կը գրէ․ «Երբ մարդ Շիլլէրի բարձր մտածողութիւնն ու ազնուաշունչ քնարերգութիւնը, Տիմայի թատերագրական ճարտասանութիւնը եւ Հիւկոյի հզօր թռիչքն ու ձեւական կարողութիւնը չունի, կրնայ ծիծաղելի բան մը արտադրել՝ կապկօրէն հետեւելով այդ արուեստին ու ոճին։ Եւ Դուրեանի թատերգութիւնները իրենց ստուարագոյն մասին մէջ, այդպէս են»։

Դեռ մինչեւ այսօր Չօպանեանի այդ տեսակէտը ըստ էութեան քննութեան չէ առնուած, չէ հանդիպած լուրջ առարկութեան։ Եւ ասիկա հասկնալի է․ Դուրեան նկատուած է ընդհանրապէս թոյլ թատերագիր։

Սակայն հակառակ իր այս ընդհանուր տեսակէտին, Չօպանեան, ցուցաբերելով բարեխիղճ եւ խորաթափանց կեցուածք, բանաստեղծին կարգ մը թատերախաղերը նկատած է յաջող։ Այլ խօսքով հակառակ տեսակէտ յայտնած է։ Ասիկա կը վերաբերի յատկապէս «Արտաշէս Ա.»ին։ Ահա քննադատին կարծիքը այդ թատերախաղին մասին․ «Ճշմարիտ պատմական ողբերգութեան համեմատութիւններն առած խաղը, քանի մը վսեմ տեսարաններով եւ ուժեղ ոճով մը, ամբողջութեան մէջ չէյքըսփիրեան մեծ հով մը, որ կ'ունեցնէ գործը»։ Այնուհետեւ թատերախաղէն ամբողջ տեսարան մը ներկայացնելով, քննադատը նկատել կուտայ, թէ այդ «ռոմանթիկ թատերգութեան իսկական յաջող հատուած մըն է Հիւկոյի արժանի»։

Չօպանեան իր ընդհանուր դատումին մէջ նկատի ունեցած է Դուրեանի թատերագրութիւններուն « ստուարագոյն մասը » — մէկ կամ երկու թատերախաղը կրնան բացառութիւն կազմել։ Ընդհանրապէս գրող մը կամ արուեստագէտ մը գնահատելու ժամանակ հիմնակէտ կ'առնուի անոր լաւագոյն գործը կամ գործերը։ Այս մօտեցումը հասկնալի է, որովհետեւ այլապէս շատ, նոյնիսկ համաշխարհային անուն վաստակած արուեստագէտներ կրնան շուքի մէջ մնալ։

«Արտաշէս»ի նիւթին հոլովոյթը ունի այնպիսի նկարագիր, որ կը պահանջէ նուազագոյն խրախուսելութիւններու մէջ լիովին բացայայտել տիպարներուն էութիւնը։

Դուրեանի այս գործը ունի առանձնայատկութիւն մը, որ նոյնպէս կը կապուի ժամանակակից թատերագրութեան հետ։ Գործողութիւնը ունենալով անհրաժեշտ չեշտ՝ գլխաւոր յենակէտի արժէք չի ստանար։ Հիմնականը կիրքերու բախումն է, որ կ'արտայայտուի հիանալի, խոր ուժականութիւնով կառուցուած երկխօսութիւններու եւ մենախօսութիւններու միջոցով։

Թատերախաղին հերոսը Խորենացիի Արտաշէս Ա.ն է։ Ըստ պատմահօր՝ ան հզօր աշխարհակալ արքայ է, նման Ալեքսանդր Մակեդոնացիի։ Թագաժառանգ Տիգրան նոյնպէս կը հետեւի իր հօր։ Դուրեան պահած է այս նկարագիրները, բայց անոնք չափազանց քիչ են բազմերանգ տիպար մը ստեղծելու համար, ինչպէս Արտաշէսի ողբերգութիւնը։ Հիմնականը, ուրեմն, սեփական «ստացձն» է։ Դուրեան իր տիպարը պատկերացուցած է իբրեւ պետական գործիչ, որուն համար գոյութիւն ունի միայն իր իշխանութեան եւ գահին շահը։ Ան խելացի է, հեռատես, հայրենասէր եւ քաջ, միաժամանակ՝ դաժան ու անողոք, գիտէ իմաստութեամբ ղեկավարել երկիրը, համաբելով, որ առոր հզօրութենէն կախում ունի արքային ուժն ու մեծութիւնը։

Ահա հզօր աշխարհակալին պատգամը թագաժառանգին.— «Թագը ոսկեարտէն աւելի ծանր է եւ դժուարակիր, գիտցիր, որ այս լեռները, ժայռերը, ձորերը եւ գերեզմանները ձայն ունին թագաւորի մը դէմ, որ անիրաւութիւն կը գործէ։ Գահիդ ոտքերը պիտի ըլլան հայրենիք եւ իրաւունք, պատիւ եւ արիութիւն, առանցմէ զուրկ տեղը անդունդ կայ»։ «Ջանա՛, կը շարունակէ խրատել արքան, որ թշնամիք հսկայ Մասիսի կնճռոտ ճակտին չթքնեն, այն պիտի մնայ դարերով Հային արձան եւ յիշատակ, այն պիտի ըլլայ Հայկազն դիւցազանց գամբարաններուն վրայ»։

Ինքնակալ ու վեհաշուք արքան ողբերգակ անձնաւորութիւն է։ Ան կ'ըմբռնէ աշխարհի ունայնութիւնը, կորսնցուցած է սէր եւ երջանկութիւն, այժմ ալ կը կորսնցնէ իր զաւակը՝ սպաննուած մօր կողմէ, Որմզդուխտ։

Այս ողբերգութիւնը ցոյց տալու համար Դուրեան ստեղծած է երկրորդ տիպար մը՝ Արտաշէսի հակառակորդ եւ անկէ պարտուած Լիւզիայի թագաւորը՝ Կրիւսոս։ Այս վերջինը թատերախաղին մէջ առաջին անգամ հանդէս կուգայ ասոկալի երազէ արթնցած վիճակի մէջ։ Ան իր մահը տեսած է Արտաշէսի ձեռքով եւ այժմ կ'ուզէ ստուգել եւ համոզուիլ, թէ իսկապէս ո՛չ մէկ սպառնալիք կայ իր անձին եւ գահին դէմ։ Կը ստեղծուի ծիծաղելի վիճակ մը․ մենք կը տեսնենք բռնակալին երկչոտ նկարագիրը։ Իսկ այդ վախը ան ստուածներուն կը պարզէ աղօթքով․ «Առէք կեանքս, բայց ոչ թագս, կ'ուզեմ մեռնիլ, քան թէ գահէս ստորճան մը խոնարհիլ»։

Արքան մենք ապա կը տեսնենք չղթայակապ դիրքի մէջ, պարտուած Հայոց թագաւորէն։ Ան կ'ողբայ իր անկումը, դառն ճակատագիրը, ներքին դողով կը սպասէ մահապատիժին։

Բայց Կրիւսոսի ծանր ճակատագիրը խորապէս ազդած է Արտաշէսին եւ ան ծանր մտորումներու մէջ է աշխարհի ունայնութեան մասին։ Արշակ Չօպանեան կը վկայէ, որ թատերախաղին արտագրուած համառօտ օրինակը, որ գտնուած է անոր մօտ, ունեցած է «ունայնութիւն ունայնութեանց» վերնագիրը։

Բռնակալութիւնը անխուսափելի կերպով ունի իր զոհերը։ Այդպիսի զոհ մըն է Որմզդուխտ։ Արտաշէս սիրած է զայն, երախայ ունեցած եւ ապա լքած։ Այդ կնոջ մէջ վառած է վրէժխնդրութեան կրակը։ Վերստին ստեղծուած է հոյակապ տիպար մը։ Որմզդուխտ մեծ կիրքերու հերոսուհին է, վրէժխնդրութեան Լէյտի Մագպէթը։ Ան պալատ եկած է նախ՝ իր զաւակը գտնելու, ապա՝ իր վիրաւորուած սրտին վրէժը լուծելու։

Մօր եւ զաւկին հանդիպումը, իսկապէս, ցնցող է։ Ի զուր չէ, որ Չօպանեան այդ հատուածը համարած է Հիւկոյի գրչին արժանի։ Որմզդուխտ ոչ միայն սէր եւ գուրգուրանք բերած է իր զաւկին, այլեւ եկած է դաշնակից մը փնտռելու։ Այսպէս կոչ կ'ուղղէ Արշէգի՝ դիմելու վրէժխնդրութեան։ Չափազանց ցունցող է Արտաշէս — Որմզդուխտ տեսարանը, ուր դէմ յանդիման կուգան երկու ուժեղ նկարագիրներ։

Որմզդուխտ նախ կնոջական թախիծով կը յիշէ իրենց երբեմնի սէրը եւ նոյնիսկ կրնայ Արտաշէսի ըսել․ «Ահ, ես թագէ մը աւելի գեղեցիկ էի»։ Իսկ երբ թագաւորը կարուկ կը յայտարարէ, որ զայն բոլորովին չի ճանչնար, պատասխանը կ'ըլլայ կշտամբանք․ «Սիրոյդ ապաստան է, սար, Արտաշէս։ Ի՞նչպէս կը կոխկրտես արմատէն թափած ծաղիկ մը»։ Եւ երբ վէճը կը սրի, Որմզդուխտ կը պոռթկայ․ «Արտաշէս, ծերութենէս աւելի կ'ատեմ զքեզ... կնոջ արիւնը կոհակ — կոհակ կ'եռայ, կնոջ դաշոյնը կաթիլ — կաթիլ արիւն կը քամէ... օձի պէս կը սողայ, արիւնը կը զողայ»։ Բայց ահա նաեւ մարտահրաւէրը․ «Թագաւոր, զողա՛ կնոջ մը վրէժխնդրութենէն... կամ մեռցուր զիս, կամ մեռիր»։

Այնուհետեւ մենք Որմզդուխտը կը տեսնենք խելացնոր հոգիով մը։ Ան լաւած է իր բոլոր ուժերը՝ Արտաշէսին վրէժ լուծելու համար։ Եւ սխալմամբ դաշունահարած իր զաւակը՝ Արշէգ։

Արշէգ՝ այդ քաջ ռազմիկը ունի խիղճկան մարդկային հոգի։ «Ահ, երանի թէ գեղջուկ մը ըլլայի եւ հայր ու մայր ունենայի, արտ մը՝ պատերազմի դաշտի տեղ, ծառի մը շուք՝ մեծաշուք յաղթանակաց տեղ, խրճիթ մը՝ պալատի տեղ, փոքր ընտանիքի մը սէր ըլլայի՝ բիւրաւոր զօրաց հրամանատարութեան տեղ․ գիս այս դժոխքն արդեօք ո՞ր անդունդը նետեց, դժոխք, որուն բոցերն են՝ փառք, երազ, նախանձ եւ վրէժ»։ Այս է Արշէգի դատումը։ Բայց ան ինկած է պալատական կեանքի յորձանուտը եւ չի կրնար դուրս ելլել անկէ։ Արտաշէս ճնշած է, սարսռացուցած է եւ անոր մէջ ծնած է վրէժխնդրութեան զգացումը։ Այժմ յայտնուած է մայրը, որ կոչ կ'ուղղէ իրեն վրէժխնդրութեան դիմել։ Բայց անոր հոգին ունի խորապէս մարդկային ազրում՝ ան կրնայ իր հայրը սպաննել ռազմադաշտին վրայ, բայց ոչ դաւադրօղի՝ «Ի՞նչ թշուառական մ'եմ ես, հայր չեղած՝ դահիճ պիտի ըլլամ», կ'ըսէ ան։ Կը սկսին անոր հոգեկան տատանումները։ Արդեօք կ'արժէ՞ սպաննել վրէժխնդրութեան համար, դաւաճիր դառնալ թէկուզ անարդ հօր մը նկատմամբ։ Միւս կողմէ, ան օրինական եւ հզօր թագաւորն է Հայաստանի։ Դուրեան տատանումներու այս գիծը չէ զարգացուցած։ Նման մտադրութիւն չէ ունեցած։ Ստեղծուած է կրկին հիանալի գեղարուեստական տիպար մը։ Արշէգ կը սպաննուի իր մօր ձեռքով։ Տեսարանը կը դառնայ ողբերգական։

Դուրեան իր այս թատերախաղն ալ գրած է արձակ մաքուր աշխարհաբարով։ Լեզուն սահուն, պարզ ու արտայայտիչ է։

Իսկապէս ստեղծուած է թատերական արժէքաւոր գործ մը։ Անխուսափելի կերպով հարց կը ծագի այս թատերախաղին բեմադրութեան մասին, մեր օրերուն։

Մ․ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԵԱՆ

ՓՈԽԱՆ ՏԻՏՂԻ...

ԴԱՐՁԵԱԼ ԳԵՏՆԻՆ ՏԱԿՆ ԱՆՑԻՐ, ՓԱՐԻԶՑԻ՛...

Եթէ մէկուն ուզենք անէծք կարդալ, կ'ըսենք՝ «գետնին տակն անցնիս», եթէ սակայն ուզէինք Փարիզցին անիծել, պարտինք ըսել հակառակը՝ «գետնին տակը թող չանցնիս»։ Իրաւամբ ալ, փաստուելին սա վերջին տասնօրեայ գործադուլին, տեսանք Փարիզցին որքա՜ն դժբախտ եղաւ, ծայրագոյնս տանջուելով, տունէն գործատեղի, գործատեղիէն տուն, ժամերով քալելու հարկադրանքով, պար-

Կ'ԵՐ, ՄԷՄԷԴ ԿԵՐ

Ցարկերը նախ հինգ, վեց հարիւր ոսկիի վարձքով էին, յետոյ եղան ու եղան։ Քաղաքին ամէնէն արժէքաւոր մասերուն մէջ մեթրը ամենասուղ գիներով, խաներ, շէնքեր գնուեցան, տակը վաճառատուներով, պասաժներով վեցական յարկնոց հսկայ իշխանիներ, աբարթմաններ բարձրացան։

Միայն քաղաքին մէջ չսահմանափակուեցաւ աբարթմաններու շինութիւնը։ Անոնց քանի-քանի պատիկը քաղաքէն դուրս շինուեցան։ Թօփ-գարուն, Պաքըրգիւղը, Եշիլգիւղը, յետոյ Սկիւտարը, Գատըգիւղը սահմանները անցան, դաշտերը եղան։ Շիշլին Պէշիկթաշը բազմաթիւ փողոցներով կը քալեն Օդմէյտանիի, Քեաղըտհանէի, էթիներու ուղղութիւնով։

ԵՍ

Ծովը չեմ սիրեր։ Կը վախնամ ծովով ճամբորդելէ, երթալիք տեղս մօտ ըլլայ, Սկիւտարէն Պէշիկթաշ մը ըլլայ անգամ։ Նաւուն որեւէ ցնցումը կ'ահաբեկէ՝ կը փլցնէ զիս։ Ոչ ոք կ'ազդուի, ի՞նչպէս կ'ազդէ ինծի, չեմ հասկնար։

Երբ նաւ կը մտնեմ անմիջապէս նստարան մը կը գտնեմ ու կը նստիմ։ Ուժով մը տեղէ մը տեղ կը բռնեմ, կը կառչիմ, երկչոտ աչքերով քովիններուս ու դէմիններուս կը նայիմ։ Ուղեղիս գործունէութիւնը կը կեցնեմ։ Ո՛չ կը զննեմ, ո՛չ եզրակացութիւններ կ'ընեմ, ո՛չ հաճութիւններ ունիմ, ո՛չ տհաճութիւններ ունիմ։ Ես որ խառնուածքով զուարթ եմ, առատախօս եմ, որեւէ նիւթ մը գտնող ու խօսող մըն եմ, շուտով խանդավառուող մըն եմ, շուրթերս կը փակեմ, կը լռեմ, ինձմէ աւելի արգահատելի մը չկայ ճամբորդներուն մէջ։ Միայն հոգ մը կայ մէջս, նաւը սահի, երթայ, չցնցուի, գլխս ալ չցնցէ, վայրկեանները վերջանան տեղս հասնիմ։

Առտու է, Գնալըէն կամուրջ կ'երթամ։ Այս կացութիւնս կը շարունակուի մինչեւ Ֆէնէրպահչէի, Գալամշի մօտենանք։ Երբ ցամաքը կը տեսնեմ, մէկէն կը հանդարտիմ, կ'աշխուժնամ։ Եւ երբ Սարայպուրնուէն կը դառնանք այլեւս չեմ նստիր, ոտքի կ'ելլեմ, ապահով եմ նաւէն, կը խօսիմ, կը խօսեցնեմ շուրջիններս։ Նաւերուն նաւակներուն, կամուրջի բազմութեան երթին կը նայիմ։ Հաճութիւններս, տհաճութիւններս կը վերսկսին, տուն կուտան տեսածներուս, ուղեղս կը գործէ։ Նաւէն կ'ելլեմ, կառք, հանրակառք չեմ փնտռեր, սրունքներս իմ պարծանքներս են, գիւղացին կայ իմ մէջս, կամուրջին վրայ ամէնէն ուժեղ ու արագ քալողներէն մէկն ալ ես կ'ըլլամ։ Թունէլ ալ չեմ մտներ։ Եւիւքսէք Գալտըրըմի դառիվերը կը բռնեմ։ Իրիկունը Գնալը դարձիս նորէն նաւուն մէջ նստարանին կառչելով վայրկեանները կը հաշուեմ մինչեւ կղզիին մօտենանք, Աքասիա փողոցին ծառերը կը տեսնեմ, դարձեալ ջիղերս կը պայծառանան, զուարթութիւնս կը վերագտնեմ։

Ինչքա՜ն կ'ուզեմ որ ծովու հետ գործ չունենամ։ Քսան տարի մը Սկիւտար բնակեցայ, ամէն օր ծովով դիմաց անցնիլս պէտք էր։ Բէյօղլու եկան, ուզածս եղաւ, լաւ էի, տրտնջալու պատճառներ չունէի, բայց ի վերջոյ իմիններս ալ, ամէնուն պէս, Գնալը մը հանեցին, ես կ'ընդդիմանամ զիս ալ կը քաշկռտեն, կը տանին։ Գնալըին օդին, ծովուն ազնուութենէն, օգուտներէն կը խօսին, կը ստիպեն որ ես ալ ամառները տունը մնամ աւելի կը նպադուրուիմ։ Տաք կ'ընէ, թող տաք ընէ։ Ես ի՞նչ գործ ունէի այս քաղաքը։ Դէպքերը զիս հոս հասատեցին։ Ինծի մնայ ես չէի բաժնուիր մեր բարձրաւանդակէն, մեր քնարական գետակներէն։ Ես պատանդ մըն եմ ու պատանդ ըլլալով դատապարտուած եմ հոս ապրելու։

Ճիշդ է, որ ամառները ծովերը խաղաղ են, եւ յետոյ ամէն օր երթալով ընտելացայ, չեմ խրտչիր այլեւս, բայց վախը միշտ մէջս է, թէ օր մը յանկարծակիի մը պիտի գամ, ինչպէս որ ալ եղաւ։ Այդ օրը առտուն երբ եկայ շատ հանդարտ էր ծովը։ Իրիկունը ժամը ութերուն երբ նաւ մտայ, չանդրադարձայ, թէ օդը փոխուած է։ Ես միշտ ծովերուն ուղղութիւնը նկատի կ'առնէի, կը զգուշանայի, կը հրաժարէի երթալէ, այդ օրը այդ ալ չըրի։ Ի՞նչ գիտնամ եղբայր, նաւ նըստայ ու ճամբայ ելանք։ Սարա-պուրնու չեկած նաւը սկսաւ փարտուիլ։ Ի զուր կառչեցայ նստարանին, երկու կողերուն վրայ տապլտկիլը սաստկացաւ։ Ճամբորդներուն համար արտասովոր բան մը չէր եղածը, անոնք կը պահէին իրենց հանդարտութիւնը, իսկ ես կը դողայի։ Բոլոր ուժովս նստարանը բռնեցի, մնա՞մ, թէ ելլեմ, ատոր վրայ մտածեցի։ Վերջապէս վճռեցի չերթալ, խենթի պէս վազեցի դուրս ելլելու։ Պարանները քակեր էին, նաւը կը բաժնուէր։

— Եահու, ո՞ւր էիր մինչեւ հիմա, — պոռացին երեսիս։

— Զգիտցայ, թէ Գատըգիւղ եկեր ենք, — թոթովեցի, ուրիշ ինչեր ալ ըսի, չեմ գիտեր, բայց այնքան այլայլած խղճալի վիճակ մը ունէի, որ մարդիկը կարեկցեցան, դրկելով իրարու տալով զիս դուրս հանեցին։

ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ

(7 Տար.)

զայծ Հնարաւորութիւն չունենալով գետնին տակն անցնելու ուր իր անբաժան ընկերը՝ այդ սատանայ փապուղին... քէն կը ըրէր իրեն հետ: Անգամ մը եւս հաստատուեցաւ որ, փապուղին սիրտն է Փարիզի շարժումին եւ թէ մակերեսի իր եղբայրները՝ հանրակառքերը, հակառակ իրենց պատկառելի թիւին, ոչինչով կարող էին մեղմացնել երթեւեկութեան կամ փոխադրութեան սահմանին վրայ առեղծուած քաոսն ու անդամալուծումը: Շատ խօսուեցաւ երկու հազար հինգ հարիւր վարողներուն մասին, որոնցմէ կախեալ էր փապուղիին բանիլը կամ չբանիլը: Առանց Աստուծոյ տերեւ չի շարժիր, կ'ըսեն հաւատացեալք, գո՛ւցէ, բայց եւ առանց այդ երկու հազար հինգ հարիւր վարողներուն, փապուղին ալ տեղէն չի շարժիր, անտարակոյս աւոր ապացոյցին է որ ականատես եղանք սա օրերուն: Այդ պարագան, երկու անվիճելի իրականութեան առջեւ դրաւ սա տուեալները թէ, փապուղին, տարիներու ընթացքին իր մեքենագիտական չարունակական կատարելագործումին հանդերձ, միշտ կարօտ ունի մարդու երկու ձեռքերուն, տասը մատներուն, կարենալ սուրալու համար. այս ճշմարտութիւնը պէտք է ուրախացնէ մեզ մարդիկս, հակառակ գիտութեան յառաջդիմութեան, մարդը, իմա՛ մարդ մեքենան, դեռ ունի իր մեծ, իր կարեւորագոյն դերը, փապուղիին ապացոյցը այդ փաստին մէկ երեսն է միայն. ուրեմն, հրճուինք եւ չողբանք ըսելով որ մեքենան կը յառաջդիմէ, մարդը... անօգուտ կը դառնայ. դեռ հոդ չենք հասած, փա՛ռք Տիրոջ: Ցաւոք, ինչ մեղքս պահեմ, եթէ ժողովուրդը նեղուած իսկ ըլլայ իրենց դէմ, այդ տասը օրերուն իր դժուարութիւններուն կամ յոգնութիւններուն հետեւանօք, սակայն, իմ կարծիքովս, երախտագիտութեան, շնորհակալութեան տուրք մը պէտք է մատուցանեն միլիոնաւոր Փարիզցիք անոնց հանդէպ, որ շարժման մէջ կը դնեն, տիւ եւ գիշեր, համբորդութեան այդ հրաշալիքը, տեսանք թէ ի՛նչ կ'ըլլայ մեր վիճակը երբ անոնք ձեռքերնին ծալեն, եւ ի՛նչ տարօրինակ, երկու հազար հինգ հարիւր Փարիզցիներ հինգ միլիոնին մէջ, ըսէ՛ կաթիլ մը ջուր ովկիանոսին մէջ եւ սակայն — հոս է ապշեցուցիչ իրաւը, եթէ «ցամքի այդ կաթիլ մը ջուր»ը, կը ցամքի նաեւ ամբողջ ովկիանոսը՝ դուն ըսէ Փարիզը...

Կառավարութեան վերակացուն կոչ մը կ'ուղղէր աղերսագին բայց սպառնագին, յանուն փապուղիին վերակենդանութեան: Եւ եղեւ առաւօտ, լքուած իրենց արհեստակցական միութիւններու ղեկավարներէն, ինչպէս Քրիստոս իր աշակերտներէն, վարողները անհաճոյ անակնկալէ մը կասկածելով — եւ իրաւունք ալ ունէին — կը փութային փապուղին քշել: Պահիկ մը կը կարծէի որ, ժողովուրդը որ դառնացած էր անոնց դէմ, ինքն ալ անցնէր նշանակալից փոխ-վրէժի ըսելով — Դուք մեզ լքեցիք տասը օր, մենք ալ կը լքենք ձեզ, չենք առներ ձեր փապուղին, քշեցէք պարապ...

Բայց ո՞ւր տեսնուած է այդ...

Կարելի է հաւատալ ձուկին ծառը ելլելուն, բայց ոչ ամբոխին համախորհուրդ, հաւաքական այդպիսի վճռականութեան, այլ պարագաներու մէջ իսկ:

... Ուրեմն, տասը օրեր դադարելէ ետք փապուղիին սիրտը վերստին կը բաբախէր — ո՞ւր է Աստուած իմ, որ այդ հրաշքը մարդուս վրայ ալ կատարուէր — մայրաքաղաքիս ստորերկրեայ անդունդին դուռները դարձեալ կը բացուէին ի մեծ երջանկութիւն Փարիզցիներուն, որոնք հակառակ իրենց բարկութեան՝ հանդէպ վարողներուն, «կորուսեալ դրախտը» վերագտած ըլլալու հրճուանքով, հրմշտկուք? հնազանդ կը բռնէին փապուղիին ճամբան:

Արդ, ոչ թէ անէծք, այլ մաղթանք մըն է որ կ'ուղղենք քեզի ով Փարիզցի, չարունակէ դարձեալ գետնին տակն անցնիլ, յաւիտեանս յաւիտենից. այդ է քու փրկութիւնդ...:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՀԱՅԿ. ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԷՔՍ-ԼԱ ՇԱՓԷԼԻ ՄԷՋ

Ալեն քաղաքի (Էքս լա Շափէլ) Պետական Խնայողութեան դրամատան ընդարձակ սրահին մէջ, Օգոստոս 30էն մինչեւ Սեպտեմբերի վերջ, կարեւոր ցուցահանդէս մը կազմակերպուած էր պարսկահայ ճարտարապետ Արմէն Հախնազարեանի ջանքով: Ցուցադրուած էին 120է աւելի հայկական վանքերու, եկեղեցիներու, բերդերու եւ միջնադարեան այլ շէնքերու մեծադիր նկարները, որոնք ընդհանուր ձեւով նկարահանուած էին նախաձեռնողին կողմէ երկու տարի առաջ իր կատարած ճամբորդութեան ընթացքին Արեւմտահայաստան:

Օգոստոս 30ի բացման արարողութեան ներկայ գտնուեցան փրոֆեսէօրներ Էքս լա Շափէլի համալսարանէն, պետական դէմքեր, մտաւորականներ, ուսանողներ եւ մամուլի թղթակիցներ: Ամսուան ընթացքին այցելուներու թիւը 30.000էն աւելի եղաւ, ինչ որ ցոյց կուտայ հայկական ճարտարապետական արուեստին ներկայացուցած հետաքրքրութիւնն ու արժէքը օտարներուն:

Հայաստանը, հայ ժողովուրդի դարաւոր անցեալն ու ներկան, ցուցահանդէսի այցելուներուն աւելի մօտէն ծանօթացնելու համար, փոքր գրքոյկ մը հրապարակ հանուած էր, ուր պատմաբան Մորից էտելման շուրջ տասը էջերու մէջ շատ յաջող կերպով կը ներկայացնէր Հայոց պատմութեան գլխաւոր էջերը: Գերմանացի պատմաբանը ընդհանուր գիծերու մէջ ներկայացնելէ ետք մեր ժողովուրդին անցեալը, անոր բազմազան արուեստներուն խնկական արժէքը, պարկեշտ մօտեցումով կը դատապարտէր նաեւ Թուրքերու վայրագութիւնը յատկապէս համաշխարհային Ա. պատերազմին:

Ալենի մամուլը անդրադարձաւ ցուցահանդէսին: Այսպէս՝ «Ալենէր Ցայտունկ» թերթը ներկայացնելէ ետք ցուցահանդէսը, խօսելէ ետք հայկական ճարտարապետութեան մասին խիստ գրչով կը պարսաւէ Թուրքերը, որոնք հետեւողական կերպով «կ'ոչնչացնեն մարդկութեան քաղաքակրթական պատմութեան համար գեղարուեստական մեծ արժէք ներկայացնող հայկական հնադարեան յիշատակարանները»:

Ցուցահանդէսի մասին գեղեցիկ յօդուածով արտայայտուեցաւ նաեւ քաղաքին մէկ այլ կարեւոր օրաթերթը՝ «Ալենէր Ֆոլքսցայտունկ»: Յօդուածագիրը՝ Կ. Ֆոն Նակել խօսելով հայկական շինարարական արուեստին մասին, զայն բարձր կը գնահատէ: Յատկանշական է, որ ան եւս կը ձաղկէ թրքական բարբարոսութիւնները: Այսպէս՝ անդրադառնալով հայ ժողովուրդի անցեալին ու նաեւ այն վայրերուն, ուր դարեր առաջ կառուցուած են այդ վանքերն ու եկեղեցիները, կը գրէ, թէ արդէն նկարները ցոյց կուտան, որ ներկայ Թուրքիոյ մէջ գտնուող այդ տաճարները իրենց վրայ կը կրեն «բարբարոս ձեռքերու անմաքուր հետքերը»:

Խ. ԳԱԼՍՏԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

Արտաշատի մէջ գտնուեցաւ կնոջ մը մարմարէ արձանը: Քանդուած է գլուխը, աջ ձեռքը եւ ձախ ձեռքին մէկ մասը:

Հակառակ իր փոքր չափերուն (բարձրութիւնը ոտքէն մինչեւ վիզը 57 սմ. է) արձանը գեղեցիկ է իր նուրբ շինուածքով: Հաւանաբար քանդակուած է ուշ հելլենական շրջանին՝ (Ք. Ա. 2րդ դարու վերջ – Ա. դար):

Արտաշատի պեղումները, որոնք սկսան անցեալ տարի, լաւ արդիւնք տուին: Ցայտնաբերուեցան ամրոցին պատերը, բնակարաններու մնացորդներ, սիւներու հիմեր, ոսկէ թաղի կարներ, կաւէ արձանիկներ:

Սեպտեմբերին վերսկսան պեղումները: Ցայտնաբերուեցան քանի մը շէնք, դարբին-զինագործներու արհեստանոցներ: Գտնուեցաւ Տիգրան Մեծի օրով հատուած արծաթեայ դրամներու գանձարան: Դրամներուն վրայ Տիգրան Մեծի դիմանկարն է եւ յունարէն գրութիւններ:

Հին Հայաստանի մայրաքաղաքը մեծ դեր խաղացած է Հայոց պատմութեան մէջ: Իբրեւ հայկական Պետութեան մայրաքաղաք, հիմնուելով Ք. Ա. 2րդ դարու 80ական եւ 70ական թուականներուն, Արտաշատ հինգուկէս դար եղած է վարչական, տնտեսական եւ մշակութային կեդրոն:

ԻՏԱԼԱՀԱՅ ԴԻՄՔԵՐ

ԶԱՔԱՐԻԱ ԵՐԷՑ

Հայերը ԺԸ. դարուն Իտալիոյ տուած են անուանի գրագէտ մը, որ իր շրջանին դասուած է Վենետիկի անուանի գրողներու շարքը: Գրագէտը կը կոչուի Զաքարիա Երէց, Շեհրիմանեան ծանօթ տոհմէն: Հ. Ղ. Ալիշանի վկայութեամբ, ան եղած է բանաստեղծ եւ փիլիսոփայ: Իտալերէնով գրած է «Երազ Արիստիպպոսի» չափածոյ երկը, «Բժիշկներ եւ բժշկութիւն» աշխատութիւնը եւ այլ գործեր: Սակայն գեղարուեստական այլ գործով մըն է, որ ան անուն ձգեց իտալական գրականութեան մէջ:

ԺԸ. դարուն Վենետիկի հասարակապետութեան փառքը ինկած էր եւ քաղաքը տեղատուութիւն մը կ'արձանագրէր: Զաքարիա Երէց տեսնելով այս տեղատուութիւնը, կը մեղադրէ անոր ղեկավարութիւնը: Եւ ահա գանոնք խրատելու նպատակով, ծածկելով իր անունը առ ի զգուշութիւն, կը գրէ երգիծական – այլաբանական գործ մը՝ «Ճանապարհորդութիւն Էնրիկոս Վուանտունի ի Թագաւորութիւնս Կապկաց եւ Շնագլխոց» խորագիրով, որ կը հրատարակուի 1764ին, Վենետիկ, չորս առանձին հատորներով: Այլաբանական այդ գործին մէջ, ինչպէս կը վկայէ Հ. Ղ. Ալիշան, հեղինակը մեծ ճարտարութեամբ ծաղրուծանակի ենթարկած է քաղաքագէտներ, կեղծ գիտնականներ, բժիշկներ եւ ուրիշներ:

Շատ հաւանական է, որ այս գործը գրուած է Ճոնաթան Սուիֆթի «Կիւլիվէրի ճամբորդութիւնները» գիրքին ազդեցութեամբ: Բացի սեռի համանմանութենէն, կան նաեւ այլ կարգի նմանութիւններ այդ գիրքերուն միջեւ: Զաքարիայի գործն ալ Սուիֆթի նման բաժնուած է չորս մասի, երկուքն ալ լոյս տեսած են կեղծանուններով: Զաքարիայի գործը թարգմանուած է ֆրանսերէն: Հ. Ղ. Ալիշան կը գրէ, թէ ժամանակին քննադատներ «Գերադոյն դասած են զայն, քան զամենայն իտալացի փիլիսոփայական վիպասանութիւնս»:

Ա. ԲԱՐԲԱՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (75)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Ով որ խարտեաշ Սուլթանուհին այդ դիրքին մէջ տեսնէր պիտի կարծէր թէ հրեշտակ մը հրապուրելու կը սպասէր, որ գիշերուան մը համար միայն՝ երկնային գեղեցկութիւնները լքելով վար պիտի իջնէր, որպէսզի երկրայինները վայելէ:

Հայրիէ այդ դիրքին մէջ Ջաւին կանչած էր:

Պառաւ սենեկապանուհին ներս մտնելով այդ պատկերին առջեւ ապշահար մնաց: Երբեք զայն այսքան գեղեցիկ տեսած չէր:

— Ո՜հ, Սուլթանուհիս, գոչեց Ջաւի, նորին վեհափառութիւնը չի գիտեր այս գիշեր ինչ կը կորսնցնէ:

Սուլթանուհին ժպտեցաւ եւ պատասխանեց.

— Թերեւս: Ապա մտացիր աւելցուց. Ջաւի խնդրեմ սիկառ մը տուր ինծի:

Պառաւ սենեկապանուհին արագ քայլերով փոքրիկ սեղանի մը մօտեցաւ եւ անոր վրայէն Սուլթանին խորհրդանշանը կրող ադամանդակուռ ոսկեզօծ սիկառի տուփի մը մէջէն հոտաւէտ սիկառ մը առաւ եւ վառելով Սուլթանուհիին հրամցուց:

— Ջաւի, ըսաւ Հայրիէ սենեկապանուհիին ձեռքէն սիկառը առնելով, Այիշէի սենեկապանուհիին այս գիշերուան պակելիք տեղը ցոյց տուր, ապա զայն հոս առաջնորդէ եւ դուն ալ յետոյ գնա պառկէ:

— Խեղճ աղջիկը չափազանց խռոված վիճակ մը ունի. դիտել տուաւ Ջաւի:

— Այո, ես ալ դիտեցի ատիկա: Հոս բեր զայն որպէսզի իրեն քիչ մը համարձակութիւն տամ, եւ այս ըսելով Հայրիէ ձեռքովը նշան ըրաւ որ Ջաւի դուրս ելլէ:

Սենեկապանուհին խոնարհութիւն մը ընելով սենեակէն հեռացաւ:

Հայրիէ տիւանին վրայ անփութօրէն երկնցած թողուց որ հոտաւէտ սիկառին խիտ ծուխերը պարապութեան մէջ բարձրանան եւ ննջասենեակին նեղ մթնոլորտը դգլխիչ բոյրով մը լեցնեն:

Ահա այս էր Տիգրանի աչքերուն առջեւ պարզուած տեսարանը պչնասէր Սուլթանուհիին ննջասենեակը մտած միջոցին:

Երիտասարդին համար հրապոյրը կատարեալ եղաւ:

Տիգրան շլացած ակնարկով մը այդ երազային պատկերը կը դիտէր:

Իր երիտասարդական երեւակայութիւնը իր առջեւը պարզուածէն աւելի գուշակելիք բան մը չունէր:

Եւ տեսողութեան հրապոյրին վրայ կ'աւելնար նաեւ հոտաւէտ սիկառին դգլխիչ բոյրը ու ննջասենեակին ծանր բուրմունքներով հոտաւորուած մթնոլորտը:

Սուլթանուհիին յաղթանակը կատարեալ էր:

Եւ Տիգրան երազի մը մէջ եղածի նման անուշ ձայն մը լսեց, որ իր նոր անունովը զինքը կը կանչէր:

— Եկուր Ջէյնէփ, մօտեցիր:

Խեղճ երիտասարդը քանի մը քայլ ըրաւ, սակայն չկարողանալով յառաջանալ կանգ առաւ:

Իրեն այնպէս թուեցաւ թէ ոտքերը այլեւս պիտի չկարողանային զինքը կանգուն պահել:

Եւ ապահովաբար պիտի իյնար, եթէ Հայրիէ նոր հրաւէրով մը իրեն օգնութեան չփութար:

— Մօտեցիր, աւելցուց Սուլթանուհին առանց անոր կողմը դառնալու, մօտեցիր եւ հոս գետինը բարձին վրայ նստէ:

Երիտասարդը քնաշրջիկի մը նման ծանր քայլերով դէպի այդ կենդանի կուռքը ուղղուեցաւ եւ դողահար տիւանին քովը բարձի մը վրայ ինկաւ:

Հայրիէ գլուխը դէպի անոր դարձուց եւ երկուքին ակնարկները իրար հանդիպեցան:

Երկուքն ալ իրենց մարմնին վրայ սարսուռ մը զգացին եւ փութացին բնազդաբար ակնարկնին իրարմէ բաժնել:

Տիգրան զգաց որ բովանդակ մարմինը կը սառէր:

— Զարմանալի է, խորհեցաւ Հայրիէ, այս աղջկան ակնարկը գիս այն աստիճան կը խռովէ որ, կարծես թէ սիրահարի ակնարկն է:

Այս մտածումէն յետոյ վերստին Տիգրանի կողմը դարձաւ եւ անոր աչքերուն մէջ նայեցաւ:

Այս ակնարկը առաջինէն աւելի երկար տեւեց, այս անգամ փոխանակ խռովելու, սկսաւ ամբողջ մարմնին վրայ տեսակ մը թուլութիւն զգալ:

Ինքզինքը գտնելու համար վճռեց սենեկապանուհիին հետ խօսակցութեան մըտնել:

— Ջէյնէփ, ըսաւ ներդաշնակ ձայնով մը, քանի՞ տարեկան ես աղջիկս:

— Տասնըինը տարեկան:

— Բնաւ սիրա՞ծ ես:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Այրի Տիկին Թագուհի Խաչիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սողոմոն Զելիքէր (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Յակոբեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Զելիքէր եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Գէորգ Զելիքէր եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Նշան Պիպէրեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Պօշնաք եւ զաւակները (Պոլիս), Պ. Գեղամ Արապեան (Պոլիս), Պ. Թադէոս Տիրատուրեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Պերճ Ճեզվէճեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Մըսըրլը, ինչպէս նաեւ Գասապեան, Տիրատուրեան, Ջավէեան, Պար-սամեան, Հանչէր, Մալխաս, Պիպէրեան, Սէֆէրեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մօրեղբօր, ազգականին եւ բարեկամին՝

ԱՐԱՄ ԽԱՉԻԿԵԱՆԻ

յանկարծական մահը որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 19ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ (Հոկտ. 22) առաւօտ ժամը 11ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Տարաբախտ Պարոյր Սեւակի ի յիշատակ, յառաջիկայ Հոկտ. 24ին, Սրբոց Թարգմանչաց եւ Հայ Մշակոյթի օրուան առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ, նախաձեռնութեամբ Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան:

Օրուան որպէս քարոզ պիտի կարդացուի Ամենայն Հայոց Հայրապետի խօսքը, արտասանուած Ս. Էջմիածնի տաճարին մէջ:

Պատարագէն ետք հոգեճաշ, Ազգային Տան մեծ սրահին մէջ, ուր պիտի ոգեկոչուին մեծ բանաստեղծին երկերն ու գործերը, գեղարուեստական պատճաշ ելոյթներու ընկերակցութեամբ:

Օրուան գլխաւոր բանախօսներն են.—

Պր. ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ (հայերէն)
Պ. ԺԻՒԼ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Ճաշի մասնակցողները պէտք է դիմեն եկեղեցւոյ դրասենեակը ամէնէն ուշը մինչեւ 22 Հոկտ.: Ճաշագին 20 Փր.:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 81րդ տարեդարձը կը տօնուի, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23 ժամը 21էն մինչեւ լոյս

Salle des Fêtes de la Mairie du — 6ème Place St. Sulpice

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ԳՐԻՇԱ ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Ուղերձ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի՝

ԼԻՆ ՏՈՒՐԵԱՆ (Փարիզի Օփերայէն)

Երգ՝ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ԿՈՎԿԱՍ պարախումբ

Խօսնակ՝ ընկ. Գրիգոր Ամիրայեան

Պաշտօնական բաժնէն ետք՝ ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Մուտք 10 փր.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 30, ժամը 21ին

Մշակոյթի Տան մէջ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16էՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

Sous le Haut Patronage de

Monsieur Jacques BAUMEL

Secrétaire d'Etat auprès du Premier Ministre

եւ նախագահութեամբ Պ. Կարապետ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԲԱԺԻՆ

Avec la participation artistique du Ballet Arménien « SOSSI »
sous la direction de Mme KUTNERIAN

Vous danserez avec JEAN CANTEL et son orchestre

SOUPER — BUFFET — TOMBOLA et SURPRISES

ԾԱՆՕԹ.— Սեղանները կարելի է ապահովել հեռաձայնելով 878-02-99 Աղքատախնամի դրասենեակը

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Վերապահուած սեղանները ժամը 20էն ետք եթէ չգրաւուին ուրիշներու կը տրուին

Ուսանողներու համար 6 փր. — Մուտք 15 փրանք

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻԱՆ ՕՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վալանսի Քրիստափոր կոմիտէի կողմէ, Նախագահութեամբ՝
ընկ. ՅԱԿՈԲ ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆԻ

Օրուան բանախօս՝
Ընկ. ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

23 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Վալանսի պետական Թատրոնին մէջ:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ:

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 31, Կիրակի կէսօրէ ետք, Քաղաքապետարանի սրահը:

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Վարանդեան կոմիտէին, կազմակերպութեամբ տեղւոյն Ս. Վրացեան խումբին

Կը նախագահէ ընկ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ
Կը խօսի ընկ. ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին: Պաշտօնական մասէն ետք՝ խնջոյք

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԻԷՆ.— Այրի Տիկին Ազատուհի Ահարոնեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Խօքխուզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սէօլէն Անիչ (Նոռ), Տէր եւ Տիկին Ազնաւր (Վիէն), Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Ահարոնեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), այրի Տիկ. Վարդուհի Ահարոնեան եւ զաւակները (Փոնտըպընա), Տէր եւ Տիկին Սուրէն Թէրզիեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Նշան Փաթիկեան եւ զաւակները (Վալանս) կը ծանուցանեն, թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի 24 Հոկտեմբերին, Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 11 Սէնթ Անտրէ Լահօ եկեղեցիին մէջ, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծհօր, եւ ազգականին՝

ՄԱՆԱՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգող բարեկամները:

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ, պատարագ կը մատուցուի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Քէչիչեանէ (Ս. Շամոն) 250 փրանք: Ընկերուհի Սաթենիկ Ետիգարտաշեանէ 30 Փր. փոխան ծաղկեպսակի Արշալոյս Ասորեանի մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ 23 Հոկտ Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, եկեղեցւոյ կից սրահը: Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ: Պատգամաւորի ընտրութիւն:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի անդամական ընդհ. ժողովը 23 Հոկտեմբերին, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 16ին, ընկերուհի Ֆ. Գումրուեանի բնակարանը: Այս առթիւ վարչութիւնը կոչ կ'ընէ բոլոր անդամներուն, որ իրենց ներկայութեամբ յարգեն հրաւէրը: Կարեւոր օրակարգ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Նոյեմբեր 5, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 21ին մարզական ակումբը, 16 Պուլվ. Քարնօ: Կարեւոր օրակարգ՝ պատգամաւորական ժողով:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները ընդհ. ժողովի 30 Հոկտ. Շաբաթ օր ժամը 15,30ին Մշակոյթի Տան դրասենեակին մէջ: Օրակարգ.— Տարեկան տեղեկագրի ընթերցում եւ պատգամաւորներու ընտրութիւն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի Հոկտեմբեր 24, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Հայ Մշակոյթի Տան սրահին մէջ

17, Rue Bleue (Métro Cadet)

Պիտի ներկայացուի Հայ Արիներու մասնակցութեան զուննոր փիլմը՝

ՃԱՓՈՆԻ ՃԷՄՊՈՐԻՆ

Կը հրաւիրուին ծնողքները եւ բարեկամները

Մուտքը ազատ է

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը գիշերային հայերէնի դասընթացք մը հաստատած է երիտասարդներու եւ երիտասարդուհիներու համար, Մշակոյթի Տան մէջ ամէն Հինգշաբթի ժամը 20-21:

Կը դասաւանդէ Մելքոնեան Կրթ. Հաստատութեան նախկին ուսուցչուհիներէն Տիկ. Ս. Ճամուղեան: Արձանագրութեան համար դիմել Տիկին Ֆրանկիւլեանի, 32 Ռիւ տը լա Ռեփիւպլիք:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարսէյլէն Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեան իրենց մօրեղբօր՝ Կարապետ Տաժեանի մահուան ի յիշատակ, երեք տարեկան «Յառաջ» կը նուիրեն:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

MAISON DE L'O.R.T.F.
STUDIO 104

Orchestre de Chambre Franco-Anglais

Soliste :

Suzanne MILDONIAN

(Harpe)

Rameau — Purcell — Elgar — Debussy
Cannon

Vendredi, 22 Octobre à 21 heures

SOIREE DE GALA
DE L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

SALLE GAVEAU, 45, RUE LA BOETIE — Métro : Miromesnil
17 NOVEMBRE, MERCREDI à 21 H.

RECITAL

Raffi PETROSSIAN

MOZART, BEETHOVEN, CHOPIN, SCHUMANN, LISZT

Location
à la SALLE GAVEAU
Chez DURAND — 4, Place de la Madeleine
U.G.A.B. par téléphone : 870-03-18 de 10 à 18 h.

Chorale Arménienne de Paris

Direction A. BARTEVIAN

(Siège : 14, Rue Petit Paris (19e) — Téléph. : 208-99-22

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Ուսուցում հայ ժողովրդական եւ հոգեւոր երգերու եւ պատրաստութիւն համերգի

Երկսեռ երիտասարդութիւնը կը հրաւիրուի մասնակցիլ այս ազգօգուտ եւ գեղարուեստական միութեան, ուր պիտի գտնէ նաեւ ընկերական և ջերմ մթնոլորտ

Ներկայանալ Ուրբաթ իրիկուններ ժամը 19-21

32, Rue de Trévise Ազգ. Տան Ա. յարկը

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 փր. Վեցամսեայ 50 փր.
Արտասահման Տար. 115 փր. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 23 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 23 OCTOBRE 1971
LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 12248
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.248

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՓԱ՛ՌՔ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ութսունեւմէկ երկարաձիգ տարիներու բեղուն վաստակով բեռնաւոր, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այսօր անգամ մը եւս կուգայ իր խօսքն ըսելու հայ ժողովուրդին, որուն ծոցէն է ծնած, իբրեւ հարազատ արտայայտիչը անոր ազգային-քաղաքական բաղձանքներուն :

ԺԹ. դարու վերջին տասնամեակին ըսկիզբը կեանքի կոչուած՝ պատմական մեծ առաքելութիւն մըն էր վերապահուած յեղափոխական այս մեծ կազմակերպութեան՝ դժնդակ պայմաններու մէջ :

Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան երրորդութիւնն ու ամբողջ փաղանգը երիտասարդ մտաւորականութեան ութ տասնեակ տարիներ առաջ դարձան հաւատաւոր ու ջերմեռանդ սերմնացանները հայ ազգի ազատագրութեան վեհ ու վսեմ գաղափարականին :

Անձնազոհ հայրենասէրներ՝ ամէն դասակարգէ՝ առաջին օրերէն սկսեալ բոլորուեցան կուսակցութեան շուրջ, երդուեցան անոր սրբազան դրօշին ու գինանշանին վրայ՝ նուիրուելու Սուրբ Գործին, իրենց կեանքին գնով :

Բազմաթիւ դիւցազնական դրուագներով հիւսուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութիւնը :

Իր շարքերէն ծնան մտքի ու բազուկի հերոսներ, որոնց անունները անմահացած են մեր ազգային, յեղափոխական երգերուն մէջ : Երգեր, որոնք մինչեւ այսօր կ'երգուին ո՛չ միայն սփիւռքի, այլեւ հայրենիքի մէջ, խանդավառութեան ալիքներ բարձրացնելով հոգիներու մէջ :

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը գաղափարական մը տուաւ Հայութեան : Հաւատոյ հանգանակ մը՝ որուն հաւատարիմ կը մնայ իր ծնունդէն մինչեւ այսօր :

Ազատ ու անկախ Հայրենիքի, ամբողջական Հայաստանի իրականացումն է իր գերագոյն նպատակը, որուն կը ձգտի կարելի բոլոր միջոցներով :

Քառասունութ տարեկան առոյգ երիտասարդ էր, երբ 1918 Մայիս 28ին, Մեծ Եղեռնէն երեք տարի վերջ, արեան ճապաղիքներուն մէջէն ստեղծեց անկախ Հայաստանը, «իր քաջ որդւոց սուրբ արիւնով», շնորհիւ իր շուրջ բոլորուած ամէն դասակարգէ հայրենասէր Հայերուն :

Իր գոյութիւնը լիովին արդարացուց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը՝ հայ ազգին պարգեւելով Հայաստանի Հանրապետութիւնը, կորիզը՝ որ այսօր կ'ապրի ու կը բարգաւաճի նեղ սահմաններուն մէջ :

Երեսուն տարի գործեց երկրին մէջ, ժողովուրդի կողքին :

Աւելի քան հինգ տասնեակ տարիներէ ի վեր տարագիր իր ժողովուրդին պէս՝ սփիւռքի մէջ դարձեալ կը գործէ անոր կողքին, դառնալով անոր առաջնորդն ու ուղեցոյցը :

Իր աշխարհածաւալ կազմակերպութեամբ, իր մամուլով ու բեմով, իր կրթական, երիտասարդական, մարզական, բարեսիրական ու մշակութային զանազան միութիւններով, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այսօր պատնէշի վրայ է միշտ, հոգեւին նուիրուած ազգապահպանման սրբազան գործին :

Իր ցանած սերմերը ամէն օր նոր ծիլեր կ'արձակեն : Նոր սերունդը կ'ոգեւորուի իր գաղափարականով : Ու զօրավիգ կը հանդիսանայ Հայ Դատի հետապնդման աշխատանքներուն :

Փա՛ռք Դաշնակցութեան :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԻՆԱՍՏԱՆ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ

Նախագահ Նիքսընի խորհրդատուն տեսակցեցաւ չին վարչապետին հետ :

Փեքինի «Ժողովուրդի Օրաթերթ»ը Հինգշաբթիի իր թիւով տպեց Քիսինկըրի եւ անոր օգնականներուն նկարները, ինչպէս նաեւ նկար մը, ուր Շու Էն Լայ եւ Քիսինկէր կը խօսակցին իրարու հետ : Քաղաքական շրջանակները յատկանշական կը նկատեն այս, քանի որ առաջին անգամն է, որ չին մամուլը կը ներկայացնէ Չինաստան այցելող բարձրաստիճան ամերիկացի դիւանագէտի մը նկարը : Միեւնոյն ատեն թերթը կարճ լուրով մը կը հաղորդէ ամերիկացի դիւանագէտին տեսակցութիւնը չին վարչապետին հետ :

Նոյն շրջանակները կ'ենթադրեն, որ խօսակցութիւնները տեղի կ'ունենան երկու աստիճանի վրայ : Նախ թեքնիք կարգադրութիւններու համար Նիքսընի այցելութեան կապակցութեամբ, ապա՝ քաղաքական : Այս ենթադրութիւնը կը հիմնուի «Նոր Չինաստան»ի հրապարակած ցանկին վրայ, քանի որ ցանկին մէջ չեն յիշատակուած ամերիկեան խումբին մաս կազմող այնպիսի դէմքեր, որոնք Փեքին գացած են զբաղելու համար թեքնիք խնդիրներով : Ասոնցմէ են Ռ. Թէյլըր (գաղտնի սպասարկութիւն), Ա. Ռեսման (Հաղորդակցութիւն) եւ Թ. Խըպուրն (Մամուլ) :

ՄԱԿի ընդհ. ժողովը միշտ կը զբաղի Չինաստանի անդամակցութեան խնդրով :

Առջի օր իրենց տեսակէտները յայտնեցին տասնեակ մը երկիրներու ներկայացուցիչներ : Ալպանիոյ բանաձեւին ի նպաստ արտայայտուեցան Ֆրանսայէ զատ Հոլանտա, Շուէտ, Դանիա, Նեփալ, Լեհաստան, Եուկոսլաւիա եւ Եմէն : Բոլորն ալ դէմ են «երկու Չինաստան»ի ամերիկեան բանաձեւին :

Խորհ. Միութեան ներկայացուցիչն ալ շեշտեց, թէ Ֆորմոզ առանձին Պետութիւն մը չէ, այլ մաս կը կազմէ Չինաստանի, որով չի կրնար իր ներկայացուցչութիւնը ունենալ ՄԱԿի մէջ :

Լիբանան, ընդհակառակն, համամիտ գտնուեցաւ ամերիկեան տեսակէտին նկատել տալով, թէ Ազգայնական Չինաստանի արտաքսումը «պիտի նշանակէր ՄԱԿի վախճանը եւ կրնայ նոր պատերազմի մը տանիլ» :

Հարաւ. Ամերիկեան երկիրներէն Չիլի պաշտպանեց ալպանական տեսակէտը, իսկ Ուրուկուէյ եւ Քոլոմպի՝ ամերիկեանը :

ՄԱԿի շրջանակներու կարծիքով շաբաթավերջին կը լրանան ճառերը (այս հարցին մասին խօսելու համար 77 հոգի արձանագրուած էին) : Քուէարկութիւնը կրնայ կատարուիլ Երկուշաբթի :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻԶՄԻՐԻ Պաշարման Վիճակի հրամանատարը հաղորդեց, թէ ոստիկանութիւնը երեւան հանած է դաւ մը, որ կը ձգտէր ազատել ահաբեկիչներու այն խումբը, որ առեւանգած եւ սպաննած էր Իսրայէլի ընդհանուր հիւպատոսը : Ոստիկանութիւնը, համաձայն ծովակալ Ճեմալ Ջուէյրի, Հոկտեմբեր 15էն մինչեւ 21 ձերբակալած է դաւադիր խմբակի 15 անդամներ : Ծովակալին յայտարարութեան համաձայն խմբակը մտադիր էր առեւանգել օտար առեւտրականներ եւ Ատլանտեան Ուխտի բարձրաստիճան սպաներ, զանոնք իբրեւ փոխանակութեան պատանդ գործածելու համար ձերբակալուած ահաբեկիչներու հետ :

ՓԻՔԱՍՕ ողջ առաջին նկարիչն է որ մուտք կը գործէ Լուվրի թանգարանը : Արդարեւ իր 90ամեակին առթիւ, ութ պաստառներ պատուոյ տեղեր կը գրաւեն Լուվրի մէջ, ուր Վաթոյի «Ժիլ»ը իր տեղը տուած է Փիքասոյի Արլըքէնին : Նախագահ Փոմփիտու պաշտօնական այցելութիւն մը կատարեց Հինգշաբթի օր, ժողովրդական բնոյթ տալով սակայն իր այդ այցելութեան, տրուած ըլլալով որ տասը օր մուտքը ձրի է եւ ստուար բազմութիւն մը կար :

ՆՈՊԷԼԻ գրական մրցանակը շնորհուեցաւ Փապլօ Ներուտայի, որ Չիլիի Փարիզի դեսպան է ներկայիս : Ներուտա 67 տարեկան է, համոզուած համայնավար : Քերթուածներու իր առաջին հատորը հրատարակուած է 1921ին «Քանսիոն տէ լա Ֆիէսթա» եւ այդ առթիւ առած է Ներուտա կեղծանունը : 1950ին խաղաղութեան ստալինեան մրցանակը ստացած է :

ՓԱՐԻԶԻ խորհրդային դեսպանը՝ Աբրասիմով առջի օր ընդունած է Փարիզի հրեայ համայնքին մօտ 60 ներկայացուցիչները, զորս հրաւիրած էր, անոնց պարզելու համար Խորհ. Միութեան Հրեաներու վիճակը : Ըստ երեւոյթին Աբրասիմով կ'ուզէր բարելաւել Հրեաներու հետ յարաբերութիւնները Բրեժնեւի այցելութեան նախօրեակին :

ԿԼԱԶԿՈՅԻ մէջ (Սկովտիա) շատ զօրաւոր պայթում մը տեղի ունեցած է կազի խողովակի մը խզումին հետեւանքով : Պայթումը տեղի ունեցած է առեւտրական փողոցի մը մէջ, 13 մեռեալ եւ քանի մը տասնեակ վիրաւոր կայ :

ՓԻՐԷԱՅԻ դատարանը առժամեայ ազատութիւն շնորհած է Տիկին Ֆլէմինկի, այրին՝ փէնիսիլինի գիւտը ընող անգլիացի գիտունին : Ծանօթ է որ Տիկին Ֆլէմինկ, Սեպտեմբեր 28ին փորձած էր փախցնել տալ մահապարտ Փանակուլիսը, որ այդ դատապարտումին արժանացած էր Փափատոփուլոսի մահափորձին իբրեւ հեղինակ : Տիկին Ֆլէմինկ առողջական պատճառներով է որ ութ ամիս «առժամեայ ազատութիւն» կը ստանայ :

ՓԱՐԻԶԻ մէջ Սակարանի Գործողութեանց Յանձնախումբը քննութիւն կը կատարէ երեւան հանելու համար բոլոր անոնք որ «անուղղակի» տեղեկութիւններ ունենալով շահագործումներ ըրին վերջերս «Փինէ արժէթուղթին» վրայ : Այս արժէթուղթին համար առաջարկուած բարեփոխումը ետ առնուեցաւ եւ «Փինէ»ն կը մնայ, ինչպէս անցեալին զերծ ժառանգական տուրքէ :

ՃԱՏՐԱԿ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Ամերիկացի ախոյեանը շատ ճարպիկ ռազմավարութեամբ մը ձեռք ձգեց եօթներորդ խաղին յաղթանակը :

Վեցերորդ խաղն ալ իր յաղթութեամբ վերջ գտած էր :

Վերջին հանդիպումին ընթացքին Ֆիշէր շատ համբերատար գտնուեցաւ : Արդարեւ նախընտրեց երկարաձգել խաղը բազմաթիւ անգամներ մերժելով փոխանակութիւն կատարել : Պետրոսեան առիթներ ստեղծեց կարեւոր փոխանակումներու, որպէսզի փոփոխութեան ենթարկել տայ դիմացինին խաղարկութիւնը :

Պետրոսեանի պարտութիւնը ակներեւ դարձաւ, երբ անոր թագուհին անպաշտպան դիրքի մէջ գտնուեցաւ եւ միւս դէմքերը ի վիճակի չէին փութով պաշտպանելու իրենց արքան :

Պետրոսեան խաղի 34րդ քայլին ընդունեցաւ իր պարտութիւնը :

Ֆիշէր այժմ չորսուկէս կէտ ունի, իսկ Պետրոսեան՝ երկուքուկէս :

Յիշեցնենք, որ վեցուկէս կէտ ապահովողը յաղթանակած կ'ըլլայ : Մրցաշարքը 12 խաղէ կը բաղկանայ :

×

Ութերորդ խաղը առժամեայ կերպով յետաձգուեցաւ Տիգրան Պետրոսեանի անհանգստութեան պատճառով :

Աշխարհի նախկին ախոյեանը ստամոքսի ցաւերէ կը տառապի եւ բժիշկներու յանձնարարութեամբ պէտք է հանգստանայ քանի մը օր :

ԵՐԲ ԹՈՒՐՔԸ ԱՒԱՆԱ՛Կ Կ'ԸՍԷ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻԻՆ

«Աշխարհի ամէն կողմը աւանակ կը գտնուի» խորագիրը կը գործածէ թուրք հրապարակագիր՝ Ճիհատ Պապան «Ճումհուրիէթ»ի մէջ, եւ հետեւեալը կը գրէ.—

«Ամերիկացի ծերակուտական Չարլս Ուէնկըլ Նիւ Եորքեան հանդէսի մը մէջ կը գրէ որ թրքական ափիոնը հազարաւոր երիտասարդ սպաննած է եւ Թուրքիոյ դէմ քարոզութեան կը ձեռնարկէ : Նպատակն է դադրեցնել Թուրքիոյ ընծայուող ամերիկեան օժանդակութիւնը :

«Կը տեսնուի որ ինչպէս ամէն Խորհրդարանին ամերիկեան Խորհրդարանին մէջ ալ կարգ մը մանիաքներ կրնան մտնել : Մանաւանդ սորոր ըսածներուն նայեցէք. «Թուրքիոյ Ամերիկա ուղարկած ափիոնին ու ռուսական հրթիռներուն ազդեցութիւնը մէկ է» : Յետոյ չկարենալով զսպել զայրոյթը կ'ըսէ. «Թրքական օրէնքի գործադրիչ մարմինները շատ թոյլատու են գեղծումի, երբ ապօրինի վաճառումներ կ'ըլլան, զանոնք չտեսնել ձեւացնելու համար կրնան կաշառք առնել» :

«Իրականին մէջ ամէն երկրի մէջ կաշառք կ'առնուի բայց ակներեւ է որ Թուրքիա չի կրնար հասնիլ Ամերիկայի կաշառքի դէպքերուն համբաւին : Մեր մէջ կաշառք նկատուող բազմաթիւ դէպքեր Ամերիկայի մէջ գործի օրինական յարաբերութիւններ են : Մարդը Ամերիկա հաստատուած Թրքատեաց Հայու մը նման Թուրքիոյ ամէն տեսակ օժանդակութեան դադարումը ուզելէ յետոյ կ'աւելցնէ. «Թուրքիոյ հասցուցած ափիոնը Ֆրանսայի մէջ էրօին կ'ըլլայ, Մարսիլիոյ եւ Քորսիքայի հրոսախումբերուն միջոցաւ Ամերիկա կը մտցուի : Ոչ մէկ խօսք ամերիկացի կանկսթէրներու մասին : Կը տեսնուի որ երբեմն այս կարգի աւանակներ ալ կրնան մտնել Խորհրդարան ընտրութեան միջոցաւ եւ ամերիկեան Քոնկրէսին մէջ խօսքի տէր կ'ըլլան» :

Այս ալ Թուրքա սրամտութիւններուն մէջ, Թուրքը չի մոռնար «թրքատեաց Հայ»ը յիշատակելէ, որու կը նմանցնէ ամերիկացի ծերակուտական «աւանակը» : Բայց Ճիհատ Պապան չի՞ խորհիր արդեօք թէ աւելի յարմար կ'ըլլար որ իր այդ ածականը գործածէր ոչ թէ այս «բացառիկ» դէմքին համար որ համարձակեր է Թուրքիոյ դէմ խօսիլ, այլ բոլոր անոնց համար որոնք տարիներէ ի վեր կը շարունակեն կաշառել Թուրքիան, որ որեւէ մէկէն աւելի գիտէ կաշառքին ինչ ըլլալը :

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՈՒԺԸ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան կենսունակութեան աղբիւրը հէնց նրա մէջ է, որ իր ծրագրով, իր կազմակերպական ձեւով, իր անդամներով ու մարմիններով, իր գործունէութեան դաշտով նա ամբողջապէս ծնունդ է հայկական իւրայատուկ պայմանների: Կուսակցութիւն ստեղծելու համար, Դաշնակցութեան հիմնադիրները արտասահման չգնացին. ժամանակակից եւրոպական գիտութիւնը, ընկերային տեսութիւններն ու յեղափոխական գործը նրանց համար լոկ օրինակ էին, սոսկ միջոց լուսաբանելու եւ աւելի ճիշդ պատկերացնելու հայ իրականութիւնը: Դաշնակցութեան հիմնադիրները նախ քան կուսակցութիւն կազմելը տարիներ շարունակ ուսումնասիրեցին Հայաստանի ներքին վիճակը եւ ազգային – քաղաքական ու տնտեսական հանգամանքները, շատերը նրանցից տարիներով ապրեցին Հայաստանի գիւղերում եւ քաղաքներում, ժողովրդի մէջ, տեղն ու տեղը անձամբ ծանօթանալով տիրող վիճակին: Եւ միայն այս նախնական աշխատանքից յետոյ ձեռնարկեցին Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիրները ժամանակի հայ կեանքի ամէնէն իրազեկ մարդիկն էին: Այդ վկայում են նրանց թողած երկերը, բայց, մանաւանդ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջին ծրագիրը: Մինչ նրանցից առաջ եւ յետոյ հայ կուսակցութիւն կազմողները ընդհանրապէս մեկնում էին վերացական դատողութիւններից, անում էին բնազանցական ընդհանրացումներ, Հ. Յ. Դ. ծրագրի հեղինակները խօսում են միայն կենդանի փաստերի եւ իրական տուեալների մասին: Այդ պատճառով նրանց եզրակացութիւններն ալ կենդանի են եւ իրական: Դաշնակցութիւնը պատասխանում է հայ իրականութեան նզովեալ հարցերին: Դաշնակցութիւնը դնում հա՛յ միջավայրից բխող պահանջներ: Դաշնակցութիւնը հաշուի է առնում միայն Հայաստանի ու հայ կեանքի առանձնայատկութիւնները: Ուստի եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծրագրում տիրական է ազգային տարերքը: Եւ Դաշնակցութեան ծրագիրը ոչ միայն կուսակցական ծրագիր է, այլեւ ընդհանրական հայ ազգային հաւատամք:

Նոյնը պէտք է ասել եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմակերպական ձեւի մասին: Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիր ժողովը, 1890ին, ընդունուել էր խիստ կենտրոնացման սկզբունքը, սակայն, երկու տարուայ փորձը բաւական եղաւ, որպէսզի Դաշնակցութեան հիմնադիրների առողջ բնազդը ըմբռնէ, որ կեդրոնացումը՝ անհամապատասխան է հայ իրականութեան պայմաններին: 1892 թ. առաջին ընդհ. ժողովում արդէն կենտրոնացման դրութիւնը փոխարինուեց ապակեդրոնացումով: Հնչակեան կուսակցութիւնը քայքայուեց ծայրայեղ կենտրոնացման հետեւանքով. դաշնակցութիւնը ապրեց եւ զօրացաւ շնորհիւ ապակենտրոնացման:

Կայ եւ մի ուրիշ խիստ կարեւոր պարագայ. միւս հայ կուսակցութիւնները կառուցուած են նուիրապետական սկըզբունքով. վերից վար իշխում է տիրողի եւ ենթարկուողի, հրամայողի ու հրամանը կատարել պարտաւորուածի իրաւական փոխ–յարաբերութիւնը: Սոսկ մեքենայական կարգապահութիւն: Դաշնակցութեան մէջ, մանաւանդ, նրա կեանքի սկզբնական շրջանում, իշխանութիւնն ու կարգապահութիւնը զուտ բարոյական են: «Յեղափոխական գործում, ասուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 1892 թ. ծրագրում, չի կարող լինել իրաւունքի եւ պահանջի խնդիր, այլ միայն բարոյական պարտաւորութեան եւ բաւարարութեան խնդիր»: Եւ սա միայն խօսք չէր. «բարոյական պարտաւորութեան» գիտակցութեան ուժն էր, որ հարիւրաւոր ու հազարաւոր Դաշնակցական ընկերներին մղում էր դէպի հերոսական գործեր, յաճախ, դէպի անխուսափելի մահ: Հ. Յ. Դաշնակցութեան ուժը այսօր էլ բարոյականութեան մէջ է, յեղափոխական պարտքի եւ իրաւունքի բարոյական հիմքերի մէջ:

Այս բոլորի շնորհիւ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը դարձաւ մի համաժողովրդական զանգուածային կուսակցութիւն: Հայոց պատմութեան մէջ, դարերի ընթացքին, լուսաւորչական եկեղեցուց բացի, երբեք գոյութիւն չի ունեցել մի կազմակերպութիւն այնքան լայն ու այնքան խոր, որքան Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որի մէջ այնքա՛ն ամուր լինէր բոլոր մասնիկներին իրար զօդող շաղախը եւ որ միայն գաղափարական ու բարոյական հիմքերով ծնած, աճած ու այսպիսի մեծութեան հասած լինէր:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը սովորական կուսակցութիւն չէ. նա եւ Ուխտ է միաժամանակ, բառի լաւագոյն իմաստով՝ եղբայրակցութիւն: Դաշնակցականը Դաշնակցականի համար միայն գաղափարակից ու զինակից չէ, այլեւ բարոյական պարտականութիւններով եւ իրաւունքներով եղբայրացած անհատ: Մի անտեսանելի, շատերի համար անհասկանալի խորհուրդ, մի հոգեւոր զօրութիւն, սաւառնում է Հ. Յ. Դաշնակցութեան, բոլոր իսկական Դաշնակցականների գլխին, պաշտպանում նրանց ժամանակի ու մարդկային կրքերի ժանգից, ուժ է տալիս նրանց, ներշնչում գաղափարական անձնազոհութեան եւ հերոսական գործերի համար:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջ կայ ուժի մի աղբիւր եւս, որից զուրկ են բոլոր հայ կուսակցութիւնները.— Տիրական պաշտամունք անցեալ գործերի եւ նահատակ ընկերների: Դաշնակցութիւնը այն չէ միայն, որ այսօր կայ. Դաշնակցութիւնը ամբողջ մի վիպերգութիւն է, պատմական մի էպոպէ, որ յղացուել է 1890 թ. եւ աճում ու զարգացում է դեռ, ծաւալում ու խորանում է անընդհատ հայ ժողովրդի կեանքի եւ գիտակցութեան մէջ: Դաշնակցութեան անդամները նրանք չեն միայն, որ արձանագրուած են կուսակցութեան տոմարներում, այլեւ բոլոր նրանք, որոնք երբեւիցէ ապրել, գործել ու նահատակուել են Դաշնակցութեան դրօշի տակ: Մեզ հե՛տ են միշտ, մեր մէջ են բոլոր մեր գաղափարական առաջնորդները եւ մարտիկները՝ հիմնադիրների սրբազան երրորդութիւնից սկսած մինչեւ այսօր՝ բոլոր նրանք, որոնց մարմինը հանգչում է յայտնի կամ անյայտ գերեզմաններում, բայց որոնց հոգին մի՛շտ մեր մէջ է, մեզ հետ՝ իբրեւ ներշնչող, ուղեցոյց, մարտակից եւ առաջնորդ: Երբ դաշնակցական ժողովները բանաձեւ են հանում, այդ բանաձեւին քուէարկում են ո՛չ միայն ժողովին ներկայ եղողները, այլեւ Քրիստափորները, Զաւարեաններն ու Ռոստոմները: Երբ դաշնակցական մարտիկը կռուի դաշտ է մեկնում, նրա կողքին են Արամ Արամեանները, ե՛ւ Բարկէն Սիւնիները, ե՛ւ Սերոբներն ու Գէորգ Չաւուշները, ե՛ւ Դումաններն ու Խէչօները:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մի եղակի ընտանիք է, մի բարոյական մեծ եղբայրակցութիւն, մի գաղափարական վեհ ուխտ, հայ ժողովրդի ծոցից դուրս եկած, հայկական միջավայրում ծնուած ու սընուած մի հզօր կուսակցութիւն: Այս իմաստով նա ինքը հայ ժողովուրդն է, Հայութեան կազմակերպուած կամքը, նրա ըստեղծագործող հանճարի մարմնացումը: Նա ուրիշ կուսակցութիւնների նման չէ: Իր խորքով ու ձեւով՝ նա հայկական է, պտուղը հայ հողի, հայ ջրի, հայ սրտի, միսը մսից եւ արիւնը արիւնից հայ ժողովրդի, բնական ծնունդը հայկական միջավայրի, մինչեւ այժմ չկրկնուած ու դեռ երկար ժամանակ չկրկնուելիք:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնից առաջ եւ նրանից յետոյ մէկից աւելի հայ կուսակցութիւններ են ստեղծուել, բայց նրանք կա՛մ այլեւս չկան, կամ ապրում են սահմանափակ թիւով մարդկանց մէջ: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է միայն երկարակեաց, կենսունակ, լայնքով ու խորքով համաժողովրդական, գործօն ու զօրաւոր, որ ծննդեան օրից սկսած մինչեւ այսօր գրանիտի պէս անսասան կեցած է քաղաքական պայքարի առաջաւոր դիրքերում:

1934 Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

«ԱԶԱՏԱՄԱՐՏ» ԵՒ ԻՐ ԴԵՐԸ

Շատ քիչ թերթեր այնքան ազդած են ապրող սերունդին վրայ, որքան «Ազատամարտ»ը՝ իր գոյութեան վեց տարիներուն մէջ:

Հին օրերու մէջ Մասիսը եղած է նախ, որ ձգած է իր հետքը: Բայց անիկա դեռ պայքարի թերթը չէր. անոր գլխաւոր գործը եղաւ նախ լրագրական լեզու մը հինել, յետոյ ծաւալել ընթերցասիրութիւնը, ու այդ տեսակէտով՝ մեծ էր իր բաժինը:

Յետոյ «Արեւելք»ը, «Հայրենիք»ը եղան, որ սերունդ մը պատրաստեցին նոր ոգիով, ու նոր թափնքներով: «Մշակ»ը, Թիֆլիսի մէջ, նոյն այդ մեծ դերը կը կատարէր: Լրագրութեան պատմիչը թող անոնց դերը բացատրէ օր մը:

Ա՛յլապէս զօրաւոր եղաւ «Ազատամարտ»ի ազդեցութիւնը: Անիկա ոչինչէն պիտի պատրաստէր սերունդը: Համիտի ռեժիմին, այլանդակուած էին մարդիկը, ու պատանեկութիւնը դպրոցներու մէջ կը կարդար աչքը փակ: Պէտք է ստեղծուէր նո՛ր սերունդ մը՝ նոր օրերու տոկալու համար: «Ազատամարտ»ը այդ նոր սերունդը պատրաստելու հողը ստանձնեց:

Ու արդարեւ, ամբողջ սերունդ մը «Ազատամարտ»ը միայն ունեցաւ իբր հորիզոն: Անկէ կը քաղէր իր ամէն օրուան սնունդը, ու անով կը բացատրէր իր շուրջի երեւոյթները: Դժբախտ բան մըն է այս որեւէ սերունդի համար: Բայց երբ չկան գիտական շրջանակներ, վառարաններ, ուր պատանին իր միտքը մարզէ ու ընդարձակէ իր աչքին հորիզոնը, եւ մանաւանդ, իր շուրջը կը վխտան թունաւոր միջատները, այլասերող ազդակները, անշուշտ որ «Ազատամարտ» նուիրական դեր մը կատարեց:

Անիկա հայ գիրը տարաւ գաւառի ամէնէն խուլ անկիւնները, ուր դեռ գիրք ու թերթ չէր մտած: Փա՛ստ է, որ հեռաւոր գիւղերուն մէջ «Ազատամարտ» յաճախ

ԵՍ

Ցամաքին վրայ դողերս անցան: Մթնեց, գիշեր եղաւ: Որոշեցի Սկիւտար երթալ, հոնկէ տուն դառնալ: Վազեցի հանրակառքի մը, ան ալ Գարաճա Ահմէտի Տուվար Տիպին որ եկանք Նուհ Գուեուսուիի կողմը դարձաւ: Վար ցատկեցի ու չըսպասեցի հանրակառքի մը: Պատերազմի տարիներուն Սէլիմէի Գավաք Իսկէլէսիին գինուորական փուռերը հացադործ գին – ուոր ըլլալով՝ զօրանոցին՝ ինչպէս Սկիւտարի բոլոր թրքական թաղերը փողոցփողոց գիտէի: Մութ ու նեղ տուներու արանքներէն քալելով, աւելի վազելով Գըլլար Աղասի իջայ, Ահմէտիյէէն նաւամատոյց հասայ, նաւ նստայ, տուն դարձայ: «Հէ՛յ, ձեր Գնալըին ալ, ձեր Գնալըին օդին ալ, ձեր Գնալըին ծովուն ալ, ըսի ու ըսի, անկողնիս մէջ երկննալով»:

Բայց իմ մէջ միայն ծովու վախը չկայ: Երկրորդ մըն ալ ունիմ, բարձր տեղէ մը վար չեմ կրնար նայիլ, գէշ կ՚ըլլամ, գըլուխս կը դառնայ: Մօրս պատահած արկածէ՞ մը ժառանգած եմ, արդեօք, երբ ինձմով յղի իր վերջին չարաթը լեռ փոխելով կաւ հանելու գնաց, լեռը վրան փլաւ, ազատեր էին, քսան չորս ժամ դըղայլիրկ եղեր էր, մեռաւ կարծեր էին, ատկէ հե՞տք մնաց կ՚ըսէք:

Երկիրը, գիւղը, տղայութեանս ծառեբուն վարի ճիւղերուն վրայ հազիւ կըրնայի բռնելով կենալ, կը վախնայի վեր ելլելու, մինչդեռ ինձմէ փոքրերը անգամ մինչեւ գագաթի ճիւղերը կը բարձրանային:

Մեծցայ, ամուսնացայ, ամէն անձրեւներէ ետքը երդիքները լողելը իմ եւ կնոջս պարտականութիւնն էր: Մրեղ՝ յարդափոշի կը ցանէինք, լղտորքը կ՚անցնէինք լողին, ու պարաններէն քաշելով կը լոդէինք: Երբ ցուիքին գայինք, ես կը վախնայի, պարանները կը փոխէինք, ես ներսի կողմը կ՚անցնէի, կինս դուրսի կողմը, որ մեր երդիքներուն ցուիքները ինչքան բարձր կ՚ըլլային:

Երզնկայէն կուգանք որ մեր գաւառագլուխ քաղաքն է: Դեկտեմբերի մէջ ենք, Վարի գեղի Մանուկը, Սուրէնը ու ես ենք: Առաջին գիշերը Քոմեր պառկեցանք, որ աղահանքի գիւղ մըն է, առտուն գետի մը եզերքը հասանք: Գետն ալ լայն է, տախտակ մը երկնցուցեր են, վրայէն քալելով դէմի ափը պիտի անցնինք: Ես գիտնայի գետ մը կենալը, նոր կամուրջներէն կ՚անցնէի, Եփրատի աջ կողմով Քեմախէն կ՚երթայի, այս ճամբով չէի գար:

— Տղաք, ես չեմ կրնար տախտակին վրայէն քալելով անցնիլ, ես Երզնկա կը դառնամ, Քեմախէն կուգամ, դուք գացէք, ըսի:

— Ձմեռ օրով նորէն Երզնկա դառնալ, խենթեցա՞ր դուն, ըսին:

Ի՞նչ ընեմ, աչքս չի կտրեր, աչքերս պիտի դառնան, գետը պիտի իյնամ: Ճամբան սորվիմ, մինչեւ Երզնկա ալ չեմ երթար: Գառնիէն կամուրջը աւելի մօտ է, ըսի:

Կայներ ենք, կը մտածենք գետին քովը որ շատ վարը Եփրատին կը միանայ: Ի վերջոյ որոշեցինք գիս տախտակին վրայ կեցուցին, աչքերս գոցեցի, մէկը մէկ, միւսը միւս ձեռքէս բռնեցին, կողմնակի տոտիկ տոտիկ յառաջացանք մինչեւ որ եզերքը հասանք:

Կոկորդիս նշագեղձերը դարմանելու համար Իսթանպուլ եկայ: Պիտի չմնայի, նորէն երկիր պիտի վերադառնայի: 1914ի ամառն է, Մեծ պատերազմ սկսած չէ: Հրաւիրուած եմ Սկիւտար, Բոստա Եօլին, տան մը երրորդ յարկն ենք, մեծ պատշգամ մը: Պատշգամը դուրսը, պարըսպին մէջ է: Ծայրէ ծայր ազանդերներով սեղան մը շուրջը շարուած են ամէնքը, ես սենեակին մէջ պատշգամին մուտքը եմ: Կը խմենք, կ՚երգենք, ամէնքն ալ երիտասարդներ են: Ես քսանութ տարեկան եմ:

— Ծօ, ախպար, հոս չգա՞ս, հոդ տաք տեղը նստեր ես, հոս աղուոր հով կը փչէ, կ՚ըսեն ամէնքը:

— Հոս լաւ է, կ՚ըսեմ: Չեմ ըսեր, թէ կը վախնամ նստելու: Սերաէ Էրքէլէք վար (*), բանաստեղծ Օրհան Վէլիին ըսածին պէս:

— Ծօ, ախպար, երկիր պիտի դառնաս, մենք քեզի համար եկած ենք, դուն հոդ պիտի նստիս, մենք հո՞ս, ըսին եկան թեւէս քաշեցին գիս սեղանին պատուոյ տեղը նստեցնելու մինչեւ որ ըսի, թէ ես կը վախնամ, ես չեմ կրնար նստիլ հոդ:

Պատերազմը սկսաւ, երկիր չդարձայ, հոս մնացի, ատ ալ ուրիշ պատմութիւն է:

Երկու ամառ էշիլէօյ էղայ, ամէն առտու էշիլգիւղ կ՚երթայի չողեկառք նստելու, ամէն իրիկուն էշիլգիւղ կ՚իջնէի էշիլէօյ դառնալու համար: Պատճառը ըսեմ, էշիլէօյի կայարանը երկաթէ սանդուխով էր, հոնկէ կը բանէին չոգեկառք մտնողները, ելլողները, ես չէի կրնար բարձրանալ ու իջնել: Առաջին օրը չգիտէի ու ելայ, ես միայն գիտեմ, թէ ինչեր եղայ մինչեւ որ իջայ: Հիմա սանդուխը չկայ, տակէն կը բանին:

Բայց իմ սրունքներս իմ հպարտութիւններս են: Քիչեր ինծի չափ կրնան քալել: Եթէ տասը մարդ կայ քաղաքին մէջ, մէկը ես եմ: Ժամերով քալեմ, ես չեմ յոգնիր: Երբ Սկիւտար էի, Իճատիէէն ամէն օր կը քալէի նաւամատոյց իջնելու, ելլելու համար: Չորս տարի Իճատիէէն Գատըգիւղ քալելու գացի–եկայ: Կիրակիները տունը չէի նստեր, Չամլըճաներ, Թոմբունքներն ու անոնց շրջակաները, փէշերն էի: Բէյօղլու անցայ, ամառ–ձմեռ կառք, հանրակառք չնստայ, Տօլապտերէէն, Գուրթուլուշէն Բէյօղլու, կամ Բէյօղլուէն Պապը–Ալի, Չարշըգարու, Պէյազիտ ոտքով գացի եկայ: Իւքսէք Գալըըմէն, Մահմուտ Փաշայէն ելայ ու իջայ պանդոկին գործերուն համար: Ամառները Թարապիա կ՚ըլլայի, ազատ ժամերուս կը նեղուէի պանդոկէն, դուրսն էի, Ենի գիւղէն մինչեւ Սարըեարին ծովեզերքները, ջուրերն էի: Ձիլորիային պլաժներուն հետ գործ չունէի, բացաստանները ժուռ կուգայի:

Եւ ստատուածները չհանդուրժեցին, նախանձեցան քալելուս, ոտքերս պատժեցին, որովհետեւ ես ըմբոստացայ իրենց դէմ, կը յայտարարէի, թէ ես չեմ յոգնիր, ժամերով կը քալեմ:

ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ

(8 եւ վերջ)

(*) Տղամարդ եմ:

իր զաւակները ծառայած է ուսուցիչներու ձեռքը:

Անիկա հայ կեանքին մէջ բարձրացուց մամուլի աշխատաւորին փրեսթիժը:

×

Հայ գրականութեան համար աղէտալի դժբախտութիւն մըն է, որ երբեք չէ ունեցեր իր բնականոն ընթացքը: Հին դարերը ձգենք, առնենք մեզի մօտիկ հարիւր տարիները. ո՛չ Կովկասի, ո՛չ Թուրքիոյ մէջ գրական կեանք չկայ՝ այս բառին եւրոպական իմաստով. ինչ որ գտնենք՝ առեն-առեն փայլող տաղանդներու կայծկլտուքներ են միայն, ու անհատներու ճիգերը՝ իրենց շուրջը գրական շարժում ստեղծելու: Միտքս չանցնիր այս դժբախտութեան համար մարդիկը մեղադրել: Հայ ժողովուրդին ճակատագիրն է անոր աղբիւրը:

Նախ որ քաղաքական հողեր, ջարդեր, աւեր ու կարօտներ կլանած են, ամբողջ դար մը, հայ ժողովուրդին բոլորն միտքն ու կորովը: Ամէն օր աղէտէ մը ելլող ու ամէն օր աղէտի մը սպասող ժողովուրդէ մը կարելի չէ սպասել, որ իր օրուան հողերը մոռնայ ու գրական կեանք սկսի:

Հետեւանքը եղաւ այն, որ գրական կեանք չունեցանք. ամէն մէկը իր խուցին հորիզոնը միայն ճանչցաւ: Ոչ միայն երկարատեւ, լուրջ, ստուար պարբերականներ չունեցանք, որոնք համախմբէին մեր գրականութեան եւ արուեստի աշխատաւորները եւ գանոնք մղէին նոր ճիգի, նոր որոնումներու, այլեւ պակսեցաւ գրքի գրականութիւնը: Մեր լաւագոյն գրողներէն շատեր հատոր մը չձգած գացին: Մեր գրականութիւնը ցրուած է օրաթերթերու մէջ ու չկայ, գոնէ այսօր, հոգածու ձեռք մը, որ գոհարները մոռացութենէ փրկէ:

Լրագիրները եղան, այսպէս, մեր գրականութեան գլխաւոր օճախը: Ոչ մէկ ուրիշ ազգի մէջ լուրի թերթերը այնքան չեն ստուարած գրականութեան, որքան եղած է մեր մէջ: Մեր գրագէտներէն շատերը անոնց մէջ ցանցնած են իրենց լաւագոյն էջերը, օրը օրին կարդացուած են արդէն մոռցուած վաղուց: «Հայրենիք»ը, «Մասիս»ը, «Արեւելք»ը, «Մշակ»ը իրենց ստուար հաւաքածոներով գուրգուրոտ մատներու կը սպասեն՝ իրենց պղտիկ-պղտիկ գանձերը թափելու համար մեր գիրկը:

«Ազատամարտ» իր դերը ըմբռնեց: Կուսակցութեան մը օրկանը քաղաքական եւ հասարակական մտահոգութիւններով քառող լրագիր մը չեղաւ միայն, այլ նաեւ մեր գրականութեան իր պարտքը հատուցանելու կոչուած թերթ մը: «Ազատամար» իր այդ դերը կը պարտի Ռուբէն Զարդարեանի:

«Ազատամարտ», հետեւաբար, ուղեց գրական օճախ մը ըլլալ: Անիկա համախմբեց մեր գրականութեան լաւագոյն դէմքերը, նոյնիսկ անոնք, որ Դաշնակցութեան բարեկամներ չէին: Արտաշէս Յարութիւնեան, Յակոբ Օշական, Հրանդ Նազարեանց, Կոստան Զարեան եւ շատ մը ուրիշներ հոն համախմբուեցան՝ Դաշնակցականներու եւ Դաշնակցութեան համակիրներու կողքին: Մեր մէջ ոչ մէկ օրաթերթ թերեւս ունեցած է գրական աշխատակիցներու այդքան հոծ թիւ մը: «Ազատամար»ի հաւաքածոները լեցուն են գրական էջերով եւ ուսումնասիրութիւններով:

«Ազատամարտ» չգոհացաւ օրաթերթին մէջ երբեմն, այդպէս, տեղ տալով գրականութեան: 1910 Յուլիս 10ին, հիմնեց, գրական բեմ մը տալու համար, շաբաթական-յաւելուած մը, որուն մէջ սակայն հասարակական գիծը յաճախ զօրաւոր եղաւ: Անիկա մինչեւ 73 թիւ տեւեց, փոխն ի փոխ խմբագրութիւնը ստանձնելէն Ռուբէն Զարդարեան, Ռուբէն Դարբինեան եւ Շաւարշ Միսաքեան: Յետոյ, 1912ին, բոլորովին գրականի փոխուեցաւ ու առաւ նախ «Բամբիռ», յետոյ «Բագին» անունը, որ քանի մը ամիս միայն տեւեց. այդ շրջանին գլխաւոր աշխատակիցները եղան Լեւոն Շանթ, Լիպարիտ Նազարեանց եւ Հրանդ Նազարեանց, բայց իրմէ՝ Զարդարեանէն:

«Ազատամարտ», օրաթերթն ըլլալ թէ շաբաթաթերթը, առիթ տուաւ, որ կարգ մը նոր դէմքեր յայտնուին ու կազմուին: Յակոբ Քիւֆէճեան (Օշական) «Ազատամարտ»ով իր համբաւը սկսաւ. Սալբի հոն բրաւ իր առաջին փորձերը. Զարեան հոն կատարեց իր մուտքը հայ գրականութեան մէջ. Գեղամ վարդապետ հոն սկսեր էր իր մտքի որոնումները:

Դժուար է «Ազատամարտ»ի աշխատակիցներուն ու թղթակիցներուն թիւմն իսկ ընել: Թերթ մը, որ աւելի քան վեց տարի շարունակուեցաւ անընդհատ՝ իր շուրջ համախմբած Պոլսոյ, գաւառի եւ արտասահմանի մեր լաւագոյն մտաւորականութիւնը, անշուշտ որ պիտի ունենար աշխատակիցներու հոծ թիւ մը: Բայց տալու համար անուններ, զորս յիշողութիւնը գրչիս տակ կը բերէ, թուեմ գոնէ գլխաւորները: «Ազատամարտ»ի հետ եղան Զաւարեան, Վռամեան, Խաժակ, Զօհրապ, Վարուժան, Մշոյ Գեղամը, Սիամանթօ, Մելքոն Կիւրճեան, Ահարոնեան, Իսահակեան, Վարանդեան, Արաշ. Յարութիւնեան, Զապէլ Եսայեան, Ռուբէն Սեւակ, Վրթանէս Փափազեան, Լեւոն Շանթ եւայլն:

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ **ՅԱՌԱՋԸ**

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ

ԽՄԲ. — «Դրօշակ»ի երրորդ թիւին մէջ, 1892, Ս. Զաւարեան եւ Քր. Միքայէլեան խմբագրականով մը կը պարզեն Դաշնակցութեան ընկերային առաջադրութիւնները եւ քաղաքական նպատակները՝ գործադրելի Թրքահայաստանի մէջ:

Ստորեւ ընկերային պահանջները ներկայացնող հատուածը:

×

... Ամբողջ կուլտուրական աշխարհի պատմութիւնը հազարաւոր տարիների ընթացքում ցոյց է տալիս մեզ՝ որ յանձնել ամբողջ ժողովրդի բախտը մի դասակարգի, որ իր կացութիւնը կարող է հաստատել ծագման, ֆիզիքական եւ նիւթական ուժի, կամ թէ չէ նոյնիսկ ուսման վրայ, տալ կառավարութեան ղեկը որեւէ դասակարգի, կը նշանակէ ստեղծել ճնշում այդ դասակարգի, դարձնել ժողովուրդը ծառայող այդ փոքրիկ մասի ու միաժամանակ անբարոյականացնել իշխող քաղաքացիներին:

Դորա հետ զուգընթացաբար հասարակական կեանքի ալիքը թուլացնելով առանձին անհատի զարգանական ձգտումները եւ պակսեցնելով նիւթական անհաւասարութեան հետ անխախտ կապուած ճնշումը՝ տանում է մեզ դէպի եղբայրական սկզբունքները, դէպի ընկերական, համայնական հաստատութիւնները:

Արդարութեան ամենագլխաւոր պահանջն է թէ ամէն մարդ իր քրտինքովը պիտի աշխատէ կերած հացը, թէ հաւասար աշխատանքի հետ անհատը պիտի ունենայ նոյնպէս հաւասար իրաւունք կեանքից օգտուելու, տարածւում է աւելի եւ աւելի: Դեմոկրատիայի յաղթութիւնը այնպիսի հսկայ քայլերով է յառաջ գընում, որ շատ ժամանակ չանցած հասարակութեան ղեկավարող տարրը, դանդաղ առանձնաշնորհումների տեղ՝ լինելու է աշխատանքը իբրեւ ընդհանուրի բարօրութեան միակ միջոց:

Ահա այս է պատճառը, որ հայ յեղափոխականները, միշտ դէմ լինելով որեւէ առանձնաշնորհումների, կը զարգացնեն ու կ'ընդլայնեն դարերի ընթացքում Հայութեան մէջ տեղի ունեցած ու խոր արմատ ձգած ընտրողական սկզբունքը: Ապագայ ազատ Հայաստանում իշխող ռամկավարական սահմանադրութիւնը, ծառայելով ընդհանրութեան շահերին, պիտի ե՛ւ հաստատուած լինի ամէն հասակաւոր բնակչի հաւասար ընտրողական իրաւունքի վրայ առանց որեւէ ցենզի, իսկ այդ շահերը իրականապէս պաշտպանելու համար, ընտրողական սկզբունքը կառավարչական բովանդակ գործողութիւններից սկսած դէպի առաւել նեղ գաւառականը ու համայնականը պիտի ստանայ առաւելագոյն լայն ծաւալ:

Այսպիսի սահմանադրութեան վրայ հիմնուած՝ կառավարութիւնը, անշուշտ, կը հաստատէ.

1. — Անձի եւ կայքի ապահովութիւն ամենախիստ միջոցներով:

2. — Տարբեր ազգութիւնների ու դաւանութիւնների հաւասարութիւնը օրէնքի առաջ:

3. — Ազատութիւն խօսքի, մամուլի եւ այլ՝ ռամկավարական երկրներում ընդունուած արտօնութիւնների:

Նոյնքան մեծ, եթէ ոչ աւելի, նշանակութիւն ունի Հայութեան վերածնման համար գիւղացու ազատութիւնը ներկայ աղքատ դրութիւնից: Որպէսզի ժողովուրդը ոչ միայն խօսքով, այլեւ իրականապէս օգտուի իր ձեռք բերած ազատութիւնից, որպէսզի նա մինչեւ անգամ կարողանայ պահպանել իր ազատութիւնը եւ ոչ թէ չուտով կրկին ընկնի գրանից, հէնց առաջին քայլերում ժողովրդի ներկայ թըշուառ դրութիւնը օգնելու համար մենք անհրաժեշտ ենք համարում.

1. — Տալ չունեցողին հող եւ համաձայն դարերից ի վեր գոյութիւն ունեցող նոյնիսկ տաճկական սովորական ու գրական օրէնքի իմաստին որոշ կերպով ապահովել մշակողին հողից օգտուելու կարելիութիւնը:

2. — Ամէն տեսակ տուրքերի ենթարկուող բոլոր իրերի գնահատումը պիտի կատարուի առանց ցենզի ընտրուած շինական եւ թաղական ժողովներում, որոնք պէտք է առաջնորդուին Հայութեան մէջ խոր արմատ ձգած եւ եւրոպական յառաջադիմող հարկահանութիւնից շատ բերուող «կարողութեան», «համբայական» սկզբունքով:

3. — Ոչնչացնել զինուորական տուրքը, հաստատելով տեղի եւ ժամանակի պահանջներին համաձայն զինուորագրութիւն:

Հայաստանը յառաջդիմութեան ճանապարհի վրայ դնելու համար անհրաժեշտ են նաեւ.

1. — Ամէն կերպ նպաստել ժողովրդի զարգացմանը եւ ուսմանը:

2. — Զարգացնել ժողովրդի արդիւնաբերութիւնը, մտցնել վերջինիս մէջ նոր ձեւեր, լայնացնել արտահանման միջոցները եւայլն:

3. — Ուժ տալ գիւղացու համայնական սկզբունքներին, զարգացնելով այն ընկերական հիմնարկութիւնները եւ ձեւերը, որոնք ծագել են Հայաստանի հողի վրայ, տեղական ու պատմական հանգամանքների ազդեցութեան տակ, լայնացնել այդ հիմնարկութիւնների սահմանը գիւղից, թաղից սկսած մինչեւ գաւառը, մինչեւ ամբողջ տէրութիւնը եւ այսպիսով միանգամայն ապահովել համայնքի ամէն մի անդամին՝ բնութեան եւ ընթացիկ կեանքի պատահական հարուածներից:

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Այս հարցումէն Տիգրան սարսռաց եւ փոխանակ պատասխանելու, անուշ ժպիտով մը ժպտեցաւ, մինչ ամբողնած շրթները բացուելով սպիտակ ակռաներու շարք մը երեւան հանեցին:

— Ակռաները անգամ գեղեցիկ են, մըրթմրթեց Սուլթանուհին եւ վերստին Տիգրանի կողմը դառնալով աւելցուց.

— Ջէյնէփ, գիտե՞ս որ շատ գեղեցիկ ես եւ եթէ Այիշէ Հանըմը քեզ հոս ձգելու հաւանէր, մեծ հաճոյքով քեզ իմ քովս վար կը դնէի:

Տիգրանի սիրտը այդ միջոցին պայթելու աստիճան կը զարնէր:

— Դուն պիտի ուզէի՞ր քովս մնալ, շարունակեց Հայրիէ ալ աւելի քաղցր շեշտով մը:

— Այո, մրմնջեց երիտասարդը հազիւ լսելի ձայնով մը:

Սուլթանուհին բարութեամբ ժպտեցաւ, եւ իր մերկ թեւը Տիգրանի երկարելով պզտիկ ձայնով մը ըսաւ.

— Ջէյնէփ, խնդրեմ քիչ մը թեւս շփէ ... այսօր ջիղերս չափազանց գրգռուած են եւ թերեւս շփելով հանդարտին:

Այս ըսելով Սուլթանուհին թեւը երիտասարդին երկարեց, այդ շարժումէն շապիկին աջ կողմի մասը բացուեցաւ եւ ձիւնափայլ ծիծ մը երեւան հանեց, որ հազիւ քանի մը մատի հեռաւորութիւն մը կը բաժնէր Տիգրանի բերնէն:

Երիտասարդը չէր յանդգներ ձեռքը բարձրացնել եւ իրեն երկարած թեւը բռնել:

Այսուհանդերձ եթէ բարձրացնել իսկ ուզէր անկարելի էր որ անոր բազուկը չփած միջոցին ձեռքը այդ մերկ եւ ծփացող կուրծքին չհանդիպէր:

— Ձեռ գիտեր, կակազեց երիտասարդը, ուրիշ անգամ բնաւ այդ տեսակ բան մը ըրած չեմ ... եւ կը վախնամ որ կը ցաւցնեմ ...

— Հոգ չէ ... հոգ չէ ... կը վարժուիս ... օ՛ն եկուր ...

Սուլթանուհին կը սկսէր սրտնեղիլ:

Տիգրան կը նախատեսէր թէ իր յամառ մերժումը կրնար աւելի սուր վիճաբանութեան մը եւ վտանգաւոր դժգոհութեան մը տեղի տալ:

Ուստի ձեռքը երկարեց ու Սուլթանուհիին ձեռքը բռնեց:

— Ա՜հ, գոչեց Հայրիէ, այս որքա՜ն պաղ են եղեր ձեռքերդ ... կարծես թէ սառած են ... եւ դողալնին կը զգամ ...

Եւ Հայրիէ ակնարկը իր իսկ մարմնին վրայ ուղղեց, անշուշտ ոչ թէ ինքզինքը սենեկապանուհիին ցուցնելու համար, որ արդէն այդ վայրկեանին զինքը կը դիտէր, այլ վստահ ըլլալու համար թէ իր մերկ մարմնին գեղեցկութիւններուն տեսքը բաւական պիտի ըլլայի՞ն պարզ գեղջկուհի մը խռովելու...

— Օ՛ն, մի վախնար, շարունակեց Սուլթանուհին վերստին տիվանին վրայ իյնալով, բաւծս ըրէ:

Տիգրան ուրիշ կերպ չէր կրնար ընել, պէտք էր հնազանդէր:

Հետեւաբար սկսաւ ձեռքը Սուլթանուհիին մերկ թեւին երկայնքն ի վար շարժել:

Հայրիէ կիսովին երիտասարդին կողմը ծռեցաւ եւ ձայնը կարելի եղածին չափ աւելի ներդաշնակ, աւելի հրապուրիչ դարձնելով աւելցուց.

— Մի վախնար ... ես ալ քեզ նման կին եմ:

Եւ այս ըսելով աչքերը գոցեց ու հեշտալից թուլութեան մը նուիրուեցաւ:

Պահ մը յետոյ միւս ձեռքն ալ երկարեց, որ դեռատի սենեկապանուհիին գտնուած կողմը տանելու համար պէտք էր անպատճառ մերկ կուրծքին վրայ կոխնէր:

Տիգրան այդ փորձութիւնն ալ կրեց: Ձեռքը՝ Սուլթանուհիին թեւը շփած միջոցին երեք չորս անգամ անոր մերկ ծիծերուն հանդիպեցաւ:

Հայրիէ այդ հպումէն սարսռաց, մինչ ձեռքը ճանկի մը նման երիտասարդին ձեռքը կը բռնէր ու կուրծքին վրայ կը սեղմէր:

Երկու ձեռքերը պահ մը այսպէս իրար միացած մնացին, մինչդեռ ակնարկնին ստիպանաբար խաչաձեւուելով իրար հանդիպեցան եւ այդպէս անթարթափ մնացին:

Տիգրան այդ ակնարկէն սարսռաց. իրեն այնպէս թուեցաւ թէ սիրտը կուրծքին տակ պիտի պայթէր:

Հայրիէ այդ վայրկեանին զգաց թէ մարմինէն զօրութիւն մը դուրս կը խուժէր, որ տեսակ մը աներեւոյթ՝ սակայն եւ բաւական զգալի զօրութեամբ մը կը փոխարինուէր, որ դեռատի սենեկապանուհիին մարմինէն կուգար:

Սուլթանուհին յանկարծ վեր ցնցուեցաւ եւ տիվանին վրայ նստելով տարօրինակ ակնարկով մը երիտասարդը դիտեց:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 81րդ տարեդարձը կը տօնուի, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23
ժամը 21էն մինչեւ լոյս
Salle des Fêtes de la Mairie du — 6ème Place St. Sulpice

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԿԱՐՕ ՄԵԼԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ԳՐԻՇԱ ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Ուղերձ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի՝

ԼԻՆ ՏՈՒՐԵԱՆ (Փարիզի Օփերայէն)
Երգ՝ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ
ԿՈՎԿԱՍ պարախումբ
Խօսնակ՝ ընկ. Գրիգոր Ամիրայեան
Պաշտօնական բաժնէն ետք՝ ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ
Մուտք 10 ֆր.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 30, ժամը 21ին
Մշակոյթի Տան մէջ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24Ի Ն ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
Avenue George V, Paris

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ. — Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 20,30ին ընկ. Սերոբեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ, պատարագ կը մատուցուի:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Գեղամ Մըսըրլը 50 ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին (առանց «Յառաջ»էն) եւ 50 ֆր. «Յառաջ»ին Արամ Խաչիկեանի *մահուան տխուր առթիւ:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Որբերու Օնդ. Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 ֆր. Պ. Եղուարդ Մուրատեանէ իր մեծ մօր Վիքթորիա Ստեփանեանի, *հօր՝* Արտաշէս Մուրատեանի *եւ մօր՝* Ֆորթինէ Մուրատեանի *յիշատակին:*

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻԱՆ ՕՐԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ:

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 31, Կիրակի կէսօրէ ետք, Քաղաքապետարանի սրահը:
Հովանաւորութեամբ Լիոնի Վարանդեան *կոմիտէին, կազմակերպութեամբ տեղւոյն Ս. Վրացեան խումբին*
Կը նախագահէ ընկ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ
Կը խօսի ընկ. ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին: Պաշտօնական մասէն ետք՝ խնջոյք

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՎԱԼԱՆՍ. — Տիկին Կիւլիւմիա Ճինպաշեան շնորհակալութիւն կը յայտնէ իր ազգականներուն, բարեկամներուն եւ հայրենակիցներուն, որոնք մասնակից եղան իր ցաւին վշտին իր սիրելի քրոջ՝ Բերրոն Մարտիրոսեանի (ծնեալ Մըհտըսի Մանուկեան, ընիկ Երպաայի) մահուան առթիւ:

ԿՈՒԶՈՒԻ

Ֆրանսերէն եւ անգլերէն տաքթիլօ մը: Դիմել՝

GOUDSOUZIAN
Commerce International
9, Rue Monsigny — Paris (2e)

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ԿՈՂՄԷ
Կիրակի Հոկտեմբեր 24, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Հայ Մշակոյթի Տան սրահին մէջ
17, Rue Bleue (Métro Cadet)
Պիտի ներկայացուի Հայ Արիներու մասնակցութեան զուն աւոր ֆիլմը՝
ՃԱՓՈՆԻ ՃԷՄՊՈՐԻՆ
Կը հրաւիրուին ծնողքները եւ բարեկամները
Մուտքը ազատ է

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ

Հայ Մշակութային Կազմակերպութեան

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆՈՎ
Հոկտեմբեր 30ին, Շաբաթ ժամը 21ին
Salle Voltaire, Alfortville - 94
Պար – երգ՝ ՊԵՏԻԿԵԱՆ
Սայաթ–Նովա խումբ

B. P. 415-08 Paris 8
ou
17, Rue St. Florentin — Paris (8e)
Tél. : 265-85-57, 628-42-50, 936-19-56

Nouveautés — Cadeaux — ETRENNES — Arménie — France — Monde
Livres — Disques — Tapis

ARNOUVILLE
Du 22 au 26 Oct. Semaine Arménienne
Salle paroissiale de l'Eglise Arménienne Catholique, 69 Ave. H. Barbusse de 16 à 21 h.

LYON
Du 29 Oct. au 2 Nov. Semaine Arménienne
295, Rue Boileau, Salle de l'Eglise Arménienne, de 16 à 21 heures

PARIS
Samedi 4 Décembre, De retour des Etats-Unis, début de la Grande Tournée en France d'ADIS HARMANDYAN, Salle Pleyel 252, Fbg. St. Honoré à 17 h. 30

LYON
Dimanche 5 Décembre, Récital ADIS HARMANDYAN,
5, Rue H. Flandrin, Salle Rameau, à 20 h. 30

VALENCE
Vendredi 10 Décembre, Récital ADIS HARMANDYAN
Théâtre Municipal, Centre Ville à 20 h. 30

MARSEILLE
Samedi 11 Décembre, Récital ADIS HARMANDYAN
Parc Chanot Foire Marseille, Palais des Congrès à 20 h. 30

Réservation des places aux expositions.

Réservation Région Parisienne pour le Récital ADIS HARMANDYAN

PARIS
Armenia-Mondia, 17, Rue St. Florentin, sauf samedi et dimanche (Métros : Concorde, Madeleine ou Opéra)

Markarian, 32 Rue de Trévise

SOS Camping, 37 Rue de Chalon, de 10 à 18 h. (Métro : Gare de Lyon).

CAFE TINE, 20 bis, Rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux

Salle Eglise Arménienne Catholique, du 22 au 26 Oct. de 16 à 21 h.
69, Rue Henri Barbusse, Arnouville.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՐԻՆ

1550 ՖՐԱՆՔԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Բնակութիւն եւ նախաճաշ Երեւանի այն պանդոկին մէջ, որ կը համապատասխանէ ընտրուած կարգին: Կամ թուրիսթ կարգ, կամ Ա. կարգ, ԱՆԻ կամ ԱՐՄԵՆԻԱ պանդոկը, մէջն ըլլալով տեսարժան վայրերու այցելութիւնները եւ Մոսկուա բնակութիւնը երթալու ատեն:

10, 15 եւ 20 օրուան ճամբորդութիւններ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՄԵԿՆՈՒՄՆԵՐ. —

6 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1971
22 Դեկտեմբեր, 1971
15 Յունուար 1972
25 Մարտ 1972

Մանրամասն գրքոյկը կրնաք ստանալ մեզմէ:

Արձանագրութիւն

Renseignements et inscriptions :

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

SONIA COUMRYANTZ
TRIM VOYAGE
1, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 742-22-12
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages **SEVAN**
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er — Téléphone : 62-03-44 et 64.09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 24 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 24 OCTOBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12249

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.249

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ Ի ՍՊԱՍ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

(Սովետահայ Գրողներու Զ. Համագումարին շուրջ)

Ա.

Հայաստանի Գրողներու Միութեան վեցերորդ համագումարը տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ անցեալ Յունիս 1–3: Ժամանակին արձանագրեցինք համագումարի բացումն ու այնտեղ խօսուած ճառերը: Միրզոյեան անդրադարձաւ անոր երեք յօդուածներով՝ խորհրդածութիւններ եւ հաստատումներ խորագրին տակ (Յառաջ 4, 6 եւ 7 Յուլիս 1971): Իսկ մեր Յունիս 15ի եւ 16ի թիւերուն մէջ հրատարակեցինք Միութեան Ա. քարտուղար Էտ. Թոփչեանի հաշուետու Զեկուցման գլխաւոր մասերը, քաղելով Սով. Հայաստան օրաթերթի Յունիս 2ի թիւէն:

Այժմ Սովետական Գրականութիւն ամսագրի 7րդ թիւին մէջ (էջ 108–133) «Կոմունիստական շինարարութիւնը եւ մեր գրականութեան հիմնական խնդիրները» խորագրով եւ Էտ. Թոփչեանի անունով լոյս հրատարակուած է Գրողներու Միութեան քառամեայ գործունէութեան Զեկուցումը, որուն կ'անդրադառնանք անգամ մը եւս, նկատի ունենալով անոր մէջ արծարծուած մտքերու շահեկանութիւնը:

Ըստ Թոփչեանի, սովետահայ գրականութիւնը իր կիսադարեան զարգացման ընթացքին հաւատարմօրէն ծառայեր է ժողովուրդի եւ կուսակցութեան գործին, «Հայ ժողովուրդի սոցիալիստական վերածնութեան մեծ գործին»:

Խորհրդային Հայաստանի պատմութեան առաջին յիսնամեակը ամբողջական, լենինեան իմաստուն աւանդներու կենսագործման շրջան մըն է եղած, նիւթական եւ հոգեւոր արժէքներու նոր որակ մը, որմէ սկիզբ կ'առնէ երկրորդ յիսնամեակը, ոչ միայն իբրեւ անցած տարիներու շարունակութիւն, այլեւ իբրեւ «կոմունիստական հասարակութեան կառուցման բարձրագոյն փուլ»:

Թոփչեան կանգնած Խ. Հայաստանի ժողովուրդի եւ գրականութեան երկրորդ յիսնամեակի սեմին, հարց կու տայ թէ սովետահայ գրականութիւնը ի՞նչ ստեղծած է եւ ի՞նչ արժէքներով հարստացուցած դարաւոր հայ մշակոյթը:

Այս հարցումին պատասխանելէ առաջ, Գրողներու Միութեան քարտուղարը կ'ուզէ անաչառ եւ արդար ըլլալ, արժանին տալով նախասովետական շրջանի հայ գրականութեան, զոր, «դասական» կ'որակէ: «Թերթեցէք մեր դարաւոր գրականութեան էջերը եւ ձեզ կը համակի անյաղթ կարօտի մի զգացում: Կարօտ՝ հայրենիքի ազատութեան, աշխատանքի եւ կառուցման, մարդկայնութեան եւ խաղաղութեան»:

Հայ դասական գրականութիւնը, կ'ըսէ, սոցիալական պայքարի, ճնշուած ու հալածուած ժողովուրդի գրականութիւն էր, անոր գլխաւոր կերպարը կեանքի անարդարութենէն խոցուած ու զայրացած մարդն էր: Բռնութեան հետ չէր հաշտ կերպեր ժողովուրդը: «Եւ ազատութեան անզուսպ որոնումները գրական երկերում մարմնաւորւում էին ուտոպիական երազների կերպարանքով: ... Յետագայ ժամանակներում, յատկապէս 20րդ դարի սկզբին, հայ գրականութիւնը հաստատեց ժողովրդի լայն զանգուածներում աւելի ու աւելի հասունացող ազատագրական ձգտումները, որ միաձուլեցին բանուոր դասակարգի յեղափոխական պայքարի հետ:

«Դասական գրականութիւնը, կը խօսովանի Էտ. Թոփչեան, մեր անգնահատելի հարստութիւնն է, մեր ազգային հպարտութիւնը, որը մարդկայնութեան իր բարձր իդէալներով այսօր էլ ակտիւօրէն մասնակցում է նոր մարդու դաստիարակութեան գործին»:

Խորհրդային վարչաձեւի հաստատումով, դարաւոր տառապանքի մղձաւանջը փոխարինուեր է նոր աշխարհով, ողողուած անսպառ լոյսով ու ջերմութեամբ: Վերջ տրուեր է բռնութեան, ատելութեան եւ թշնամանքին ու մշտապէս արծարծուեր է ժողովուրդներու բարեկամութեան անմար կրակը:

Չորս շրջաններ բոլորած է գրականութիւնը խորհրդայնացումէն ի վեր:

Ա) Սովետահայ գրականութեան առաջին կերպարները անցեալի դառնութիւնները ճաշակած, մահ ու աւեր տեսած մարդիկ էին: Բ) 30ական թուականներուն «սոցիալիզմի կառուցման մեծ բաթոսով համակուած էին մեր կեանքի բոլոր բնագաւառները»: Հինն ու նորը սուր բախումներ կ'ունենային: Գ) Հայրենական պատերազմին եղբայրական ժողովուրդներուն հետ Հայն ալ իր ամբողջ ուժերը նուիրաբերեր է մեծ յաղթանակի գործին: Ու այդ շրջանի հայ գրականութիւնն ալ կ'արտայայտէ եղեր ժողովուրդի վիշտն ու բերկրանքը, կը ներշնչէ հաւատարմութիւն եւ յաղթանակի կամք:

Դ) Յետ պատերազմեան ժամանակաշրջանը աւելի քան քառորդ դարու կեանք ունի: Սովետահայ գրականութիւնը կ'ապրի համակողմանի զարգացման ժամանակաշրջան, աւելի մօտենալով կեանքի կենսական հարցերուն, վերստեղծելով մարդկային իրական փոխ–յարաբերութիւններ եւ «տիպական բնաւորութիւններ»:

Սովետահայ գրականութիւնը յիսուն տարիէ ի վեր սնած է խորհրդային միւս ազգերու գրականութեանց հետ նոյն կենարար ակունքից եւ արուեստի ազգային ձեւերով արտացոլել մեր կեանքի միասնական սոցիալիստական բովանդակութիւնը»:

Այսինքն դարձած է ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ միջազգային, ինչպէս սովոր են հոլովել բոլշեւիկները:

Էդ. Թոփչեան հպարտ է, որ «այդ մեծ միասնութեան շնորհիւ հայ գրականութիւնը դուրս է եկել մէկ ազգային մշակոյթ լինելու սահմաններից եւ նուաճել համամիութենական ու համաշխարհային ճանաչում»:

Չորս ժամանակաշրջաններուն ալ աւելի եւ աւելի ամրացեր է գրականութեան կապը կուսակցութեան եւ սով. կառավարութեան քաղաքականութեան հետ, որովհետեւ ե՛ւ մէկը ե՛ւ միւսը կը ծառայեն եղեր «կոմունիստական հասարակութեան կառուցման ընդհանուր գործին»:

Էդ. Թոփչեանի խոստովանութեամբ, սովետահայ գրականութիւնը կազմաւորուած եւ զարգացած է իբրեւ բաղկացուցիչ մէկ մասը բոլշեւիկեան վարչաձեւին ու «սրբազան նուիրուածութեամբ» ծառայած է ժողովրդի եւ կուսակցութեան մեծ գործին:

Ահա՛ թէ ի՛նչ սահմանի կը հասնի այդ «սրբազան նուիրուածութիւնը.—

«Մենք հպարտ ենք մեր գրականութեան լենինեան կուսակցականութեամբ, նրա մարդկային վեհ իդէալներով: Սովետահայ գրողները մշտապէս զգացել են ՀԿԿ (Հայաստանի Կոմունիստական Կուսակցութեան) Կենտրոնական կոմիտէի եւ Հայաստանի կառավարութեան ջերմ ու հոգատար օգնութիւնը: Կենտրոնական Կոմիտէն իմաստաւորել եւ ուղղութիւն է տուել գրականութեան ու մշակոյթի զարգացմանը, նրա ջանքերով հայ դասական ժառանգութիւնը դարձել է ժողովրդի անկապտելի սեփականութիւնը եւ լայնօրէն տարածուել ամբողջ աշխարհում...»:

Ի բերանոյ քումմէ...

Մեկնութիւնները աւելորդ են:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓՈՄՓԻՏՈՒ ՊՐԵՍԹԻ ՄԷՋ

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԷՏՔ Է ՍՏԵՂԾԵԼ

Հակառակ կարգ մը ձախապաշտներու ցոյցերուն, Փոմփիտուի այցելութիւնը Պրըթանիի ընդհանրապէս ողեւորիչ եղաւ: Նախագահը կ'այցելէր Ռըսթու թայլը հիւլէական ընդծովեան եւ այս առիթը կ'օգտագործէր ճառ մը խօսելու համար շրջաններու եւ անոնց կառոյցին մասին: «Գիտէք, կ'ըսէ Նախագահը, կառավարութիւնը բնագիր մը քուէարկեց որ Խորհրդարանին պիտի ներկայացուի: Ոմանք մեր ծրագիրները շատ խոհեմ կը նկատեն չըսելու համար վախկոտ: Գուցէ անհրաժեշտ չէ յեղափոխութիւն մը ընելու յաւակնութիւնն ունենալ ամէն տարի եւ թերեւս աւելի լաւ է իրականութեանց վրայ կառուցանել քան ցնորքներու: Շրջանի գաղափարն իսկ շատ հեռու է պարզ ըլլալէ: Ֆրանսայի մէջ որոշ թիւով շրջաններ ունինք որոնք միայն վարչական միութիւն ունին եւ զանոնք կազմող նահանգները դժուարութեամբ կ'ընդունին կցումը շրջանային ամբողջութեան: Նոյնիսկ այնքան յստակօրէն բնորոշուած գաւառ մը, այնքան զիտակից իր ինքնութեան որքան Պրըթանիը, չուտով կ'երեւայ, զինքը ճանչցողին, զանազանութիւններէ նոյնիսկ մրցակցութիւններէ չինուած: Չափազանցուած պիտի ըլլար ըսել թէ Պրեսթ պիտի չհանդուրժէր պարզապէս ենթարկուիլ Ռէնի, ինչ որ ալ ըլլայ անոր վարկը»:

Այս պատճառներով է, կը բացատրէ Փոմփիտու, որ շրջանը պէտք է նահանգներու միութիւն մը ըլլայ, երկու Խորհուրդներէ ներկայացուած: Այս երկու Խորհուրդները առանձին կամ միասին նիստ կը գումարեն:

Կարեւորը անծանօթին մէջ չնետուիլն է այլ յառաջանալ առանց վտանգաւոր չափազանցութեանց մէջ իյնալու:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը Տըպլին այցելեց: Շուման տեսակցեցաւ Հարաւ. Իրլանտայի իր պաշտօնակցին հետ: Հիլըրի պարզեց Հիւս. Իրլանտայի ներքին կացութիւնը եւ խօսեցաւ Հարաւ. Իրլանտայի անդամակցութեան շուրջ Հասարակաց Շուկայի: Շուման ընդունուեցաւ Նախագահին կողմէ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ Իսրայէլի հաշւոյն գործող լրտեսական ցանց մը երեւան հանուեցաւ: 12 անձեր ձերբակալուեցան, մեծ մասով Յորդանանցի եւ Պաղեստինցի:

ՏԵԼՀԻ զօրակոչի ենթարկեց պահեստի ուժերը, նկատի առնելով, որ Փաքիստան մեծ թիւով ուժեր կեդրոնացուցած է Հնդկաստանի սահմանին վրայ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահին խորհրդատուն Չինաստանի Մեծ Պատը այցելեց: Անիկա շինուած է երկու հազար տարի առաջ՝ իբրեւ պատնէշ հիւսիսէն արշաւող հրոսակներու դէմ:

ԼԻԹՈՒԱՆԱՑԻ կաթողիկէներ երկրորդ անգամ ըլլալով ամսուան մը մէջ բողոքագիր մը ներկայացուցին Բրեժնեւի՝ կրօնական ազատութեան սահմանափակման դէմ: Ամիս մը առաջ Փրենայիշկի շըրջանէն 2000 կաթողիկէներ բողոքագիր մը ստորագրած էին: Այս անգամ նման բողոքագիր ստորագրած են 1100 հոգի Ալիթիւսքի շրջանէն:

ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Ափ մը ցորեան ափերուդ մէջ
Թող լեցընեմ, կըտրի՛ն Որդիս
Կըտրին Որդիս գօտի՛ն մէջքիս
Թող մանկալ բազուկներէդ
Քըսան ցուլի արիւն անցնի,
Եւ եղեւնի քու հասակէդ
Քըսան տունի սիւնը կանգնի.
Ու երբ թիւովը մատերուդ
Սերմանես քու սերմընցուն՝
Հընձես թիւովն աստղերուն

Ափ մը ցորեան գըլուխդ ի վար
Թող որ թափեմ, Թոռնի՛կ սիրուած,
Թոռնիկ սիրուած, ցուպըս ծաղկած.
Թող ճակատիդ վըրայ գըրուի
Հարիւր սաղմոս իմաստութեան
Եւ ուսերուդ վըրայ դըրուի
Տապանակը ըզգաստութեան.
Ու երբ հոտիդ օր մ'այցելես՝
Թող քու ափիդ գարին
Հազար ոչխա՛ր երկարին:

Ափ մը ցորեան մազերուդ մէջ
Թող որ տեղամ, վա՛րդ Թոռնուհիս,
Վարդ Թոռնուհիս, պըսա՛կ շիրմիս.
Թող այտերուդ վըրայ շողան
Ամէն գարուն նո՛ր կակաչներ,
Եւ աչքերուդ մէջը լողան
Ամէն ամառ նո՛ր ճաճանչներ
Ու երբ տընկես ճիւղ մ'ուռիի
Ամէն Ապրիլ դուն տեսնես
Իր շուքին տակ կանա՛նչ քեզ:

Ափ մը ցորեան ծոցերուդ մէջ
Թող որ ցանեմ, Հա՛րսըս աղուոր
Հարսըս աղուոր, սէ՛րս հեռաւոր
Թող անկողնիդ ակօսին մէջ
Հասկ մը ծըլի՝ լըման շարքով,
Եւ օրօրած օրոցքիդ մէջ
Արշալոյսներ նընջեն փառքով,
Ու երբ կըթես քառսուն երինջ
Դոյլերուդ մէջ մակըրդի
Կաթը՝ արծաթ, դալն՝ ոսկի:

Ափ մը ցորեան, ափ մը ցորեան
Ա՛յ իմ պառաւ, ա՛յ իմ Աննա
Մեր գըլխուն ալ թող որ տեղայ
Թող չըսառի՛ արեւն աշնան
Մեր մազերուն ճիւներուն մէջ,
Ձը մարի՛ մեր մոմն իրիկուան
Ժամուն մարմար սիւներուն մէջ՝
Ու երբ դըրուինք ա՛լ գերեզման
Մեր ներքեւ հո՛ղը, Աննա՛
Քիչ մը կակո՛ւղ թող ըլլայ:

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ԲՐԵԺՆԵՒ Փարիզ կը հասնի Երկուշաբթի օր ժամը 14ին եւ բացատրաբար կառքով է որ Օրլիէն Փարիզ պիտի գայ (սովորաբար՝ թռանով կը կատարուի փոխադրութիւնը): Կարճ տեսակցութենէ մը ետք Նախագահ Փոմփիտուի հետ, Խորհրդային Միութեան թիւ Մէկը Վերսայլ պիտի առաջնորդուի, վանքի պրոլետարներու ներկայացուցիչը արքաներու դղեակը պիտի բնակի, ի Թրիանոն: Ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են մանաւանդ որ զանազան ցոյցեր կը նախատեսուին: Արդարեւ կոչեր ըրած են՝ «Նոր Կարգը», ձախապաշտները, Հրեաները եւայլն, եւայլն: Այս այցելութիւնը աւելի խնդրոյ առարկայ է քան Խրուշչեւին այցելութիւնը, վասնզի ան իր ժամանակ մոռցնել տուած էր Փեշտան:

ՇԱԲԱԹ օր փարիզեան շրջանի ցրուիչները 24 ժամուան գործադուլ ըրին, ինչ որ խանգարեց թղթատարական ցրումը:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՏՂՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

(ՀԱՒԱՊԱՏՈՒՄ)

Պզտիկուց սկսած սէր մըն էր խմինն՝ հաւեղէններու համար, երբ տակաւին Թաղիս դպրոցին ծաղկոցը կը դտնուէի: Ամէն իրիկուն արձակուրդիս՝ հեզարան ու սակառ մէկզի ծրարած՝ տուներնուս պարտէզը կ'առնէի շունչս, անոնց ստանդական դեգերումներուն, որ կորուստի չհատակութեանց ու պատահական կուուազանութեան հանդիսատես ըլլալով, մինչեւ որ մութը կոխել կը սկսէր եւ «կէ՛հ պիլ պիլ, կէ՛հ, կէ՛հ...» կոչս կ'ուղղէի անոնց՝ ողոքիչ ու երկարաձըգուած ձայնով մը, որուն ի լուր՝ իրենց բազմաճիւղ վերդատանին բոլոր անդամները Թաւուտներու մէջերէն, պատերու տակերէն կամ քարերու բարձունքէն հրաժեշտ առած, կը շտապէին շուրջս հաւաքուիլ տարմատարմ, հանոյց առաջնորդուելու համար: Եւ ահա մէջերնուն տարեց աքաղաղը, — քաջարի սպասալարի մը պէս, որ իր հրամանատարութեան տակ գտնուող զօրքերը կը բանակեցունէ, — կանգ կ'առնէր հաւնոյին դռնակին մօտ, եւ արհամարհոտ ակնարկ մը ժուռ ածելով բոլորին վրայ՝ կը սկսէր գաղացել: Այդ հպարտ կոկոռւքին վրայ՝ անուսակութիւնները կը դադրէին խսկոյն, եւ հաւ, հաւիկ ու աքլոր տողան կազմած՝ ներս կը խուժէին լռիկ մնջիկ: Ու ներսը ժխորը կրկին Թափ կ'առնէր, տեղաւորուելու, Թառի վրայ լաւագոյն դիրք բռնելու համար, զիրար կոցահարելու տեսակ մը սմսեղուկ վայնասուն՝ զոր միաբերան կը բարձրացնէին պապ ու մամիկ, ձագ ու Թոռնիկ՝ հաւատունին խորքէն:

Սկիզբները մէկ հաւ միայն ունէինք, զոր տունէն՝ օրին մէկը Բաչդեղցի ածխավաճառէ մըն էին գներ, եւ որուն վիճակուած էր դանակի տակ պառկիլ նոյնհետայն, եթէ իմ մանուկ հոգիիս ամբողջ աղաղատանքը չտայլած չըլլայի անոր փրկութեան ի հաշիւ:

— Մե՛ղք է, հայրիկ, պատառճուկ մը միս է ունեցածը, մէկ ուտելնուս կը հատնի: Կը պահենք, հաւկիթները կ'առնենք, պախճանիս բիւթի՛ն պիլիկներով կը լեցունենք...»: Խնդացեր էին վրաս, բայց մարգարէութիւնս իրականացեր էր մէ՛կ տարուան մէջ, ածխաբարձ ձիուն դաւակէն վար իջեցուցած, եւ սրունքներուն կապը քակուելով՝ պարտէզնիս ազատ Թողուած գորշախայտ այդ հաւուն շնորհիւ որ շատ հեղ բոյն ու պարտէզ լքած՝ այլուր կ'երԹար վանել առանձնուԹեանը տաղտուկը, դրացի համացեղներու ընտանիքներուն ընկերանալով, անոնց հետ սիրուըտելով, կռկռալով ու պտըտքելով օրն ի բուն մերձակայ բացատանները:

Ի՛նչ տարապարհակ էր այն, զոր սոխուած էի յանձն առնելու՝ դպրոցէս դարձին, դաշտերու մէջ ի խնդիր մոլորեալ այդ հաւին, որ կամովին անձնամատոյց էր եղած օտարոտի աքաղաղներու: Բարեբախտաբար շատ չտեւեց անոր շաղաշոյտ ընթացքը. վերստին զինք անձիտելու որոշումէն քիչ յետոյ ամուսնացուցինք վերջապէս տեսքոտ ու հպարտ աքաղաղի մը հետ, զոր դնչու մարդուկէ մը ծախու առինք: Այս կենակցութիւնը բարեբեր եղաւ, «Նոր Հարս»երնիս սկսաւ ածել ի հաշիւ մեր պարտէզին եւ օրին մէկն ալ Թուխսի նստիլ, չէնցունելով երկու հոգինոց իրենց ճղճիմ բնակչութիւնը խոպոտիկ ձագուկներով: Ուր ուրեմն հարկ եղաւ հաւնոցն ընդարձակել — որուն ադիւսահիւս ողորմուկ շինութիւնն ու տանիքին Թիթեղակերտ ճարտարապետուԹիւնն ինծ վիճակուած էր — մէջի Թառերը բազմապատկել եւ հոգատար ըլլալ անոնց կերուխումին, նիստուկացին՝ ամէն առենէ աւելի:

Առջինեկ մայրութիւնը մեր «սեւազգեստ նոր հարսին»՝ շատ հանդիսաւոր եղաւ: Ճաշխաթունը պնաց տատոցուիլ իր ածած հաւկիթներուն վրայ քօքօռ քօքօռ՝ մասնաւոր սապատի մը պորտին, ուր այնքան գուրգուրանքով մաքուր յարդ էի լեցուցած նախօրօք: Երեք եօթնեակ՝ խելօքիկ կեանք մը բոլորեց հոդ, իր ուկորաժէտ ու տարփամոլ հակումներէն հրաժարած, մինչ իր լպիրշ ամուսինը բունկալին բոլորտիքը վարկպարազի Թափառումներէ յուսահատ՝ փայտորմին դագաԹը կը Թըռչէր, ու բարկաձայն «կուկուլիկու՛» մը ձայնելով միջոցին մարդերուն մէջ, կը խոյանար դուրս, հաւրակին ամայքէն մեկուսանալու եւ նոր հոմանոյշներ որոնելու համար հարեւան խումբերէ, ուր սաէպ ստիպուած էր աքլորամարտ մղելու, որովհետեւ Քիւրտի իր անհարկի ոտնձգուԹեանց դէմ կ'ընդվզէր իր դրացի համասեռը՝ պատուախնդիր հայորդիի մը հանգոյն. տարբե՛ր խնդիր Թէ մեր ամբարտաւան եւ հուժկու աքաղաքին կտուցի հարուածք խկո՛յն վիժեցունէին բողոքի ամէն ըմբոստացում, բնութեան անյեղլի օրինօք, որ հզօրին ու անգութին միայն սեփական կը դարձունէ ամէն բան, ամէ՛ն բան:

Տեսնելո՛ւ բան էր ասդին՝ Թխմօր վիճակը. ի՞նչ փոյթ իրեն՝ այդ կանամբի ստահակին ստամբակութիւնները: Ինք իր ձիգձիգներն ունէր հիմա, որոնք կը բիբէին աղուաձայն եւ որոնց ձուի դեղնուցի խպլիկ կերտուածքը դիտել՝ հաճոյքներուն գերագոյնն էր իրեն համար: Կը՛տ... կըտ... կը՛տ... համաչափ ձայնարկութեամբ մը՝ քայլափոխի մարգանքն անոնց ընել տալէ, չուքերուն մէջ պտըտցունելէ, հող ու աղբիւսք մագիլներով բրելով՝ հատիկ ու կեր խուզարկելն անոնց ուսուցանելէ, մոխրոտ կաւուցիկնին ջրամանը Թաթխել տալէ եւ փորերնին կշտացունելէ վերջ, կը Թեւարկէր զանոնք, իր փետուրներուն տաքուկ ծոցը՝ տիւանդորրի վայելքն առԹելով անոնց՝ օրը քանի մը հեղ: Եւ վա՛յ անոր որ ժտէր անոնց նինջը խռովելու որեւիցէ պատըրուակի տակ: Կը դոԹդոԹար, անսովոր ու խորԹ աղաղակներ կը Թոցունէր կոկորդին անդունդներէն, կը ծառանար եւ ամբողջ մարմնով այլանդակօրէն տարոմելով՝ սպառնացայտ աչքերով կը սպառէր դիմացը, մինչեւ որ հեռանայիր: Զայրոյթէն ուռեցուրած այդ կերպարանքին մէջ պիտի նմանցունէիք զայն մայաքօֆ չըջազգեստով երբեմնի տոհմիկ, իշխանազն այն տիկինին, որուն համար — ձակած էր քնցեղ արձակել սինլքոր «հէօտիւկ» մը եւ մի՛ միակ ակնարկով պերճախօս սաստի իր դասն առած.— «Տեղդ ծանր կեցի՛ր, կոպիտ...»: Ու պլլիկներուն յատկացեալ քուֆան՝ ցածուլիկ մատուռի մը դիրքով ցմրէԹուած կը մնար պարտէզը, արեւներուն մէջ, որուն ողորահիւս ծերպերէն դիւրին կ'ըլլար ինծ՝ ատեն ատեն ներսը դիտել եւ լսել Թերատուներուն մէջ կծկտող դպիր-վառեակներուն մեղեդին ու պատարագաւոր հաւին պատկառոտ օրհնութիւնները:

Զագուկները կը մեծնային երԹալով, քոյր ու եղբայր իրենց հաւու խառնակեցութեան կը սկսէին աղեկամի կերպով, մարինները գլխնալով եւ աքլորներու շուրջ մեղմեխելով, բունբունալով, իսկ որձակները չեշտուելով մէջերնուն՝ իրենց արուգ կազմով եւ իրենց մատղաշութեան առաջին այն երգով՝ որ տեսակ մը անսեթեւեթ ու կարճ պօռուք էր արուական, մինչ տնեցիք անձնիւրին մէյ մէկ անուն կը դնէին արտաքին երեւոյթներու համաձայն: Այսպէս, փետրոտ հաւիկ մը Թաղեցի Հըլխտի մէկ օրիորդին անուամբ կը յորջորջուէր, պոչատ մը կ'առնէր կոչումը զարդատեաց կնոջ մը, փունջկատար հաւեր՝ պճնամոլ տիկիններու, անառակ աքլորներ՝ Թաղորդ համարնոյԹ մանչերու, եւ սպիտակ հաւեր՝ ԹուխուԹիւնին չպարով ծածկող ծանօԹ աղջիկներու:

Կը պատահէր որ տարին քանի մը անգամ տունէն մէկը հիւընդնար կամ անակընկալ հիւր մը օԹեւանէր մեզ. ջուխտ մը հաւ մորԹուելիք կ'ըլլային անկասկած, եւ ո՛չ ոք ականջ կը կախէր իմ ողբուկոծիս՝ փրկագործելու համար զանոնք իրենց գլխատման անագորոյն դատապարտութենէն: Յաջորդ օր, պարտէզին մէկ խորշը՝ քարի մը այտին կպած Թանձրամեծ կեղտ մը արեան ճապաղիքի, եւ փետուրներու յորձանք մը օդին մէջ տարուբեր՝ բաւական կ'ըլլային ինծ խօսելու նախորդ օրուան զարհուրելի պատահարին վրայօք՝ որ, իմ աչքիս, տղու անվրէպ դատաստանովս, ոչ այլ ինչ էր եԹէ ոչ ոճիր՝ գործուած ծնողքիս կողմէ, ի սպաս իրենց ստպնջականութեան կամ ապաքինելիք անձին կազդուրման: Յամենայն դէպս, անոնց բնակչութեան Թիւը կ'առաւելուր փուԹաջան հաւերու Թուխսերով, միւս կողմէ խոհանոցնիս ալ դեղուն էր միշտ Թարմ կիԹերու ատտո սպաշարով մը, մինչեւ որ փետրափոխի շըրջանը սկսէր եւ ձուածքը տակաւ ցանցառէր՝ առենի մը համար:

Իմ մանկունակ հետաքրքրութիւնս կը գգայի, որ անպայման աղերս ունէր անոնց ապրելակերպին հետ, եւ ատտօ երեկոյ պայմանադրական էր այդս, զոր կուտայի անոնց, հացի փշուրներով ալիր սեղանի սփռոցը Թօթվելու եւ բուռ բուռ գարի Թափելու համար առջեւնին: Եւ ահա, քաղցած գայլերու պէս իրարու ետեւէ դրոհ տալով յապուրակի՝ շուրջս կը լեցուէին ամէնքը մէկ ու իրենց կտուցներն արագ արագ կը սկսէին ծեծել գետնին երեսը, հաւակերի այդ յղփութեան մէջ մեծերը սոնքարար ճարակելով, իսկ պզտիկները կոցահարումի երկիւղէն՝ հեռուները ոլքտալով, մինչեւ որ քանի մը րոպէի մէջ սրբէին սկրդէին գետինները՝ մօզգայլերու ստաիճան, եւ աչքերնին ձեռքիս ուղէին կրկին, որովայնի այդ յաւիտենական ստրուկները: Յետոյ իրենց ջրարը կար՝ կանաչ ապիկով կճիճին մէջէն, ուր գլուխները կը խոնարհէին երկիւղած եւ վեր կը ցցուէին փոխ առ փոխ, գոգցես յագեցման աղօԹք մատուցանողի ուրոյն ջերմեռանդուԹեամբ:

Քանի մը սերունդներ ողջունող հայրաքաղաղնիս ստուգիւ ինքզինք արժեցուցած էր իր խրոխտ կերպարանքով: Բարձունքներ կը փնտռէր միշտ. հաւնոցի երդիք ու փայտորմի ձողեր, ասո՛նք էին իր նախասիրած կայքերը, հանուրին հասկըցնելու համար կարծես իր անձնացոյց հանգամանքը: Գագաթին վրայի մսեղէն բրուկը՝ սաղաւարտաձեւ կորնԹարդ՝ կը կանգնէր տարաշէկ դրօշի մը հանգոյն: Միջին դարու երկճիղ մօրուք սպարապետի երեւոյԹը կ'ընծայէին պարանոցէն կախ իր զոյգ խպիպները, որոնց տակէն՝ գրահապատ լանջանոցի մը պէս կը սկսէր պսպղուն փետրիկներու ոսկի ջրվէժը, մինչ կարակնաձեւ տտունը՝ գունաղեղ փետուրներու ալայէկ զարդմանակ մըն էր չքնաղակերպ: Իր սեղապանծ զօրապետի տարազը կ'ամբողջացնէր կանգնաղեղ սրունքներով, որոնց ստորոտը՝ բԹերը կը ցցուէին մոյկի խԹաններու տեսքով: Յանկարծ, ասպարներու պէս Թեւերը կը բախէր, եւ անդոհական երերտուք մը տալով գանկին՝ կտուցը կ'երկփեղկէր, օրուան պահը պատգամելու համար սուր կուկուլիկկուով մը որ իր մէջ կը խտացունէր երաժշտութեան ճայնատիճանին բոլոր ելեւէջները: Հաւախօսները Թափ կ'առնէին, կը ցանցորդէին խսկոյն՝ մերնին բարձրադաղակ կակաչինէն յետոյ, մօտերէն, քանի մը Թաղ անդիներէն, ձայն ձայնի տուած, ոգեւոր, խռպոտ ու կերկերուն, խաղերու տարօրինակ պարոյկներով, ուր դիւրին էր կարդալ ֆիզիքական կորովն անձնիւր երգողի:

Այդուն այդուն աղաղակելուն համար ի՞նչ վայելուչ կոչում հայ լեզուի մէջ սա «աքաղաղ» անունը. միւս կողմէ, ինք՝

ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ. — Մեր երիտասարդ աշխատակիցը՝ Մարք Նշանեան երկար ու խոր վերլուծումի մը ենթարկած է Ն. Սարաֆեանի յօդուածը *Մանկութիւն եւ Լոյս* որ Օգոստոս 22ին հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ: Հայերէն գրուած այս երկար ուսումնասիրութիւնը գուցէ օրաթերթէ մը ակընկալուած մատչելիութիւնը չունենայ, բայց լաւ է քիչ մը նիզ թափել ու գնահատել աշխատանք մը, զոր քիչ հայ երիտասարդներ — ան ալ Փարիզ ծնած — պիտի ուզէին այլ մանաւանդ՝ կարենային կատարել:

Ա.

Տղու մը մանկութիւնը Սեւ ծովու ափերուն վրայ քաղաքի մը մէջ: Հայրենիքէն հեռու արդէն (բայց հայրենիքը հօ՞ր երկիրն է Թէ աւելի հեռաւոր վայր մը), երազելով նոր աշխարհ մը, երջանիկ՝ իր տան մէջ: «Մանկութիւն եւ Լոյս» այս հեռաւորումի, սպասումի եւ երջանկութեան պատմութիւնն է (*): Կարօտի նաեւ Թերեւս: Եւ ինչ դիւրին պիտի ըլլար Սարաֆեանի այս գրութիւնը կարդալ իբրեւ մելամաղձոտ վերադարձ մը մանկութեան գեղեցիկ օրերուն, երբ իրեն մօտ էր դեռ հայրենիքը (զոր տղան երբեք չէր տեսած. «մանկութենէս՝ դպալի էր Թէ մեր հայրենիքը կը փնտռենք...») Թէեւ քաղաքը արդէն «օտար» էր, անհարազատ («քաղաքը, ուրախութիւն տալով հանդերձ, օտար էր, խորԹ կ'երեւար»): Բայց տղան կը բաղձա՞ր հայրենիքը, երկիր մը ուր «խորԹ ըլլալու այս զգացումը» գոյութիւն չունենար:

Դժուարութիւնը այստեղ կը սկսի. հայրենիքը չէ միայն զոր կը բաղձար պատանին, այլ հեռաւոր քաղաքները («Այդ երազանքիս մէջ կար հեռաւորին կախարդանքը... հեռաւոր քաղաքները աւելի շքեղ կ'երեւային...»): Ո՞ւր է ուրեմն «մեր իրական կեանքը»: Հայրենիքի՞ մէջ Թէ ընդհակառակն արեւմտեան երկիրներուն մէջ: Ի՞նչպէս կարելի է բացատրել, արդարացնել այս կրկնակ բաղձանքը՝ հայրենիքի եւ աշխարհի: Թերեւս լուծում մը կարելի է գտնել անձի եւ Հայու հակադրութեամբ, որով «մեր ինքնութեան հասնելու» փափաքը կը վերաբերի անձին, որ կը հասնի ինքն իրեն՝ «խոյս տալով» Հայութենէն, և «մեր հայրենիքը կը փնտռենք, կը փնտռենք մեր իրական կեանքը» կը վերաբերի Հայուն: Այս բացատրութեամբ, Սարաֆեան կ'ապրի երկու իրականութիւններու մէջ, որոնց միջեւ պառակտուած է, որոնցմէ չի կրնար ընտրել ո՛չ մէկը, ո՛չ միւսը: Երկու իրականութիւններ՝ Արեւելք – Արեւմուտք, հայկականութիւն – աշխարհի լոյս, երկու երկիր եւ՝ անվերջ տատանում երկուքին միջեւ: Իր անձն է որ երկուքի բաժնուած ըլլալ կը Թուի: Այս մեկնաբանութիւնը (կը խօսուի յաճախ Սարաֆեանի երկուուԹեան մասին) հեղինակն իսկ բացայայտօրէն կը հաստատէ, օրինակի համար Միջերկան, էջ 10:

Երկիրս է միշտ երկու, իր հետ երկու
կը զգամ ես
կամ՝
Եւ Արեւելք, Արեւմուտք բաժնեն իրենց
միջեւ զիս:

Վերջապէս մէկ կողմը՝ մանկութիւն մը երջանիկ, հայրական տան մէջ, միւս կողմը՝ լոյսը կախարդիչ քաղաքներուն: Նոյն երկուութիւնը չէ՞ զոր կը կրկնէ «Մանկութիւն եւ Լոյս» յօդուածը:

Երկու երկիր, որոնց միջեւ կայ անվերջ երԹ եւ դարձ, վարանում: Ծովուն երկու կողմերը նոյնքան հարազատ են այս պարագային, կամ աւելի ճիշդ՝ նոյնքան օտար. «եւ ըլլամ խորԹ իբրեւ Հայ, խորԹ աշխարհին նոյն ատեն»: Հողի եւ աշխարհի այս համահաւասարութիւնը արդէն իսկ անըմբռնելի է անոնց համար որոնք կ'ուզեն անպայման ընտրութիւն մը, եւ անմիջապէս Սարաֆեանի գործը կը զատորոշէ ընթացիկ հայրենաբաղձութեան երգող — կեղծող — բանաստեղծութենէն եւ գաղափարախօսութենէն: Բայց նոյն ատեն՝ երկուութեան մասին խօսիլը կը նշանակէ որ Սարաֆեան, ինքն ալ, կ'ընդունի երկու իրականութիւններու անդրդուելի, անփոփոխելի բնոյԹը՝ մէկ անգամ ընդմիշտ սահմանուած: Եւ երեւութապէս կ'ընդունի այդ բնոյԹը. Արեւելք – Արեւմուտք, Հայրենիք – աշխարհ վերջնական իրականութիւններ կը Թուին ըլլալ, որոնց միջեւ քերԹողը բաժնուած է:

ՄԱՐՔ ՆՇԱՆԵԱՆ

(1 – Շար.)

(*) Տես «Յառաջ» 22 Օգոստ. 1971:

ՅԱՂԹՈՒԹԵԱՆ ԿԱՄԱՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ԺԷ. դարուն Փարիզի արեւմտեան կողմը խորթուբորդ բլուրի մը վրայ կային այգիներ, դաշտեր եւ պզտիկ գիւղ մըն ալ, որ կը կոչուէր Շայեօ:

Այս բլուրին արեւելեան մասը մինչեւ Թիւլըրի կ'երկարէր եւ ծածկուած էր բանջարեղէնի պարտէզներով: Ցետոյա – յին Մառի տը Մետիսիս արահետ մը չինել տուաւ Կուռ–Քուռ անունով, թագաւորին պտոյտին համար: Ապա բացին լայն ծառուղի մը եզերուած կնձնիներով: 1772ին Կուռ–Քուռը կ'իջնէր մինչեւ Նէօյիի կամուրջը:

Եւ ահա հարց կը ծագի թէ ի՞նչ տեսակի կոթող մը պէտք էր չինէին ծառուղիին ծայրը, բո՞ւրգ մը, աղբի՞ւր մը:

Մինչ ճարտարապետները կը խորհէր – դակցէին, ճարտարապետ Սուֆլօ առարկեց թէ նախ պէտք է տափակցնել բլուրը: Այս ծանր աշխատանքը սկսաւ 1774ին եւ քանի մը ամիս ետք արդէն անճանաչելի դարձած էր բլուրը, 16 մեթր տափակնալով: Իսկ առկէ ելած հողը թափեցին Կուռ–Քուռի պողոտային վրայ, ներկայիս Գալզաք փողոցը: Սուֆլօ ուրիշ ծրագիրներ ալ ներկայացուց, սակայն Յեղափոխութիւնը պայթելով հետեւանք չու – նեցան:

Տարիներ անցան եւ 1806ին Նափոլէոն հրահանգելէ ետք որ կառուցուի Քարուզէլի յաղթութեան կամարը, կ'որոշէ նաեւ որ հսկայական կոթող մըն ալ չինուի ի փառս Կոստա Ամէի, Պասթիյի հրա – պարակը:

Այս որոշումը հաճելի չթուեցաւ Ներքին նախարար Նոմփեռ տը Շամփանեիի, որ ճարտարապետներէ, արձանագործներէ բաղկացած յանձնախումբ մը կազմեց ուսումնասիրելու համար յատակագիծը եւ վայրը: Անոնք հետեւեալ վայրերը առաջարկեցին.— Փոռ տ'Օսթերլից, Կոպլէն, Անֆէր, Շան տը Մառսի ծայրը, Լէոլի Սէն դետ, Ռոն Փուան տէ Շան զ'Էլիզէ, Շայեօ:

Այս վերջին վայրը անհեթեթ թուեցաւ կայսրին, որ առարկեց ըսելով թէ կոթողը որ պիտի յաւերժացնէր յիշատակը իր զինուորներուն, պէտք չէր որ ամայի թաղի մը մէջ չինուէր:

Բայց ճարտարապետ Ֆոնթէն նկատել տուաւ թէ այդքան հոյակապ չինութիւն մը պիտի փոխէր մայրաքաղաքին կեդրոնը եւ նոր ազնուական թաղ մը պիտի կազմուէր անոր շուրջ:

Այս միտքը շոյեց Կայսրին փառասիրութիւնը եւ ընդառաջ գնաց, նոյնիսկ մտածեց խսկական կայսերական քաղաք մը չինել Շայեօյի բլուրին վրայ «12 Թագաւորներու եւ անոնց հետեւորդներուն համար պէտք եղած պալատներով»:

Նափոլէոն նախ մտածեց որ Յաղթութեան Կամար մը կառուցուի, բայց յետոյ մտածեց թէ աւելի լաւ կ'ըլլար, իբրեւ խորհրդանիշ Եգիպտոսի արշաւանքին, չինել հսկայ փիղ մը, որուն մէջ ըլլային սրահներ լեցուած յաղթութեան նշանակներով: Իսկ փիղը ջուր պիտի ցայտեցնէր պատիճէն: Անպայման գեղեցկագիտական մտահոգութիւններով չէր որ տարուած էր Նափոլէոն, այլ կ'ուզէր նմանիլ հռոմէական կայսրերուն: Եւ պատուիրեց փիղին չինութիւնը Պասթիյի հրապարակին վրայ: Այս տարօրինակ կոթողին գաճէ նախագիծին մէջ է որ պիտի բնակէր Կավրօշ, զոր Վիքթոր Հիւկօ նկարագրած է Թշուառներուն մէջ:

Յաղթութեան Կամարին առաջին քարը դրուեցաւ 1806 Օգոստոս 15ին Կայսրին տարեդարձին օրը: Սակայն ձեւի մասին տակաւին տարակարծութիւններ կային, ոմանք կ'առաջարկէին որ սիւներով զարդարուած ըլլար, ուրիշներ արձաններով: Ի վերջոյ 1807ին ընդունեցան Շալկրէնի յատակագիծը:

Կառուցումը շատ դանդաղ կը յառաջանար, որովհետեւ ճարտարապետները տեւական վիճաբանութեան մէջ էին: Երեք տարի ետքն ալ տակաւին աշխատանքները պէտք եղած չափով յառաջ չէին գացած: 1810ին Կայսրին ամուսնութեան տարին կայսրուհի Մառի–Լուիզը ընդունելու համար, Նափոլէոն ուզեց որ Յաղթութեան Կամարը կերպով մը վերջացած տեսնուէր, որով առաջարկեց որ կտաւ դաժեն ա – տաղձին վրայ: Քսան օրէն վերջացաւ եւ նկարիչ Լաֆիթ քանի մը աչք խաբող նկարներ գծեց ատոր վրայ: Իսկ այս ամբողջը արժեց 511·345,29 Ֆրանք: Կայսրուհիին մուտքէն ետք հանեցին կտաւ – ները:

1814ին աշխատանքները կանգ առին, եւ մինչ դահընկէց Կայսրը Սէնթ Էլէն կը ղրկուէր, Փարիզցիները մտածեցին քանդել հսկայ սիւները որոնք կամարին մինչեւ գագաթը կը բարձրանային: Բայց մնացին իրենց տեղը, եւ աւերակի տպաւորութիւն կը թողէին: Փարիզցիները կ'երթային իբրեւ յիշատակ պզտիկ կտոր մը կ'առնէին այս թերաւարտ կոթողէն:

1823 Հոկտեմբեր 9ին Լուդովիկոս ԺԸ. հրամայեց որ կոթողը աւարտի իբրեւ յիշատակ Սպանիոյ պատերազմին ուր Անկուլէմի դուքսը աննշան յաղթանակ մը տարած էր:

Յաղթութեան կամարը բոլորովին վերջացած չէր երբ պայթեցաւ Յուլիսի Յեղափոխութիւնը:

Լուի–Ֆիլիփ իր գահակալութենէն անմիջապէս ետք ուզեց որ կոթողը իր առաջին նպատակին ծառայէ եւ նուիրուի ի փառս Հանրապետութեան եւ Կայսրութեան բանակներուն: Եւ վերջապէս 1836 Յուլիս 29ին Յաղթութեան Կամարին բացումը կատարուեցաւ՝ սկսած երեսուն տարի առաջ: Քաղաքացի – Թագաւորը հրաժարեցաւ հանդիսաւոր տողանցքէն վախնալով Պոնափարթի կուսակիցներու ցոյցերէն: Թիէրն էր որ առտուան ժամը 8ին դրեթէ գաղտնի, կատարեց բա – ցումը:

Յաղթութեան Կամարին բարձրութիւնը 50 մեթր է, լայնութիւնը 40 մեթր, հաստութիւնը 22 մեթր: Այս կամարը արժեց 9·651·115 Ֆրանք եւ տարօրինակ կերպով խորաքանդակներ եղող գացող վարչաձեւ դրեթէ միեւնոյն քանակութեամբ դրամ կը ծախսէր: Կայսրութիւնը 3 միլիոն 200·000 Ֆրանք, Ռեսթօռասիոնը՝ 3·000·778 Ֆրանք, Լուի–Ֆիլիփ 3·349·623 Ֆրանք:

Շինուած խորաքանդակներէն ամէնէն աւելի սիրեցին Լը Տէփառ տը Ռիւտ, զոր կոչեցին Մարսէյէզ:

Ասով հանդերձ բոլորովին վերջացած չի նկատուիր Յաղթութեան Կամարը, կը պակսի թագ ու պսակը, որու մասին բաւական վէճ ծագեցաւ ճարտարապետներուն մէջ, արդեօք արծի՞ւ մը դնէին, մառեշալներով շրջապատուած, թէ Ֆը – րանսան առիծի մը վրայ նստած, կամ չորս ձի որ կառք մը պիտի քաշէին Հայրենիքը մէջը:

1840ին Յաղթութեան Կամարին տակէն անցուցին Նափոլէոնի աճիւնները զորս Սէնթ Էլէնէն կը բերէին: Այս արարողութեան առթիւ փայտէ եւ գաճէ Նափոլէոն մը չինեցին որ յաղթական նստած էր:

Երկրորդ Կայսրութեան ատեն Պառոն Հօսման Էթուալի հրապարակին վրայ 12 Ավընիւներու յատակագիծը տուաւ եւ չինեցին Նափոլէոնի երազած թաղը: Աւաղ սակայն 1871ին Փրուսիացիները եկան բանակելու հոն երեք օր: Եւ երբ մեկնեցան, Փարիզցիները յարդէ կրակ վառեցին «օդը մաքրելու համար...»:

Երբ պարսիկ Շահը Փարիզ եկաւ կոթողը ծպտեցին հնդիկ պարուհիով մը եւ հրավառութիւններ ըրին: Կամարին վրայ գրին մեծ հանդիսութեամբ գաճէ պսակ մը — Ֆրանսիական Յաղթական Հանրապետութիւնը եւ ատիկա հոն մնաց մինչեւ 1885 Վիքթոր Հիւկոյի ազգային յուղարկաւորութիւնը, անկէ ետք անձրեւը եւ հովը կատարեցին իրենց գործը՝ քանդելով թագը:

Այդ թուականներուն Էթուալ կուգային բնակելու օտարականներ, որոնց մէջ ամերիկացի հարուստ Տէր եւ Տիկին Մէքքէյ: Անոնք օր մըն ալ Սէնի ոստիկանապետէն խնդրեցին որ իրիկունները լուսաւորէ Կամարը, ուր ընդունելութիւններ պիտի սարքէին: Պատասխանեցին թէ անհատական տօներու համար չէր Կամարը:

— Ուրեմն, ըսաւ, Տիկին Մէքքէյ ծախեցէք եւ այլեւս հանրային հաստատութիւն չըլլար, եւ աւելցուց թէ — Քանի՞ կ'ուզէք:

Դժուարութեամբ կրցան համոզել թէ Յաղթութեան Կամարը ծախու չէր կրնար ըլլալ...:

1914 – 1918ի պատերազմին տարօրինակ դէպք մը պատահեցաւ: 1916ին, երբ Գերմանները կը սկսին Վերտէօնի վրայ յարձակումը, քարէ սուրը որ դրուած է Ռիւտի, «Մեկնումը» (Տէփառ) խորաքանդակին վրայ, կը կոտրի եւ վար կ'իյնայ: Անցորդ մը, որ տեսած էր, կը տեղեկացնէ Պօզ'Առ, որու պաշտօնեաներէն մէկը ձողիկ մը կը դնէ տեղը, ծածկելու համար նախապաշարեալներու աչքերէն, որոնք գէշ նշան պիտի կարծէին:

1919 Յուլիս 14ին տեղի ունեցաւ յաղթական տողանցքը, ուրկէ ետք որեւէ բանակ չանցաւ տակէն, որովհետեւ 1921 Յունիս 28ին Անծանօթ Զինուորին մարմինը թաղեցին, իսկ 1923ին անմար բոցը դրին: Բոցի Կոմիտէ մը կազմուեցաւ նախագահութեամբ զօրավար Կուռոյի:

Անկէ ի վեր բոցը երբեք չէ մարած, ոչ իսկ 1940 Յունիս 14ին երբ Փարիզ մտան Գերմանները, ոչ իսկ երբ Էտիթ Փիաֆի քարաուղարը հաւկիթ մը տապկեց վրան...:

Թ. Ա. Թ.

տարուի կոկոզավիզ հպարտութեան, անապարծութեան եւ խղարաղձիկ ցանկութեան համար մշտնջենակէ՛ս ուխտեալ կենդանի, որ երբեք չուզեր գիրնալ, գգաստանալ, իր կեանքի նշանաբանն ըրած պոռալ, կռուիլ ու թեթեւ օրն ի բուն, մա՛հն ի բուն, հաղիւ երբեմն որդեգորով աղապատանք մը ցոյց տալով իր ամենաւոր հարճերուն ու պիտակ – ճուկերներուն — հեթանոս Արեւելցիներու հանդուրժատիպ:

Իր պչրելէն, երգելէն եւ հանապազորդ թեթեւ քելէն առաջ, սակայն գերագոյն պիտի մնայ՝ ի հարկին զուսպարած մղելու իր թունդ սէրը՝ հարեւան աքաղաղներու հետ, պայքարած ատեն դասալիք երբե՛ք չըլլալով՝ ինչուած իր մահացումը կամ աստուածացումը՝ պի՛նդ ոտրելու իր խանդաբորբ եռանդը, որ կրնայ մատուցուիլ նորավարժ մեր զինուորներուն՝ իբր դաս եւ օրինակ վսեմագոյն: Այդ շնաշխարհիկ ձիրքին համար անշուշտ նախկին Գալլիացիներ աքաղաքը պաշտած էին՝ իբրեւ նշանակ պատերազմական աննուաճ եռանդի:

1911 ԹԼՈԴԻԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՏԱՐՕՆԻ ԵՐԳԵՐ

Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան, որ քանի մը շաբաթէ Հայաստան կը գտնուի, Տարօնի երգերու փունջ մը ներկայացուցած է Հոկտեմբեր 7ին Երեւանի մէջ, երեկոյթի մը ընթացքին, զոր կը հովանաւորէր Արուեստի ինստիտուտը:

Տիկին Ա. Գեւոնեան իր երգերը ներկայացուցած է նաեւ Երեւանի հեռատեսիլէն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (77)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Բա՛հ, ըսաւ, ինչ զարմանալի աղջիկ ես դուն. քիչ մնաց որ գլխս նուաղեցնէիր ... ուրիշ անգամ բնաւ պատահած չէ ինծ ատիկա:

Տիգրան ամբողջ մարմնովը դողալով ոտքի ելաւ:

— Սուլթանուհիս... կ'ուզէ՞ք Զաւի հանըմը կանչեմ, մրթմրթաց:

— Ոչ, ո՛չ, յարեց Հայրիէ: Զաւի հանըմ հանգիստ թող, խեղճը չափազանց յոգնած է, այս գիշեր լոգանքիս դուն պիտի օգնես:

Տիգրան սարսռաց:

— Ե՞ս, կակազեց, քովը գտնուած աթոռի մը կռթնելով որպէսզի վար չիյնայ:

— Այո դուն, միթէ չե՞ս ուզեր:

— Ոչ էֆէնտիմ, ատիկա ըսել չուզեցի ... միայն թէ ես չեմ գիտեր... ի՞նչպէս ես ձեզ պիտի օգնեմ...

— Հոգ չէ, հոգ չէ, ես քեզ պիտի սորվեցնեմ, հետեւէ ինծ, աւելցուց Սուլթանուհին այդ աներեւոյթ յուզումէն թրթռացող ձայնով մը:

Եւ առանց երկրորդ հրամանի մը սպասելու, ննջասենեակին խորը ուղղուեցաւ եւ թանձր վարագոյրներով ծածկուած դուռ մը բանալով ներս մտաւ:

Տիգրան միջնադարեան աստապանքներու առաջնորդուող դատապարտեալի մը նման խռոված եւ դողահար անոր հետեւեցաւ:

Ը.

ԲԱՂՆԻՔԸ

Սուլթանուհիին առաջնորդութեամբ Տիգրանի մտած խուցը շքեղութեան եւ պերճանքի հրաշալիք մըն էր:

Կոկորդիլոսի մորթով ծածկուած գետնի մը վրայ առիւծի արծաթեայ չորս ոտքերով մարմարեայ երկայն լոգարան մը կը բարձրանար, այդ լոգարանին ճիշդ մէջտեղը եւ իրարմէ քիչ հեռաւորութեամբ երկու ոսկեզօծ ծորակներ կը ցցուէին:

Ատոնց դիմացը թանկարժէք փայտէ չինուած թիվան մը կ'երկարէր, որուն վրայ անփոյթ վայելչութեամբ մը թաւիշէ երկայն ծոպերով զարդարուած ծիրանի կտաւ մը նետուած էր, թիվանին քովը արծաթեայ զգեստակալէ մը սպիտակ անձեռոցներ եւ Պրուսայի թանկարժէք պուռնուզ մը կախուած էր:

Բաղնիքին այդ շքեղազարդ խուցը պղըլխիչ ծանր բոյր մը կ'արտաբուրէր, մինչ ատոր մթնոլորտը՝ ներս մտնողը գաղջ եւ հեշտալից գգուանքով մը կը պատէր:

Հայրիէ այդ խուցը մտնելով ողողուն քայլերով դէպի թիվանը ուղղուեցաւ եւ անփութօրէն անոր վրայ ինկաւ, մինչ գլուխը ետեւը դիզուած մետաքսէ գունաւոր բարձերուն վրայ կը գետեղէր:

Տիգրան դողահար՝ Հայրիէի հետեւելով դրան առջեւ կանգնեցաւ եւ երկչոտ ակնարկով մը վարդագոյն լուսամփոփով ծածկուած լապտերի մը սփռած աղօտ լոյսին տակ՝ շուրջը դիտեց:

Ծիրանի թաւիշին վրայ երկնցած գեղանի կիսամերկ կնոջ տեսքը, ինչպէս նաեւ բաղնիքին գաղջ մթնոլորտը, հոգւոյն վայրկեանէ վայրկեան կրած թուլութեան հետ խառնուելով, գիշերուան այդ հրապուրիչ խորհրդաւորութիւնը մինչեւ անըմբռնելիութեան կատարը կը բարձրացնէր:

Տիգրան պահ մը խորհեցաւ ետ դառնալ եւ առկէ փախչիլ:

Սակայն ատիկա իրեն համար աղետաբեր պիտի ըլլար:

Մտածեց Սուլթանուհիին ոտքերուն իյնալ եւ սիրուհիին խաբեբայութիւնը երեւան հանել:

Սակայն այդ գաղափարէն առջեւ ալ սարսռաց:

Եթէ Սուլթանուհին վախնար եւ օգնութեան կանչէր, իրեն համար ամէն ինչ կը վերջանար:

Հայրիէի անուշ ձայնը յանկարծ իր խորհրդածութիւնները ընդհատեց:

— Զէյնէփ, ծորակները բաց որպէսզի լոգարանը լեցուի:

Երիտասարդը մարմարեայ լոգարանին մօտեցաւ եւ դողահար ձեռքով մը ծորակները բացաւ:

— Հիմա եկուր օգնէ որպէսզի փոխուիմ, աւելցուց Հայրիէ:

Այս հրամանին վրայ երիտասարդը ետին դարձաւ եւ թիվանին վրայ երկնցած Սուլթանուհին դիտեց:

Ան ոտքերը մետաքսէ բարձի մը վրայ երկարած էր եւ սենեկապանուհիին կը սպասէր որպէսզի դուլպաները հանէ:

Մարդկային հոգիին համար վայրկեաններ կան ուր ծայրայեղ դիւրազգածութիւնն անգամ ամէնէն մեծ անզգայութեան մը կը փոխուի:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Հայկ Աղապէկեան, այրի Տիկին Լօժէնի Տէյիրմէնճեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Թորամանեան եւ քոյրերը (Թանտա), Տէր եւ Տիկին Թադէոս Եումուլ եւ զաւակները (Պոլիս), այրի Տիկին Իսկուհի Տարեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Տարեան, Օր. Արփինէ Տարեան, Տէր եւ Տիկին Վահագն Տարեան, Օր. Օր. Մելինէ, Ատրինէ Տարեան, Պ. Պ. Աբրահամ, Բիւզանդ Տարեան, Փրոֆ. Վահագն Տարեան, Տէր եւ Տիկին Արթօ Ոսկեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Անժէլ Աղապէկեան եւ զաւակը, Օր. Գեղանոյշ Աղապէկեան, Տիկին Լուիզ Լըռուա-Աղապէկեան, Պ. Հրանդ Աղապէկեան, այրի Տիկին Ազգանոյշ Պագըրճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պագըրճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ճէպրայէլ Պահատուրեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Ստեփանեան, Շեխիկեան, Խուլասէրեան, Գույումճեան, Ասուրեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, աներձագին, քրոջ զաւկին, հօրեղբօր, զարմիկին եւ ազգականին՝

ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 22ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի 26 Հոկտեմբերին, ժամը 10,30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Թիէի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Հայկ Աղապէկեանի:

ՎԻԷՆ.— Այրի Տիկին Մարգարեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Ս. Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Գր. Մարգարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հր. Բարունակեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Խօքսիւզեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Ջէլէպեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ս. Ջէլէպեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Մուրատեան եւ զաւակները եւ բոլոր պարագաները սրտի կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, եղբօր եւ ազգականին՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

մահը (48 տարեկան) որուն թաղումը կատարուեցաւ Հինգշաբթի 21 Հոկտեմբերին կէսօրէ վերջ ժամը 14ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացաւ 30 ֆրանքի գումարը Տիկին Մելինէ Օսմանճեանէ, ընկ. Համբարձում Խանետանեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Իզմիրի Չարդին 49րդ տարեդարձին առիթով Կիրակի 7 Նոյեմբեր, առաւօտուն Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցին:

Նոյն օրը կէսօրէ յետոյ ժամը 13ին հացկերոյթ «Կավռօշ» ճաշարանը՝

3, Rue Rougemont, Paris (9e)
Métro : Montmartre
Ճաշագին 25 փրանք

Այժմէն արձանագրուելու համար հեռաձայնել՝

Տիկին Նալպանտեանի 770-39-35
Տիկին Թորոսեան 793-53-71
Գույումճեան 535-00-18

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն-Ժեռոմի Թաղ. Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է.—

Ողբ. Տիկին Մարիամ Բէյթէքեանի թաղման առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ Տիկին Մարգրիտ Տապանեան եւ զաւակները 100 Ֆր., Եղիայեան եւ Շէրպէթեան ընտանիքներ 50ական, Մկրտիչ Քէօլէեան, Ստեփան Մարտիկեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկեան, Թումասեան ընտանիք եւ Քէօլէեան Թադէոս 20ական, Մանուկեան Սիրանոյշ, Ովսաննա Նէվշէհիրլեան եւ Տէր եւ Տիկին Մանուկեան 10ական: Եղիշէ Արզումանեան, Եղիայեան ընտանիք եւ Շէրպէթեան ընտանիք 50ական, Տէր եւ Տիկին Խաչիկեան 30, Պերճ Կարապետեան 20, Ներսէս Պօյաճեան 10, (դպրոցին), Մուրատ Սանկալեան 10 Ֆր. Թաղին աղքատներուն:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 30, ժամը 21ին
Մշակոյթի Տան մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ. - ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ - ՀԱՅԵՐԷՆ
ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ - ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ

Ուղերձ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Նոր Սերունդը հայկ. պարերով:
Երգ, արտասանութիւն
Կը մեներգէ Օր. ԱՅՏԱ ԱՄԻՐԵԱՆ
Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ:

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 31, Կիրակի կէսօրէ ետք, Քաղաքապետարանի սրահը:
Հովանաւորութեամբ Լիոնի Վարանդեան կոմիտէին, կազմակերպութեամբ տեղւոյն Ս. Վրացեան խումբին
Կը նախագահէ ընկ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԸ
Կը խօսի ընկ. ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին: Պաշտօնական մասէն ետք՝ խնջոյք

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 20,30ին ընկ. Սերոբեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Սողոման Թէհլիրեան խումբի ժողովը Չորեքշաբթի (27 Հոկտ.) Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ժամը ճիշդ 9ին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ

Հայ Մշակութային Կազմակերպութեան

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆՈՎ

Հոկտեմբեր 30ին, Շաբաթ ժամը 21ին
Salle Voltaire, Alfortville - 94

Պար - երգ՝ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Սայաթ-Նովա խումբ

A VENDRE

35 Kms DE PARIS

Փարիզէն 35 քիլոմեթր հեռու, ծախու է նոր փավիյոն մը, բոլոր յարմարութիւններով, հինգ ննջասենեակ, երկու բաղնիք, հիւրանոց, ճաշասրահ, ռիւսթիք շըմինէ, խոհանոց, կեդրոնական ջեռուցում մազութով, երկու կառքի կառատուն, պարտէզ, թեռաս:

Հեռաձայնել՝ 770-29-34

ԼԻՈՆ

Հոկտեմբեր 30, Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին

ՎԱԼԱՆՍ

Հոկտեմբեր 31, կիրակի օր ժամը 15ին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԻ
ԲԱՑԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

Samedi 30 Octobre à 21 h., Salle Rameau à LYON

Dimanche 31 Octobre à 15 h., Salle des Fêtes de VALENCE

GALAS EXCEPTIONNELS
DE
DANSES ARMENIENNES

Avec plus de 70 exécutants des troupes de Paris

NAIRI
et
NAVASART

Chants folkloriques EVA RESDIKIAN

Billets d'entrées en vente chez Sevan-Voyages, 50 Cours de la Liberté, LYON (3e)

BNP

A votre service
tous les services de la

banque
nationale
de Paris

présente dans le monde entier

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 90 ֆր·	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար· 115 ֆր·	Հատը	0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
26
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI
26 OCTOBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12250

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — No 12.250

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ Ի ՍՊԱՍ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

(Սովետահայ Գրողներու Զ. Համագումարին շուրջ)

Բ.

Սովետահայ գրողներու Զ. Համագումարին ներկայացուցած իր տեղեկագրով, Ա. քարտուղար Էդ. Թոփչեան կը նշէ, որ նախորդ տարիներու հետ բաղդատմամբ հայրենիքի գրականութիւնը վերջին չորս տարիներու ընթացքին ընթացեր է աւելի խոր ու լայն հունով, աւելի ընդարձակուեր են իրականութիւնը ընդգրկելու իր սահմանները և կատարելագործուեր է իր արուեստը: Այս ակնարկութիւնը կը վերաբերի գրականութեան բոլոր ճիւղերուն, պոեզիա (բանաստեղծութիւն), արձակ, դրամատուրգիա (թատերգութիւն) եւ գրականագիտութիւն: Երիտասարդ գրողներու ստեղծագործութիւնները պայծառ հեռանկարի նշաններ ցոյց կուտան յատակօրէն:

Վերջին տասնամեակին սովետահայ գըրականութիւնը ծանր կորուստներ կրած է: Իսկական արուեստագէտը անփոխարինելի է: Ցետոյ նաեւ գրական սերունդ փոխուած է: Ներկայիս գրականութեան դժուարին եւ պատասխանատու գործը կը շարունակէ այն սերունդը, որ յետպատերազմեան առաջին տարիներուն կը կազմաւորուէր իբրեւ երիտասարդ սերունդ:

Գրական վիճաբանութիւններու ընթացքին արտայայտուած դժգոհութեանց մէջ կայ եղեր ճշմարտութիւն մը: Ա՛յն, որ «մեր օրերի համար կենսական անհրաժեշտութիւն է դարձել աւելի կատարեալ գեղարուեստական երկերի ստեղծումը, երկեր, որ տպուած լինեն աւելի մեծ աւելիքով ու արուեստով»:

Ցետոյ պէտք չէ մոռնալ, որ յեղաշրջուած է գրականութեան պատմական ճակատագիրը: Առաջ հայ հեղինակներու գործերը կը կարդային միայն Հայերը: Այժմ անոնք կը թարգմանուին ռուսերէնի եւ այլ օտար լեզուներու՝ տասնեակ միլիոնաւոր ընթերցողներու համար: Ազգային մշակոյթի սահմաններէն դուրս ելլելով, հայ հեղինակներու երկերը համեմատութեան մէջ կը դրուին խորհրդային գրականութեան լաւագոյն ստեղծագործութիւններուն հետ: Սա ո՛չ միայն մեծ պատիւ է, այլ եւ բարձր որակի քննութիւն: Ուրեմն, հայ գրողները պէտք է ստեղծեն խորհրդային մեծ գրականութեան չափանիշներուն համապատասխան գեղարուեստական արժէքներ:

Մեծ արուեստի ակունքը արդիականութիւնն է, նորարարութիւնը: «Արդիականութեան մէջ աւելի հզօր շունչով կը դրսեւորուին գրականութեան կուսակցականութեան լենինեան գաղափարը, ոգեկիր եւ ժողովրդայնութիւնը», կը շեշտէ Թոփչեան:

Կենդանի գրականութեան զարգացման հիմնական նախապայմանն է անոր մըշտական առնչութիւնը կեանքի հետ: Խորհրդահայ բանաստեղծութիւնը իր զարգացման բոլոր փուլերուն ընթացեր է կեանքի հետ եւ ոգեշնչեալ խօսքով մասնակցեր՝ նոր մարդու դաստիարակութեան գործին: Թոփչեան երկար կանգ կ'առնէ բանաստեղծութեան վրայ, որ «Վահագնի ծնունդ»էն մինչեւ Նարեկացի եւ Ֆրիկ, Թումանեանէն մինչեւ մեր օրերը «վերանալով առօրեայ փաստից, դնացել էր դէպի ժողովրդի գոյութեան հիմքերը»:

Հայ բանաստեղծութեան վտակներէն մէկը իր սնունդը կ'առնէ տաղերին ժողովրդական բանահիւսութեան ակունքներէն: Անոր «հիմնական թեմաներէն» մէկը հայրենասիրութիւնն է: Դասական գրականութեան մէջ հայրենիքի զգացումը հիւսուած է ցաւէ ու տառապանքէ, լցուած անելք դառնութեամբ, զոր գրական սերունդները իրարու կը փոխանցէին իբրեւ յաւիտենական անէծք: Հոկտեմբերերի յաղթանակէն ետք «մեր հայրենասիրութիւնը տողորուեց կոմունիզմի լուսաւոր գաղափարներով, անբաժանելիօրէն կապուեց պրոլետարական ինտերնացիոնալիզմի հզօր գաղափարախօսութեան հետ»:

Ինչո՞ւ իրար անցնիլ Հայաստանի սահմանները ընդարձակելու համար:

«Արդէն կէս դար է, որ մեր հայրենիքը չի աւարտւում Հայաստանի սահմաններով· Արարատեան դաշտից մեր հայրենիքը ծաւալւում է մինչեւ Մոսկուա, մինչեւ Ղազախստան եւ Ուզբեկստան, մինչեւ Ուկրաինա եւ Բելոռուսիա: Հայ ժողովրդի հերոսական աշխատանքը կոմունիզմի կառուցման համար միաւորւում է ռուս եւ եղբայրական ժողովրդների վիթխարի աշխատանքի հետ: Հայրենիքը եւ կոմունիզմը, ժողովրդի ճակատագիրը եւ կուսակցութիւնները, — այսպիսին է մեր պոեզիայի հայրենասիրական համածուլուածքը»:

Թոփչեան կը քննադատէ այն «առանձին բանաստեղծներ»ը, որոնք հայ ժողովուրդի ողբերգական անցեալը դարձուցեր են մեր օրերու միակ խնդիր: «Մեզ կոտորել են»: Բանաստեղծութիւն չէ սա: Բանաստեղծը ժամանակի խոր զգացում պէտք է ունենայ: Այդ ոգին չի տեսնուիր մեր օրերուն տպագրուած որոշ բանաստեղծութեանց մէջ, որոնց վրայ եթէ նըշուած չըլլար տպագրութեան թուականը, կարելի էր ենթադրել, որ գրուած են 20րդ դարու սկիզբը: Երբեմն ալ ժամանակավրէպ գործերը կը ներկայացուին իբրեւ ազգային աւանդներու արտայայտութիւն:

Ակնարկութի՞ւն Յովհ· Շիրազի:

Իր տեղեկագրի շարունակութեան մէջ Սովետահայ Գրողներու Միութեան Ա. քարտուղարը երկարօրէն կանգ կ'առնէ արձակի եւ թատերական երկերու վրայ: Կը յիշէ անուններ կարգ մը հեղինակներու եւ անոնց ստեղծագործութեանց: Ուրախ է, որ վերջին տարիներուն վէպի հետ բուռն զարգացում ապրեր են վիպակը, պատմուածքը, նովէլը (նորավէպ), ակնարկը:

Ցատկանշական են հետեւեալ տողերը.—

«Տասնամեակներ շարունակ հայ երիտասարդութիւնը ոգեշնչւում էր Րաֆֆու ազգային – ազատագրութեան գաղափարներով: Մեծ արուեստագէտը իր ժամանակին մի կուսակցութեան դեր էր կատարում, քանի որ իր ստեղծած ռոմանտիկ կերպարներում մարմնաւորում էր ժամանակի մտայնութիւնը եւ այդ մտայնութեամբ համախմբում մարդկանց»:

Այժմ աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է եղեր «սոցիալական խոր հետազօտութեան արձակ, կերպարներ, որոնք ոգեշնչեն մարդկանց կոմունիստական հասարակութեան կառուցման մեծ խնդրին – րով: Այդ գործը մեր արձակի, մեր ամբողջ գրականութեան քաղաքացիական պարտականութիւնն է», կը պատգամէ Թոփչեան:

Ձենք ուզեր աւելի երկարել:

Դիտել տանք սակայն, որ ընդհ. քարտուղարը, իբրեւ հաւատաւոր բոլշեւիկ, չէ կրցած ձերբազատուիլ Երեւանի վարիչներու ժամանակավրէպ յանկերգներէն: Կ'ըսէ թէ «Հայաստանում սովետական կարգերի հաստատմանը նախորդել է դժուարին ու ծանր մի ժամանակաշրջան, երբ նացիոնալիստական կուսակցութիւնների արկածախնդիր քաղաքականութեան հետեւանքով Անդրկովկասը անջատուեց Ռուսաստանից եւ յանձնուեց իմպերիալիստական ուժերութիւններու եւ թուրքական ջարդարարների ողորմածութեանը...»: Ու կը յիշէ այդ շրջանի դէպքերու մասին գրողներու անունները:

Ձեկուցաբերը իր տեղեկագիրը կը համեմէ Մարքսի, Էնգելսի, Լենինի եւ (ի բացակայութեան «հանճարափայլ»ին) Բրեժնեւի գոհար մտքերով:

Ձեկուցումը կը վերջացնէ խնկարկելով անգամ մը եւս.—

«Թոյլ տուէք մեր համագումարի անունից հաւաստիացնել Հայաստանի Կոմունիստական Կուսակցութեան Կենտրոնական Կոմիտէին, որ հայ գրողներն իրենց տաղանդը, իրենց ստեղծագործական բոլոր ջանքերը ի սպաս կը դնեն մեր դարաշրջանին արժանի գրականութեան ստեղծմանը, որովհետեւ ժողովրդի եւ կուսակցութեան գործը գրականութեան նուիրական, հարազատ գործն է»:

Գրականութիւնը ի սպաս կուսակցութեան:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲՐԵԺՆԵՒԻ ՅԱՅՏԱԳԻՐԸ

Կ'ԸՆԴՈՒՆՈՒԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐԻ ՆՄԱՆ

Թնդանօթի 101 հարուածներ, փառելը, կարմիր գորգ, այսպէս կ'ընդունուէր Խորհրդային Միութեան Համայնավար կուսակցութեան առաջին քարտուղարը, Օրլիի օդակայանը: Այս բնոյթը կը տրուէր ընդունելութեան Ռուսերու իսկ պահանջով: Դրօշազարդուած է նաեւ Շան զ Էլիզէ հակառակ անոր որ եկողը Հանրապետութեան նախագահ չէ:

Փարիզի մէջ ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են: Ինչպէս Խրուշչեւի ատեն, այս անգամ ալ խումբ մը մարդիկ, առաւելաբար չեխ, հունգար եւ Ուկրայնացիներ Քորսիքա «օդափոխութեան» տարուած են, Պետութեան հաշուոյն: Ասոնց մէջ կայ նաեւ Թէմուանեաժ թերթին տնօրէնը՝ Տիկրիտ (չեխ), մաոյիսթներ, եւ ծայրայեղ աջ զաղթականներ: Մասնաւոր հսկողութեան տակ են սիոնական շարժումները եւ Հրեաները: Ֆրանսական իշխանութիւնները ընդհանրապէս մտահոգ են եւ կ'ուզեն արգելք հանդիսանալ նախատեսուած բոլոր ցոյցերուն: Այս ցոյցերը կը սպասուին ոչ այնքան գաղթականներու կողմէ այլ մանաւանդ Հրեաներու եւ ծայրայեղ աջ տարրերու, ինչպէս Նոր Կարգ (Օրտր Նուվօ), որու ցոյցը թէեւ արգիլուած է: Այս առթիւ միութիւնը 20 հազար հանրագր բերած էր Իտալիայէն, որոնք գըրաւուած են Օրլիի օդակայանը: Միութեան դիւանը կ'ըսէ թէ չի զարմանար արգելքին համար եւ անգամ մը եւս կը հաստատէ կառավարութեան եւ Համայնավար կուսակցութեան համախոհութիւնը: Այսուհանդերձ կը համակերպի եւ կը ջնջէ ցոյցին կոչը:

Հրեայ կազմակերպութեանց միջեւ խոր տարակարծութիւններ կան: Հրեաներու դիմադրութեան միութիւնը շատ գոհ է Բրեժնեւի գալուստէն, մինչ Ֆրանսայի Հրեաներու ներկայացուցչական Խորհուրդը իր վրդովումը կը յայտնէ: Էնֆորմասիոն ժիւիվ ամսաթերթն ալ Հոկտեմբերի իր թիւին մէջ խիստ խմբագրական մը ունի ուր կը դատապարտէ «խորհրդային բացարձակապաշտութիւնը եւ Կրեմլինի Պասթիյները»:

Այս այցելութեան դէմ արտայայտուած են նաեւ ծայրայեղ-աջ Սոլիտարիսթ շարժումը, Ֆրանսական Համախոհութեան կոմիտէն Արեւելեան Եւրոպայի ժողովուրդներուն հետ, «միացնել» խումբը զոր կը վարէ Ժորժ Կառօտի եւ որ կը թելադրէ չեխական փոքրիկ դրօշակներ պարզել երբ Բրեժնեւ Օրլի հասնի:

Կարգ մը խմբակցութիւններ ալ կոչեր կ'ընեն: Այսպէս գրական, իրաւագիտական եւ գիտական աշխարհէն 45 անձնաւորութիւններ (Ռընէ Քասէն, Ալֆրէտ Քասթլէր, Ժան-Փօլ Սարթր եւայլն) կոչ կ'ընեն ի նպաստ բոլոր անոնց որոնք բանտարկուած են Խորհ. Միութեան մէջ ոճիրներու համար զորս չեն գործած:

Դիմադրութեան եւ Տեղահանութեան միջազգային միութիւնը, որու կեդրոնը Պրիւսէլ կը գտնուի բաց նամակ մը ղըրկած է Բրեժնեւի, որպէսզի «վերջ դնէ Ձեխոսլովաքիոյ գրաւման եւ այնպէս ընէ որ մարդկային իրաւունքներու տիեզերական յայտարարութիւնը յարգուի Խորհ. Միութեան մէջ»:

Բրեժնեւի պաշտպանութեան համար աւելի քան տասը հազար ոստիկան «ցորակոչի» ենթարկուած են, առանց հաշուելու խորհրդային գաղտնի ոստիկանները որոնք կ'ընկերանան իրեն:

Լէոնիտ Բրեժնեւ մէկուկէս ժամուան տեսակցութիւն մը շնորհած է, Փարիզ գալէն առաջ, Իւմանիթէի թղթակցին՝ Փիէր Տիւրան: Բրեժնեւ ծնած է 1906ին, Ուկրայնիա, զաւակն է ռուս բանուորական ընտանիքի մը: Ամուսնացած է, ունի նաեւ ամուսնացած երկու զաւակ: Կրեմլին չի բնակիր այլ քաղաքին կեդրոնը, 5 սենեակնոց յարկաբաժին մը, ուրկէ կը մեկնի ամէն առտու ժամը 9,30ին, իր Մեռսէտէսով, դէպի Կրեմլին: Շատ կը ծխէ, վոտկա կը սիրէ եւ կը սիրէ նաեւ կառքը ինք վարել:

× Խորհրդային պատուիրակութիւնը որ կ'ընկերանայ Բրեժնեւի, 50 հոգիէ բաղկացած է, որոնց մէջ են Արտաքին նախարարը՝ Կրոմիքօ, Արտաքին Առեւտուրի նախարարը եւ փոխ-վարչապետը:

× Սոֆրէսի հանրային կարծիքի քըննութեան մը համաձայն, Ֆրանսացիներու 74 առ հարիւրը կողմնակից է այս այցելութեան 4 առ հարիւրը դէմ է եւ 22 առ հարիւրն ալ կարծիք չունի: Նոյն քննութեան համաձայն ժողովուրդին 52 առ հարիւրը վինակից կը նկատէ Խորհ. Միութիւնը, 15 առ հարիւրը վտանգ մը եւ 33 առ հարիւրն ալ կարծիք չունի:

× Խորհ. մամուլը այս առթիւ լայն տեղ կուտայ Ֆրանքօ-խորհրդային բարեկամութեան ու նաեւ մեծ դեր մը կ'ակնկալէ Ֆրանսայէն աշխարհի քաղաքականութեան մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒ ԹԱՆ, ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարը, տրամադրութիւն յայտնեց միջնորդի դերստանձնելու Տելհիի եւ Քարաչիի միջեւ՝ լուծելու համար Հնդիկ-փաքիստանեան տագնապը, որ ըստ իրեն մտահոգիչ բնոյթ ստացած է: Տիկին Կանտի, Հնդկաստանի վարչապետուհին, անհրաժեշտ կարգադրութիւնները ընելէ ետք է, որ մեկնեցաւ Պրիւսէլ պաշտօնական այցելութեան: Տիկին Կանտիի եւրոպական շրջապտոյտը կ'ընդգրկէ Պելժիայէն զատ Աւստրիա, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Դաշնակցային Գերմանիա: Պիտի այցելէ նոյնպէս Միացեալ Նահանգներ:

ՔԱՆԱՏԱՅԻ ոստիկանութիւնը ղաւ մը երեւան հանեց Թորոնթոյի մէջ: Ծայրայեղ աջ խմբակ մը մտադրած էր ահաբեկում կատարել Կոսիգինի դէմ: Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց երկու հոգի եւ գրաւեց կարեւոր քանակութեամբ զէնք:

ԿԱՐՍԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

(1921 Սեպտեմբեր 26 — Հոկտեմբեր 13)

Ա.

Կարսի խորհրդաժողովով հաստատուեցան խորհ. Հայաստանի այժմու սահմանները, որոնք որոշուած էին նախապէս Մոսկուայի թուրք – խորհրդային դաշնագրով, 1921 Մարտ 16ին:

Կարսի խորհրդաժողովին մասնակցեցան մէկ կողմէ խորհ. Հայաստան, խորհ. Վրաստան եւ խորհ. Ադրբեջան Մոսկուայի անմիջական հովանաւորութեան տակ, եւ միւս կողմէ Թուրքիա: Խորհ. Ռուսիոյ ներկայացուցիչն էր Գանեցկի, խորհ. Հայաստանի կողմէ՝ Ասքանազ Մռաւեան, խորհ. Վրաստանի կողմէ՝ Շալվա Էլիաւա, խորհ. Ադրբեջանի կողմէ՝ Բէհբուտ Շահթախտինսկի եւ Թուրքիոյ կողմէ՝ Գարաբէքիր Քեազիմ փաշա:

Ստորեւ Կարսի խորհրդաժողովի արձանագրութիւններու ամփոփումը՝ քաղուած «Խորհրդային Հայաստան» պաշտօնաթերթին 1921 Հոկտեմբերի թիւերէն:

×

ԱՌԱՋԻՆ ՆԻՍՏ

Առաջին նիստը տեղի ունեցաւ Խորհրդաժողովի բացումից անմիջապէս յետոյ, Սեպտ. 26ին: Նախագահում էր Կարաբէքիր Քեազիմ փաշան: Թուրք պատուիրակութեան կողմից Կարաբէքիր արաւ հետեւեալ երկու առաջարկները.

1. Նիստերի արձանագրութիւնները կատարել ֆրանսերէն լեզուով, որից յետոյ թարգմանուի թրքերէն, ռուսերէն, հայերէն եւ վրացերէն լեզուներով:

2. Դաշնագրութիւնները կնքել երեք Հանրապետութիւնների հետ առանձին – առանձին պայմանագրերով:

Անդրկովկասի Հանրապետութեանց պատուիրակութիւններից Կարաբէքիրի առաջին առաջարկը ընդունուեց, բայց որոշ եւ կտրուկ կերպով մերժուեց նրա երկրորդ առաջարկը:

Թուրք պատուիրակութեան նախագահը յայտնեց, որ իրենք իրաւասութիւն չունենալով հաւաքական դաշնագիր կնքելու առանձին – առանձին դաշնագրերի տեղ՝ այս հարցի մասին չեն կարող վճիռ տալ, որով ստիպուած են հեռագրով հրահանգ սպասել Անգարայից:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՆԻՍՏ

Երկրորդ նիստը տեղի ունեցաւ Սեպտ. 27ին: Նիստի սկզբին Կարաբէքիրը ներկայացրեց հետեւեալ երկու առաջարկները, որոնք ընդունուեցին.

1. Մոսկուայի դաշնագրի անփոփոխ ընդունումը, հակառակ պարագային դադարեցնել Խորհրդաժողովի աշխատանքները, մինչեւ որ նոր հրահանգներ ստացուեն Անգարայից:

2. Մանր եւ զուտ տեղային նշանակութիւն ունեցող սահմանային հարցերի համար կազմել տեղւոյն վրայ ճշդող յանձնաժողովներ:

Անդրկովկասեան Հանրապետութիւններ կողմից ընկեր Գանեցկի ներկայացրեց հետեւեալ երկու սահմանագծային պահանջները, որոնց առաջինը վերաբերում էր Անիի աւերակներին, եւ ասաց. «Դա Հայերի համար ունի պատմական եւ գիտական մեծ արժէք»: Երկրորդը՝ Կողբի պահանջն էր, որ իր աղահանքերով ներկայացնում է համակովկասեան նշանակութիւն:

Թուրք պատուիրակութեան նախագահը յայտնեց, որ իրենք ոչ մէկ իրաւասութիւն չունեն Մոսկուայի դաշնագրով գծուած սահմանի մէջ փոփոխութիւն կատարելու, եւ դրա համար Անգարայից հրահանգ պէտք է ուղել:

Վերոգրեալ հարցերի վիճաբանութիւնից յետոյ, ընկեր Գանեցկին ժողովին ներկայացրեց մի շարք գիւղերի անուններ՝ հարց դնելով, թէ ո՞ւմ պէտք է պատկանին:

Կարաբէքիրը չեշտեց, որ վերոյիշեալ հարցերը սահմանափակ, զուտ տեղական նշանակութիւն ունեն, որով առաջարկեց նրանց ճշդումը թողնել տեղւոյն վրայ գործող յանձնաժողովներին, առաջարկեց սահմանագծումների համար մէկ քանի ընդունուած կանոններ, որ ընդունեցին նաեւ անդրկովկասեան պատուիրակութիւնները:

Ըստ այդ կանոնների, սահմանագիծ կարելի չէ ընտրել այն գիւղը, որից կարող են գիւղի բնակիչների համար տեղական նշանակութիւն ունեցող դժուարութիւններ ծագել: Եթէ սահմանի վրայ ձոր կայ, այդ ժամանակ ձորը կը լինի սահմանը, եթէ բլուրներ կան, բլուրները բարձրագագաթից երկուսի կը կիսուեն, իսկ եթէ տափարակ դաշտ է, կամ բլրակները անկանոն են, իբրեւ սահման կ'ընդունուի մի ուղիղ գիծ, որ երկուսի կը բաժանէ դաշտը:

ԵՐՐՈՐԴ ՆԻՍՏ

Երրորդ նիստը գումարուեց Սեպտ. 28ին: Նիստի սկզբին, ընկ. Գանեցկին հարց դրեց նիստերին նախագահելու խնդիրը եւ առաջարկեց, որ «ընդունուած կանոն է մէջ ընդ մէջ նախագահել»: Այս առաջարկութիւնը առանց վիճաբանութեան ընդունուեց Թուրք պատուիրակութեան կողմից:

Կարաբէքիրը յայտնեց ժողովին, որ ստացել է պատասխան Անգարայից՝ դաշինքը ստորագրելու ձեւի մասին եւ Թուրք կառավարութիւնը մնում է իր նախկին տեսակէտի վրայ՝ առաջարկելով կնքել դաշնագրութիւնը երեք Հանրապետութիւնների հետ առանձին – առանձին:

Ընկ. Գանեցկին կրկնեց իր առարկութիւնները եւ ասաց, թէ իրենք հաստատ են մնում իրենց տեսակէտի վրայ:

Այս խնդիրը անորոշ կերպով փակուելուց յետոյ, Թուրք պատուիրակութիւնը կարդաց Բաթումի մասին իրենց ունեցած պահանջները:

Բաթումի մասին Թուրք պատուիրակութեան արած առաջարկը մանրամասն քննադատութեան ենթարկուեց Գանեցկիի կողմից, որ առաջարկեց մի մասնաւոր յանձնաժողով ընտրել այս խնդրով զբաղուելու համար: Նա չեշտեց, որ Թուրքիան պէտք է ունենայ ազատօրէն օգտուելու իրաւունք Բաթումի նաւահանգիստից, բայց Թուրք պատուիրակութեան առաջարկների մէջ գտաւ որոշ հակասութիւն Մոսկուայի դաշնագրի հետ, որ հիմք է կազմում Կարսում կատարուած բանակցութեանց:

ՉՈՐՐՈՐԴ ՆԻՍՏ

Չորրորդ նիստը ամբողջապէս յատկացուեց դաշնագիրը ստորագրելու ձեւի մասին առաջ եկած անհամաձայնութիւնը հարթելու խնդրին, որ տեղի տուեց երկար վիճաբանութիւնների:

Թուրք պատուիրակութիւնը յայտնեց, որ իրենք կը համաձայնեն դաշնագիրը ստորագրել այն պայմանով, որ դաշնագրի մէջ առանձին – առանձին բաժանուած լինեն Ադրբեջանին, Վրաստանին եւ Հայաստանին վերաբերող խնդիրները:

Այս առաջարկն էլ վճռաբար մերժուելով՝ Անդրկովկասի Հանրապետութեանց պատուիրակները առաջարկ ներկայացրին ուղղակի Անգարայի հետ յարաբերութեան մէջ մտնել՝ մի բացատրողական հեռագիր ուղարկելով, ուր գրուած լինեն այն բոլոր պատճառները, որոնք ստիպում են իրենց դաշնագիրը կնքել հաւաքարար, առանց առանձին բաժանումների եւ պայմանագրութիւնների: Թուրք պատուիրակութիւնը եւս խոստացաւ իր կողմից մի նոր հեռագիր ուղարկել Անգարա, եւ այս խնդիրը փակուած նկատեց:

(Շար. – 1)

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

ԳՈՐԾԷՆ ԱՆԴԻՆ՝ ՄԱՐԴԸ

—o—

«ԵՐԵՔ ԱՄԻՍ ՄԵՌՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ» (*)
ՀԱՏՈՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

Փարիզի Մինիւթ հրատարակչատան անօրէնը, Ժան–Ֆրանսուա Տրվէ մեռաւ Յուլիսին, 45 տարեկանին, թոքերու քաղցկեղէ: Երեւոյթը, դժբախտաբար ոչինչ ունի անսովոր, դարու մը մէջ, ուր մանաւանդ մեծ քաղաքներ ապրելու «բախտն» ունեցողները գիտեն թէ պիտի մեռնին կամ քաղցկեղէ, կամ էնֆարքթիւսէ, եթէ մինչ այդ կառքի արկած մը արգելք չէ եղած որ հասնին այդ «բնական» դարձած վախճանին:

Բժշկութեան մէջ լուրջ բանավէճի նիւթ դարձած է, վերջին տարիներուն, այն հարցը թէ հիւանդին պէ՞տք է ըսել թէ ոչ, որ դատապարտուած է: Հարցը չէ լուծուած եւ գիտերին ալ չէ անշուշտ լուծելը, քանի գիտենք թէ բարոյականը կ'աղէ փիլիքականին վրայ եւ ամէն անհատ ի վիճակի չէ հանդուրժելու ճշմարտութեան մը: Միշտ այն փրկարար համոզումով կ'ապրինք թէ մահը ուրիշներուն համար է:

Ժան–Ֆրանսուա Տրվէ, ուզած է գիտնալ ճշմարտութիւնը: Պատասխանատուութեանց տէր մարդ, գիտակից ու պայծառատես, գիտէ որ իրմէ պէտք չէ ծածկեն իր հիւանդութեան բնոյթը, ու հպարտ մէկ ձեւով, կը յաջողի ի վերջոյ իմանալ իրականութիւնը: Կ'ուզէ նաեւ գիտնալ պայմանաժամը: Արդէն ամիսներ անցած են, կարգադրութիւններ ունի ընելիք, գաւակ ունի, թերթ ունի: Ու կ'ըսուի իրեն՝ առաւելագոյն երեք ամիս: 1971ի Ապրիլն է, ու կեանքի հետ իր պայմանագրութիւնը կրնայ տեւել առաւելագոյն մինչեւ Յուլիս:

Պէտք է խոստովանիլ թէ իրմէ չէր ակընկալուեր հատորը զոր ստորագրած է: Տաղանդաւոր լրագրող, պայքարող, փոլէմիսթ, տէրն է թերթի մը որ լաւ համբաւ չի վայելեր: Մինիւթ զայթակղութիւններ երեւան հանող, երբեմն զռնապանի բառ–բասերով լեցուած թերթ մը կը նկատուի: Վարկ ու յարգանք չի պարտադրեր: Բայց եւ այնպէս զուցէ անհրաժեշտ թերթ մըն է իր տեսակին մէջ: Եթէ նոյնիսկ անուանարկութեան դատեր շատ են իրեն դէմ, կարելի չէ ժխտել թէ ան չէ ծառայած երբեմն զայթակղութիւնները երեւան հանելու: Լռութիւնը միշտ ոսկի չէ: Այս թերթին տէրը սակայն բոլորովին տարբեր դիմագիծով կը յայտնուի, յետ մահու հրատարակուած այս հատորին մէջ: Հոս, գիրքին մէջ, լրած է ոխակալ լրագրողը եթէ նոյնիսկ կը մնայ տեսակէտ ունեցող հրապարակագիրը: Երեք ամիս, գրեթէ ամէն օր, կը թելադրէ իր մտքերը, ապրումները, յիշատակները, քանի այլեւս չի կրնար գրել: Մահուան մերձաւորութիւնն է, հաւանաբար, որ ծնունդ տուած է նոր մարդու մը: Մարդու մը, որ մահը կ'ապրի, ամէն ժամ: Համակերպութիւնը չէ, որ գինքը կը մղէ այն պարզ փիլիսոփայութեան, որ մահը իրեն կը ներշնչէ: Գիտէ որ արդար չէ մեռնիլ 45 տարեկանին բայց կը նախընտրէ խուսափիլ աւելորդ վրդովումէ մը ու դառն խորհրդածութիւններէ: Հաշուապահի ճշգրտութեամբ կեանքին հաշուեկշիռը կ'ընէ, ապարէզին, սէրերուն, յուսախաբութեանց եւ ու-

ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Բ.

Ծննդեան քաղաքը «օտար» ու «խորթ» կը թուի: Այս խորթ ըլլալու զգացումը կը սկսի երբ տղան կ'ելլէ տունէն դուրս եւ կը լսէ տարբեր լեզու մը. «կը զգացնէին զայն՝ տեղացի տղաքը. կը զգացնէին զայն մեր տունը եկող պանդուխտները եւ ազգային գործիչները»: Տունէն դուրս՝ տեղական լեզուն կը խօսուի, տունէն ներս՝ հայերէնը: Մանկութենէն իսկ ուրեմն՝ պառակտում մը, խորհրդանշուած կարծես այս գրութեան մէջ փողոցի մօտաւոր լապտերներու լոյսերով: Տղան կը նայի այդ լոյսերուն, որոնք կը գտնուին տան եւ հեռաւոր լոյսերուն միջեւ, մանկութեան եւ լուսաւորեալ չափահասութեան միջեւ, հայկականութեան եւ աշխարհի միջեւ:

Բայց ինչո՞ւ տան մէջ կը յիշուին պանդուխտները եւ ազգային գործիչները, եւ ոչ օրինակ՝ հայրն ու մայրը: Ասոնք չեն թուիր պատճառ ըլլալ խորթ ըլլալու զգացումին (մայրը նոյնիսկ կը խօսի աշխարհի եւ հայրենիքի մասին, առանց խտրութեան, առանց հակադրութեան կարծես): Պանդուխտը կը խօսի միայն իր հայրենիքի մասին որմէ դուրս կ'ապրի եւ ուրուն կ'ուզէ վերադառնալ: Ազգային գործիչը ինքն ալ կը փառաբանէ միայն հայրենիքը՝ աշխարհը մերժելով, զայն օտար նկատելով: Կը հանդիպինք այսպէս նախ՝ իր հողին վրայ ապրիլ չկրցողին, իր հողէն դուրս հանուածին, որ սակայն կը շարունակէ մնալ փակած այդ հողին, անոր յիշատակին: Յետոյ՝ այդ անըմբռնելի հայրենիքը փառաբանողին, աշխարհը օտար ըսողին, որ սակայն ամէն Հայու պէս կ'ապրի այդ աշխարհի քաղցրութեամբ: Պանդուխտ եւ ազգային գործիչ: Ասոնք հայկական սխեմին մարմնաւորուած երկու երեսակները չե՞ն: Հայրենական տան մէջ կը տիրեն ոչ թէ հայրն ու մայրը, իրենց բարեբեր լռութեամբ, լեզուով, այլ այս ողորմելի տիպարները (որոնք կրնան դառնալ նոյնիսկ պատկառելի. «մեծ մարդիկ, պանդուխտներ»): Ամէն Հայու մէջ կ'ապրի պանդուխտ մը եւ ազգային գործիչ մը, խորերը թաքնուած եւ իր ամբողջ կեանքը պայմանաւորող: Եւ հայերէնը զոր կը լսենք, զոր կը խօսինք, զոր կը գրենք նոյնիսկ եւ մանաւանդ, այս պանդուխտի եւ ազգային գործիչի լեզուն է, հայրենաբաղձութեան եւ գաղափարաբանութեան լեզուն:

Պանդուխտը՝ ներքնօրէն խորտակուած, հողին շատ մօտ ապրող, եւ միշտ անկէ վտարուած, անասելի (բայց լեզուին կողմէ ըսուած) ողբերգութեան մը ժառանգորդը, զոհը եւ ներկայացուցիչը: Ազգային գործիչը՝ այդ հողին վրայ անվերջ եւ անխուսափելի խորտակումը ծածկող, հողը բեղուն եւ նպաստաւոր ըսող: Ասոնց լեզուն կը խօսինք – կը գրենք — եւ այդ լեզուն խորթ է, ոչ թէ որովհետեւ տարբեր է տեղական լեզուէն, այլ որովհետեւ կործանումի եւ կեղծաւորութեան () լեզուն է:*

Երախան, դուրսի տղոց հետ խաղալով, կ'ուզէ անոնց պէս մեծնալ («... կը փափաքինք մեծնալու տենդով»): Մեծնալ կը նշանակէ տեսնել աշխարհը («մեծնալով, մարդերն ու տեղերքը տեսնելով...»): Բայց միեւնոյն ժամանակ, մեծնալու տենդը «մեր ինքնութեան» հասնելու տենդն է, մեր անձը պահելու եւ զայն իրագործելու: Եւ անձը կը զարգանայ իր լեզուի զարգացումով: Ուրեմն մեծնալ, աշխարհը տեսնել, այդ աշխարհը բոլոր լեզուով մը ապրիլ նոյն իմաստն ունին — անձի եւ լեզուի զարգացում: Բայց տան լեզուն, կործանումի եւ կեղծաւորութեան լեզուն, կը մերժէ ըսել (**) աշխարհը: Կ'ուզէ սահմանափակուիլ հողին, փակիլ անոր:

Հօր եւ մօր լեզուն թերեւս ամբողջական էր (հայրենիքը եւ աշխարհը ըսող), բայց տղան կը սկսի կասկածիլ անկէ, կը փորձէ փախչիլ այդ առաջին լեզուէն, առաջին եսէն (եսը միշտ լեզուով սահմանուած է): Փախուստը ուրեմն մէկ անգամ ընդմիշտ սահմանուած հայկականութենէ հեռաւորում մը չէ, այլ փախուստ՝ կեղծ եւ կործանարար լեզուէ մը, հողին հետ նոյնացած:

ՄԱՐՔ ՆՇԱՆԵԱՆ

(2 – Շար.)

(*) Անգիտակից կեղծաւորութեան, ինչ որ աւելի ցաւալի է: Սփիւռքի մէջ ապրող Հայուն համար, հայերէնը մնացած է խորթ տեղական լեզուին, բայց ինք հեռացած է հայերէնէն: Այսպէս կը կարծէ լուծում մը գտած ըլլալ, մինչդեռ կը մընայ նախկին պանդուխտի հոգեբանութեան մէջ:

(**) Գիտակցօրէն կը զատորոշենք *ըսելը* *արտայայտելէն*: Տարբերութիւնը ըստ ինքեան ի յայտ կուգայ յետագայ տողերուն մէջ:

բախութիւններուն: Զաւակ մը ունի: Այդ կը բաւէ որ անմահութեան հաւատայ, քանի որ՝ զաւակով մը պիտի շարունակուի: Բայց հոն ուր հասած է կը յաջողի նախ հայր ըլլալ, ապա՝ հրատարակիչ, ու իբրեւ հայր՝ գիտէ որ իր զաւկին պէտք չէ ժառանգ թողու իր թերթը, եթէ չուզեր կաշկանդել անոր ազատութիւնը:

Լրագրողը կ'ապրի սակայն իր մէջ մինչեւ ծայրը: Այլեւս հեռուէն կը նայի իր թերթին: Դերակատարը չէ, հանդիսատես է: Կրնայ դատել ու մանաւանդ պաշտպանել: Գիտէ թէ իր թերթը շատ մեղադրանքներու առարկայ է.— աջակողմեան, թթու ազգայնական, ցեղապաշտ, նոյնիսկ շանթաժի թերթ: Վարպետ փաստաբան, կը ժխտէ բոլոր ամբաստանութիւնները, եթէ հարկ է բռնաբարել իր խմբակը, կը գտնէ հայրենասէր բառը, գիտնալով հանդերձ թէ Ֆրանսացիներուն համար ալ, բառը այլեւս ծիծաղելի դարձած է:

Շահեկան պարբերութիւն մըն է նաեւ այն, ուր կը խօսի ցեղապաշտութեան մասին երբ կ'ըսէ.— «Ալժերացին, բառին սահմանումովն իսկ, չի ձուլուիր: Փորթուկալցիք, Լեհերը, Իտալացիք, Յոյները, Հայերը կը ձուլուին: Կը խառնուին ժողովուրդին: Արմատ կ'առնեն: Երկու-երեք սերունդէն լաւ Ֆրանսացիներ կը դառնան: Երբ Հայ մը Արեւմտահայաստանէն կուգար ջարդերու ատեն, կարծես խիկարէս ուրիշ աշխարհէ մը կուգար: Սերունդ մը ետք, Շառլ Ազնաւուրն ու-ենք»:

Հատորը աւիթ մըն է տեսակէտներու, կարծիքներու ժամանակակից մարդոց եւ դէպքերու մասին: Հանդարտութեամբ կը վերլուծէ ամէն ինչ: Այլեւս դիտող մըն է, կարծես արդէն իսկ, ուրիշ աշխարհէ մըն է որ կը դիտէ: Կ'անդրադառնայ այդ կարճ ճամբուն վրայ որ դէպի մահ կը տանի զինքը, որ կարեւոր բաները երկրորդական ու աննշան բաներն են ծաղիկ մը, արեւու ճառագայթ մը, ժպիտ մը: Կը մնայ հպարտ, կ'ուզէ «լաւ» մեռնիլ, ողբալի պատկեր մը ցոյց չտալ իր շրջապատին: Երբեմն կը մոռնայ որ պիտի մեռնի, ու ծրագիրներ կը շինէ, բայց յանկարծ կը զգայ, որ այդ վերամշակուած պարտէզը պիտի չտեսնէ: Բան մը չըներ բայց յոգնած է, ոչ միայն հիւանդութեան պատճառաւ, այլ որովհետեւ «ամէն ոք գիտէ թէ մտքի աշխատանքը ամէնէն կը սպառէ քան բոլոր միւս աշխատանքները»:

Կը խօսի նաեւ հաւատքի մասին, մանաւանդ իր բարեկամ քահանային հետ: Կաթողիկէ է բայց հարցումներու պատասխանը չէ գտած, ու կ'ուզէ որ իր գերեզմանին վրայ արձանագրուի Պղատոնի խօսքը, զոր քիչ մը հեթանոսական կը նկատէ.— «Եթէ մահը տեսակ մը մեկնում է այս աշխարհէն դէպի ուրիշ մը, եթէ ճիշդ է, ինչպէս կ'ըսեն, որ հոն հաւաքուած են բոլոր անոնք որ մեռած են, ատկէ լաւ, ի՞նչ կրնանք երեւակայել»:

×

Դիւրին պիտի ըլլար ըսել թէ այս գիրքը մէկ շունչով կը կարդացուի, եթէ չգիտնայինք թէ շատ ապուշ բաներ կան, որոնք մէկ շունչով կը կարդացուին: Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար, գուցէ, ըսել թէ այս հատորը բացառիկ վկայութիւն մըն է, որ մտերմութիւն մը կը ստեղծէ մահուան հետ: Եւ եթէ ցարդ չենք գիտեր թէ ի՞նչ է մահը (ի վերջոյ, միայն Ղազարոս կրնար բան մը ըսել այդ մասին, ան ալ լռութիւն պահած է), կը զգանք թէ ինչ է անոր ապրումը, օրէ օր, ժամէ ժամ:

Այս 230 անողոք էջերուն մէջ, ինչ որ ընթերցողը կը ցնցէ, գործին անդին՝ մարդն է:

Ա. Մ.

(*) « Trois mois pour mourir », par J.-F. Devay, Ed. La Table Ronde 1971.

ՏԻԵԶԵՐԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Տասնըչորս տարի առաջ այս ամսուն (Հոկտեմբեր 4) մարդկային միտքը արձանագրեց իր մեծագոյն նուաճումներէն մէկը՝ արուեստական արբանեակի մը արձակումով տիեզերքը ճանչնալու իր հին երազը:

Տասնըչորս տարիէ ի վեր գիտնականը գիտէ պատրաստել եւ դէպի տիեզերք արձակել իրեր, զանոնք «կառավարել» անջրպետին մէջ, ինք եւս ճամբորդել, օտար հեռաւոր մոլորակներ այցելել: 14 տարիներու ընթացքին աւելի քան 5350 տիեզերական իրեր տարբեր ծիրերու եւ շաւիղներու վրայ շրջած են: Ասոնցմէ ոմանք հասան մինչեւ Լուսնի մակերես, ուրիշներ դարձան Երկրագունդի կամ Լուսնի արուեստական արբանեակ, շատեր վերջնական ձեւով հեռացան երկրային ձգողական դաշտէն: Դէպի Արուսեակ եւ դէպի Հրատ ուղարկուած խորաչափերը յանդուգն արշաւներ կատարեցին արտերկրային աշխարհներու մէջ եւ մարդկութեան հայթայթեցին թանկագին տեղեկներ տիեզերքի մասին:

1961 Ապրիլ 12ին արտերկրի մէջ յայտնուեցաւ մարդը — Եուրի Կակարին: Այսպէս իրերէն ետք մարդն ալ «ոտք դրաւ» իր անմիջական շրջապատէն դուրս:

Ներկայիս միջին հաշուով երեք օրը մէկ արձակում մը կը կատարուի տիեզերքի ուղղութեամբ: Անջրպետի թեքնիքը ստիճանաբար կը կատարելագործուի: Արդարեւ կը շինուին ա՛լ աւելի զգայուն եւ կատարելագործուած գիտական սարքեր, յաջողութիւններ կ'արձանագրուին հըրթիռներու, վառելանիւթերու եւ այլ ուղղութիւններու մէջ: Շարունակաբար կ'արգիլականացուին արձակումի, հաշուարկումի ծառայող խարխախները՝ երկրային թէ արտերկրային:

Արուեստական արբանեակները մեծ օգտակարութիւն կը ներկայացնեն օդերեւութաբանութեան համար, քանի որ անոնց միջոցաւ կարելի է ճշդել լայն տարածութեան վրայ բնութեան վիճակը առնուազն երեք օրուան նախատեսութեամբ: Այս ձեւով հնարաւոր կը դառնայ կանխամիջոցներ ձեռք առնել գիւղատնտեսութեան, երկրագործութեան մարզերուն մէջ՝ փրկելով անոնց արտադրութիւնը բնութեան սանձազերծած տարերային փոթորիկներէն (քամի, անձրեւ եւայլն): Արուեստական արբանեակները կը դիւրացնեն նաեւ հեռախօսի, հեռագրի, հեռատեսիլի կապը լայն տարածութիւններու միջեւ:

Տիեզերական իրերը չա՛տ աւելին կը կատարեն: Զանոնք կը գտնենք երկրաբաշխութեան գործին մէջ, իբրեւ ազդեցիկ գործիքներ յայտնաբերելու համար հանքային պաշարներ՝ ճշգրտօրէն ճշդելով երկրագունդին չոր ու ողողուած ընդերքներուն հարստութիւնները: Դարձեալ անոնց կը հանդիպինք երկրագունդը չափելու, քարտէսագրութեան եւ տեղագրութեան գործողութիւններու մէջ: Արուեստական արբանեակները օգտակար հանդիսացան նաեւ երկրագործութեան մարզէն ներս: Արդարեւ, անոնք ի վիճակի են հսկողութիւն կատարելու մշակուած մեծ տարածութիւններու վրայ՝ ատենին ցոյց տալով մշակուած բոյսերուն աճումի եւ հասունութեան աստիճանչափը: Եւ դարձեալ անոնք կ'ազդարարեն վտանգը, երբ բողբոջման մէջ են վնասարարները՝ մարախ կամ այլ միջատներ: Ցոյց կուտան անոնց տեղափոխութեան ուղղութիւնները: Արուեստական արբանեակները կը ներկայացնեն անտառներու պարզած պատկերը, հոս եւս ցոյց տալով հիւանդութիւններն ու ծառերուն ընդհանուր վիճակը: Վերջապէս արբանեակները այսօր սովորաբար կ'օգտագործուին ծովային ձկնորսութեան մէջ, յայտնաբերելով ձուկերու խումբերը, կողմնորոշելով ձկնորսանաւերուն ուղղութիւնը: Արբանեակները սկսան օգտագործուիլ նաեւ ջրաբանութեան մէջ (հոսուն ջուրերուն աճը եւ նուազումը ճշդել, սառոյցներու եւ ձիւներու հալումին արագութիւնը մատնանշել, հետապնդել ծփուն սառնակոյտերու շարժումը եւայլն): Արբանեակները կը ծանուցանեն երկրաշարժներ, ճշգրիտ կերպով կը գիտեն հրաբուխներու զօրծողութիւնը, կղզիներու կազմութիւնը կամ ընկղմումը, ջուրերու տեղատուութիւնն ու մակընթացութիւնը:

ԾԽԱԽՈՏԸ ԵՒ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

Հետազօտութիւնները ցոյց կուտան, որ կառքի արկածներուն մէջ իր դերն ունի նոյնպէս ծխախոտը: Արդարեւ, բնախօսական եւ դեղաբանական նորագոյն ուսումնասիրութիւններու համաձայն ծխախոտին ծուխը կրնայ խանգարել հոգեշարժիչ վիճակը ինքնաշարժի վարորդին: Այս ձեւով կը փոխուի անոր վարելու կարողութիւնը:

Ծխախոտը կը նկատուի թոյն ջղային դրութեան համար: Կը չէզոքացնէ Է կենսանիւթը եւ պատճառ կը դառնայ մեծ քանակութեամբ պէ եւ սէ կենսանիւթերու փճացման: Այս կենսանիւթերը էական դեր կը խաղան ջղային եւ մկանային յարուածութիւնը պահպանելու եւ յոգնութիւնը կանխելու համար — էական ազդակներ պահպանելու համար վարելու բնականոն անդրադարձը: Ասկէ զատ՝ մեծ քանակութեամբ պիօքսիտ տը քարպոնը, զոր ծըխողները կը ներշնչեն, ուղղակի վնաս կը հասցնէ բջիջներուն, որոնք շատ զգայուն են թթուածինի պակասին պարագային: Ահա թէ ինչու մեծ թիւով ծխողներ կը տառապին սովորաբար գլխացաւէ, ջղացաւէ, գլխապտոյտէ, անքնութենէ: Նոյն ձեւով կը բացատրուի մկանային եւ մտաւոր յոգնութիւնը, մտամփոփութեան պակասը եւ ջղայնոտ վիճակը, որոնք երեւան կուգան ծխախոտի չափազանց գործածութենէ ետք: Մատնանշենք նաեւ տեսողութեան եւ լսողութեան սրութեան խանգարումը, որու հետեւանքով գոյները դըժուարութեամբ կը զանազանուին եւ տեսողութեան ուժը կը նուազի: Նիքօթինի բացասական ազդեցութիւնը երակներու լարուածութեան վրայ, կը խանգարէ արեան շրջագայութիւնը եւ սրտամկանին կատարելիք պաշտօնը:

Ասոնք կախում ունին գործածուած ծըխախոտի քանակութենէն, վարժութեան աստիճանէն եւ անհատական զգայողութենէն: Սկսնակ ծխողներու մօտ երեւան կուգան խանգարումներ, ինչպէս, օրինակ, սրտի բաբախում, գլխապտոյտ, դէմքի կարմրութիւն, անհանգստութիւն եւ կարմիր բիծերու երեւում, մանաւանդ վիզին շուրջ եւ դէմքին վրայ:

Մ. Ք.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (78)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Րոպէներ կան ուր զարմանքը անակնկալէն կը յաղթուի. իսկ վախը յանդգնութենէն կը պարտուի:

Երիտասարդին հոգին ալ այդ վայրկեանին այս բացառիկ պարագաներէն միոյն մէջ ինկաւ:

Վախը վայրկեանական գալուեցաւ, ձեռքերն ու ոտքերը պաղպատեցայ անդամներու վերածուեցան:

Համարձակութեամբ յառաջացաւ եւ կիսամերկ Սուլթանուհիին առջեւ ծնրադրելով աննման անզգայութեամբ մը ոտքերէն գուլպաները հանեց:

Գեղեցկութեան զգացումը Հայրիկէ կոահել տուաւ թէ, դեռատի սենեկապանուհին իր բարեձեւ եւ նուրբ սրունքներուն առջեւ անզգայ մնացած էր:

— Զարմանալի է, յարեց Սուլթանուհին բերովի, հակառակ որ Զաւի երկու տարիէ ի վեր ամէն օր զիս կը տեսնէ, չի դադրիր ամէն անգամ զիս փոխուեցուցած միջոցին վրաս հիանալէ: Կամ այն է որ Զաւի զիս կը փաղաքշէ, կամ այս աղջիկը մարմնով աւելի գեղեցիկ է ինձմէ... անկա հիմա պիտի տեսնենք:

Եւ այս մտածումէն յետոյ Սուլթանուհին աւելցուց.

— Զէյնէփ, գնա աղջիկս ծորակները գոցէ, այդքան ջուրը կը բաւէ, աւելի չեմ ուզեր:

Տիգրան ոտքի ելաւ եւ սառոյց քայլերով լոգարանին քովը երթալով Սուլթանուհիին հրամանը կատարեց:

Սակայն այդ միջոցին անորոշ նախազգացում մը զինքը տեղը քամեց, այնպէս որ կռնակը Սուլթանուհիին դարձուցած այդպէս մնաց:

Կը նախազգար թէ եթէ այս անգամ ետին դառնար, առջեւը ապշեցուցիչ բան մը պիտի տեսնէր որ զինքը վայրկենական պիտի քարացնէր:

Հետեւաբար այնպէս ձեւացուց թէ ձեռքը լոգարանին ջուրը կը խառնէ եւ այդպէս տեղէն չշարժեցաւ:

— Զէյնէփ, ըսաւ ետեւէն Հայրիկէի ներդաշնակ ձայնը, ջուրը պատրա՞ստ է:

— Այո, էֆէնտիմ, մրմնջեց Տիգրան առանց ետին դառնալու:

— Ուրեմն օգնէ որ մտնեմ:

Վայրկեանը սոսկալի էր:

Տիգրան ստիպուած էր անպատճառ դառնալ:

Եւ դարձաւ:

Ինչ որ տեսողութեանը առջեւ պարզուեցաւ այլեւս իրմէ իր գոյութեան վերջին զգացումն ալ խլեց:

Խարտեաշ Սուլթանուհին առջեւը կանգնած էր միակ հագուստի տեղ իր երկայն վարսերը ունենալով, զորս անոնք ալ կը ջանար վեր ժողվել եւ ադամանդակուռ ասեղներով գլխուն վրայ բռնել:

Մարմնոյն քովերը առատօրէն թափուած դեղձան մազերը ժողվելու համար ըրած շարժումները կը ստիպէին այդ ձեւակերտ մարմինը զանազան ձեւեր առնելու:

Կարծես թէ փրփրածին Աստղիկ ալիքներուն փրփուրները կարօտնալով Ողիմպոսէն վար իջած էր, եւ կը պատրաստուէր վերստին իր հին խոնաւ օրրանը մտնելու...

Տիգրան այլեւս մոռնալով թէ ո՞ւր եւ ո՞րու առջեւ կը գտնուի, ձեռքերը կուրծքին վրայ խաչաձեւեց եւ շլացած անշարժ կոյլ մը այդ պատկերը դիտեց...

Պճնասէր Սուլթանուհին սենեկապանուհիին անզգայութեան դէմ կը յաղթանակէր:

Դեռատի սենեկապանուհին բառին բուն նշանակութեամբը հրապուրուած էր:

Հայրիկէ վերջապէս յաջողելէ յետոյ վարսերը գնդասեղներով բռնել, իշխանավայել քալուածքով մը յառաջացաւ եւ անփութօրէն Տիգրանի ուսին վրայ կռթընելով լոգարան մտաւ:

Երիտասարդը քանի մը քայլ ընկրկեցաւ, այնպէս որ այդ տեղէն միայն Սուլթանուհիին գլուխը կը տեսնէր:

— Ո՞ւր կ'երթաս Զէյնէփ, հարցուց Հայրիկէ լոգարանին մէջ անփութօրէն երկրննալով: Բնաւ Այիշէ Հանըմը լուացուած միջոցին օգնած չե՞ս:

— Ոչ, կակազեց Տիգրան:

— Լաւ, ես պիտի սորվեցնեմ քեզ, այսպէս ժամանակս ալ կ'անցնի: Փոխուէ:

Այս հրամանին վրայ Տիգրան դեփդեղին եղաւ եւ վրան մարելիք եկաւ:

Երիտասարդին յուզումը Հայրիկէի ակնարկէն չվրիպեցաւ:

— Ի՞նչ ունիս: Ի՞նչ եղար, հարցուց շահագրգռուած:

— Բան մը չունիմ, բաղնիքին տաքութիւնն է...

— Հարկաւ, որովհետեւ Այիշէ Հանըմը իր ունեցած բոլոր հագուստները վրադ բեռցուցեր է... օն եկուր փոխուէ որպէսզի ինծի կարենաս օգնել:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 30, ժամը 21ին
Մշակոյթի Տան մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ. - ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ - ՀԱՅԵՐԷՆ
ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ - ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ

Ուղերձ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Նոր Սերունդը հայկ. պարերով:
Երգ, արտասանութիւն
Կը մեներգէ Օր. ԱՅՏԱ ԱՄԻՐԵԱՆ
Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ:

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 31, Կիրակի կէսօրէ ետք, Քաղաքապետարանի սրահը:
Հովանաւորութեամբ Լիոնի Վարանդեան *կոմիտէին, կազմակերպութեամբ տեղւոյն Ս. Վրացեան խումբին*
Կը նախագահէ ընկ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ
Կը խօսի ընկ. ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին: Պաշտօնական մասէն ետք՝ խնջոյք

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 20,30ին ընկ. Սերոբեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան խումբի ժողովը Չորեքշաբթի (27 Հոկտ.) Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ժամը ճիշդ 9ին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ
ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ
(Քերթուածներ)
Մատենաշար «Ահեկան»
Պէյրութ 1971

Դիմել՝ «Յառաջ»ի
ԳԻՆ 5 ՖՐ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Հայ Մշակութային Կազմակերպութեան
ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆՈՎ
Հոկտեմբեր 30ին, Շաբաթ ժամը 21ին
Salle Voltaire, Alfortville - 94
Պար – երգ՝ ՊԵՏԻԿԵԱՆ
Սայաթ-Նովա խումբ

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Դեկտեմբեր 12ին
ՏՕՆԱԾԱՌ
Մարտ 12ին
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԴԷՊԻ ԱՒՍՏՐԻԱ
ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ
—o—
ՄԵԿՆՈՒՄ Դեկտ. 23ին, Կառ. տը Լ'էսթէն
ՎԵՐԱԴԱՐՁ Յունուար 4ին

Սէն-Եոհան, արեւոտ շրջան մը (620-1200 մեթր) հովերէն պատսպարուած, դահուկի յատուկ վայրեր սկսնակներու եւ փորձառուներուն համար:

Բազմաթիւ պտոյտներ Սալցպուրկ եւ Պերխթեսկատըն: Հանգստաւէտ պանդոկ մը՝ Կոլտընըր Հիրշ, տաք եւ պաղ ջուր, կեդրոնական ջեռուցում, խնամուած ճաշեր:

Սահմանափակ տեղեր: Արձանագրուիլ ժամ առաջ:

Մասնակցութիւն 525 փրանք

կանխավճար 75 Ֆր., մնացեալը վճարելի ամէնէն ուշը՝ Դեկտ. 10ին:

Այս գինին մէջն են, Բ. կարգով ճամբորդութիւնը, ամբողջական *փանսիոնը, բացի ճամբու ճաշերէն:*

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

Է.Տ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Կարեւոր.— *Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիր, օտարներուն համար թէթր տը վօյաժ կամ անցագիր* (փասփոր) *ի զօրու:*

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Հայկազ Պետրոսեան 50 Ֆրանք կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին, Սիրանոյշ Արապեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն-Ժեռմի Թաղ. Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է.—

Ողբացեալ Յովհաննէս Աֆարեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի.—

Տէր եւ Տիկին Տէրտէրեան եւ Բասաըրմաճեան 20ական Ֆր. եկեղեցւոյ, Աւետիս Զպլաքեան, Սամուէլեան, Օննիկ Քէօսէեան, Հրայր Փիլիկեան, Գրիգոր Փիլիկեան 10ական, Մուշեղ Գազանճեան եւ Մի Օմն Թաղին դպրոցին 10ական:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ *Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները ընդհ. ժողովի 30 Հոկտ. Շաբաթ օր ժամը 15,30ին Մշակոյթի Տան դրասենեակին մէջ: Օրակարգ.— Տարեկան տեղեկագրի ընթերցում եւ պատգամաւորներու ընտրութիւն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:*

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ *Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Նոյեմբեր 5, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 21ին մարզական ակումբը, 16 Պոււլ. Քարնօ: Կարեւոր օրակարգ՝ պատգամաւորական ժողով:*

ԼԻՈՆ
Հոկտեմբեր 30, Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին
Տէսինէն մեկնում օթօքառով ժամը 19,45ին Քորնավանէն: Կը կենայ Քաֆէ տը լա Փէ եւ Քաֆէ տիւ Միտի:

ՎԱԼԱՆՍ
Հոկտեմբեր 31, Կիրակի օր ժամը 15ին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

Samedi 30 Octobre à 21 h., Salle Rameau à LYON
Dimanche 31 Octobre à 15 h., Salle des Fêtes de VALENCE

GALAS EXCEPTIONNELS
DE
DANSES ARMENIENNES

Avec plus de 70 exécutants des troupes de Paris

NAIRI
et
NAVASART

Chants folkloriques EVA RESDIKIAN

Billets d'entrées en vente chez Sevan-Voyages, 50 Cours de la Liberté, LYON (3e)

SOIREE DE GALA
DE L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

SALLE GAVEAU, 45, RUE LA BOETIE — Métro : Miromesnil
17 NOVEMBRE, MERCREDI à 21 H.

RECITAL

Raffi PETROSSIAN

MOZART, BEETHOVEN, CHOPIN, SCHUMANN, LISZT

Location
à la SALLE GAVEAU
Chez DURAND — 4, Place de la Madeleine
U.G.A.B. par téléphone : 870-03-18 de 10 à 18 h.

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

էջմիածնի եւ Վարդանի մետալին
ստեղծագործը

ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

Եւ ընդհանրապէս, զոհարեղէնի
որեւէ գնումի մը համար
ձեր տրամադրութեան տակ է

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

40 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինի տարեկան պարահանդէսը, ժորժ Ե.ի չքեղ սրահներուն մէջ, Շաբաթ Դեկտեմբեր 4, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ:

×

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 6 ին, Փալէ տէ Քոնկրէ:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այդ փոփոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն *գրաւոր*, մեկնումէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ճշդուին *ընթացիկ եւ նոր հասցէն*:

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ընդունուի հեռաձայնով:

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 փրանք:

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա — Տար. 90 ֆր. — Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման — Տար. 115 ֆր. — Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
27
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
27 OCTOBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12251 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 47e ANNÉE — N° 12.251

ՈՒՇԱԴԻՐ ԸԼԼԱՆՔ...,

Այէն ու ձախէն կը լսենք յաճախ, որ «հայկական» երաժշտութիւն անունին տակ կը շարունակուի՛ թրքական երգին տարատակութիւնը հանրային հաւաքոյթներու մէջ, նոյնիսկ եկեղեցական սրահներէ ներս...

Անգլիատառ հայ թերթերով թէ առանձին թռուցիկներով հրապարակ իջած են երիտասարդական խմբակներ՝ որոնք «արեւելեան նուագ»ի, «հայկական երգ ու պար»ի կամ «քէյֆ»ի կոչ կ՚ուղղեն հանրութեան:

Այսօր սերունդը ուժ ու քաջութիւն չի գտներ առհասարակ՝ նման հրաւէրներու ընդառաջելու համար: Պատահարար կը տեսնէ, կը կարդայ յայտարարութիւնները եւ... կը հրճուի՛ հաւանօրէն ներք — նապէս, տեսնելով «ջահիլ-ջուհել» տղաք ու աղջիկներ՝ որոնք սէր ու հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան «տոհմիկ» երգին կամ նուագին հանդէպ:

Սակայն մատի վրայ համրուող այն քիչերը, որոնք կը փութան տեղւոյն վրայ ծախահարելու նոր սերունդը, դառն յուսախաբութեան եւ ընդվզումի կը մատնուին՝ երբ «հայկական»ի պիտակին տակ թուրքին մեզի ու վաւաշոտ երգերը կը հրամցուին իրենց:

Գիտենք անշուշտ, որ անոնցմէ շատեր անգիտութեան զոհեր են: Գիտենք մանաւանդ, որ կարգ մը չարաշահներու մատը կայ երիտասարդ տղոց ու աղջիկներու այն միամիտ հաւատքին մէջ, թէ հայերէն բառերով հրամցուած ամէ՛ն յօրինում հայկականին վաւերականութիւնը կը հաստատէ, — մինչդեռ՝ իրականութիւնը այն է, որ երգն ու նուագը, պարն ու խրախճանքը չահադիտական նպատակներու ծառայեցնող մարդիկ առած են թրքական երգը, նուագը կամ պարը, ծուռ ու անձոռնի քանի մը հայերէն բառ կարկատած են եղանակին, եւ չինծու այդ յօրինումին տուած են «հայկական երգ», «հայկական նուագ» կամ «հայկական պար» անունը՝ մէկ սրահէն միւսը, մէկ դաշտավայրէն միւսը կամ մէկ հաւաքավայրէն միւսը պտըտցնելու համար Թուրքին «արուեստը»...:

Աուիթը ունեցած ենք, բոլորս ալ, անձնապէս հաստատելու անհաճոյ եւ ընդվզեցուցիչ այս իրողութիւնը՝ զանազան դաշտահանդէսներու, պարահանդէսներու կամ հանրային — հրապարակային հաւաքոյթներու ընթացքին: Եւ, անշուշտ, երբ փափկօրէն չահագործողներու ուշադրութեան յանձնած ենք պարագան, մեծ է եղած զարմանքը նախաձեռնարկ միութեանց ու խումբերուն.

— «Քառասուն տարիէ ի վեր, մենք իբրեւ հայկական ստեղծագործութիւն ճանչցած ենք այս երգը կամ նուագը. ինչո՞ւ հիմա միայն կ՚ըսուի մեզի՝ թէ թրքական եղանակներ են անոնք»...

Շա՛տ պարզ է:

Տարինե՛ր ամբողջ անգիտութիւնը դեր ունեցեր է մեր ըրած-թողածին մէջ, իսկ գիտցողներէ շատեր ո՛ւս թօթվեր ու անցեր են: Վարժութիւնը դարձեր է ունակութիւն, իսկ ունակութիւնը վերածուեր է բնակա՛ն բանի մը:

Անխտրօրէն տոհմիկ հարիւրաւո՛ր երգեր, ազգային նուագ ու հայաշունչ պարեր ունի մեր ժողովուրդը, — գաւառական ծագումով թէ քաղքենի, մշակուած արուեստով: Ցաւկապէս վերջին քանի աւելի տարիներուն՝ հայրենիքի մէջ յաճախ կ՚օգտագործուին անոնք, փոյթ չէ թէ երբեմն Կովկասեան ստեղծումներն ալ խառնելով Հայկականին:

Սակայն քանի՞ հոգի, «ջահել-ջուհել» երիտասարդութեան շարքերուն մէջ, ա-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԵՔԻՆ ՄԱԿ-Ի ԱՆԴԱՄ

ՖՈՐՄՈԶ ՔՇՈՒԵՑԱՒ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԷՆ

Այս քուէարկութիւնը բոլորովին անըսպասելի էր եւ կ՚ըսուի թէ Նիքսըն իսկ զարմացած է: Արդարեւ Միացեալ Նահանգներու նախագահը կը խորհէր թէ

ուիթ է ունեցած լսելու, ճանչնալու եւ սորվելու զանոնք:

Պայմաններու բերումով՝ տոհմիկ մեր երգն ու պարը անծանօթ մնացած են նոր սերունդին, մինչ առեւտրական նպատակներով հոս ու հոն կազմուած խումբեր հրապարակի վրայ քշած են Թրքականն ու «արեւելեան»ը, իբրեւ հայեցի կամ հայկական...

Մեզի ուղղուած կարգ մը նամակներէ ալ տեղեկացած ենք յաճախ՝ որ նոյնիսկ ձայնասփիւռային «հայկական ժամ»երէ ոմանց յայտագիրներուն վրայ, պատուոյ աթոռ գրաւած է թրքական եղանակը՝ հայերէն բառերով կամ «հայկական»ի պիտակով:

Ոմանք անդրադարձած են իրենց սխալին, ու սրբագրած: Ուրիշներ յամառած են եւ կը շարունակեն յամառիլ, անշուշտ քաջալերուած այն վերաբերումէն՝ զոր ցոյց կուտայ ունկնդիր հասարակութիւնը, իր անտարբերութեամբ եւ — երբեմն — իր համաձայնութեա՛մբ...

Արդարեւ, չկա՞ն երէցներ թէ կրտսերներ՝ որոնք Թրքական հին ու նոր երգերու մէջ իրենց անցեալը կը վերապրին կամ երբեմնի իրենց կեանքին, բարքերուն ու կենցաղին յուշքը կը գտնեն...

Ինչո՛վ ալ բացատրենք երեւոյթը, որքա՛ն ալ անմեղօրէն ու մեղապարտ նկատումներով հոսանքին յանձնուած պատասխանատուներ գտորոշենք, փաստը կը մնայ այն՝ որ Թուրքը կը շարունակէ ծալապատիկ նստիլ մեր հոգիին վրայ:

Իրողութի՛ւն մը, որ կը կարօտի սրբագրութեան:

Մեր ցաւն ու ընդվզումը կը կրկնապատկուին, երբ կ՚իմանանք որ մինչեւ այսօր ալ կարգ մը եկեղեցիներու կից սրահներ կը տրամադրուին «քէյֆ»երու հաւաքոյթներու՝ ուր Թրքական «երաժշտութիւնը» եւ նոյնիսկ... պորտապարը կը հանդուրժուին իբրեւ «արեւելեան նուագ ու պար»:

Տակաւին շաբաթ մը առաջ, նամակագիր հայ երիտասարդ մը կը բողոքէր անգլիախօս շաբաթաթերթի մը էջերէն, որ Ֆեմպրիճի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ հանդուրժուած է թրքական երգերու՝ «երբ այնքա՛ն հարուստ է հայ ժողովուրդը տոհմիկ երաժշտութեամբ ու պարերգներով»...

Ձերկարենք:

Նիւ Եորքէն մինչեւ Լոս Անճելըս, մատնանշուած երեւոյթը աւեր ու չարիք կը գործէ, ու ատեն է որ բոլորս ալ աւելի ուշադիր եւ աններող ըլլանք՝ զգաստութեան հրաւիրելու համար չարաշահները:

Գիտակից ամէն Հայ դեր ունի կատարելիք. իսկ միութիւններ, կազմակերպութիւններ, մամուլ ու հանրային մարմիններ՝ պարտաւորութեան տակ են անխնայ խարանելու ամէն խաթարում...:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

«Յառաջ».— Այս երեւոյթը, դժբախտաբար միայն Ամերիկայի յատուկ չէ...:

այդ հարցը քուէի կը դրուի շատ աւելի ուշ եւ ներկայիս ան պարզապէս երկու երրորդի մեծամասնութիւն պահանջող բանաձեւ մը առաջարկած էր Ֆորմոզի արտաքսման համար եւ պաշտպանած երկու Չինաստաններու անդամակցութեան ձեւը:

Ի վերջոյ սակայն Ալպանիոյ բանաձեւն էր որ պիտի ընդունուէր եւ Համայնավար Չինաստան 35ի դէմ 76 ձայնով (17 ձեռնպահ) անդամ կ՚ընտրուէր Միացեալ Ազգերու: Ազգայնական Չինաստանի Պատուիրակութիւնը անմիջապէս դուրս կ՚ելլէր, արտաքսուելէ առաջ եւ ընդհանուր անտարբերութեան մէջ մինչ Ու Թան Փեքին կը հեռագրէր նոր Չինացիներ հրաւիրելու համար:

Պատմական այս քուէարկութիւնը անգամ մը եւս ցոյց կուտայ թէ քաղաքականութիւն եւ բարոյական իրարու հետ կապ չունեցող հարցեր են. Ձանկ Քայ Չէք կրնայ այլեւս զառն խորհրդածութիւններ ընել: Յիշենք որ Ազգ. Չինաստան հիմնադիր անդամներէն էր Միացեալ Ազգերու եւ վէթոյի իրաւունք ունէր Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ:

ՓՈՄՓԻՏՈՒ – ԲՐԵԺՆԵՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

ՄԵԾՆ ՊԵՏՐՈՍԷՆ ԵՏՔ՝ ԲՐԵԺՆԵՒ ՎԵՐՍԱՅԼԻ ՄԷՋ

Արքայավայել ընդունելութիւն մը շընորհուած էր Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարին, որ նախատեսուած ժամուն հասաւ Օրլի իր չքախումբով:

Թնդանօթի 101 հարուածներ եւ երկու երկիրներու փառերգները ողջունեցին Բրեժնեւը, որ քիչ ետք, Նախագահ Փոմփիտուի հետ, բաց կառքով, պիտի առաջնորդուէր մինչեւ Էլիզէի պալատը ուր, գլուխ գլխի առաջին տեսակցութիւն մը պիտի ունենային:

Այս առաջին տեսակցութեան ընթացքին առաւելաբար ընդհանուր հարցեր շօշափուած են եւ երկուստեք գոհունակութիւն կը յայտնեն:

Այս հանդիպումէն ետք, Բրեժնեւ եւ կինը կ՚առաջնորդուէին Վերսայլ եւ կը տեղաւորուէին Թրիանոն, ուր պիտի բնակին իրենց այցելութեան ընթացքին: Արտակարգ աշխատանքներ տարուած են որպէսզի ամէն ինչ կանոնաւոր ըլլայ եւ նոյնիսկ հեռաձայնի ուղղակի գիծ մը հաստատուած է Մոսկուայի հետ:

Կարճ հանգիստէ մը ետք, Բրեժնեւ ներկայ կ՚ըլլար 140 հոգինոց ճաշի մը, զոր Փոմփիտու կուտար ի պատիւ իր հիւրին:

Ճաշէն ետք, խօսք առնելով Ֆրանսայի Նախագահը կարգ մը կարեւոր յայտարարութիւններ կ՚ընէր որոնց չէր սպասուեր: Արդարեւ Փոմփիտու կը շեշտէ թէ Եւրոպայի ապահովութեան համար ժողով մը մեր ցամաքամասին մեծ յոյսը կրնայ ըլլալ, եւ նոյնիսկ կ՚աւելցնէր. «Ոչ մէկ բան կ՚ընդդիմանայ որ Հելսինքիի մէջ բացուի անոր պատրաստութեան բազմակողմանի շրջանը»:

Փոմփիտուի այս յայտարարութիւնը շատ կարեւոր կը նկատուի:

Նախագահը անդրադարձած է նաեւ Միջին Արեւելքի հարցին, ուր կենսական կը նկատէ Զօրերու խորհրդակցութիւնը ու եզրակացուցած է.—

«Պ. ընդհ. քարտուղար, երկուքուկէս դար առաջ է որ առաջին անգամ ըլլալով, ան որ դեռ կը կոչուէր Մոսկովիայի ցար Ֆրանսա այցելեց: Վոլթէր նկարագրած է այս ճամբորդութիւնը քանի մը տողերու մէջ իշխանական համառօտագրութեամբ.— «Մեծն Պետրոս, կ՚ըսէ, ընդունուեցաւ ինչպէս որ պէտք էր»: Մեր երկիրները, անկէ ի վեր շատ փոփոխութիւններ եւ յեղափոխութիւններ տեսան: Բայց Մեծն Պետրոսի արձանը կանգնած է

միշտ ոչ շատ հեռու Օռռ մարտանուէն եւ Հանրապետութեան Նախագահը ձեզ կ՚ընդունի, այս իրիկուն, Լուդովիկոս ԺԴ.ի պալատներուն մէջ: Թոյլ տուէք որ հոն տեսնեմ երջանիկ շարունակութեան մը խորհրդանիշը եւ որ ձեզի կ՚ապահովէ թէ Ֆրանսա ձեզի պիտի ընդունի ինչպէս որ պէտք է»:

✕ Հակառակ արգելքներու, փոքր ցոյցեր եղան: Հրեայ երիտասարդ ուսանողներ ժամ մը գրաւեցին Ֆրանս-Իւրի գրասենեակները մինչ աջակողմեան ցուցարարներ Շան զ՚Էլիզէի վրայ կ՚այրէին խորհրդային դրօշներ:

Հրեաներու բողոքներն ու ցոյցերը կը շարունակուին:

Pleins Feux sur Aznavour

Փլէն Ֆէօ խորագրով նոր ամսաթերթ մը սկսած է լոյս տեսնել, որու առաջին թիւը պատրաստած է Շարլ Ազնաւուր (ամէն ամիս թերթին խմբագրութիւնը պիտի յանձնուի արուեստագէտի մը): Շատ լաւ խմբագրուած, պատկերազարդ այս թիւին մէջ, Շառլ Ազնաւուր պատմելով ի՛ր պատմութիւնը, կը պատմէ նաեւ ի՛ր ժողովուրդին պատմութիւնը, ու այն գրութեան մէջ որու խորագիրն է՝ Կորսուած Հայրենիքի մը յիշատակներ, շատ քուլէօր լոֆալով կը խօսի իր հայրենակիցներուն մասին ու կ՚եզրակացնէ.—

«Աշխարհ պտըտեցայ, երբեք չմոռցայ որ Հայ էի: Ուրայի հետ ամուսնացայ Հայոց եկեղեցին եւ քահանան մեր գլխուն դրաւ ամուսնական պսակը որու Խաչը կը խորհրդանշէ արիւնը: Նոյն պսակն էր որ դրուած էր ծնողքիս ու պապերուս գլուխը: Տղաս՝ Փաթրիքը, Սեւրի Մուրատեան վարժարանը դրի: Նիւ Եորք ըլլամ թէ Մոսկուա երբ անծանօթ Հայ մը օթեակս մտնէ, խօսելու պէտք չունի, եղբայրս է: Քիչ մը դիս յանցաւոր կը զգամ ժողովուրդիս նկատմամբ: Երբեք երգ մը չնուիրեցի իրեն: Յաճախ մտածած եմ: Գիտեմ որ օր մը, երաժշտութեամբ պիտի մեծարեմ զայն: Բայց այդ երգը, չեմ ուզեր ձախողիլ: Ուրեմն ժամանակ կը դնեմ: Այդ օրը հպարտ պիտի ըլլամ աշխարհին պոռալու որ Հա՛յ եմ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔ մամուլը լայնօրէն կ՚անդրադառնայ Անգլիոյ Թագուհիին այցելութեան: Շռնդալից խորագիրներով կը հաղորդուին Էլիզապէթ Բ.ի շրջագայութիւններն ու հանդիպումները: Այսուհանդերձ Թուրք Թերթ մը երեւան հանած է Թրքական ողբութեան չափանիշը: Այսպէս, Կիրասոնի «Եսիլ Քօթանակ» (Կանաչ ոզկոյզ») թերթը հետեւեալ ձեւով հաղորդած է Անգլիոյ Թագուհիին ժամանումը Թուրքիա.— «Անգլիոյ Էլիզապէթ Թէյլըր Թագուհին Թուրքիա կը ժամանէ»:

ՀԱՐԱՒ. ՎԻԷԹՆԱՄԻ հիւսիսային շըրջաններուն մէջ զօրաւոր ծովամրրիկ մը 250.000 հոգի անպատսպարան թողուց: Յարդ 64 մեռեալ արձանագրուած է:

ՏԻԿԻՆ ԻՆՏԻՐԱ ԿԱՆՏԻ Եգիպտոսի նախագահին միջնորդութեան դիմած է՝ լուծելու համար Հնդիկ – փաքիստանեան հարցը: Սատաթ խոստացած է իր կարելին ընել: Այս մասին խօսած է Թիթոյի հետ: Կացութիւնը միշտ լարուած է Հընդկաստանի եւ Փաքիստանի միջեւ: Երկուստեք կ՚ամրապնդեն միջադէպերու հրահրման մէջ: Քարաչի յայտարարեց, թէ երկու օրուան մէջ սպաննած է 500 հնդիկ զինուոր:

ԽԱՒԱՐԻ ԱՍՊԵՏՆԵՐԸ

ՖԼՈՐԻՏԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՎԻԼԼԱՆ

Ա.

1943 թուականը, դաշնակից ուժերուն համար եղաւ դժնդակ ու յուսահատական: Գերմանական տիրապետութիւնը զգալի էր ամենուրեք՝ ցամաքի վրայ, օդի մէջ եւ մանաւանդ ջուրերու վրայ: Ամէն օր բազմաթիւ նաւեր զոհ կ'երթային գերմանական սուզանաւերէն արձակուած թորփիլներուն:

Ֆլորիտա, որ սպաներէն կը նշանակէ ծաղկաւոր, թերակղզի մըն է, որ կը գտնուի Միացեալ Նահանգներու հարաւը, Ատլանտեան ովկիանոսի եւ Մեքսիքի ծոցին միջեւ: Ունի հաճելի կլիմայ. մանաւանդ ձմեռը՝ բնական գեղեցկութիւններու եւ ոսկի աւազով ծածկուած անվերջանալի ծովափներու: Անոր գոհար քաղաքները կը կոչուին Փալմ-Պիչ եւ Մայամի, ուր կրնան ձմեռնային եղանակը վայելել հիւսիսի մեծահարուստները միայն:

Սակայն, վերոյիշեալ թուականին, այս շրջանը կը հանդիսանար Միացեալ Նահանգներու ամէնէն խոցելի կէտը: Թերակղզիին բացերը ամէն օր մէկ կամ երկու նաւ կ'ընկղմէին, նոյնիսկ ծովափէն քանի մը մղոն հեռու: Շուտով այդ գեղեցիկ ծովը պիտի դառնար ամերիկեան նաւատորմին գերեզմանը:

Հարկաւ զինուորական ղեկավարները ձեռնածալ չմնացին: Հարիւրաւոր հետախուզիչ օդանաւեր թռիչք կը կատարէին վտանգուած շրջաններուն վրայէն, նշմարելու համար այն սուզանաւերը, որոնք այնքան աւերներ կը գործէին, եւ քանի մը ռումբով վերջ կուտային անոնց գործունէութեան: Արագընթաց դիտանաւեր կը սանտրէին ծովուն մակերեսը՝ հարաւէն հիւսիս եւ արեւելքէն արեւմուտք, բայց առանց որեւէ արդիւնքի: Ծովային շրջանակները այն եզրակացութեան եկան, որ գերմանական սուզանաւերու ամբողջ նաւատորմ մը կը գործէր այդ շրջանին մէջ եւ կը պարենաւորուէր ուտեստեղէնով եւ վառելանիւթով, Ֆլորիտայի ծովափին վրայ իսկ հաստատուած գաղտնի կայաններու կողմէ:

Էֆ. Պի. Այ.ի պաշտօն տրուեցաւ կատարել պէտք եղած հետախուզութիւնները, առանց զգացնելու իր ներկայութիւնը, որովհետեւ հակառակ պարագային, Մայամիի եւ Փալմ-Պիչի պանդոկները կը վխտային գրօսաշրջիկներով: Գաղտնի ոստիկաններուն պաշտօն տրուեցաւ շրջիլ սրճարանէ սրճարան, ճաշարանէ ճաշարան, կապելայէ կապելա, եւ քաղել անհրաժեշտ տեղեկութիւններ: Իւրաքանչիւր ոստիկանի յանձնուած էր որոշ շրջան մը: Ճիմ Հենրի, որ տասնըհինգ տարուան ծառայութիւն ունէր հակալրտեսական կազմակերպութեան մէջ, ստանձնեց Փալմ-Պիչի հիւսիսային թաղերը, որոնք շատ հեռու չէին ծովափէն: Ոստիկաններուն լաւագոյն օգնականները կամ մեծագոյն թշնամիները կ'ըլլան ընդհանրապէս սրճարաններու աշխատաւորները:

Բարեբախտաբար, Ճիմ Հենրի ունէր բարեկամ սրճարանապետներ. անոնցմէ լաւագոյնն էր իրլանտացի Փաթ Օքանըր, որ կը վարէր Ուրական սրճարանը: Հենրի եւ Օքանըր Առաջին Համաշխարհային պատերազմին ծառայած էին նոյն ջոկատին մէջ: Հենրի իր բարեկամէն խնդրեց, որ ականջ դնէ իր յաճախորդներու խօսակցութեան եւ իրեն հաղորդէ ուշադրութեան արժանի լուրերը:

Ճիմ Հենրի, իրիկուն մը, ըստ սովորութեան, Ռետ Ֆլովըր, Փալմա եւ Քորալ Սի կապելաներուն մէջ մէկական գաւաթ խմելէ ետք, մտաւ Ուրական սրճարանը: Չմոռնանք ըսելու, որ Ճիմ Հենրի խմիչքին երբեք քառորդը կը ձգէր գաւաթին մէջ, հասկնալի պատճառներով: Հենրի նստաւ պառին առջեւը շարուած բարձր աթոռներէն մէկուն վրայ: Նաւաստի մը կը զրաղէր ռում պանչով, երկու հոգի կը խօսակցէին անկիւնի սեղանին առջեւ, իսկ Օքանըր յաճախորդի մը ապսպրանքը կը կատարէր:

Երբ Օքանըր վերադարձաւ պառին ետեւը.

— Ի՞նչ նորութիւն Փաթ, հարցուց Ճիմ Հենրի:

— Մասնաւոր նորութիւն մը չկայ, բայց անցեալ օր, ներս մտաւ մարդ մը, մօտ յիսուն տարեկան: Առաջին անգամը չէ, որ զինք կը տեսնէի, երբեմն կուգար հոս, ոտքի վրայ կը պարպէր քանի մը գաւաթ ու կը մեկնէր: Երբեք չէի համակրած այս մարդուն: Մանաւանդ, երբ երկու գաւաթը անցնէր, կը դառնար խածան շուն:

— Կ'երեւի թէ հետը կռիւ ունեցած ես:

— Գրեթէ: Վստահ եմ, որ եթէ հոս ըլլայիր, սրճարանիս մէջ սեղան ու աթոռ չէր մնար: Ըսաւ որ Էֆ. Պի. Այ.ի պաշտօնեաները բոլորն ալ անպէտ արարածներ են. կ'ուտեն, կը խմեն, կը պտըտին եւ ամսական կ'առնեն: Իրենց աչքին առջեւ ամէն օր նաւեր կ'ընկղմին. եթէ մարդ են՝ թող առաջքը առնեն: Բայց Ամերիկացիները մէկական ապուշներ են, եւ ուշ չէ այն օրը, երբ Հիթլէր տէրը պիտի դառնայ այս երկրին:

— Գերմանացի գործակալ մը չի կրնար այսպիսի ապուշ բաներ ըսել: Ցամենայն դէպս, ոչինչէն լաւ է: Գիտե՞ս ինչ է այս մարդուն անունը եւ ո՞ւր կը բնակի:

— Այս մարդը կը կոչուի Ջորջ Փիթըրզ եւ սեղանապետն է Տիկին Կիֆըրնի:

— Տիկին Կիֆըրն: Ըսել կ'ուզես լճակին եզերքը գտնուող վիլլային տիրուհին: Չեմ կարծեր, որ կարենանք դիւրաւ մուտք գործել այդ վիլլայէն ներս:

Տիկին Կիֆըրն անծանօթ մը չէր Փալմ-Պիչի բնակչութեան: Հակառակ իր 60 տարիներուն, դեռ առոյգ ու վայելուչ էր: Այրին էր մեծահարուստ գործատէրի մը, որ ամուսնոյն մահէն ետք՝ հաստատուած էր այս ընդարձակ ու գեղեցիկ բնակարանին մէջ: Կը վարէր քաշուած կեանք մը, բայց դրամական կարեւոր յատկացումներ կ'ընէր բարեգործական հաստատութիւններու եւ այդ պատճառաւ՝ փալմպիչցիները զինք կը կոչէին Ֆլորիտայի տիկինը:

Ճիմ Հենրի խորհրդակցութեան նստաւ իր մեծաւորներուն հետ: Որոշուեցաւ գործել մեծ զգուշութեամբ, եւ քաղել յաւելեալ տեղեկութիւններ: Փիթըրզ իր պաշտօնը ստանձնած էր քանի մը ամիս առաջ միայն: Իր նախորդը կը կոչուէր Տիթրիխ: Էֆ. Պի. Այ. ուզեց տեսակցութիւն մը ունենալ Տիթրիխի հետ, բայց այս վերջինը անգտանելի մնաց:

ՆՈՒՊԱՐ ՋԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԱՐՍԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

(1921 Սեպտեմբեր 26 — Հոկտեմբեր 13)

Բ.

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՆԻՍՏ

Հինգերորդ նիստը բացուեց Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 10ին, ժամը 3ին: Այս նիստում կարդացուեցին դաշնագրի յօդուածները, որոնք փոքրիկ փոփոխութիւններ ենթարկուելուց յետոյ, վերջնականապէս ընդունուեցին երկու կողմերից էլ: Այս յօդուածները մշակուած էին պատուիրակութիւնների անպաշտօն նիստերում: Այս տեսակ իննը նիստեր տեղի ունեցան:

Այս նիստում Թուրքերի եւ Անդրկովկասեան Հանրապետութիւնների պատուիրակութիւնների կողմից եղան պաշտօնական յայտարարութիւններ՝ համապատասխան յօդուածների ընթերցումից յետոյ: Յայտարարութիւնները արձանագրւում էին քարտուղարների կողմից, նկատի առնուելու համար երկուստեք իրենց յառաջիկայ փոխ-յարաբերութիւնների ընթացքին:

Այս յայտարարութիւնները վերաբերում էին այն կէտերին, որոնք շուրջ երկու կողմի պատուիրակութիւնները չէին համաձայնած եւ կամ համաձայնուելով հանդերձ՝ ընդդիմացել էին դաշնագրերների մէջ իբրեւ յօդուած մտնելու:

Սահմանագծումի խնդիրներին վերաբերող յօդուածի ընթերցումից յետոյ, Անդրկովկասի պատուիրակութիւնների կողմից ընկ. Գանէցկին արաւ հետեւեալ յայտարարութիւնները, որոնք, խորը լռութեան մէջ, ազդու տպաւորութիւն թողին:

Առաջինը Անիի եւ երկրորդը Կողբի մասին էր:

Մենք այն յոյսը ունէինք, որ Թուրք պատուիրակութիւնը դրական պատասխան պիտի տայ Անիի մասին Հայաստանի արած պահանջին, որ զուրկ էր ամէն տեսակ զինուորական, տնտեսական եւ աշխարհագրական նկատումներից եւ մեզ համար ունի զուտ գիտական - կուլտուրական արժէք: Վերջին պահուն, ինչպէս Կողբի, նոյնպէս եւ Անիի մասին Թուրք պատուիրակութիւնը մերժողական պատասխան տուեց, առարկելով, թէ Անին Ախուրեանի արեւմտեան եզերքին է գտնւում, ուստի Հայերին տալով՝ կը խախտուի Մոսկուայի դաշնագրի սկզբունքը:

Ահա այս առթիւ Գանէցկիի յայտարարութիւնները.—

«Անդրկովկասեան Հանրապետութիւնների պատուիրակութիւնները ամենախորունկ ցաւով արձանագրում են Անիի մասին իրենց արած առաջարկի մերժումը: Անին ներկայացնում է Հայերի համար ազգային - պատմական եւ գեղարուեստական արժէք: Աւելացնում ենք նաեւ, թէ Անդրկովկասի ժողովուրդները այդ մերժումը պիտի ընդունեն ճշմարիտ ցաւով»:

«Կողբի աղահանքերը ունենալով համակովկասեան նշանակութիւն, որովհետեւ տարիներով նրանք հայթայթել էին Անդրկովկասի աղի պահանջները, մենք նախապէս ներկայացրել էինք Կողբի աղահանքերը Հայաստանին թողնելու մի առաջարկ: Բայց նկատելով այս մասին Թուրք պատուիրակութեան առարկութիւնները՝ մեր այս առաջարկը փոխել էինք՝ վերածելով այն Կողբի աղահանքերը Հայաստանի կառավարութեան մենաշնորհ տալու առաջարկին:

«Թուրք պատուիրակութիւնը ներկայումս մերժում է նաեւ այս առաջարկը. մենք արձանագրում ենք նաեւ այս մերժումը Թուրքիայի կողմից համակովկասեան նշանակութիւն ունեցող այս խնդրի մասին եւ անցնում ենք ուրիշ յօդուածների քննութեան»:

Թուրք պատուիրակութեան նախագահ Քեազիմ Կարաբէքիր փաշան ի պատասխան Գանէցկուն, յայտնապէս նեղուած եղանակով, հետեւեալ յայտարարութիւնը արաւ.—

«Անիի մասին մեր մերժումը Մոսկուայի դաշնագիրը չխախտելու սկզբունքի մէջ է կայանում: Այսուհանդերձ ամէն ազատութիւն կը տրուի այնտեղ ապրողների եւ գիտական աշխատանքներ կատարողների համար»:

Մերժելով Կողբի մասին եղած առաջարկները՝ Քեազիմ Կարաբէքիր փաշան յայտարարեց, թէ Կողբը առաջուայ պէս պիտի գոհացնի Անդրկովկասի պահանջը:

Նախիջեւանի անկախութեան վերաբերեալ յօդուածի ընթերցումից յետոյ, Քեա-

ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքին լապտերներուն լոյսերը կը խորհրդանշեն հոս ոչ թէ տղուն՝ երկու որոշ իրականութիւններու միջեւ գտնուիլը, այլ՝ անոր գիտակից դառնալը: Լոյսերը, աշխարհի կախարդանքը, կը ծնին լեզուի՝ հողին վրայ տեղատուումէն, եւ այդ տեղատուումի գիտակցութենէն: «Մեկնումներու կարօտը» հետեւանքն է հայերէնի ինքնասահմանափակումին:

«Մենէ խօսք տալու եւ մեր ինքնութեան հասնելու» հիմնական զգացումին այս մեկնաբանութեամբ՝ ունինք պարզ հակադրեցութիւն մը, անկարող՝ լեզուի սահմանափակումին առաջքն առնելու: Բայց ազգային գործիչը, իր գաղափարաբանական կեղծ լեզուով կը փորձէ այդ խօսք տալու զգացումն իսկ ծածկել, աշխարհը օտար հռչակելով եւ լեզուի սահմանափակումը սաստկացնելով: Այս կեղծիքէն ազատելու առաջին միջոցը աշխարհի եւ հողի համարժէքութիւնը ապրիլն է: Բայց ասիկա բաւարար չէ, որովհետեւ կարող չէ գանցելու հողի եւ աշխարհի հակադրումը զոր կը գտնենք պանդուխտի լեզուին — կեանքին — մէջ: Սարաֆեանի գրութեամբ աւելի հիմնական լուծում մը չերեւի՞ր:

Գ.

Պէտք է աւելի եւս մօտենալ բնագրին: Տղան որ կը նայի ելեկտրական լապտերներու լոյսերուն, կը գտնուի իր տան սենեակի մը մէջ, պատուհանին առջեւ նըստած, մօրը քով. «Ամրան գիշերները, մեծ վայելք մը, երազանք մըն էր ինծի համար՝ նստիլ բաց պատուհանին առջեւ ու նայիլ փողոցի լոյսին եւ քաղաքի հեռաւոր լոյսերուն»: Այս սենեակը բաց սենեակ մըն էր ուրկէ կարելի էր դիտել մըթնող երկինքը, եւ խաւարին մէջ ծագող լոյսերը: Բայց աշխարհին բացուող այս սենեակը հասնելու համար, պէտք էր անցնիլ մութ, աշխարհին գոց ձեղնայարկին առջեւէն, վայր՝ վախի եւ զարհուրանքի, մանաւանդ գիշերը՝ երբ շշուկներ ու ողբեր կը լսուէին դրան ետեւէն: Առաջին տպաւորութիւնները այստեղ՝ վախը որ կուգայ անցեալի սենեակէն ուր դիզուած են հին իրերը, եւ անմիջապէս յետոյ՝ առընչուած այդ վախին, բացումը լուսաշող երկինքին: Ձեղնայարկը յիշատակներու շտեմարան մըն է, եւ այդ յիշատակները անձնական, անհատական յիշատակներ չեն, այլ ժառանգուած, հին դարերէ մնացած:

« Տեղատուութիւն Մակընթացութիւն » հատորին մէջ, քանի մը տողեր կը խաղան նոյն պատկերին շուրջ.

« . . . Հովն ու դեւերն ամբարիշտ,
Ձեղունին մէջ փայտակերտ՝
Կը սուլէին գիշերները — անդրաշխարհիկ
երաժիշտ . . .
. . . Ապրելու վախ ախտագին
Ու յուսադրող կեանքի սէր . . .
Հին հեթանոս դարերէն դէպի լայն դուռն
երկնքին . . . »

Այստեղ կ'երեւին օրուան մէջ լայն բացուած երկինքը եւ գիշերուան վախը ձեղնայարկին մէջ ոռնացող դեւերէն: Բայց օրուան մէջ երկինքին առջեւ լայն բացուած պատուհանին կը համապատասխանեն «հին հեթանոս դարերը», կենսայորդ ակը անցեալին: Օրուան մէջ ձեղնայարկին յիշատակները ուրեմն բնաւ սարսափազդու չեն, այլ կեանքի խորհրդաւոր ակը կը կազմեն: Եւ «Մանկութիւն եւ Լոյս» կը հաստատէ ասիկա. «օրուան մէջ, հաճոյքով էր որ կը բանայի այդ դուռը, երթալ թափառելու համար գերաններուն տակ . . .»: Երկու բնագիրները միացնելով, կարելի է կազմել հետեւեալ երկու մուտքով աղիւսակը.

	ցերեկ	գիշեր
սենեակ	բաց երկինք	լապտերները
ձեղնայարկ	հանոյք, կեանք	վախը դեւերը

Երկու բնագիրներն ալ ձեղնայարկին ձգած ե՛ւ ցերեկուան ե՛ւ գիշերուան տպաւորութիւնները կուտան (Մանկութիւն եւ Լոյս. «օրուան մէջ հաճոյքով էր որ . . . բայց շշուկներ, ոռնաձայներ, ողբեր կուգային գիշերները այդ դրան ետեւէն»: Տեղատուութիւն – Մակընթացութիւն. «Հովն ու դեւերը . . . կը սուլէին գիշերները» եւ «հեթանոս դարերէն դէպի լայն դուռն երկնքին»): Բայց սենեակին մէջ՝ Մանկութիւն եւ Լոյս կուտայ միայն գիշերուան տեսարանը (Լապտերները, հեռաւոր լոյսերը), եւ Տեղատուութիւն - Մակընթացութիւն՝ միայն օրուան (լուսաւոր երկինքը):

Երկու բնագիրները միացնելով ունինք նախնական պատկեր մը որ կը գործէ Սարաֆեանի գրութիւններուն մէջ: Այս պատկերին մէջ կարելի է զանազանել սթաթիքը եւ ուժականը. առաջինը՝ օրուան մէջ, կամ իրիկուան դէմ բաց պատուհանին առջեւ սպասումը, դարաւոր հեթանոս յիշատակներով թաքնուած եւ ներկայ, մոռցուած՝ բայց աշխատող գաղտնօրէն:

ՄԱՐՔ ՆՇԱՆԵԱՆ

(3 – Շար.)

գիմ Կարաբէքիր փաշան մի քանի հարցումներ արաւ Նախիջեւանի ինքնավարութեան վերաբերող մի շարք խնդիրների շուրջ:

Ադրբեջանի ներկայացուցիչ Բէհբուտ Շահթախտինսկին պատասխանեց այդ հարցումներին: Մոսկուայի դաշնագրի տրամադրութեան համաձայն, Նախիջեւանը ինքնավարութիւն է ստանում Ադրբեջանի հովանաւորութեան տակ:

Քեազիմ Կարաբէքիր փաշայի հարցումները հետեւեալ կէտերի շուրջ էին. — պաշտօնական լեզուի, կրթական, ամուսնական, դերիների, կրօնական ազատութեան եւ այլ խնդիրների:

Թրքական նաւերին եւ ապրանքներին տրուելիք մի քանի առաւելութիւնների վերաբերեալ յօդուածները անդրկովկասեան պատուիրակութիւնների կողմից երկրորդ անգամ փոփոխութեան ենթարկուեցին եւ յետոյ ընդունուեցին: Այդ յօդուածների համաձայն, Թուրքիան իրաւունք պիտի ունենայ առանց թրանզիտի իր ապրանքները անցկացնել Վրաստանից Թուրքիա: Թուրք նաւերը պիտի վայելեն մասնաւոր առաւելութիւններ:

Թուրք կառավարութիւնը հետաքրքրուեց նաեւ Աջարիայի ինքնավարութեամբ. Վրաստանի պատուիրակ Շալվա Էլիաւան ցոյց տուեց այդ մասին հրատարակուած գեկրէտը:

Գերիների վերադարձին եւ 1918ից ի վեր Թուրքիոյ դէմ գործող Թրքահպատակների վերաբերեալ յօդուածի առթիւ Գանէցկին դիտողութիւն արաւ պայմանաժամի մասին:

Քեազիմ Կարաբէքիր փաշան յայտարարեց, թէ առանց պայմանաժամին սպասելու արդէն իսկ գերիները ազատ պիտի արձակուեն եւ համապատասխան հրամանագիրն էլ իր ժամանակին պիտի յայտարարուի:

Գանէցկին Անդրկովկասի պատուիրակութիւնների կողմից շնորհակալութիւն յայտնեց:

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՆԻՍՏ

Վեցերորդ եւ վերջին նիստը տեղի ունեցաւ Հոկտ. 13ին, ժամը 12ին:

Նիստը բացեց Գանէցկին, որ առաջարկեց ստորագրել պատրաստուած դաշնագիրը:

Ստորագրութեան արարողութիւնը կատարուեց հանդիսաւոր կերպով: Պատուիրակութիւններից զատ, ներկայ էին քաղաքային եւ զինուորական իշխանութեանց ներկայացուցիչները, որոնք ոտքի կեցած էին: Ներկայ էին նոյնպէս Թուրք սկաուտներից մի տասնեակ պատանիներ:

Խոր լռութեան մէջ կարդացուեց ֆրանսերէն բնագիրը, որից յետոյ ստորագրուեցին նիւթերի արձանագրութիւնները:

Ժամը մէկուկէսին կատարուեց դաշնագրի ստորագրումը: Կարսի բերդից, ստորագրութեան պահուն, արձակուեցին թնդանօթի չորս հարուածներ, եւ Թրքական նուագախումբը նուագեց Ինտերնացիոնալը եւ Թուրք ազգային քայլերգը:

Այբուբենի կարգով ստորագրեցին Խորհրդային Հայաստանի, Խորհ. Ադրբեջանի, Խորհ. Վրաստանի եւ Խորհ. Ռուսիոյ ներկայացուցիչները:

Ստորագրուելուց յետոյ ճառեր արտասանեցին Քեազիմ Կարաբէքիր փաշան եւ Գանէցկին, եւ յետոյ Խորհրդաժողովը փակուած յայտարարուեց:

×

Խորհրդաժողովից յետոյ, Հոկտ. 18ին, Գանէցկին հետեւեալ յայտարարութիւնը արաւ Հայաստանի Հեղափոխական Գործադիր Կոմիտէի (?) կոլութեան՝ Արմենպրեսի ներկայացուցչին.—

«Խորհրդաժողովի ամենամեծ արդիւնքը եղաւ այն, որ կնքուած դաշնագրից յետոյ, Թուրքիայի թշնամիները կ՚ըմբռնեն ու կը զգան, որ Թուրքերը այլեւս Արեւելեան ճակատ չունեն: Այդ տեսակէտից Կարսի Խորհրդաժողովը խոշոր միջազգային նշանակութիւն ունի»:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԱՐԴԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՖԻԼՄ

Վերջերս Քանատայէն ստացանք նամակ մը եւ հաղորդագրութիւն մը, ուր կ՚ըսուի թէ քանատական ընկերութիւն մը ծրագրած է Մեծ Եղեռնը ֆիլմի վերածել:

Ստորեւ կու տանք այդ ծրագրին մասին աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ բովանդակող հաղորդագրութիւնը:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«ԴԺՈԽՔԷՆ ԴԷՊԻ ԱՄԵՐԻԿԱՆԵՐԸ»

« Հազուր Սինեուրտ օֆ Քանատա » ընկերութիւնը կը ծրագրէ պատրաստել Թուրք կառավարութեան կողմէ 1914–15ին նախատեսուած մէկուկէս միլիոն Հայերու ջարդը ներկայացնող ֆիլմ մը, նուիրուած այդ նահատակներու յիշատակին:

Տարիներ շարունակ բազմաթիւ անձերէ տեղեկութիւններ քաղեցինք եւ ուզեցինք դէպքը նկարագրել՝ հիմնուելով ճշգրիտ տուեալներու վրայ:

Ներկայիս, հասած ենք այս ֆիլմի արտադրութեան երկրորդ հանգրուանին, եւ այս գծով՝ որեւէ անհատական կամ ընդհանուր տեղեկութիւն մեծապէս կը շահագրգռէ ընկերութիւնը: Նկար ըլլան անոնք թէ անձնապէս տրուած բացատրութիւններ, մեծապէս պիտի գնահատուին մեր կողմէ:

Վերոյիշեալ ֆիլմին արտադրութեան տասը հանգրուաններէն դժուարագոյնը՝ առաջինը՝ նուաճուած է: Այլ դժուար հանգրուան մըն է ութերորդը, ուր Սուրիոյ անապատէն եւ արաբական այլ երկիրներէն, ինչպէս նաեւ Պարսկաստանէն, Լիբանանէն առնուած տեսարաններ կան: Եթէ այս շրջանները դժուար ըլլայ այցելել, ստիպուած պիտի ըլլանք օգտագործել Ամերիկայի անապատային շրջանները: Արդէն այս գծով նախապատրաստական անհրաժեշտ աշխատանքները կատարած ենք:

Որոշած ենք այս արտադրութեան համար ոչ մէկ արգելքի առջեւ կանգ առնել, դժուարութիւն յարուցանողները հայ քաղաքական կուսակցութիւններ ըլլան, թէ Թուրքիոյ հետ «գլոյշ» դիւանագիտական յարաբերութիւններ մշակող երկիրներ: Ոչ ոք, ոչ մէկ բան կրնայ արգելք հանդիսանալ «Դժոխքէն դէպի Ամերիկաները» ֆիլմին որ կը յիշեցնէ Էլիա Քազանի «Ամերիկա Ամերիկա»ն, այն տարբերութեամբ միայն, որ այս մէկը քանատական պատրաստութիւն է:

Այս ֆիլմին մէջ դեր վերցնող բոլոր անձնաւորութիւնները Քանատացիներ են: Օթթաուայի շրջանէն եօթը Քանատացիներ արդէն իսկ կը վերցնեն Տէր Զօրի այրող անապատին վրայ հայ կիներու եւ երախաներու չարչարանքը պատկերացնող տեսարանէն գլխաւոր բաժիններ:

«Դժոխքէն դէպի Ամերիկաները» ֆիլմին մէջ պիտի տեսնենք, թէ ինչպէս գերմանական Կարմիր Խաչի անդամ Արմին Վէկնէր, հայ կիներուն եւ երախաներուն փախուստը դիւրացնելու համար՝ իր կեանքը վտանգեց: Իր անձնական տեղեկութիւնները փաստաթուղթեր են, որոնք ցոյց կու տան, որ 1914–15ի դէպքերը ցեղային պատահական վայրագութիւններ չէին, ինչպէս կը խորհէին շատեր, այլ՝ Թուրք Պետութեան կողմէ ծրագրուած քաղաքականութեան մը աններելի հետեւանքները: Կասկածէ վեր է այն իրականութիւնը, որ բնաջնջումի քաղաքականութիւնը, իր ամբողջութեանը մէջ ծրագրուած էր Պետութեան կորիզին կողմէ: Ֆիլմին վերջին մէկ բաժնին մէջ, հանդիսատեսը պիտի տեսնէ պաշտօնական արձանագրութիւնը, ըստ որում՝ բազմաթիւ գաղտնի հրահանգներ ղրկուած են բոլոր շրջաններուն, մանաւանդ Հալէպի կառավարիչին:

Գլխաւոր դերեր վերցուցած են Օթթաւացիները: Անոնք կը ներկայացնեն սովահար հայ կիները, որոնք վայրագօրէն սպաննուեցան, երբ կը զգթէին իրենց երախաներուն հետ: Արաբական անապատի կիզիչ արեւուն տակ քալող հայ մայրը, վերջին ուժերը հաւաքած երկու բան կը պաղատի իր երախային — ճանչնալ հայերէն տառերը ու կարդալ Աստուածաշունչը:

Ֆիլմի այս բաժնին մէջ ցոյց կը տրուի հայ կիներուն հանդէպ Թուրք զինուորներուն բիրտ վերաբերումը: Այս մասին խօսելով՝ Լորտ Պրայս կ՚ըսէ. «Թուրք զինուորին այդ վայրկեանի տրամադրութենէն կախում ունէր կնոջ մը ճակատագիրը. անոր քմահաճոյքն էր, որ պիտի որոշէր հայ կնոջ բախտը: Կ՚ուղարկուէին բլուրներու ետին եւ իր հեռացումին հետ երախաները կը նետուէին բարձր ժայռերէն վար»:

Գիւղերու մէջ վերապրողներուն կը հրահանգուէր հեռանալ իրենց տուներէն: Կարգ մը շրջաններու մէջ բնակիչներուն կը տրուէր մէկ շաբթուան ժամանակամիջոց մը, որուն ընթացքին մարդիկ կը փորձէին որեւէ գնով ծախել իրենց անձնական ինչքերը: Բայց Պետութիւնը կ՚արգիլէր նման վաճառքներ որովհետեւ «շուտով ետ պիտի վերադառնային եւ դարձեալ բնակէին իրենց տուներուն մէջ»: Մինչդեռ, հայիւ իրենց տուներէն հեռացած, Եւրոպայէն եկած Թուրք գաղթականներ, որոնք հաւաքուած կը սպասէին մօտակայ շրջաններուն մէջ, անմիջապէս կը գրաւէին դատարկուած բնակարանները: Եւ որովհետեւ շրջաններու Թուրքերը գործի տակ մարդիկ չէին, իւրաքանչիւր շրջանի մէջ, մէկական արհեստաւոր (կօշկակար, դերձակ, դեղագործ) կը պահուէր, իսկ մնացեալները կը քշուէին անապատ:

Դեսպան Մորկընթաուի վկայութենէն մեկնելով՝ հարիւրաւորներ եւ հազարաւորներ «օրեր ամբողջ քալած են աննկարագրելիօրէն դժուար պայմաններու մէջ»: Առաջին վեց ամիսներու ընթացքին, շուրջ 1.200.000 անձեր ենթարկուած են նոյն անմարդկային ճակատագրին:

Պատմութիւնը ծանօթ է բոլորին. բայց այդ պատմութիւնը աւելի եւս կը խորանայ, երբ նկատի ունենանք թէ զոհերը կիներ ու երախաներ են:

Սկսելով Անատոլուէն անցնելով՝ բոլորովին ամայի եւ անմարդաբնակ շրջաններէ, անոնք հասան սուրիական անապատ: Ճամբու ընթացքին, անոնք զանազան դժուարութիւններ կ՚ունենային: Առաջին հերթին, անոնց կը հանդիպէին Թուրք գիւղացիները, որոնք կը կողոպտէին գաղթողները եւ կ՚առեւանգէին կիներն ու աղջիկները: Ապա, կային նաեւ Քիւրտերը, որոնք կը մորթէին այրերը եւ այրերուն սպանդէն ետք, կը յարձակէին կիներուն եւ աղջիկներուն վրայ:

Այս ֆիլմին պատրաստութեան մէջ բաժին վերցնողներու 70 առ հարիւրը Քանատացիներ են: 20 առ հարիւրը, որ պէտք է ծանօթ ըլլայ հայերէն լեզուին եւ պատմութեան՝ պիտի գայ Միջին Արեւելքէն:

Անցնող երկու ամիսներու ընթացքին, «Հազուր Սինեուրտ օֆ Քանատա»ն պէտք եղող ուժերը մէկտեղելու համար ի գործ դրաւ իր բոլոր միջոցները եւ պիտի շարունակէ իր փնտռտուքը, մինչեւ որ անհրաժեշտ թիւը ամբողջանայ:

Պէտք է ըսել, որ նման գործ մը բացառիկ առիթ կ՚ընծայէ երիտասարդ տաղանդներուն, որոնք այս ձեռնարկին մէջ իրենց ձիրքը փորձելով՝ կրնան ապագային նոյն ասպարէզին մէջ բարձունքներ նուաճել:

Մեր ուշադրութիւնը գրաւեց մասնաւոր պարագայ մը. այսպէս, դերասանուհիները սիրով, չարչարանքի ու ողբերգական պատկերներու մէջ կը փնտռեն իրենք զիրենք արտայայտել. այս երեւոյթին տուն տուող պատճառները բազմաթիւ են: Կարգ մը պատկերներու մէջ կրօնքին, ընտանեկան եւ ընկերային համոզումներէ յառաջ եկող պարտաւորութիւնները կը կաշկանդեն դերակատարները: Կայ նաեւ ամուսնացած դերասան – դերասանուհիներու հարցը, երախներու ներկայութիւնը, տունէն երկար բացակայութենէն յառաջ եկող տրտունջքներ, եւայլն: Նման դժուարութիւններ չունեցող, լաւ հասկցող, ներկայ ընկերային պահանջները գոհացնող, պատրաստուած առաջնորդներ կը փնտռենք այս ֆիլմը յաջողութեամբ պլսակելու համար:

Կրկնենք. «Հազուր Սինեուրտ օֆ Քանատան» ամբողջովին քանատական շարժապատկերի ընկերութիւն մըն է:

Անկեղծօրէն ձերդ՝
Հազուր Սինեուրտ օֆ Քանատա

ՄԱՔ ԼԸՆԱՆ
(Փոխ–նախագահ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (79)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Տիգրան փոխանակ յառաջանալու, ընկրկեցաւ եւ սկսաւ աստիճանաբար հաղուստին թեւնոցները վեր ժողվել:

— Ոչ, ոչ գոչեց Հայրիէ: Ի՞նչ կ՚ընես հոդ, կ՚ուզեմ ամբողջովին փոխուիս, ի՞նչպէս պիտի կարենաս հագուստներովդ ինձ օգնել:

Եւ աւելի սաստիկ ձայնով մը աւելցուց.

— Շուտ ըրէ, եթէ ոչ պիտի ստիպես զիս Զաւին կանչեմ, որպէսզի հագուստներդ բռնութեամբ հանէ:

Եւ այս ըսելով մերկ թեւերը լողարանին վրայ կախուած ղանղակին մետաքսէ լարին տարաւ: Մերկ Սուլթանուհիին թեւի մէկ շարժումը զինքը Զաւի հուժկու բազուկներուն մէջ պիտի նետէր, որմէ ճողոպրիլը այլեւս անկարելի պիտի ըլլար:

Պահ մը խորհեցաւ գուլպային մէջը պահուած դաշոյնը հանէ եւ անպաշտպան կնոջ կուրծքը խօթէ. կամ անոր վրայ խոյանայ եւ լողարանին մէջ զայն տեղն ու տեղը խեղդէ:

Բայց այս գաղափարին վրայ՝ անմեղ եւ անպաշտպան կնոջ համար անբացատրելի գութ մը զգաց: Սուլթանուհիին առջեւ կրած յուզումները իրեն անբացատրելի զգացում մը ներշնչած էին, եւ կը զգար թէ զինքը անոր հետ կը կապէր:

Եւ այն յարատեւ զօրութեամբ որու միջոցաւ բնազդը մեծ վտանգներու պարագային երեւակայութեան յաջորդական պատկերներ կը ներկայացնէ, որոնք մարդս գրեթէ ակամայ կը գործադրէ, սկսաւ ինքզինքը արդէն Սուլթանուհիին առջեւը ծնրադրած եւ ձեռքերը պաղատագին իրար միացուցած՝ Այիշէի գաղտնիքը երեւան հանելով՝ ներողութիւն խնդրելը տեսնել:

Ասիկա միակ փրկարար ելքն էր այդ լաբիւրինթոսին համար որուն մէջ ինկած էր:

Հայրիէ տակաւին ձեռքը ղանղակին լարէն վար առած չէր:

— Պիտի փոխուի՞ս թէ ղանղակը հընչեցնեմ, հարցուց խիստ ձայնով մը:

Տիգրան որոշումը տուաւ: Ձեռքերը արտորանօք շրջազգեստին տարաւ եւ սկսաւ կոճակները քակել:

Սուլթանուհին ձեռքը ղանղակին լարէն վար առաւ, լողարանին մէջ սուզուեցաւ եւ զաղջ ջուրին առթած հեշտալից թմրութենէն աչքերը կիսովին գոցեց...

Պահ մը յետոյ, յանկարծ աչքերը բանալով գլխուն վրայ ծռած էրիկ մարդու գլուխ մը տեսաւ, որ սոսկումէն դեփդեղին եղած խեղդուկ ձայնով մը իրեն կ՚ըսէր.

— Ո՛հ, Աստուծոյ սիրոյն, Սուլթանուհիս... գթա՛ վրաս...

— Այր է եղեր... Աստուած իմ...

Եւ վերջին բառէն յետոյ Հայրիէ նուաղած լողարանին ջուրին մէջ խորասուզուեցաւ:

Տիգրան սոսկումէն շուարեցաւ մնաց:

Լողարանին ջուրը դժբախտ կնոջ ամբողջ գլուխը ծածկած էր եւ կը սպառնար զայն ջրահեղձ ընել:

Երիտասարդը թուլցած ամբողջ ուժերը ժողվեց, եւ ծռելով լողարանին խցանը հանեց, ապա մերկ Սուլթանուհին բազուկներուն մէջը առնելով տարաւ դիմացի տիվանին վրայ դրաւ:

Խեղճ տղան իր երիտասարդական անփորձութեամբը եւ շփոթութեամբը ինչ ընելը չէր գիտեր:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՎԱԼԱՆՍ.— Այրի Տիկին Անի Գոհարեան, Տէր եւ Տիկին Մարք Գոհարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Կարապետեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), այրի Տիկին Վերգին Գրիգորեան եւ զաւակները (Ամերիկա) եւ բոլոր պարագաները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, աներհօր, մեծ-հօր, եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ԱՐԻՍ ԳՈՀԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ, Հոկտ. 25ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի 27 Հոկտ. Չորեքշաբթի ժամը 14,15ին, Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Արթօ Աբգարեան եւ զաւակները՝ Մարժոլէն եւ Քաթրին, Օր. Աղաւնի Աբգարեան եւ ընտանեկան պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն, բոլոր անոնց որոնք փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, հեռագրով, մամուլով կամ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝

ԲԺ. ԱՐԹՕ ԱԲԳԱՐԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

ՆԻՍ.— Այրի Տիկին Մ. Հանէսեան-Զօտեան ի յիշատակ իր ընտանիքին համայն ննջեցելոց 50 Փր. կը նուիրէ Տէսինի Ապրիլեան յուշարձանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 20 Փր. «Յառաջ»ին:

×

Տիկին Ոսկերիչեան (Լիվրի Կարկան) եւ Տիկին Սօֆի Զատիկեան (Իսի լէ Մուլինօ) 50ական ֆրանք կը նուիրեն Առնուվիլի հայկական վարժարանին:

ՕՐ. ՍԻՄՈՆՆ ՊԱՅՐԱՄԵԱՆ
ԵՒ
Պ. ՍԱՐԳԻՍ ԹՈՒՐՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Նշանուած

24 Հոկտեմբեր 1971, Փարիզ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 30, ժամը 21ին
Մշակոյթի Տան մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ. - ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ - ՀԱՅԵՐԷՆ
ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ - ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ

Ուղերձ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Նոր Սերունդը հայկ. պարերով:
Երգ, արտասանութիւն
Կը մեներգէ Օր. ԱՅՏԱ ԱՄԻՐԵԱՆ
Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ:

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 31, Կիրակի կէսօրէ ետք, Քաղաքապետարանի սրահը:
Հովանաւորութեամբ Լիոնի Վարանդեան կոմիտէին, կազմակերպութեամբ տեղւոյն Ս. Վրացեան խումբին
Կը նախագահէ ընկ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ
Կը խօսի ընկ. ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին: Պաշտօնական մասէն ետք՝ խնջոյք

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կապոյտ Խաչի Սէն Ժեռոմի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ այրի Տիկին Անահիտ Կտաւճեանի, Տէր եւ Տիկին Արման Ենովքեանի, Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեանի ինչպէս նաեւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն՝ իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն եւ հօր՝ Կարապետ Կտաւճեանի կըսկծալի մահուան առթիւ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ.Յ.Դ. Քրիստափոր խումբը կ'ողբայ վերջերս մահացած իր խումբի վեթերան ընկերներէն՝

ՀԱՅԿ ՋՐՈՒԱՆԴԵԱՆԻ

մահը եւ ցաւակցութիւններ կը ներկայացնէ ընտանիքին:

Ինչպէս նաեւ՝

ՄԱՆՈՒԿ ՔԱԶԱՆԵԱՆԻ

մահը:

×

Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերներ Բարունակի եւ Գէորգի, ինչպէս նաեւ իրենց մօր ու ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց հօր, ամուսնոյն ու ազգականին՝ տարաբախտ

ՄԻՀՐԱՆ ՊԱՌԱՒԵԱՆԻ

ղառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

Նոյնպէս ցաւակցութիւններ ընկեր Վահէ Սիմոնեանի, իր կնոջ ու զաւակներին, իրենց աներոջ, հօր ու ամուսնոյն՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԿՈՓՈՅԵԱՆԻ

անակնկալ մահուան առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԵՒ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ ԱՅՑ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցին, իր շրջանի ողբացեալ բոլոր ընկերներուն յիշատակին.—

Յովհաննէս Պէրպէրեան, Մկրտիչ Պէրպէրեան, Նազար Բապուճեան, Լեւոն Նէտիլեան, Պօղոս Պօղոսեան, Յովհաննէս Աբգարեան, Աւագ Պաղտասարեան եւ որդին, Մկրտիչ Կարապետեան, Բիւզանդ Գամեան, Օննիկ Գուրեան, Հմայեակ Ուզունեան, Վաղարշակ Ուրբաթեան, Բժիշկ Յովհաննէս Քիւթիւկեան եւ էլէն Բիւզանդ, Հայկ Թէնէքէճեան, Յովհաննէս Մարտիրոսեան, Աշոտ Նշանեան, Ահարոն Աբրահամեան, Գէորգ Խաչատուրեան, Կարապետ Քէլէշեան, Գրիգոր Գոստիկեան, Բարթող Փափազեան, Մարգար Բարխեան, Հրանդ Յովնանեան, Վարդան Զպուքճեան, Տաքէս Զապունեան, Շաւարշ Տէր-Պարսամեան (Նոր Սերնդական):

Շիրիմներուն այցն ու ծաղկեփունջերու զետեղումը կը կատարուի Շաբաթ 30 Հոկտեմբերին ժամը 15էն սկսեալ:

Կը հրաւիրուին ընտանեկան պարագաներն ու բարեկամները յարգելու համար անոնց յիշատակը:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՏՈՔԹ. Ա. ԱԲԳԱՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախկին Պանեէօրնակ, Տիկին Հռիփսիմէ Մաթէոսեան (Ամերիկայէն) կը նուիրէ 30 Փր. Պանեօ-Բաշանի հայկ. դըպրոցին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 20 Փր. «Յառաջ»ի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Զաքարեան Ղազար Մկրտիչի, կորսուած հայրենական պատերազմի ատեն. մօրը անունը՝ Նազիկ, քոյրերը՝ Լուսիկ, Հըռիփսիկ, Նուբար: Վիրաւորուած են աջ ձեռքի երկու մատները:

Լուր ունեցողներէն գրել՝

A. SOLAKIAN
46, Bd. des Fauvettes
13 - MARSEILLE (12e)

ԼԻՈՆ

Հոկտեմբեր 30, Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին
Տէսինէն մեկնում օթոքառով ժամը 19,45ին Քորնավանէն: Կը կենայ Քաֆէ տը լա Փէ եւ Քաֆէ տիւ Միտի:

ՎԱԼԱՆՍ

Հոկտեմբեր 31, Կիրակի օր ժամը 15ին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

Samedi 30 Octobre à 21 h., Salle Rameau à LYON

Dimanche 31 Octobre à 15 h., Salle des Fêtes de VALENCE

GALAS EXCEPTIONNELS
DE
DANSES ARMENIENNES

Avec plus de 70 exécutants des troupes de Paris

NAIRI
et
NAVASART

Chants folkloriques EVA RESDIKIAN

Billets d'entrées en vente chez Sevan-Voyages, 50 Cours de la Liberté, LYON (3e)

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 20,30ին ընկ. Սերոբեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Սողոման Թէհլիրեան խումբի ժողովը Չորեքշաբթի (27 Հոկտ.) Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ժամը ճիշդ 9ին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԿՈՒԶՈՒԻ

Kaza - Sports

40, Rue des Jeuneurs
PARIS (2e)

Որակեալ բանուորներ թայէօրի, վերարկուի եւ
Prêt à porter de luxe
տունը կամ աշխատանոցը աշխատելու համար:

Շատ խնամուած աշխատանք
Լաւ վճարում:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԴԷՊԻ ԱՒՍՏՐԻԱ

ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՄԵԿՆՈՒՄ Դեկտ. 23ին, Կառ. տը լ'Էսթէն
ՎԵՐԱԴԱՐՁ Յունուար 4ին

Սէն-Եոհան, արեւոտ շրջան մը (620-1200 մեթր) հովերէն պատսպարուած, դահուկի յատուկ վայրեր սկսնակներու եւ փորձառուներուն համար:

Բազմաթիւ պտոյտներ Սալցպուրկ եւ Պերտըսկատըն: Հանգստաւէտ պանդոկ մը՝ Կոլտընըր Հիրշ, տաք եւ պաղ ջուր, կեդրոնական ջեռուցում, խնամուած ճաշեր:

Սահմանափակ տեղեր: Արձանագրուիլ ժամ առաջ:

Մասնակցութիւն 525 փրանք

կանխավճար 75 Փր., մնացեալը վճարելի ամէնէն ուշը՝ Դեկտ. 10ին:

Այս գինին մէջն են, բ. կարգով ճամբորդութիւնը, ամբողջական փանսիոնը, բացի ճամբու ճաշերէն:

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Կարեւոր.— Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիր, օտարներուն համար թիթր տը վօյաժ կամ անցագիր (փասփոր) ի զօրու:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ

Հայ Մշակութային Կազմակերպութեան

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆՈՎ

Հոկտեմբեր 30ին, Շաբաթ ժամը 21ին
Salle Voltaire, Alfortville - 94

Պար - երգ՝ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Սայաթ-Նովա խումբ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները ընդհ. ժողովի 30 Հոկտ. Շաբաթ օր ժամը 15,30ին Մշակոյթի Տան դրասենեակին մէջ: Օրակարգ.— Տարեկան տեղեկագրի ընթերցում եւ պատգամաւորներու ընտրութիւն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Նոյեմբեր 5, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 21ին մարզական ակումբը, 16 Պուլվ. Քարնօ: Կարեւոր օրակարգ՝ պատգամաւորական ժողով:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 90 ֆր· Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար· 115 ֆր· Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 28 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 28 OCTOBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12252 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 47e ANNÉE — N° 12.252

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

—o—

Ա·

Հայրենիքի Ձայն, Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի շաբաթաթերթը, իր Հոկտեմբեր 6ի թիւին մէջ հրատարակած է գրութիւն մը՝ Հայրենադարձութիւնը կայ եւ կը լինի խորագրով:

Հեղինակը՝ Հ· Ավագեան՝ Հայրենադարձութեան Կոմիտէի նախագահի տեղակալ, ուզեր է գոհացում տալ աշխարհի տարբեր երկիրներէն ու բնակավայրերէն շատերու կողմէ տրուած այն հարցումներուն թէ «ինչպէս է ընթանում հայրենադարձութիւնը եւ ինչ հեռանկարներ կան այդ ուղղութեամբ առաջիկայում»:

Ավագեանի հայեցողութեամբ, հայրենադարձութիւնը քաղաքական, տնտեսական եւ ազգային կարեւոր երեւոյթ է հայրենի երկրի եւ սփիւռքի համար միանգամայն: Յետոյ նաեւ՝ «Սով· Հայաստանի ստեղծումը այն պատմական հզօր գործօնն է, որը հիմք ու պատուար հանդիսացաւ ամբողջ աշխարհով մէկ ցրուած հայ ժողովրդի համախմբման համար»:

Պատմական ճշմարտութեան հակառակ է պնդել թէ Հայաստանի մէջ խորհրդային կարգերու հաստատումով «Հայերը փոքր ու մեծ խմբերով, զանգուածաբար բռնեցին տունդարձի ճանապարհը: Եւ այդ ճանապարհը բաց է մինչեւ այսօր ու բաց կը լինի մինչեւ այն ժամանակ, քանի դեռ օտարութեան մէջ գտնուող վերջին Հայը կը ցանկանայ վերադառնալ հայրենիք՝ Սովետական Հայաստան»:

Իրականութիւնն ա՛յն է, որ մինչ 1918 Մայիս 28ին ստեղծուած Հայաստանի Հանրապետութիւնը լայն բացած էր իր դուռները եւ 1918ի Զինադադարէն ետք աշխարհի բոլոր կողմերէն հայրենասէր Հայեր իրենց գործերը հաշուեյարդարի ենթարկելով ազատօրէն կը փութային դէպի հայրենիք, խորհրդայնացումէն անմիջապէս վերջ ամուր կերպով փակուեցան Հայաստանի դուռները եւ երկաթէ վարագոյր մը իրարմէ բաժնեց Հայութեան երկու մեծ զանգուածները, հայ ընտանիքներն ու վտարանդիները:

Երեւանի նոր վարիչները իրաւունք չունէին մուտքի արտօնութիւն տալու ո՛չ «փոքր», ո՛չ ալ՝ առաւել եւս՝ «մեծ խմբերով» տունդարձի ճանապարհը բռնել փափաքող հայրենաբաղձ հայորդիներու: Մոսկուայի «ուքազ»ն էր միայն ի զօրու: Եւ Կրեմլին չէր կրնար բացառութիւն ընել Հայերուն՝ մեր սեւ աչքերուն համար:

Երեւան ի լուր աշխարհի կը յայտարարէր թէ ինք «ամենայն Հայոց կառավարութիւն» չէ: Ու ճիշդ էր այդ յայտարարութիւնը երէկ: Այսօր ալ սխալ չէ: Խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնը ո՛չ դեսպան ունի, ոչ ալ՝ հիւպատոս արտասահմանի մէջ — քանի որ անկախ չէ — հետեւաբար չի կրնար իր պաշտպանութեան կամ հովանաւորութեան տակ առնել «աշխարհով մէկ ցրուած» Հայերը, նոյնիսկ անոնք որ, մեզի պէս, տակաւին իրենց գրպանը կը պահեն «հայ գաղթական»ի ինքնութեան թուղթը:

Կիլիկիոյ (1921) եւ Իզմիրի (1922) աղէտներէն ետք, երբ արմատախիլ Հայերը ապաստանելիք երկիր մը կը փնտռէին, բնական էր, որ առաջին առթիւ իրենց աչքերը ուղղէին դէպի հայրենիք: Աւա՜ղ սակայն, ճակատագրական այդ օրերուն, սգաւոր էր Մայր Հայաստան, որ դարերով անյոյս երգած էր·

«Իմ սիրելի զաւակունքս
Կը թափառին օտար աշխարհ,
Ես ո՞ւր դիմեմ, ո՞ւր փնտռեմ,
Կը ծառայեն այլոց խոնարհ:
Եկա՛յք որդեակք իմ,
Ձեր մօրն այցելութեան:

Մայր Հայաստան ի վիճակի չէր իր դուրգուրոտ թեւերուն տակ պատսպարելու օտար աշխարհներ թափառող եւ ուրիշներու ծառայող իր սիրելի զաւակները:

Խորհրդայնացումէն տարիներ ետք այս էջերուն մէջ «Բացէ՛ք դուռները» ահազանգը կը հնչեցնէինք:

Երեւանէն Փարիզ էր եկեր Խ· Հայաստանի գործավարներէն Արամայիս Երզնկեան, որ դասախօսութիւն մը տուաւ Փարիզ, Ռիւ տ'Աթէնի սրահը: Ներկաներէն Գրիգորիս Տ· Վ· Պալաքեան եւ բանասէր Կ· Յ· Բասմաջեան նոյն ահազանգը հնչեցուցին՝ պահանջելով բանալ հայրենիքի դուռները, կղպուած խորհրդայնացումէն ի վեր:

Շատ ուշ է, որ վախն ի վախ մաս մը Հայեր կրցան Յունաստանէն հայրենիք ներգաղթել: 1936ին ալ Ֆրանսայէն որոշ թիւով գաղթականներ գացին Հայաստան:

Զանգուածային ներգաղթը տեղի ունեցաւ երկրորդ աշխարհամարտի վաղորդայնին, երբ հայրենիքը պէտք ունէր աշխատող ձեռքերու, լեցնելու համար «հայրենական պատերազմ»ին զոհուած աւելի քան հարիւր հազար երիտասարդներու թողած բացը: Մոսկուայի կառավարութիւնն է, որ 1945ի աշնան որոշած էր սփիւռքի Հայութեան ներգաղթը: Կրեմլինի արտասահմանեան գործակալները կը հաւատային այդ օրերուն թէ «հանճարահայր»ը խոստացեր է ընդարձակել Հայաստանի սահմանները: Ներգաղթը կը կազմակերպուէր այդ նպատակով...:

1946-1948 շուրջ հարիւր հազար Հայեր գացին Հայաստան աշխարհի բոլոր կողմերէն, մասնաւորաբար Սուրիա-Լիբանանէն ու Ֆրանսայէն:

Հայաստանի սահմանները մնացին նոյնը, հակառակ հարիւր հազարի «հայրենադարձութեան»:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

—o—

Թուրքիոյ դահլիճը, որ վեց ամիս առաջ կազմուած էր, իր հրաժարականը ներկայացուց:

Որոշումը տրուեցաւ չորս ժամուան խորհրդակցութենէ մը ետք, որ տեղի ունեցաւ Անգարայի նախագահական պալատին մէջ: Խորհրդակցութեան մասնակցեցան վարչապետը, դահլիճի կարգ մը նախարարները, Թուրք բանակի սպայակոյտի պետը եւ նախկին վարչապետը՝ Ս· Տէմիրէլ: Խորհրդակցութեան նախագահեց Ճէվտէթ Սունայ, Հանրապետութեան նախագահը:

Դահլիճի հրաժարման լուրը հաղորդեց Ներքին նախարարը՝ Իսմայիլ Արար:

Համաձայն Թրքական Սահմանադրութեան, Ն· Էրիմ պաշտօնի վրայ կը մնայ մինչեւ նոր կառավարութեան մը կազմութիւնը: Վարչապետը այս առթիւ յայտարարեց թէ յուշագիր մը ներկայացուցած էր երկրին երեք գլխաւոր կուսակցութիւններուն՝ շեշտելով իր պաշտօնի գլուխ մնալուն պայմանները:

Քաղաքական շրջանակներու համաձայն Տէմիրէլ անզիջող մնացած է իր պահանջներուն մէջ, այն է փոփոխութիւններ մտցնել բարենորոգումներու ծրագրին մէջ:

× Անգարայի զինուորական ատեանը ներկայիս կը դատէ 142 անձեր, որոնք, համաձայն իշխանութիւններուն, Թուրքիոյ մէջ կ՚ուզէին հաստատել համայնավար վարչակարգ մը: Ատեանը մերժած է պաշտպան փաստաբաններուն պահանջը՝ դատը յանձնել քաղաքային դատարանի:

ԲՐԵԺՆԵՒ-ՓՈՄՓԻՏՈՒ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Կ'ԵՐԿԱՐԻՆ

Բրեժնեւ — Փոմփիտու խօսակցութիւնները տեւեցին շատ աւելի երկար քան ինչ որ նախատեսուած էր, Երեքշաբթի օր: Արդարեւ, մինչ ժամը 4էն 6 պիտի տեւէին, անոնք երկարեցան Բրեժնեւի իսկ խնդրանքով եւ ջնջուեցաւ նաեւ իրիկուան ճաշը, որ տեղի պիտի ունենար Լա Սէլ Սէն-Քլուի պալատը:

Նախքան ելլէ երթալը, Բրեժնեւ հիւրը եղած էր Փարիզի Թաղապետութեան: Նոյն առտուն, ըստ աւանդութեան Բրեժնեւ ծաղկեպսակ մը դրած էր Անծանօթ Զինուորի շիրիմին:

Գալով Տիկին Վիկտորիա Պետրովնա Բրեժնեւայի, զինքը Սեւրի յախճապակիներու պալատը առաջնորդած է Տիկին Փոմփիտու: Տիկին Բրեժնեւա շատ չէ խօսած, վարժուած չըլլալով լրագրողներու հարցումներուն պատասխանելու: Միայն մէկ անգամ Տիկինը խզած է լռութիւնը երբ դիտած է «սիւրթու» մը (զարդաման) որ 18րդ դարուն շինուած էր Մեծն Կատարինէի համար, բայց որ երբեք տեղը չէ հասած: «Ինչո՞ւ», հարցուցած է Տիկին Բրեժնեւա· «Յեղափոխութեան պատճառով», պատասխանած է թանգարանին վերակացուն բայց իրականին մէջ, դրամական ճղճիմ պատմութիւնն է:

× Փիէր Պաղեան (կամ Պաղէն ?) անուն երիտասարդ մը, 36 տարեկան, նամակ մը յաջողած է յանձնել Բրեժնեւի:

× Արդէն իսկ կարեւոր համաձայնութիւն մը գոյացած է թեքնիք գետնի վրայ: Ռընօ մեծ գործատուն մը պիտի շինէ Խորհրդային Միութեան մէջ, որ տարին 150 հազար բեռնատար կառք պիտի արտադրէ: Համաձայնագիրը ստորագրեցին Տրէյֆիւս (Ռընօ) եւ Թարասով (Խորհ· Միութիւն):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ Մարդկանց Իրաւանց Պաշտպանութեան Կոմիտէն պաշտօնական կոչով մը խնդրեց Համաշխարհային Հոգեբուժական Ընկերակցութենէն, որ օրակարգի հարց դարձնէ իր յառաջիկայ համագումարին հոգեբուժարաններու օգտագործումը քաղաքական նպատակներով: Կոչը ստորագրած են Կոմիտէի չորս անդամները՝ Փրոֆ· Սախարով, Անտրէյ Տվերդոկլեպօ, Վալերի Շալիձէ եւ Իկոր Շաֆարեվիչ: «Իզվեստիա» Հոկտեմբեր 23ի թիւով հրատարակեց երկար յօդուած մը հերքելու համար «սուտ լուրերը», ըստ որոնց Խորհ· Միութիւնը հոգեբուժարաններու մէջ կ'արգելափակէ քաղաքական «յանցաւորներ»: Յօդուածը լոյս տեսած է իբրեւ հակազդեցութիւն խորհրդային գիտնական Մեդվիդեւի նոր գիրքին, լոյս տեսած Լոնտոնի մէջ: Գիտնականը հոգեբուժարանի մէջ առանձնացուած էր քննադատած ըլլալու «մեղքով» Խորհ· Միութեան վարչակարգը:

ՃԱՏՐԱԿ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Ամերիկացի ախոյեանը Կիրակի օր, Հոկտեմբեր 24, իր երրորդ յաջորդական յաղթանակը ապահովեց 40րդ քայլին:

Ֆիշէր ութերորդ խաղի աւարտին հնգուկէս կէտ ապահոված կ'ըլլայ, մինչդեռ Պետրոսեան երկուքուկէս միայն: Յիշեցնենք կրկին, որ վեցուկէս կէտ ապահովողը յաղթանակած կ'ըլլայ եւ իրաւունք կ'ունենայ Սպասկիի դէմ խաղալու աշխարհի ախոյենութեան համար:

Կը հետեւի ուրեմն, թէ Ֆիշէր խաղ մը եւս շահելու պարագային ապահոված կ'ըլլայ յաղթանակի պսակը:

Ութերորդ խաղի աւարտին Եուրի Ավերպախ, Խորհ· Միութեան ճատրակի մեկնաբաններէն մէկը, որ լաւ ծանօթ է Պետրոսեանի խաղին եւ անձին, յայտարարեց թէ այս վերջինը նոյն խանդավառութիւնը չունի այլեւս: «Կարելի չէ 40 տարեկանէն ետք նոյն խանդով ճատրակ խաղալ», նկատել տուաւ ան:

Տ· Պետրոսեանի ի պատիւ Պուէնոս Այրէսի հայ գաղութը երեկոյթ մը սարքած է, որուն ներկայ գտնուած են քանի մը հարիւր հոգի:

ՄԱԿ-Ի ՄԵԾԵՐԸ ԵՐԵՔ ԵՂԱՆ

—o—

ՓԵՔԻՆԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

ՄԱԿի առջի օրուան քուէարկութեան արդիւնքը, ինչպէս հաղորդած էինք, անակնկալ մը եղած է գրեթէ բոլորին համար: Փեքինի անդամակցութեան եւ Ֆորմոզի արտաքսման կողմնակիցները խանդավառութեամբ ողջունած են քուէարկութեան արդիւնքը: Ալպանիոյ պատուիրակը ամպիոն բարձրանալով շնորհաւորած է Համայնավար Չինաստանը, «ընկերվարութեան միջնաբերդը», իսկ Թանզանիոյ ներկայացուցիչը նոյնիսկ շուրջպարի մը նախաձեռնարկ եղած է: Իրարանցումին մէջ նկատուած է, որ Խորհ· Միութեան պատուիրակը՝ Եաքոպ Մալիք հազիւ ծափահարած է:

Քուէարկութեան աւարտին Ազգայնական Չինաստանի ներկայացուցիչը նկատել տուած է, թէ Ազգաժողովը այս որոշումով « կը ստորագրէ իր մահավճիռը », քանի որ իբրեւ դատաւոր կը հրաւիրէ « ոճրագործ » մը: ՄԱԿը միջազգային խափանարարութեան համար պատերազմի դաշտ պիտի դառնայ այսուհետեւ, աւելցուցած է Չու-Քայ, Ֆորմոզի պատուիրակը:

ՄԱԿի քուէարկութեան արդիւնքը անակնկալ մը եղած է Համայնավար Չինաստանի վարչապետին համար եւս: Արդարեւ լրագրողներու հետ հանդիպման մը ընթացքին «անսպասելի» էր յայտարարեց Շու էն Լայ: Փեքին, որ կը պատրաստուէր իր պատուիրակութիւնը ղրկել Նիւ Եորք, ցարդ պաշտօնական յայտարարութիւն մը չկատարեց: Չին բարձր պաշտօնատար մը նկատել տուաւ միայն, թէ Ալպանիոյ բանաձեւին վաւերացումը կը նշանակէր «աշխարհի բոլոր ժողովուրդներուն յաղթանակը, ինչպէս նաեւ սնանկութիւնը ամերիկեան գաղթատիրական քաղաքականութեան»:

× Ալպանիոյ բանաձեւին 76 թեր քուէարկողներուն մէջ են՝ Ֆրանսա, Մեծն-Բրիտանիա, Քանատա, Պաքիստան, Իրաք, Հնդկաստան, Խորհ· Միութիւն եւայլն, եւայլն: Դէմ քուէարկողներու մէջ է Ամերիկա (որ կ'ուզէր երկու Չինաստանները պահել): Ձեռնպահ մնացողներուն մէջ է՝ Լիբանան:

ԽԱՒԱՐԻ ԱՍՊԵՏՆԵՐԸ

ՖԼՈՐԻՏԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՎԻԼԼԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Պէտք էր ամէն գնով աչք մը նետել վիլլային ներս: Գործածուեցաւ դասական միջոց մը: Սամ Մուր անունով երիտասարդ գործակալ մը ծպտուեցաւ ելեկտրագործի մը կերպարանքին տակ, եւ յատուկ ճամբոնէթով մը ափ առաւ խորհրդաւոր վիլլային դուռը: Դռնապանին հետ ունեցաւ կարճ խօսակցութիւն մը, ցոյց տուաւ իր թուղթերը ու ներս մտաւ: Ժամեր անցան, բայց Սամ Մուր չյայտնուեցաւ ու պիտի չյայտնուէր երբեք: Խորհրդաւոր վիլլան կը դառնար չարագուշակ:

Էֆ. Պի. Այ. որոշեց անմիջապէս ձեռք առնել միջոցներ՝ փրկելու համար երիտասարդ գործակալը, բայց ծովային իշխանութիւնները ընդդիմացան: Պէտք էր քիչ մը համբերել ու ծուղակը ձգել Գերմանացիները:

Այսպէս անցան մօտ տասնըհինգ օրեր: Այդ ժամանակամիջոցին, արդէն երկու բեռնատար եւ մէկ քարիւղատար նաւեր զոհ գացին գերմանական թորփիլներուն:

Մինչ այդ, Ճիմ Հէնրի կը չարունակէր հետապնդել Ջարլզ Փիթըրզը: Հէնրի նըկատեց, որ ամէն քաղաք իջնելուն, Փիթըրզ փողոցի մը անկիւնը գտնուող տասը տարեկան տղեկէ մը օրաթերթ կը գնէր: Տղան անմիջապէս որ նշմարէր Փիթըրզը, կը դադրէր օրուան լուրերը յայտարարելէ, եւ կը պոռար ուրիշ բառեր: Փիթըրզ կ'առնէր թերթը, կը վճարէր թղթադրամով, առանց սպասելու մնացեալին, ու կը հեռանար արագ քայլերով, մինչ տղան կը վերսկսէր պոռալ օրուան լուրերը:

Էֆ. Պի. Այ.ի այդ շրջանի պատասխանատուն, տեղակալ Պրիկս, ղրկեց ճամբոնէթ մը, թերթավաճառ տղուն մօտը: Ինքնաշարժը ունէր մասնաւոր սարքաւորում մը՝ դուրսի ձայները արձանագրելու համար:

Երբ Փիթըրզ կրկին ժամանեց ու թերթ մը գնեց, տղան պոռաց այդ մասնաւոր բառերը, մեքենաները արձանագրեցին զանոնք: Երեք օր ետք, Ուաշինկթընի վերծանող սպասարկութիւնները արդէն թարգմանած էին զանոնք եւ անմիջապէս հաղորդեցին արդիւնքը: Այդ բառերը կուտային Ֆլորիտայի նաւահանգիստներէն մեկնող նաւերուն անունները եւ ժամերը, որպէսզի ընդծովեաները անմիջապէս գործի անցնէին:

1943 Ապրիլ 26ին, երեսուն գաղտնի ոստիկաններ եւ զինուորներ պաշարեցին Տիկին Կիֆընի վիլլան, խորտակեցին մուտքի դարպասը ու խուժեցին ներս: Վիլլային գետնայարկին մէջ գտան հըսկայ սրահ մը, որուն կեդրոնը կար խոշոր աւազան մը: Այդ աւազանը կը հաղորդակցէր ծովուն հետ, գետակին մը ջոցաւ: Պատերէն մէկուն մէջ կար երկաթէ դող դուռ մը: Մինչ խումբը կը ջանար դուռը խորտակել, տեղակալ Պրիկս եւ Ճիմ Հէնրի կը մտնէին վիլլային դահլիճէն ներս: Տիկին Կիֆըն, նստած թիկնաթոռի մը վրայ, երաժշտութիւն կ'ունկընդրէր: Տիկինը քաղաքավարական ժըպիտով մը ընդունեցաւ ժամանողները:

— Տիկին Կիֆըն, ըսաւ Պրիկս, իրա՞ւ է, որ դուք եւ ձեր հանգուցեալ ամուսինը գերմանական ծագում ունիք:

— Ատիկա գաղտնիք մը չէ: Հպարտ եմ Միացեալ Նահանգներու քաղաքացի ըլլալուս համար, բայց չեմ կրնար ուրանալ իմ առաջին հայրենիքս:

— Տիկին Կիֆըն, ո՞ւր կը գտնուի ներկայիս ձեր նախկին սեղանապետը:

— Ճիշդը՝ չեմ գիտեր: Տիթրիխ շատ գոհ չէր իր գործէն, կ'ուզէր կատարել պաշտօն մը, որ աւելի օգտակար ըլլար իր հայրենիքին: Կարծեմ մտադրած էր Քալիֆորնիա մեկնիլ:

— Կ'ուզէ՞ք մեզի հետ վար իջնել, Տիկին Կիֆըն:

Վարը կը ջանային դուռը կոտրել: Երբ բացուեցաւ վերջապէս, գտնուեցաւ առաջինին նմանող սրահ մը եւս: Տակառներու եւ գործիքներու խառնիճաղանճի մը մէջ, սեղանի մը առջեւ նստած, Ջարլզ Փիթըրզ լուրեր կը հաղորդէր ձայնասփիւռի գործիքով մը: Փիթըրզ ոտքի ելաւ ու ձեռքը տարաւ ատրճանակին: Բայց արդէն Հէնրի կրակած էր երեք անգամ: Փիթըրզ, գետին փռուեցաւ անկենդան:

Տիկին Կիֆըն խորապէս ազդուեցաւ այս տեսարանէն եւ ջիղերը սկսան թուլնալ: Տեղակալ Պրիկս հասկցաւ ասիկա:

— Տիկին Կիֆըն, ըսաւ, եթէ մեզի հետ գործակցիք, ձեր պատիժը կրնայ թեթեւնալ: Հիմա ըսէք ինծի, թէ ո՞ւր կը գտնուի Տիթրիխ:

— Հո՛ն, — ըսաւ — մատով գետինը ցոյց տալով: Փիթըրզ սպաննեց զայն, որովհետեւ սկսած էր քիթը խօթել ամէն տեղ:

— Եւ երիտասարդ ելեկտրագո՞րծը:

— Փիթըրզ անկէ ալ կասկածեցաւ եւ սպաննեց:

— Իսկ թերթավաճառ մա՞նչը:

— Անիկա պարզ գործիք մըն էր եւ չէր գիտեր ըրածը: Փիթըրզին կը կրկնէր լսած բառերը:

Այն ատեն, զինուոր մը ներս մտաւ վազելով:

— Տեղակա՛լ, ըսաւ, լճակին մէջ բան մը նշմարեցինք:

— Հեռաձայնէ՛ կեդրոն, որպէսզի անմիջապէս ռմբաձիգ օդանաւ մը ղրկեն:

Շատ չանցած, արդէն դուրսէն կը լըսուէր ռումբերու աղմուկը: Գորտ–մարդիկ իջան լճակին յատակը, ուր գտան ջախջախուած սուզանաւը: Երբ ծովը մակընթացութեան մէջ գտնուէր, ջուրերը կը բարձրանային եւ սուզանաւը կրնար գետակին միջոցաւ անցնիլ ծովէն դէպի լըճակը, կամ լճակէն դէպի ծով:

Տիկին Կիֆըն դատապարտուեցաւ երեսուն տարուան բանտարկութեան: Օր մը, պահակները զինք գտան կախուած՝ խցիկի մը դրան երկաթամատերէն:

Թերթավաճառ մանչը փաստեց իր անմեղութիւնը: Ան կը կարծէր մասնակցիլ ռատիօկայանի կազմակերպած խաղերէն մէկուն, եւ Փիթըրզին կը հաղորդէր, անգիտակցաբար, մեկնող նաւերուն անունները:

Ռատիօկայանի խօսնակը, որ լրտես մըն էր, անմիջապէս հեռացած էր երկրէն ու ապաստանած՝ Կեդրոնական Ամերիկա: Էֆ. Պի. Այ.ի մարդիկը յաջողեցան գըտնել անոր թաքստոցը, ձերբակալեցին զայն ու յանձնեցին դատարան, որ տուաւ իր արդար պատիժը:

Թերթավաճառ մանչը, որ դարձած էր հանրածանօթ, այսօր խմբագիրն է Ֆլորիտա Նահանգի օրաթերթերէն մէկուն:

ՆՈՒՊԱՐ ՋԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԽՈՀԵՐ ԵՒ ՁԳՏՈՒՄՆԵՐ

Հայաստանի երիտասարդութեան խոհերուն եւ ձգտումներուն ծանօթացման կը ծառայէ հանրային կարծիքի այն քննութիւնը, որ կատարուած է Գորիսի մէջ, 300 ուսանող – ուսանողուհիներու մօտ: Նախաձեռնողն է եղած Հայկական մանկավարժական հիմնարկութեան Գորիսի մասնաճիւղի հասարակական գիտութիւններու ամպիոնը, որ 11 կէտերէ բաղկացած զանազան հարցումներ ուղղած է 165 ուսանողուհիներու եւ 135 ուսանողներու: Հարցումները կը հային երիտասարդական կեանքի զանազան երեսներուն՝ կրթութիւն, ամուսնութիւն, երջանկութիւն եւայլն:

Հարցագրոյցի մասնակիցներուն աւելի քան քառորդը անբաւարար ուսման հիմնական պատասխանատուն նկատած է ինքզինքը: Միւսները գտած են, որ աւելի լաւ կը սորվէին, եթէ չըլլային Գորիսի պայմանները (15 տոկոս) եւ աննպաստ շրջապատին (10 տոկոս) բացասական ազդեցութիւնը: Ինը տոկոսը չի սիրեր իր մասնագիտութիւնը, 6 տոկոսը կը նկատէ, որ պատճառը գիրքերու պակասն է, իսկ դասախօսներուն անտարբերութիւնը իբրեւ լաւ չսորվելու պատճառ նկատած է 4 տոկոսը:

Պէտք է ընդգծել, որ բարձրագոյն կըրթութիւն ստանալու համար նպաստաւոր պայմաններ ունի Գորիս, քանի որ դերծ է մեծ քաղաքի (ինչպէս Երեւան) թոհուբոհէն, յոգնեցուցիչ եռուզեռէն, ինչպէս նկատել կուտայ Վ. Բաղդադլեան «Գարուն»ի մէջ:

Երկրորդ հարցումին տրուած պատասխաններէն ի յայտ կուգայ, որ 300 ուսանողներուն միայն 29 տոկոսը յաջողած է հետեւիլ իր փափաքած ճիւղին: Ըստ պատասխաններուն, ուսանողութեան 22 տոկոսը փափաքած էր դառնալ ճարտարագէտ, 13 տոկոսը՝ բժիշկ–բժշկուհի, 36 տոկոսը՝ այլ մասնագիտութեան հետեւիլ ուզած է, ինչպէս դիւանագիտութեան, ատամնաբուժութեան, նկարչութեան, եւայլն:

Ուսանողներու կէսէն աւելին դասաժամերէն դուրս հազիւ 1–2 ժամ կը յատկացնէ իր դասերուն, ինչ որ անբաւարար է: Այս երեւոյթին կապակցութեամբ ներկայացուած պատճառաբանութիւններն են յարմարութիւններու բացակայութիւնը (17 տոկոս), ծուլութիւնը (16 տոկոս), ժամանակի սղութիւնը (16), չարժանկար, խաղեր եւայլն (15), շրջապատը (11), Գորիսի պայմանները (8 տոկոս) եւայլն:

Իրաց այս կացութեան մէջ զարմանալի չի թուիր ուսման որակի ցած աստիճանը: Այսպէս 1969–70ի ուսումնական տարեշրջանի առաջին կիսամեակի բոլոր քննութիւնները անցուցած են ուսանողներու 32 տոկոսը միայն, իսկ վերաքննութիւններէն ետք՝ 71 տոկոսը: Մնացեալները, որոնք կը ներկայացնեն 29 տոկոսը, մեծ մասամբ հեռացուած են, մասամբ ալ կրկնած իրենց դասարանը: Միւս բացասական երեւոյթն ալ այն է, նկատել կուտայ Վ. Բաղդադլեան, որ ուսանողներու գլխաւոր մեծամասնութիւնը քննութիւններու ընթացքին ստացած է «3» գնահատական: Միայն վեց տոկոսը «4» եւ «5» գնահատական ստացած է, որ, անշուշտ, կը հաստատէ ուսման «աններելի ցածր մակարդակը»:

Հարցագրոյցի մասնակիցներուն 31 տոկոսին համար իր ամէնէն նուիրական ձըգտումն է ծառայել հայրենիքին, ժողովուրդին, հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ երջանկացնել մարդիկը, 32 տոկոսին ձգտումն է բարձրորակ մասնագէտ եւ ազնիւ քաղաքացի դառնալ: Կը հետեւի, որ փաստօրէն 63 տոկոսին նուիրական ձգտումն է ծառայել հայրենիքին եւ ժողովուրդին: Միւս կողմէ 10 տոկոսը գտած է, որ իր ամէնէն նուիրական ձըգտումն է աւարտել հիմնարկութիւնը, ամուսնանալ, լաւ ընտանիք կազմել եւ ապրիլ խաղաղ ու հանգիստ:

Երջանկութեան իմաստի մասին երիտասարդութեան դատումները տարբեր են: Արդարեւ, փաստօրէն բաւական մօտ են իրարու հետեւեալ պատասխանները.— «լաւ սորվիլ»՝ 31 տոկոս, «ըլլալ աշխատասէր»՝ 11 տոկոս, «դառնալ լաւ մասնագէտ»՝ 6 տոկոս, «ըլլալ ազնիւ»՝ 5 տոկոս, «որ երջանիկ ըլլայ ժողովուրդս»՝ 5 տոկոս: Եթէ ասոնց վրայ գումարենք նաեւ երջանկութիւնը համերաշխ ընտանիք

ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Երկինքը կ'երեւի ապաստան եւ վերապահութեան շնորհիւ, հեթանոս դարերու հանդարտ ամբարումին շնորհիւ: Երկրորդը՝ (լոյսերը կախարդիչ, մեկնումներու կարօտը) կը խօսի ճամբորդութեան մը մասին, դէպի հեռաւոր աշխարհները: Մէկ կողմը ուրեմն՝ երկինքի առջեւ երջանկութիւն մը, խաղաղութիւն մը, որ կը պահանջէ միայն յաւիտենականացում:

Տղուն քով նստած մօրը համար, որ «ուրախութեան մը կը հասնէր»՝ իր այս ապաստումին մէջ քիչ մը ետ քաշուած (դարաւոր յիշատակներով) պատուհանին առջեւ, աշխարհին առջեւ, ամէն ինչ արդէն ներկայ է եւ հետապնդելիք ոչինչ կայ: Կը բաւէ լսել, «եւ քաղցր էր այդ լռութիւնը»: Միւս կողմը կայ ներքին անհանդստութիւն մը, մեկնելու պէտքը:

Արձակ էջին՝ բաց երկինքի մասին չխօսելու, եւ քերթուածին՝ գիշերուան մէջ ծաղող լոյսերուն մասին չխօսելու խրոզութիւնները կը բխին այդ երկու գրութիւններու բնոյթէն: Արդ՝ արձակ էջը սթաթիք է, անշարժ. կը պատմէ տպաւորութիւններ, յիշատակներ: Իր ամբողջութեամբ է որ կ'ըսէ երկինքի լոյսը (իբրեւ անշարժ խաղաղութիւն, ուրախութիւն). ուրեմն զայն իբրեւ թեմա առնել՝ պիտի ըլլար աւելորդաբանութիւն մը: Նոյնպէս՝ քերթուածը ուժական է, կը փորձէ լեզուն շրջել, կը քալէ լեզուով, կը փորձէ զայն դարձնել աշխարհի լեզու: Այստեղ ալ ուրեմն հեռաւոր լոյսերու (մեկնումներու կարօտի) մասին խօսիլը պիտի ըլլար աւելորդաբանութիւն մը: (Այսուհանդերձ անշարժը արձակին մէջ՝ եւ ուժականը քերթուածին մէջ կը ներմուծուին, կ'ընդգծուին որոշ բառերով. օրինակ՝ Մանկութիւն եւ Լոյսի մէջ, խաղաղութիւնը կը մտնէ իբրեւ լռութիւն — «Բարութիւն եւ խաղաղութիւն էր այդ լռութեան մէջ»: Տեղատուութիւն – Մակընթացութիւն, իր կարգին, պատուհանին առջեւ երջանկութեան պահու մասին կ'ըսէ. «յուսադրող կեանքի սէր...», եւ յոյսը ուժական յղացք մըն է, դէպի ապագայ տանող, անհանգստացնող):

Փոխադարձաբար, քանի որ երկինքի լոյսը, կամ լապտերներուն լոյսերը կ'ըսուին գրութիւններուն ամբողջութեամբը, կարելի է նշել որ լոյսերը պարզապէս յատկանիշներ են գրութեան (եւ լեզուի): Անոնք կը բնորոշեն գրութիւնները: (Կըրցանք հասնիլ այս եզրակացութեան նըշմարելով որ նախնական պատկերին ազնիւ սակայն տարբերէն մէկը կը պակսէր ե՛ւ արձակ էջին մէջ, ե՛ւ քերթուածին մէջ: Եթէ բաւականանայինք ընդհանրութիւններ ըսելով, ո՛չ մէկ եզրակացութեան կրնայինք հասնիլ, ամէն ինչ կը մնար անորոշ եւ տարտամ: Ասիկա նաեւ կ'արդարացնէ երկրորդ գրութեան մը գործածութիւնը՝ նախնական պատկերը վերլուծելու համար: Այս գործածութիւնը թերեւս թուէր խնդրական, բայց վերլուծումը ի յայտ բերաւ որ ընթերցումը ամբողջացնելու համար եւ բաց երկինքի առջեւ լոյսի երեւումը — զոր արձակ էջը կ'ըսէ առանց զայն արտայայտելու բացայայտօրէն — ցոյց տալու համար, պէտք էր այդ էջէն դուրս ելլել):

Յայտնի է ուրեմն որ լոյսի զանազան ձեւերը կապուած են լեզուին: Լեզուով է որ կ'ապրինք, երբ մեր փորձառութիւնները (նոյնիսկ եւ մանաւանդ մեր օրուան եւ գիշերուան լուսաւորումի փորձառութիւնները) միշտ լեզուական են: Դիւրին է տեսնել որ «ձեղնայարկին» մէջ դիզուած, ժառանգուած յիշատակներն ալ, լեզուով փոխանցուած են, եւ լեզուի ընդմէջէն յայտնի կը դառնան, րսելի կ'ըլլան. «շշուկներ, ստնաձայներ, ողբեր..»:

Նախնական պատկերը, որ կը խաղայ տան եւ մօր շուրջ, իրականութեան մէջ կը խօսի աւելի եւ միշտ լեզուի մասին: Նախ՝ մայրը կը նստի երախային քով «ընելէ վերջ իր աղօթքը», խօսելէ վերջ ուրեմն եւ բարձրաձայն՝ քանի որ երախան կը լսէ զինքը («աղօթքէն վերջ ուրիշ բան չէի հասկնար...»): Այս հատուածին մէջ կան քանի մը հակասութիւններ, որոնք կը մատնեն վայրկեանին կարեւորութիւնը, կ'ըսեն որ բան մը կը յայտնուի — կը ծածկուի: «Լուռ, միշտ լուռ, (մայրս) կը նայէր իր ձեռքերով ծալուած պարտէզին», եւ յետոյ՝ «կը խօսէինք թերեւս, չեմ յիշեր»: Ինչո՞ւ ուրեմն այս հաստատումը՝ «լուռ, միշտ լուռ...», եթէ անմիջապէս յետոյ պիտի հերքուի անիկա: Աւելին՝ կարծես չփոթութեան մը մատնուած, գըրութիւնը կ'աւելցնէ. «մայրս հաւանաբար կը խօսէր աշխարհի մասին, հայրենիքի մասին...», կը սրբագրէ ինքզինք, ըսելով որ «ինծի կը թուի թէ կը մնայինք լուռ», եւ կը պնդէ այդ լռութեան վրայ, որպէս իրական լռութիւն մը. «բարութիւն եւ խաղաղութիւն կար այդ լռութեան մէջ»: Մայրը իրականութեան մէջ անշուշտ կը խօսի, եւ նոյնիսկ կը խօսի աշխարհի եւ հայրենիքի մասին:

ՄԱՐՔ ՆՇԱՆԵԱՆ

(4 – Շար.)

կամելուն մէջ տեսնելու միտքը, երեւան կուգայ, որ ուսանողութեան 87 տոկոսը երբեք առողջ պատկերացում ունի երջանկութեան մասին:

Վերջին տարիներուն լայն տարածում է գտած այն տեսակէտը, որ արդի ժամանակաշրջանի երիտասարդութեան մօտ որոշ իմաստով հետաքրքրական եւ տարօրինակ երեւոյթ մը նշմարելի է — տղոցներու իգականացում (իրենց խօսքով՝ ֆեմինացիա) եւ աղջիկներու առնականացում (իրենց խօսքով՝ մասկուլինացիա): Արդ. ուսանողներու 21 տոկոսին կարծիքով երիտասարդը պէտք է ըլլայ առնական, տղամարդ, քաջ եւ համարձակ: Նոյնքան տոկոս մը առաւելագոյն յատկանիշը կը նկատէ ազնուութիւնը, համեստութիւնը, ուղղամտութիւնը: 16 տոկոսը՝ ընկերասիրութիւնը, 4 տոկոսը՝ գեղեցկութիւնը, 3 տոկոսը՝ աշխատասիրութիւնը եւայլն:

Նկատելի է, որ միայն 3 տոկոսը աշխատասիրութիւնը համարած է այրերու հիմնական արժանիքը:

Ուսանողուհիները պատասխանած են հետեւեալ հարցումին — կ'ուզէի, որ սիրած տղաս ըլլար...: Ստացուած են հետեւեալ պատասխանները. կրթութեան առումով բարձրագոյն՝ 64 տոկոս, միջնակարգ՝ 4 տոկոս, ուսման մակարդակը տարբերութիւն չունի՝ 32 տոկոս: Ուսանողուհիներուն 61 տոկոսը կ'ուզէ ամուսնանալ ազնիւ, համեստ, բարոյական տէր երիտասարդի հետ, 23 տոկոսը՝ կիրթ, լուրջ եւ խելօք, 13 տոկոսը՝ առնական, յամառ, վատը չհանդուրժող:

Ուսանող երիտասարդութեան 52 տոկոսին համար համեստութիւնը կնոջ լաւագոյն յատկանիշն է: 14 տոկոսին կարծիքով՝ ազնուութիւնը, ամօթխածութիւնը, կանացիութիւնը, 13 տոկոսին համար՝ գեղեցկութիւնը, եւայլն:

Ինչ կը վերաբերի ուսման մակարդակին՝ ուսանողներուն 63 տոկոսը կը փափաքի ամուսնանալ բարձրագոյն ուսման տէր աղջիկներու հետ, 12 տոկոսը՝ միջնակարգ, իսկ 25 տոկոսը կարեւորութիւն չի տար անոր:

Շահեկան պիտի ըլլար լսել նաեւ այլ քաղաքներու եւ կրթարաններու երկսեռ ուսանողութեան տեսակէտները եւս:

Մեր պատկերացումը Հայաստանի նորահաս սերունդին մասին կը դառնայ աւելի լրիւ:

LIVRES REÇUS

HISTOIRE DE L'ARMENIE, des origines jusqu'au Traité de Lausanne, par H. PASDERMADJIAN, Professeur à l'Université de Genève, 3e édition, 1971, reliée pleine toile. Prix 36 Frs.

Librairie Orientale H. Samuelian,
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e).

ԻՐԱՆԻ 2500ԱՄԵԱԿԸ

1880-ԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ ՄԵԼՔՈՆ ԽԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս ծանօթ է վերջերս միջազգային տարողութեամբ նշուեցաւ Իրանի կայսրութեան հիմնադրման 2500ամեակը:

Այս առթիւ, աշխարհի զանազան կողմերէն, թերթեր արձագանգ կը հանդիսանան Իրանի ժողովուրդին, անոր պատմութեան եւ ստեղծագործութիւններուն:

Բերելով իր մասնակցութիւնը տօնական այս առիթի ոգեկոչման, Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք» օրաթերթը, զանազան յիշատակելի անուններու կողքին, կ'առանձնացնէ նաեւ Իրանի հայ զաւակներէն Մելքոն Խանի անունը: Ու արխիւային փնտռտուքի մը արդիւնքները, վերի խորագրին տակ, կը ներկայացնէ իր ընթերցողներուն:

Իր շահեկանութեան համար, ամփոփ ձեւով կը ներկայացնենք օտար մամուլին այդ վկայութիւնները:

ԼՈՆՏՈՆԻ «ՈՒՈՐԼՏ» ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻՆ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

1887ին, իր համարներէն մէկուն մէջ, Լոնտոնի «Ուորլտ» (Աշխարհ) շաբաթաթերթը, «Երեւելի դէմքեր» խորագրին տակ, ընդարձակ յօդուածով մը կը ներկայացնէ Լոնտոնի Իրանեան դեսպանը, ու կը գրէ.—

«Նորին Վսեմութիւն իշխան Մելքոն խանը ծնած է Նոր Ջուղա, Երեւանէն գաղթած հայ ընտանիքի մը յարկէն ներս: 12 տարեկանին, հայրը կը ղրկէ զինք Փարիզ, ուր կը յաճախէ Հայկազեան դպրոցը: Հինգ տարի ետք Պարսկաստան վերադառնալով, կը նշանակուի Նասրէտին Շահի թարգմանն ու թիկնապահը:

«Հինգ տարուան ընթացքին, Մելքոն խան կ'ունենայ բազմաթիւ յաջողութիւններ ու կարեւոր առաքելութիւններով կը մեկնի Եւրոպա եւ Ամերիկա:

«Իր յառաջդիմական գաղափարները անմիջական ընդունելութիւն չեն գտներ, ու ան, երկար ժամանակով, արձակուրդի կը մեկնի Կ. Պոլիս: Հո՛ն, կ'ամուսնանայ Տատեան իշխանուհիին հետ:

«Արձակուրդէն վերադարձին, կ'աշխատի իր բարենորոգչական ծրագիրներուն գործադրութեան համար ու կը յաջողի համոզել Շահը, որ Եւրոպա ճամբորդէ:

«Արդի Պարսկաստանի գրական դէմքերէն ոչ մէկը Մելքոն խանի վաստակով ստեղծագործութիւններ տուած է: Ան մեծ թիւով յօդուածներ ստորագրած է «Ռըվիւ տէ Տէօ Մոնտ» (Պարբերական՝ Երկու Աշխարհներու) թերթին մէջ: Իսկ «Կոլիտան» հրատարակչութիւնը, տպագրական հրատարակութեանց տեսանկիւնէն եղած է իշխանի առաջին ձեռնարկներէն մէկը:

«Մելքոն խան ունի երեք դուստրեր, իսկ որդին, որ ծնած է 1875ին, ներկայիս Շահի թիկնապահն է»:

ՓԱՐԻԶԻ «ՌԸՎԻՒ ՏԻՓԼՈՄԱԹԻՔ»Ի ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

1888ի Յունիսին, իր համարներէն մէկուն մէջ, Փարիզի «Ռըվիւ Տիփլոմաթիք» (Դիւանագիտական Պարբերաթերթ) շաբաթաթերթը, «Պարսկաստանի պետական գործիչ իշխան Մելքոն խան» խորագրին տակ, առանձին յօդուածով կը ներկայացնէ մեծանուն Հայը, կուտայ անոր լուսանկարը եւ կը գրէ.

«Իւրաքանչիւր Հայու համար ուրախութիւն երեւոյթ է անշուշտ ա՛յն, որ իր ազգին պատկանող բարձր անձնաւորութիւն մը, իբրեւ դեսպան իր դիւանագիտական բարձր հանճարով, եւ Պարսկաստան ներմուծած իր բարենորոգչական գաղափարներով ու կատարած ձեռնարկներով (իբրեւ պետական դէմք) արժանացած է Եւրոպայի մեծ լրագրողներու ո՛չ միայն ջերմ համակրանքին, այլեւ հիացմունքին:

«Մելքոն խանի մասին եւրոպական զանազան թերթերու մէջ երեւցած յօդուածներէն կը պարզուի, որ հայազգի իշխանը մէկն է այն մեծ անձնաւորութիւններէն, որոնք կը փառաւորեն իրենց ստացած արդէն իսկ բարձր պաշտօնները:

«Իշխան Մելքոն խանի քաղաքագիտական հանճարի արդիւնքն էր ա՛յն, որ պարսկական կառավարութիւնը, ռուս-թրքական վերջին պատերազմի ընթացքին, առանց մէկ կաթիլ արիւն թափելու, տիրացաւ Վանի սահմանակից Ղոթուր գաւառին, Պերլինի 1878ի դաշնագրին 60րդ յօդուածին զօրութեամբ:

«Ամենայն իրաւամբ, իշխան Մելքոն խան կրնայ պարծենալ ասիական հին քաղաքակրթութիւնը եւրոպական նոր գաղափարներուն հետ հաշտեցնելու ուղղութեամբ, իր տարած աշխատանքներով: Պէտք է ըսել, որ ան օժտուած է նման ձեռնարկի մը մէջ յաջողելու անհրաժեշտ բոլոր տուեալներով:

«Այս նպատակով, ան 35 տարի անընդհատ պայքարած է նախապաշարումներու եւ զեղծումներու դէմ ու յաջողած է ներքին ամէնէն կնճռոտ խնդիրներուն մէջ իսկ իր ազդեցութիւնը բանեցնել թէ՛ մօտէն եւ թէ հեռուէն:

«Մելքոն իշխանը ո՛չ միայն ճարտար դիւանագէտ է, այլեւ ներհուն գրող: Արեւելեան գործերու մասին ան հիանալի յօդուածներ ստորագրած է Փարիզի եւ Լոնտոնի զանազան թերթերուն մէջ: Ունի նաեւ պարսկերէն լեզուով աշխատութիւններ: Անոր կենսագիրները կ'ըսեն, որ իշխանի գրուածքներուն մէջ ակնբախ ձեւով բացայայտ է իր բազմակողմանի հմտութիւնն ու նուրբ ճաշակը»:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

« Le Casse »

d'Henri VERNEUIL

Չորեքշաբթի օր, Փարիզեան 16 սրահներու եւ գաւառի 110 սրահներու մէջ սկսաւ ցուցադրութիւնը Անրի Վէրնէօյի (Աշոտ Մալաքեան) վերջին ժապաւէնին Լը Քաս, որ կոչուած է մեծ տեղ գրաւելու ոչ միայն բեմադիրին ֆիլմերուն (20 տարուան մէջ՝ 27) շարքին մէջ այլեւ ընդհանրապէս ֆրանսական շարժարուեստի:

Տեղական թերթերը ֆիլմին ցուցադրութենէն առաջ իսկ լայն տեղ տուին այս գեր-արտադրութեան, որ թեքնիք արտակարգ յանդգնութիւններու պատկերներ կը պարզէ, շնորհիւ բեմադրին գիւտերուն եւ քաստէօրին ճարտարութեան:

Գլխաւոր դերասաններն են՝ Ժան-Փոլ Պելմոնտօ, Օմար Շարիֆ, որոնք իրենց կողքին ունին՝ Տայան Քէնըն, Ռոպէր Հոսէյն, Նիքոլ Քալֆան եւ Ռենաթօ Սալվաթորի: Արտաքին տեսարանները դարձուած են Աթէնք եւ Փիրէա:

Անրի Վէրնէօյ ամէնէն միջազգայինը կը նկատուի Ֆրանսայի բեմադիրներուն, եւ իր բոլոր գործերը միշտ բացառիկ յաջողութիւն արձանագրած են:

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

Մեղրալուսնի ատեն, նորապսակ ամոլ մը ճաշարան կ'երթայ:

Ճաշացուցակը նայելով, ամուսինը կ'ըսէ ուրախութեամբ.

— Օ՜հ, ի՛նչ կը տեսնեմ ծովային խեցգետին (օմառ) կայ մայոնէզով, շատ կը սիրեմ:

— Ես ալ, կ'ըսէ կինը աչքերը փայլելով:

Սպասեակը սակայն կը ճշդէ.

— «Շատ կը ցաւիմ մէկ բաժին միայն մնացած է»:

Ու ամուսինը, ցաւով.

«Մե՛ղք, եւ ուրեմն ի՞նչ պիտի ուտես, հոգիս»:

×

Լրագրող մը քննութիւն կը կատարէ եւ հարցափորձ կ'ընէ ամուսնական գրասենեակին տնօրէնուհին.

«Քսան տարուան փորձառութենէ ետք, ի՞նչ է ըստ ձեզի, այն կենսական առաւելութիւնը զոր կին մը պէտք է ունենայ յաջողելու համար կեանքի մէջ»:

— Օհ, շատ պարզ է, կ'ըսէ տիկինը, պէտք է հարկ եղածին չափ զարգացած ըլլայ յիմար այրերը հրապուրելու համար եւ հարկ եղածին չափ գռեհիկ խելացի այրերը հրապուրելու համար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (80)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Եթէ Զաւին օգնութեան կանչէր իր կործանումը անխուսափելի պիտի ըլլար:

Այսպիսի վայրկեաններու մէջ ամէնէն անփորձ մարդն անգամ Ողիսեւսի կը փոխուի:

Երբեմն մարդուս մտքին մէջ Թաքուն ոգի մը երեւան կ'ելլէ, որ կեանքի դժընդակ պարագաներու մէջ տարօրինակ ցոլացումներ կուտայ:

Այս ոգին ձեռքեր ունի եւ մարդուս ձեռքերը կը ղեկավարէ, ոտքեր ունի եւ ոտքերը կ'առաջնորդէ, աչքեր ունի եւ աչքերը կը լուսաւորէ, լեզու մը ունի որ մարդուս լեզուին վրայ ազդելով խօսքը հեղեղի կը վերածէ եւ գաղափարներ կը ստեղծէ, եւ տեսարաններ կը պատրաստէ եւ խօսքեր կը հնարէ, որոնք երբեք մարդկային միտքը ինքն իրեն պիտի չկրնար գտնել: Մարդը կը ձգտի հաւատալու եւ համոզուելու թէ կամ մեր քովը ոգի մը կ'իջնէ եւ մեզի համար կը խօսի ու կը շարժի կամ մարդուս հոգւոյն մէջ անցեալ կեանքի մը փորձառութիւնը կայ, որ ըսպասնացող վտանգէն արթննալով ի նըպաստ կեանքի գոյութեան ինքզինքը կը պաշտպանէ:

Ատոր համար եւ այդ անփորձ երիտասարդն ալ ակնթարթի մը մէջ փորձառու հիւանդապահուհիի մը փոխուեցաւ:

Զգեստակալէն խնկոյն կակուղ անձեռոցները իջեցուց եւ Սուլթանուհիին սառած մարմնին վրայէն ջուրերը սրբեց:

Ապա անոր ննջասենեակը փութաց, շըրջապատը առաւ եւ շուրջը դիտեց որպէս թէ բան մը փնտռել ուզէր զոր իր երիտասարդական փորձառութիւնը տակաւին չէր կրնար ճշդել:

Եւ սակայն բան մը կը փնտռէր:

Յանկարծ գոհունակութենէն սարսռաց:

Մարմարեայ փոքրիկ լուացարանին վըրայ ոսկեզօծ տուփի մը մէջ զանազան հոտի սրուակներ նշմարած էր:

Հապճեպով առնցմէ երկու հատը առաւ եւ ննջասենեակին դուռն ալ ներսի կողմէն լաւ մը կղպելէ յետոյ որպէսզի դուրսէն ոեւէ մէկուն մը մուտքը արգիլուի, դարձեալ բաղնիք վերադարձաւ:

Սուլթանուհին բոլորովին մերկ կը շարունակէր տեւլանին վրայ նուաղած մնալ:

Երիտասարդը, հակառակ իրեն սպառնացող վտանգին չկրցաւ ի տես այդ գեղեցիկ մարմնին հիացման բացագանչութիւն մը զսպել:

Տիրանի թաւիշին վրայ երկնցած խարտեաշ կնոջ մերկ մարմինը միջնադարեան շարչարանքներու առաջնորդուող դատապարտեալ մը անգամ ապշեցնելու կարող հակապատկեր մը կը կազմէր:

Տիգրան նուաղած Սուլթանուհիին մօտեցաւ եւ հազարումէկ դժուարութիւններով յաջողեցաւ վերջապէս մերկ կնոջ մարմնոյն վրայէն շապիկ մը եւ շըջազգեստ մը անցընել: Ապա որպէս թէ ականջին խորհրդաւոր ձայն մը հնչած ըլլար՝ փութաց եւ պատուհանին վարագոյրները բացաւ:

Երեկոյեան ծովային զով սիւքը առատօրէն խուցին մէջ մտնելով, բաղնիքին հեղձուցիչ մթնոլորտը ցրուեց:

Նուաղած Սուլթանուհին այդ սիւքին զովացուցիչ շունչէն փոքր ինչ ուշքի եկաւ, հառաչ մը արձակեց, աշխատեցաւ աչքերը բանալ, սակայն չկարողանալով, դարձեալ գոցեց եւ անշարժ մնաց:

Տիգրան հետը բերած հոտի սրուակներուն դիմեց, անոնցմէ մէկ հատը առաւ եւ մէջի պարունակութիւնը ափին մէջ պարպելով սկսաւ ամբողջ ուժովը Սուլթանուհիին դաստակները շփել, ապա միւս սրուակն ալ առաւ եւ Հայրիէի քիթին տարաւ: Պահ մը յետոյ Թրքուհին հառաչեց, ատիճանաբար աչքերը բացաւ եւ շուրջը շմորիչ ակնարկ մը նետեց...

Տիգրան սոսկումէն կը դողար:

Հայրիէ երիտասարդին վրայ անթարթափ ակնարկ մը սեւեռեց, որ քիչ յետոյ զարմացումի եւ սոսկումի արտայայտութիւն մը առաւ:

Սուլթանուհին լողարանին մէջէն տեսած մարդուն դէմքը ճանչցաւ... Թեւերը ի նշան պաշտպանութեան անոր երկարեց եւ բերանը բացաւ որպէսզի պոռայ: Տիգրան արագ շարժումով մը ձեռքը Սուլթանուհիին բերնին տարաւ որպէսզի կործանարար ձայնին ելլելը արգիլէ եւ անոր ականջին ի վար ծռելով ըսաւ.

— Ամա՜ն, Աստուծոյ սիրոյն... մի պոռաք էֆէնտիմ... ես դէշ մարդ մը չեմ... գթացէք վրաս... տակաւին երիտասարդ եմ, գրեթէ պատանի մըն եմ, մի պոռաք էֆէնտիմ... գոնէ Այիշէ հանըմին վրայ գթացէք որ ձեզ այնքան կը սիրէ եւ որուն կործանման պատճառ պիտի ըլլաք եթէ մէջտեղ ելլէ որ Սուլթանին հարէմին մէջ էրիկ մարդ մը բերած պահած է...

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու-տայ իր շրջանի մահացեալ բոլոր Խաչու-հիներուն յիշատակին, այս Կիրակի առա-ւօտ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկե-ղեցին:

Այս առթիւ կը հրաւիրուին բոլոր ընկե-րուհիներն ու ընտանեկան պարագաները յարգելու անոնց յիշատակը:

×

ՏԷՍԻՆ.— Պր. Լեւոն Աստուրեան եւ զաւակները, Պր. Ռուբէն Կէնճոյեան եւ զաւակները հոգեհանգիստ կատարել կու-տան (ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ), 31 Հոկտ. Կիրակի առաւօտ Տէսինի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ,

ՏԻԿԻՆ ՄԷՐՏԻՆ

եւ Պր. ՎԱՀԷ ԱՍՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահերուն առաջին տարելիցներուն ա-ռթիւ:

Կը խնդրուի յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ:

×

ԵՒ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ ԱՅՑ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Ս. Մի-նասեան ենթակոմիտէի այս Կիրակի առա-ւօտ ժամը 10ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցին, իր շրջանի ողբացեալ բոլոր ընկերներուն յիշատակին.—

Յովհաննէս Պէրպէրեան, Մկրտիչ Պէր-պէրեան, Նազար Բապուճեան, Լեւոն Նէ-տիլեան, Պօղոս Պօղոսեան, Յովհաննէս Արզարեան, Աւագ Պաղտասարեան եւ որդին, Մկրտիչ Կարապետեան, Բիւզանդ Գամեան, Օննիկ Գուրեան, Հմայեակ Ու-զունեան, Վաղարշակ Ուրրաթեան, Բժիշկ Յովհաննէս Քիւթիւկեան եւ էլէն Բիւզանդ, Հայկ Թէնէքճեան, Յով-հաննէս Մարտիրոսեան, Աշոտ Նշանեան, Ահարոն Աբրահամեան, Գէորգ Խաչա-տուրեան, Կարապետ Քէլէչեան, Գրիգոր Գոստիկեան, Բարթող Փափազեան, Մար-գար Բարխեան, Հրանդ Յովնանեան, Վարդան Զպուքճեան, Տագէս Զապուն-եան, Շաւարշ Տէր-Պարսամեան (Նոր Սե-րնդական):

Շիրիմներուն այցն ու ծաղկեփունջերու զետեղումը կը կատարուի Շաբաթ 30 Հոկտեմբերին ժամը 15էն սկսեալ:

Կը հրաւիրուին ընտանեկան պարագա-ներն ու բարեկամները յարգելու համար անոնց յիշատակը:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Երէցկին Լիւսիա Պապայեանի յիշատա-կին (մեռած Քաննի), Մարսէյլէն Տիկին Արտեմ Էթմէքճեան 30 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, մեռելոցի առթիւ, փոխան ծաղիկի:

×

Տիկին Մարի Հազարապետեանի յիշա-տակին, մեռելոցի առթիւ, Մարսէյլէն Տօքթ. եւ Տիկին Սերժ Էթմէքճեան 50 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի:

×

Տիկին Մարի Հազարապետեանի յիշա-տակին, մեռելոցի առթիւ Տիկին Արտեմ Էթմէքճեան (Մարսէյլէն) եւ Օր. Ալին Էթմէքճեան (Ավինեոն) 25ական Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի:

×

Փոյէն Քոստիկեան – Պետիկեան ընտա-նիքը 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, Հայկ Զրուանդեանի մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկե-րուհիները ընդհ. ժողովի 30 Հոկտ. Շա-բաթ օր ժամը 15,30ին Մշակոյթի Տան գրասենեակին մէջ: Օրակարգ.— Տարե-կան տեղեկագրի ընթերցում եւ պատգա-մաւորներու ընտրութիւն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւ-ղի ընդհ. ժողովը, Նոյեմբեր 5, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 21ին մարզական ակումբը, 16 Պուլվ. Քարնօ: Կարեւոր օրակարգ՝ պատգամաւորական ժողով:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 30, ժամը 21ին

Մշակոյթի Տան մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ. - ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ - ՀԱՅԵՐԷՆ

ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ - ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ

Ուղերձ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Նոր Սերունդը հայկ. պարերով:

Երգ, արտասանութիւն

Կը մեներգէ Օր. ԱՅՏԱ ԱՄԻՐԵԱՆ

Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ:

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 31, Կիրակի կէսօրէ ետք, Քա-ղաքապետարանի սրահը:

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Վարանդեան կոմիտէին, կազմակերպութեամբ տեղւոյն Ս. Վրացեան խումբին

Կը նախագահէ ընկ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Կը խօսի ընկ. ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին: Պաշտօնական մասէն ետք՝ խնջոյք

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ

Հայ Մշակութային Կազմակերպութեան

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆՈՎ

Հոկտեմբեր 30ին, Շաբաթ ժամը 21ին

Salle Voltaire, Alfortville - 94

Պար – երգ՝ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Սայաթ-Նովա խումբ

A Vendre

En vente, appartement libre, 3ème étage, entrée, salon, salle à manger, chambre à coucher, cuisine, salle de bains, chauffage moderne au gaz, débarras, W.-C., grand balcon, téléphone, rue calme, tout près du métro Eglise de Pantin, à côté du marché.

Prix 12.000 Frs.

Téléphone : 845-43-27

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պ. Վենսան Սիոնեան, Թուլուզէն, կը փնտռէ իր մօրաքրոջ զաւակները՝ Ժօզէֆ եւ Ժան Քէսօղլու կամ Ցետրիկօ: Փնտը-ռողին ինչպէս նաեւ փնտռողներուն մայ-րերը ծնած են՝ Գորդանեան, բոլորն ալ ընիկ Իզմիրցի: Ժօզէֆ եւ Ժան շուրջ 70 տարեկան պէտք է ըլլան եւ ասկէ 30 տա-րի առաջ կ'ապրէին Իսի լէ Մուլինօ:

Իրենցմէ կամ իրենց մասին տեղեկու-թիւն ունեցողներէն կը խնդրուի գրել (ֆրանսերէն).

SIONIAN
42, Rue de la Concorde
31 - TOULOUSE

ԿՈՒԶՈՒԻ՝

Ֆրանսերէն եւ անգլերէն տաքթիլօ մը: Դիմել՝

GOUDSOUZIAN
Commerce International
9, Rue Monsigny — Paris (2e)

×

Միջին տարիքի հայ կին մը Ֆրանսայի տարեց զոյգի մը համար. լաւ պայման-ներ:

Դիմել՝ «Յառաջ»ի:

ԼԻՈՆ

Հոկտեմբեր 30, Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին

Տէսինէն մեկնում օթոքառով ժամը 19,45ին Քորնավանէն: Կը կենայ Քաֆէ տը լա Փէ եւ Քաֆէ տիւ Միտի:

ՎԱԼԱՆՍ

Հոկտեմբեր 31, Կիրակի օր ժամը 15ին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԻ
ԲԱՑԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

Samedi 30 Octobre à 21 h., Salle Rameau à LYON

Dimanche 31 Octobre à 15 h., Salle des Fêtes de VALENCE

GALAS EXCEPTIONNELS
DE
DANSES ARMENIENNES

Avec plus de 70 exécutants des troupes de Paris

NAIRI
et
NAVASART

Chants folkloriques EVA RESDIKIAN

Billets d'entrées en vente chez Sevan-Voyages, 50 Cours de la Liberté, LYON (3e)

BNP

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր.
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՈՒՐԲԱԹ
29
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI
29 OCTOBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12253
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.253

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

—o—

Բ.

Հ. Այվազեան կ'ըսէ թէ «Հայրենադարձութիւնը կատարւում է կամաւորութեան սկզբունքով»: Այսինքն ուզողը միայն կրնայ երթալ: Պարտադիր չէ: Միայն թէ, գո՛յզ, ամէն ուզող չի կրնար երթալ: Որովհետեւ արդի միջազգային դրութիւնը, Պետութիւններու փոխ – յարաբերութիւնները, անոնց քաղաքական եւ տնտեսական վիճակը վճռական, երբեմն բախտորոշ դեր կը խաղան Հայրենադարձութեան գործին մէջ: Ա՛յդ է պատճառը, որ, կ'ըսէ Ներգաղթի կոմիտէի փոխ–նախագահը, «Հայրենադարձութիւնը միշտ վերընթաց գծով առաջ չի գնում, լինում են կորընթացներ (?) եւ կեռմաններ (?)»:

Ըստ իր հաւաստումներուն, «Հայրենադարձութիւնը կամաւորութեան սկզբունքի հետ միաժամանակ, կատարւում է նաեւ առանց քաղաքական, կուսակցական, ունեցուածքային, կրօնական խտրակա – նութեան, այսինքն՝ հաւասարութեան սկզբունքով»:

Կը թուի թէ Հայրենադարձութեան Կոմիտէի փոխ–նախագահը նոր մարդ է եւ լուր չունի թէ ի՛նչ պատկերազարդ խայտառակութիւններ կատարուեցան քառորդ դար առաջ՝ 1946–47ի զանգուածային ներգաղթի օրերուն, ամէն տեղ, մասնաւո – րաբար Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ: Հաւատաքննական ի՛նչ զզուելի տեսարաններ պարզուեցան օր ցերեկով: Մէկ օրէն միւսը «հայաստանասէր» դարձած հայատառ թերթեր պատիւ համարեցան իրենց էջերը զարդարել Դաշնակցութենէն «հրաժարողներու» նամակներով:

Ներգաղթի պատասխանատու յանձնա – խումբերը պայման կը դնէին, որ հայրենադարձի կամաւոր թեկնածու դաշնակ – ցականները ցանկերուն վրայ կարենալ արձանագրուելու համար նախապէս պէտք է հրաժարէին կուսակցութենէն եւ իրենց հրաժարականը հրատարակէին հակադաշ – նակցական թերթերու մէջ: Մեր ժամա – նակակից պատմութեան այդ տխուր օրերուն անորակելի մարդիկ հրապարակը գրաւեցին նման տմարդի պահանջներով եւ հայութիւնը վարկաբեկեցին յաչս տեղացիներուն: Գտնուեցան նոյնիսկ կեղծ մարդիկ, — որոնք երբեք շարքերու մէջ չէին գտնուած, — որ «դաշնակցական» ձեւանալով հայհոյագիրներ ստորագրեցին թերթերու մէջ Դաշնակցութեան դէմ:

Հաւատաքննութեան ալիքը Միջին Արեւելքէն հասաւ մինչեւ մեր սահմանները: Ճշմարիտ հայրենասէր եւ բոլորէն յարգուած պատուական Հայ մը, Հորաւային Ֆրանսայի Ազգային Կեդրոնական Վար – չութեան ատենապետ բժիշկ Յակոբ Սիվրիհիսարլեան, այժմ հանգուցեալ, ան – կեղծօրէն փափաքեցաւ ներգաղթի առա – ջին կարաւանին հետ Հայաստան երթալ: Պայման դրին, որ հրաժարի Դաշնակցութենէն, որուն հաւատաւոր զինուորն էր եղած շուրջ հինգ տասնեակ տարիներէ ի վեր: Գաղափարապաշտ բժիշկը վճռապէս մերժեց պահանջը վարձկան գործակալներու, որոնք կարծեր էին թէ ամէն մարդ կրնայ իրենց պէս երեսուն արծաթի փոխարէն ուրանալ ամէն սրբութիւն:

Դուք այդ օրերուն ո՞ւր էիք, Պ. Նախագահի տեղակալ Հայրենադարձութեան Կոմիտէի:

Դուք ո՛չ միայն տեղեակ չէք պատմութեան՝ սկիզբէն մինչեւ 1946–47ի զան – գուածային ներգաղթը, այլ չէք գիտեր նոյնիսկ թէ ի՛նչ կը գրեն դաշնակցական թերթերը «Հայրենադարձութեան» մա – սին: Այլապէս դուք ձեզի թոյլ պիտի չտայիք խեղաթիւրելու իրականութիւնը եւ արիւն պղտորելու՝ յագուրդ տալու համար ձեր հակադաշնակցական անզար – մանելի կիրքին:

Սակայն անդրադառնա՛նք Հայրենիքի Ձայնի գրութեան:

Ըսելէ ետք թէ Հայրենադարձութիւնը «կատարւում է առանց քաղաքական, կու – սակցական, ունեցուածքային, կրօնական խտրականութեան», Հ. Այվազեան կը սպրդեցնէ հետեւեալ ամսեղուկ տողերը.–

«Զնայած այս հանրայայտ փաստերին, Սփիւռքում դեռ եւս գոյութիւն ունեցող որոշ կազմակերպութիւններ եւ մամուլի օրգաններ, ելնելով իրենց նեղ հատուա – ծային շահերից, ձգտում են պառակտում առաջացնել հայ գաղթօջախներում եւ իրենց կուսակցական նեղմիտ նկատառումներով, ԱՆԶԱի օգնութեամբ Հայերին ուղարկում են ԱՄՆ, Կանադա, Աւստրալիա, Բրազիլիա, ուր ուզէք, միայն թէ՝ ոչ Սովետական Հայաստան:

«Մենք նկատի ունենք Դաշնակցութիւն կուսակցութիւնը, որն անցած աւելի քան կէս դարում չի նուազեցրել իր ատելու – թիւնն ու թոյնը Սովետական Հայաստանի նկատմամբ»:

Նախ ըսենք թէ ԱՆԶԱն դաշնակցական կազմակերպութիւն չէ: Ամերիկահայերը կազմած են զայն՝ խորհրդային երկիրներէն իբրեւ ռազմագերի կամ փախստական Եւրոպա — մեծ մասամբ Գերմանիա — ապաստանած եւ իրենց տեղերը վերա – դառնալու հնարաւորութենէն զրկուած Հայերը Միացեալ Նահանգներ փոխադրելու համար:

Յետագային ԱՆԶԱյի մասնաճիւղեր կազմուեցան Պէյրութի եւ Գահիրէի մէջ՝ դէպի ազատ երկիրներ փոխադրելու համար այն Հայերը, որոնք կը փախչէին համայնավարական վարչաձեւի ենթակայ պալքանեան երկիրներէն, Ռումանիայէն ու Պուլկարիայէն, ուր անտանելի դար – ձեր էր կեանքը:

«Հայրենադարձութեան Կոմիտէ»ն ո՞ւր էր այն ատեն՝ Հայաստան փոխադրելու համար մեր այդ դժբախտ հայրենակից – ները, որոնք հազարումէկ դժուարութիւններով եւ բացառիկ նիւթական զոհողու – թիւններով կը ջանային իրենց օձիքն ազատել Պալքաններէն՝ ազատ օդ շնչելու համար ժողովրդավար երկիրներու հիւրընկալ հողերուն վրայ:

Ահա՛ թէ ինչ ըրած է ԱՆԶԱն կարճ խօսքով:

Ու տակաւին եթէ չի գիտեր, Պ. Այ – վազեանին յայտնենք, որ երբ Եգիպտոսի մէջ ԱՆԶԱյի մասնաճիւղ մը կազմուե – ցաւ, ամէնէն առաջ եւ ամէնէն մեծ թիւով արձանագրուողներն եղան «հայաստանասէր»ի կեղծ փետուրներով զար – դարուած ռամկավարները: Ասոնք փոխանակ իրենց ջատագոված վարչաձեւին են – թակայ Խորհրդային Հայաստան ներգաղթելու, նախընտրեցին բախտ որոնել Ամերիկայի, Քանատայի եւ Աւստրալիոյ պէս « բուրժուա – կապիտալիստական » երկիրներու մէջ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԷՐԻՄ ՋԻ ՀՐԱԺԱՐԻՐ
ԲԱՅՑ ՏԱԳՆԱՊԸ ԿԸ ՄՆԱՅ

Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախա – գահը մերժեց ընդունիլ Նիհատ Էրիմի դահլիճին հրաժարականը նկատելով, որ ան «ամբողջական վստահութիւնը կը վայելէ Խորհրդարանին, զինուորական ուժերուն եւ հանրային կարծիքին:

Նիհատ Էրիմ, որ, ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, իր դահլիճին հրաժարականը ներկայացուցած էր Երեքշաբթի գիշեր, ընդունած է նախագահ Ճէվտէթ Սունայի որոշումը մնալու իշխանութեան գլուխ: Վարչապետը իր այս որոշման մէջ նկատի կ'առնէ այն «ծանր կացութիւնը, որու մէջ կը գտնուի Թուրքիա»:

Վարչապետը այսուհանդերձ խիստ յարձակում գործեց Տէմիրէլի վրայ, այս վերջինը նկատելով գլխաւոր պատասխանատուն ստեղծուած ծանր կացութեան: Նիհատ Էրիմ յայտարարեց, թէ Տէմիրէլ եւ իր կուսակցութիւնը արգելք կը հանդիսանան ընկերային եւ տնտեսական բարենորոգումներու գործադրութեան:

Ասիկա չի բաւեր անշուշտ որպէսզի ամէն ինչ լուծուած համարուի Թուրքիոյ մէջ, որ կը շարունակէ ծանր տագնապ մը ապրիլ: Տագնապ մը որ անխուսափելի էր քանի երկու հակոտնեայ ըմբռնումներ կը բաժնեն երկրին քաղաքական հոսանքները: Մէկ կողմ կան Քեմալի հաւատա – րիմները, ընտրանի պաշտօնատարու – թեանց գլուխը, որոնք վճռած են գործադրել բարեփոխումները առանց ոչ մէկ զիջումի, նոյնիսկ եթէ չեն վայելեր ժողովրդական օժանդակութիւն, միւս կողմէ քաղաքի եւ գիւղերու ընտրանիները որոնք պատրաստ են տեղի տալու Աթաթիւրքի սկզբունքներուն վրայ ի նպաստ իրենց շահերուն:

Եթէ առժամեայ կերպով կը թուի թէ կացութիւնը փրկուած է, կասկած չկայ թէ ժամանակ շահելու զանազան ձեւեր են, եւ Թուրքիոյ մէջ վերջին խօսքը միշտ բանակին կը պատկանի:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՋԱՑԱՆ

Հինգշաբթի օր, Բրեժնեւ կ'այցելէր Մարսէյլ, նախապէս վերջացուցած էր քաղաքական խօսակցութիւնները Նախա – գահ Փոմփիտուի հետ:

Չորեքշաբթի օր արդէն, երկու կողմերէն ալ քաղաքական այլ դէմքեր կը մասնակցէին տեսակցութեանց բայց արդէն իսկ ակներեւ է որ այս ճամբորդութեան առթիւ առաւելաբար առեւտրական, թեքնիք եւ տնտեսական յարաբերութեանց սերտացում մը արձանագրուած է: Չորեքշաբթի օր այդ առընչութեամբ երկու համաձայնագրեր ստորագրուեցան, ժիսքար տ'էսթէնի կողմէ, յանուն Ֆրանսայի եւ Պատուչեւի յանուն Խորհ. Միութեան:

Չորեքշաբթի իրիկուն, ռուսական ճաշացուցակով ճաշ մըն է զոր Բրեժնեւ կուտար ի պատիւ Նախագահ Փոմփիտուի եւ այս առթիւ ալ բաժակաճառեր կ'արտա – սանուէին:

—o—

ՉԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ 24 ժամուան յապաղումով հաղորդեց Չինաստանի ՄԱԿի անդամակցութեան լուրը: «Ժողովուրդի Օրաթերթ»ի խմբագիրն էր «Աշխարհի ժողովուրդներու յաղթանակը. ամերիկեան գաղթատիրութեան ամբողջական պար – տութիւնը»: Նախագահ Նիքսըն «վրդո –ված» է ՄԱԿի մէջ երեւան եկած հակաամերիկեան ցոյցերուն համար: Արդարեւ, ինչպէս գրած էինք, պատուիրակներէն շատեր ծափահարած, խանդավառ բացագանչութիւններ ունեցած եւ նոյնիսկ, պարած էին քուէարկութեան արդիւնքը լսելով:

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

Երկար ընդհատումէ ետք «Արարատ» Հոկտեմբեր 21ին հանդիպում մը ունեցաւ «Կայրաթ»ի հետ, Ալմա–Աթայի մարզադաշտին մէջ:

Խաղը առաջին վայրկեանէն իսկ դար – ձաւ հետաքրքրական: Մրցորդ խումբերը յարձակողական խաղ մը որդեգրեցին ամբողջ մրցումի ընթացքին:

Մրցումի 11րդ վայրկեանին «Կայրաթ»ի խաղացողներէն մէկը՝ Դոլմատով, կը նշանակէ առաջին կոլը: Քիչ ետք սակայն Ջանազանեան հեռուէն, հուժկու հար – ուածով մը կը հաւասարեցնէ կէտերը:

Երկրորդ կիսախաղը կ'ըլլայ աւելի բուռն: Անդրէասեան խաղի 79րդ վայր – կեանին կը յաջողի կոլ մը արձանագրել: Կը թուէր, թէ «Արարատ» ապահոված էր յաղթանակը, սակայն քիչ ետք, 85րդ վայրկեանին, Ռոժկով ճեղքելով «Արա – րատ»ի պաշտպանողական գիծը, կը նշանակէ իր խումբին երկրորդ կոլը:

Մրցումը վերջ կը գտնէ 2–2 արդիւնքով:

ՃԱՏՐԱԿ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ
ԱԽՈՅԵՆԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

ՖԻՇԷՐ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Ամերիկացի ախոյեանը՝ Ֆիշէր, Հոկ – տեմբեր 26ին յաջորդական կարգով չորրորդ անգամ ըլլալով պարտութեան մատնեց իր մրցակիցը:

Իններորդ խաղի 46րդ քայլին Տիգրան Պետրոսեան նկատեց, որ այլեւս ոչ մէկ յոյս ունէր շահելու եւ կամ՝ նոյնիսկ, հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգելու:

Ֆիշէր այս յաղթանակով կ'ապահովէ անհրաժեշտ վեցուկէս կէտերը, որով իրաւունք կ'ունենայ յետագային խաղալու Սպասկիի դէմ, աշխարհի այժմու ախոյեանը:

Խաղի աւարտին Պետրոսեան յոգնած եւ ընկճուած տրամադրութեամբ մեկնած է սրահէն իր կնոջ հետ:

Աւելցնենք, որ Պետրոսեան այս մրցումին առթիւ ստացաւ 4500 տոլար, իսկ Ֆիշէր՝ 7500:

×

Խորհ. Միութեան ախոյենական մրցաշարքը վերջ գտաւ Լենինգրադի մէջ: Մրցաշարքը, որուն մասնակցեցան 15 ախոյեաններ, սկսած էր ամիս մը առաջ:

Խորհ. Միութեան ախոյենութիւնը ապահովեց Սավօն (15 կէտ), յաջորդական կարգով Սմիսլով եւ Տալ:

Մրցաշարքի երկու հայ մասնակիցները՝ Վահանեան եւ Գրիգորեան չարդարացուցին իրենց վրայ դրուած յոյսերը: Մասնագէտները նկատեցին, որ Գրիգորեան կը սիրէ բարդ խաղերը, որոնց մէջ ինքզինք կը զգայ աւելի վարժ: Վահանեան աւելի լաւ ծանօթ է ճատրակի թեքնիքին: Երկուքն ալ ունին հասարակաց թերութիւն մը, կամ՝ տկարութիւն մը — չեն տոկար զօրաւոր հարուածներու: «Սով. Հայաստան»ի ճատրակի թղթակիցը կը գրէ այս մասին. «Ե՛ւ Գրիգորեանը, ե՛ւ Վահան – եանը դեռ շատ երիտասարդ են եւ յառաջիկային կրնան աւելի լաւ արդիւնքներու հասնիլ, եթէ դաս առնեն այս ախոյենական մրցաշարքէն»:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Խմբագրատուն այցելեցին.—

Վարդան Ծ. Վ. Տէմիրճեան, առաջնորդական փոխանորդ Յունաստանի Հայոց:

Պ. Լեւոն Պօտոսեան, Մեքսիքայէն:

Պ. Վահէ Աշճեան, Լոնտոնէն:

— ՄԵՐ — «ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ»Ը

Որովհետեւ ես եմ, ես եմ, ես եմ,
Իմ անունս է Պայքար եւ վախճանս
Յաղթանակ:

ՍԻԱՄԱՆԹՕ

Վերջին Աշխարհամարտի տեւողութեան, որ հազիւ չորս տարի տեւեց, Եւրոպայի գրաւուած երկիրներու պարտուած ժողովուրդները անընդհատ պայքարեցան գերմանական գրաւումին դէմ:

Ռուսին, Լեհին համար եթէ հայրենիքը ազատելու, Փիզիքապէս չփճանալու բարդ խնդիրը կար, Ֆրանսացին, Պելժիկացին, Հոլանտացին զերծ էին այդ վտանգէն: Այսուհանդերձ, լիակատար ազատութեան վարժուած այդ ժողովուրդները ամէն ջանք ի գործ դրին օր առաջ թօթափելու համար գերմանական առժամեայ լուծը: Իրենց «դիմադրական ճակատ»ներու քաջերը հազարներով ինկան պայքարի ընթացքին, զէն ի ձեռին կամ՝ արգելափակման դժոխային կայաններուն մէջ, որպէսզի, օր մը, դարձեալ ազատ ապրին իրենց զաւակները:

Այլապէս դաժան, ահաւոր կացութեան առջեւ գտնուեցաւ մեր «դիմադրական ճակատ»ը:

Սխալ է կարծել, թէ ան ծնունդ առաւ վերջին հարիւրամեակին: Անոր հիմերը պէտք է փնտռել շատ աւելի հեռուները: Պէտք է տանիլ վեց դար առաջ: Տանիլ մինչեւ այն օրը երբ Եգիպտոսի վեհապետ էլ-Աշրաֆի Հալէպի կուսակալը՝ Ըշըղթիմուրը գերի բռնեց Լեւոն Ե. Թագաւորը, 1375 Ապրիլ 16ին, եւ վերջ դրաւ մեր կիսանկախ գոյութեան:

Գրեթէ հինգուկէս դար հայ ժողովուրդը դիմադրեց օտար բռնակալներուն դէմ:

Դիմադրեց՝ երբեմն ըմբոստանալով, բայց ընդհանրապէս «կրաւորական դիմադրութեամբ», մինչեւ հասաւ մեր օրերուն:

Հայութիւնը այդ արիւնազանգ ճամբան կտրեց չտեսնուած զոհողութիւններով: Սակայն, Թրքական բռնապետութիւնը ի վերջոյ հասաւ հոն, ուր կամ պիտի մեռնէինք իբրեւ ժողովուրդ, կամ մենք մեզ պիտի պաշտպանէինք կեանքի գինով:

Այսպէս է որ սկսան հայկական յեղափոխական շարժումն ու գայն գործնական հունի մէջ դնող կազմակերպութիւնները՝ կուսակցութիւնները:

Կուսակցութիւնները պատճառներ չեն, այլ՝ հետեւանք բռնութիւններու:

Երջանիկ մարդը յեղափոխութեան կարիքը չունի: Ուշի ուշով քննեցէք ժողովուրդներու պատմութիւնները եւ պիտի տեսնէք, թէ բոլոր յեղափոխութիւններու արմատը անարդարութիւնը, ընկերային անհաւասարութիւնը, հոգեկան ու փիզիքական տառապանքն է:

Հայկական «դիմադրական ճակատ»ի առջեւ դրուած էր մղձաւանջային հարց մը: Մեր սեփական հողերու վրայ մարդավարի ապրելու կամ չապրելու հարցը. իսկ այդ ճակատի գլխաւոր ուժը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն էր:

Ոչ մէկ Պետութիւն կեցած էր իր կռնակը: Օգնականներով զէնք, դրամ, ուտելիք չնետեցին իրեն: Սուզանաւերով օգնական ուժ չբերին: Ծնած՝ ժողովուրդի ծոցէն, ապրեցաւ, պայքարեցաւ նոյն ժողովուրդի համեստ միջոցներով: Ահաբեկիչի մը ռումբը, երկիր անցնող հայդուկի մը զէնքը ձեռք կը բերուէր ծանր զոհողութիւններով: Գաղտնի պայքարը տեւեց տասնեակ տարիներ, մինչեւ որ յանգեցաւ անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան, եւ այսօր ալ կը շարունակուի, այս անգամ արեւի լոյսին տակ:

Ո՞ւր կը գտնուի, սակայն, Դաշնակցութեան ուժին գաղտնիքը: Ի՞նչպէս կ՚ըլլայ, որ մեզի պէս փոքր ժողովուրդի մը մէկ կուսակցութիւնը 81 տարի է կը դիմանայ, երբ մեզմէ տասը, քսան անգամ բազմամարդ եւ ուժեղ ժողովուրդներու կարգ մը կուսակցութիւնները փոշիացած են:

Պարզ է այս հարցումին պատասխանը:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան ուժը անոր մէջն է եղած եւ պիտի ըլլայ, որ չօշափելի, կենդանի գործը միացուցած է խօսքին: Դաշնակցութիւնը չէ գոհացած միայն ճառ խօսելով: Չէ բաւականացած միայն քարոզ կարդալով. այլ, առաջին անգամ իր անդամներն է նետած կրակին բերանը: Հայրենի սարերու վրայ կռուող հայդուկը, ժպիտով կախաղան բարձրացող յեղափոխականը, ռումբին պայթումէն ջարդուած ահաբեկիչը, սրտաճմլիկ օրինակներն էին կենդանի, չօշափելի գործին: Ժողովուրդը, զանգուածը երբ տեսած է հարիւրաւոր հերոսներու զոհաբերութիւնը, ինքնաբերաբար, բնազդաբար եկած է լեցնելու անոնց ձգած պարապը: Ուրիշ տեղ մի փնտռէք Դաշնակցութեան ուժին գաղտնիքը:

Անձնական օրինակը, զոհողութեան վարակիչ հանգամանքը երեւոյթ մըն է, որ միշտ տպաւորած է ժողովուրդներու երեւակայութիւնը:

Ամէն անգամ երբ սուրը նատած է մեր դարաւոր հայրենիքի վրայ: Ամէն անգամ երբ օտար բռնակալները ուզած են խեղդել հայ ժողովուրդը, մեր պապերը հաստատ պահած են իրենց հաւատքն ու յոյսը լաւագոյն օրերու, խանդավառուելով Հայկ Նահապետի, Մեծն Տիգրանի, Սասունցի Դաւիթի առասպելական քաջագործութիւններով, որովհետեւ այդ հերոսական գործերուն մէջ տեսած են մեր ժողովուրդին ապրելու, տոկալու կամքը. փիզիքական, բայց մանաւանդ հոգեկան ուժին չօշափելի փաստը: Մենք եւս, ինչպէս նաեւ մեզմէ ետք եկող սերունդները կրնանք արդարօրէն հպարտանալ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնով, որուն հերոսները, ինչպէս կ՚ըսէ բանաստեղծը, ընտրեցին Պայքարը եւ իր վախճանը՝ Յաղթանակը:

Չեմ ուզեր անուններ տալ: Այնքան շատ են անոնք: Դուք եթէ ծանօթ էք Ռոստոմի, Զաւարեանի, Քրիստափորի անուններուն: Եթէ ծանօթ էք Աղբիւր Սերոբի, Անդրանիկի, Գէորգ Չաւուշի, Մուրատի, Սաքօներու եւ ուրիշներու, աւելի մեծ է թիւը անոնց, որոնք մնացած են մութին մէջ: Առանց այդ համեստ, անանուն հերոսներուն, Դաշնակցութիւնը չէր կրնար Դաշնակցութիւն ըլլալ:

Այդ հերոսներուն մէջ կը մտնեն մտաւորականն ու անգրագէտը, կղերականն ու աշխարհականը, գիւղացին ու քաղաքացին, կաթողիկէն, բողոքականը, հայ ժողովուրդի բոլոր խաւերու սքանչելի, անձնուրաց ներկայացուցիչները: Ահա թէ ինչո՛ւ անոնք կ՚ապրին Հայութեան սրտի մէջ: Անոնց յիշատակը վառ կը մնայ թէ՛ այսօր, թէ՛ վաղը, վասնզի, անոնք ազատագրութեան պայքարին մէջ նետուեցան սիրով, գիտակցաբար, մոռնալով իրենց անձն ու հանգիստը, եւ կախաղաններու վրայ թէ բանտերու մէջ, հայրենի լեռներու վրայ թէ ճակատամարտներու ընթացքին իրենց արիւնով սրբեցին հայ ժողովուրդին ճակտին քսուած ստրկութեան մուրը:

Մենք կ՚ընդունինք թէ այդ պայքարի ատեն սխալներ գործուեցան: Եթէ ձեռքերդ ծալես եւ նստիս, անտարակոյս, սխալներ չես գործեր: Սակայն, ձեռքերդ ծալած նստելով ազատութիւն չես ստանար: Ներկայիս, քաղաքակրթուած ժողովուրդները երբեմն «հողն ու ազատութիւնը կուտան»: Յետամնաց երկիրներու մէջ դեռ «սուրով պէտք է առնուին»:

Յետոյ, ո՞ր յեղափոխութիւնը սխալներ չէ գործած: Հեռու մի՛ երթաք: Թղթատեցէք մեծ ժողովուրդներու վերջին 40–50 տարուան պատմութիւնը: Ի՜նչ ահաւոր, անդարմանելի սխալներ գործեցին:

Անկողմնակալ, ազնիւ Հայը երբ կը քննադատէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, պիտի ընդունի նաեւ, որ եթէ հայրենիք մը ստեղծուեցաւ ոչինչէն, աներեւակայելի քաոսէն, այդ գլխաւորաբար կը պարտինք Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Եթէ չունենայինք Հայաստանի Հանրապետութիւնը, գուցէ չունենայինք այսօրուան Հայաստանը: Այս մէկ փաստը միայն կ՚արդարացնէ «Դաշնակցութեան Օր»ուան գոյութիւնը:

Ի հարկէ, այսօր փոխուած է կացութիւնը: Ունինք հայրենիք մը՝ բոլորին գուրգուրանքին առարկայ: Բայց, չէ լրացած Դաշնակցութեան քաղաքական աշխատանքը ի նպաստ մեր ժողովուրդին, եւ ինչո՞ւ չէ, ե՛ւ հայրենիքին: Փաստերը դրչիս ծայրն են, սակայն, չեմ կրնար թուղթին յանձնել: Խորհրդածութիւնները կը ձգեմ ձեզի:

Այսօր, «Դաշնակցութեան Օր»ը ըստիպուած ենք տօնել սրահներու մէջ:

ՀՆԱԳՈՅՆ ԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ԳԱՆՁԱՐԱՆԸ

Ա.

Երբ բահին հետ գետնի տակէն դուրս եկաւ թաց փայտի կտոր մը, հնագէտները հասկցան, որ հեռու չէին գտնուեր հին գանձարանէն: Եւ, անմիջապէս, բահերու փոխարէն դանակներով եւ վրձիններով աշխատեցան: Պեղումը կը կատարուէր Սեւանի ջուրերէն ազատած տարածութեան վրայ:

Բանուորները դեռ չէին գիտեր, թէ ինչու կը քանդեն այդ անսովոր բլրակները, որոնց տակ երեւան կուգային փոսեր: Դամբարաններուն մէջ կ՚երեւէին իրերու առաջին խումբերը: Ուշագրաւն այն էր, որ ի յայտ կուգային մէկը միւսէն աւելի լաւ ու գրաւիչ, նոյնիսկ հնագէտին համար անսովոր իրեր: Շատ յաճախ միեւնոյն դամբարանին մէջ կը հանդիպէին աւելի քան հարիւր կաւամաններու, իսկ զէնքերուն, գործիքներուն եւ զարդերուն հաշիւը դժուար էր ընել:

Ցուշարձանները 6–8 մեթր խորութիւն ունեցող ջուրի տակ մնացած էին աւելի քան 30 դար: Ասիկա մութ աշխարհ էր, գերեզմանատուն մը, իսկ աւելի ճիշդ՝ մեր նախնիքներուն մշակոյթի անսպառ շտեմարանը: Այցելուները չէին գիտեր, որ Սեւանայ լիճի հայելին անցեալին մեծ չէր եղած, չէին գիտեր նաեւ, որ լիճին եզերքը ապրող մարդիկը գիտցած էին տուն եւ ամրոց շինել, մետաղ ձուլել, անաղարտ արձաններ կերտել, սալեր եւ ռազմակառքեր պատրաստել: Դեռ անոնք չէին գիտեր, թէ լիճը վրդոված է, իսկ յետոյ հարկադրած է մարդոց հեռանալ այդ վայրէն, նոր բնակարաններ շինել լիճէն հեռու՝ լեռներու, ժայռերու, քարափներու վրայ:

Չենք կրնար թափօր կազմել, ջահերթութիւններ կազմակերպել եւ դրօշակները պարզած՝ երթալ հայկական «դիմադրական ճակատ»ի հերոսներուն նուիրուած յիշատակարաններուն առջեւ յայտնել մեր երախտագիտութիւնը, բայց, հոգիով հաւատացած եմ, որ այդ օրը պիտի գայ, ինչպէս եկան միւսները:

Հերոսները, քաջերը կը պատկանին ամբողջ Հայութեան:

Քրիստափոր ըլլայ թէ Աղասի, Գէորգ Չաւուշ ըլլայ թէ Ժիրայր, Կուռօ ըլլայ թէ Նելսոն, անոնք նախ Հայ են եւ Հայկական Ազատագրութեան նուիրուած յիշատակարանը ոսկի տառերով պիտի արձանագրէ այս իրողութիւնը:

Երանի՜ այդ օրը տեսնողներուն:

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Բայց միեւնոյն ժամանակ, առաջին լեզուն, «մայրենի» լեզուն, բնական կը թուի երախային, կը թուի ըլլալ իրերու լեզու՝ ամէն կողմ ներկայ, որուն բառերը իրերէն չեն զատուիր դեռ, որուն մէջ եւ որուն հետ ամէն ինչ հարազատ է, որ չի խաբեր, որ իրականութիւնն է սուրկ առանց դոյզն հեռաւորութեան անկէ:

Եւ երբ լեզուի բառերը եւ աշխարհի իրերը նոյնն են, դեռ, մօր խօսքերը համահաւասար են երջանկալէտ մեծ լուսութեան մը (բնութեան լուսեղէն բարբառին) ուր ամէն ինչ պարզ է, ներկայ եւ հասկնալի: Օր մը պիտի գայ որ տղան բառերը պիտի զգայ հեռացած՝ իրերէն, անհամապատասխան անոնց, նոյնիսկ խաբուսիկ ու պիտի ծնի աքսորի զգացումը: Լուսութեան վրայ պնդելը կը նշանակէ հերքել — ծածկե՞լ — աքսորի այդ զգացումը: Մօր տիպարը եւ «մայրենի» լեզուի մեթոդը կը մասնակցին նոյն պատկերին, ուր ամէն ինչ դեռ բնական է, խաղաղ: Ասոր համար մօրմէ «խաղաղութիւն կը բխէր» եւ միաժամանակ «բարութիւն եւ խաղաղութիւն կար այդ լուսութեան մէջ»:

Իր նախնական պատկերին տարրերէն ուսումնասիրեցինք տունը, մայրը եւ լեզուն: Կը մնայ չորրորդ տարր մը՝ աստուածայինը: Այս տարրը կ՚երեւի միւսներուն աղերսուած, մօրը եւ լեզուին հետ կապուած, մօրը աղօթքով. 1. «Հաւաքելէ վերջ պատուհանին վրայ չորցող միրգերը, մայրս երեկոյեան իր աղօթքը կ՚ընէր այդ սենեակին մէջ...»: 2. «Մայրս, ընելէ վերջ իր աղօթքը, կուգար, կը նստէր կողքիս»: 3. «Աղօթքէն վերջ, որմէ բան չէի հասկնար, մայրս ուրախութեան կը հասնէր»: Աստուածայինը երբեք յիշատակուած չէ, բայց աղօթքը կ՚ենթադրէ զայն:

Երեք մէջբերուած նախադասութիւնները հիւսուած են լուսութեան վրայ պնդող հաստուածին հետ եւ կը մասնակցին լուսութեան միթոսի հաստատումին: Տեսանք արդէն որ ան կը նշանակէ բառերուն եւ իրերուն երազական մերձաւորութիւնը տղուն համար. իրերը եւ բառերը փոխաբերնելի են եւ մօրը լեզուն բնաւ առաջ չի բերեր անջատում մը, հեռաւորում մը՝ իրերէն: Ան՝ ապրուած անմիջականութիւնն է որ կը կրկնուի աստուածայինի յղացումով, իբրեւ «բարի» եւ խաղաղաբեր «ներկայութիւն» մը, որուն զգացումը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ անմիջականութեան հրաշալի զգացումը: Այս պատճառով ալ արդէն կարելի չէ աստուածայինը անձնաւորել եւ աղօթքը մասնաւոր անձի մը ուղղել: Աղօթքը ընտրութիւն մըն է աշխարհի մէջ ծփացող, աշխարհը կազմաւորող ամբողջ բառերուն մէջ, կամ ընտրութիւն մը՝ բառերուն հետ նոյնացած իրերուն մէջ, եւ անոնց նուիրագործումը: Եւ ամէնէն ընտիր իրերը մօրը համար իր ձեռքէն ելածներն են, իրմէ պատրաստուած միրգերը: Այս պատճառով՝ աղօթքէն ճիշդ առաջ, մայրը կը հաւաքէ «պատուհանին վրայ չորցող միրգերը»: Այս տողը, կամ մօրը՝ «իր ձեռքերով ծաղկած պարտէզին» նայիլը կը հաստատեն աղօթքի այս իմաստը իբրեւ ընտրութիւն մը՝ բառերու – իրերու հաշտ եւ երջանկալէտ աշխարհի մը մէջ:

Փոխադարձաբար, բառերը եւ իրերը, աստուածայինի մասնիկներ, իրենց ներկայութեամբ անխարդախ, կը խօսին եւ մայրը կը լսէ զանոնք: Այսպէս «Տեղատուութիւն – Մակընթացութիւն»է մէջ – բերուած հատուածին վերջին տողը կ՚ամբողջացնէ նախնական պատկերը:

«Մայրս սուրբեր կը լսէր»:

Նախնական պատկերը ամբողջովին ուրեմն լեզուին կը վերաբերի. կը խօսի լեզուի յատկանիշներու մասին, լեզուի աշկերտութեան մասին: Հիմա աւելի յստակ կը դառնայ ձայնի եւ լոյսի խաղը Սարաֆեանի տողերուն մէջ: Նախնական պատկերին մէջ՝ իրերու եւ բառերու մերձաւորութեամբ, նայիլ (իրերուն) եւ լսել (բառերը) շատ մօտ են իրարու, նոյնիսկ նոյնացած: (Աստուածայինը՝ որուն զգացումը այս մերձաւորութենէն կ՚առնէ իր ծնունդը, կը դառնայ տեսնող – անտեսանելի ներկայութիւն, մինչդեռ անոր յղացումը կապուած է լեզուի յղացումին):

Այսպէս, երբ լեզուն բաժնուած չէ դեռ երկուքի, բաժնուած չէ դեռ տեսանելի իրերէն, ամէն ինչ տղուն շուրջ ձայն է ու լոյս, միացած: Այս անրջային միացումը կրնայ փարատիլ, կորսուիլ, տղան մատնելով աքսորին, ձայները խորթ դառնալու դատապարտելով զինքը: Բայց երբ քերթողը կը վերադառնայ իր մանկութեան, աշխարհը վերստին կը դառնայ ձայն եւ լոյս՝ միացած («կը նայէի մինչ խշրտուք մը կուգար շարժող ծաղիկներէն ու տերեւներէն»):

Ասիկա կը պատահի մանաւանդ ծովուն առջեւ ուր կոհակները՝ մէկը միւսը վանող, մէկը միւսէն ծնող, կը խօսին եւ կը փայլին նոյն ատեն.

Ջուրերը փայլն ունին իրենց
Պատկերներուն մանկական
Կորսուած հին ձայներ են... (Տ.Մ. էջ 31)
եւ կամ՝
... Ջուրերուն հետ կը խօսին
Փափուքներ ու լոյսեր... (Տ.Մ. էջ 30):

ՄԱՐՔ ՆՇԱՆԵԱՆ

(5 – Շար.)

կործանած է ամբողջ մշակոյթ մը․ անվերադարձ կորսուած է շատ բան։ Սակայն սերունդէ սերունդ անձեռքի վերածուած պատառիկ մը մնացած է — «Գնաց Սեւանի տակ», կամ «Անցիր Սեւանի տակ»։ Այս անէծքին իմաստը իր էութեամբ չար է։ Մեր կարծիքով անէծքին ակունքները պէտք է փնտռել խոր հնութեան մէջ, Սեւանի յատակը, առանց լոյսի եւ արեւի, որ հաւանաբար կապ ունի լիճին ընդարձակման եւ յուշարձաններուն ջրամոյն ըլլալու երգութեան հետ։

Բոլոր առարկաներն ու գլխակառքերը անձնական իրեր եղած են, որոնք օգտագործուած են Թաղուած անձին կողմէ մինչեւ իր մահը։ Իսկ անոր մահէն ետք հարազատներն ու մտերիմները հետեւելով օրուան սովորութեան, գերեզմանատան մէջ տեղաւորած են բոլոր առարկաները, իսկ դիակը սայլին վրայ դնելով՝ վերածած են զայն գլխակառքի։ Այդ իրերը Թաղուած են այն համոզումով, որ մեռած անձը զանոնք պիտի օգտագործէ նաեւ անդրշիրիմեան աշխարհի մէջ։

Լճաշէնի մէջ յայտնաբերուած քանի գլխակառքերն ալ իրենց աջ կամ ձախ կողքին ունին եզներու, իսկ ռազմակառքերը՝ ձիերու կմախքներ։

Պարզուած է, որ եզներէն չորսը հնդկական են եւ, հաւանաբար, բուծուած են հոն։ Անդրապատմական դարաշրջանի կենդանիները աւելի մեծ եղած են, բաղդատաբար այսօրուաններուն։ Դիակառքերու մասերը եւ կենդանին հետ կապ ունեցող փայտէ իրերը՝ մատուցարան, տաշտակ, ցած սեղան, չերեփ եւայլն, մնացած են գրեթէ անվնաս վիճակի մէջ։ Դիակառքին ամբողջ կամարը բաժնուած է հարիւրաւոր կտորներու, իսկ աստիմէ խաքանչիւրը բաղկացած է 31 հանդոյցէ։ Անգքերուն եւ հանդոյցներուն ընդհանուր Թիւը հարիւր հազարէ աւելի է։ Կառուցուածքին բարդութիւնը փաստօր շուք կուտայ գլխակառքին։ Հայերը կլոր անիւներով սայլեր գործածած են զարեր շարունակ եւ զանոնք կոչած են «քոռ սել», «մառնի սել»։ Աւելի ուշագրաւ եւ դարձեալ եզակի օրինակ է ցանցաձեւ կողեր ունեցող գլխակառքը։ Ցարդ ասոր նմանը չէ գտնուած։

Դիակառքով Թաղելու սովորութիւնը շատ հին է եւ ընդհանրապէս տարածուած էր։ Լճաշէնէն յայտնաբերուած 20 գլխակառքերը եւ ռազմակառքերը ունին ութ ձեւ, ամէն մէկը եզակի իր կառուցուածքով, իսկ միւսները Թէեւ նմանութիւններ ունին ուրիշ տեսակներու հետ, սակայն, կրկնօրինակներ չեն։ Ռազմակառքերը նոյնպէս նորութիւններ են 18–13րդ դարերուն համար, Ք․ Ա․։ Ասոնց քաշաններ երկճիւղ չեն, ինչպէս գլխակառքերունը։ Ռազմակառքերուն վրայ կրնան տեղաւորուիլ երկու հոգի՝ կառապանն ու մարտիկը․ լծուած է զոյգ մը նժոյգ, օգտագործուած են պատերազմներու ժամանակ։

Վերջին քանի մը տարիներուն Զանգեզուրի լեռներուն (Ուղտասար), Սեւանի աւազանին (Աղմաղան) մէջ հայ գիտնականները երեւան հանեցին հազարներու հասնող ժայռապատկերներ, որոնց մէջ քիչ չեն քառանիւ սայլերու եւ ռազմակառքերու պատկերները։ Ասոնք հնարաւորութիւն կուտան պատկերացնելու 5–3րդ հազարամեակներու Հայաստանի բնիկներու փոխադրամիջոցներու մասին։

Դամբարաններէն մէկուն մէջ գտնուեցաւ երկանիւ գլխակառք մը՝ աջ կողքին ալ՝ կծկուած մարդու մը կմախքը։ Ինչպէս կ'երեւի, ննջեցեալը դին մահուան վայրէն մինչեւ դամբարան տեղափոխուած է մարդոց ձեռքով։ Մեռած ղեկավարը ապա զետեղուած է իր կառքին վրայ, իսկ լուծը քաշած են չորս ստրուկներ, որոնք սպաննուած եւ Թաղուած են իրենց տիրոջ հետ միեւնոյն գերեզմանին մէջ։ Այս իրողութիւնը ցոյց կուտայ, որ միեւնոյն դամբարանին մէջ Թաղուած են արտօնեալ եւ ոչ արտօնեալ մարդիկ։ Լուծին տակ Թաղուած չորսէն մէկուն ճակատին վրայ կը մնայ սուր գէնքի հարուածի երեք հետք։ Ասիկա սպանութեան համբ վկան է։

Բոլոր փաստերը ցոյց կուտան, որ Լճաշէնի մէջ բնակած են տեղաբնիկ կարճագանկեր։ Անհաւանական չէ, որ երկարագանկեր եւ կարճագանկեր միախառնուած են հոն։ Դժուար է ճշդել Թէ որոնք եղած են իշխողները․ փաստերը կարճագանկերու ի նպաստ են։

Նորութիւն եղաւ ռազմակառքի անապղինձի փոքր օրինակը։ Նոյնատիպ երկու օրինակներ ալ գտնուեցան Լճաշէնի մէջ։ Ստեղծագործողը փորձած է պատկերացնել յարձակումի կամ որսի պահը։

Պեղումներու ժամանակ միշտ նոր առարկաներ գտնուեցան։ Դամբարանափոսի հարաւային պատին տակ գտնուեցան լայնաշեղբ դաշոյններ, որոնց անագապղինձէ պատեանները զարդարուած էին երկգլուխ օձերու պատկերներով եւ սեպաձեւ կտրուածքներով։ Հիանալի վիճակի մէջ էին մարտական սակրերը, սուրերը, նետասլաքները։

Լճաշէնի մէջ նոր կապարճ մըն ալ յայտնաբերուեցաւ, մինչ այդ բոլորովին անծանօթ։ Նոր կապարճը, որ նետերով լեցուն էր, պատրաստուած է փայտէ։ Ասիկա արդէն իսկական հրաշք մըն է՝ հրաշքով մեզի հասած։ Կապարճը պատրաստուած է կաղնիի փայտի կոճղէն, մէջը մեծ խնամքով փորուած եւ ձեւաւորուած է։ Կապարճին երկարութիւնը 60 սանթիմեթր է։

Լճաշէնի մէջ յայտնաբերուած խեցեղէնները ցոյց կուտան, որ անագապղինձի դարու բրուտը ճղնած է շուք եւ գեղեցկութիւն տալ իր շինած առարկային, զայն նախշազարդել, այնպէս ընել, որ դիտողը հմայուի։ Ցայտնաբերուած հարուստ հաւաքածոներուն մէջ կան բազմաթիւ եզակի նմոյշներ, որոնք կապ ունին կրօնական ծիսակատարութեան, կըրակի պաշտամունքին հետ։ Ասոնք յատկապէս շինուած են Թաղումներու ընԹացքին գործածուելու համար, կապուած են ննջեցեալին պատուին կատարուած զոհաբերութիւններու հետ։ Խեցեղէնի ուրիշ հաւաքածոյ մը, որ կազմուած է հարիւրաւոր օրինակներէ, առաջին անգամ հոս է որ երեւան կուգայ։ Այս հաւաքածոյին մաս կազմող բոլոր իրերը ունին սեւ փայլ, զարդարուած են օձերու, ջայլամներու, Թռչուններու, տարատեսակ բոյսերու, լաբիւրինԹոս գիծերու, լուսատուներու եւ այլ պատկերներով։ Խեցեղէնի այս հաւաքածոն ստացած է եռագոյն անունը, որ ժամանակագրուած է 19–16րդ դարերով Ք․ Ա․։

ԵԹէ նկատի ունենանք Անդրկովկասի, որով նաեւ Հայաստանի անագապղինձի դարու խեցեղէնի բազմահարուստ հաւաքածոները, Լճաշէնի խեցեղէնը կ'առանձնանայ իր անօրինակ նորութիւններով եւ ամբողջ մէկուկէս հազարամեակ ընդգրկող ժամանակաշրջանով, օրինաչափ զարգացման յաջորդականութեամբ։

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ

Լճաշէնի Հնագիտական
Արշաւախումբի Պետ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան «Գրական յուշարձաններ» խորագրին տակ լոյս ընծայած է Քսենոփոնի «Անաբասիս» աշխատութիւնը, որ պատմական գործ մըն է՝ Ք․ Ա․ 5րդ դարու պատկանող։ Աշխատութիւնը բնագիրէն Թարգմանած է Սիմոն Կրկեաշարեան։ Ան է նաեւ, որ պատրաստած է գիրքին ծանօԹագրութիւնները։ Հատորին «Մեկնութիւններ» բաժնին մէջ զետեղուած են Գ․ Սարգսեանի «Քսենոփոնի կեանքը եւ ստեղծագործութիւնը» եւ Գ․ Տիրացեանի «Անաբասիսը եւ Հայաստանը» խիստ շահեկան յօդուածները։

«Անաբասիս»ի ներկայ հայերէն Թարգմանութիւնը, կը գրէ Գ․ Սարգսեան, հարազատօրէն է վերարտադրում բնագրի ձեւն ու ոգին եւ արժէքաւոր ներդրում է բազմադարեան հնկայ նուաճումներ ունեցող եւ յատկապէս յոյն գրականութեան նմոյշներով հարուստ հայ Թարգմանական գրականութեան գանձարանը»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՋԱՏԻԿԻ ՀԱՐՑԸ, գրեց՝ Ջգօն Եպս․ Տէր–Յակոբեան (առաջնորդ Միլանի Հայոց), 1971։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՀԱՃԸՆԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Հաճընի հերոսամարտին 51րդ տարեդարձը յիշատակուեցաւ Կիրակի Հոկտեմբեր 17ին՝ նախաձեռնութեամբ Փարիզի Հաճընի Հայրենակցական Միութեան։ Առաւօտեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ վեց հազար դիւցազններու յիշատակին, Ս․ Յովհ․ Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ։

Յետ պատարագին՝ խուռն բազմութիւն մը հաւաքուեցաւ Մշակոյթի Տունը։ Սրահը նեղ եկաւ։

Մատաղը օրհնուեցաւ Մերճանեան քահանայի կողմէ, որմէ ետք հերխան, աւանդական սովորութեամբ, բաժնուեցաւ ներկաներուն։ Հաճընի մէջ սովորութիւն էր մատաղի ճաշակումը յուղարկաւորութեան աւարտին՝ ողբացեալի հոգւոյն լուսաւորութեան համար։

Օրուան նախագահն էր Բժ․ Բարսեղ Խրիմեան, որ ամփոփ գիծերով ներկայացուց յուշատօնին նշանակութիւնը, անոր իմաստը։ Այս առթիւ ան խօսեցաւ անմահ հերոսներու սխրագործութեանց մասին՝ երախտագիտական արտայայտութիւններ ունենալով անոնց յիշատակին։

Մխաբերան երգուեցաւ Կիլիկիոյ նուիրուած «Երբոր բացուին…» երգը, որմէ ետք խօսք տրուեցաւ Մ․ Գրաճեանի, որ պատմականն ըրաւ արծուեբոյնի անցեալին։ Բանախօսը վերյիշեց Ատանայի կոտորածը 1909ին, կազմակերպուած ԻԹԹիհատի վայրագ առաջնորդներու կողմէ։ Հաճըն տասը օրուան արի դիմադրութիւն ցոյց տուաւ, որու շնորհիւ ազատեցաւ զառն ճակատագրէ։ Վեց տարի ետք սակայն պիտի գար ահաւոր սպանդը։ Ապա վեց հազար Հաճընցիներու հերոսական դիմադրութիւնը քէմալական բանակի ուժերու դէմ։ «Մեր պատմութեան մէջ քիչ անգամներ այսքան հերոսական դրուագներ մղուած են»։ Հաճըն կ'իյնար 1920 Հոկտեմբեր 15ին, սուղի մատնելով Հայութիւնը։ Սահակ կաԹողիկոս այդ առԹիւ եօրեայ սուգ հռչակեց։

Հաճըն, սակայն, վերապրեցաւ։ Այսօր համանուն աւան մը կը ծաղկի հայրենի հողին վրայ՝ ի յուշ անցեալի եւ ի մխիԹարութիւն նահատակներու յաջորդներուն։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Պ․ Ֆնտղեան կիԹառով եւ Յ․ Պահատրեան ձեռնադաշնակով։ Նուագեցին ու երգեցին։ Եղան արտասանութիւններ երիտասարդներու կողմէ։

Խօսք տրուեցաւ Հ․ Զօպանեանի, վերապրող Հաճընի պաշտպանութեան կռիւներէն։ Ան վերյիշեց դրուագներ հերոսամարտէն։

Խօսեցաւ նաեւ Մերճանեան քահանայ, որուն պահպանիչով վերջ գտաւ յուշատօնը։

ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (81)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա․ ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Հիմա Հայրիէի կարգը եկած էր ինք — զինքը երազի մը մէջ կարծելու։ Ան նախ մարմնին վրայ զննիչ ակնարկ մը նետեց եւ հագուած ըլլալը ստուգելէ յետոյ վեր ելաւ ձեռքերը մեքենաբար հագուստին տարաւ եւ կուրծքին վրայի կոճակները կոճկեց, ապա սրունքներուն մերկ ըլլալը նշմարելով, ոտքերը ժողվեց եւ տիվանին վրայ ծալապատիկ նստաւ, այնպէս որ միջնագլխոր զանոնք բոլորովին ծածկեց։

Տիգրան միշտ կնոջական հագուստները հագած, սակայն գլուխէն կեղծամը հանած, այնպէս որ ճակտին վրայ ցանուցիր Թափուած գեղեցիկ մազերը երեւան, առնոր առջեւ ծունկի եկաւ եւ պաղատագին աւելցուց․

— Ո՛հ, Աստուծոյ սիրոյն… գԹացէք … մի պոռաք… զոնէ Այիշէ հանըմին վրայ խղճացէք… նախ լսեցէք զիս… եւ յետոյ դատեցէք։

Հայրիէ տակաւին կը շարունակէր լուռ ու մունջ եւ սարսափահար ակնարկով երիտասարդը դիտել։ Ցանկարծ այտերը շառագունեցան եւ ձեռքերովը դէմքը ծածկելով մրմնջեց․

— Ո՛հ, Աստուած իմ… այր մը զիս մերկ տեսաւ…

Երիտասարդը չփոԹեցաւ։ Վստահեցնէր զայն Թէ զինքը մերկ տեսած չէր, ստած պիտի ըլլար, քանի որ ան պահ մը առաջ իր առջեւը մերկացած էր։ Այսուհանդերձ պէտք էր ինքզինքը արդարացնէր։

— Էֆէնտիմ, ըսաւ, բան մը չտեսայ… մի ամչնար… յարգանքս զիս չԹողուց որ բան մը տեսնեմ… բնաւ ուշադրութիւն չըրի… գԹա վրաս… յանցանքը իմս չէ … Այշէն բերաւ զիս հոս որպէսզի փաշայէն պահէ, որովհետեւ փաշան զիս աղջիկ կարծեց։

Հայրիէ երիտասարդին աղերսարկու ձայնէն խրախուսուելով ձեռքերը երեսէն վար առաւ եւ շլացած ակնարկը Տիգրանի վրայ սեւեռեց։

— Այիշէն, մրմնջեց… այո Այիշէն… կը յիշեմ, ան բերաւ քեզ հոս… եւ զիս մերկ տեսար… Ո՛հ ինչ սոսկալի բան…

Թրքուհին այս բառերը արտասանելէ յետոյ ձեռքերը աչքերուն տարաւ եւ այս անգամ սկսաւ տաք արցունքներ Թափել։

Տիգրան չհամարձակեցաւ իր առջեւ գտնուող կնոջ այդ ամօԹխածութեան պոռԹկումը ընդհատել։

Նախընտրեց ձեռքերը աղերսագին իրար միացուցած անոր առջեւ ծնրադրած մնալ։

Եւ այդ երկու էակները որ անիմանալի ճակատագիր մը իրարու դէմ հանած էր, քանի մը վայրկեանի համար պատկեր մը կազմեցին, որուն մէջը այրը ծնրադրեալ կնոջմէ ներում կը խնդրէր, մինչ կինը կը Թողուր որ այդ ներումը իր վարդագոյն մատներուն մէջէն հոսող արցունքներու վերածուի։

—o—

Թ․

ՆՈՐԻՆ ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ
ՍԷՐ ԷՖԷՆՏԻՆ

Պահ մը յետոյ Հայրիէ համարձակութիւնը գտնելով ձեռքերը աչքերէն վար առաւ եւ դարձեալ Տիգրանը դիտեց։ Այժմ զայն աւելի համարձակութեամբ կը դիտէր։

— Ուրեմն դուն Այիշէի սիրահա՞րն ես, հարցուց Սուլթանուհին։

Տիգրան կարմրելով գլուխը վեր առաւ։

— Թո՞ւրք ես, աւելցուց Հայրիէ։

— Ոչ էֆէնտիմ, Հայ եմ։

— Ի՞նչ, Հա՞յ ես… եւ Այիշէ հանըմը գիտէ՞ ատիկա։

— Այո։

— Եւ քեզ կը սիրէ՞։

— Ջափազանց։

— Այիշէ՞ն քեզ իր տունը տարաւ։

— Այո, Այիշէն։

— Անիկա՞ քեզ այսպէս հագուեցուց։

— Այո անիկա։

— Մեծ համարձակութիւն… կ'երեւի Թէ Այիշէ հանըմը քեզ չափազանց կը սիրէ, որովհետեւ այս ըրածը ուրիշ կերպ չի բացատրուիր։

Երիտասարդը իբրեւ հաւանութեան նըշան գլուխը օրօրեց։

— Եւ հիմա ի՞նչ ընեմ ես քեզ, հարցուց Սուլթանուհին պահ մը խորհելէ յետոյ։ ԵԹէ մէջտեղ ելլէ որ տիրոջը հարէմին մէջ էրիկ մարդ մը պահած ենք արեւը ծագելէ առաջ ամէնքն ալ՝ ես, դուն, Այիշէն, Ջաին եւ դեռ շատ գիտեր ուրիշ քանիներ կորսուած պիտի ըլլանք։

Եւ աս ըսելով Հայրիէ Սուլթանուհին ի նշան յուսահատութեան ձեռքերը իրար միացուց։

Տիգրան փուԹաց զայն խրախուսել։

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար․)

Գրիգոր, Նուարդ, Մարգրիտ, Մինաս եւ Անի Սէօլէզեան կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԿԱՏԱՐ ՍԷՕԼԷՋԵԱՆԻ

մահը, որուն յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ օր, ժամը 15,45ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր շրջանի մահացեալ բոլոր Խաչուհիներուն յիշատակին, այս Կիրակի առաւօտ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին։

Այս առթիւ կը հրաւիրուին բոլոր ընկերուհիներն ու ընտանեկան պարագաները յարգելու անոնց յիշատակը։

×

ԵՒ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ ԱՅՑ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցին, իր շրջանի ողբացեալ բոլոր ընկերներուն յիշատակին.—

Շիրիմներուն այցն ու ծաղկեփունջերու զետեղումը կը կատարուի Շաբաթ 30 Հոկտեմբերին ժամը 15էն սկսեալ։

Կը հրաւիրուին ընտանեկան պարագաներն ու բարեկամները յարգելու համար անոնց յիշատակը։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կատտանարնակ հայրենակից Լեւոն Տէր-Մարտիրոսեանի մահուան առթիւ, Համախարբերդցիական Միութեան Ֆր-րանսայի շրջանի Կեդր. վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հանգուցեալի զաւակներուն եւ թոռներուն (Կատտան եւ Մ. Նահանգներ), Ս. եւ Հ. Տէր-Մարտիրոսեան եղբայրներուն (Մարսէյլ) եւ իրենց բոլոր ընտանեկան պարագաներուն։

×

Փարիզի Լյասեան Սանուց Միութեան վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր անդամներէն Տիկին Թագուհի Խաչիկեանի, զաւակներուն եւ ընտանիքին՝ իր ամուսնոյն՝ Պր. Արամ Խաչիկեանի մահուան առթիւ։

×

Այս տխուր առթիւ Պր. Վահանդն Ասլանեանէ շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԴԷՊԻ ՆՈԹՐ ՏԱՄ ՏԸ ԼԱ ԿԱՐՏ

Մարսէյլի հայ գաղութին 39րդ ուխտագնացութիւնը դէպի Նոթր Տամ տը լա Կարտի սրբավայրը Այս Կիրակի առաւօտեան ժամը 11ին։

Նոյն օրը Հայրապետական հանդիսաւոր ձայնաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ Գերապայծառ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ծ. Վ. ՉՕԽԱՃԵԱՆ

հոգեւոր պետ հայ Կաթողիկէից Մարսէյլի ու շրջակայից

Պատարագին կը նախագահէ Մարսիլիոյ վիճակաւորը՝ Գերապայծառ

ՌՈԺԷ ԷՋԸԿԱՐԷ

Այս բարեպաշտական ու սրբազան արարողութեան կը հրաւիրուի հայ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու եւ աղօթելու համար հայ ազգի միութեան եւ աշխարհի խաղաղութեան համար։

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise — Paris (9e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Հայկ Զրուանդեան,

Տէր եւ Տիկին Արամ Սողոմոնեանց եւ զաւակները՝ Վիգէն եւ Քրիստինէ, իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Հայրապետական Պատուիրակ՝ Սեպուհ Արք. Մանուկեանի, Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէին, Հ. Յ. Դ. Արծիւ եւ Քրիստափոր խումբերուն, Մարսէյլի Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան Կեդր. Վարչութեան եւ մասնաճիւղերուն, Կապոյտ Խաչի Պանեէօ-Քաշանի մասնաճիւղին

Եւ բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, հեռագրով, անձամբ, նամակով կամ մամուլով մասնակից եղան իրենց խոր վիշտին, իրենց անմոռանալի ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՀԱՅԿ ԶՐՈՒԱՆԴԵԱՆԻ

մահուան տխուր առթիւ եւ հետեւեալ նուէրները կ՚ընեն անոր յիշատակին.—

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան	5000 Ֆր.
Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին	2000
Դպրոցասէր վարժարանին	1000
Կապ. Խաչի Փարիզի դպրոցին	500
Կապ. Խաչի Պ.-Քաշանի Մ. ճիւղին	250
«Յառաջ»ի	250

« ՅԱՌԱՋ »Ի
ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեան 100 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

×

10ական ֆրանք կը նուիրեն Տիկին Ի. Արզումանեան, Պ. Պ. Քիթապճեան, Թոնկուրեան, Շահինեան։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 30, ժամը 21ին
Մշակոյթի Տան մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ. - ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ - ՀԱՅԵՐԷՆ
ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ - ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ

Ուղերձ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Նոր Սերունդը հայկ. պարերով։
Երգ, արտասանութիւն
Կը մեներգէ Օր. ԱՅՏԱ ԱՄԻՐԵԱՆ
Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ։

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 31, Կիրակի կէսօրէ ետք, Քաղաքապետարանի սրահը։
Հովանաւորութեամբ Լիոնի Վարանդեան կոմիտէին, կազմակերպութեամբ տեղւոյն Ս. Վրացեան խումբին
Կը նախագահէ ընկ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ
Կը խօսի ընկ. ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին։ Պաշտօնական մասէն ետք՝ խնջոյք

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք։

ԼԻՈՆ

Հոկտեմբեր 30, Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին
Տէսինէն մեկնում օթոքառով ժամը 19,45ին Քորնավանէն։ Կը կենայ Քաֆէ տը լա Փէ եւ Քաֆէ տիւ Միտի։

ՎԱԼԱՆՍ

Հոկտեմբեր 31, Կիրակի օր ժամը 15ին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԻ
ԲԱՑԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

Samedi 30 Octobre à 21 h., Salle Rameau à LYON
Dimanche 31 Octobre à 15 h., Salle des Fêtes de VALENCE

GALAS EXCEPTIONNELS
DE
DANSES ARMENIENNES

Avec plus de 70 exécutants des troupes de Paris

NAIRI
et
NAVASART

Chants folkloriques EVA RESDIKIAN

Billets d'entrées en vente chez Sevan-Voyages, 50 Cours de la Liberté, LYON (3e)

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Դերձակ բանուոր մը խանութին համար ամբողջ օր կամ կէս օրուան համար։

Նաեւ՝

Un jeune vendeur pour le magasin

Դիմել՝

Mr. M. SAADETIAN
18, Rue de Picardie, Paris (3e)
Tél. 887-99-06

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները ընդհ. ժողովի 30 Հոկտ. Շաբաթ օր ժամը 15,30ին Մշակոյթի Տան դրասենեակին մէջ։ Օրակարգ.— Տարեկան տեղեկագրի ընթերցում եւ պատգամաւորներու ընտրութիւն։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Նոյեմբեր 5, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 21ին մարզական ակումբը, 16 Պուլվ. Քարնօ։ Կարեւոր օրակարգ՝ պատգամաւորական ժողով։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը 6 Նոյեմբեր Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Ահարոնեան ակումբը, Ռիւ Պուֆիէ։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ սոյն ժողովին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պատգամաւորի ընտրութիւն։

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Դեկտեմբեր 12ին
ՏՕՆԱԾԱՌ
Մարտ 12ին
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պ. Վենսան Սիոնեան, Թուլուզէն, կը փնտռէ իր մօրաքրոջ զաւակները՝ Ժօզէֆ եւ Ժան Քէսօղլու կամ Ֆետրիկօ։ Փնտռուողին ինչպէս նաեւ փնտռողներուն մայրերը ծնած են՝ Գորգանեան, բոլորն ալ բնիկ Իզմիրցի։ Ժօզէֆ եւ Ժան շուրջ 70 տարեկան պէտք է ըլլան եւ ասկէ 30 տարի առաջ կ՚ապրէին Իսի լէ Մուլինօ։

Իրենցմէ կամ իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի գրել (ֆրանսերէն).

SIONIAN
42, Rue de la Concorde
31 - TOULOUSE

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Բժիշկ Անդրանիկ Մկրտիչի Միրիջանեան, ծնած Ղարսի Գաւառ Կաղզուանի շրջանի Խար գիւղէն. պատերազմի զացած է եւ անկէ ետք լուր չկայ։ Փնտռողն է իր զաւակը բժիշկ Խամիր Անդրանիկի Միրիջանեան։ Որեւէ լուր այս անձնաւորութեան մասին կը խնդրուի յայտնել հետեւեալ հասցէին.

Armenuhie Kchikian
28865 Streamwood Lane
Southfield Mich. 48075 — U.S.A.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Հայ Մշակութային Կազմակերպութեան

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆՈՎ

Հոկտեմբեր 30ին, Շաբաթ ժամը 21ին
Salle Voltaire, Alfortville - 94

Պար - երգ՝ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Սայաթ-Նովա խումբ

SOIREE DE GALA
DE L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

SALLE GAVEAU, 45, RUE LA BOETIE — Métro : Miromesnil
17 NOVEMBRE, MERCREDI à 21 H.

RECITAL

Raffi PETROSSIAN

MOZART, BEETHOVEN, CHOPIN, SCHUMANN, LISZT

Location

à la SALLE GAVEAU
Chez DURAND — 4, Place de la Madeleine
U.G.A.B. par téléphone : 870-03-18 de 10 à 18 h.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ
30
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI
30 OCTOBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12254 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 47e ANNÉE — N° 12.254

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

—o—

Գ.

Դիւրին է նստիլ Երեւանի մէջ եւ դըրպարտել մրոտել Հայրենիքի Ձայնի մէջ, որուն առաքելութիւնը պէտք է ըլլար համերաշխութիւն քարոզել Հայութեան զանազան հոսանքներուն միջեւ եւ սերտացնել ոչ միայն մշակութային, այլ եւ հոգեկան կապերը հայրենիքի և սփիւռքի միջեւ։

Բացայայտ է, որ Հայրենադարձութեան կոմիտէի փոխ–նախագահը չի կարդար գաղնակցական մամուլը։ Այլապէս «Ազատութիւն եւ Թոյն» պիտի չվերագրէր Դաշնակցութեան «Սովետական Հայաստանի նկատմամբ»։

Եթէ կարդացած ըլլար մեր թերթերը, պիտի տեսնէր թէ անոնք ո՛րքան սրտցաւութեամբ ցոյց կուտան «հայրենադարձութեան» եւ կը քաջալերեն ներգաղթը։

Աւելին. քանիցս այս էջերուն մէջ ազգային աղէտ որակած ենք արտագաղթը։ Մեղադրած ենք մեր այն հայրենակիցները, որոնք Միջին Արեւելքի երկիրներէն կը գաղթէին դէպի հեռաւոր արեւմուտք, փայլուն ապագայի մը անստոյգ ու անորոշ հեռանկարներն ու երազները նախընտրելով Խորհրդային Հայաստանի ներկայ իրականութենէն։

Բացէ՛ք մեր թերթերը եւ կարդացէ՛ք «հայրենադարձութեան» ի նպաստ գըրուած յօդուածները։ Քանի քանի ճշմարիտ հայրենասէր եւ անկողմնակալ Հայեր իրենց նամակներով շնորհաւորած են մեզ՝ մեր ազգասիրական ուղիղ կեցուածքին համար։ Ու չկա՞ք թերթեր արտատպած են մեր այն գրութիւնները, որ «ազգային աղէտ» կը նկատէին արտագաղթը։

Երբ ա՛յս է իրականութիւնը, ի՛նչ սըրտով ու հոգիով Հ. Այվազեաններ կը շարունակեն որոմ սերմանել սփիւռքի Հայութեան մէջ։ Ու թերթեր ալ կան, որ կ՚արտատպեն անոնց գրածները նոյնութեամբ, առանց սրբագրելու կոպիտ սըխալները։

Իր յօդուածի շարունակութեան մէջ Այվազեան մանրամասն տեղեկութիւններ կուտայ ներգաղթող Հայերու փոխադրութեան, տեղաւորման, բնակարանի, աշխատանքի, դպրոցի եւ այլ յարակից հարցերու մասին։

Իր հաշուով, ներգաղթողներու տարեկան միջին թիւը կը կազմէ հինգ հազար հոգի։ Նախապէս անոնք կուգային Սուրիայէն, Եգիպտոսէն, Կիպրոսէն եւ Յունաստանէն։ Իսկ 1967ի արաբեւիսրայէլ – եան պատերազմէն ի վեր ներգաղթը հիմնականին մէջ տեղի կ՚ունենայ եղեր Իրանէն, ուսկից «իւրաքանչիւր շարաթ, կանոնաւոր կերպով Սով. Հայաստան են գալիս 15-20 ընտանիք»։ Առանձին ընտանիքներ կը ներգաղթեն եղեր նաեւ Սուրիայէն, Լիբանանէն, Եգիպտոսէն, Իրաքէն, Թուրքիայէն, Ֆրանսայէն, Յունաստանէն, Պուլկարիայէն, Ռումանիա – յէն, Աւստրալիայէն եւ Հարաւային Ամերիկայի երկիրներէն։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ Խորհրդարանը 244ի դէմ 356 ձայնով որոշեց անդամակցիլ Եւրոպայի Հասարակաց Շուկային։ Լորտերու ժողովը, իր կարգին, 58ի դէմ 451 ձայնով համամիտ գտնուեցաւ կառավարութեան բանաձեւին, որով կ՚ընդունուի Անգլիոյ անդամակցութիւնը Վեցերուն։ Այս որոշումը պատմական կ՚որակուի ոչ միայն Անգլիոյ, այլեւ Եւրոպայի համար, քանի որ որոշ ժամանակէ մը ետք Վեցերը պիտի դառնան եօթը եւ տասը՝ տասը։ Անգլիոյ վարչապետը արդէն յայտնած էր Խորհրդարանին առջեւ, թէ տըրուելիք որոշումը կոչուած է մնալու պատմական։ Հիթի համար Անգլիոյ անդամակցութիւնը պիտի նպաստէ Եւրոպայի միութեան իրագործման։ Ճիշդ է, որ Ատլանտեան Ուխտը կարեւոր ազդակ է Եւրոպայի պաշտպանութեան համար, սակայն, յետագային միացեալ Եւրոպան կրնայ ինքն իր պաշտպանութիւնը ապահովել։ Այս եղած է հիմնական միտքը Անգլիոյ վարչապետին։ Քաղաքական շըրջանակները նկատել կուտան, թէ որոշումը տրուած է ձայներու մեծ տարբերութեամբ, ինչ որ անակնկալ մըն է եղած բոլորին համար։ Այսպէս՝ Խորհըրդարանին մէջ ձայներու տարբերութիւնը եղած է 112, իսկ Լորտերու ժողովին մէջ՝ 393։

ԲՐԵԺՆԵՒ Մարսէյլ այցելեց Հինգշաբթի օրը եւ ընդունուեցաւ Կաստոն Տէֆէրի կողմէ։ Հոն ալ ցոյցեր եղան ըստ հեռատեսիլի Ա. կայանին «Հրեաներու եւ Հայաստանէն վերադարձած Հայերու կողմէ»։ Բրեժնեւ Ուրբաթ օր Ռընոյի գործատունը կ՚այցելէր բայց յայտարարէն շուրս նոր տեսակցութիւն մըն ալ կ՚ունենար Փոմփիտուի հետ։ Շաբաթ օր, Բրեժնեւ Մոսկուա կը վերադառնայ Արեւելեան Պերլին հանգրուանէ ետք։

ՓԵՔԻՆ սկսաւ արդէն ձայն բարձրացնել եւ կը պահանջէ որ Միացեալ Նահանգները Ֆորմոզը պարպեն մինչ Զան Քայ Շէք կ՚ուզէ զօրացնել իր պաշտպանութիւնը համայնավար որեւէ յարձակում կանխելու համար։

ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ գործադուլները կը շարունակուին Պարչելոնա եւ այլուր։

ԳԱՀԻՐԷԻ օփերան հրոյ ճարակ դարձած է երեք ժամուան ընթացքին։ Աշխարհի ամենէն շքեղ (ոմանց համար՝ տգեղ, ուրիշներու՝ հրաշալի) օփերաներէն մէկը կը նկատուէր։ Աւելի քան դար մը առաջ է որ Եգիպտոսի փոխարքան Իսմայիլ, Սուէզի բացման առթիւ ուզեց բացառիկ բան մը չինել, իբրեւ օրինակ առնելով Միլանոյի Սքալան։ Այդ առթիւ է որ Վերտիին օփերայի մը ապսպրանքը տըրուած է եւ ան ալ գրած է «Այտա»ն, որ ներկայացուած է 1869 Նոյեմբեր 1ին, խտիւէին կայսրուհիին առջեւ։ Այտայի առաջին ունկնդրութիւնը կատարուեցաւ հոն։ Վերտի կը ղեկավարէր եւ նուագախումբին առաջին ջութակահարն էր երիտասարդ անծանօթ մը՝ Արթուրօ Թոսքանինի։

ՕՌՈՌԻ լուսանցքի վրայ տրուած տեղեկութեանց համաձայն Մօրիս Փօոլ խմբակը պատրաստ է լեզու գտնելու Սերվան Շրէպէրի հետ, պայմանաւ որ այս վերջինը իրենց վստահութիւն ներշնչող գործ մը տեսնէ, այսինքն՝ ճամբու դնէ իր «աջ բազուկը»՝ Նիք (Միհրան) Մալումեան։

ԲՐԵԺՆԵՒԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

—o—

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՏԷՐ ՈՒ ՏԻՐԱԿԱՆԻ ՊԷՍ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

—o—

1960ին Խրուշչեւի այցելութեան առթիւ էր, որ Քորսիքա « օդափոխութեան» տարուեցան խումբ մը օտարականներ, որոնց ներկայութիւնը Փարիզի մէջ, այդ օրերուն խիստ «վտանգաւոր» նկատուեցաւ։ Անոնց մէջ կային նաեւ քանի մը Հայեր, որոնց կարգին մեր մէկ մահամերձ վեթերան ընկերը, օրը երկու անգամ պարտէր ոստիկանատուն ներկայանալ...։ Առողջական վկայականով միայն կարելի եղաւ կարգադրել որ ոստիկանը ներկայանայ տարարախտ ընկերոջ բնակարանը եւ անկողինը գամուած այդ «վտանգաւոր» անձին ստորագրութիւնը առնէ, առ ի գըլուխութիւն։

Գրեթէ նոյն անհամութիւններն են որ գործուեցան այս անգամ, առաւելաբար նկատի առնելով, ուկրայնացի, չեխ եւ հունգար մտաւորականներ, որոնց մէկ մասը կրկին օդափոխութեան տարուեցաւ Քորսիքա, մինչ ուրիշներ պէտք է ոստիկանատուն ներկայանային օրը երկու անգամ։

Օռռռ կը յիշէ Բորիս Զայցէֆ պատրիարքի պարագան որ 40 տարի է Ֆրանսա կ՚ապրի։ Պատրիարքը 90 տարեկան է եւ ոստիկանութիւնը իրեն հրահանգած է օրը երկու անգամ ոստիկանատուն ներկայանալ։ Կրօնաւորը նաեւ մեծ վիպագիր մըն է որ մեծ վարկ կը վայելէ ոչ միայն ռուս գաղթականական շրջանակներու այլեւ Մոսկուայի խորհրդային մըտաւորականներու մօտ։

Անցեալ Շաբաթ, առաւօտեան ժամը 7ին, ֆրանսացի ոստիկաններ ներկայանալով Պաւել Տիգրիտի տունը, Ֆոնթէնըլօ, կ՚արթնցնեն զինք եւ կը խնդրեն, որ իրենց հետ Փարիզ մեկնի։ Տիգրիտ, որ ծագումով չեխ է եւ, ներկայիս, ամերիկահպատակ, անակնկալի չի գար։ Արդարեւ, իրեն համար նորութիւն չէ այս։ Ան ի բացակայութեան դատուած է 1967ին Փրակայի մէջ եւ ստացած 14 տարուան բանտարկութեան վճիռ, « հակապետական » գործունէութեան համար։

Պաւել Տիգրիտ, որ 54 տարեկան է, Ֆրանսա հաստատուած է 11 տարիէ ի վեր։ Ան մաս կը կազմէր այն անձերուն, որոնք առժամեայ կերպով պէտք է հեռացուէին Փարիզէն՝ Բրեժնեւի այցելութեան օրերուն։ «Չեմ գիտեր, թէ ինչո՞ւ զիս Քորսիքա ղրկեցին։ Ոչ մէկ բացատրութիւն տուին, այլ պարզապէս ըսին, թէ այս միջոցառումին կը դիմեն իմ քաղաքական հայեացքներուս համար»։

Չեխ մտաւորականը երկու գիրք գրած է 1968ի Փրակայի գարնան մասին. մէկը կը կոչուի «Անդիմադրելի անկումը Ալեքսանդր Տիւպչէկի», միւսը՝ «Փրակայի գարունը»։ Ան գրեթէ իր բոլոր ազգակիցներուն նման համակրութեամբ գիտած է Տիւպչէքի բարենորոգչական ճիգերը, երբ այս վերջինը կարճ ժամանակով մը իշխանութեան գլուխ կը գտնուէր։ Յետագային բոլորին նման ինքն ալ թշնամական դիրք բռնեց այն բիրտ եղանակին դէմ, զոր ի գործ դրին Չեխոսլովաքիոյ մէջ Վարշաւայի Ուխտի երկիրները, գըլխաւորութեամբ Խորհ. Միութեան։

Ասանկ տեսակէտներ ունենալուն համար է, որ ուրիշներու հետ — թիւը ցարդ անծանօթ — Պաւել «աքսորուած» է շաբթուան մը համար։ Պաւելի խումբը, որ Քորսիքա ճամբուած է, կը բաղկանայ 49 Ռուսերէ, Պուլկարներէ, Չեխերէ, Հունգարացիներէ եւ Ռումանացիներէ։

Ուրիշներ, որոնց թիւը նոյնպէս կը մնայ անծանօթ, իբրեւ հակահամայնավար կամ հակախորհրդային տեսակէտ ունեցող անձեր, հրահանգ ստացած են ոստիկանութենէն՝ չհեռանալ Փարիզէն։ Ասոնք օրը երկու անգամ պէտք է ներկայանան իրենց շրջանի ոստիկանատուն։

Քորսիքա «աքսորուածներ»ը թէ՛ գոհ են եւ թէ դժգոհ։ «Մեզ շատ լաւ կը նային, կ՚ըսեն. ոստիկանները միշտ ներողութիւն կը խնդրեն եւ կը ցաւին եղածին համար. կ՚ըսեն, թէ անհաճոյ պարտականութիւն մը ստանձնած են, սակայն, հրահանգ ստացած են այս մասին»։

Քորսիքա «աքսորուածներ»ը ընդհանրապէս միջին տարիքի անձեր են, թէեւ քանի մը չեխ ուսանողներ ալ կը գտնուին անոնց մէջ։ Խմբակը բողոքագիր մը ներկայացուց « պարտադիր արձակուրդ »ին դէմ։

«Քորսիքա կը գտնուինք մեր քաղաքական հայեացքներուն համար։ Ասիկա կը նկատենք անարդար եւ նուաստացուցիչ»։

×

Պատկերալից եւ անհաւատալի բաներ ալ պատահած են Լուվրի թանգարանը այլ մանաւանդ՝ Լենինի բնակարանը։

Ֆիկառոյի աշխատակից լրագրուհին կը պատմէ, որ երբ փորձած է մօտենալ Բրեժնեւի լսելու համար անոր կարծիքը արուեստի գլուխ գործոցներու մասին, սլաւական շեշտով կին մը զինքը յանդիմանած է ըսելով. «Մոսկուայի մէջ մարդ չի փորձեր գիտնալ թէ ինչ կ՚ըսէ, վըստահութիւն ունինք այդքան»։ Ու նշան կ՚ընէ ռուս գաղտնի ոստիկանի մը որ մօտենալով Ֆիկառոյի աշխատակցին «սուսմ՞ս» կը հարցնէ։ Լրագրող կինը այլայլած կը պատրաստուի զանազան արտօնագիրները ցոյց տալ երբ Ֆրանսացի գաղտնի ոստիկան մը կ՚ընդմիջէ՝ «Ա՛հ, ոչ, Ռուսերո՞ւն հաշիւ պիտի տանք, դեռ Ֆրանսա ենք, կարծե՛մ»։

Ֆրանսական ոստիկանութիւնը այդքան ալ չէ կրցած ընել Լենինի բնակարանի այցելութեան առեն, ուր անզօր գտնուած է նոյնիսկ Ֆրանսական Համայնավար կուսակցութեան «կարգ–կանոնի սպասարկութիւնը»։ Ասոնք ալ տեղի տըւած են Ռուսերուն եւ ցաւ յայտնած ֆըրանսացի լրագրողներուն «բան չենք կըրնար ընել»։ Նոյնը եղած է ֆրանսական ոստիկանութեան պաշտօնական սպասարկութիւնը, որ երբ փորձած է միջամտել, երկու հսկայ Ռուսեր «նէ՛թ» ըսած են։

×

Հոկտ. 29ի Մոնտը երկարօրէն կ՚անդրադառնայ վերոյիշեալ հարցերուն եւ կը ծանրանայ մանաւանդ Քորսիքա փոխադրութեան պարագաներուն վրայ, որոնք ոչ միայն ոչ մէկ օրինական հիմ ունին այլեւ դէմ են Պատժագիրքի 114, 341 եւ 342 յօդուածներուն։ Արդարեւ նոյն այս յօդուածներու հիման վրայ է որ Քոմփիէնեւը ապրող Ֆրանսացի առեւտրական մը դատ բացած էր Ուաշի Նահանգապետին դէմ եւ շահած։ Նահանգապետը այդ առեւտրականը 48 ժամ ոստիկանատունը պահած էր Տը Կոլի մէկ այցելութեան առեն։

× Թէմուանեաժի ծագումով չեխ խըմբագրապետը, որ ամերիկահպատակ է, կրցաւ վերադառնալ Քորսիքայէն ամերիկեան դեսպանատան միջամտութեան հետեւանքով։

Ամէն պարագայի մէջ, վրդովումը մեծ է բոլոր անոնց մօտ որոնք Ֆրանսան ընտրած են իբրեւ օրրան ազատութեան։

ՀԻՆ ԿԱՐՕՏՆԵՐՈՒ ՃԱՄԲՈՎ...

ՎԱՆ - ԱՂԹԱՄԱՐ

Վանի միջնաբերդին ստորոտը դեռ կան շատ մը բեւեռագիր արձանագրութիւններ որոնք ասորական լեզուով ըլլալ կը կարծուին. նաեւ ըլլալ Վանի ամենահին (Ն. Քր. 835) արձանագրութիւնները՝ ուր կը յիշուի Սարդուր Ա.ի անունը թէ՝ ան է շինել տուած այս բերդը, եւ Ուրարտուի մայրաքաղաքն եղող Մանազկերտը՝ որ կը կոչուի նաեւ Տուշպա:

Վանի հիւսիս արեւելեան կողմը կայ Զըմզըմ սարը, որուն հեռաւոր ծայրին վրայ Մհերի Դուռը՝ որուն յղկուած ու բարձր մասին վրայ կայ 84 տող ուրար – տերէն արձանագրութիւն: Այս նշանա – գրերը շատ մօտ են մեր նշանագրերուն: Որմէ կարելի է հետեւցնել, թէ մեր նախահայրերը, Ուրարտացիք, ունէին իրենց լեզուն ու սեփական նշանագրերը ու Ասորականին չէին կապուած:

Ժայռերուն մէջ բացուած ուրարտա – կան արձանագրութիւններով սենեակներն ու խուցերը դիտելով, մարդ կ'ապշի մըտածելով թէ անոնք, դարեր առաջ գոյութիւն ունեցող նախնական միջոցներով, առանց ելեկտրական ու մեքենական գործիքներու օժանդակութեան, ի՞նչպէս յաջողած են զանոնք տաշել, ձեւաւորել, կերտել:

Բերդին չուրջ փռուած ու մինչեւ հորիզոն տարածուած բնանկարը դիտելով կշտանալ հնարաւոր չէ: Հոս ու հոն դիզեր կան որոնց տանիքներէն ծուխ կը բարձրանայ խաղաղ վերելքով...: Ահա հոն է Աւանցը, Ճանիկը, Գարաճը... Թորրաք Գալէէն անդին՝ Շապաղը: Ու սիրտդ կ'արիւնի երբ կը մտածես թէ հազարամեակներով Հայեր էին ապրած անոնց մէջ, որ «Փախի Տարին» անոնց բնակիչները առաջիններէն եղան զէնք առնող իրենց սիրելի Վանը պաշտպանելու համար...:

Ինչքա՜ն բան տեսած են ահա այդ սարերը ու արեւուն տակ փայփլող ծովակը, ինչքա՜ն բան... Ազգեր, ցեղեր, բարի ու չարի տիրողներ, յաղթական ու պար – տուած բանակնե՜ր...:

Ու նաեւ, ոտքերուդ տակ որբացած, աւերակ դարձած քաղաք մը որ Վան կը կոչուէր:

Եւ որուն մենք տէրն էինք օր մը:

Եւ որուն օր մը տէրը պիտի ըլլան մեր թոռները

Այն ատեն պիտի վերաշինենք քաղաքը, մեր վանքերը, մեր եկեղեցիները, մեր կրթական հաստատութիւնները: Եկեղե – ցիին կոչնակը նորէն հաւատացեալները աղօթքի պիտի հրաւիրէ, ու դաշտերուն մէջ նորէն աշխատանքի երգ պիտի լսուի:

Ու Հայոց Հայրիկն ու «Թոմիթաճի Արամը» վերէն պիտի ցնծան:

ՎԱՆԱՅ ԼԻՃԸ

Այս հսկայ լճին գոյութիւնը Վանայ կլիմային վրայ մեծ ազդեցութիւն ունի, քիչ մը կը բարեխառնէ զայն: Իր խորութիւնը, տեղ տեղ, մինչեւ 600 ոտք է: Վանէն Դատվան, շրջագիծը 240 մղոն է, եւ Արեւմտեան Հայաստանի ամենամեծ լիճը կը համարուի: Լճի հեռաւոր շրջապատը լեռնային է, իսկ կլիման, գարունը կարճ, ամառը սաստիկ տաք՝ ու ձմեռն ալ երկարատեւ է:

Ծովակը, իր շրջապատին մէջ կարեւոր՝ բանուկ խճուղիի մը դերը կը կատարէ ու կը նպաստէ տնտեսական կեանքին: Մակերեսին տարածութիւնը 3600 քիլոմեթր է: Ամէնէն երկար մասը հիւսիս–արեւելեան կողմէն դէպի արեւմուտք կ'երկարի: Ամէնէն նեղ մասը՝ ծովակի հիւսիսային կողմը գտնուող լեռներու քովերն են, իսկ արեւմուտքէն՝ Սիփան լերան կողքի միջանցքն է: Այս նեղուցի լայնքը 11 քիլոմեթր է: Իր ջուրը չափազանց աղի ու լեղի է: Ամառուան բորբ արեւուն տակ ծովէն կը հանեն կլաքար (սոտա, բորակ):

×

Տարեխը, որուն անունը լսելով Վանեցիք իրենց բերնին ջրոտիլը կը զգան, կ'ապրի միայն գետաբերաններուն մօտ ուր ջուրը աղի–լեղի չէ: Տարեխի ձուարձակման արշաւանքը կը սկսի Ապրիլ ամսու կիսուն, եւ կը վերջանայ Մայիսի վերջը:

Տարեխն ու բորակը, առեւտրական կարելութիւններ կը ներկայացնեն որպէս եկամուտի աղբիւր:

Ծովակը ունի չորս կղզիներ. Լիմը, որ բաւական ընդարձակ է, իբրեւ Անապատ ալ ճանչցուած է: Ժամանակին ունէր գեղեցիկ տաճար մը եւ պայծառ վիճակ: Իր ամէնէն չէն շրջանը Արծրունիներու օրով է եղած: Լենկթիմուր զայն զրաւե – լով աւերեց, բայց յամառ միաբանները զայն վերաշինեցին: Մինչեւ անցեալ դարու վերջերը իր պայծառ վիճակը կրցաւ պահել:

Վանքի միաբանները բուսակերներ են եղած. օրական մէկ ճաշապահով գոհացող սակաւապետներ:

Կղզիին ներկայ վիճակը ուղիղ կը համեմատի իր Անապատ անուան հետ:

Երկրորդ կղզին Կտուց կը կոչուի: Ունէր Ս. Կարապետ անուն վանք մը՝ որուն միաբանները, միւսներուն պէս, բուսա – կեր ու սակաւապետ էին: Ներկայիս վանքը աւերակ է. կղզին՝ անմարդաբնակ: Վայրի կատուներու եւ ծովային թռչուններու կանչերը կը վրդովեն իր խաղա – ղութիւնը:

Առաջը Վանայ Ծովակին ամենամեծ կղզին է: Ան ալ ունէր եկեղեցի, միաբանութիւն ու վարժարան: Հարուստ էր եկեղեցապատկան կալուածներով: Ունէր ձեռագիրներով ու մագաղաթներով հարուստ գրադարան: Մշակուած դաշտեր ու ծառաստան: Ներկայիս անմարդաբնակ է:

Չորրորդ ու հաւանաբար բոլորին մէջ ամէնէն ծանօթը, որ ըստ օրէ աշխար – հահռչակ դարձող Աղթամարն է: Ոմանք Ախ Թամար կը գրեն՝ ծանօթ սիրային աւանդավէպի թելադրութեան հետեւելով: Աղթամարը հայկական մշակոյթի կան – ճարան մը կը համարուի: Աղթամար Աւանց գիւղի հանդիպակաց կողմն է: Լեռնային է: Մինչեւ 5600 ոտք բարձրութեան հասնող գագաթներ ունի: Իբրեւ հին ադ–դերէ մնացած բացառիկ գեղեցկութեամբ կառուցուածք մը պարունակող, մեծ արժէք ունի: Իր Ս. Խաչ տաճարը, որ դարերով ազէտ մարդոց ու բնութեան աւերներուն ենթակայ մնացած է, մինչեւ կէս դար առաջ, կիսով թաղուած էր ծովային հաւերու եւ աղաւնիներու աղբին մէջ: Թուրքերը անխնայ էին եղած անոր ամէն մէկ քարին, քանդակին հետ: Բարբարոսը, որ քաղաքակրթութեան գանձանակին մէջ ոչ մէկ լումայ է նետած, ի՞նչ կը հասկնար գեղեցկութենէ, ճարտարապետութենէ... իր խելքը, այծեմաղէ վըրանին՝ ու մուրոտ առասպելով խրճի – թին կը հասնէր միայն... այն խրճիթին, որուն պաշտպանութիւնն ու հովանին կը բաժնէր իր անասուններուն հետ: Գեր – ման հնախոյզ մըն էր որ Աղթամարը տեսնելէ վերջ բացաւ անոնց աչքերը, ըսելով թէ «Աղթամարը, մինակը, ամբողջ Թուրքիան կ'արժէ»: Այդ յայտարարութենէն վերջն էր որ սկսան տէր ելլել անոր. մաքրել ու հսկել՝ որ քանդումի գործողութիւնները վերջ գտնեն: Թռչուններու աղբին մէջէն գտնուած ձեռագիր մը կըռուախնձոր դարձաւ գտնողին, շրջանի կառավարիչին ու հնութեանց պահպանման հսկող մարմնոյն միջեւ:

Ներկայիս զբօսաշրջիկներ հրապուրե – լու իբրեւ խայծ կը գործածուի Աղթա – մարը:

Խ. Ն. ԳԱԽԱՌ

Մ. Նահանգներ

ՀՆԱԳՈՅՆ ԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ԳԱՆՁԱՐԱՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Լճաշէն բոլոր մարդերուն մէջ արտակարգ նորութիւններ կը բերէ: Առնենք թաղման ձեւերը իբրեւ օրինակ: Մինչեւ Լճաշէնի պեղումները Անդրկովկասի մէջ յայտնի էին թաղման հետեւեալ ձեւերը՝ կծկուած, աջ կամ ձախ կողքին պառ – կած, դիակիզուած, խմբովին թաղուած եւայլն: Լճաշէնի մէջ երեւան եկան քանի մը նոր ձեւեր ալ, այսպէս՝ գլխատուած (միայն գանկի թաղում՝ առանց կմախքի), մարմինը մասերու բաժնուած (ոտքերը եւ թեւերը յօդերէն անջատուած, գլուխը մարմինէն), ներկուած եւայլն:

Քանի մը դամբարաններու մէջ թաղուած են միայն կենդանիներ՝ ոչխար, այծ, եզ, շուն: Բոլորին կողքին՝ կճուճներ, զաւաթներ եւայլն: Ասոնք հաւանաբար պաշտամունքի առարկայ դարձած կենդանիներ էին, որոնք թաղուած են մարդուն հաւասար պատիւով:

Լճաշէնի նիւթական մշակոյթին մէջ իր ուրոյն տեղն ունի հաղուադիւտ մետաղներու հաւաքածոն: Խնդիրը այն է, որ 33–35 դար առաջ տեղացիները ունեցած են այնքան բարձր մշակոյթ, որ կարողացած են երկարատեւ որոնումներով յայտնաբերել Զօդի ոսկեհանքերը, մշակել ոսկիէ տարատեսակ զարդեր: Մշակումի թեքնիքը եղած է բարդ եւ պարզ: Զարդերը բազմաձեւ են եւ բարձրորակ: Կարելի է գտնել աւելի քան տասը նմոյշ: Ոսկերիչ վարպետները չեն խնայած ճիգ ու ջանք, որպէսզի իրենց իրերուն հաղորդեն գեղեցկութիւն եւ նրբութիւն: Անոնք յաջողած են արտադրել ոսկիէ խիստ մանր հատիկներէ եւ բարակ թելերէ հիւսուած ու զօդուած հիանալի իրեր, պատրաս – տած են՝ կռելով, փչելով, կաղապարելով, մշակած են ոսկեայ նուրբ թիթեղ – ներ: Այլ խօսքով, նախնադարու ոսկե – րիչները արտադրած են այն բոլոր եղանակներով ու տարատեսակներով, որոնք ներկայիս գործածութեան մէջ կը մնան:

Լճաշէնի ոսկիի հաւաքածոն տեսնելու ցանկութեամբ Երեւանէն 20 ոսկերիչներ եկան թանգարան: Ժամանակակից ոսկերիչները մեծ հիացումով եւ բարձր գնահատութեամբ արտայայտուեցան 3300–3500 տարի առաջ պատրաստուած զար – դերու մասին: Ընտրուեցաւ երեք նմոյշ, որոնք աւելի բարդ էին եւ գեղեցիկ: Խումբի ղեկավարը առաջարկեց նոյնատիպ զարդեր պատրաստել այսուհետեւ:

Ոսկիի հաւաքածոյին մէջ առաւել աչքի կը զարնեն զարդակոճակները, որոնք պատրաստուած են մանր հատիկներու միացումով եւ թանկագին քարերով: Ասոնք եզակի նմոյշներ են, նուրբ ու գեղեցիկ: Ոսկիէ պատրաստուած է գորտ, որ կենդանի գորտի տպաւորութիւն կը ձգէ: Գորտը անբասիրութեան եւ մաքրութեան խորհրդանիշ է: Անոր աչքերը ուռուցիկ են, գունաւոր քարերով ընդելուզուած, ոտքերը՝ կծկուած, որ սաեղծուած է ոսկիէ մանր հատիկներու իւրայատուկ դասաւորումով: Գեղեցիկ է անզուգընձէ կրծքազարդ առիծը, որուն գլուխը ամբողջովին ծածկուած է ոսկէ նուրբ թիթեղով: Գազանը ներկայացուած է կատղած վիճակի մէջ, ժանիքները կախուած, կնճռոտ բաշով եւ հասկաձեւ պոչի մը մէջ տեղաւորուած, ինչ որ աւելի չուք եւ վեհութիւն կուտայ կրծքազարդին:

Դամբանափոսին չուրջ հաւաքուած այցելուները կը հետեւին ներսը աշխատող

ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Այսպէս՝ ծովուն առջեւ կ'երեւին ձայներուն եւ լոյսերուն (բառերուն եւ իրերուն) տարբերութիւնը եւ միութիւնը:

Նշենք որ «Մանկութիւն եւ Լոյս»ի մէջ տարբերութիւն – միութիւնը կ'աշխատի ներքնօրէն (լռութիւնը խօսուն, աղօթքը) առանց արտայայտուելու, կը ծածկուի նոյնիսկ իբրեւ տարբերութիւն: Այս տարբե – րութիւնը (իրերը եւ բառերը կ'երեւին միշտ միասին, տարբեր են բայց կապուած իրարու, իրարու անհրաժեշտ. տարբեր եւ կապուած մանաւանդ ա՛յն իմաստով որ իրերը ըսելու համար, պէտք է ըսել բառերը, իրերուն երթալու համար՝ պէտք է երթալ բառերուն, աքսորուիլ իրերէն) դիւրաբեկ է եւ կրնայ փոխուիլ բաժանումի մը ուր իրերը եւ բառերը կը դառնան անհամապատասխան, ուր ե՛ւ իրերը ե՛ւ բառերը կը դառնան անվստահելի, խա – խուտ (օրինակ Տ. Մ. էջ 62. «... կը զգայի խորթ ամէն ձայն, ոտքիս տակ հողը խարխուլ»):

Հիմա վերջապէս կրնանք վերադառնալ երկրորդ մասի վերջաւորութեան դրուած հարցումին: Նախ՝ յիշեցնենք որ այդ մասին մէջ՝ հիմնական զգացումը («մենէ խոյս տալու եւ իր ինքնութեան հասնե – լու» զգացումը) մեկնաբանեցինք իբրեւ հողին հետ նոյնացած եւ կործանարար դարձած լեզուէ մը խոյս տալու եւ դէպի տիեզերքը երթալու պահանջ: Բայց կործանարար լեզուն ողբերու լեզուն է որ կը լսուի ձեղնայարկէն: Եւ տեսանք արդէն որ սենեակէն տեսնուող լոյսերը կը խօ – սին «մեկնումներու կարօտի» մասին, աշխարհի կախարդանքի մասին: Ուրեմն հիմնական զգացումին մեր տուած մեկ – նաբանութիւնը եւ պատկերին դիչերուան կողմը ամբողջովին կը համապատասխանեն մէկը միւսին:

Կը մնայ անշուշտ բացատրել այս եղելութիւնը:

Երկու տարբերութիւններ կը գործեն լեզուին մէջ — լեզուով. իրեր–բառեր, հող–աշխարհ: Հիմնական զգացումին առաջին մեկնաբանութեամբ՝ պանդուխտի լեզուն ինքզինք կը սահմանափակէ հողը ըսելու. ուրեմն ան կ'ընդունի եւ ի գործ կը դնէ հողի եւ աշխարհի բաժանումը, հողը ինքնարաւ նկատելով, կը դառնայ այսպէս կործանարար լեզու, որմէ պէտք է փախչիլ դէպի լուսաւոր աշխարհ մը, ուր լեզուի կողմէ կաշկանդում չկայ, ուր կարելի է իրագործուիլ «իբրեւ մարդ», մեր ինքնութեան հասնիլ: Երբ հող եւ աշխարհ անջատուին իրարմէ, իւրաքանչիւրը ինքնարաւ նկատուի եւ լեզուն նոյնանայ հողին, լոյսերու կախարդանքը եւ լեզու չունենալու յատկանիշը կը փոխա – դրուին աշխարհի վրայ: Պատճառը այն է որ հող–աշխարհ ամբողջութեան պառակտումը երկու իբր թէ ինքնարաւ իրականութիւններու միջեւ՝ առաջ կը բերէ ձայներ–լոյսեր (բառեր–իրեր) ամբողջութեան պառակտումը: Երկու պառակտումները միշտ կ'ընկերակցին մէկը միւսին: Երբ բառերը միանան հողին, լոյսերը կը միանան աշխարհին: Բացատրեցինք այսպէս ինչո՛ւ եւ ի՛նչպէս նախնական պատկերին մէջ, աշխարհի կախարդանքը հեռաւոր լոյսերու կախարդանք է: Բայց փոխադարձաբար, աշխարհի եւ լոյսերու այս նոյնացումէն մեկնելով (որ պատկերին մէջ արձանագրուած իրողութիւն մըն է) կարելի է հասնիլ ուրիշ եզրակացու – թեան մը — կամ վերահաստատումի մը (պէտք է նշել որ մեկնաբանութիւնները ուրիշ բան չեն ըներ եթէ ոչ միշտ դառնալ իրենք իրենց վրայ). երբ լոյսերը աշխարհին վրայ փոխադրուած են, անջա – տումը արդէն կատարուած է եւ բառերը նոյնացած՝ հողին: Բայց պատկերին մէջ լոյսերու կախարդանքը կապուած է ողբերու լեզուին: Ուրեմն լեզուին՝ ողբերու լեզու ըլլալը եւ հողին նոյնանալը առընչուած են մէկը միւսին:

Լեզուի երկրորդ յատկանիշ մըն ալ կ'երեւի այստեղ, քանի որ բառերու եւ իրերու բաժանում մը կայ, բառերը այլեւս իրենցմէ դուրս բան չեն ըսեր, իրակա – նութենէն կը վրիպին: Ուրեմն լեզու մը որ կը յաւակնի ըսել հողը եւ միայն հողը կը վրիպի անկէ, կը մնայ պարապին մէջ, իր ամէն ձայները խորթ (եւ հողն ալ կ'ըլլայ խարխուլ, անընակելի): Այսպէս՝ աշխարհի եւ լոյսերու նոյնացումը կը փաստեն հիմնական զգացումի առաջին մեկնաբանութեան երկու կարեւոր հա – սատումները. լեզու մը կը դառնայ կեղծ, անիրական, երբ — եւ որովհետեւ — կը կարծէ որ կրնայ հողը կղզիացնել, անջատել աշխարհէն եւ զայն իր մէջ պարփակել: Կը դառնայ միաժամանակ կործանարար (հողը անբնակելի եւ աշխարհը կախարդիչ ընող), ձեղնայարկէն լսուող վախի եւ զարհուրանքի լեզուն:

Յայտնի է հիմա թէ ինչպէս հիմնական զգացումը, մեկնաբանուած իբրեւ պանդուխտի լեզուէն խոյս տալու եւ մարդերը երթալու պահանջ, կը համապատասխանէ ամբողջովին պատկերին դիշերուան կողմին: (Ահա՛ թէ ինչու «այս զգացումը կը սկսի մեր մանկութեան օրերէն»: Պատկերը առաջ մը եւ վերջ մը չի ճանաչներ: Պանդուխտը միշտ գոյութիւն ունեցած է մեր մէջ, այսինքն մեր լեզուն եղած է սկիզբէն իսկ ողբեր ու չչուկներ բռնող պանդուխտի լեզուն):

ՄԱՐՔ ՆՇԱՆԵԱՆ

(6 – Շար.)

հնագէտին ձեռքի շարժումներուն: Մէջ–տեղ կ'ելլէ ցուլի անապալղինձէ մեծ ար–ձան մը, որ ամրացուած էր անագապղին–ձէ խարխաձեւ երկար պատուանդանին, իսկ ստոր ծայրերուն քարայծեամներու գեղեցիկ մարմիններ: Ասոնք կարծես կը հսկեն, որ ոստում կատարելու պատրաստ ցուլը չէնթարկուի չար ոգիներու տիրա–պետութեան: Իսկ ցուլը կերտուած է հը–նարագէտ արուեստագէտի ձեռքով:

Ցուլին կարճ ու հաստ եղջիւրները, մը–կանուտ, հաստ պարանոցը, լայն ու տպա–ւորիչ կուրծքը ուժի արտայայտութեան տպաւորութիւնը կը ստեղծեն: Կենդանիին մէջքը բարակ է, դաւակը՝ լեցուն: Որո–վայնը դատարկ է՝ մէջը անագապղինձէ գնդիկներ՝ հնչեցնելու համար (չարը վա–նելու, վախցնելու):

Աւելի ետք գտնուեցաւ նոյնանման երկ–րորդ արձանը, բայց այս անգամ խորը–խաձեւ պատուանդանի ծայրին այծերու փոխարէն վիշապի գլուխներ կային:

Օր աւուր կը մեծնայ անագապղինձի դարաշրջանի արձաններու հաւաքածոն: Արձաններու անսովոր հաւաքածոն են– թադրել կուտայ, թէ արձանագործական օճախ մը գոյութիւն ունեցած է հոս:

Անագապղինձի դարու արուեստագէտը փորձած է իր ուժերով եւ մտայղացումով կերտուող կենդանիին մէջ դնել շունչ, ո–գի, զայն չընել խնամքով, որպէսզի դառ–նայ պաշտամունքի առարկայ, կուռք, դառնայ աստուածային: Ստեղծագործու–թիւններուն մէջ արուեստագէտը հասած է իր շրջանի պահանջներու բարձրութեան: Լճաշէնի անագապղինձէ արձաններու հա–ւաքածոն կրնայ արդի արուեստագէտին նախանձը շարժել:

Կը հետեւի ուրեմն, որ Լճաշէնի յուշար–ձանը նիւթերու առատութեամբ եւ տա–րատեսակներով, նորութիւններով ու ե–զակի հաւաքածոներով նախնադարեան գանձերու շտեմարան է:

Հազարամեակներ առաջ Լճաշէնի մշա–կոյթը ստեղծող հզօր ցեղը առեւտրական շփումներ հաստատած է Հնդկաստանի, Սուրիոյ եւ ուրիշ երկիրներու հետ: Տե–ղի ունեցած շփումներու հետեւանքով նիւ–թական մշակոյթը սերտ կապերու մէջ է եղած իր շրջանի ներքին եւ արտաքին մը–շակոյթներուն հետ:

Լճաշէնի մշակոյթի առաւելութիւննե–րէն մէկն ալ այն է, որ ամբողջացաւ ա–նագապղինձի դարաշրջանին մասին մեր ունեցած պատկերացումը: Մենք այժմ ունինք այդ հեռաւոր ժամանակներու մը–շակոյթին լրիւ պատկերը:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ
Լճաշէնի Հնագիտական
Արշաւախումբի Պետ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—o—

Դաշնակցութեան 81րդ տարեդարձի տօ–նակատարութիւնը տեղի ունեցաւ Շա–բաթ, 23 Հոկտ.ի գիշերը, 6րդ Թաղամա–սի քաղաքապետարանի հանդիսասրահին մէջ:

Տօնակատարութեան կը նախագահէր ընկեր Կարօ Մեհեան, որ հակիրճ բայց իմաստալից ճառով մը բացումը կատարեց հանդէսին: Իր խօսքերը հետեւեալ կերպով պէտի ջանանք ամփոփել:

«Հայաստանը խորհրդային դառնալէ յե–տոյ, եկուոր համայնավար իշխանութիւ–նը, միջոցներու մէջ խտիր չդրաւ պայքա–րելու համար Դաշնակցութեան դէմ, զայն որակելով Թուրքերու բարեկամ, ջարդե–րուն պատասխանատու, եւայլն: Այս կա–ցութեան առջեւ Դաշնակցութիւնը պայ–քար բացաւ, օրուան իշխանութեան ան–տեղի յարձակումներուն դէմ պաշտպա–նելով ազատ եւ անկախ Հայաստանի գա–ղափարը:

«Այս պայքարը կուսակցական պայքար չէր, այլ «խորհրդայինի» եւ «Անկախի»:

«Դաշնակցութիւնը ուրախ է այսօր, տեսնելով որ ըլլայ հայրենիքի, ըլլայ ար–տասահմանի մէջ Հայութիւնը իւրացու–ցած է իր գաղափարաբանութիւնը եւ «Սարդարապատի» յուշարձանը կանգնած է ներկայիս Հայաստանի սրտին վրայ ու երիտասարդներ «մեր հողերը» կը պոռան:

«Դաշնակցութիւնը պիտի մնայ միշտ, ազատ ու անկախի ոգիին հաւատարիմ, մինչեւ որ երկրորդ Մայիս 28 մը տեղի ունենայ»:

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Գրիշա Տէր–Ստեփանեան որուն խօսքերը հետեւեալ կերպով կարելի է ամփոփել.

«81 տարեկան է Դաշնակցութիւնը: 81 տարիէ ի վեր այս ծերունազարդ երիտա–սարդը, իր ուսերուն վրայ առած է հայ ժողովուրդի ազատութեան եւ իրաւունք–ներու պաշտպանութեան ծանր ու դըժ–ուարին պարտականութիւնը: Ի սփիւռս ցրուած Հայութիւնը, այսօր կը տօնէ «Դաշնակցութեան Օր»ը, Թարմացնելու մեր վերջին շրջանի հերոսական դրուագ–ներով լի պատմութիւնը

«Այսօր հաւաքուած ենք այս սրահին մէջ, մեր երախտագիտական խօսքն ըսե–լու այն տիտանեան սերունդին որ 81 տա–րիներ առաջ, իր ձեռքն առաւ ազատա–գրական շարժման եւ ինքնապաշտպանու–թեան ղեկը, պայքարեցաւ, մաքառեցաւ ու նահատակուեցաւ: Դաշնակցութեան շնորհիւ էր որ հայ ժողովուրդը արթնցաւ դարերու իր քունէն, սակայն առիկա բա–ւական չէր, ուժ մը պէտք էր օգտագոր–ծելու զայն: Եւ ահա ժողովուրդի ծոցէն դուրս եկան Քրիստափորներ, Ռոստոմ–ներ, Զաւարեաններ, որոնք հիմը դրին այս կուսակցութեան, այս ուժեղ կազմա–կերպութեան, որ կը շարունակէ անշեղ կերպով իր պայքարը, իրականացնելու համար Հայութեան մեծ երազը: Իր ծը–նունդէն երբեք տատանմեալ չանցած՝ ան ժողովուրդի միահամուռ ջանքերով կուրծք տուաւ Թշնամիին դէմ եւ հասաւ մինչեւ Սարդարապատները: Վերստեղծեց վեց դարերէ ի վեր կորսնցուցած իր պե–տականութիւնը եւ ստեղծեց Մայիս 28ը, ազատ եւ անկախ Հայաստանը, որ դար–ձած է կռիւը այսօրուան Հայաստանին:

«Դաշնակցութիւնը իր այս աքտերով ցոյց տուաւ իր Թշնամիին ու համայն աշ–խարհին, որ հայ ժողովուրդը կ'ուզէ ապ–րիլ ազատ:

«Մինչեւ այսօր, Հ. Յ. Դաշնակցութիւ–նը աշխարհացրիւ Հայութեան մէջ վառ կը պահէ անկախութեան գաղափարը եւ պաշտպանելու անոր քաղաքական պա–հանջները: Ուրախալի երեւոյթ է այսօր տեսնել հայ երիտասարդութեան մէջ ըս–տեղծուած ազգային ոգին, որուն առաջ–նորդի դերը վիճակուած է նաեւ Դաշնակ–ցութեան»:

Վերջացուց իր խօսքերը, Թելադրելով երիտասարդներուն, որ յառաջանան հաս–տատ քայլերով, հաւատալով լուսաւոր ա–պագային, այն է՝ ամբողջական, ազատ, անկախ Հայաստանի գաղափարին:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Նոր Սերունդի կողմէ ուղերձ մը կարդաց ընկեր Տիգրան Ջերչեան հետեւեալ բովանդակութեամբ.

«Յանուն Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդ–րոնական վարչութեան եւ Ֆրանսայի շըր–ջանի բոլոր խումբերուն, մեր ողջոյնները կը բերենք այսօր Հ. Յ. Դաշնակցութեան 81րդ տարելիցին առթիւ որ ներշնչարանն է եղած մեր երիտասարդական կազմա–կերպութեան:

«Հարիւրաւոր երիտասարդներ, անոր հովանիին տակ կը սնանին ազգային ո–գիով որպէսզի ան միշտ պատրաստ ըլլայ ծառայելու իր ազգին ու հայրենիքին:

«Նոր Սերունդը պարզ դպրոց մը չէ, ան 25 տարուան հասուն կազմակերպու–թիւն մըն է երիտասարդական որ ոչ մի–այն կը զբաղի նորահաս սերունդի հա–յեցի դաստիարակութեամբ, այլ նաեւ մեր անցեալի եւ ներկայի քաղաքական բնոյթ ունեցող հարցերով:

«Շատ է խօսուած Դաշնակցութեան գոր–ծունէութեան մասին ու պիտի խօսուի: Որովհետեւ ինչպէս երէկ ան կազմաւորեց սերունդ մը երկրի մէջ զոհելով իր ըն–տրանին եւ պարգեւեց այսօրուան Հայրե–նիքը, ա՛ն է որ սփիւռքի մէջ կրցած է կազմաւորել տարագիր Հայութիւնը եւ հետապնդել մեր ազգային դատը:

«Այսօր, այս նուիրական օրուան առ–Թիւ, Դաշնակցութիւնը իր հետ ունենա–լով երիտասարդներու հոյլ մը կը հետա–պնդէ իր ազգային բաղձանքներուն իրա–կանացումը, մինչեւ վերջնական յաղ–Թանակ:

«Այս առթիւ հանդիսաւորապէս կը յայ–տարարենք, որ Նոր Սերունդը՝ արժանա–ւոր զաւակները մեր երէցներուն, յիշե–լով անոնց պատգամը, պիտի նուիրա–գործեն իրենց կէս մնացած գործը, մին–չեւ որ արդարութիւնը յաղթանակէ:

«Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը, կեցցէ՛ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը»:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մաս–նակցութիւնը բերին Ալֆորվիլի Կովկաս պարախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Առ–լէթ Մելքոնեանի, Թադէոս Զապուեանի, Դանիէլ Փապուճեանի, խանդավառութիւն ստեղծելով սրահին մէջ:

Երգիչ Պր. Պետիկեան դաշնակի ընկե–րակցութեամբ, խանդավառօրէն երգեց բազմաթիւ ազգային երգեր:

Գեղարուեստական բաժնին գլուխ գոր–ծոցը հանդիսացաւ Օր. Լին Տուրեան, Փարիզի Օփերայէն, որ իր հմայիչ ձայ–նով երգեց հայերէն, դաշնակի ընկերակ–ցութեամբ՝ «Երեւանը», «Մի լար»ը, «Ես իմ անոյշը», «Հայաստանին»ը, «Նուպար Նուպար», սրահը ոգեւորելով:

Օրուան խօսնակն էր ընկեր Գր. Ամի–րայեան:

Հանդէսի երկրորդ մասը սկսաւ ընկե–րահամակրական խնջոյքով մը համեմ–ուած ժողովրդային խմբերգներով որ տե–ւեց մինչեւ առաւօտ:

Պ. ՉՊՈՒՔՃԵԱՆ

ԱՌԱԾԱՆԻ

Սուրն իր պատեանը կը մաշէ:
(Ֆրանսական)

×

Խղճախութիւնը կը տանի աստղերուն, վախը՝ մահուան: (Լատինական)

×

Գառնուկին վազրի մորթ ալ տուր, դարձեալ գայլէն պիտի վախնայ:
(Չինական)

×

Ով ապառիկ կը խմէ՝ կրկնակ կը գի–նովնայ: (Ռուսական)

×

Վարկը կորսնցնելէ ետք, ա՛լ կորսըն–ցնելիք չունիս: (Լատինական)

×

Եթէ բարձր ձայնը բանի մը ծառայէր, էշը պալատներու տէր կ'ըլլար:
(Լիբանանեան)

×

Երկչոտը կը վախնայ վտանգէն առաջ, վատը՝ վտանգի ընթացքին, քաջը՝ վտան–գէն ետք: (Գերմանական)

×

Գիւղէն դուրս չեկած, շուները մի ծաղ–րեր: (Ֆրանսական)

×

Կրկէսին մէջ է որ սուսերամարտիկը իր որոշումը կուտայ: (Լատինական)

×

Երբ մանուկը պիտի մկրտես՝ պէտք է գիտնաս թէ ինչ անուն պիտի տաս իրեն:
(Անգլիական)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (82)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Էֆէնտիմ, ըսաւ, եթէ դարձեալ կեղ–ծամս դնեմ, ոչ մէկը պիտի ճանչնայ զիս: Մինչեւ հիմա քանի հոգի տեսան եւ չճանչցան: Այիշէ հանըմին Լալան տե–սաւ, Մուխթար փաշան տեսաւ եւ նոյն–իսկ այն ատեն խաբուեցաւ որ...

— Լաւ, լաւ, ընդմիջեց Հայրիկ, աւե–լի գիտեմ:

— Յետոյ դուք տեսաք, Զաւին տեսաւ, ճաշարահը Մելէք հանըմը տեսաւ եւ ոչ մէկը չճանչցաւ: Մի վախնաք էֆէնտիմ, ոչ մէկը պիտի ճանչնայ:

Սուլթանուհին ազատ շունչ մը առաւ:

— Ճիշդ է, ըսաւ, ոչ մէկը քեզ չճանչ–ցաւ, ես ինքս անգամ խաբուեցայ:

Եւ զննիչ ակնարկով մը Հայուն գեղե–ցիկ դէմքը դիտելէ յետոյ պէչ Թաքնուած հիացումով մը եւ ինքն իրեն խօսելու նը–ման աւելցուց.

— Ի հարկէ... անկարելի է որ զինքը ճանչնան... դէմքը ճշմարիտ աղջկան մը դէմքին կը նմանի:

Տիգրան Սուլթանուհիին այդ պատւո–րութենէն օգտուելով, ալ աւելի խանդա–վառուած շարունակեց.

— Էֆէնտիմ, այսքան հոգիներու եւ Այիշէ հանըմին՝ որ ձեզ այնքան կը սիրէ գժբախտութեան պատճառ մի ըլլաք:

— Այո, ճիշդ է... Այիշէն զիս կը սի–րէ, բայց ի՞նչ ընեմ, Աստուած իմ... ննջասենեակիս մէջ ա՞յր մը պահեմ:

— Միթէ կարելի չէ՞ վաղը առաւօտ Այիշէի լուր ղրկէք, որպէսզի գայ եւ զիս առնէ տանի:

Հայրիկի դէմքը ոգեւորուեցաւ:

— Այո, այո, յարեց եռանդոտ շեշտով մը, վաղը առաւօտ Զաւի հետ Այիշէի լուր կը ղրկեմ, որ հոս գայ եւ քեզ առնէ տա–նի, այսպէս ամէնքնիս ալ անխուսափելի վտանգէ մը ազատած կ'ըլլանք:

Երիտասարդը Սուլթանուհիին տուած այս որոշումէն խորունկ սփոփանք մը զգաց:

Ինչպէս որ էր ծնրադիր առանց Սուլ–թանուհիին հրամանին, անոր ձեռքը յա–փշտակեց եւ համբուրելով գոչեց.

— Ո՛հ, շնորհակալ եմ, էֆէնտիմ, շը–նորհակալ եմ... սրտերնիդ ալ դէմքեր–նուդ նման գեղեցիկ է:

Երիտասարդին այդ համբոյրէն Հայրիէ չկրցաւ ամբողջ մարմնոյն վրայ տարած–ուող Թեթեւ սարսուռ մը զսպել:

— Ատոր համար է որ, խորհեցաւ, ակ–նարկը զիս այնքան խռովեց... եւ որքան ալ գեղեցիկ է անպիտանը:

Եւ առանց մտածելու ձեռքը Տիգրանի շրթներէն քաշել, ակնարկը երկար ժամա–նակ անոր գեղեցիկ դէմքին վրայ յառեց, այնպէս որ Տիգրան գլուխը վեր առած միջոցին հայեացքնին իրար հանդիպեցաւ, խաչաձեւուեցաւ, եւ մինչեւ սրտերնուն խորը Թափանցեցաւ:

— Աստուած իմ, գոչեց Հայրիէ, ջա–նալով յուզումը արդարացնել, ննջասեն–եակիս դուռը բաց է եւ եթէ Զաւին ներս մտնելու ըլլայ, երկուքս ալ կորսուած ենք:

Տիգրան ժպտեցաւ:

— Մի վախնաք էֆէնտիմ, նուաղած միջոցնիդ ես գոցեցի, ըսաւ:

Նուաղման յիշատակը Սուլթանուհիին՝ անծանօթի մը առջեւ մերկանալն ալ միտ–քը բերաւ:

Դէմքը վերստին շառագունեցաւ, ձեռ–քերը երեսին տարաւ ու մրմնջեց.

— Ո՛հ, Աստուած իմ... ինչ ըրաւ ինծի Այիշէ... այս մարդը զիս մերկ տեսաւ:

— Ոչ, ոչ, անհոգ եղէք, գոչեց Տիգ–րան յուզումէն Թրթռացող ձայնով մը: Ես այնքան յուզուած էի որ այլեւս բան մը չէի տեսներ, յուզումս այն ժամէն կը տեւէ, երբ Այիշէ զիս իր ննջասենեակէն առաւ որպէսզի հոս բերէ... ինչպէս որ կը տեսնէք դեռ շատ երիտասարդ եմ, հազիւ քսաներկու տարեկան կամ, եւ չափազանց յուզուեցայ...

— Քսաներկո՞ւ տարեկան, հարցուց Հայրիէ, վերստին երիտասարդին դէմքը դիտելով:

— Այո, տակաւին շատ երիտասարդ եմ ... գրեթէ պատանի եմ... եւ հոն Այիշէի տունը սաստիկ վախցայ:

— Ամբողջ գիշերը հո՞ն մնացիր:

— Այո:

Երիտասարդին այդ պատասխանին վը–րայ խարտեաշ Սուլթանուհիին արտեւա–նունքները ստիճանաբար գոցուեցան, մինչդեռ այդ վայրկեանին յուզումէն եւ սարսափէն սեղմուած շրթները իրենց վարդագոյն կենդանի գոյնը ստանալով հետզհետէ իրարմէ բաժնուեցան իսկ ձեռ–քերը անշարժ ծունկերուն վրայ ինկան:

Ասիկա գրեթէ յանկարծական եղած էր:

Հայրիէ վախնալով որ երիտասարդը իր երեւակայութեան կրած վայրկենական ծփանքները կը կռահէ, փութաց խսկոյն ձեռքերը ի նշան զարմացումի իրար միա–ցնել եւ իր ներդաշնակ ձայնովը գոչել.

ՓՈԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Իզմիրի Չարդին 49րդ տարեդարձին առիթով Կիրակի 7 Նոյեմբեր, առաւօտուն Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցին:

Նոյն օրը կէսօրէ յետոյ ժամը 13ին Հացկերոյթ «Կավռօշ» ճաշարանը՝

3, Rue Rougemont, Paris (9e)

Métro : Montmartre

Ճաշագին 25 փրանք

Այժմէն արձանագրուելու համար հեռաձայնել՝

Տիկին Նալպանտեանի 770-39-35

Տիկին Թորոսեան 793-53-71

Գույումճեան 535-00-18

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՏԷՍԻՆ.— Այրի Տիկին Վարվառ Պառաւեան, այրի Տիկ. Արաքսի Պառաւեան, Տէր եւ Տիկին Մառի Տէր-Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Սիւզան Լըմեռ, Տէր եւ Տիկին Բարունակ Պառաւեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Պառաւեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պառաւեան, Տէր եւ Տիկին Վահէ Պառաւեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Պառաւեան եւ Պառաւեան, Առաքելեան ընտանիքներ եւ բոլոր անդամներն ու ազգականները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք իրենց ներկայութեամբ ու հեռագրով իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին իրենց գաւկին, ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՄԻՀՐԱՆ ՊԱՌԱՒԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 30, ժամը 21ին

Մշակոյթի Տան մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ. - ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ - ՀԱՅԵՐԷՆ

ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ - ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ

Ուղերձ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Նոր Սերունդը հայկ. պարերով:

Երգ, արտասանութիւն

Կը մեներգէ Օր. ԱՅՍԱ ԱՄԻՐԵԱՆ

Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի սրբահի չինութեան համար կը նուիրեն.—

Պր. Ս. Սրապեան (Միլանօ) 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Աւետիս Քիւփէլեան 500, Տէր-Թոմայեան եւ ընկ. 500, Տիկին Նոյեմի Ասլանեան – Ուզունեան 100 տոլար: Հայր Զարեհ Թօփալեան, Տիկիններ Արշալոյս Սարգիսեան, Աննա Սարգիսեան, Զապէլ Գալայճեան 100ական, Ֆրանսահայ Երիտասարդաց Միութիւն 150 Ֆր.:

ՆՈՒԷՐ

ՄԵՌԵԼՈՑԻ ԱՌԹԻՒ

Իսկէն Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Ճանիկեան իրենց նահատակուած ծնողքին (Իզմիրի Չարդին) յիշատակին 40 Ֆր. կը նուիրեն Տէսինի Ապրիլեան յուշարձանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 10 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԴԷՊԻ ՆՕԹՐ ՏԱՄ ՏԸ ԼԱ ԿԱՐՏ

Մարսէյլի հայ գաղութին 39րդ ուխտագնացութիւնը դէպի Նօթր Տամ տը լա Կարտի սրբավայրը Այս Կիրակի առաւօտեան ժամը 11ին:

Նոյն օրը Հայրապետական հանդիսաւոր ձայնաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ Գերապայծառ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ծ. Վ. ՋՈՒԽԱՃԵԱՆ

հոգեւոր պետ հայ կաթողիկէից Մարսէյլի ու շրջակայից

Պատարագին կը նախագահէ Մարսիլիոյ միճակաւորը՝ Գերապայծառ

ՌՈԺԷ ԷՉԸԿԱՐԷ

Այս բարեպաշտական ու սրբազան արարողութեան կը հրաւիրուի հայ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու եւ աղօթելու համար հայ ազգի միութեան եւ աշխարհի խաղաղութեան համար:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Նոյեմբեր 5, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 21ին մարզական ակումբը, 16 Պուլվ. Քարնօ: Կարեւոր օրակարգ՝ պատգամաւորական ժողով:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԼԻՈՆ

Հոկտեմբեր 30, Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին

Տէսինէն մեկնում օթոքառով ժամը 19,45ին Քորնավանէն: Կը կենայ Քաֆէ տը լա Փէ եւ Քաֆէ տիւ Միտի:

ՎԱԼԱՆՍ

Հոկտեմբեր 31, Կիրակի օր ժամը 15ին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԻ

ԲԱՅԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

Samedi 30 Octobre à 21 h., Salle Rameau à LYON

Dimanche 31 Octobre à 15 h., Salle des Fêtes de VALENCE

GALAS EXCEPTIONNELS

DE

DANSES ARMENIENNES

Avec plus de 70 exécutants des troupes de Paris

NAIRI

et

NAVASART

Chants folkloriques EVA RESDIKIAN

Billets d'entrées en vente chez Sevan-Voyages, 50 Cours de la Liberté, LYON (3e)

Ballet Russe IRINA GRJEBINA

Au Programme :

Chants, Danses, Musique du Caucase, de Russie, de l'Ukraine et de Bessarabie

VALENCE

Vendredi 5 Novembre à 21 heures, Théâtre Municipal

Location à partir du 2 Novembre de 13 h. à 19 h. à la Conciergerie du Théâtre et par téléphone 43-09-62

AIX EN PROVENCE

Lundi, 8 Novembre, Théâtre Municipal à 21 heures.

Location : *Parfumerie,* 5 Place Forban

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ

Հայ Մշակութային Կազմակերպութեան

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆՈՎ

Հոկտեմբեր 30ին, Շաբաթ ժամը 21ին

Salle Voltaire, Alfortville - 94

Պար – երգ՝ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Սայաթ-Նովա խումբ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Կիրակի առաւօտ (Նոյեմբեր 7) ժամը 9,30ին, հեռատեսիլի Ա. կայանէն Ժ. Սթեփանեանքոյի յայտագիրը՝

Պիտի ներկայացուի Արնուվիլի Անարատ Յղութեան Քոյրերու վարժարանը:

A Vendre

En vente, appartement libre, 3ème étage, entrée, salon, salle à manger, chambre à coucher, cuisine, salle de bains, chauffage moderne au gaz, débarras, W.-C., grand balcon, téléphone, rue calme, tout près du métro Eglise de Pantin, à côté du marché.

Prix 120.000 Frs.

Téléphone : 845-43-27

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՐԻՆ

1550 ՖՐԱՆՔԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Բնակութիւն եւ նախաճաշ Երեւանի այն պանդոկին մէջ, որ կը համապատասխանէ ընտրուած կարգին: Կամ թուրիսթ կարգ, կամ Ա. կարգ, ԱՆԻ կամ ԱՐՄԵՆԻԱ պանդոկը, մէջն ըլլալով տեսարժան վայրերու այցելութիւնները եւ Մոսկուա բնակութիւնը երթալու ատեն:

10, 15 եւ 20 օրուան ճամբորդութիւններ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՄԵԿՆՈՒՄՆԵՐ.—

6 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1971

22 Դեկտեմբեր, 1971

15 Յունուար 1972

25 Մարտ 1972

Մանրամասն գրքոյկը կրնաք ստանալ մեզմէ:

Արձանագրութիւն

Renseignements et inscriptions :

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

1, Rue de Sèze — PARIS (9e)

Téléphone : 742-57-84 et 742-22-12

de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնէն մեկնումը օդանաւով

VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE

agence de voyages **SEVAN**

50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. 60-13-66

de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

JACQUES CHELELEKIAN

VOYAGES WASTEELS

87, La Canebière, Marseille 1er — Téléphone : 62-03-44 et 64.09-49

de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ԿԻՐԱԿԻ 31 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 31 OCTOBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12255
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.255

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

—o—

Դ.

Հայրենադարձութեան Կոմիտէն համաձայներ է սովետական նաւագնացութեան իրաւասու կազմակերպութիւններուն հետ, որպէսզի ներգաղթել ցանկացող կարիքաւոր ընտանիքները իր հաշուոյն խորհրդային նաւերով տանի Պէյրութի, Լաթաքիոյ, Աղեքսանդրիոյ, Ֆամակուսթայի եւ Պիրէոսի նաւահանգիստներէն մինչեւ սովետական սահման:

Ասոնց օգնելու համար ուրիշ միջոց մըն ալ կայ, կ'ըսէ Այվազեան, «դա սփիւռքահայ կազմակերպութիւնների միջոցով հայրենադարձութեան ֆոնդերի ստեղծումն է, այս ուղղութեամբ շատերը բաւական մեծ փորձ ունեն»: Այս կէտին վրայ շատ չի ծանրանար նախագահի տեղակալը:

Ի՞նչ հեռանկարներ կան հայրենադարձութեան ուղղութեամբ:

Այս հարցումին պատասխանելով, Այվազեան կը յայտնէ թէ «յառաջիկայ տարիներուն զանգուածային հայրենադարձութիւնը լինելու է Իրանից: Իսկ միւս երկրներից շարունակուելու է առանձին ընտանիքներու ընդունումը: Այդ բոլորը միասին կը կազմեն տարեկան հինգ հազար մարդ»:

Յետոյ կ'աւելցնէ որ Սով. Հայաստան իր քաղաքական, տնտեսական զարգացման այժմեան դրութեամբ եւ ներքին հնարաւորութիւններով միանգամայն ի վիճակի է ամէն տարի ընդունելու եւ բնակարան, աշխատանք եւ միւս բոլոր պայմանները ապահովելու հինգ հազարէն քանի մը անգամ աւելի հայրենադարձներու:

«Սակայն դա միայն մեր ցանկութեամբ չի պայմանաւորուած, այլեւ կախում ունի արտաքին բազմաթիւ եւ բազմազան գործօններից եւ հանգամանքներից, որոնք յաճախ փոփոխութիւնների են ենթարկւում»:

Ճիշդ են այս խօսքերը: Երեւանի կառավարութիւնը իրաւասութիւն չունի Իսրայէլի պէս ազատ «հայրենադարձութիւն» կազմակերպելու: Մոսկուայէն արտօնած բաժնեչափը տարեկան հինգ հազարը պէտք չէ անցնի, ինչպէս կը հասկցուի վերի տողերէն. «... դա միայն մեր ցանկութեամբ չի պայմանաւորուած...»:

Մերձաւոր եւ Միջին Արեւելքի քանի մը երկիրները բնակող շատ Հայեր մեծ ցանկութիւն յայտնած ըլլալով ներգաղթելու, Կոմիտէն ջանքեր կը թափէ եղեր յառաջիկային աշխուժացնելու համար հայրենադարձութիւնը այդ երկիրներէն:

Ուրեմն, այժմ որոշ կերպով յայտնի է մէկ բան. ներգաղթի տարեկան բաժնեչափն է հինգ հազար հոգի: Ո՛չ աւելի:

Բայց թէ տարեկան քանի Հայեր կը հեռանան Հայաստանէն, բախտ որոնելու համար միւս խորհրդային եղբայրական հանրապետութիւններու մէջ, այդ մասին ո՛չ մէկ ձայն–ծպտուն Կոմիտէի փոխ–նախագահին կողմէ: Չկայ որեւէ վիճակագրութիւն այդ ուղղութեամբ: Էր ժամանակ, երբ բարձրագոյն ուսումնարաններու շրջանաւարտները գործ չկարենալով ճարել Հայաստանի մէջ, կ'երթային խորհրդային այլ երկիրներ: Արտագաղթը սկսեր էր մտահոգիչ համեմատութիւններ առնել: Ի՞նչ է կացութիւնը ներկայիս: Ճի՞շդ է որ դադրած է այս հոսանքը:

Յետոյ նաեւ կայ Հայաստանէն արտագաղթը դէպի արտասահման: Հազարներու կը հասնին այն Ֆրանսահայերը, որոնք 1946–47ին ներգաղթած էին Հայաստան ու ներկայիս վերադարձած են, միասին բերելով իրենց այն զաւակներն ալ, որոնք ծնած են հայրենիքի հողին վրայ:

Սփիւռքէն դէպի օտար, աւելի հեռաւոր երկիրներ գաղթելու չափ, թերեւս անկէ աւելի ազգային աղէտ է հայրենաբնակ Հայերու արտագաղթը Մայր Երկրէն դուրս:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲՐԵԺՆԷՒ ՄՈՍԿՈՒԱ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

—o—

Խորհրդային Համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը Շաբաթ ցերեկ մեկնեցաւ Օրլիի օդակայանէն դէպի Մոսկուա, Արեւելեան Պերլին հանդիպելէ ետք:

Նախքան մեկնումը, Բրեժնեւ ճառ մը խօսեցաւ Ֆրանսական հեռատեսիլէն: Բրեժնեւ իր ուրախութիւնը յայտնելէ ետք այս այցելութեան առթիւ, երկարօրէն ծանրացաւ խորհրդային քաղաքացիին կեանքին վրայ եւ չքաշուեցաւ քարոզչական անհամ ներբողականի մը վերածել ճառ մը որ սահմանուած չէր նման նպատակի մը: Բրեժնեւ նախ գովքը հիւսեց խորհրդային արտաքին քաղաքականութեան որ միայն ու միայն խաղաղութեան կը ձգտի, ապա դրուատիքն ըրաւ խորհրդային կեանքին բաւական անտեղի կերպով տրուած ըլլալով որ իրեն տրամադրութեան տակ դրուած օտար հեռատեսիլէ մը կը խօսէր, ապա նաեւ գլել անցնելով ծիծաղելիին իսկ սահմանները, փորձեց այն տպաւորութիւնը թողուլ թէ Խորհ. Միութիւնը եւ քաղաքացին բնաւ հոգ չունին, ընդունելով սակայն՝ «մի կարծէք թէ մեզ մօտ ամէն ինչ շատ լաւ կ'երթայ եւ թէ ոչ թերի ոչ ալ դժուարութիւն կայ...»: Արդարեւ բաներ մը կան եղեր, բայց Բրեժնեւ վստահեցուց թէ կուսակցութիւնը ամէն ինչ կ'ընէ որպէսզի այդ փոքր անպատեհութիւններն ալ ի մօտոյ անհետանան:

Կը թուի թէ Բրեժնեւ չյաջողեցաւ ձեռք ձգել ֆրանքեւխորհրդային քաղաքական համաձայնագիր մը բայց մեկնումին ատեն որոշուեցաւ միացեալ պարզ զեկոյցի մը սահմանէն ելլել եւ ֆրանքեւխորհրդային յայտարարութիւն մը ընել:

Ուրբաթ օր Բրեժնեւ հրաժարած էր Փիքասոյի գործերը տեսնելէ, որպէսզի կարենայ երկու ժամ եւս խօսիլ Փոմփիտուի հետ: Ռընոյի գործատան այցելութեան առթիւ, Տրէյֆիւս իրեն նուիրած էր Ռընօ 16 մը, մինչ Նախագահ Փոմփիտու կը նուիրէր Սիթրոյէն Սմ. Մասերաթի մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԵՔԻՆ պատասխանեց Ու Թանի հրաւէրին յայտնելով, թէ ի մօտոյ Նիւ Եորք պիտի ժամանեն չին պատուիրակները: Փեքին միեւնոյն ատեն կը պահանջէ, որ իր տեղն ունենայ ՄԱԿի բոլոր մարմիններուն, յանձնախումբերուն եւ յարակից կազմակերպութիւններուն մէջ: Պելժիայէն ետք Լիւքսէմպուրկ եւս դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատեց Փեքինի հետ: Իտալիա երեք տարուան առեւտրական համաձայնագիր մը կնքեց Չինաստանի հետ:

ՏԷՄԻՐԷԼ անուանարկիչ արտայայտութիւններ ունեցաւ Թուրք վարչապետին դէմ: Զայն որակեց «հակաժողովրդավարական» եւ « քաղաքական պատեհապաշտ »: Միւս կողմէ, սակայն, Արդարութեան կուսակցութիւնը հաղորդագրութեամբ մը ճշդեց, թէ կ'ուզէ փորձ մը ընել «վերջ դնել տալու համար արտակարգ կացութեան», որպէսզի բնականոն վիճակը վերահաստատուի եւ «ժողովրդավարութիւնը իր բնական ընթացքին մէջ մտնէ»:

«ՀԵՌԱՑՈՒԱԾԻ» ՄԸ ՆԱՄԱԿԸ

—o—

ԽՄԲ.— *Լը Մոնտ* հետեւեալ նամակը հրատարակած է, զոր ստացած է Պաւել Տիկրիտէ, ծագումով չեխ խմբագիրը *Թէմուանեաժ* պարբերականին, որ Քորսիքա տարուած էր Բրեժնեւի այցելութեան առթիւ: Այս առընչութեամբ, *Լը Մոնտ* կը ճշդէ իր նախորդ օրուան սխալը, յայտնելով թէ ոչ թէ ամերիկեան դեսպանատան այլ Ծերակոյտի նախագահ Ալէն Փոհէրի միջամտութեան շնորհիւ է որ Տիկրիտ Փարիզ կրցած է վերադառնալ:

«Ոչ ձերբակալուեցայ, ոչ ալ արտաքսուեցայ այլ պարզապէս «հեռացուեցայ»: Կը խորհիմ թէ շատ չենք, այնպէս որ կ'աճապարեմ յայտնելու թէ ծայր աստիճանի հանգստաւէտ է այս կացութիւնը, մանաւանդ անոնց համար, որ ինծի պէս Քորսիքա են:

Մազ մնաց որ այս անսպասելի հաճոյքը վայելելէ զրկուէի: Ոստիկանատունը նախ ինծի ըսուեցաւ թէ քաղաքական մեծ կուսակցութեան մը պարզ ընդհանուր քարտուղարին այցելութիւնը ցամաքային Ֆրանսա նման առաւելութիւններ չի կրնար ընծայել: Բարեբախտաբար վերջին պահուն պարզուեցաւ թէ ընդհ. քարտուղար մըն է որ Պետութեան ղեկավարի վերածուած է, ինչ որ կացութիւնը արմատապէս շրջեց:

Ինծի մնաց ուրեմն հաւանութիւն տալ այն հրաւէրին որ եղաւ իմ հասկացողութեանս: Ինչպէս պետական այս ղեկավարը պաշտօնական այցելութեամբ, ես ալ ֆրանսական կառավարութեան հիւրն եմ, որ, իր ձեւով, ցաւ կը յայտնէ որ կը ստիպէ զիս ընդունելու իր հիւրասիրութիւնը: Այսուհանդերձ, իմ ներկայութեանս չեշտուեցաւ թէ «հեռացման»ս պատճառը որեւէ ձեւով իմ քաղաքական համոզումներս չէին այլ «արտայայտուած համոզումներս» եւ որոնք կրնան յանգիլ արարքներու որոնց յանցաւորը ես կ'ըլլամ: Իբր եզրակացութիւն, ինծի ըսուեցաւ թէ կղզիին սահմաններուն մէջ, ազատութիւնս ապահովուած է, պայմանաւ որ հրաժարիմ թալանի տալէ Այաչիոյի խորհրդային հիւպատոսարանը: Ցաւախառնութիւն: Խորհրդային հիւպատոսարան չկայ Քորսիքայի մայրաքաղաքին մէջ:

Երբեմն շատ չար բաներ կը պատմեն ֆրանսական ոստիկանութեան մասին: Ծիծաղելի զրպարտութիւններ: Ոստիկանատունէն սկսեալ, մեր պահապանները շատ սիրալիր էին: Անոնցմէ մէկը վերջին գիրքս կարդացած էր, ուրիշ մըն ալ ապսպրած էր: Յետոյ մտերմաբար ապահովեց զիս թէ մահէն ետք եղունգներն են որ ամէնէն շատ կը բուսնին: Ժամպոնով սանտուիչներ եւ գարեջուր ամբողջացուցին ոստիկանատան մթնոլորտը: Անկէ Օրլի «փանիէ ա սալատ»ներու մէջ ճամբորդութիւնը թոյլ տուաւ որ առաջին անգամ տեսնեմ իմ ընկերներս: Չեմ կրնար լռութիւն պահել բացայայտ երեւոյթներէն ամէնէն յուսալքիչին վրայ.— վրէժխնդիր ահաբեկիչի մեր տեսքը երեւի անհետացած է տարիքին հետ եւ մեր ահաբեկչութիւնը ուրիշ դարու է: Սպիտակ մազեր եւ ճաղատ գլուխներ յատկանշական գիծերն էին մեծամասնութեան: Եւ ճաշի ժամուն մեր փոխանակած խօսքերը առողջութեան մասին շատ քաջալերական չէին: Տրուած ըլլալով մեր խմբակցութեան ներկայացուցչական բնոյթը, կը տարուիմ խորհելու թէ ահաբեկչութիւնը դէշ վիճակի մէջ է Ֆրանսայի մէջ: Երիտասարդացման պէտք ունի եւ ի՛նչ կորսուած յոյսեր, մեր ընկերներէն մէկուն ջութակի տուփը երբ քննեցին, մէջէն զէնք չելաւ...:

Կիրակի առտու, մեր չքեղ պանդոկին տէրը, յայտնեց մեզի թէ 3 օր առաջ 330 խորհրդային մասնագէտներ ընդունած էր, չճշդեց սակայն թէ ի՛նչ էր անոնց մասնագիտութեան բնոյթը: Նորէ՛ն մեզմէ առաջ եկած էին: Մեր պուլկար ընկերը սակայն մերժեց յոռետեսութեան երթալ: Հեռուն փառաւոր վիլլա մը ցոյց տուաւ: 1960ին, իր նախորդ «հեռացման» ատեն, Խրուշչեւի այցելութեան առթիւ, զտեր է այդ հրաշալիքը եւ ուզեր է հոն հաստատել երկրորդական բնակութիւն մը: Թաղապետութիւնը որեւէ արգելք չէր տեսած: Յետոյ, երազկոտ նայուածքով մը դիտելէ ետք Նափոլէոնի հայրենիքը, աւելցուց. «Ես, հո՛ս եմ, իսկ Խրուշչեւ ո՞ւր է հիմա»:

Ինքնութեան թուղթս առած էին, բայց անցագիրս ձգած էին: Սկզբունքով կրնամ հեռանալ կղզիէն: Չեմ ըներ: Վարժութիւն եղած է, պիտի փորձենք Քորսիքայի անջատողականներու հետ յարաբերութեան մտնել, այն յոյսով որ յեղափոխութիւնը պիտի ընդգրկէ ամբողջ աշխարհ»:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի (*Երեքշաբթիի թիւ*) եւ խմբագրատունը փակ է: Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի Նոյեմբեր 3:

×

Ես քեզի ծաղիկներ պիտի բերէի տակաւին,
Աշնան սիրած ծաղիկներէդ, որոնց համար, կ'ըսէիր,
Թէ քու սէրերուն կը նմանէին:

Ահա աշունն եկաւ սէրերուդ պէս տրխուր,
Ահա ծառերը մերկ, ու ծառերէն անդին
Անտարբեր արեւ մը՝ կեցած իբրեւ նկար
— Իբրեւ նկար միայն
Կախուած կեանքի պատին — :
Օ՜ գեղեցիկ պատրանք
Ապրողներուն համար:

Այո՛, աշունն եկաւ սէրերուդ պէս տխուր,
Սէրերուդ պէս անոյշ՝ ահա Սէնը կ'երթայ,
Ահա գիշերն աշնան արցունքի պէս կախուած
Ցօղնած ջուրերու
Եւ փակ փեղկերու տխրութեան վրայ:

Ես քեզի ծաղիկներ պիտի բերէի տակաւին:
Ո՞ւր, ո՞ր սրտին մէջ է գերեզմանդ:

ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆԻ ՆՈՐ «ՋՐՈՅՑ»Ը

(Դ. ՀԱՏՈՐ)

Կ. Փօլատեան մի՛շտ սիրեց զրոյցը: Գնահատելի յարատեւութեամբ ան նախասիրութիւնն ունեցաւ դէմ յանդիման նստելու գրագէտներու, մտաւորականներու, հանրային գործիչներու եւ, ընդհանրապէս, մշակութային եւ մտաւոր կեանքին հարստացման ծառայող մշակներու, եւ «մտերմիկ զրոյց»ի ձեւին տակ՝ խօսեցնելու զանոնք:

Այս նախասիրութիւնը եթէ մէկ կողմէ ձեւաւորուեցաւ իր մէջ Ֆրետերիք Լըֆեվրի «Ժամ մը... հետ»ը յօղուածին ընթերցումով, «Նուվէլ Լիթէրէր»ի մէջ, միւս կողմէ թելադրուեցաւ իրեն գինքը չարչրկող նիւթերու, հարցերու եւ երեւոյթներու կողմէ, որոնց պարզաբանումները ձեւով մը պիտի կատարուէին հանդիպումներու եւ խօսակցութիւններու ճամբով:

Այսպէս է, որ աւելի քան տասնամեակի վրայ երկարող ճիգով մը, ան իրեն խօսակից ընտրեց մօտաւորապէս երեք տասնեակ դէմքեր՝ հայ թէ ֆրանսացի:

«Զրոյց»ներու չորս հատորներ կուտան ասոր ակներեւ վկայութիւնը:

Գրագէտը կը սիրէ մտերմիկ եւ ջերմիկ պահու մթնոլորտ ստեղծել խօսակցին եւ իր միջեւ: Տեսակ մը խօսակցական վիճակ՝ անկաշկանդ եւ անպաշտօն, ուր կողմերէն իւրաքանչիւրը «ազատութիւնը» կը զգայ շօշափելու իր ընտրած նիւթը եւ անոր այլազան երեսները: Փօլատեանի դերն է վարել զրոյցը ձեւով մը, որ խօսակցութիւնը դառնայ իր առանցքին շուրջ եւ, ի հարկին, շեղումը անցնի աննկատ, ստանայ ժամանակաւոր բնոյթ:

Գրագէտը, այնուամենայնիւ, պարզ ներկայութիւն մը չէ իր «զրոյց»ներու մէջ: Այսինքն մէկը, որ լոկ հարցումով մը կը գոհանայ՝ լայն տեղը ձգելով իր խօսակցին տրամադրութեան տակ: Ան միջամուխ կը դառնայ շատ յաճախ հաստատումներու, յաւելումներու, մէջբերումներու կամ տեսակէտներու արտայայտման միջոցաւ: Երկխօսութիւնը, որ կը ստեղծուի այս ճամբով, զրոյցը կը դարձնէ աշխոյժ, կենդանի:

Գրականութեան այս սեռը, որ քիչ մըշակուած մարզ մը եղաւ մեր մէջ, չըսելու համար աննկատ ձգուած ճիւղ մը, մեծ շահեկանութիւն կը ներկայացնէ: Որովհետեւ առաջին հերթին հնարաւորութիւն կուտայ ենթակային — մտաւորական, գրագէտ, հանրային գործիչ եւ դեռ ուրիշներ — «լոյս աշխարհ» հանելու ո՛չ միայն իր ներքին դէմքը, այլեւ պարզելու իր հայեացքները արուեստի, գրականութեան, մտաւոր եւ հոգեւոր կեանքի եւ այլ յարակից հարցերու մասին, առանց մոռնալու ոմանց տեսակէտներն ու դատումները մեր ազգային ընթացիկ եւ ընդհանուր երեւոյթներուն նկատմամբ:

Ուրեմն տեսակ մը ինքնարտայայտում սեփական աշխարհի:

Աննկատ պէտք չէ թողուլ այն դժուարութիւնը, որ յառաջ կուգայ զրոյցը վարելու ճամբուն վրայ:

Որովհետեւ հաստատուած երկխօսութեան մէջ հարցումն է (հարցին ներկայացուած ձեւն ու անոր տրուած բովանդակութիւնը եւայլն), որ ի վերջոյ կը ճշդորոշէ ուղին խօսակցութեան՝ իբրեւ նիւթ, անոր մասին արտայայտուած խօսք: Այլ մանաւանդ՝ իբրեւ որակ: Առաջինը՝ զրոյցը վարողը, հողի մշակն է, որ պիտի հարթէ, կոկէ դաշտը, որու վըրայէն քիչ ետք հանդարտ քայլերով պիտի ընթանան երկու զրուցակիցները:

Կ. Փօլատեան այս անգամ հինգ խօսակիցներով կը ներկայանայ ընթերցողին: Եւ այս անգամ եւս ասոնք տարբեր սեռերու եւ ճիւղերու մէջ ակօս բացող դէմքեր են — Բենիամին Թաշեան, Վահէ Օշական, Նիկողոս Սարաֆեան, Լիւք Անտրէ Մարսէլ եւ Արարատ Ղարիբեան:

Գրագէտը իր խօսակցութեանց համար գրեթէ միշտ նախագծուած ուղի մը կ'որդեգրէ: Նախ ընդհանուր ձեւով մուտքի բաժին մը կը յատկացնէ դէմքերուն ներկայացման համար: Տեսակ մը ներածական՝ բնութագրելու համար իր խօսակցին դէմքը, անոր դերը տուեալ ասպարէզին մէջ: Այսպէս է, որ քանի մը սեղմ էջերու եւ երբեմն նոյնիսկ հակիրճ տողերու մէջ կը սահմանուին չափանիշեր գործերու եւ առաքելութիւններու: Այս տողերը կը ծառայեն նաեւ պարզելու ընդգրկուելիք նիւթը զրոյցին:

Դէմքերու այլազանութեամբ կը ստեղծուի նիւթերու այլազանութիւն: Շօշափուած հարցերը կը դառնան ճոխ, կը տարածուին լայն հորիզոններու վրայ:

Խօսակցութեանց ճամբով եւ միտքերու փոխանակութեան գիծով այս հատորին նիւթ կը ծառայեն սփիւռքի անցեալն ու ներկան, անոր հեռանկարները, լեզուաբանական հարցեր, յատկապէս հայերէնի այլափոխութիւնը Հայաստանի մէջ եւ անոր սրբագրման անհրաժեշտութիւնը, հայ երաժշտութիւնը, սփիւռքի բանաստեղծութիւնը եւ, մասնաւորապէս, անոր մեծ ներկայացուցչին՝ Ն. Սարաֆեանի դատումներն ու տեսակէտները չափածոյ արուեստի մասին եւայլն:

Զրոյցներուն մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւեն ինքնակենսագրութիւնները: Փօլատեան մի՛շտ հետամուտ է այս գիծին զարգացման հաւանաբար այն մտածումով, թէ կեանքի մը պատկերացումը բաւարար չափով կը պարզէ խօսակցին դիմագիծը, կը լուսաբանէ եւ կը պարզաբանէ անոր հայեացքները այս կամ այն հարցին շուրջ:

Գրական ուսումնասիրութիւններու շարք մը կ'ամբողջացնէ «Զրոյց»ին Դ. հատորը: Գրական երեք դէմքեր — Եղ. Զարենց, Պ. Փասթերնաք եւ Ն. Քազանծաքի — կը ներկայանան իրենց կեանքին եւ գործերուն ընդմէջէն: Փօլատեան դասախօսական ոճով մը — եթէ չենք սխալիր ասոնք դասախօսուած են իր կողմէ զանազան թուականներու — կը բնութագրէ գրագէտներուն արուեստը, անոնց գործերուն նկարագիրը, իւրաքանչիւրին բերած նպաստը վէպի եւ բանաստեղծութեան մէջ: Եւ որպէսզի ցայտուն դարձնէ Զարենցի, Փասթերնաքի կամ Քազանծաքիի դրչին գեղեցկութիւնը, անոնց մարդկայնական խորութիւնը, մտածումի սլացքը եւ, վերջապէս, անոնցմէ իւրաքանչիւրին ոճին հմայքը, մէջբերումներ կը կատարէ ան վերոյիշեալներու կարեւոր գործերէն:

Այսպէս պատկերացումը կը դառնայ աւելի տպաւորիչ: Կը ստանայ աւելի ամբողջական տեսք:

Կ. Փօլատեան կը սիրէ գրականութիւնը: Ու իր շահագրգռութիւններու դաշտը կը տարածուի արուեստի ոլորտներէն մինչեւ առօրեայ հարցերու եւ երեւոյթներու վրայ, յատկապէս հայկական մարզէն ներս:

Անոր Զրոյցներու չորս հատորները այդ շահագրգռութեանց վկայութիւնը կը բերեն մեզի:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) «Զրոյց», Դ. հատոր, հեղ. Կ. Փօլատեան, տպ. Պէյրութ, 1971:

ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՈՒՐԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

Ինչպէս որ ամէն տարի մարդիկ մաքրութեան կուտան հագուստ մը, այնպէս ալ ամէն տարի բազմամիլիոն մարդիկ հանքային ջուրերը կը տանին իրենց փայծաղը, երիկամները, լեարդը:

Հանքային ջուրերը երթալու պատմութիւնը շատ հին է: Կելտերը շատ լաւ տեղեակ էին հանքային ջուրերու եւ բոյսերու բուժական յատկութեանց: Բայց եւ այնպէս Հռոմէացիներն էին որ կազմակերպեցին բաղնիքները Գաղիոյ մէջ:

Ջերմուկներու, լողարաններու, քըրտնարաններու խակական կայաններ շինեցին եւ անոնց մօտ նաեւ թատրոններ, մրցարաններ, խաղատուներ:

Ըստ Հռոմայեցիներու, հանքային ջուրերը հրաշալի զօրութիւն ունէին: Ոմանք իբրեւ թէ, մազերու գոյնը կը փոխէին, ուրիշներ յիշողութիւնը կը զօրացնէին:

Բամփանի ջուրերը կը դարմանէին կիներու ամլութիւնը եւ մարդոց խելագարութիւնը, կը բուժէին սիրահարներու կիրքերը եւ նախանձը: Բոլոր ջուրերն ալ անգնահատելի յատկութիւնն ունէին պարզեւելու ուժ եւ երկարակեցութիւն:

Ամէնէն նշանաւոր ջերմուկն էր Պալիս, Նափոլիի մօտ, ծովեզերքը, թէեւ այնքան ալ լաւ համբաւ չունէր: Սէնեքա կ'ըսէր թէ խելացի մէկը չերթար հոն, որովհետեւ մոլութեան հանդստարանն է: Դժբախտաբար փիլիսոփային այս խօսքը օգտագործեցին սենատիքաները, ղրկելով վաւերական հիւանդներէ աւելի անգործ մարդիկ, տափական հաճոյքներու համար: Կ'ըսէին թէ « այդ վայրը թշնամի էր անբիծ երիտասարդ աղջիկներու »: Պարկեշտ աղջիկներ չէին երթար հոն, այլ պերճաղիճներ, որոնք կ'ընդունէին այցելուները լեռներու խորշերուն մէջ, կոչելով զանոնք « Աստղիկի սենեակներ »: Փորձութեան կ'ենթարկուէին պարկեշտ կիները: Լեւինա անունով անբիծ աղջիկ մը գնաց իբրեւ «Պենելոպէ եւ վերադարձաւ իբրեւ Հեղինէ»:

Շքեղ տօնակատարութիւններ տեղի կ'ունենային հոն, ինչպէս ծաղիկներու ճակատամարտ, նիզակամարտ եւայլն: Կալիգուլան ամէնէն շահեկան տեսարանը պարզեց, բազմահազար լոյսերով ողողուած այս ծովախորշին մէջ, տօնակատարութիւնը լրանալէն ետք ծովը նետելով բոլոր հրաւիրեալները...:

Երբ Հռոմէացիները Գաղիա եկան անմիջապէս օգտագործեցին հանքային ջուրերը, որոնցմով երկիրը այնքան հարուստ է: Այդ թուականէն ի վեր գոյութիւն ունին Վիշի, Լիւքսէօյ, Լիշօն, Վիթէլ: Ամէն մէկը իր պատմութիւնը ունի համով հոտով մանրավէպերով:

Վիճուս – Գալլիտիս, այսինքն Վիշին, ուր ոչ միայն կը լողային, այլեւ ջուրն ալ կը խմէին: Ալլէի ափերուն վրայ գըտնուեցաւ պղնձեայ արձանիկ մը թասը ձեռքը: Դէմքը վշտալի արտայայտութիւն մը ունէր, մկանները կախուած, վիզը թուրշուած, կ'ենթադրուի թէ յօդացաւէ տառապող մը կը ներկայացնէ արձանիկը:

Հռոմէացիները Վիշի կը ղրկէին պատերազմի իրենց վիրաւորները, որպէսզի զօրանային ջիղերը, կոտրած կամ տեղէն ելած ոսկորները իրենց տեղը գային, կը պատմէ Ժէ. դարու բժիշկ մը:

Այն հիւանդները որ առողջացած կը վերադառնային, հոն կը ձգէին արձանիկներ, որոնք կը ներկայացնէին ջուրին պաշտպան չաստուածը:

Բարբարոսներու մուտքէն ետքն ալ, Վիշիի ջուրերը չլքուեցան: Շոմէլի հորերու պեղումներէն մէջտեղ ելան Ֆրանք եւ Մերովէնժիէն առարկաներ:

Մեծն Կարոլոս աւելի նախընտրելով Էքս ան Փրովանսը, Վիշին քիչ մը մոռցուեցաւ:

Աւելի ուշ կրօնաւորներ եկան հոն հաստատուելու, վանքին աւելի շահ մը ապահովելու համար: Բենետիքտեանք նա-

ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Դ.

Քանի որ հիմնական զգացումին առաջին մեկնաբանութիւնը՝ պատկերին դիչերուան կողմին կը համապատասխանէ, պատկերին տուընջեան կողմին՝ նոյն զգացումի երկրորդ մեկնաբանութիւն մը չի՞ համապատասխաներ:

Օրուան մէջ եթէ ձեղնայարկը նկատի ունենանք (թափառումը դերաններուն տակ, հին հեթանոս դարերը), ոչ մէկ յիշատակում լեզուի: Ձեղնայարկին մէջ, գիշերուան կողմը՝ կ'արձանագրուէր հողին հետ նոյնացած լեզուն. այստեղ ուրեմն՝ հողը՝ առանց լեզուի: Երկու պարագաներուն ալ, նոյն իրողութիւնը. հողը կարելի չէ ուղղակի ըսել, պարփակել լեզուի մը մէջ: Բայց մայրը կ'ըսէ ե՛ւ աշխարհը, ե՛ւ հողը: Ուրեմն կ'ըսէ հողը՝ աշխարհը ըսելով: Հողին երթալու համար, պէտք է երթալ աշխարհին, հեռանալ հողէն: Մենք մեզի հասնելու համար, պէտք է հեռանանք մենք մեզմէ: Ուրեմն «լայն դուռն երկնքին» կախարդիչ լոյս մը չէ. փախուստի պահանջ չկայ հոս: Ընդհակառակն՝ կայ խաղաղ սպասում մը ուր ամէն ինչ ներկայ է, ե՛ւ աշխարհը տղուն առջեւ տարածուած, ե՛ւ հողը, հին հեթանոս դարերը: Այստեղ՝ երկնքի լոյսին բացուիլ հողի ներկայութեան բացուիլ է նոյն ատեն, եւ ոչ անկէ փախուստ մը: Հողը այլեւս սարսափազդու չէ քանի որ լեզուն անոր նոյնացած չէ հոս, աշխարհի բարբառն է ան: Եւ լոյսն ալ կը սաւառնի հողին վրայ, ձեղնայարկին դերաններուն տակ: Այսպէս կ'ունենանք ի հարկէ երկրորդ մեկնաբանութիւն մը «մենէ խոյս տալու է մեր ինքնութեան հասնելու» զգացումին: Մեզմէ հեռանալ՝ մենք մեզի մօտենալ է, մեր ինքնութեան հասնիլ: Այս մեկնաբանութեամբ, հող եւ աշխարհ երկու անջատ եւ ինքնաբաւ իրականութիւններ չեն այլեւս: Աշխարհագրական ձեւով բաժնուած երկու հողամասեր չեն, կամ մեր անձը իրարու միջեւ բաժնող երկու ամբողջութիւններ չեն, որոնցմէ մէկէն հեռանալը պիտի նշանակէր միւսին մօտենալ: Ընդհակառակն՝ հողի եւ աշխարհի տարբերութիւնը կը նշէ հողի եւ աշխարհի՝ մէկը միւսին անհրաժեշտութիւնը, մէկը միւսով պայմանաւորուած ըլլալը, ե՛ւ մէկը, ե՛ւ միւսը անջատ եւ ինքնաբաւ նկատելու անկարելիութիւնը: Ինչպէս բառերուն երթալով (իրերէն հեռանալով) է միայն որ կարելի է իրերուն երթալ, իրերը ըսել, եւ ինչպէս առանց այդ տարբերութեան (երկու ոչ-ինքնաբաւ տարրերու), ո՛չ բառերը, ո՛չ իրերը գոյութիւն կ'ունենային, նոյնպէս ալ աշխարհին երթալով է միայն որ կարելի է երթալ հողին եւ այդ տարբերութիւնը կազմաւորիչ է հողին եւ աշխարհին, հող-աշխարհ ամբողջութեան:

Ունինք այսպէս «բեղուն հակասութիւն» մը, որ հակասութիւն կը մնայ այնքան ատեն որ մտածենք պանդուխտի եւ ազգային գործիչի մտայնութեամբ (հակադրելով լեզուին մէջ հող եւ աշխարհ, հողը ինքնաբաւ նկատելով): Բայց այս հակասութիւնը Սփիւռքի օրէնքն է, եւ կը համապատասխանէ նախնական պատկերին տուընջեան կողմին, որուն համար «հեթանոս դարերու» պահեստը կը մնայ ետին, անհրաժեշտ՝ հասնելու համար լայն դուռին բացուած երկինքին, եւ երկնքի լոյսն ալ կը տարածուի առջեւը, լեզուի անջրպետ, որուն լուսաւոր ներկայութիւնը միայն՝ մատչելի կը դարձնէ հողը, հին հեթանոս դարերը:

Երկու մեկնաբանութիւններն ալ — պանդուխտի մղումը՝ դէպի հեռաւոր աշխարհ երթալու, Սփիւռքցիի հակասութիւնը — արձանագրուած են արդէն պատկերին գիշերուան եւ տուընջեան մասերուն մէջ: Թերեւս զարմանալի թուի որ Սփիւռքցիի կացութիւնը արձանագրուած ըլլայ նախնական պատկերին մէջ:

Ի հարկէ Սփիւռքին մ՛ն է որ կը ծնի հողին՝ ծնելով աշխարհին, եւ սակայն՝ լեզուին ամբողջականութիւնը վերակազմելով, լեզուն դարձնելով հողը եւ աշխարհը ըսող լեզու:

Ուրեմն արդէն գիտակցած է պանդուխտի մղումին իր մէջ, լեզուի սահմանափակումին, եւ յաղթահարած զանոնք: Բայց ազատելու համար պանդուխտի լեզուէն (վախէն, ողբերէն), պէտք է երթալ մինչեւ աշխարհի ծայրը, դէպի հեռաւոր ոստաններու լոյսերը: Եւ այն ատեն միայն՝ մանկական լեզուն դարձնել նաեւ աշխարհի լեզու: Միջին լուծում մը կարելի չէ գտնել. պէտք է հնազանդիլ ներքին մղումին, պատկերին գիշերուան կողմին, մեկնումներու կարօտին, անցնիլ քաղաքի մօտաւոր լոյսերէն ոստաններու հեռաւոր լոյսերուն: Յետոյ միայն՝ կարելի է հայերէնը ընել աշխարհի-հողի լեզու, վերստանձնելով լեզուի ամբողջականութիւնը: Այսպէս՝ Սփիւռքցին իր լեզուով կը վերադտնէ այն՝ ինչ որ մօրը լեզուն ունէր արդէն, կարողութիւնը աշխարհը ըսելու եւ աշխարհի ընդմէջէն ըսելու վերջապէս հողը, առանց կործանումի, առանց գաղափարաբանական կեղծաւորութեան:

ՄԱՐՔ ՆՇԱՆԵԱՆ

(7 Շար.)

խմորեցին Քոմըրէի եւ Լիւքսէօյի մէջ հաստատուիլ, Քափիւսէնները Ֆորժի մէջ, Սէլէսթէնները Վիշիի մէջ, որուն ջուրը հիմա ալ իրենց անունը կը կրէ:

ԺԷ. դարու սկիզբը, Լուդովիկոս ԺԳ. թէեւ չէր գործածեր ջուրերը, սակայն տուշի երկու սրահներ նուէր ըրաւ, իբրեւ երախտագիտութիւն քաղաքին, որ մեր- ժած էր իր եղբօր զինուորներուն ապաստան տալ, որովհետեւ ըմբոստացած էր արքայական հեղինակութեան դէմ:

ԺԷ. դարուն Վիշին անգամ մը եւս նորութիւն դարձաւ, երբ 1676ին Մատամ տը Սեվինյէ կը հիւանդր Օվեռնէի վրայ, մանաւանդ գեղջկուհիներուն պարերուն հրապարակներուն վրայ: Միշտ Վիշի կ'երթար: Սակայն շատ չսիրեց տուշը, զոր հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ իր աղջկան.

«Քաւարանի փորձ մըն է: Գետնին տակ պզտիկ վայրի մը մէջ բոլորովին մերկ ես, հազիւ թէ թզենիի տերեւ մը ունիս ծածկուելու համար: Կին մը ջուրի խողովակը ձեռքը, վրադ ջուր կուտայ: Վարագոյրին ետին մէկը կայ քեզի քաջութիւն տալու համար: Կէս ժամու չափ կը տեւէ: Պէտք է հանդուրժել եւ դիմանալ: Յետոյ քեզ կը դնեն տաք անկողինի մը մէջ, որպէսզի քրտնիս եւ դարմանուիս»:

Մարքիզուհին կուտայ նաեւ նշմար մը 1676ին լողանք առնողներու մասին:

Ամէն առաւօտ ժամը 6ին ամէն մարդ աղբիւր կ'երթայ: Ջուրէն կը խմեն եւ երեսը կը թթուեցնեն: Պտոյտներ կ'ընեն պատարագի կ'երթան»:

Երբ մարքիզուհին անկողնին մէջ կը քրտնէր, բժիշկ մը քովը ընթերցումներ կ'ընէր եւ տեղեկութիւններ կուտար քաղաքին վերջին անցուդարձերու մասին:

Մարքիզուհին կը վերադառնայ Վիշիէն կազդուրուած եւ այնքան խանդավառ կը նկարագրէ, որ անոր օրինակին հետեւելով, արքունիքին մեծերը սովորութիւն ըրին Ալիէի ափերը իրարու հանդիպելու: Ամէն մարդ կը գովէր Պուրպոնեի ջուրերու օգտակարութիւնը, իսկ Ֆակոն, թագաւորին բժիշկը Վիշիի ջուրը կը բաղդատէր մկրտութեան սուրբ ջուրին հետ...

Նափոլէոն Գ. քարի ցաւեր ունէր, պէտք էր որ Վիթէլ երթար: Իր բժիշկը Տոքթ. Քոննօ, Վիշի ղրկեց: Կայսրը գնաց եւ շինել տուաւ Քազինօ մը, քաղաքապետարանը, եկեղեցի մը, պողոտաներ: Բայց իր ցաւերը չանցան:

Անկէ ետք աշխարհի բոլոր մեծերը հոն գացին, գաւաթ մը ձեռքին.— Ֆլօպէր, Քլէմանսօ, Փօլ Վալէրի, Սաշա Կիթրի, Ֆարուք Թագաւորը, Պաօ-Տայ եւայլն:

Մեծն Կարոլոս հրապարակ նետելէ ետք Էքս ան Փրովանսը, ինք գնաց Էքս լա Շափէլ: Էկինհարտ կը պատմէ թէ կայսրը որ, իր ժամանակին ամէնէն ճարպիկ լողացողն էր, հոն հաստատուեցաւ եւ հոն ալ մեռաւ: Էքս լա Շափէլի մէջ խնջոյքներ կը սարքէր, երբեմն մինչեւ իսկ հարիւր հոգի կ'ըլլային:

Նափոլէոն Գ. շինեց նաեւ Վիթէլի ջերմուկը, որ Վիթէլիուսի անունով կոչուեցաւ: Շուտով իբրեւ աւազախտ դարմանողի համբաւը տարածուեցաւ ամբողջ Եւրոպայի մէջ, ամէն կողմէ կ'երթային դարմանուելու:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԽՄԲ.— «Սով. Հայաստան»ի Հոկտեմբեր 22ի թիւին մէջ Վ. Գաբրիէլեան, դոցենտ Երեւանի պետական համալսարանի, «Անհանգստացնող արդիւնքներ» խորագրին տակ կը մատնանշէ կրթական ցաւ մը, որ տարիներու անցեալ ունի — մայրենի լեզուի հայ գրականութեան ուսուցման ցած աստիճանը Հայաստանի դպրոցներուն մէջ:

Ստորեւ հաստատումներուն գլխաւոր գիծերը.

×

Աւանդութիւն է դարձած ամէն տարի բուհերու (բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններ) ընդունելութեան քննութիւններէն ետք անդրադառնալ այն հարցին, թէ ի՛նչ ցոյց տուին քննութիւնները: Ասոնք խրայատուկ առիթներ են բացայայտելու համար դպրոցներու ջամբած գիտելիքներուն ամբողջական պատկերը: Ճիշդ է, որ ընդունելութեան քննութիւններու ժամանակ կրնան թիւրիմացութիւններ պատահիլ, քննութիւն անցընող, կրնայ կաշկանդուիլ, շփոթիլ, որու հետեւանքով ան չկարողանայ ցոյց տալ իր գիտցածը. հնարաւոր է նաեւ հակառակը՝ բարձր գնահատում. սակայն նման դէպքերը բացառութիւններ են:

... Սակայն այսօր կ'ուզեմ խօսիլ ոչ թէ ընդհանուր հարցերու, այլ համալսարանի մէջ Հայոց լեզուի եւ գրականութեան քննութիւններէն ստացած իմ տպաւորութիւններուս մասին:

Ամէնէն առաջ, ի հարկէ, պէտք է ուրախանալ ի տես լաւին: Իսկ լաւերու թիւը քիչ չէր: Բազմաթիւ ուսանողներ ընդունելութեանց քննութիւններուն ձեռք ձգեցին փայլուն յաջողութիւն հայերէնի եւ հայկ. գրականութեան ճիւղերուն մէջ: Ներքին անզուսպ հրճուանք կը զգաս, երբ կը լսես խելացի, տրամաբանուած պատասխաններ:

Բայց, ինչպէս կ'ըսեն, լաւը միրն է, պէտք է խօսիլ ցաւին մասին, խօսիլ սրտացաւ մտահոգութեամբ, որովհետեւ ասիկա բացառութիւն չէ, այլ դժալի որակ կը ներկայացնէ, ինչ որ չափազանց կ'անհանգստացնէ մեզ եւ բոլորին: Բանասիրական, պատմութեան եւ իրաւաբանական փաքիւլթէները ընդունուելու համար դիմում կատարած էին մօտաւորապէս 2900 երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ, որոնցմէ «2» գնահատական ստացած էին շուրջ 1200ը (իրաւաբանական ճիւղը դիմած 1247 անձերէն 723ը ստացած էին «անբաւարար» գնահատական):

Բայց իսկապէս զարմանալի է, թէ ասոնք ի՞նչպէս յաջողած են ձեռք ձգել դրական նիշ հայերէնի մէջ, երբ մէկուկէս էջնոց ազատ շարադրութեան մէջ 20–30 ուղղագրական սխալներ կ'ընեն, առանց հաշուելու կէտադրութիւնն ու ոճը: Ի՞նչպէս կրնայ ինքզինքն արդարացնել գրականութեան այն ուսուցիչը, որ «հասունութեան ատեստատ» տուած է շրջանաւարտին, երբ այս վերջինը չի գիտեր, թէ որ գրագէտը ո՛ր դարուն ստեղծագործած է, երբ մէկուն գործը կը վերագրէ միւսին, արձակագիրը բանաստեղծ կը դարձնէ, կամ՝ հակառակը:

Բերենք օրինակներ: Երեւանի թիւ 32 երեկոյեան դպրոցի շրջանաւարտ Մ. Բաբոյեան ազատ նիւթի շարադրութեան մէջ — 2,5 էջ — 30 ուղղագրական, 31 կէտադրական եւ բազմաթիւ այլ կարգի սխալներ կատարեց: Մէկ խօսքով տեղ-տեղ միայն «սխալելով» ճիշդ է գրած:

... Երեւանի թիւ 50 դպրոցի շրջանաւարտ Մ. Քէշիշեանի կարծիքով Բակունց ստեղծագործած է մեր դարու 50–60ական, իսկ Տէրեան՝ անցեալ դարու 80ական թըւականներուն, եւ «Ալպիական Մանուշակի» հիմնական գաղափարն այն է, որ «հայ կինը զոհ կ'երթայ տգիտութեան եւ կը մեռնի»:

... Շրջանաւարտներէն կարեւոր մասին գիտելիքները հայ գրականութեան վերաբերեալ բաւականաչափ աղքատ է: Ցատկապէս յաճախ կը շփոթեն ժամանակաշրջանները: Միւս գլխաւոր թերութիւնը գրական գործին ծանօթ չըլլալն է: Չեն գիտեր բուն նիւթը: Այդ է պատճառը, որ շարադրութիւնները լեցուն են բազմաթիւ յօրինումներով:

Մեծ չափերու կը հասնի ամպագորգոռ խօսքը, պարապ – դատարկ ճոռոմաբանութիւնը: Շարադրութիւններուն մեծ մասը կը սկսի նոյնաձեւ, կեղծ, հոգեյոյզ նախադասութեամբ. «ԺԹ. դարու 70ական թուականներուն հայ գրականութեան մէջ փայլեցաւ աստղ մը: Ան Պերճ Պռօշեանն էր»: Ի դէպ, այս անունին տեղ կը դնեն իրենց ուզած գրագէտին անունը: Որոշ ճոռոմաբանութիւններ այնքան արմատացած են անոնց միտքին մէջ, որ նոյնիսկ բնազդաբար կ'արտասանեն զանոնք: Քննութիւն անցընող մը խօսելով Անոյշի եւ Սարոյի մասին իր խօսքը աւարտեց այսպէս. «Հակառակ անոր, որ Անոյշն ու Սարօն զոհուեցան, սակայն անոնց յիշատակը միշտ վառ կը մնայ մեր սիրտերուն մէջ»:

Շարադրութիւններու մէջ լեզուական սխալները հիմնականին մէջ շարահիւսական են, անհամաձայնութիւն, ոճի անհարթութիւններ, ճռճռան նախադասութիւններ եւայլն:

Այս բուածներէն (եւ չըսուած այլ թերութիւններէն) կրնանք եզրակացնել, որ հայերէնի եւ հայ գրականութեան ուսուցումը մեր դպրոցներուն մէջ անհրաժեշտ բարձրութեան վրայ չի գտնուիր:

Վ. Գ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԺԵՐԱՆԵԱՆ

Փարիզէն ետք իր գործերը կը ներկայացնէ՝

Նոյեմբեր 4էն սկսեալ, ՔԼԵՐՄՈՆ – ՖԵՐԱՆ, 31 Ավընիւ տը լ'Անկրիճիւլթիւռ:

ՊՈՐՏՕ.— Նոյեմբեր 18էն, Ավընիւ Ֆավար, Ռուէ տը Պայոն:

ՏԻԺՈՆ.— Դեկտեմբեր 2էն, Զոն Էնտիւսթրիէլ, Քեթինեի–լէ–Տիժոն:

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ.— Զոն Էնտիւսթրիէլ, Ֆեժերսհայմ, Դեկտեմբեր 16էն:

Ժերանեանի պատկերազարդ քաթալոկը կարելի է ստանալ 10 ֆրանք ղրկելով՝
AFEDA
44, Rue des Petites-Ecuries
Paris (10e)

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

Մը Քորմիչ, խնայող ինչպէս հարազատ Սքովտացի մը, կարճատես տղայ մը ունի եւ հակառակ անոր որ ակնոցները սուղ են, ստիպուած է գնել: Եւ երբ կուտայ զաւկին, կը յանձնարարէ.

— Ճիմ, մի՛ մոռնար, չնայած առենդ մի՛ դներ:

×

Զինացի տոքթոր Լին Եութանկ «Եւրոպայի մէջ ապրելու արուեստը» իր գիրքին մէջ կ'ըսէ վճռապէս.—

«Ֆրանսայի մէջ, կանանց որեւէ հաւուստ միջին ճամբայ մըն է հաղուած ըլլալու՝ խոստովանելի փափաքին եւ հանուելու անխոստովանելի փափաքին միջեւ»:

×

Կը հարցնեն 120 տարեկան սուրիացի գիւղացիի մը թէ ի՞նչպէս հասած է այդ տարիքին:

— Շատ ծխած էի 16էն 116 տարեկան եւ յանկարծ օր մը, թերթ մը կարդալով տեսայ որ ծխախոտը վնասակար է երկարակեցութեան համար ու դադրեցուցի: Այդպէս է որ առողջ մնացի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (83)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Վա՜յ, վա՜յ, վա՜յ... ինչ մեծ համարձակութիւն... Եւ դուն Այիշէն ի՛նչպէս ճանչցար:

Տիգրան հետզհետէ խրախուսուելով սկսաւ մանրամասնօրէն Այիշէի յամառ հետապնդումները պատմել, առանց իր Երիտասարդ Թուրքերու ընկերութենէն առած գաղտնի հրահանգին մանրամասնութիւնը աւելցնելու:

Այդ պատմութեան ընթացքին զոր երիտասարդը կը ջանար կարելի եղածին չափ աւելի ողեւորիչ գոյներ տալ, պարզմիտ Սուլթանուհիին դէմքը սկսաւ Տիգրանի աչքերուն տարօրինակ արտայայտութիւններ ներկայացնել: Հայրիէ նստած տեղը անդադար այլագունուեցաւ, մերթ կոտրուած վանիլին թաւիշին նման կաս-կարմիր կը դառնար, ապա յանկարծ կը տժգունէր, մինչդեռ վիզին ջիղերը պայթելու աստիճան կ'ուռէին: Ձեռքերը մերթ սաստկութեամբ շրջազգեստին ծալքերը կը սեղմէին, իսկ հարուստ կուրծքը ելեւէջներով զգայնոտ Սուլթանուհիի յուզումը կը մատնէր:

Տիգրան տակաւին պատմութիւնը լրացուցած չէր եւ Հայրիէի մամիկի մը երեւակայական պատմութեան մը ազդեցութենէն քնացող աղջնակի մը տեսքը կը ներկայացնէր: Երբ երիտասարդը այն կէտին հասաւ երբ Այիշէ հանըմ վերջին անգամ ըլլալով Բերա փողոցի մեծ վաճառատունը գացած էր եւ ինքը զայն ծիրանագոյն խուցին մէջ առաջին անգամ ըլլալով առանց փէրաճէի զտած էր:

Հայրիէի երիտասարդին հմայիչ ականջի ակնարկ մը սեւեռեց եւ յանկարծ ընդմիջելով հարցուց.

— Ուրեմն զինք գեղեցի՞կ գտար:

— Այո էֆէնտիմ, չափազանց գեղեցիկ:

Գեղանի Սուլթանուհին հազիւ կարողացաւ տրտունջի հառաչ մը զսպել:

— Լաւ, թող այդպէս ըլլայ, բայց, ակներեւ չափաւորութեամբ մը, իրաւունք ունիս... Այիշէն գեղեցիկ է:

Եւ իր իսկ երեւակայութենէն տարուելով որ գեղանի երիտասարդին պատմութենէն կը գրգռուէր, առանց այլեւս իր դիրքին վսանգաւորութիւնը ի հաշիւ առնելու, այս անգամ աւելի ուժգին եւ կորդ հառաչ մը արձակեց եւ վերստին աչքերը գոցեց:

— Բախտաւոր կին, մրմնջեց հազիւ լըսելի ձայնով մը: Շարունակէ՛:

Տիգրան վայրկեանէ վայրկեան Սուլթանուհիին իրեն հանդէպ բռնած չափաւոր դիրքէն խրախուսուելով, ակնյայտնի յուզումով մը շարունակեց.

— Գիտեմ էֆէնտիմ, թրքական օրէնքին հանդէպ յանցաւոր եմ... Որքան ալ Այիշէն պնդէր, ես պէտք չէի ընդունիլ. արդէն առաջին անգամ չընդունեցի, սակայն այն օրը վաճառատան փոքրիկ խուցին մէջ զայն առանց փէրաճէի տեսնելով, ուր տիվանին վրայ երկնցած նուաղկոտ աչքերով գիս իր քովը հրաւիրեց, այլեւս չկրցայ դիմանալ եւ ինքզինքս կորսնցուցի: Առաջին անգամ էր որ կին մը ինծ այսքան սէր ցոյց կուտար, ինծ այնպէս թուեցաւ թէ ուրիշ մարդ եղայ... այսուհանդերձ դարձեալ պիտի ընդդիմանայի եւ երբեք պիտի չընդունէի Մուխթար փաշայի հարէմը մտնել, սակայն...

Հոս Տիգրան պատմութիւնը ընդմիջեց եւ Հայրիէի դէմքը դիտեց:

Այդ պահուն խարտեաշ Սուլթանուհիին աչքերը բոլորովին գոցած էր, մինչդեռ կուրծքին անկանոն ելեւէջներէն յառաջ եկած շնչառութիւնը հազիւ կը յաջողէր կիսաբաց շրթներէն դուրս ելլել: Հայրիէի այդ կերպարանքէն շլացած երիտասարդը ստիպուեցաւ պատմութիւնը ընդմիջել եւ Սուլթանուհին դիտել:

— Որքան գեղեցիկ է, խորհեցաւ ան:

Եւ կարծելով որ Հայրիէ զինքը չէր տեսներ, շարունակեց հիացմամբ Սուլթանուհին դիտել:

Սակայն պճնասիրութեան համար կուրութիւն գոյութիւն չունի:

Սուլթանուհին իր սուտերացեալ երկար թարթիչներուն մէջէն երիտասարդին շարժումներուն կը հետեւէր:

— Վրաս կը հիանայ, խորհեցաւ Հայրիէի, ինչ ալ գեղեցիկ է անպիտանը:

Եւ դէշ կեղծուած անտարբերութեամբ մը Տիգրանի վերջին բառը կրկնեց.

— Սակայն...

— Ա՜հ, էֆէնտիմ, ի՞նչպէս ըսեմ, ասիկա Սուլթանուհիի մը ըսուելիք բան չէ...

— Հոգ չէ... հոգ չէ... ըսէ՛:

— Սակայն այն պահուն երբ ան ձեռքերը երկարեց եւ շրթները իմ շրթներուս միացուց... ինծ այնպէս թուեցաւ թէ վրայէս ամբողջ կեանքս, ամբողջ կորովս, ամբողջ ընդդիմութիւնս խլեց... լեզուս ջլատեց... այլեւս անոր բան մը չկրցայ մերժել...

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ազգատախնամ Ընկերակցութեան վարչութիւնը ամէն տարի Ամենասրբոց տօնին առթիւ, հոգեհանգստեան պաշտօն – պատարագ կատարել կուտար Մոնմորանսիի եւ Անտիյիի հանգստեան տուներուն մէջ մահացած պատսպարեալներու հոգւոյն, հովանաւորութեամբ Կաթողիկոսական Պատուիրակ և Փարիզի Հայոց առաջնորդ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի:

Այս տարի Ազգատախնամի վարչութիւնը որոշեց, սոյն արարողութիւնը կատարել 7 Նոյեմբեր Կիրակի առաւօտ Մոնմորանսիի հաստատութեան մէջ, 44–50 Ավընիւ Շարլ Տը Կօլ: Օրուան պատարագիչ եւ ներկայացուցիչ առաջնորդ սրբազանի Նորվան վրդ. Զաքարեան որ յաւարտ պաշտօնի կ՚այցելէ տեղւոյն գերեզմանատունը եւ կ՚աղօթէ պատսպարեալներէն ոմանց հողակոյտերուն վրայ:

Հանգուցեալներու պարագաները կրնան ներկայ ըլլալ սոյն օրը արարողութեանց:

×

Իզմիրի եւ Շրջակայի Հայրենակցական Միութեան նախաձեռնութեամբ.—

Իզմիրի ջարդին 49րդ տարեդարձին առիթով Կիրակի 7 Նոյեմբեր, առաւօտուն Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցին:

Նոյն օրը կէսօրէ յետոյ ժամը 13ին հացկերոյթ «Կավռօշ» ճաշարանը՝

3, Rue Rougemont, Paris (9e)
Métro : Montmartre
Ճաշագին 25 ֆրանք

Այժմէն արձանագրուելու համար հեռաձայնել՝

Տիկին Նալպանտեանի 770–39–35
Տիկին Թորոսեան 793–53–71
Գույումճեան 535–00–18

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Ազատուհի Խանչտանեան, Տէր եւ Տիկին Արշաւիր Խանչտանեան, իրենց զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները սրտագին շնորհակալ են բոլոր անոնց՝ որոնք ցաւակցութիւն յայտնեցին՝ մամուլով, նամակով, հեռագրով, անձամբ եւ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով,

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԽԱՆՉՏԱՆԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

Հ. Յ. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

SOIREE DE GALA
DE L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

SALLE GAVEAU, 45, RUE LA BOETIE — Métro : Miromesnil
17 NOVEMBRE, MERCREDI à 21 H.

RECITAL

Raffi PETROSSIAN

MOZART, BEETHOVEN, CHOPIN, SCHUMANN, LISZT

Location
à la SALLE GAVEAU
Chez DURAND — 4, Place de la Madeleine
U.G.A.B. par téléphone : 870-03-18 de 10 à 18 h.

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գույումճեան 100 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի, փոխան ծաղկեպսակի Վահրամ Թորամանեանի մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Նոյեմբեր 5; Ուրբաթ իրիկուն ժամը 21ին մարզական ակումբը, 16 Պուլվ. Քարնօ: Կարեւոր օրակարգ՝ պատգամաւորական ժողով:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՄԵՌԵԼՈՑԻ ԱՌԹԻՒ

Տէր եւ Տիկին Հայկ Պայրամեան 50 Ֆր. կը նուիրեն Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ եւ 50 Ֆր. Ազգատախնամին (ստանալ «Յառաջ»էն): 50 Ֆր. ալ «Յառաջ»ին, փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Տիրուհի Կիրակոսեանի մահուան (Պէյրութ) առթիւ:

×

Քլամարէն այրի Տիկին Զպուքքեարեան իր մօր՝ Հռիփսիմէ Տէրտէրեանի մահուան 30րդ եւ ամուսնոյն՝ Վահան Զպուքքեարեանի մահուան 5րդ տարեդարձին առթիւ 30 Ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 30 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ազգատախնամի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.

Այրի Տիկին Տատուրեան իր ողբ. ամուսնոյն՝ Նազարէթ Տատուրեանի մահուան առթիւ 250 Ֆր., Տիկին Ճինպաշեան Կիւլինեա (Վալանս) ծերանոցին, իր ողբ. քրոջ՝ Բերրոնէ Մարտիրոսեանի մահուան առթիւ 200, Պ. Արա Երամեան (Նիս) 100, Տիկին Ռէժին Ճէվիզեան, մտաւորականներու չէնքին 100, Պր. Գրիգոր Շահինեան (Վինչօվ) 100, Տիկին Ազգանոյշ Պագըրճեան եւ զաւակները, փոխան ծաղկեպսակի ողբ. Արամ Թորամանեանի մահուան առթիւ 100, Տիկին Հայրապետեան (Իսի լէ Մուլինօ) 50, Տէր եւ Տիկ. Մարգար Ծերուկեան (Մարսէյլ) 50, Պ. Գրիգոր Փաթուզեան, փոխան ծաղկեփունջի Ռաուլ Գազանճեանի ամուսնութեան առթիւ 50, Անտրէ Եախզարտաշեան 39, Պր. Գորասան Սերժ 35, Տիկ. Թելլալեան Ռէպէքա (Լա Պառ) իր ապաքինման առթիւ 30, Տիկիններ Զապէլ եւ Ռէժին Ճէվիզեան (Ժուան–լէ–Փէն) 30, Պր. Ազնաւուրեան Զաւէն 30, Տիկին Ա. Լօյոս 30, Պ. Պ. Վէնսան Ապուլեան եւ Արամ Գազանճեան 20ական, Տիկին Ալիս Փափազեան 10 Ֆր.:

Ողբ. Տոքթ. Արթօ Արզարեանի մահուան առթիւ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները.— Այրի Տիկ. Տիրուհի Մուսաեան 100, Պ. Պ. Լեւոն Տօնիկեան եւ Գրիգոր Փաթուզեան 50ական, Տէր եւ Տիկ. Սէտէֆ եւ Տէր եւ Տիկ. Ճերախեան 50ական, Պանեէօյի հայ գաղութէն հաւաքուած՝ ձեռամբ Տիկ. Անայիս Սթաթեանի 185 Ֆր.:

BNP

A votre service
tous les services de la

banque
nationale
de Paris

présente dans le monde entier

ARMENIA MONDIA

17, Rue St. Florentin — Paris (8e)
Tél. : 265-85-57, 628-42-50, 936-19-56

Adiss Harmandyan

De retour des Etats-Unis, le chanteur populaire arménien de Beyrouth donnera un récital unique, accompagné de son orchestre au complet dans les villes suivantes :

PARIS

Samedi, 4 Décembre à 17 h. 30, Salle Pleyel, 252, Fbg. St. Honoré (métro Ternes)
VENTE DE BILLETS : *Arménia-Mondia*, 17 Rue St. Florentin, de 9 h. à 12 h. de 14 à 18 h., sauf samedi et dimanche Métro : Concorde, Madeleine, Opéra)
Patisserie Markarian, 32 Rue de Trévise, Paris (9e) — *SOS Camping*, 38 Rue de Chalon, de 10 à 18 h. sauf dimanche et lundi (Métro : Gare de Lyon) — *Café Tine*, 20 bis, Rue de la Défense, Issy — *Sikar*, 83 Ave. Jean-Jaurès, Arnouville, Tél. : 985-10-68

LYON

Dimanche, 5 Décembre à 20 h. 30, Salle Rameau, 5 Rue Henri-Flandrin, Lyon le
VENTE DE BILLETS : *Scouts Arméniens de Lyon* (60-56-78)
Pressing Genas, 18 Rte de Genas, Lyon 3e (60-54-15)
Restaurant Manikian, 17 Rue Pasteur, Lyon 3e
Agence Sévan, 50 Cours de la Liberté, Lyon 3e
Restaurant Karnig, 198 Rue Garibaldi, Lyon 3e.

MARSEILLE

Le samedi 11 Décembre à 20 h. 30, au Palais du Congrès, Parc Chanot, Foire de Marseille, Marseille 8e (Parking).
VENTE DE BILLETS :
Restaurant « Jean-Jaurès », 26 Pl. Jean-Jaurès « La Plaine », Marseille 1er
Claryss'Bar, Mlle Arzoumanian, 1 Pl. des Capucins, Marseille 1er
Buvette du Parc Chanot, M. Avakian, Palais des Congrès, de 8 h. à 18 h. Rond point Prado, Marseille 8e
Epicerie Yervant Der Mesrobian, 18 Ave. Figonne - Beaumont, Marseille 12e
Epicerie Mlle Tahmissian, Campagne Perrier - Vallon des Tuves, Marseille 15e

Places 10, 15, 20, 25 et 30 Frs
Réservation par correspondance en envoyant votre paiement à Armenia-Mondia
17, Rue St. Florentin, Paris (8e)